GOVERNMENT OF INDIA

ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA

ARCHÆOLOGICAL LIBRARY

ACCESSION NO. 32224

CALL No. 063.93105/V.K.A.W

D.G.A. 79

VERHANDELINGEN

DER

KONINKLIJKE AKADEMIE

VAN

WETENSCHAPPEN

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XI

brery Res. No

AMSTERDAM — JOHANNES MÜLLER 1910 CENTRAL ARCHAEOLOGICAN
LIBRARY, NEW DELHI.
Acc. No. 32 2 2 4

Date. 31 - 7 - 57

CON No. 063 - 93105

V.K.A.W.

INHOUD.

- D. C. Hesseling et H. Pernor. Poèmes Prodromiques en grec vulgaire, édités par —.
- 2. W. CALAND. Das Vaitānasūtra des Athavaveda, übersetzt von —
- 3. C. C. Uhlenbeck. Ontwerp van eene vergelijkende vormleer van eenige Algonkin-talen.
- 4. J. M. NAP. Dateering en rechtskarakter der z.g. Lex Julia municipalis.

Suppl. II

POÈMES PRODROMIQUES

EN GREC VULGAIRE

ÉDITÉS PAR

D.-C. HESSELING ET H. PERNOT

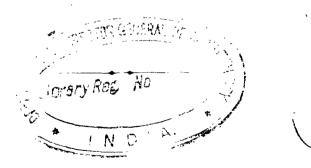
DOCTEURS ÈS LETTRES

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

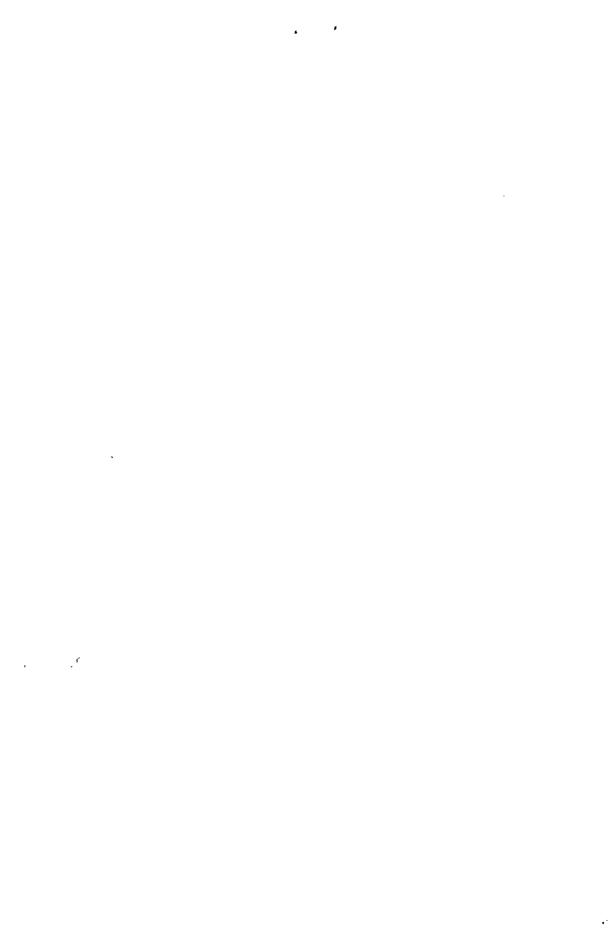
DEEL XI, No. 1

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
FEBRUARI 1910

		•		
	,			
		•		
,				
				,

POÈMES PRODROMIQUES EN GREC VULGAIRE

POÈMES PRODROMIQUES

EN GREC VULGAIRE

ÉDITÉS PAR

D.C. HESSELING ET H. PERNOT

DOCTEURS ÈS LETTRES

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XI, No. 1

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
FEBRUARI 1910

INTRODUCTION.

Les poèmes dont nous donnons aujourd'hui une nouvelle édition ont été connus longtemps avant d'avoir été imprimés: Léon Allatius par exemple 1) en mentionne quelques vers, presque certainement tirés d'un manuscrit conservé à la Bibliothèque vaticane, et Du Cange en cite fréquemment des passages, d'après d'autres manuscrits appartenant à la Bibliothèque nationale de Paris 2). Deux de ces poèmes ont été publiés pour la première fois par Coray, au tome I de ses "Atanta 3), d'où ils ont passé tels quels chez Mavrophrydis 4); deux autres ont été édités par Miller et Legrand, qui ont donné en même temps une nouvelle version du premier poème de Coray 5). Le contenu de ces divers manuscrits avait paru assez intéressant à Miller pour qu'il fit à leur sujet une lecture académique intitulée Un poète de la cour des Comnènes 6); Legrand à son tour a jugé bon de reproduire, dans sa Bibliothèque grecque vulgaire 7), le texte de toutes les rédactions alors connues, celles de Coray y comprises. C'est d'après cette édition de Legrand qu'on cite actuellement les poèmes en grec vulgaire dits de Théodore Prodrome. Ils sont au nombre de six, car l'éditeur a séparé deux versions qu'avait combinées Coray.

verra, nous avons fait de nombreux emprunts.

6) Séance publique annuelle des cinq Académies, 28 Octobre 1874. Le Monde pittoresque lui-même a consacré quelques lignes à Prodrome (année 1875, 167-168).

¹⁾ Voy. Migne, Patrol. gr., CXXXIII, 1013.

²⁾ Glossarium ad script. med. et infim. graecitatis, index auctorum et passim.
3) Coray, Atauta, 6 tomes en 5 vol., Paris, 1828—1835. Les poèmes de Prodrome (I, 1—37) sont pourvus d'un riche commentaire (I, 39—339) auquel, comme on le

⁴⁾ Mavrophrydis, Έκλογή μτημείων τῆς ιεωτέφας έλληνικῆς γλώσσης. Athènes, 1866, 17—72.

b) Trois poèmes en grec vulgaire de Théodore Prodrome, publiés pour la première fois avec une traduction française, par E. Miller et E. Legrand (Collection de monuments, nouvelle série. nº. 7), Paris, 1875. Cette publication, d'abord parue dans la Revue archéologique, se retrouve aussi dans les Mélanges de philologie et d'épigraphie de E. Miller, Paris, 1876, 129—171.

⁷⁾ Tome premier, Paris, 1880, 38-124.

Seuls les trois poèmes de Miller ont été traduits en français et dans des recueils qui sont, soit totalement épuisés, soit d'un accès relativement peu facile. Pour permettre au lecteur de mieux saisir l'exposé qui va suivre, nous allons donc analyser brièvement le contenu des six poèmes tels qu'ils ont été édités par Legrand, sans nous attacher pour l'instant à en faire ressortir les non-sens, les contradictions ou les obscurités.

A. (ms. Grec 396) 1). De Prodrome à l'empereur Maurojean. — L'auteur n'a que quelques vers badins à offrir à l'empereur. Malgré son badinage, il souffre d'un violent mal: il a une femme acariâtre et il ne se passe pas de jour qu'il ne doive supporter sa méchanceté et ses railleries (1-43)²). Elle oppose sans cesse sa haute naissance à la basse extraction de son mari et lui reproche de n'apporter aucun argent à la maison (44-112). Un jour que Prodrome rentre chez lui, les mains vides, elle l'accueille avec ses récriminations habituelles et s'enferme dans sa chambre. Pour ouvrir, Prodrome s'aide du manche à balai; sa temme s'en empare elle aussi et, au milieu de la lutte, l'abandonne subitement, de sorte que Prodrome roule à terre (113--197). Il court à sa chambre, attendant le diner. Lorsque la faim le tenaille, il constate avec tristesse que l'armoire est fermée. Au coucher du soleil, grand tumulte: un des enfants vient de faire une chute grave; l'affamé profite de l'émotion générale pour saisir la clé de l'armoire et se rassasier (198-222). Le lendemain, après une vaine tentative pour rentrer en grâce auprès de sa femme, qui persiste à rester dans sa chambre, le mari se déguise en mendiant. Les enfants, qui ne le reconnaissent pas, s'arment de bâtons et de pierres, mais la mère les arrête. C'est un pauvre pèlerin, dit-elle, laissez-le. On l'invite à s'asseoir et son cœur se réjouit, à l'aspect d'une assiette pleine de bouillon et de bons morceaux de viande (223-267). Tels sont les mauvais traitements que lui a infligés la mégère. Si l'empereur n'apaise pas par ses dons cette femme insatiable, il perdra son Prodome (268-274).

B. (ms. Grec 396). Du même au Sébastocrator. — Entrée en matière, où l'écrivain parle de sa misère. Son but, dit-il, en composant de semblables poèmes, est d'exciter la compassion; bien qu'il plaisante, il a l'âme triste et mélancolique (1—23). Il est vrai que son bienfaiteur lui donne déjà beaucoup, mais c'est encore insuffisant.

¹⁾ Pour ces divers manuscrits voir p. 11 et suiv.

²⁾ Ces chiffres renvoient naturellement à l'édition de Legrand; voir la concordance, p. 25 et suiv.

Suit une énumération détaillée des multiples besoins de son ménage (24—72). Les pauvres affamés comme lui, dont l'indigence est le lot, en sont vite réduits aux pires extrémités. Qu'on ne se méprenne pas sur sa ptochoprodromerie et qu'on ne s'attende pas à le voir se nourrir d'herbes et de sauterelles (comme S. Jean-Baptiste Prodrome); ce qu'il aime, ce sont les bons morceaux. Qu'on ne craigne pas non plus qu'il fasse un mauvais emploi de l'argent qu'il pourra recevoir, et puisse la bienveillance du prince se manifester avant qu'il soit trop tard. Le Christ saura l'en récompenser (73—117).

C. (ms. Grec 1310). De Prodrome, deuxième livre, contre les higoumènes. - Que l'empereur daigne exaucer une requête et tourner ses regards vers une pauvre fourmi, un jeune moine parmi les plus humbles, qui va lui rapporter des faits d'ailleurs connus de tous les cénobites (1-31). Quand il pense aux deux higoumènes, le père et le fils, qui gouvernent le monastère, contrairement à la règle, il est aussitôt hors de lui. Qu'il lui arrive de quitter momentanément l'église et de manquer à laudes, les remontrances et les punitions pleuvent sur lui; on lui rappelle qu'il est un nouveau venu, ignorant et misérable, et on l'invite à ne pas se comparer à certains autres, anciens, lettrés et riches; il n'est pas là pour manger de bons morceaux, mais pour faire les courses et servir ses supérieurs. Les avanies qu'on lui inflige sont nombreuses et intolérables (32-152). Que dire des victuailles qui passent sur la table des deux higoumènes? Ce ne sont que plats fins, gigantesques poissons, mets recherchés, relevés de multiples ingrédients. Quant à la boisson, c'est quelque chose d'obscur et d'insondable (153-218). Les simples moines, eux. s'abreuvent d'amertume et se nourrissent de thon gâté, qu'on leur coupe menu, ou de mauvaises pélamides. (Suit un passage détestable, relatif à ces pélamides). (219-276). Si l'un d'entre eux s'oublie jusqu'à soupirer ou gémir, on le sort aussitôt, les coups pleuvent sur lui, et les flatteurs louent à l'envi la haute sagesse de leur pasteur (276-294). N'est-il pas révoltant de voir ainsi violer la règle, mépriser les décisions synodales et fouler au pied les décrets royaux? Si l'empereur ordonnait une enquête, l'audace de ces barbares s'en irait en poussière (295-311).

Parlons donc des higoumènes et dépeignons leur conduite. C'est sans doute pour l'expiation de ses péchés que l'auteur meurt de faim, pendant que ces gens se rassasient, qu'il ne boit que du vinaigre, pendant qu'eux se délectent d'excellent vin de Chio. Ils vont à cheval par la ville, suivis d'un nombreux cortège, et c'est lui qui garde la porte. S'il lui arrive de sortir un instant et de manquer à l'épître, ils le laissent à jeun tout le jour. En temps de

maigre, leur menu, il est vrai, ne comporte pas de poisson, mais d'excellents crustacés, des mollusques de toute sorte, des légumes de choix et des friandises variées; comme boisson, ils prennent du vin de Mytilène. Les vulgaires moines s'alimentent de fèves trempées et s'abreuvent d'eau de cumin (312—359). Qu'un pauvre diable s'avise de constater l'aigreur du vin, aussitôt on apporte la règle, on la lit à haute voix et le bavard est immédiatement chassé du monastère. Eux en revanche ont beau la violer sans cesse, on les trouve toujours innocents. Quelle n'est pas la bonté de l'empereur! (360—376).

Les moines en sont réduits à se nourrir d'ayozoumin. En voici la recette. On emplit d'eau une grande chaudière, on y jette quelques oignons, quelques brins odorants, on asperge trois fois d'huile et on verse le tout sur des miettes de pain. La famine a raison des répugnances les plus fortes et les moines absorbent l'ayozoumin, pendant que les higoumènes savourent les grenouilles. Aux uns, le vin de Chio en abondance, aux autres, celui de Varna; coupé d'eau; aux uns le bon pain blanc, aux autres le pain grossier, souillé de cendre; aux uns les douceurs, aux autres les amertumes; ici la richesse, là les leçons sur l'avarice; ici les bons poissons, là ce mélange satanique qu'on appelle ayozoumin (377—439).

Les consolations sont rares. La porte par exemple reste désespérément fermée et, pour la faire ouvrir, rien ne sert de dire vrai. il faut au contraire un mensonge bien sonnant. "Mon père, je n'ai plus ni cuir ni encre; le temps d'en aller chercher, et je suis de retour. Mon père, j'ai laissé un bout d'étoffe au teinturier; le temps de le réclamer, et je suis de retour" (440-467). Mais pour les quelques sorties ainsi obtenues, que d'injures et que de machinations! "Qui es-tu, que veux-tu, comment oses-tu lever la tête? N'oublie pas que tu n'as rien d'un noble, que tu n'as fait aucune donation, pour commander ici; tu n'es qu'un petit moinillon pouilleux, à qui l'on donne jusqu'à son froc. Baisse la voix, si tu désires qu'on te garde" (468-490). Quand par hasard quelqu'un, plus vaillant que les autres, entre dans la lice et s'écrie: "Cela va mal ici, mon père; ce monastère n'est pas votre patrimoine et nous pourrions en appeler à l'empereur et au patriarche!" il n'est pas de fourberie dont l'higoumène n'use envers lui: on lui donne du vin aigre, les portions les plus petites et les plus mauvaises, on le reçoit à coups de bâton, quand il vient s'asseoir sous le porche; et si, malgré tout, l'homme tient bon, on l'envoie dans un petit bien, hors de la ville, où Dien seul est témoin de ce qu'il doit endurer (491-543). (Les idées exprimées dans les vers 544-561 sont incohérentes ou incompréhensibles).

Voici maintenant ce qui concerne les malades. Lorsqu'un higou-

mène est souffrant, il appelle en hâte les médecins, qui lui prennent le pouls, examinent ses excréments à la loupe et rédigent leur ordonnance; on court aux quatre coins de la ville chercher des mets choisis, chacun s'empresse autour du patient et les docteurs ne le quittent que chargés de présents. Quand c'est un moine qui souffre, c'est l'higoumène qui devient médecin, et telles sont ses prescriptions: "Faites le jeûner trois jours; après quoi, échaudez quelques miettes, faites cuire un petit oignon, parfumez d'un peu d'huile et de pouliot; en cas de soif, donnez un peu d'eau; et laissez-le trois jours encore." Ah! quel habile artiste, quel excellent praticien! Foin d'Aétius et d'Hippocrate! Avec lui, on ne craint ni les noyades dans les rivières à sec, ni les morsures des chiens crevés (562—601).

Bref, l'auteur souffre de la faim, il a les reins brisés, les os rompus, les jambes affaiblies par les génuflexions, les yeux desséchés par les veilles. Qui donc aura pitié de lui? En désespoir de cause, il abandonne le couvent de Philothéos et prie l'empereur de tourner ses regards vers son humble serviteur, Hilarion, qui ne demande qu'un peu de pain, dans le monastère que le prince voudra bien lui assigner. Telle est sa modeste requête. Il priera Dieu d'accorder à son maître l'éternelle et suprême royauté (602—655).

D. (ms. Coislin 382). Autres vers du moine Hilarion Ptochoprodrome au très pieux empereur Comnène Porphyrogénète. — Ce poème, qui se termine au vers 645, n'est qu'une autre version de celui qu'on vient d'analyser. Legrand a conservé dans ce morceau la numérotation de C, ce qui rend la comparaison facile. Les divergences sont relativement légères: on trouve, dans cette seconde version, quelques vers qui manquent dans la précédente, et ces vers ont été indiqués par Legrand de la manière suivante: 61 a; 61 b, etc.; d'autres en revanche font ici défaut, par exemple 235—276.

E. (ms. Grec 396). Du même à l'empereur ¹). — Quand l'auteur était petit, son père lui conseillait de s'instruire et lui montrait un tel et un tel, enrichi par le savoir. Il a suivi ces avis et maintenant il maudit le jour où il est entré à l'école. Que n'a-t-on fait de lui un artiste brodeur! Son armoire contiendrait d'abondantes victuailles, au lieu d'inutiles papiers (1—39). Le savetier, son voisin, travaille et se régale, pendant que lui cherche à jeun les iambes, les spondées et les pyrrhiques. Ayant pris une alène, pour l'imiter, il l'a maniée si maladroitement qu'il s'est transpercé la main et a dû passer un

¹⁾ Du même, c'est à dire de Théodore Prodrome. Voir les poèmes A et B, dont l'ordre, dans le manuscrit Grec 396, est le même que dans l'édition de Legrand.

mois à l'hôpital (40-88). Que n'est-il tailleur ou mitron! Tout récemment, une boulangère, dans sa boutique, croquait un bon pain blanc; laissant là toute honte, il lui en a demandé un peu, mais elle n'a même pas répondu et il a dû s'en aller tristement (89-110). Que n'est-il marchand de lait caillé, portefaix ou l'un de ces colporteurs qui vendent joyeusement leurs marchandises dans les rues! Il a pour voisin un fabricant de cribles, dont il voit flamboyer l'âtre; une forte odeur de viande s'en exhale et l'on aperçoit sur ce brasier des poissons en abondance; lui, pauvre hère, demande du pain et ne recueille que des insultes; on lui dit: "Mange ta littérature, pope; ôte ton habit ecclésiastique et fais-toi manœuvre!" (111-142). Que lui conseille l'empereur? Puisse-t-il lui tendre une main secourable, le débarrasser de ses dettes, et puisse sa domination s'étendre sur terre et sur mer (143-148).

La pauvreté le fait quelquefois blasphémer et on l'engage à se taire, de façon à éviter après sa mort le ver qui ne dort pas, le tartare, les ténèbres. Mais cette triple damnation il l'endure déjà ici bas. Le ver qui ne dort pas, c'est la pauvreté qui le dévore; le tartare, c'est son grelottement; quant aux ténèbres, c'est le vertige qui le prend lorsqu'il a faim. Puisse le Christ, sauveur des hommes, l'arracher à ces misères par l'entremise de l'empereur (149—167).

F. (ms. Grec 1310 et Coislin 382). Ptochoprodrome (Gr. 1310). Vers de Théodore Prodrome à l'empereur Manuel Comnène (Coisl. 382) \(^1). — Le poète se met sous la protection de l'empereur et le supplie de l'écouter (1-5)\(^2). Délivré des amers soucis qui l'assiégeaient, il s'est tourné vers son protecteur, qu'il loue de diverses façons. La puissance de ce prince est sans bornes; d'un geste il anéantit set ennemis, comme l'ont vu récemment Dantonis et Mélias, Nur-eddin et l'apostat Nééman (6-38). Pour en revenir au sujet, le poète, à peine libéré des tourments qui l'assaillaient, s'adresse à l'empereur, dont la charité est connue; il va lui exposer le dommage que lui cause l'instruction qu'on lui a donnée (39-55).

Les vers 56-267 n'étant qu'une nouvelle version du poème E, analysé précédemment, nous nous bornerons à indiquer d'une manière succincte sur quels points les manuscrits 1310 et 382 (poème F) divergent du manuscrit 396 (poème E). De 66 à 161 (12 à 90 de E, par suite de la différence de numérotation), F donne quelques vers

^{·)} Legrand ici n'a pas jugé bon de publier séparément chacune des versions; il a établi le texte, en indiquant dans l'apparat critique les leçons et les divergences des deux manuscrits.

^{*)} Les vers 6-55 ne se trouvent que dans le Coislin 382; à leur place, le Grec 1310 donne trois vers qui correspondent aux vers 44-46 du 382.

qui manquent dans E. Les vers 162-165 de F (ms. 1310 seulement) ne sont que la répétition presque littérale des vers 116-119 de E (=192-195 de F, de sorte qu'ils existent deux fois, avec de légères variantes, dans le poème F). Entre les vers 194 et 195 et au beau milieu d'une phrase, le manuscrit 382 ajoute: "Hier, nous n'avons pas pétri, car il n'y avait pas de farine et, croyez-moi, nous n'avions pas un sou pour en acheter. Bien souvent j'ai dit à ma faim: quitte-moi un instant, autrement ma vue se trouble; mais elle n'a obéi que lorsque je l'ai eu apaisée". Après le vers 207 de F (= 132 de E), le manuscrit 1310 présente, en un langage souvent décousu, une addition dans laquelle le scribe regrette de n'étre ni jardinier, ni marchand de friandises, ni marin. A la suite du vers 239 de F (= 142 de E, ôte ton habit ecclésiastique et fais-toi manœuvre), la version F ajoute: "Prends l'oiseau du maçon et porte le mortier, pour avoir ton salaire et te rassasier du pain dont tu dis que tu manques. Mais, comme je suis lettré et grand faiseur de vers, il m'est pénible de devenir manœuvre; je préfère me faire vendeur de cribles, car porter le mortier est une besogne trop dure". Enfin, les trois derniers vers de E (164-167) manquent dans F, dont le texte se continue de la manière que voici.

Épisode du chat. Dans la cellule du père spirituel de l'auteur on a préparé un morceau d'aloyau. Lui-même veut prendre à table sa place habituelle, mais on le chasse en disant: "Tu es un pope lettré, nourris-toi toi-même". Sur ces entrefaites, un bruit se produit dans la cave et chacun s'enfuit, effrayé. Lui, profite de l'aubaine, se rassasie amplement, met le chat sur la table, puis va rejoindre les autres, qui cherchent la cause du bruit. En remontant et en apercevant la bête, les convives lui lancent des pierres, mais ils ne tardent pas à comprendre la ruse et disent en souriant: "Le voilà, le pope qui a mangé ce magnifique aloyau, et nous qui accusions ce pauvre chat!" (267—303) ¹)

Vient ensuite un passage décousu, dont les principales idées sont celles-ci. Nous n'avions plus de pain et que voulez-vous? quand le pain fait défaut, on ne songe pas au fricot; le souci du fricot avec l'absence de pain sont un sérieux obstacle aux nombreuses réflexions (304-309). O ma faim, ma faim, que j'écris pour la seconde fois, quitte-moi un moment, car je suis sans pain, attends que j'en aie emprunté! Mais ceci ne la calme en rien. Aujourd'hui, les philosophes, les rhéteurs et les calligraphes, ce sont ceux qui ont du pain et de l'argent. Libanius, Homère, Oppien ne m'empêchent pas de mourir de faim. Que ne suis-je fournier ou mitron! (310-330).

¹⁾ Les vers 304-318 ne se trouvent que dans le manuscrit 1310.

Épisode de la bouchère. Notre homme passait un jour dans la rue, affamé et assoiffé. Un doux fumet le mène vers une boucherie où l'on rôtit une forte brochée. Ignorant des fourberies féminines, il commence à cajoler la bouchère. Elle le fait asseoir à table et, quand il est à manger, elle lui jette à la figure une panse fétide, en l'accablant de railleries (331—361).

"O ma cape, cape de misère, tu me sers à la fois de matelas, de pardessus et de chemise... Quand je m'endors, je m'enroule dans ma cape, et voyez ce qui m'arrive. Les poux grouillent de haut en bas; j'y mets la main et je la retire, rouge comme celle d'un teinturier. Ma cape, t'achète qui pourra; ma cape, je n'en puis plus; ma cape, je vous rends grâces" (362—378) 1).

"Rejeton des Comnènes, puissant empereur, écoutez ma prière; tendez-moi une main secourable, qui me sorte de mon extrême indigence. Votre pitié est sans bornes; sauvez-moi du dénûment, délivrez-moi de mes créanciers. J'invoque comme intercesseurs les quatre martyrs, Georges, Démétrius, Tyron et Stratélate. Puissentils suivre partout votre suprême puissance!" (379—397).

* *

Coray, le premier éditeur des poèmes C et F, a admis sans conteste l'identité de Ptochoprodrome et du célèbre polygraphe Théodore Prodrome ²); cet auteur se serait servi de la langue vulgaire pour amuser le souverain dont il implorait l'assistance, et ainsi s'expliquerait le nom de Πτωχοπρόδρομος, "pauvre Prodrome", qu'il se donne lui-même. Karl Ottfried Müller, dans son compte-rendu du livre de Coray ³), partage cette manière de voir; les fautes contre la grammaire ancienne commises par l'auteur, dans les parties rédigées en grec savant, proviennent à son avis de ce que ces poèmes sont probablement une œuvre de jeunesse de Prodrome, des essais

¹⁾ Ici reprend le Coislin 382.

²⁾ Sur Théodore Prodrome, voir Krumbacher, Byz. Litt., 2ème édit., p. 749 sqq. et Theodori Prodromi commentarios in carmina sacra melodorum Cosmae Hierosolymitani et Ioannis Damasceni... edid. H. M. Stevenson senior, praefatus est I. B. Pitra, Rome, 1888, in 4°., où l'on trouvera une liste des très nombreux écrits, édités ou inédits, attribués à cet auteur. A la page XXII de ce dernier ouvrage, parmi les dubia et aliena, on lit la mention suivante: "XCV. Glossarium graecobarbarum in versibus politicis. Paris. supplem. 845 saec. XIV." Cette dernière date est probablement le résultat d'une faute d'impression, il faut lire: saec. XIX. Le manuscrit en question est extrait des papiers de La Porte du Theil. C'est une copie textuelle, souvent écourtée par un etc., des passages du glossaire grec de Du Cange où sont cités des vers de Prodrome. Une note insérée au début en avertit d'ailleurs le lecteur. Nous n'avions à tenir aucun compte du manuscrit en question dans la présente édition.

³⁾ Götting. gel. Anzeig, 4 Septembre 1830.

auxquels manque la solide érudition dont cet écrivain devait plus tard donner des preuves. Miller et Legrand admettent également la même identité et, là où nous possédons deux rédactions différentes d'une seule pièce, ces savants imputent, d'un commun accord, au poète lui-même le remaniement du texte original. "Les additions et les retouches, dit Legrand, sont trop dans le goût de cet écrivain pour qu'on puisse les attribuer à la fantaisie d'un scribe quelconque" 1). M. Krumbacher, aux pages 804—806 de sa Geschichte der Byzantinischen Literatur, s'est rangé à l'opinion courante, mais après avoir mentionné comme digne d'attention (p. 760) l'avis de M. Neumann ci-dessous rapporté.

D'après M. Neumann, les poèmes CD et EF ne sauraient être l'œuvre d'un même personnage. Dans CD notamment, le moine Hilarion se qualifie d'ignorant, en s'opposant aux rhéteurs et aux philosophes, habiles à composer, à versifier et à célébrer les victoires; il ne peut donc être ici question du célèbre écrivain²). Cette manière de voir est également, dans une certaine mesure, celle de M. Hatzidakis 3). Ce savant se sépare, il est vrai, de M. Neumann en ce qu'il attribuerait volontiers à un même auteur les poèmes CD et EF, mais le fond de sa théorie reste cependant pareil, puisque, en comparant attentivement les poèmes CDEF avec les poèmes A et B, sur lesquels M. Neumann ne s'était pas prononcé, M. Hatzidakis arrive, lui aussi, à séparer ce qu'on avait tout d'abord réuni. A et B appartiennent, selon lui, à Théodore Prodrome; la satire contre les higoumènes et problablement aussi les plaintes du littérateur pauvre seraient au contraire d'Hilarion. Et ceci ressort, tant des renseignements donnés par ledit Hilarion sur son âge, sa naissance et ses connaissances, que de la langue même dont il s'est servi: le texte des poèmes CD et EF renferme en effet des formes vulgaires qu'on ne trouve ni dans A, ni dans B. CD et EF ne sont qu'une imitation du genre inauguré par Théodore Prodrome.

¹⁾ Biblioth. gr. vulg., tome I, p. XXII. Pour l'opinion de Miller, voir Collection de monuments, nouvelle série, nº. 7, p. 3 et suiv.

²) C. Neumann, Griechische Geschichtschreiber und Geschichtsquellen im zwölften Jahrhundert, Leipzig, 1888, 52-53. Avant M. Neumann dejä, le Père Lazeri, dans la préface de ses Miscellanea ex mss. libris Bibliothecae Collegii Romani societatis Jesu, Rome, 1754, avait émis des doutes sur l'identité de Théodore Prodrome et de l'auteur du poème contre les higoumènes, qu'il connaissait par notre manuscrit V. En 1827 également, Iken avait écrit (Eunomia, l, 248) qu'il convient de ne pas confondre Ptochoprodrome et Piodrome, l'auteur du roman de Rhodanthe et Dosiclès. C'est à dessein qu'en rapportant ici l'opinion de M. Neumann, nous ne faisons pas entrer en ligne de compte la question du Marcianus XI, 22 (Neumann, p. 46 et suiv.); voir Papadimitriou O Πρόδφομος τοῦ Μαςκιανοῦ κώδικος XI, 22, Vizantiyskiy Vremennik, 1903, 103-163.

³⁾ Vizantiyskiy Vremennik, 1897, 100-127.

Après le travail de M. Hatzidakis, l'unité de source de ces divers poèmes a encore été défendue par M. Papadopoulos Kérameus, dans un court article, qui contient plus d'une judicieuse remarque ¹). Pour ce dernier, les différences de langue signalées par le savant athénien n'ont que peu d'importance, étant donné la date récente des manuscrits dont nous disposons et les remaniements indubitables qu'ont fait subir les copistes au texte primitif. Un manuscrit du XIVe siècle, trouvé à Jérusalem par M. Papadopoulos Kérameus, offre du poème CD une rédaction plus courte que celles précédemment connues; le nom d'Hilarion ne s'y lit qu'une seule fois, tout à fait incidemment et sans que rien nous autorise à voir dans ce personnage l'auteur du poème en question. Il est probable que nous avons affaire en tout ceci à un fond authentique, considérablement modifié, mais émanant de Théodore Prodrome, qui s'est lui-même donné le nom de Ptochoprodrome, en manière de plaisanterie ²).

Enfin, toute la question a été reprise et longuement discutée par M. Papadimitriou, dans son livre intitulé: Théodore Prodrome, étude d'histoire littéraire 3). Nous n'avons pas à examiner ici cet ouvrage dans son ensemble; il nous suffira de dire pour l'instant que, comme M. Hatzidakis, M. Papadimitriou attribue à Théodore Prodrome les poèmes A et B et au moine Hilarion les poèmes plus récents CD et EF. Hilarion, pour lui, est fils de Théodore Prodrome, un fils de ses vieux jours 4).

* *

Le lecteur a pu, par l'analyse que nous avons donnée précédemment, se faire une idée approximative de ces poèmes prodromiques. A notre avis, leur mérite littéraire a été considérablement surfait et la traduction française insérée par Legrand dans sa Collection de

¹⁾ Ε΄ς και μόνος Θεόδωρος Πρόδρομος, Annales de la Société historique et philologique d'Odessa. t. VII, 1899, 585—402.

²⁾ Dans un compte-rendu du livre de M. Papadimitriou (voir ci-dessous) M. Chestakof arrive à une conclusion analogue (Viz. Vrem., 1906, 419-429).

²) Odessa, 1905, en russe. L'auteur avait précédemment publié plusieurs études sur Prodrome: Jean II, métropolite d'Odessa et Théodore Prodrome (Odessa, 1902, en russe); οι Πρόδρομοι (Viz. Vrem., 1895, 91—130); Θεοδώφου τοῦ Πτωχοπρουδρόμου τὰ μαγγάνεμα (Annales de la Soc. hist. et philol. d'Odessa, 1898, 1—48); Ο Πρόδρομος τοῦ Μαραιατοῦ κωδίκος ΧΙ, 22 (Viz. Vrem., 1903, 103—163). Le Père Petit a publié dans la Viz. Vrem. de 1902 une monodie composée par Eugénianos sur la mort de son révéré maître Théodore Prodrome, mais cette monodie ne contient en réalité aucune allusion à nos poèmes en grec vulgaire; le mot φιλοπτωχία faisant uniquement allusion, croyons-nous, au fait que Théodore Prodrome a trouvé un modeste refuge dans un établissement de l'État.

¹⁾ Lire aussi actuellement Diehl, Figures byzantines, deuxième série, Paris, 1908, 134-163. C'est par erreur que M. Diehl attribue à Miller la traduction citée dans son article; elle est de la main de Legrand.

monuments nous en présente une image trop flattée. En réalité, ces poèmes sont intraduisibles; les longueurs, les redites, les platitudes, les non-sens y abondent, et bien clairsemés sont les passages qui se lisent agréablement.

Il n'en va heureusement pas de même au point de vue linguistique. Aux environs du douzième siècle, nos textes en grec vulgaire, ou soi-disant tels, sont extrêmement rares. Pour compléter les données nécessairement imparfaites que nous fournissent aujourd'hui les papyrus sur les origines du grec moderne, nous ne possédons, avant le XIVe siècle, qu'un très petit nombre de documents, de provenance et de valeur diverses. Des écrits comme les poèmes prodromiques, relativement étendus, particulièrement riches en ce qui concerne la lexicologie et composés, selon toute vraisemblance, dans la capitale de l'empire byzantin, ne pouvaient donc manquer de prendre une des premières places parmi les sources de nos connaissances néo-helléniques. C'est ce qu'a fort bien compris Coray et c'est ce qu'ont senti, depuis, tous ceux qui se sont occupés de l'histoire du grec moderne; ce sont des considérations du même genre qui nous ont personnellement déterminés à nous occuper spécialement des poèmes en question et qui nous amènent aujourd'hui à tenter d'en donner une édition critique.

Les manuscrits utilisés par les précédents éditeurs étaient au nombre de trois. Nous en connaissons aujourd' hui sept, que nous allons caractériser brièvement.

G. Bibliothèque nationale de Paris, grec 396; XIIIe siècle d'après le catalogue, fin du XIIIe ou commencement du XIVe, suivant M. Omont 1). Il contient nos poèmes I, II, IV 2). C'est notre source unique pour I. Pour II, nous n'avons à côté de lui que le manuscrit H, dont nous parlerons tout à l'heure. Dans ces deux cas, la tradition qu'il représente est défectueuse sur bien des points. Pour IV au contraire, les leçons de G sont en général préférables à celles des autres manuscrits; il semble que le copiste ait puisé ici à une meilleure source. G se distingue des autres manuscrits par la brièveté relative des rédactions qu'il nous a transmises.

H. Bibliothèque patriarcale de Jérusalem, Sab. 415 3). Du XIVe siècle, d'après M. Papadopoulos Kérameus, qui en a le premier signalé l'existence et qui en possède une copie. Les photographies de l'orginal que nous avons sous les yeux nous font considérer cette date

¹⁾ Psichari, Essais de gramm. histor. néo-gr., 1, 19.

²⁾ Les versions C et D, E et F, ci-dessus analysées, ne formant que deux poèmes, il s'ensuit naturellement que le nombre des poèmes de notre édition se trouve réduit à quatre: I = A, II = B, III = CD, IV = EF.

³⁾ Papadopoulos Kérameus, Ιεροσολυμητική Βιβλιοθήκη, II, 532-533.

comme la plus reculée qu'on puissse assigner à ce manuscrit. Il contient une partie du poème II et le poème III. Ses leçons sont bonnes à certains passages, et à d'autres exécrables. Le dernier ou l'un des derniers copistes de la tradition qu'il représente s'est acquitté de sa tâche sans se soucier du sens ni du mètre; voir notamment la fin de II et III 23, 25, etc. A II 54 b, la leçon ἀπολεῖ, pour ἀπειλεῖ, repose très probablement sur ἀπωλεῖ, par confusion de ει et de ω, et ceci suppose au moins deux ancêtres de H, l'un ayant $\mathring{\alpha}_{\pi \epsilon \iota \lambda \epsilon \tilde{\iota}}$, bonne leçon, l'autre portant ἀπωλεῖ. Malgré de graves défauts, H reste toutefois pour nous une source précieuse. Son orthographe est ordinairement correcte; il a une prédilection marquée pour les formes anciennes et il lui arrive même de sacrifier le rythme à la grammaire; ainsi, III 244, καταπεφρονημένα au lieu de καταφρονημένα fausse le vers; cependant nous ne crovons pas que cette pureté de langue et d'orthographe soit l'œuvre exclusive du copiste; elle provient plutôt, à notre avis, de ce que ce manuscrit, dans ses bonnes parties, nous rapproche du texte original, et cette opinion se trouve confirmée par la rareté relative de chevilles et de mots de remplissage du genre de re et ye, qui abondent au contraire dans d'autres versions. Nous notons dans H une particularité phonétique digne d'attention: ἀπεδάρτησαν, pour ἀπεδάρθησαν, II 57 1).

C. Bibliothèque nationale de Paris, Coislin 382. Du XVe siècle d'après le catalogue; au plus tôt de la première moitié du XVe siècle, suivant M. Omont ²). Contient les poèmes III et IV (D et F de Legrand). La tradition qu'il représente est loin d'être négligeable, mais par endroits il est interpolé de la pire façon. Il offre une lacune au début de III, par suite de la disparition ancienne d'un feuillet.

S. Bibliothèque nationale de Paris, supplément grec 1034; copié en 1364 ³). Ce manuscrit est très étroitement apparenté au précédent ⁴), dont il comble la lacune initiale. Certaines de ses leçons, en outre de sa date, empêchent de la rattacher directement à C, qui n'en saurait être non plus une simple copie, car il manque à S des vers qui se retrouvent dans C, et C donne par endroits des leçons différentes de S. Ces deux manuscrits proviennent donc d'un archétype commun, qui a souvent été transcrit servilement: ainsi,

¹⁾ Pernot, Études de linguist. néo-hellén., I, 376.

²⁾ Psichari, Essais, I, 19.

³⁾ Fo 164 vo: talifon gap to the lower of the state of

⁴⁾ Contenu de C: chronique de Constantin Manassès, ff. 1—138; liste des empereurs et patriarches de Constantinople, ff. 139—142; vers prodromiques, ff. 142—161. Contenu de S: chronique de Constantin Manassès, ff. 1—164; liste des empereurs et patriarches de Constantinople, ff. 165—168; vers prodromiques, ff. 161—191.

une erreur aussi facile à corriger que μῶς pour πῶς (III 400 p) est reproduite par C comme par S. La langue de S offre quelques curieuses particularités: changement de ov en ω, λέγωσιν pour λέγουσιν (III 128, 132), τυγχάνωσιν pour τυγχάνουσιν (III, 195), γεμίζωσιν pour γεμίζουσιν (III 293), cf. dans le manuscrit g σπουδάζωσι pour σπουδάζουσι, συνάγωσιν pour συνάγουσιν; χορνταίνω pour χορταίνω (III 121), ἀνταμοῦ pour ἀντάμα (III 219).

A. Bibliothèque du gymnase grec d'Andrinople, nº 1237. Petit volume de 82 feuillets, couvert d'une reliure brune fatiguée, dont l'existence et le contenu ont été signalés pour la première fois par M. B. E. Stéphanidis, Byz. Zeitschr., XIV, 596 sq. Nous l'avons eu entre les mains, grâce à l'obligeante entremise de M. l'archimandrite Germanos Vasilakis et de Mgr. Cyrille, métropolitain d'Andrinople, auxquels nous exprimons ici nos sentiments de vive gratitude. L'écriture de ce manuscrit est du XVIe siècle, et l'on peut affirmer avec certitude qu'il procède de S. En effet, le supplément grec 1034 porte au feuillet 191 ro et vo une tache ancienne. qui a rendu illisibles certains mots ou parties de mots. Or, exactement aux mêmes endroits du texte et non ailleurs, le manuscrit d'Andrinople offrait originairement des blancs, qui ont été ensuite comblés tant bien que mal par une deuxième main; voir notre apparat critique. Au vers III 319, $\lambda\alpha\lambda\acute{\alpha}\tau \zeta\iota\alpha$ de A est une mauvaise lecture, qui provient de la forme particulière du double y dans λαλάγγια de S; au vers IV 195, τί θαυμαστον de A est dû à ce que l'o de vò est à demi effacé dans S; etc. Il est de toute évidence que A n'est qu'une copie, probablement directe, du manuscrit S. Les divergences, d'ailleurs très minimes, qui séparent A de S, n'ont pour nous aucun intérêt.

g. Bibliothèque nationale de Paris, grec 1310. Du XVe siècle d'après le catalogue; fin XVe, peut-être commencement XVIe, suivant M. Omont 1). Renferme les poèmes III et IV (= C et F de Legrand). La tradition dont ce manuscrit est le représentant a traité le texte primitif de façon très cavalière. De nombreux vers, des développements importants ont été ajoutés à la rédaction originale. Les passages obscurs pour le scribe ont été modifiés de parti pris; d'autres, qui n'étaient pas conformes à ses goûts, ont été retouchés, presque tous avec une extrème maladresse. La langue elle-même a été rajeunie. Cependant, malgré toutes ces transformations, on s'aperçoit encore que le manuscrit ainsi défiguré avait à plus d'un passage d'excellentes leçons.

V. Bibliothèque du Vatican, grec 375. Du XVe siècle avancé. Ne

¹⁾ Psichari, Essais, 1, 19.

nous offre que le texte de III (= C de Legrand). Ce manuscrit est étroitement apparenté à g, qui est plus complet que lui. Ils ne dérivent pas l'un de l'autre, mais remontent à une source commune. Etant donnée l'existence de g, les leçons de V n'ont pour nous qu'un minime intérêt.

Mentionnons enfin dans différents manuscrits l'existence de quelques vers identiques pour le fond à certains vers de notre troisième et de notre quatrième poème; voir l'apparat critique de III et suiv. et les notes aux vers IV 116 a et suivants.

Les manuscrits dont nous nous sommes servis se répartissent par conséquent en quatre groupes: 1° G, 2° H, 3° CSA, 4° gV. Dans le troisième groupe, A n'est qu'une copie de S, et S est proche parent de C. Dans le quatrième, V est presque identique à g. Ces quatre traditions offrent entre elles des divergences considérables: elles ne nous transmettent pas tous les poèmes et, dans les poèmes que certaines d'entre elles ont en commun, elles s'écartent beaucoup les unes des autres. Leurs variantes sont si nombreuses et les modifications voulues apportées au texte par les copistes successifs intrôduisent dans la question un élément si subjectif, que nous n'essayons pas d'établir une classification plus précise. La figure représentant les rapports respectifs de nos différents manuscrits se composerait surtout de lignes pointillées, marquant des intermédiaires perdus; de plus, elle serait en maints endroits d'une complexité désespérante; enfin, elle n'aurait, à notre avis, qu'une utilité problématique.

* *

Examinons maintenant séparément les quatre poèmes qui deviennent le fond de la présente édition.

Pour le premier, nous n'avons qu'un seul manuscrit, G, et si ce manuscrit présentait un texte acceptable, authentique ou non, il ne nous resterait qu'à nous incliner devant lui. C'est ce qu'on a fait jusqu'ici, mais beaucoup trop vite et peut-être surtout par ce que G est le plus ancien de tous nos manuscrits. Aujourd'hui, les données de H, au poème II, viennent jeter des doutes sur l'autorité de la tradition G, et du reste, même sans elles, au seul examen du poème I, on peut s'apercevoir, croyons-nous, que G n'est pas la reproduction exacte de l'original. Si le lecteur veut bien se reporter aux notes que nous avons consacrées à cette pièce, il y verra que le texte renferme des interpolations et des non-sens indiscutables. Nous nous bornerons ici à faire remarquer que le poème I se compose en réalité de deux parties primitivement indépendantes. La première finit au vers 112;

elle est reliée à la seconde par un passage incertain (v. 113—154), et cette seconde partie, qui commence au plus tard v. 155, va jusqu'à la fin du poème. Dans la première partie, il est question du ménage de Prodrome, de la pauvreté qui y règne et des reproches que lui adresse sa femme à ce sujet; la seconde comprend les épisodes du balai, de l'enfant et du mendiant, qui sont eux-mêmes mal reliés entre eux. Plus nous relisons cet écrit, dans l'état où il nous est parvenu, plus nous sommes frappés de son absurdité. C'est uniquement pour ne pas paraître tomber dans l'arbitraire, et non par conviction, que nous avons reproduit telles quelles les données de G, en signalant dans les notes nos doutes et nos principales objections.

Dans le deuxième poème, pas plus que dans le premier, G ne reproduit pas le texte de l'auteur. Ce manuscrit renferme des obscurités, des erreurs, des lacunes et probablement aussi des interpolations. Malheureusement la version H est moins satisfaisante encore. Ce qui frappe surtout en elle, c'est son aspect décousu. Le copiste, qui nous donne pour le poème III une tradition souvent excellente, a dû se trouver ici en présence d'un manuscrit en piteux état et le copier tant bien que mal. Cette version est par endroits sensiblement plus étendue que la version G; comme celle-ci et plus que celle-ci encore, elle contient des vers qui sont à rejeter; cependant nous croyons qu'elle renferme aussi de bons éléments et qu'elle peut servir à compléter et à corriger la première sur plus d'un point. Avec ces deux manuscrits seulement, il nous a semblé impossible d'établir un texte suffisamment approché, la nature énumérative du poème ajoutant encore aux difficultés. Nous avons donc simplement placé les deux versions en regard l'une de l'autre, de manière à faciliter la comparaison et pour bien montrer, par la divergence de ces rédactions, combien ces poèmes prodromiques sont loin de nous être parvenus dans leur état primitif.

Le troisième poème est représenté par une tradition particulièrement riche; nous avons en effet six manuscrits: H, CSA et gV. Aucun d'entre eux, à notre sens, ne mérite une entière créance et la supériorité générale de g, défendue par M. Papadimitriou 1), ne nous semble rien moins que prouvée; cette version peut fournir d'utiles indications, mais elle est loin d'être homogène. Contrairement aux données de tous les manuscrits, nous distinguons ici deux parties, ou mieux deux rédactions, mal soudées l'une à l'autre. La première va jusqu'au vers 250 environ (= 312 de l'éd. de Legrand).

¹⁾ Papadimitriou, Théodore Prodrome, étude d'histoire littéraire, Odessa, 1905, 63-67.

Le plan en est clair et net: après un préambule assez long, l'auteur expose à l'empereur les avanies que lui infligent les higoumènes (1—139); il énumère les mets et les boissons dont ceux-ci ornent leur table (140—200), leur oppose le régime frugal des simples moines (201—216), constate l'impossibilité pour les mécontents de faire la moindre observation (217—235) et supplie le souverain de mettre un terme à cet état de choses (234—250). La seconde, qui va du vers 251 à la fin, roule sur les mêmes questions; le plan en est vague, flottant, les redites et les interpolations y sont particulièrement nombreuses. Si, dans la première partie, plus d'un passage encore est mauvais ou douteux, l'ensemble cependant mérite d'être retenu. Dans la seconde au contraire, c'est l'ensemble qu'il faudrait rejeter, au risque d'éliminer peut-être quelques vers authentiques, perdus sous cet amoncellement.

Parmi les six manuscrits en question, deux nous abandonnent à notre quatrième et dernier poème, mais G en revanche vient se joindre à ceux qui restent, de sorte que nous nous trouvons en présence du triple groupement G, CSA et g. M. Papadimitriou, qui se prononce ici en faveur de la tradition CSA, insiste particulièrement sur la façon dont ces divers manuscrits se comportent par rapport au début du poème. Cette question de prologue, sur laquelle nous reviendrons tout à l'heure, n'a pas pour nous la même importance que pour M. Papadimitriou et, même s'il était démontré que le groupe CSA nous donne le commencement véritable, ce que nous ne croyons pas, nous n'oserions pas encore en conclure que la tradition représentée par lui est la meilleure, pour le poème tout entier. En réalité, ce poème ne nous a pas été transmis avec plus de fidélité que les précédents. Toute question de prologue mise à part, le noyau, qui déjà ne se dégage pas avec une parfaite netteté, en est constitué par les vers 1-144 de notre édition, qui forment la majeure partie de la version E de Legrand. Autour de ce noyau sont venus se grouper dans les divers manuscrits, d'abord l'un au moins des deux prologues entre lesquels nous avons à choisir, puis diverses interpolations qui ont plus que doublé l'étendue du texte primitif. A notre avis, le manuscrit G a ici des défauts, mais beaucoup moins qu'ailleurs; CSA s'écartent plus que lui de la bonne tradition; g enfin en est très éloigné.

Sans insister davantage sur ces quelques remarques, qui sont uniquement destinées à servir de résumé, et en renvoyant encore, pour plus de détails, aux observations insérées dans nos *Notes*, nous croyons pouvoir dire qu'une première conclusion s'impose. Ces textes prodromiques ont été défigurés à plaisir par la plupart de ceux qui ont entrepris de les transcrire. Leur contenu était de nature

à tenter la verve poétique du moindre copiste; la langue vulgaire, dans laquelle ils étaient en majeure partie rédigés, constituait une facilité de plus, et l'on ne s'est pas fait faute d'en user, voire même d'en abuser. On a corrigé plus d'une fois; les interpolations se sont ajoutées aux interpolations; quelques vers aussi maladroits que peu variés, et à ce double titre aisément reconnaissables, ont servi à joindre ces divers rapiécements, et il en est résulté l'ensemble disparate que nous avons aujourd'hui sous les yeux. Il n'y a lieu de s'étonner ni des obscurités, ni des contradictions dont il fourmille.

* *

Cet état de choses une fois constaté, il devient très difficile de discuter utilement sur ces poèmes prodromiques. Les conclusions qu'on en peut tirer dépendent en effet de la manière dont chacun constitue le texte, objet de la discussion. Ainsi, M. Papadimitriou assigne une date assez précise à notre poème IV, en se basant sur les vers 37-39 de Legrand (= 1 jj-1 ll de notre édition, ms. CSA). La coalition dont il est question dans ce passage ayant eu lieu en 1172, d'après les recherches de M. Papadimitriou, et l'auteur en parlant comme d'un fait récent (ώς ποὸ μιποοῦ πεπόνθασι), il s'ensuivrait que cet écrit remonte à l'année 1173 environ 1). Selon nous au contraire, ces vers sont entachés de suspicion, comme faisant partie d'un passage que diverses raisons nous ont amenés à rejeter; une interpolation nous paraît infiniment probable (le vers qui suit immédiatement, άλλα προς το προκείμενον και πάλιν έπανέλθω, trahit déjà le rapiécement) et l'ancienneté des éléments qui forment cette interpolation ne nous fournit aucune indication sur la date à laquelle fut composé notre poème. Il y a plus encore. Même si l'on part d'un texte identique, les déductions peuvent être sensiblement différentes, suivant qu'on prend ces productions au pied de la lettre ou qu'on les considère, avec M. Papadopoulos Kérameus par exemple, comme de simples jeux d'esprit destinés à l'amusement d'un souverain. Nous n'entreprendrons donc pas de discuter en détail l'argumentation de nos devanciers; nous nous contenterons d'examiner, à notre propre point de vue, les questions d'attribution que soulèvent ces quatre poèmes.

Si l'on envisage séparément les poèmes III et IV, rien de précis ne permet de les ranger parmi les œuvres du célèbre rhéteur Théodore Prodrome, car pour IV nous n'attachons qu'une minime importance

¹⁾ Remarquons dès maintenant que M. Papadimitriou se sert précisément de ces données historiques pour prouver que notre poème IV ne peut pas être de la main de Théodore Prodrome (Papadimitriou, *Théodore Prodrome*, Odessa, 1905, 57—58). Verhand, der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI Nº. 1.

au titre du manuscrit G, τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα, qui nous reporte à τοῦ Προδρόμον πυροῦ Θεοδώρου πρὸς τὸν βασιλέα τὸν Μαυροῖωάννην. Il y a lieu de penser au contraire qu'ils ont une tout autre origine et il nous suffira de renvoyer ici aux études de MM. Hatzidakis et Papadimitriou. Cependant, tout en admettant la thèse générale de ces deux savants, nous nous séparons d'eux sur deux points au moins. M. Papadimitriou attribue ces poèmes à Hilarion, fils de Théodore Prodrome, mais le raisonnement sur lequel il appuie cette filiation nous semble des plus aventureux et nous doutons que cette opinion rallie beaucoup de partisans ¹). En second lieu, la personnalité d'Hilarion lui-même, en tant qu'auteur des écrits qui nous occupent, nous paraît sujette à caution, comme elle l'a déjà été à M. Papadopoulos Kérameus. Voici sur quoi nous nous basons.

Le nom d'Hilarion se rencontre à trois passages de notre troisième poème: dans le titre, au vers 387 et au vers 431 a.

Τίττe: Στίχοι τοῦ γραμματικοῦ κυρίου Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου H, Πτωχοπροδρόμου βιβλίου δεύτερου κατὰ ἡγουμένων g, Τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Μανουὴλ Κομνηνὸν τὸν Πορφυρογέννητον V, Έτεροι στίχοι Ἱλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸ εὖσεβέστατον βασιλέα κύριον μεγαλοπορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν C, Έτεροι στίχοι Ἱλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν εὖσεβέστατον βασιλέα κύριον Μανουὴλ Πορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν S, Στίχοι Ἱλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμον πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ τὸν Πορφυρογέννητον A. Ainsi la tradition CSA fait seule mention d'Hilarion. Encore cette donnée n'est-elle pas satisfaisante, à cause des mots ἕτεροι στίχοι; le titre du poème IV qui, dans ces trois manuscrits, précède le poème III, ne disant rien d'Hilarion, il est vraisemblable que ce nom a été surajouté. A, qui copie S, a vu la contradiction et l'a évitée en supprimant le mot ἕτεροι. Tout concourt donc ici à nous faire considérer les mots Ἱλαρίωνος μοναχοῦ comme une addition postérieure.

III 387, ὄξυνον δότε ἀπὸ τοῦ νῦν ποασὶν τὸν Ἱλαριῶνα. (Ἱλαρίων Η, Ἰλαρίωνα VSA, Μητροφάνην g). Comme g n'en est pas à une innovation près et que V, son proche parent, donne Ἱλαρίωνα, on peut rejeter Μητροφάνην et rétablir Ἰλαρίωνα dans l'ancêtre de Vg. Un accusatif Ἰλάριον, basé sur H et correspondant à un nominatif Ἱλάριος, analogue à Σίμος, Χάρος, ἄρχος, γέρος, est possible, mais reste toutefois assez incertain et d'autre part, les leçons Ἱλαρίωνα ou Ἱλαριῶνα soulèvent une petite difficulté, à cause de la synizèse. Mais quelle qu'ait été la leçon primitive, rien dans le contexte ne nous permet d'identifier cet Hilarion et l'auteur du poème. Voici en effet ce contexte: "Si par hasard quelqu'un, plus vaillant que les autres, entre dans la

¹⁾ Cf. l'article de M. Kurtz, Byz. Zeitschr. 1907 (XVI), 289-300.

lice et s'écrie: "Cela va mal ici, mon père!", voici les fourberies dont l'higoumène use envers lui. Au sommelier il prescrit: "Désormais, tu donneras du vin aigre à Hilarion"... (370—387). Et il s'agit si bien d'un moine quelconque que plus loin (v. 400 k) nos manuscrits continuent de la sorte: εὶ δὲ πολλάπις στεφεὸς δ μοναχὸς τυγχάνει, si le moine en question résiste...

Après le vers 431, ἄρτι δὲ πρόσσχες καὶ εἰς ἐμέ, στενούμενον, πεινῶντα, on trouve τὸν Ἱλαρίωνα τὸν σόν, δοῦλον οἰκτρὸν καὶ πένην. Cette fois il n'y a plus de doute, Hilarion est bien donné comme l'auteur du morceau; mais sous une seule autorité, celle de g; cet épilogue fait défaut dans HV, qui s'arrêtent respectivement à 419 et à 419 p, et le vers est inconnu à la tradition CSA, qui pourtant possède aussi ce passage.

Le manuscrit H donnant le nom d'Hilarion au vers 387, et là seulement, on peut se demander si ce vers n'a pas été mal interprété par certains copistes et si le nom en question n'a pas passé de là dans le titre de CS et au vers $431\,a$ de g. Si l'on rejette cette explication ou toute autre du même genre et qu'on sorte Hilarion du domaine hypothétique où il nous paraît être, pour interpréter dans le sens le plus favorable à la thèse de MM. Hatzidakis et Papadimitriou les faits qui viennent d'être mentionnés, on ne peut guère, croyons-nous, dépasser la limite que voici: un certain Hilarion a pris part aux remaniements du texte primitif; son œuvre se confond avec celle d'autres remanieurs anonymes; on ne saurait le considérer comme le véritable auteur ni du poème IV, ni du poème III.

Passons maintenant aux poèmes I et II. Il semble à première vue qu' aucune hésitation ne soit ici possible, puisque Prodrome se nomme lui-même. Dans le premier poème, le mari outragé a envie de battre sa femme, mais il réfléchit et se dit (v. 158):

Διὰ τὴν ψυχήν σου, Πρόδρομε, καθίζου σιγηρός σου et, au dernier vers de ce même morceau, il avertit l'empereur que, s'il ne lui vient pas en aide, il perdra son fidèle Prodrome:

καὶ χάσης σου τὸν Πρόδρομον, τὸν κάλλιστον εὐχέτην.

Dans le poème II, v. 101 et suiv., l'auteur écrit également: "Ne vous méprenez pas, sire, sur ma ptochoprodromerie ') et ne croyez pas que je me nourrisse d'herbes des montagnes; je ne mange pas de sauterelles et les herbes ne sont pas mon affaire":

Μὴ σὲ πλανᾶ, πανσέβαστε, τὸ πτωχοποοδορμᾶτον καὶ προσδοκᾶς νὰ τρέφωμαι βοτάνας ὀρειτρόφους ἀκρίδας οὐ σιτεύομαι, οὐδ' ἀγαπῶ βοτάνας.

Les deux premiers passages au moins paraissent des plus probants.

¹⁾ M. Papadimitriou (Viz. Vrem., 1898, 115—116) suppose à tort, selon nous, que le mot πτωχοπροδρομάτον marque une fonction exercée par l'auteur.

Ils le sont en effet, mais à une condition, c'est que nous ne puissions considérer nos poèmes ni comme des imitations, ni comme des parodies. Ne peuvent-ils être l'un ou l'autre?

Entre nos poèmes I—II et l'œuvre de Prodrome le rhéteur certaines comparaisons sont possibles. Nous avons par exemple rapproché dans nos notes l 11 et un passage de la satire contre Barys. Les derniers vers que nous venons de citer rappellent également ceux d'une poésie qu'a publiée Mai ¹):

μισῶ γὰο τὰς ἀποίδας,

μισῶ τὸ μέλι τὸ πικοόν.

Il y a aussi une certaine analogie entre la fin de notre poème II, ou mieux encore de notre poème I:

"Αν οὖν μὴ φθάση με τὸ σὸν φιλεύσπλαγχνον, αὐτάναξ, καὶ δώροις καὶ χαρίσμασι τὴν ἄπληστον ἐμπλήσης, τρέμω, πτοοῦμαι, δέδοικα μὴ φονευθῶ πρὸ ώρας, καὶ χάσης σου τὸν Πρόδρομον, τὸν κάλλιστον εὐχέτην

et la fin de l'épître en vers adressée à Théodore Stypiotes et reproduite par Migne, Patr. gr., t. 133, col. 1370—1373:

Ταῦτα καὶ μόνα πέποιθα, πρός τοῦτον ἀποβλέπω.
"Αν οὖτος δώση μοι φαγεῖν, ἔχω τὸ ζῆν καὶ πάλιν,
ἂν δὲ μὴ δώση, φθείρομαι, πρὸς ἄδην καταβαίνω...
εἶτα φθαρείσης, ἄνθρωπε, τῆς γλώττης τοῦ Προδρόμου,
ετέραν εὕροι τις ἐν γῆ ταύτη παρισουμένην,
καὶ σχετικῶς κηρύσσοντα τὸν αὐτοκράτορά μου;

D'ailleurs, les analogies de ce genre ne sont pas spéciales à I-II, on les constate aussi pour III-IV. Théodore Prodrome a écrit, en s'adressant à l'empereur Manuel:

σὺ δ' ης, Μανουήλ, χοιστομίμητος φύσις χοιστωνυμοῦσα παρὰ συλλαβὴν μίαν 2),

c'est-à-dire: votre nature même vous fait marcher sur les traces du Christ, puisqu'il ne manque qu'une syllabe, pour que vous ayez le même nom que lui (Emmanuel).

Notre poème III, aux vers 289n-289q, dit de même, en renchérissant:

3Ω τῆς χριστομιμήτου σου πολλῆς φιλανθρωπίας. ὄντως τυγχάνεις, Μανουήλ, θεὸς ἐπίγειός τε, Ἐμμανουήλ παμβασιλεῦ παρὰ σαρανταπέντε, καὶ γὰρ ἡ κλῆσις ἄνωθεν ἐδόθη φερωνύμως.

M. Papadimitriou a publié, d'après le Vaticanus 305, une épître

¹⁾ Nova Patrum Bibl. VI, 407.

²⁾ Miller, Hist. grecs (Hist. des Croisades) II, 221, Neumann, Griech. Geschichtschr., 61, Hatzidakis, Vie. Vrem., 1897, 113.

en hexamètres adressée par Théodore Prodome à Anne Ducas 1). L'auteur y déclare que son père lui a conseillé de cultiver les lettres, puisque sa faiblesse lui interdit la carrière des armes. On y lit:

Τέκνον ἐμόν, βιβλίοισιν ὅλην ἐπίθου μελεδῶνα καὶ σοφίην ἀγάπαζε καὶ ἄμφι λόγοις μέγα μόχθει, οὰ σὲ καλὸν τελέσουσι καὶ ὅλβιον ἐν μερόπεσσι καὶ μέγαν ἐν κτεάνεσσι καὶ οἶς ἐτάροισιν ὄνειαρ. Ταῦθ' ὁ πατὴρ ἐπέτελλεν, ἐγὰ δὲ κλύων ἐγεγήθειν, ἐλπόμενος κατὰ θυμὸν ἃ μὴ τελέεσθαι ἔμελλεν. ἔκτοτε γὰρ πονέεσκον ὅσον σθένος ἤματα πάντα ²).

Or, c'est précisément sur le même thème que roule notre quatrième poème:

Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου, πεζὸς περιεπάτει, καὶ τώρα διπλοεντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος... καὶ ἔμαθον τὰ γραμματικὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου.

Dans les deux cas, les fils ont suivi les conseils de leur père, et mal leur en a pris. Ils n'ont pas de quoi vivre et ils envient le sort des simples ouvriers. Théodore Prodrome s'écrie (v. 68 sqq.):

ώς ὄφελον γάο, ἄνασσα, βαναυσίδος ἔμμεν ἀγωγῆς, ὅς κεν ἄλις βιότοιο πορίσματα ἔνθεν ἀγείρω· ὡς ὄφελον σκυτέεσσιν ἀνὰ ξυνὰ νάκεα τέμνειν, ὡς ὄφελον ποίμνης μέγα πίονος ἔμμεναι ἄρχων, ἢ πλατὰ βουκόλιον καταμελγέμεν, ἢ γὰρ ἄν οῦτως ἔν τε μέθυσα γάλακτι, καλὸν δὲ κρέας ἐσιτήθην, etc.

Et notre poème IV dit à son tour, en un style différent et d'une manière beaucoup plus diffuse:

"Εδαφε τότ' ὰν μ' ἔποικαν τεχνίτην χουσοφφάπτην (v. 15 sqq.)
"Αν ἔμαθον τὴν φαπτικὴν ἐντέχνως ἐπιστήμην (v. 90 sqq.)
"Αν ἤμην ὀξυγαλατᾶς, τὸ ὀξύγαλον νὰ ἐπώλουν (v. 109 sqq.)
Καταβλαττᾶς ὰν ἔμαθον καὶ σηκωτὴς ἄν ἤμουν (v. 114 sqq.), etc.

On pourrait multiplier ces rapprochements. L'imitation est évidente et il nous semble difficile de séparer à ce point de vue le groupe I—II du groupe III—IV. Si les comparaisons se présentent en plus grand nombre dans IV, c'est uniquement parce que le sujet traité est un des thèmes favoris de Prodrome. Voici le refrain de ces plaintes éternelles: ἔροετ' ἐμοῦ βιότοιο ἀπόπροθεν, ἔροετε βίβλοι ³), ou bien, en vers politiques: ἀνάθεμαν τὰ γράμματα, Χριστέ, καὶ ὁποῦ τὰ θέλει ¹).

¹⁾ Cette pièce a été publiée par M. Papadimitriou aux pages 89-92 de son livre sur Prodrome.

⁷⁾ Papadimitriou, Théodore Prodrome, 89-92, vers 41 et suivants.

³⁾ Migne, Patrol. gr., t. 133, col. 1419-1422.

⁴⁾ Voir notre poème IV, vers 19.

Si l'on admet, avec M. Hatzidakis par exemple, qu'il v a eu imitation, et imitation maladroite, dans III-IV, il nous paraît impossible de ne pas adopter la même explication pour I-JI. Entre les parties anciennes de ces deux groupes nous ne voyons, pour notre part, aucune différence de style. Dans les deux cas, la même objection se présente: Comment Prodrome, qui ne manque pas de finesse, a-t-il pu faire preuve d'un tel manque de goût? Pourquoi aurait-il préféré ces bouffonneries aux dialogues humoristiques dans le genre de Lucien, genre où il excellait? Enfin, les poèmes I-II, dont la tradition n'est pas meilleure que celle de III-IV, renferment, tout aussi bien que ces derniers, des contradictions manifestes entre ce que nous apprend notre auteur de lui-même et ce que nous savons par ailleurs de la personnalité de Théodore Prodrome. L'homme que sa femme méprise et auquel elle reproche longuement sa basse extraction ne saurait être celui qui, à ses propres dires, était d'une naissance relevée et dont l'éducation avait éte confiée aux meilleurs maîtres 1).

Théodore Prodrome a-t-il jamais écrit en grec vulgaire? Y a-t-il, dans ces quatre poèmes, un léger fond, quelques passages émanant directement de lui? Nous ne saurions le nier expressément, mais cependant nous ne le croyons pas. A notre avis, ces poésies ne sont qu'un vague écho. Prodrome a brillé au premier rang parmi les courtisans quémandeurs, les poètes soi-disant faméliques de la cour de Byzance; ce genre a plu à certains esprits, et ils l'ont cultivé. Ce qui, chez Prodrome, était l'expression de besoins réels est devenu chez ses imitateurs un simple thème, sur lequel ils ont peu à peu renchéri, sans souci de la vraisemblance. Le Prodrome qui nous est parvenu de la sorte est un Prodrome travesti. Tout ainsi nous devient plus clair: l'emploi de la langue vulgaire, les remaniements incessants, les vers empruntés à l'œuvre de Théodore Prodrome, les fautes de goût, les nombreuses exagérations, les contradictions et le nom même de Ptochoprodrome, par lequel on a désigné cette caricature du Prodrome officiel 2).

Ce nom même de Πτωχοπρόδρομος fait songer à celui de Πτωχολέων, qui sans doute

¹⁾ Migne, Patrol. gr., t. 133, col. 1048-1049, 1297-1298.

²) Une opinion analogue, relativement aux poèmes en langue savante de Théodore Prodrome, a été exprimée par M. Bruno Keil: "Es gibt genug Anzeichen dafür dass Prodromos' Name generell für alle Verse à la Prodromos geworden war, und somit auch nicht ihm eigenes Gut unter seinem Namen läuft" (Wiener Studien II, 1889, 105–106).

On trouve quelquesois le nom de Ptochoprodrome dans le titre de différentes pièces en langue savante attribuées à Théodore Prodrome, mais, comme le fait justement observer M. Papadimitriou (op. cit., 71 et suiv.), c'est seulement dans des manuscrits récents que s'est produite cette substitution et il y a tout lieu de croire qu'elle est due à l'existence des poèmes en grec vulgaire.

Il est impossible, croyons-nous, d'assigner une date précise à ces compositions anonymes. Cependant il est probable que les premières d'entre elles, celles qui ont servi de modèles aux autres, furent écrites, sinon du vivant de Théodore Prodrome, du moins peu de temps après sa mort, alors que sa réputation de poète courtisan était encore très répandue. Vraisemblablement le poème contre les higoumènes est postérieur au reste; c'est comme un développement ultérieur du genre. L'état linguistique du texte que nous avons essayé d'établir ne s'oppose pas, semble-t-il, à une telle évaluation, qui nous reporterait par conséquent, pour les plus anciens morceaux, à la seconde moitié du XIIe siècle; mais il n'est pas inutile de faire observer que notre chronologie linguistique repose, pour cette époque, sur des données bien peu précises èncore: les poèmes prodromiques en constituaient précisément le principal élément.

* *

Notre tâche d'éditeurs, déjà singulièrement ardue, fût devenue irréalisable, si nous n'avions cru discerner par endroits, au milieu des additions, des interpolations et des fautes de copie, les vestiges d'un texte, nous ne dirons pas excellent, mais relativement bon. A certains passages, nous nous sommes trouvés en présence d'idées bien coordonnées et clairement exprimées, qui ont été l'un de nos critériums pour juger de l'ensemble. Ce premier fait une fois constaté, nous pouvions nous placer à deux points de vue: envisager le contenu même du texte et rejeter de prime abord les répétitions trop marquées, les développements saugrenus, les passages peu satisfaisants, amenés par des transitions maladroites ou linguistiquement suspects; ou bien encore nous en tenir aux données des manuscrits, en écartant les unes et en corrigeant les autres, d'après les procédés habituels des éditions critiques. Les écrits prodromiques sont susceptibles de prendre deux aspects bien différents, suivant qu'on donne la préférence à l'une ou à l'autre méthode. Convaincus qu'aucun de nos manuscrits ne nous a transmis un texte authentique et que leur unanimité même n'est pas toujours un argument sans réplique, mais désireux aussi de ne pas introduire dans la constitution de ce texte un élément trop subjectif, nous avons pris un moyen terme. Il nous est arrivé de rejeter dans l'apparat critique certains passages donnés par tous les manuscrits et que nous considérons néanmoins comme manifestement surajoutés; en revanche,

contient une allusion à Léon le Sage, l'empereur bien connu. Cf. Les Oracles de Léon le Sage etc. publiés par E. Legrand, Paris, 1875, II, 37, et la remarque faite par Gidel dans son Histoire de Ptocholéon (Nouvelles Études etc. Paris, 1878, 394).

nous en avons reçu d'autres dont la tradition est moins solidement établie et dont cependant il est plus difficile de prouver l'inauthenticité; en pareil cas, nous avons donné notre opinion dans les Notes. Des nécessités typographiques nous ont aussi fait mettre à la suite de notre texte diverses interpolations, trop longues pour être inséréés au bas des pages. Le lecteur ne s'y méprendra pas. Il est d'ailleurs dans la nature d'une édition comme celle-ci de prêter aisément aux critiques; nous accueillerons avec sérénité celles qu'on ne manquera sans doute pas de lui adresser. Si nous devions exprimer un regret à cette place, ce serait celui d'avoir été trop modérés et de n'avoir pas supprimé encore une bonne partie de ce que nous avons laissé subsister.

Le côté linguistique de ces poèmes a été de notre part l'objet d'une attention particulière. On est maintenant d'accord pour n'accepter que sous réserves les renseignements qui, dans cet ordre d'idées, nous sont fournis par g^{-1}); en effet, ce manuscrit nous donne à la fois un remaniement et un rajeunissement du texte original, rajeunissement qui ne paraît pas antérieur au XIVe siècle et qui date peutêtre du XVe. Mais il nous semble que nous devons aller plus loin encore. Il convient tout d'abord de renoncer à placer ces écrits sous le vocable de Théodore Prodrome, pour les mettre sous celui de Ptochoprodrome. Il faut ensuite ne pas nous laisser abuser par cette nouvelle appellation. Elle ne nous invite nullement à rapporter au XIIe siècle tout ce qu'elle couvre. Il se peut que, dans cet ensemble disparate, certains éléments datent de là, mais nous sommes dans l'impossibilité de les isoler avec certitude et les seules précisions chronologiques que nous puissions avoir nous sont données par l'âge de nos manuscrits.

Même restreint à ces proportions, le sujet offre encore un assez grand intérêt. Aussi n'avons nous pas hésité à publier ici-même un index très étendu, basé non pas uniquement sur notre édition, mais sur les leçons des divers manuscrits. Fait autrefois d'après l'édition de Legrand, avec l'active collaboration de Melle Marthe Pernot, ce long travail a dû, avant de prendre place ici, être l'objet d'une refonte qui a sensiblement augmenté les chances d'erreurs; nous espérons toutefois que ces erreurs seront en petit nombre. L'index en question renferme aussi certaines observations lexicologiques; nous y avons laissé sans commentaire les mots déjà expliqués par les lexiques courants et nous y avons fait suivre d'un point d'interrogation les assez nombreux termes que nous ne comprenons pas.

Leiden-Paris, Février 1909.

¹⁾ Psichari, Essais, I, 66 et suiv., 103 et suiv.; Pernot, Verbe être (Mém. Soc. Ling. IX), 182-183; Hatzidakis, Viz. Vrem. IV, 117 et suiv.

TABLEAU DE CONCORDANCE.

ENTRE L'ÉDITION DE LEGRAND ET LA PRÉSENTE.

N.B. - Les numéros en caractères gras sont ceux de notre édition. Pour les poèmes A et B = I et II les deux numérotations sont identiques. Poèmes C et D. — D I = 1a, D 2 = 1b, D 3 = 1c, D 4 = 1d, D 5 = 1e, D 6=1f. (Les numéros C 1 à C 21 sont identiques). 22=21a, 23=22, 24 = 23, 25 = 24, 26 = 25, 27 = 26, 28 = 27, 29 = 29, 30 = 30, 31 = 31, 32 = 32, 33 = 33, 34 = 34, 35 = 35, 36 = 36, 37 = 37, 38 = 37a, 39 = 38, 40 = 39, 41 = 40, 42 = 42, 43 = 41, 44 = 43, 45 = 44, 46 = 45, 47 = 45a, 48 = 47, C 49 = 45b, D 49 = 47, 50 = 48, 51 = 49, 52 = 50, 52a = 51, 53 = 52, 54 = 53, 55 = 54, 56 = 55, 57 = 56, 58 = 57, 59 = 59, 60 = 60, 61 = 62, 61a et b = 63, 62 = 63, 63 = 64, 64 = 65, 65 = 66, 66 = 67, 67 = 68, 68 = 69, C 69 = 70, D 69 = 68, 70 = 70a, 71 = 70b, 72 = 71, 73 = 72, 74 = 73, 75 = 74, 76 = 74a, 77 = 74b, 78 = 74c, 79 = 74d, 80 = 75, 81 = 76, 82 = 77, 83 = 78, 84 = 79, 85 = 80, 86 = 81, 87 = 82, 88 = 83, 89 = 84, 89a = 84a, 90 = 85, 90a = 86, 91 = 87, 92 = 88, 93 = 89, 94 = 90, 95 = 91, 96 = 92, 97 = 93, 98 = 94, 99 = 95. 100 = 96, 101 = 97, 102 = 99, 103 = 98, 104 = 100, 105 = 101, 106 = 102, 107 = 103, 108 = 104, 109 = 105, 110 = 106, 111 = 107, 112 = 108, 113 = 108a, 114 = 109, 115 = 110, 116 = 111, 117 = 112, 117a = 113, 118 = 114, 119 = 115, 120 = 116, 121 = 116a, 122 = 117, 123 = 118, 124 = 119, 125 = 120, 125 = 121, 127 = 122, 128 = 123, 120 = 124, 130 = 125, 131 = 126, 132 = 127, 133 = 128, 134 = 129, 135 = 130, 136 = 131, 137 = 132, 138 = 132a, 139 = 132b, 140 = 132c, 141 = 132d, 142 = 132e, 143 = 132f, 144 = 132g, 145 = 132h, 146 = 132i, 147 = 133, 148 = 134, 149 = 135, 150 = 136, 151 = 137, 152 = 138, 153 = 138a, 154 = 138b, 155 = 138c, 156 = 138d, 157 = 139, 158 = 140, 159 = 141, 160 = 142, 161 = 143, 162 = 144, 162a = 145, 162b = 146, 163 = 147, 164 = 148, 165 = 149, 166 = 150, 167 = 151, 168 = 152, 169 = 153, 170 = 154, 171 = 155, 172 = 156, 173 = 157, 174 = 158, 175 = 159, 176 = 160, 177 = 161, 178 = 162, 179 = 163, 180 = 164, 181 = 165, 182 = 165a, 183 = 166, 184 = 167, 185 = 168, 186 = 169, 187 = 170, 188 = 171, 189 = 172, 190 = 173, 190a = 173a, 191 = 174,

192 = 175, 193 = 176, 194 = 177, 195 = 178, 195a = 178a, 196 = 179196a = 179a, 197 = 180, 198 = 181, 199 = 182. 200 = 183, 201 = 184, 201a = 184a, 202 = 185, 203 = 186, 204 = 187, 205 = 188, 206 = 189, 207 = 190, 208 = 191, 209 = 192, 210 = 192a, 211 = 193, 212 = 194, 213 = 195, 214 = 196, 215 = 197, 216 = 198, 217 = 199, 218 = 200, 218a = 200a, 219 = 201, 220 = 202, 221 = 203, 222 = 204, 223 = 205, 224 = 206, 225 = 207, 226 = 208, 227 = 209, 228 = 210, 229 = 211, 230 = 212, 231 = 213, 232 = 214, 233 = 215, 234 = 216, 235 = 216a, 236 = 216b, 237 = 216c, 238 = 216d, 239 = 216e, 240 = 216f, 241 = 216g, 242 = 216h, 243 = 216i, 244 = 216j, 245 = 216k, 246 = 216l, 247 = 216m, 248 = 216n, 249 = 216o, 250 = 216p, 251 = 216q, 252 = 216r, 253 = 216s, 254 = 216t, 255 = 216u, 256 = 216v, 257 = 216w, 258 = 216x, 259 = 216y, 260 = 216z, 261 = 216aa, 262 = 216bb, 263 = 216cc, 264 = 216dd, 265 = 216ee, 266 = 216ff, 267 = 216gg, 268 = 216hh, 269 = 216ii, 270 = 216jj, 271 = 216kk, 272 = 216ll, 273 = 216mm, 274 = 216nn, 275 = 21600, 276 = 216pp, 277 = 217, 278 = 218, 279 = 219, 280 = 220, 281 = 221, 282 = 222, 282a = 223, 283 = 224, 283a = 224a, 283b = 224b, 284 = 223, 285 = 225, 286 = 225a, 287 = 226, 288 = 227, 289 = 228, 290 = 229, 291 = 230, 292 = 231, 293 = 232, 294 = 233, 295 = 234, 296 = 235, 297 = 236, 298 = 237, 299 = 238. 300 = 239, 301 = 240, 302 = 241, 303 = 242, 304 = 243, 305 = 244, 306 = 245, 307 = 246, 308 = 247, 309 = 248, 310 = 249, 311 = 250, 312 = 251, 313 = 252, 314 = 253, 315 = 254, 315a = 254a, 315b = 254b, 316 = 255, 317 = 256, 318 = 257, 319 = 257a, 320 = 258, 321 = 259, 321a = 259a, 322 = 260, 323 = 261, 324 = 262, 325 = 263, 325a = 263a, 325b = 263b, 326 = 264, 327 = 265, 328 = 266, 329 = 267, 330 = 268, 331 = 269, 331a = 269a, 332 = 270, 332a = 270a, 333 = 271, 334 = 272, 334a = 272a, 334b = 272b, 335 = 272c, 336 = 272d, 337 = 272e, 338 = 272f, 339 = 272g, 340 = 273, 341 = 274, 342 = 275, 342a = 275a, 343 = 276, 344 = 277, 345 = 278, 346 = 279, 347 = 280, 348 = 281, 349 = 282, 350 = 283, 350a = 283a, 350b = 283b, 351 = 283c, 352 = 283d, 353 = 283e, 354 = 284, 355 = 285, 356 = 286. 357 = 287, 357a = 287a, 357b = 287b, 358 = 288, 358a = 388a, 359 = 389, 360 = 389a, 361 = 389b, 362 = 289c, 362a = 289d, 363 = 289e, 364 = 289f, 365 = 289g, 366 = 289h, 367 = 289i, 368 = 289j, 369 = 289k, 370 = 289l, 371 = 289m, 372 = 289n, 373 = 289o, 374 = 289p, 375 = 289q, 376 = 289r, 377 = 290, 378 = 291, 378a = 291a, 379 = 292, 380 = 293, 381 = 295, 382 = 294, 383 = 295a, 384 = 295c, 385 = 295d, 386 = 295e, 387 = 295f, 388 = 296, 289 = 297, 390 = 298, 391 = 299, 392 = 300, 393 = 301, 394 = 301a, 395 = 301b, 396 = 301c, 397 = 301d, 397a = 301f, 398 = 301g, 399 = 301h. 400 = 302, 401 = 303, 402 = 304, 403 = 305, 404 = 306, 405 = 307, 406 = 308, 407 = 309, 408 = 310, 408a = 310a, 408b = 310b, 409 = 311, 410 = 312, 411 = 313, 412 = 314, 413 = 315, 414 = 316, 415 = 317, 416 = 318, 417 = 319, 418 = 320, 419 = 321, 420 = 322, 421 = 323,

422 = 324, 423 = 325, 424 = 325a, 425 = 325b, 426 = 325c, 427 = 325d, C 428 = 325e, D 428 = 325n, C 429 = 325f, D 429 = 325f, C 430 = 325h,

D 430 = 325k, C 431 = 325i, D 431 = 325l, 431a = 325m, C 432 = 325j, D 432 = 325e, C 433 = 325k, D 433 = 325f, 433a = 325g, C 434 = 325l, D 434 = 325h, C 435 = 325n, D 435 = 325i, 436 = 325o, 437 = 325p, 438 = 325q, 439 = 325r, 440 = 325s, 441 = 325t, 442 = 325u, 443 = 325v, 444 = 326, 445 = 327, 446 = 328, 447 = 329, 448 = 330, 449 = 331, 450 = 332, 451 = 332a, 452 = 332b, 453 = 332c, 454 = 333, 455 = 334, 455a = 334a, 455b = 334b, C 456 = 337, D 456 = 335, C 457 = 338, D 457 = 336, C 458 = 335, D 458 = 337, C 459 = 336, D 459 = 338, 460 = 339, 461 = 340, 461a = 340a, 461b = 340b, 462 = 340c, 463 = 340d, C 464 = 343, D 464 = 341, C 465 = 344, D 465 = 342, C 466 = 341, D 466 = 343, C 467 = 342, D 467 = 344, 467a = 344a, 467b = 344b, 467c = 344c, 467d = 344d, 468 = 345, 469 = 346, 470 = 347, 471 = 348, 472 = 349, 473 = 350, 474 = 351, 475 = 352, 476 = 353, 477 = 354, 478 = 355, 479 = 356, 480 = 357, 481 = 358, C 482 = 359, D 482 = 360, C 483 = 360, D 483 = 359, 483a = 360a, 484 = 362, 485 = 363, 486 = 361, 487 = 364, 488 = 365, 489 = 366, 490 = 367, 491 = 368, 492 = 369, 493 = 370, 494 = 371, 495 = 372, 496 = 373, 497 = 374, 498 = 375, 499 = 376.

500 = 377, 501 = 378, 502 = 379, 503 = 380, 504 = 381, 505 = 382, 505a = 382a, 506 = 382b, 507 = 383, 508 = 384, 508a = 384a, 509 = 385, 510 = 386, 511 = 387, 512 = 388, 513 = 389, 514 = 390, 515 = 391, 516 = 392, 517 = 393, 518 = 394, 519 = 395, 520 = 395a, 521 = 396, 522 = 397, 523 = 398, 524 = 399, 525 = 400, 526 = 400a, 527 = 400b, 528 = 400c, 529 = 400d, 530 = 400e, 531 = 400f, 533 = 400g, 533 = 400h, 534 = 400i, 535 = 400j, 536 = 400k, 537 = 400l, 538 = 400m, 539 = 400n, 540 = 400o, 541 = 400p, 542 = 400q, 543 = 400r, 544 = 400s, 545 = 400t, 545a = 400u, 546 = 400v, 546a = 400y, 547 = 400z, 547a = 400aa, 548 = 400bb, 549 = 400cc, 550 = 400dd, 551 = 400ee, 552 = 400ff, 553 = 400gg, 554 = 400hh, 555 = 400ii, 556 = 400jj, 557 = 400kh, 558 = 400ll, 559 = 400mm, 560 = 400nn, 561 = 400oo, 562 = 400pp, 563 = 400qq, 564 = 401, 565 = 402, 566 = 403, 567 = 403a, 568 = 404, 569 = 404a, 570 = 404b, 571 = 404c, 572 = 404d, 572a = 404e, 573 = 404f, 574 = 404g, 575 = 404h, 576 = 404i, 577 = 404j, 578 = 404k, 578a = 404l, 579 = 404m, 580 = 405a, 581 = 406a, 581a = 406b, 582 = 407, 583 = 408, 584 = 408a, 584a = 408b, 585 = 409, 586 = 410, 587 = 411, 587a = 411a, 587b = 411b, 588 = 412a, 589 = 412b, 590 = 412c, 591 = 412d, 592 = 412e, 592a = 412f, 593 = 412g, 594 = 412h, 595 = 412i, 595a = 412k, 595b = 412l, 596 = 414, 597 = 415, 598 = 416, 599 = 417.

600 = 418, 601 = 419, 602 = 419a, 602a = 419b, 603 = 419c, 603a = 419d, 603b = 419e, 604 = 419h, 604a = 419i, 605 = 419j, 605a = 419k, 606 = 419l. 607 = 419m, 608 = 419n, 609 = 419o, 610 = 419p, 611 = 419q, 612 = 419r, 612a = 419s, 613 = 419t, 613a = 419u, 614 = 419v, 614a = 419w, 615 = 419x, 616 = 419y, 617 = 419x, 617a = 419x, 618 = 419bb, 619 = 419cc, 620 = 420, 621 = 421, 622 = 422, 623 = 423, 624 = 424, 625 = 425, 626 = 426, 627 = 427, 628 = 428, 629 = 429, 630 = 430, 631 = 431, 632 = 431a, 632 = 431b, 633 = 432, 634 = 433, 635 = 434, 636 = 435, 637 = 436, 638 = 437, 639 = 438, 640 = 439, 641 = 440,

642 = 441, 643 = 441a, 644 = 442, 645 = 443, 646 = 444, 647 = 445, 648 = 446, 649 = 447, 650 = 447a, 651 = 447b, 652 = 447c, 653 = 447d, 654 = 447e, 655 = 447f.

Poème E – Les numéros 1 à 56 sont identiques. 57 = 58, 58 = 59, 59 = 60, 60 = 61, 61 = 62, 62 = 63, 63 = 64, 64 = 65, 65 = 66, 66 = 67, 67 = 68, 68 = 69, 69 = 70, 70 = 71, 71 = 72, 72 = 73, 73 = 74, 74 = 75, 75 = 76, 76 = 77, 77 = 78, 78 = 79, 79 = 80, 80 = 81, 81 = 82, 82 = 83, 83 = 84, 84 = 85, 85 = 86, 86 = 87, 87 = 88, 88 = 89, 89 = 89a, 90 = 89b, 91 = 90, 92 = 91, 93 = 92, 94 = 93, 95 = 94, 96 = 95, 97 = 96, 98 = 97, 99 = 98

100 = 99, 101 = 100, 102 = 101, 103 = 102, 104 = 102a, 105 = 103, 106 = 104, 107 = 105, 106 = 106, 109 = 107, 110 = 108, 111 = 109, 112 = 110, 113 = 111, 114 = 112, 115 = 113, 116 = 114, 117 = 115, 118 = 116, 119 = 117, 120 = 118, 121 = 119, 122 = 120, 123 = 121, 124 = 122, 125 = 123, 126 = 124, 127 = 125, 128 = 126, 129 = 127, 130 = 127a, 131 = 128, 132 = 129, 133 = 130, 134 = 131, 135 = 132, 136 = 133, 137 = 134, 138 = 135, 139 = 136, 140 = 137, 141 = 138, 142 = 140, 143 = 141, 144 = 141a, 145 = 142, 146 = 142a, 147 = 143, 148 = 144, 149 = 145, 150 = 146, 151 = 147, 152 = 148, 153 = 149, 154 = 150, 155 = 151, 156 = 152, 157 = 153, 158 = 154, 159 = 155, 160 = 156, 161 = 157, 162 = 158, 163 = 158a, 164 = 159, 165 = 160, 166 = 161, 167 = 162.

Poème F. -1 = 1a, 2 = 1b, 3 = 1c, 4 = 1d, 5 = 1e, $5a = 1f^*$, $5b = 1g^*$, $5c = 1h^*$, 6 = 1f, 7 = 1g, 8 = 1h, 9 = 1i, 10 = 1j, 11 = 1k, 12 = 1l, 13 = 1m, 14 = 1n, 15 = 1o, 16 = 1p, 17 = 1q, 18 = 1r, 19 = 1s, 20 = 1t, 21 = 1u, 22 = 1v, 23 = 1w, 24 = 1x, 25 = 1y, 26 = 1z, 27 = 1aa, 28 = 1bb, 29 = 1ce, 30 = 1dd, 31 = 1ee, 32 = 1ff, 33 = 1gg, 34 = 1hh, 35 = 1ii, 36 = 1jj, 37 = 1hh, 38 = 1ll, 39 = 1mm, 40 = 1mn, 41 = 1oo, 42 = 1pp, 43 = 1qq, 44 = 1rr, 45 = 1ss, 46 = 1t, 47 = 1uu, 48 = 1vv, 49 = 1ww, 50 = 1.xx, 51 = 1yy, 52 = 1zz, 53 = 1aaa, 54 = 1bbb, 55 = 1ccc, 56 = 1, 57 = 2, 58 = 3, 59 = 4, 60 = 4, 61 = 5, 62 = 6, 63 = 9, 64 = 10, 65 = 11, 66 = 12, 67 = 12a, 68 = 12b, 69 = 12c, 70 = 12d, 71 = 7, 72 = 8, 73 = 13, 74 = 14, 75 = 14a, 76 = 14b, 77 = 14c, 78 = 14d, 79 = 14e, 80 = 14f, 81 = 15, 82 = 16, 83 = 17, 84 = 17a, 85 = 18, 86 = 19, 87 = 20, 88 = 21, 89 = 22, 90 = 23, 91 = 24, 92 = 25, 93 = 25a, 94 = 26, 95 = 27, 96 = 28, 97 = 29, 98 = 30, 99 = 31.

100 = 32, 101 = 32a, 102 = 32b, 103 = 33, 104 = 34, 105 = 35, 106 = 36, 107 = 37, 108 = 38, 109 = 39, 110 = 40, 111 = 41, 112 = 42, 113 = 44, $114 \doteq 43$, 115 = 47, 116 = 48, 117 = 49, 118 = 49a, 119 = 50, 120 = 51, 121 = 52, 122 = 53, 123 = 54, 124 = 55, 125 = 56, 126 = 57, 127 = 58, 127a = 60, 128 = 59, 129 = 61, 130 = 62, 131 = 62a, 132 = 63, 133 = 64, 134 = 64a, 135 = 65, 136 = 66, 137 = 67, 138 = 69, 138a = 70, 139 = 71, 140 = 72, 141 = 73, 142 = 73a, 143 = 73b, 144 = 74, 145 = 75, 146 = 76, 147 = 77, 148 = 78, 149 = 79, 150 = 80, 151 = 81, 152 = 82, 153 = 83, 154 = 84, 155 = 85, 156 = 86, 157 = 87, 158 = 88, 159 = 89, 160 = 89a, 161 = 89b, 162 = 89c, 163 = 89d, 164 = 89e, 165 = 89f, 166 = 90, 167 = 91, 168 = 92, 169 = 93, 170 = 94, 171 = 95, 172 = 96, 173 = 96a, 174 = 97,

```
175 = 98, 176 = 99, 177 = 100, 178 = 101, 179 = 102, 180 = 102a
 181 = 103, 182 = 104, 183 = 105, 184 = 107, 185 = 107a, 186 = 108,
 187 = 109, 188 = 110, 189 = 111, 190 = 112, 191 = 113, 192 = 114,
 193 = 115, 194 = 116, 194a = 116a, 194b = 116b, 194c = 116c, 194d = 116d,
 194e = 116e, 195 = 117, 196 = 118, 197 = 119, 198 = 120, 199 = 121.
   200 = 122, 201 = 123, 202 = 124, 203 = 125, 204 = 126, 205 = 127,
 206 = 127a, 207 = 128, 208 = 129a, 209 = 129b, 210 = 129c, 211 = 129d,
212 = 129c, 213 = 129f, 214 = 129g, 215 = 129h, 216 = 129i, 217 = 129j,
218 = 129k, 219 = 129l, 220 = 129m, 221 = 129n, 222 = 129o, 223 = 129p,
224 = 129q, 225 = 129r, 226 = 130, 227 = 130a, 228 = 130b, 229 = 131,
230 = 132, 231 = 133, 232 = 134, 233 = 134a, 234 = 135, 235 = 136,
236 = 137, 237 = 138, 238 = 139, 239 = 140, 240 = 140a, 241 = 140b,
242 = 140c, 243 = 140d, 244 = 140e, 245 = 140f, 246 = 140g, 247 = 141,
248 = 142, 249 = 142a, 250 = 143, 251 = 144, 252 = 145, 253 = 146,
254 = 147
            255 = 148,
                        256 = 149
                                    257 = 150, 258 = 151,
                                                           259 = 152
260 = 153
            261 = 154
                        262 = 155.
                                    263 = 156,
                                                264 = 157
                                                           265 = 158,
266 = 159
                        268 = 164,
            267 = 163,
                                    269 == 165,
                                                270 = 166
                                                           271 = 167
272 = 168.
            273 = 169,
                        274 = 170
                                    275 = 171,
                                                276 = 172
                                                           277 = 173
278 = 174
            279 = 175
                                    281 = 177,
                        280 = 176
                                               282 = 178
                                                           283 = 179,
284 = 180,
                        286 = 182,
            285 = 181,
                                    287 = 183,
                                               288 = 184
                                                           289 = 185
290 = 186
            291 = 187
                       292 = 188
                                    293 = 189,
                                               294 = 190.
                                                           295 = 191
296 = 192
            297 = 193
                        298 = 194
                                    299 = 195.
  300 = 196, 301 = 197, 302 = 198, 303 = 199, 304 = 200, 305 = 201,
            307 = 203.
306 = 202,
                        308 = 204
                                    309 = 205, 310 = 206, 311 = 207,
312 = 208
            313 = 209,
                       314 = 210
                                   315 = 211,
                                                           317 = 213,
                                               316 = 212,
318 = 214,
            319 = 215
                       320 = 216
                                              322 = 218, \quad 323 = 219,
                                   321 = 217,
324 = 220,
            325 = 221,
                       326 = 222,
                                   327 = 223,
                                               328 = 224,
                                                           329 = 225,
330 = 226
            331 = 227
                       332 = 228,
                                   333 == 229,
                                               334 = 230,
                                                           335 = 231
336 = 232,
                       338 = 234.
            337 = 233,
                                   339 = 235, 340 = 236, 341 = 237.
342 = 238,
            343 = 239,
                        344 = 240,
                                   345 = 241, 346 = 242, 347 = 243,
348 = 244
            349 = 245,
                       350 = 246,
                                   351 = 247, 352 = 248, 353 = 249,
354 = 250,
           355 = 251,
                       356 = 252
                                   357 = 253, 358 = 254, 359 = 255,
360 = 256,
            361 = 257,
                       362 = 258,
                                   363 = 259, 364 = 260, 365 = 261,
366 = 262,
                       368 = 264,
            367 = 263,
                                   369 = 265, 370 = 266, 371 = 267,
372 === 268,
            373 = 269,
                       374 = 270, 375 = 271, 376 = 272, 377 = 273,
           379 = 275, 380 = 276, 381 = 277, 382 = 278, 383 = 279,
378 = 274
384 = 280,
           385 = 281, 386 = 282, 387 = 283, 388 = 284, 389 = 284a,
390 = 285,
            391 = 286,
                       392 = 287, 393 = 288, 394 = 289, 395 = 290,
396 = 291
           397 = 292.
```

Τοῦ Προδρόμου χυροῦ Θεοδώρου πρὸς τὸν βασιλέα τὸν Μαυροϊωάννην.

Τί σοὶ προσοίσω, δέσποτα, δέσποτα στεφηφόρε, άνταμοιβήν δποίανδε ή γάριν προσενέγκω έξισωμένην ποὸς τὰς σὰς λαμποὰς εὐεογεσίας, τὰς γινομένας εἰς ἐμὲ τοῦ πράτους σου παντοίας; Πρό τινος ήδη πρό καιροῦ καὶ πρό βραγέος γρόνου, 5 ούκ είχον οὖν, ὁ δύστηνος, τὸ τί προσαγαγεῖν σοι κατάλληλον τῷ κράτει σου καὶ τῆ γρηστότητί σου, καὶ τῆ περιφανεία σου καὶ γαριτότητί σου, εί μή τινάς πολιτικούς άμέτρους πάλιι στίγους, συνεσταλμένους, παίζοντας, αλλ' ούκ αναισχυντώντας, 10 παίζουσι γὰο καὶ γέροντες, ἀλλὰ σωφρονεστέρως. Μη οδυ απογωρίσης τους, μηδ' αποπέμψης, μαλλου ώς ποδιμέντα δέξου τους ποσως αν ου μυρίζουν, καὶ φιλευσπλάγγνως ἄκουσον ἄπερ δ τάλας γράφω. Κὰν φαίνωμαι γάρ, δέσποτα, γελῶν όμοῦ καὶ παίζων, 15 άλλ' ἔχω πόνον ἄπειρον καὶ θλίψιν βαρυτάτην, καὶ γαλεπον ἀορώστημα, καὶ πάθος, άλλὰ πάθος! Πάθος ἀκούσας τοιγαροῦν μὴ κήλην ὑπολάβης, μηδ' άλλο τι χειρότερον έκ των μυστικωτέρων, 20 μή κερατάν τὸ φανερόν, μή ταντανοτραγάτην, μη νόσημα καρδιακόν, μη περιφλεγμονίαν, μή σχορδαψόν, μηδ' ΰδερον, μή παραπνευμονίαν, άλλα μαχίμου γυναικός πολλήν εύτραπελίαν, προβλήματα προβάλλουσα καὶ πιθανολογίας 25 καὶ τὸ δοκεῖν εὐλόγως μοι προφέρεται πλουτάρχως.

N.B. — Comme les variantes purement orthographiques de nos manuscrits (fautes d'itacisme etc.) auraient considérablement compliqué, et à peu près inutilement, le présent apparat critique, il n'a été tenu aucun compte, dans cette édition. de l'orthographe de ces manuscrits.

Manuscrit unique: G = Parisipus Grec 396, fol. 684—694.

Καὶ θέλω δείξαι προφανώς την ταύτης μοχθηρίαν, άλλα φοβούμαι, δέσποτα, τους ιταμωδεστέρους, μήπως έμε ακούσωσι, και υπάγουν είς το δοπίτιν καὶ νὰ μὲ πιττακώσωσιν ἐκ τῶν ἀπροσδοκήτων. καὶ κοεῖσσον εἶγον, δέσποτα, τὸ νὰ μὲ θάψουν ζῶντα, 30 καὶ νὰ μὲ βάλουν εἰς τὴν γῆν, καὶ νὰ μὲ περιγώσουν, παρὰ νὰ μάθη τίποτε τῶν ἄρτι γραφομένων. Φοβουμαι γάρ τὸ στόμαν της, φοβουμαι την δργήν της, τὰς ἀπειλάς της δέδοικα καὶ τὴν ἀποστροφήν της. Εί δὲ πολλάκις δόξει την καὶ φθάσει δ καρκατζάς της, 35 καὶ δοίσει τὰ ψυγάρια της καὶ τὴν πρωτοβαβᾶν της, καὶ πιάσουν καὶ ταυρίσουν με καὶ σύρουν με εἰς τὴν μέσην, καὶ δώσουν μὲ τὰ τρίκωλα καὶ τὰ γαρακτικά μου, τίς έλθη και εκδικήση με και εκβάλη με απ' εκείνης; Όμως καν οθτως γένηται, καν οθτως καν άλλοίως, 40 καιρός λοιπόν τὰ κατ' ἐμὲ πάντα σοι σαφηνίσαι. οὐ φέρω γάρ, ὧ δέσποτα, τὴν ταύτης μογθηρίαν, τούς καθ' ήμέραν γλευασμούς καὶ τὰς ὀνειδισίας. ,,τό, κύρι, οὐκ ἔγεις προσογήν τό, κύρι, πῶς τὸ λέγεις; τό, κύρι, τί προσέθηκας; τό, κύρι, τί ἐπεκτήσω; 45 ποίον ιμάτιον με έρραψας; ποιον δίμιτον με εποίκες; καὶ ποιὸν γυρίν μὲ ἐφόρεσας; οὐκ οἶδα Πασχαλίαν. έχεις με χρόνους δώδεκα ψυχρούς καὶ ἀσβολωμένους, οὐκ ἔβαλα ἀπὸ κόπου σου τατίκιν εἰς ποδάριν, ούκ έβαλα είς την βάχιν μου μεταξωτόν ιμάτιν, 50 ούκ είδα είς τὸ δακτύλιν μου κρικέλιν δακτυλίδιν, οὐδὲ βραχιόλιν με ἔφερες ποτὲ νὰ τὸ φορέσω. Οί ξένοι κατακόπτουσι τὰ γονικά μου δοῦγα, καὶ έγὰ καθέζομαι γυμνή καὶ παραπονεμένη. Ποτέ οὐκ έλούθην είς λουτρον νὰ μὴ στραφῶ θλιμμένη, 55 ήμέραν οὐκ ἐχόρτασα, νὰ μὴ πεινάσω δύο, στενάζω πάντοτε, θοηνῶ καὶ κόπτομαι καὶ κλαίω. Τὴν θάλασσαν τὴν μὲ ἔφερες, γνωρίζεις, ἔπαρέ την τὸ διβλαντάριν τὸ κουτνίν, καὶ τὸ ύψηλὸν διβίκιν, καὶ τὸ μεγαλογράμματον ίμάτιν τὸ κνηκᾶτον, 60 η γάρισον, η πώλησον, η δὸς ὁποῦ κελεύεις. τὰ λουτρικά τὰ μὲ ἔποικες καὶ τὸ κραββατοστρῶσιν είς κλήφον νὰ τὰ δέξωνται οί παϊδες σου πατρώον. τὰ γονικά σου πράγματα καὶ ἡ οἰκοσκευή σου άρκοῦν τὰς θυγατέρας σου νὰ τὰς έξωπροικίσης. 65 καὶ σὸ ἄς εἶσαι σιγηρὸς καὶ ἀπομεριμνημένος.

'Επεντρανίζεις, ἄνθρωπε, κὰν ὅλως θεωρεῖς με; ένω ήμην υποληπτική και συ ήσουν ματζουκατος. ένω ήμην εθγενική και σύ πτωγός πολίτης, σὺ εἶσαι Πτωγοπρόδρομος καὶ ἐγὰ ημην Ματζουκίνη, 70 σὺ ἐκοιμῶ εἰς τὸ ψιαθίν καὶ ἐγὼ εἰς τὸ κλινάριν. έγω είγον προίκα περισσήν, και συ είγες ποδο... ένω είγον ασημογούσαφον, και συ είγες σκαφοδούγας, καὶ σκάφην τοῦ ζυμώματος καὶ μέγαν πυροστάτην. Καθέζεσαι είς τὸ δοπίτιν μου, καὶ ἐνοίκιον οὐ φροντίζεις, 75 τὰ μάρμαρα ήφανίσθησαν, δ πάτος συνεπτώθη, τὰ κεραμίδια ελύθησαν, τὸ στέγος έσαπρώθη, οί τοίγοι καταπίπτουσιν, έξεγερσώθη ό κήπος, κοσμήτης οὐκ ἀπέμεινεν, οὐ γύψος, οὐδὲ σπέτλου, οὐδὲ δηγλὶν μαρμάρινον, οὐ συγκοπὴ μετρία, 80 αί θύραι συνεστράφησαν έξ όλοκλήρου πασαι, τὰ κάγκελλα έξηλώθησαν ἀπ' ἄκρας ξως ἄκραν. καὶ τὰ στηθαῖα ἔπεσον τὰ πρὸς τὸ περιβόλιν. Θύραν οὐκ ἤλλαξάς ποτε, σανίδιν οὐκ εὐψύγει, ποτε ουκ εξεκεράμωσας, ουδε άνερράψω τοίχον, 85 οὐ τέκτονα ἐκάλεσας ἵνα τὸν περιρράψη, ούτε καρφίν ήγόρασας νὰ ἐμπήξης είς σανίδιν. Βλέπουν σε τὰ ψυχάρια μου καὶ ἔχουν σε ώς αὐθέντην, φοβουνται, παρασιήκονται, δουλεύουν καὶ τιμῶσιν. 90 Έγὰ κρατῶ τὸ δσπίτιν σου καὶ τὴν ὑποταγήν σου, δουλεύω τὰ παιδία σου παρὰ βαβᾶν καλλίστην, οίκονομῶ τὰ κατὰ σέ, τρέχω, μοχθῶ, διώκω, καὶ κάμνω λινοβάμβακον ίμάτιν καὶ φορῶ το, έχεις με πουρατόρισσαν, έχεις με άναπλαρέαν, 95 καὶ κάμνω καὶ τὰ μαλλωτά, κάμνω καὶ τὰ ναρθήκια: έχεις με ψιλονήτριαν, καὶ κάμνω τὸ λινάριν, κάμνω ύποκαμισόβοακα, στιβάζω το βαμβάκιν έχεις με ποοσμονάριον δμοῦ καὶ ἐκκλησιάρχην, καὶ κανονάρχην σύν αὐτοῖς, καὶ γωρικόν νοτάρην, 100 καί σὺ καθέζεσαι ώς πωλίν γασμένον είς τὸ βρώμα, καὶ καθ' ἡμέραν προσδοκᾶς τί νὰ σὲ παραβάλλω. Τὸ τί σὲ θέλω ἐξαπορῶ, τὸ τί σὲ χρήζω οὐκ οἶδα: αν ούκ έθαρρεις κολυμβαν, κολυμβητής μη έγένου, άλλ' ας έκάθου σιγηρός και απομεριμνημένος, 105 καὶ ας ἔκυηθες την λέπραν σου, καὶ ας ήφινες ἐμέναν. Εὶ δὲ κομπώσειν ήθελες καὶ λάβειν καὶ πλανήσειν, ας έλαβες δμοίαν σου, καπήλου θυγατέραν,

^{68.} ματσουμάτος. — 72. Sur la fin du vers voir les Notes. — 86. ἐχάλησας. La correction est de Legrand. — 104. ἀλλὰ

κουτσοπαρδάλαν τίποτε γυμνήν, ήπορημένην, ἢ χορταρίναν τρίφυλλον ἀπὸ τὰ μανινέα.

110 Καὶ τί με παρωδήγησας τὴν ἀπωρφανισμένην μὲ τὰ συχνογυρίσματα καὶ μὲ τὰς κομπωσίας, καὶ μὲ τοὺς ὀψικάτορας καὶ τὸ πολὺν ὀψίκιν;"

Έν ἐπιτόμω τοιναροῦν, δέσποτα, δέσποτά μου, έκ των πολλών ο δούλος σου τινά παρεστησάμην. Εί νὰο ἀθέλησά ποτε τὰ πάντα σοὶ συγγράψαι. 115 ήρωων ὢν κατάλονον ἄλλον συνενοαψάμην. άλλ' ἔτι τὰ λενόμενα ἀρχοῦσι φιλαλήθως καὶ πρόδηλα τυγγάνουσι καὶ πεφανερωμένα. καὶ κὰν ἀλήθειαν ἔγωσι καὶ πιθανολογίας, ψευδή τὰ πάντα, δέσποτα, καὶ λήρον ὀνομάζω, 120 καὶ μῦθον τὰ λεγόμενα καλῶ καὶ φληναφίας. έγουσι γὰρ τινὰ ρητὰ πικρίας πεπλησμένα. Η δε τας αποκρίσεις μου μη καταδεγομένη, στήκει, τοιγομαδίζεται, δέρει τὰ μάγουλά της. συνάγει τὰ παιδία της, ἀπαίρει καὶ τὴυ δόκαν, 125 έμβαίνει είς τὸ κουβούκλιν της, κλείει σφικτήν την θύραν, μουλλώνεται καὶ κούπτεται, έμὲ δ' ἀφίνει ἔξω, ώς τὸ ἐποῖκεν ποὸ πολλοῦ, δέσποτα στεφηφόρε, όταν έστράφην σάβουρος ἀπ' ὧδε παρ' έλπίδα. ηνίκα γαο εἰσέβηκα την θύραν καβαλλάρης, 130 ώς είδεν ότι ἐπέζευσα, καὶ ἀνέβηκα καὶ ἐκάτσα δίγα θορύβου καὶ βοῆς, γωρίς ὀγλαγωγίας, μή τινας ἐπαγόμενος μαγίμους στρατιώτας, μη προπομπούς, μηδ' οπαδούς ραβδούγους, σκηπτροφόρους, 135 μή γρυσοφόρων δπλιτῶν μαγίμων συνεργίαν, μηδε πεζων επιδρομήν σφενδονητών άγούρων, μικοολαλείν ἀπήρξατο καὶ συχνομουομουρίζειν. Έγὸ δ' ὧς ἤμην νηστικός ἀπὸ τὸ φιλοπότιν, μη κούψω την αίτίαν μου καὶ ἔχω πολλάκις κοίμα, ωσαν εμελαγχόλησα καὶ ήγριολάλησά την, 140 καὶ πάλιν τὰ συνήθη μοι συμφώνως ἐπεφώνει. ,,τὸ τί θαροεῖς; τὸ τίς εἰσαι; τὸ βλέπε τίνα δέρεις, ποίαν δβρίζεις πρόσεγε καὶ ποίαν ατιμάζεις. ούκ είμαι σθλαβοποῦλα σου, οὐδὲ μισθάρνισσά σου. Πῶς ηπλωσας ἐπάνω μου; τὸ πῶς οὐκ ἐνετράπης; 145 τὰ βρώσιμα ἐπεκήρωσας καὶ τὰ ποτὰ ὡσαύτως,

τὰ πάντα έξεστράγγισας καὶ ἐποῖκες με ἐρημίτριαν.

^{111.} συτνογυφίσματα. La correction est de Legrand. — 126. La fin du mot σφικτήν est douteuse, peut être y a-t-il σφικτά. — 147. ἰρημιτφι, le reste est effacé.

150

"Αν ίδωσι τὰ ὀμμάτια μου ποτὲ τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ οὐ πιάσουν καὶ ἀφιδώσουν σε καὶ δείξουν καὶ τελέσουν, καὶ δήσω σου είς τὸν τράχηλον τὰ τέσσαρα παιδία, καὶ βάλω εἰς τὴν καρδίαν μου τὰ γόνιμά μου κέρδη, καὶ ἐκβάλω σε ἐκ τὸ ὁσπίτιν μου μετὰ πομπῆς μεγάλης, νὰ ποίσω καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόληψίν σου, νὰ ποίσω τὴν κουδοῦπαν σου αὐτὴν τὴν μαδισμένην!"

Τούτους τοὺς λόγους τοιγαροῦν ἀτίμως μοι λαλοῦσα, 155 είγον βουλήν, ὧ δέσποτα, νὰ τὴν περιρραπίσω, πλην οὖν σκοπήσας ξαυτόν, εἶπον εἰς νοῦν τοιάδε: ,, Διὰ τὴν ψυχήν σου, Πρόδρομε, καθίζου σιγηρός σου, όσα καν λέγη βάσταζε και φέρε τα γενναίως. αν πλήξης γαο και δώσης την πολλάκις να πονέση, 160 ώς είσαι γέρων καί κοντός και ώσαν αδυνατίζεις, ἴσως νὰ ἁπλώση ἐπάνω σου καὶ νὰ σὲ σύρη ἐμπρός της, καὶ, ἂν τύχη καὶ ἀποδείοη σε, νὰ σὲ ἐξεσφοντυλίση. Όμως εί βούλει μερικώς νὰ τὴν περιτραλίσης, πιάσε δαβδίν, βάλε φωνήν, δίψον τὸ καμελαύχιν, 165 κύλισον πέτραν κατ' αὐτῆς, πλὴν βλέπε μὴ τὴν δώσης, καὶ πήδησον, κατάδραμε τάχα νὰ τὴν κρατήσης. ώς έπιτρέχεις, σκόνταψον, κατάβα, δὸς ἀθρόως. καταπεσών ανάστηθι, πάλιν κατάτρεγέ την, τούς όφθαλμούς άγρίωσον, δείξον λοξόν το βλέμμα, 170 τὸ καμελαύκιν στράβωσον, βρύξον καθάπερ λέων." Ως δ' οὐδὲ βάβδον ἐφευρεῖν δ τάλας ἠδυνήθην, άπαίρω τὸ σκουπόρραβδον γοργὸν ἀπὸ τὴν χρείαν, παρακαλών, εὐχόμενος, καὶ δυσωπών καὶ λέγων ,, Πανάχοαντέ μου, πράτει την, έμπόδιζε, Χριστέ μου, 175 μη παίξη κουτογύρισμα καὶ ἐπάρη τὸ δαβδίν μου, καὶ δώση καὶ ποιήση με στραβὸν παρὰ διαβόλου." Ως δη αὐτή, θεόστεπτε, πρὸ τῶν λοιπῶν ἀπάντων. καὶ τὸ ψωμὶν ἐκλείδωσε καὶ τὸ κρασὶν ἐντάμα, 180 φεύγει, λανθάνει, κούπτεται, καὶ κλείσασα την θύραν, έκάθισεν αμέριμνος και έμε αφηκεν έξω. Κρατών δε τὸ σκουπόρραβδον, την θύραν ἀπηρξάμην ώς δ' ήγανάκτησα λοιπόν κρούων σφοδρώς την θύραν εύρων οπην εσέβασα τ' άκρον τοῦ σκουπορράβδου. 185 έκείνη δε πηδήσασα καὶ τούτου δραξαμένη έταύριζεν ἀπέσωθεν, έγὰ δὲ πάλιν ἔζω. ώς δ' έγνω στι δύναμαι καὶ στερεὰ τὴν σύρω,

166. ἀπόλυσον. Le vers est hypermètre et Legrand corrige en πόλυσον. - 167. πόδησον. - 181. Le feuillet contenant les vers 181-233 est en parchemin.

γαυνίζει τὸ σκουπόρραβδον, τὴν θύραν παρανοίγει, καὶ παρ' ἐλπίδα κατὰ γῆς καταπεσών ἡπλώθην. 'Ως δ' είδεν ότι έπεσον, ήρξατο τοῦ γελαν με, 190 έκβαίνει καὶ σηκώνει με γοργὸν ἀπὸ τοῦ πάτου, καὶ τάγα κολακεύουσα τοιαῦτα προσεφώνει: ,, Έντο έπου, κύρι, νὰ σωθης έντο έπου κἂν όλίγον, ούκ είσαι χωρικούτσικον, οὐδὲ μικρὸν νινίτσιν. κατάλειψον την δύναμιν, την περισσην ανδρείαν, 195 καὶ φρόνει, καλοκαίριν ἔν', τίμα τοὺς κρείττονάς σου, καὶ μὴ παλληκαρεύεσαι, μηδὲ λαξοφαρδεύης." Έν ἐπιτόμω τοιγαροῦν ταῦτα μοι προσειποῦσα, πάλιν είσηλθεν ενδοθεν, εκλείδωσεν, εκάτσεν. 'Εγὼ δ' ἀπάρας παρευθύς τρέχω πρὸς τὸ κουβούκλιν 200 καὶ πίπτω εἰς τὴν κλίνην μου, τὸ γεῦμα περιμένων. Παραπεινάν ἀρξάμενος ἀνηλθον ἐκ τῆς κλίνης, καὶ πρὸς τὸ ἀρμάριν ἐπελθών εύρίσκω κλειδωμένον. Στραφείς οὖν πάλιν ἔπεσον ἐπάνω ἐπὶ τὴν κλίνην, συγνά περιστρεφόμενος και βλέπων πρός την θύραν. 205 Τοῦ γοῦν ἡλίου πρὸς δυσμάς μέλλοντος ἤδη κλίναι, βοή τις ἄφνω [γίνεται] καὶ ταραχὴ μεγάλη, εν και γάρ έκ των παίδων μου έπεσεν έκ τοῦ ΰψους, καὶ κροῦσαν κάτω ἔκειτο ὥσπερ νεκρὸν αὐτίκα. συνήχθησαν αί γείτονες ώς πρός παρηγορίαν, 210 αί μανδραγούραι μάλιστα καὶ πρωτοκουρκουσούραι, καὶ τότε ἂς εἶδες θόρυβον καὶ ταραχὴν μεγάλην. Ασγολουμένων τοιγαροῦν τῶν γυναικῶν καὶ πάντων τῶν συνελθόντων ἐπ' αὐτῷ, ὡς φθάσας εἶπον ἄνω, τοῦ βρέφους τῷ συμπτώματι καὶ τοῦ παιδὸς τῷ πάθει, 215 πουπτώς ἀπῆρα τὸ πλειδίν, καὶ ἤνοιξα τὸ ἀρμάριν φαγών εύθύς τε καὶ πιών καὶ κορεσθείς έξαίφνης, έξηλθον έξωθεν κάγὼ θοηνῶν σὺν τοῖς έτέροις. Τοῦ πάθους καταπαύσαντος, τοῦ βρέφους δ' ἀναστάντος, απεγαιρέτησαν εὐθὺς οί συνδεδραμηκότες. 220 παραλαβούσα δ' ή γυνή τούς ταύτης παϊδας πάντας, είσηλθεν ένδον συν αυτοίς και πάλιν υπεκρύβη. έγω δε μόνος ποιμηθείς δίχα παραμυθίας, χωρίς δείπνου καὶ σκοτεινά καὶ παραπονεμένα, ηγέρθην ταγυνώτερον, ήλθον ἐπὶ τὴν κλίνην, 225 καὶ δὴ πιάσας τῆ γειοὶ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου, καὶ τὸ κυρά μου, προσειπών, καὶ τὸ καλή σου ημέρα,

^{196.} ένι. — 197. Legrand corrige en λαζοφαφδεύης. — 207. γίνεται est une conjecture de Legrand; dans le manuscrit il y a, après ἄφνω, quelques traces de lettres illisibles. — 211. Le manuscrit a peut être πφωτοκαφκουσούφαι. — 220. ἀπεχαιφέτιθαν.

καὶ τὸ ψυχή, οὐκ ἀνοίγεις μοι, καρδία, οὐ θεωρεῖς με, καὶ στεναγμὸν ἀπὸ ψυχῆς ἐκπέμψας ἄχοι τρίτου. 230 'Ως δ' οὐ φωνης ἀκήκοα οὐδέ τινος λαλίας. οὐδὲ ψιλοῦ προσνεύματος, οὐ σμικροτάτου λόγου, πάλιν ώπισθαπόδησα καὶ ἐστράφην ἐξοπίσω. καὶ σύνδακους γενόμενος εγύρισα καὶ εκάτσα, καὶ πρὸς τὸ γεῦμα, δέσποτα, πεσών ἀπεκοιμήθην. 235 Καὶ μονοκύθρου μ' ἔδωκε καθ' υπνους μυρωδία, καὶ παρευθύς τὸν ῦπνον μου δίψας ἐκ τῶν βλεφάρων, άναπηδω, σηκώνομαι μετὰ σπουδης μεγάλης, παρά σκυλλίν λαγωνικόν κάλλια δινηλατήσας, κυττάζω τὸ μονόκυθοον ἀπέσω εἰς τὸ κουβούκλιν. Οί παιδες έσυνήχθησαν, εκάθισαν νὰ φάγουν, 240 καὶ τὸ τραπέζιν ἔστησαν μὲ τὴν ἐξόπλισίν του: ώς δ' εἶδε ταῦτ' ὁ δοῦλος σου χαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην, έλπίζων νὰ μὲ κράξουσι νὰ κάτσωμεν νὰ φᾶμεν. ώς δὲ παρέδραμε καιρός καὶ τίποτε οὐκ ἐφάνη, εύθυς ανακαθέζομαι μετά σπουδής μενάλης. 245 καὶ ευρίσκω τὸ σκλαβώνικον καὶ βάλλω το ἐπάνω, καὶ τῆς Τομπρίτσας τὸ μανδὶν ἐπάνω τὸ ἐντυλίγθην, καὶ βάλλω καὶ σκαράνικον ἐπανωκαμελαύγιν, μακούν καλάμιν ήρπασα, κινώ πρός τὸ κουβούκλιν, καὶ σφαλισμένον τὸ εξίρηκα καὶ ἀπέξωθεν ίστάμην. 250 ήρξάμην κράζειν συνεχώς τὸ ,, δέμνε κυριδάτον" τὸ ,, σάμνε" καὶ τὸ ,, ντόμυρε" καὶ τὸ ,, στειροπορτέω". "Εδραμον οὖν οἱ παῖδες μου μηδὲν μεμαθηκότες, άπηραν ξύλα παρευθύς καὶ δάβδους τε καὶ λίθους, τὴν σκάλαν με ἐκατέβασαν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους. 255 ή μάννα των γνωρίσασα έφώνησε τούς παϊδας. ,, Αφήτε τον, πτωχός ένι, καράνος, πελεγοίνος." Καὶ ὡς τὸ ἤκουσα ὁ δοῦλος σου γαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην, ότι ή ποιλιά μου ηθπαίρησεν από την αφαγίαν. Ήμερωθέντων τοιγαροῦν τῶν παίδων πα[ραυτίκα], 260 ανέβηκα την σκάλαν μου τη τούτων δδ[ηγία]. καὶ εὐθὺς πηδήσας καὶ είσελθών, καὶ προτραπείς [καθίσαι], τὸ πότε νὰ μὲ κράξωσι νὰ φάγω προσεδόκουν. καὶ μόλις εἶδον πίνακα ζωμὸν ἔχοντα πλεῖστον, καὶ ὀλίγον ἀπὸ τὸ παστὸν καὶ θούμματα μεγάλα, 265 καὶ δράξας εἰς τὰς χείρας μου, ηὔφρανε ή καρδιά μου. ζωμόν ιδών τον περισσόν και τα χοντρά κομμάτια.

236. $\delta i \psi a s$, et ωr au-dessus de la seconde syllabe. — 260. $\pi a \dots$ — 261. $\delta \delta \dots$ — 262. $\pi a \beta i \sigma a i$ manque. Le mot est ajouté par Legrand, de même que les fins de mot dans les deux vers précédents.

Τοιαῦτα πέπονθα δεινά, κρατάρχα στεφηφόρε, παρὰ μαχίμου γυναικὸς καὶ τρισαλιτηρίας,

270 ὡς εἶδε με κενώτατα ἐλθόντα πρὸς τὸν οἶκον.

"Αν οὖν μὴ φθάση με τὸ σὸν φιλεύσπλαγχνον, αὐτάναξ, καὶ δώροις καὶ χαρίσμασι τὴν ἄπληστον ἐμπλήσης, τρέμω, πτοοῦμαι, δέδοικα μὴ φονευθῶ πρὸ ὥρας, καὶ χάσης σου τὸν Πρόδρομον, τὸν κάλλιστον εὐχέτην.

Τοῦ αὐτοῦ ὅμοιοι.

- ms. H. 1) Αὐθέντα μου πανσέβαστε, δόξα, τιμή καὶ καύχημά μου, δ πένης, δ παντάπορος, δ περιστατεμένος, δ πάντοθεν πυπλούμενος μυρίαις δυστυχίαις καὶ περιτειχιζόμενος κακῶν ἀναριθμήτων βούλεται είπεῖν τὰ έαυτοῦ πρὸς τὸν αὐτοῦ δεσπότην 5 ἂν ἔνι αὐθέντης οίὸν ἐσὲ καὶ δοῦλος οίὸν ἐμέ, νὰ κάθηται νὰ ψηλαφᾶ, νὰ λέγη καὶ νά γράφη πολιτικά μετοιάσματα καί πο[λ]ιτογοαφίας, καὶ λαουγγίσματα συγνά καὶ λέξεις αὐτοφθόγγους, άλλ' έξ ἀνάγκης κάτεισιν είς περι[ττο]λεξίαν, 10 εἶτα νὰ γράφη, νὰ λαλῆ ὅσ᾽ ἂν κινοῦν πρὸς οἶκτον, ος αν κινούν πρός έλεον και πρός φιλανθρωπίαν. δ γράφων γὰρ δημοτικῶς καὶ λέγων τσουρουχίας φαίνεται ότι ένι άπλόψυχος καὶ ποιεί το ἀπὸ σπατάλης. Έγὸ δὲ ὑπεξέκλινα μικοὸν τῆς εὐπαθείας. 15 άντ' όδυρμοῦ καὶ κωχυτοῦ καὶ θρήνους καὶ δακρύων, 16 δήματα γράφω γαρμονής, δήματα εὐφροσύνης, 17
 - 19 ότι, μὰ τὴν ἀγάπην σου καὶ μὰ τὴν κεφαλήν σου, έχω ψυχην πολύπονον, πολύθλιβον καοδίαν, \boldsymbol{a} b όμμάτια πολυστένακτα καὶ σπλάγγνα φλογισμένα, καὶ γούργουρον κατάξηρον ἐκ τὴν ξηροφαγίαν. cd"Αν δὲ κελεύης, ἄκουσον καὶ τὴν οἰκονομίαν, ἄκουσε λιβαδιώτικα καὶ πάλιν ή γυνή μου, μεγαλοψύχως δέξαι με καὶ μὴ μὲ ἀγανακτήσης. \boldsymbol{g} Τὰ κατ' ἐμὲ πολλά εἰσι, τολμήσας ἀνεθέμην, συγκριτικόν ώς πρόβλημα, πρόφασίν τε καὶ λόγον. τὸ δίδειν τε καὶ ἐπαίρειν καὶ κρούει τε καὶ λαμβάνειν, καὶ όσα θέλεις κένωνε είς κίθον τουπημένον. j Τί οὖν εἰπω ἢ τί λαλήσω, τὸ στόμα πῶς ἀνοίξω μου, τὰ χείλη

[πῶς λαλήσω,

¹⁾ Hierosolymitanus 415, fol. 267-273.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Σεβαστοκράτορα.

ms. G_{\bullet}^{-1} Αύθέντα μου πανσέβαστε, δόξα καὶ καύχημά μου, δ πένης, δ παντάπορος, δ περιστατημένος, δ πάντοθεν κυκλούμενος μυρίαις δυστυχίαις καὶ περιστατιζόμενος κακοῖς ἀναριθμήτοις, θέλω είπεῖν τὰ έμαυτοῦ πρὸς τὸν έμὸν δεσπότην. καὶ ἂν ἔνι αὐθέντης οίος σὸ καὶ ὁ λέγων οίὸς ἐγώ τε, νὰ κάθηται, νὰ ψηλαφά, νὰ λέγη καὶ νὰ γράφη πολιτικά μετριάσματα καὶ πολιτογραφίας, καὶ λαρυγγίσματα πολλά καὶ λέξεις ἐπικρότους, 10 καὶ νὰ κατάγη ξαυτὸν εἰς τὴν πεζολεξίαν. Έκεῖνα γράφω καὶ λαλῶ ὅσα κινοῦν πρὸς οἶκτον, δσα κινοῦν πρός ἔλεον καὶ πρός φιλανθρωπίαν δ γράφων γὰρ σπαταλικά καὶ λέγων σερφετίας φαίνεται ότι ένι άπλόψυχος καὶ ποιεί το ἀπὸ σπατάλης. Έγὸ δὲ παρεξέκλινα μικρον ἐκ τῆς εὐθείας, 15 καὶ ἀεὶ μετ' όδυρμῶν πολλῶν καὶ κωκυτῶν καὶ θρήνων δημάτων γοάφω χαρμονήν, γραμμάτων τερποσύνην,

καὶ οὐ ποιῶ τ' ἀπὸ χαρᾶς, οὐδ' ἐξ ἁπλοψυχίας· ἀλλὰ μὰ τὴν ἐνοῦσαν μοι πολλὴν στενοχωρίαν,

1) Parisinus Grec 396, fol. 694-698.

- ms. H. l καὶ βάλω κούκουμον τρανόν καὶ σφίξω τὸν λαιμόν μου,
 - m καὶ καταστήσω γούργουρον φαρδύν εἰς δμιλίαν.
 - η Τὰ καθ' ήμῶν λεγόμενα πάντα ἐπικουρήσω.
 - ο "Αν δὲ ἄρξωμαι στομοκρατείν καὶ πάλιν λαρυγγίσειν,
 - ρ ως λύρα λογισθήσομαι καὶ πλήρης φληναφίας.
 - 23 Πρόσεγε, μόνον πρόσεγε, πρόσεγε μη με θάψης.
 - 24 Αλήθεια, δίδεις με πολλά, πλην αν τα συμψηφίσης
 - α καὶ κατασκηματίσης τα, καὶ ἂν τὰ ἐξακοιβιάσης,
 - 25 τετράμηνον οὐ σώζουσιν, ὡς θέλεις ψήφισέ το
 - α τρεισκαίδεκα γάρ είμεθα ή πασα φαμιλία,
 - b καὶ αν έξετάσης ακριβώς έμπροσθεν καὶ τοῖς ανω,
 - ς καὶ νὰ νοήσης καὶ τὰ πρόλοιπα τὸ πῶς μὲ ἀποσώνουν.
 - d Τοῦ ἀποσώνουν τὰ ἐμά, τὰ σὰ καὶ τῆς μητρός μου,
 - e διά τε της άννόνας μου καὶ τοῦ μοναστηρίου.
 - 26 Δώδεκα μόδια μηναιάζουν με, μικοὰ μὲ τῆς ἀννόνας,
 - α έστι καὶ ἀκοσκίνιστον, έξω τὸ σκύβαλόν του,
 - b καὶ ἐπάρουν καὶ ἀλέσουν το καὶ φέρουν το ἐκ τὸν μύλον,
 - c καὶ ἐπάρουν καὶ μυλωτικὸν καὶ λείψη ἀπὸ τὸ μέτρον,
 - d καὶ πάλιν κοσκινίσουν το καὶ βάλουν το εἰς τὴν σκάφην,
 - ε καὶ ζυμωθή καὶ φουρνιστή, νὰ ἰδής τὸ τί ἀπομένει.
 - f "Αν τύχη ποιοῦν καὶ προσφοράν καὶ ποιοῦν καὶ δρομονάριν,
 - g προφρούνιν, λιπανάβατον, πίτταν είς τὸ τηγάνιν,
 - h καὶ κουλλουρίτσιν τὸ παιδίν εἰς τὴν παριστίαν,
 - ί καὶ αν θέλουν τρώγειν καὶ οί δεκατρεῖς τοὺς δώδεκα μοδίους.
 - j μεθ' ὑπεξαίρεσιν, βαβαί, τῶν ἀπαριθμημένων,
 - k τί τους οὐ θάπτω ὡς ὅτε ζῶ καὶ φεύγω ἀπὸ τὴν πόλιν,
 - Ι καὶ βάλω δάσον καὶ μανδίν καὶ μαῦρον καλαμαύχιν,
 - π καβαλλικεύω τὸ ὁαβδὶν καὶ παίζω τὸ βιτάλιν;
 - η 'Ως γάο δ σίτος ούκ άρκει να θρέψη φαμιλίαν,
 - ο ούτως καὶ ἐμὲν τὰ δίδονται πρὸς βρῶσιν τε καὶ πόσιν.
 - p Απὸ δὲ κοέατος παστοῦ λίτρας εἴκοσι δύο,
 - q καὶ δέκα μέτρα οίναρι . . ν, ἀννονικὸν καὶ τοῦτο,
 - 27 οὐκ οἶδα πῶς χορτάσωσιν οί δεκατρεῖς τὸν μῆνα,
 - 28 πάντως ἂν τὸ μυρίζονται, μόλις νὰ τοὺς ίπανώση.
 - 30 Οὐ θέλουν ξύλα καύσιμον, οὐ θέλουν καρβουνίτσια, α οὐ θέλομεν ὀσπριούτσικον, οὐ θέλομεν τυρίτσιν,

19n. Le manuscrit porte deux fois λεγόμενα — 26q. Entre ι et ν, une tache qui paraît cacher deux lettres. Cet espace de deux lettres et l'absence d'accent sur le reste du mot empêchent de lire οἰνάριον. Peut-être οἰναρικόν, faute de copiste pour οἰνάριον?

ms. G.

30

- 20 μὰ τὴν ἔξανεπήλπιστον πολλὴν πεζοπορίαν βαβαὶ τὴν πρὸς παλάτιον μέχρι τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἔχει οῦτως νὰ τὸ εἰπῶ, οῦτως νὰ τὸ προσθήσω, πρόσεχε, μόνον πρόσεχε, πρόσεχε μὴ μὲ θάψης. Αλήθεια, δίδεις με πολλά, πλὴν, ἂν τὰ συμψηφίσω,
- 25 τετράμηνον οὐ σώζουν με, ψυχοκρατοῦν οὐδόλως,

μεδίμνους σίτου δώδεκα, ψυχοούς καὶ ἀσβολωμένους,

καὶ οὐκ οἶδα πῶς χορτάζουσιν οί δεκατρεῖς τὸν μῆνα, πάντως ἂν τὸ μυρίζονται, μόλις νὰ τοὺς ἀρκέση.
Χωρίς τῶν διδομένων μοι τούτων τῶν τυπωμάτων, οὐ θέλω ξύλον καύσιμον, οὐ θέλω καὶ καρβούνιν,

ms. H. 31 οὐ θέλ ὀψώνιν περισσὸν ἄπαξ τὴν έβδομάδα;

- 33 Οὐ θέλω ἐγὰ ὑποδήματα, οὐ θέλω καὶ καλίκια,
- 34 οὐ θέλω σφικτοσφίκτουρον, νὰ τὸ φορῶ εἰς τὴν ψῦξιν,
 - α οὐ θέλουν τὰ παιδίτσια μου χειμωνικάς γουνίτσας,
- 47 οὐ θέλει καὶ ἡ γυναῖκα μου μανδίν τὴν Πασχαλίαν,
 - α καὶ κοντοσφίκτουρον παχύν, τὴν νύκτα διὰ τὸ ξῦχος,
- 36 φαψίματα, φαψίματα, πετσώματα, πετσία,
- 37 άλεστικά, φουονιάτικα, βαλανικά, σαπούνια,
- 38 τοιψίδια γάο, πιπέοια, κύμινον, καοναβάδιν,
- 40 σελινοπρασορέπανα καὶ ἀνηθοκουδιμέντα,
- 41 σπανάκιν, χουσολάχανον, γογγύλια, βαζιζάνια,
- 42 τουγοκοάμβιν έκ το γουλίν και άπο το ξυλοκοάμβιν,
- 39 μέλιν, όξείδιν, σύσγουδον, αλας, άμανιτάριν,
- 42α ἀγιόθρουμβου είς τὰ παστά, βλησκούνιν είς τὴν γροῦταν;
 - b Οὐ γρήζω γὰρ ὀψάρωγας, οὐ θέλω ἄλλην σάχναν,
 - c οὐ θέλει καὶ ἡ ἐκκλησία μου τὰ πρὸς φωταγωγίαν,
 - d οὐ θέλει δόγαν δ παπᾶς δ ψάλλων εἰς τὸ δοπίτιν,
 - e οὐ θέλομεν ἀνδρότουβον, οὐ θέλομεν καντήλαν,
 - f οὐ θέλει ἐλάδιν καὶ κερίν, καὶ προσφορά καὶ νᾶμαν,
 - g οὐ θέλει καὶ καπνίσματα, μόσχους τε καὶ κοντίτους,
- 43 οὐ θέλει γὰο καὶ κόλλυβα τῶν προτελευτησάντων,
- 44 ἀμύγδαλα, δοΐδια, πιστάκια καὶ καρύδια,
- 45 καὶ καρναβάδιν καὶ φλακίν καὶ στραμαλοσταπίδια,
 - α οὐ θέλει καὶ ἄλλα πλείονα τῶν ἀπαριθμημένων;
- 49 Καὶ ᾶς ἀφῶ τὰ παγύτερα καὶ ᾶς ἔλθω ἐπὶ τὴν λέφτην,
- 50 είς τὰ τσουκαλολάγηνα καὶ είς τὴν γουρδουβελίαν,
- α είς τὰ σκουτελοπίνακα, καὶ είς τὴν ὑπηρεσίαν.
- 51 τὸ δὸς ἐδῶ, τὸ δὸς ἐκεῖ, τὸ δὸς εἰς κουκουμάριν,
 - α τὸ δὸς τὴν περιγύτριαν, τὸ δὸς τὸν περεγύτην,
- 52 τὸ δὸς εἰς κόσκινον ψιλόν, τὸ δὸς εἰς τὸ γαρβέλιν,
- 53 είς κουταλίστοιαν καὶ είς βρουτσὶν καὶ είς λιπαρὸν ἐλάδιν
- 54 τὸ λάλησε τὸν σικυαστήν, ἂς φθάση δ φλεβοτόμος,
 - α έδῶ διαβαίνει δ μιλιαρᾶς καὶ καταπίασέ τον,
 - δ γύψος πτώσεις ἀπολεῖ, κράξε τὸν γυψοπλάστην,
- 57 αί θύραι ἀπεδάρτησαν, ας έλθη ὁ ἀσκοθυριάρης,
- α καὶ τὸ βικὶν ἐχάσαμεν, ἐκλάστη τὸ ποτήριν
- 55 πύρι, τὸ πηγαδόσχοινον ἐκόπη καὶ ἂς τὸ ἀλλάξουν,
- 56 νεοόν ο κάδος οὐ κοατεῖ, δὸς νὰ ἀγοράσουν ἄλλον,

- ms. G. οὐ θέλ' ὀψώνιν μερικὸν ἄπαξ τῆς έβδομάδος, οὐ θέλουσιν ὑπόδησιν τοὺς ἔχω μετ' ἐμέναν; Οὐ θέλω ἐγὰ ὑποδήματα, χειμωνικὰ τουβία, καὶ κοντοσφίκτουρον παχύν, νὰ τὸ φορῶ εἰς τὴν ψύχραν;
 - 35 Οὐ θέλουν εἰς τὸ σπίτιν μου λινάριν καὶ βαμβάκιν,

βαψίματα, ξαψίματα, πετσώματα, πετσία, ἀλεστικόν, φουονιατικόν, βαλανικόν, σαπώνιν, τριψιδογαροπίπερον, κύμινον, καρναβάδιν, μέλιν, όξείδιν, σύσγουδον, ᾶλας, ἀμανιτάριν, σέλινον, πρασομάρουλον, καὶ κάρδαμον καὶ ἰντίβιν, σπανάκιν, χρυσολάχανον, γογγύλιν, μαντζιτζάνιν, φρύγιον κράμβην καὶ γουλίν καὶ ἀπὸ τὸ κουνουπίδιν;

40

45

50

Οὐ θέλουν εἰς τὰ κόλυμβα τῶν προτελευτησάντων ἀμύγδαλα, δοίδια, καρυδοκουκκουνάρια, καὶ κανναβούριν καὶ φακὴν καὶ στραγαλοσταφίδας;

Οὐ θέλουν ἀλειπτούτσικα μοσχάτα καὶ κροκάτα,
οὐ θέλει ἡ γυναῖκα μου γυρὶν τὴν Πασχαλίαν,
οὐ θέλει ἡ μάννα μου μανδίν, οὐ θέλει καὶ καλίγια;
Αφίημι τὰ τρανώτερα κ' ἐμβαίνω εἰς τὴν λέπτην,
εἰς τὰ τσουκαλολάγηνα καὶ εἰς τὴν χουρδουβελίαν.

τὸ δὸς ἐδῶ, τὸ δὸς ἐκεῖ, τὸ δὸς εἰς τὸ κουκούμιν,

δός είς καθαφοκόσκινον, δός είς τον πωλοτρόφον, είς κηφοστούπιν καὶ δικόίν, ἐλάδιν καὶ λινέλιν το λάλησε τον σικυαστήν, καὶ ἂς ἔλθη δ φλεβοτόμος.

55 κύρι, τὸ πηγαδόσχοινον ἐκόπην καὶ ἂς τὸ ἀλλάξουν, νερὸν ὁ κάδος οὐ κρατεῖ καὶ ἂς ἀγοράσουν ἄλλον.

- ms. Η. α καὶ τὸ σκαφίδιν ἔπεσε καὶ ἐγένετο εἰς δύο,
 - b καὶ δὸς ἵνα τὸ δήσουσι καὶ πάλιν νὰ δουλεύη.
 - 58 ετραυματιάσε τὸ παιδίν, γοργὸν ἂς ἀγοράσουν
 - 60 κηκίδιν, λυσσομάμμουδον, όξος άγριοσταπίδας,
 - 59 ελάδιν, χαμαιμέλαιον, τράκτον, κερίν καὶ ἀσβέστην,
 - 61 καὶ ἂς ποιήσουν τραυματάλειμμα, πρὶν λυκοκεφαλιάση.
 - 62 "Ηκουσας, πάντα ήκουσας την έξοδον τοῦ οίκου,
 - 65 τὰ τυπικά, τὰ ἐξώτυπα, τὰ ἀπέξω καὶ τὰ ἔσω,
 - α καὶ διὰ τὸν ἀγαθὸν καιρὸν καὶ διὰ τὴν λιμπισίαν,
 - b αμύγδαλα γλωρούτσικα, κεράσια έκ τον Λευκάτην,
 - τετράγγουρα πηγάτικα, πεπόνια ἐκ τὰς Πλάκας,
 - d ζίντζυφα, σουοβομέσφιλα καὶ κάστανα καὶ σῦκα,
 - ε ανθόμηλα, γλυκόμηλα καί έκ τα στρουθομηλίτσια,
 - 66 καὶ τότε μὲ λογάριασε καλῶς ὅσα μὲ δίδεις,
 - 68 τότε με καταδίκασε, τότε κατάγνωσέ με.
 - α "Αν σε είπω, αγιε δέσποτα, θαθμα φρικτον και μέγα,
 - b καὶ ἂν οὐ γελάσης τραγανά, νὰ γένη τὸ γάλα μαῦρου.
 - c παπᾶς, ὁκάτι βούπαπας, παπᾶς ἀπὸ δριμάριν,
 - d ήθέλησεν δ χοιρινός αγγέλοις δμιλησαι.
 - 70 "Ισως δὲ καταφλέγει με δίχως τινος ἐφεύνας.

- 82 Οί κατ' έμε δε πένητες και λιμοκτονισμένοι,
- 83 καιρον ώς άγιε πατρικήν δέχονται την πενίαν,
- 84 εξοδας εχουσι πολλας, όλίγας τὰς εἰσόδους,
- 85 ωστε έξηπορήσουσι καὶ δάσουσι καὶ λάβουν,
- 86 καί στοέφονται έπὶ τὰ φούχα τους, φείσαι, Χριστέ μου, τότε!

^{58.} ἄς en fin de page, et γοράσουν au commencement de la page suivante. — 68c. δριμάριν, le μ douteux.

ms. G.

60

65

ἐπαρεκλάσθη ή θύρα μας, κλειδᾶς καὶ ᾶς τὴν εὐθειάση,
ἐτραυματιάσεν τὸ παιδίν, γοργὸν ᾶς ἀγοράσουν
χαμωμηλέλαιον κάλλιστον, ὅξος, ἀγριοσταφίδαν,
κηκίδιν, λυσσομάμμουδον καὶ ἄλλα τινὰ τοιάδε,
καὶ ᾶς ποιήσουν τραυματάλειμμα, πρὶν λυκοκαυκαλιάση.
"Ηκουσας, πάντως ἤκουσας τὴν ἔξοδον τὴν ἔχω'
ἐδάρε, μίξον ὁμαδὸν ἄπαντα τὰ λαμβάνω,
τὴν δόγαν, τὸ μηναῖον μου καὶ τὰς φιλοτιμιάς μου,
τὰ ἐσώτυπα, τὰ ἐξώτυπα, τὰ ἀπέδω καὶ τὰ ἀπέκει.

καὶ τότε λογαριάσε με καλῶς καὶ εἰς τὰ μὲ δίδεις, καὶ ἂν μ' εῦρης χρώμενον κακῶς εἰς ταῦτα τὰ μὲ δίδεις, τότε καὶ κατονείδιζε, τότε κατάκρινόν μοι

ώσπερ έλευθερόψυγον καὶ σπαταλοκρομμύδην. 70 Εί δ' οθτως κατακρίνεις με δίγα τινός αιτίας. άπὸ ὀγλήσεώς τινων ἀνθρώπων γαιρεκάκων, ένι και κρίμα και κακόν, εικάζω και άμαρτάνεις. Ταῦτα δὲ πάντα γρήζουσι κατ' ἔτος εἰς τὸ δοπίτιν καὶ πλούσιοι καὶ πένητες, καὶ δοῦλοι καὶ δεσπόται, 75 καὶ μοναχοί καὶ κοσμικοί, καὶ γέροντες καὶ νέοι, κατά τὸ μέτρον Εκαστος καὶ τὴν ἰδίαν τέγνην. Οί οὖν λαβόντες ἐξ ἀρχῆς, ὡς πατρικόν τους κλῆρον, τῶν πάντων τὴν εὐπάθειαν καὶ τὴν εὐημερίαν, έγουσι πόρους πάντοθεν ἀφθόνως καὶ πλουσίως, (δωροφορεί και γαρ ή γη, ή θάλασσα δε πλείω) 80 την άφθονίαν των καλών καὶ γορηγίαν πάντων. οί κατ' έμε δε πένητες, οί λιμαγχονημένοι, κλήρου ώς άλλου πατρικόυ έγουτες την πενίαυ, έξόδους έχοντες πολλάς, είσόδους δὲ όλίγας, 85 δταν έξαπορήσωσι καὶ δώσουσι καὶ λάβουν, στρέφονται πρός τὰ βούγα τους, φείσαι, Χριστέ μου, τότε!

- ms. H. 87 καὶ δίδουσι καὶ τρώγουν τα, θεέ, τῆς ἀνοχῆς σου!

 88 καὶ ἀω' ὅτου τὰ γονεύσουσιν, ὡς γρυσογοὸς τεγνίτης,
 - 90 αν περιπατούν νυστάζουσιν, αν κάθονται κοιμώνται,
 - 91 τελάμενοι σχελίζουσι, νυστάζοντες καθ' ώραν,
 - 92 ἀκτῖνας βλέπουσι πολλάς, συχνὰς, ποικιλοχοόους,
 - 93 δμοιάζουν τὸ γειρότερον ὅτι ἔνι δαιμονιάροι,
 - §4 δοκοῦν ὁποῦ τοὺς βλέπουσιν ὅτι ἔνι μαγεμένοι.
 - 95 Τὸ πάθος τούτω συσχεθεν πάγὼ τοῦτο συνδείσας,
 - 17 δήματα γράφω γαρμονής, δήματα εὐφροσύνης,
 - 18 οὐκ ἐποιεῖτο ἀπὸ γαρᾶς, οὐδ' ἐξ ἁπλοψυγίας,
 - 96 τὰ πάντα τῆς οὐσίας μου κατεδαπάνησά τα.
 - α Οὐ σπαταλιῶ οὐδὲ τρέφομαι, μὴ ἐμπλέξη ὅπου σὲ τὸ εἶπε,
 - b καὶ ὅπου τὸ ἐτροπολόγησε μὴ ἰδῆ καλὴν ἡμέραν,
 - c άλλὰ δουλεύω σεβαστὴν δεσποίνης αὐταδέλφην,
 - d πανευκλεούς, πανευτυχούς, ύπερδεδοξασμένης,
 - e συνέκλεισα ακίνητα πάντα μου της οὐσίας,
 - τ αν τύχη ως υπαγαίνομεν, αν ου πρατήση ευδία,
 - g ∂v ∂v $\partial \lambda \lambda \dot{\alpha} \xi \sigma v \sigma \delta \tau \alpha \varphi \sigma \delta , ... \gamma \alpha \lambda \dot{\gamma} v \eta$,
 - 100 νὰ φάγω καὶ τὰ ἀκίνητα, καὶ ἔδε θανάτου γεῖφον.
 - 101 Οὐκ εἶσαι, αὐθέντα σεβαστέ, πτωγὸς ὑποδρομίτης,
 - 104 άλλα μονόκυθρον δασύν και μοστομαγερίαν,
 - 105 νὰ ἔγη θούμματα πολλά καὶ νὰ ἔνι φουσκωμένα.

ms. G. καὶ δίδουν τα καὶ τρώγουν τα, Χριστέ, τῆς ἀνοχῆς σου! καὶ ἀφ' ὅτου τὰ χωνεύουσιν, ὡς χρυσοχοὶ τεχνῖται, καὶ ἀμμοπλύνουν τα καλά, ὥσπερ οἱ ἀμμοπλύται,
90 ἂν περπατοῦν νυστάζουσιν, ἂν κάθηνται κοιμῶνται ἱστάμενοι σκελίζονται, τραλίζονται καθ' ὥραν, ἐκεῖ καὶ ἀστέρας βλέπουσι, τροχοὺς πρασινομόρφους, καὶ ὁμοιάζουν τὸ χειρότερον ὅτι εἶναι μεθυσμένοι, καὶ μαγειωμένοι καὶ σαλοὶ καὶ παραβροντισμένοι.
95 Τῷ πάθει τοίνυν συσχεθεὶς κάγὼ τῷ τῆς ἐνδείας,

απασαν την οὐσίαν μου κατέφαγον ό τάλας,

καὶ ἂν τύχη ὡς ὑπαγαίνομεν, ἂν οὐ κρατήση εὐδία, ἂν οὐκ ἀνοίξης θύραν μου πόθεν τῆς εὐσπλαγχνίας, καὶ γένομαι ἐξωχείμαστος, φοβοῦμαι μὴ παρέμπω, καὶ φάγω καὶ τὰ ἀκίνητα, κ᾽ ἔδε θανάτου χεῖρον.

100

105

110

115

Μὴ σὲ πλανᾶ, πανσέβαστε, τὸ Πτωχοπροδρομᾶτον, καὶ προσδοκᾶς νὰ τρέφωμαι βοτάνας ὀρειτρόφους ἀκρίδας οὐ σιτεύομαι, οὐδ' ἀγαπῶ βοτάνας, ἀλλὰ μονόκυθρον παχὺν καὶ παστομαγειρίαν, νὰ ἔχη θρύμματα πολλά, νὰ εἶναι φουσκωμένα, καὶ λιπαρὸν προβατικὸν ἀπὸ τὸ μεσονέφριν.

Ανήλικον μὴ μὲ κρατῆς, μὴ προσδοκᾶς δὲ πάλιν ὅτι, ἂν μὲ δώσης τίποτε, νὰ τὸ κακοδικήσω. ὅμως ἐκ τῆς ἐξόδου μου καὶ σὰ νὰ καταλάβης τὸ πῶς οἰκοκυρεύω μου τὴν ἄπασαν οἰκίαν.

Λοιπὸν ή ση προμήθεια συντόμως μοὶ φθασάτω, πρὶν φάγω καὶ τὰ ἀκίνητα καὶ πέσω καὶ ἀποθάνω, καὶ λάβης καὶ τὰ κρίματα καὶ πλημμελήματά μου, καὶ τῶν ἐπαίνων στερηθῆς ὧν εἶχες καθ' ἐκάστην' ἀλλ' ἴλεώς σοι γένοιτο Χριστός μοι, σέβαστέ μου, καὶ δοίη σοι τὴν ἀμοιβὴν τῶν εἰς ἐμὲ χαρίτων πλουσίαν καὶ αἰώνιον, ὡς οἶδεν, ὡς γινώσκει.

III.

Στίχοι τοῦ γραμματικοῦ κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου.

Manuscrits. H = Hierosolymitanus 415, f° 242 r° à 267 v° . - C = Parisinus, Coislin 382, f° 184 v° à 161 v° . S = Parisinus, Suppl. gr. 1034, f° 176 r° à 191 v° . - A = manuscrit d' Andrinople 1237, f° 7 v° à 21 r° . - g = Parisinus Grec 1310, f° 434 r° à 441 v° . - V = Vaticanus Grec 375, f° 366 r° à 371 v° .

En outre, le commencement du poème (vv. 1-8) se lit dans un manuscrit de la bibliothèque Laurentienne à Florence (Conv. soppr. 2, f°. 216 r°). Ces huit vers ont été publiés par M. Lambros dans le Νεος Ἑλληνομνήμων (1908, p. 333); nous en désignerons les variantes par la lettre L.

Τίτο. Πτωχοπροδρόμου βιβλίον δεύτερον κατά ήγουμένων g. Τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Μανουήλ Κομνηνόν, τὸν Πορφυρογέννητον V. "Ετεροι στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸ εὐσεβέστατον βασιλέα κύριον μεγαλοπορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν C. "Ετεροι στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα κύριον Μανουήλ Πορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν S. Στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ τὸν Πορφυρογέννητον Λ.

Vers 1. Τολμήσας ἀναφέρω σοι τῷ χραταιῷ δεσπότη g. τ. ὰ. σου τὸ χράτος, δέσποτά μου V. τολμήσαν L. -2. τῷ μέγα καὶ νικοποιῷ κραταιῷ στεφηφόρῳ g. L. τὸ μέγα καὶ νικοποιὸν κράτος καὶ στεφηφόρον V. - A la place de ces vers, H donne:

1α Μόλις τὰς χεῖρας, δέσποτα, φυγών τῶν πολεμίων,

b ώς πρός την σχέπην ηλθον γάρ της σης σχηπτροχρατίας

καὶ γὰρ ἡ σάρπιγξ ἡ λαμπρὰ τῶν σῶν κατορθωμάτων

 $oldsymbol{d}$ οὐχ ήσυχάζειν ἔπεισε, λοιπόν έγχωμιάζειν,

ε καί εφαλμάτων σμήχειν το τὰ δάκουα εκ στήθους,

f αλλ' όλον ανεζώωσεν απνουν κείμενον νέκυν,

g καί πρός την σην κατέφυγα μεγάλην βασιλείαν,

h την πέτραν άνω στερεάν την τεθεμελιωμένην,

ί ήτις τυγχάνει, Μανουήλ, Χριστός δ στεφοδότης.

j Μή οὖν ἀπώση με λοιπόν ὡς κατευτελισμένον,

k τὸν πρὸς τὴν σὴν προστρέχοντα μετὰ δακρύων σκέπην,

λ άλλ' ωσπες χριστομίμητος τυγχάνεις αὐτοχράτως.

C diffère de H sur les points suivants: 1b. ήλυθα σῆς σχηπτροχρατορίας. — 1c. σάλπιξ. — 1d. εἰς τὸ τυχεῖν μὲ πέποιχε. — 1e. καὶ τῶν σφαλμάτων σμήχειν τε τοῖς δάκρυσι τὰ στήθη. — 1f. καὶ γὰρ, puis une lacune qui va jusqu'au vers 46 de notre édition. Cette lacune provient de la disparition d'un feuillet; l'accident a du se produire à une époque où le manuscrit n'était pas encore paginé, car il n'existe actuellement aucune interruption dans la suite des folios. S diffère de H sur les points suivants: 1b. ħλυθα τῆς — 1c. καὶ de deuxième main, la première main avait écrit ἡ σάλπιγξ. — 1d. εἰς τὸ τυχεῖν ἐπέποιχε. — 1e. comme C. — 1f. καὶ γὰρ μὲ ἀνεζώωσεν κείμειον κάτω νέκυν. — 1g. παρέστησε μεγάλην. — 1h. manque. — 1i. ἐπιτυγχάνειν, δέσποτα. — 1j. μὴ γὰρ εὐπώση με λοιπὸν τὸν κατηυτελισμένον. — 1k. ὑπὸ τὴν σὴν. — 1l. τυγχάνων. A diffère de S sur les points suivants: 1b. καὶ πρὸς. — 1c. σάλπιξ. — 1g. παρέστησεν. — 1j. ἀπώση

καὶ πρόσδεξαι καὶ λύσον μου τὰς πολυπλόκους θλίψεις, οὐδὲ γὰο δέονται πολλῶν ἐξόδων καὶ φροντίδων, έὰν δαθύμως πρὸς αὐτὰς καὶ ἀνειμένως βλέψης. Δέον λοιπόν αναμαθείν τούς πόνους του νοσούντος, είθ' ούτως καὶ τὴν ἴασιν ἐντέχνως ἀποδοῦναι. Καὶ θαύμασον τοῦ μύρμηκος τὴν τηλικαύτην τόλμαν, πῶς ὅλως ἔξω γέγονε τῆς τούτου μυωξίας καὶ τρέγειν ίσως ώρμησε τοῖς ἰσχυροῖς θηρίοις, 10 ἀπολουθῶν τοῖς ἴχνεσιν ἀφόβως τῶν λεόντων, τὴν τῶν ὀνύγων δύναμιν ποσῶς μὴ κεκτημένος. Έμε γας σκόπει μυρμηκα, δέσποτα στεφηφόρε, κατά τῶν λόγων τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀκτημοσύνην, 15 λέοντας δὲ τοὺς ὁήτορας μετὰ τῶν φιλοσόφων, οίτινές είσι δόκιμοι στιγίζειν τε καὶ γράφειν καὶ συγγραφάς βασιλικάς, νικητικάς ἐκπλάττειν. ομως έκεινοι γράφουσι σος ως καὶ κατὰ λόγον, ωσπερ σοφοί και δήτορες, έγω δ' ούχ ουτως γράφω, (καὶ γὰρ ἀγράμματός εἰμι καὶ νέος δακενδύτης, 20 καὶ μοναγός τῶν εὐτελῶν, τῶν ἀποκαθισμένων) άλλ' οὖν λιτῶς, μοναχικῶς, ἁπλῶς, εὐκολωτάτως. Οὐδὲν γὰρ μύθους παλαιῶν ίστοριῶν σοι γράφω, τὸν νοῦν ἐχόντων ἀκριβῆ, δυσνόητον τὴν λύσιν, εὔκολα μᾶλλον καὶ σαφη, καὶ γνώριμα τοῖς πᾶσι 25 τοις τον μονήρη τρέχουσιν έν κοινοβίω δρόμον καὶ φέρουσιν α, δέσποτα, πρώτος έγω σοὶ γράφω. τῆ γὰο μονῆ ποοσγίνονται πάντα τοῦ Φιλοθέου ατιν' έλέγξων ἔρχεται κατὰ μικρὸν ὁ λόγος.

20. εἰμί, cette accentuation dans tous les manuscrits. — 21 τῶν μηδὲν χεχτημένων V. κατηυτελισμένων SA. 21 α. καὶ τὴν ἰσχὺν ἐπίσης τε μύρμηκος κεκτημένος H. κεκτημένων g. manque V. κ. τ. ὶ. τοῦ μύρμηκος ἐπ' ἴσης κεκτημένου SA. — 22. εἰ δ' οὖν λοιπὸν H. εὐκολεστάτως V. — 23. οὐδὲν γ. μαθημάτων π. H. οὐδὲ g. οὐδὲ γὰρ μύθους δυσχερεῖς ὅλως συμπλέκειν τρέχω V. οὐδὲ SA. — 24. ἐχόντων ἀληθῶς V. — 25. εἴκολα δὲ H. εὔληπτα g. εὐλύτως V. οὐ ρὲν οὖν μάλιστα σαφῆ καὶ γνώριμον τοῖς πάσιν SA. — 26. manque H. κοινοβίοις g. — 27. πρώτον H. καὶ ταῦτα μὲν ὧ δ. μόνος g. καὶ ταῦτ' ᾶ δ. μόνος. συγγράφω V. — 28. manque gV. — 29. ἄτινα λέζων H. ἄπερ καὶ λέζων g. V comme g, mais un γ au-dessus de λέζων. ἄτινα λέγξων S. ἄτινα λέξω A.

Καὶ πρόσθες ἄρτι τὸ λοιπὸν ἐμοὶ τὰς ἀκοάς σου, 30 καὶ πάντα σαφηνίσω σοι κατὰ τὴν ποᾶξιν, ἄναξ. Οπόταν είς ενθύμησιν έλθω τῶν ἡγουμένων (δύο γὰο ἄρχουσιν ἐκεῖ, δέσποτα, παρανόμως, καὶ παρὰ τὴν διάταξιν πατρὸς τοῦ πανοσίου, πατήρ, υίός, τὸ κάκιστον ζεῦγος, ἇ θεία δίκη!) 35 καὶ καθαρῶς τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα σκοπήσω, άλλος έξ άλλου γίνομαι καὶ τήκομαι τὰς φοένας. "Οταν έξέλθω γὰο μικοὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, αν δαθυμήσω πώποτε καὶ λείψω ἀπὸ τὸν ὄρθρον, ού φέρειν όλως δύναμαι τὰς προσταγάς ἐκείνων. 40 ...τὸ ποῦ ἦτον εἰς τὸ θυμιατόν; ἂς βάλλη μετανοίας. τὸ ποῦ ἦτον εἰς τὸ κάθισμα; ψωμίν μηδέν τὸν δώσουν. ποῦ ἦτον εἰς τὸν εξάψαλμον; κρασὶν μηδεν τὸν δώσουν. ποῦ ἦτον εἰς τὸν έσπερινόν; ἂς τὸν ἐκβάλουν έξω. τὸ στημε, ψάλλε ἀπὸ ψυχης καὶ φώναζε μεγάλως 45 τί μουρμουρίζεις; πρόσεγε, μηδέν ξηροχασμασαι, μη τρίβεσαι, μη κνήθεσαι, μη περισσοψωρίζης, έξάφες τὰ συχνὰ λουτοά, καλόγερος τυγχάνεις, βαθεὰ παλίγια ἀγόρασε παὶ φόρει τα εἰς τὴν μέσην, καὶ μὴ φορῆς τὰ χαμηλὰ μετὰ μακρέας τὰς μύτας. 50 μή ζώνου γαμηλούτσικα καὶ μή συχνοκτενίζου, απέσω τὰ μανίκια σου, απέσω ή τραχηλεά σου, εξάφες τὸ νὰ κάθεσαι ποσῶς εἰς τὸν πυλῶνα, έξάφες τὰ προγεύματα καὶ τὰ διπλὰ σφουγγᾶτα, καὶ τὸ νὰ τρώγης σύντομα, να πίνης εἰς τὸ μέγα, 55 καὶ σύναγε τὸ πλάτωμα καὶ θές το εἰς τὴν γωνίαν. Μή βλέπης τὸ τρανώτερον τὸ μερτικὸν ἐκείνου

30. πρόσθησον Η. πρόσθες λοιπόν, ὧ δέσποτα, κάμοι τὰς ἀκοάς σοι SA. — 31. manque V. — 32. ό. γὰ $_{0}$ εἰ; ἔννοιαν HgV. — 33. παρανόμου; H. ὅτι κάκεῖνοι δ. ἄρχουσι SA. — 34. τὰ παρὰ $H_{c}=35$. το z. δ 9. δ. ζεύγος g. ζεύγος τοῦ διαβόλου, et en marge, δ θεία δίκη ζεύγος $V_{c}=4$ 36. γενόμετα VSA. -- 37. Εξίσταμαι τ. φο Η. -- 37α. manque Η. καὶ πίπτω ποὺς ἀπόγνωσιν πάσης της άθυμίας g. και τρεχώ πρ. ά. πεσείν. τ. ά. V. τρέχω... πεσείν ές άθυμίας SA. — 38. Εἰν εξέλθω H. κάν μικούν SA. — 39. φαθυμήσω τίποτε H. $\hat{\eta}$ $\hat{\psi}$. V. καὶ $\hat{\psi}$. πώσποτε SA. 40. προσταγάς έχείνας H. φέρει g. ποῦ φ . δ. δ. τ. πρ. έχείνας V. — 41. τὸν θυμιατόν H. vient dans g et V après 43. δπου ούκ ζτον V. manque SA. - 42. κάθισμαν κοασίν μ. τ. δ. g. δπου ούχ ήτον . . . χρασίν V. χάθισμαν SA. =43. τδ έ. H, τδ ποῦ ήτον εἰς τὸν έξεψαλμον ψωμίν g. τὸ ποῦ οὐχ ἦτον εἰ; τὸν έ. ψωμίν V. manque SA. -44. τὸ ποῦ g. δπου οὐχ ἦτον V. χαὶ ποῦ SA.=45, τὸν στίχον βάλλε g, νὰ Ιστέκη καὶ ψάλλη... φωνάζη V.=45a. μή συντυχαίνης πρόσεχε κάν όλω: τον όδεινα gVSA; voir vers 58; (', après une lacune de 40 vers, reprend par le second hémistiche de ce vers. - 45b. μή ψουψουριζη; πρόσεχε κάν όλως τον όδεινα g. manque HVCSA. — 46. ξεροχασμάσαι H. manque g. μή μουμουριζης πρ. καὶ μή ξ. VSA. — 47. μι, τρ. μ. κάθησαι H. μι, κτήθεσαι, μή τρίβεσαι, μή παραμουρμουρίζης $m{g}^{V}$. μη περινουψουρίσης ('. μη περινουψουρίζης SA. -48. υπάρχεις $m{g}^{U}$. καλόγηρος SA. -49. καλίγεα Η. ἀγόρασον CSA. καλίκια... ώς τ. μ g. — 50. με τὰς μ. μ. g. με τὰς μακρίες τὰς μ. C. μὲ τὰς μακοέας τ. μ. VSA. — 51. manque gV. — 52. καὶ ἀπέσω τραχηλιά σου g. x. à. ί, τρ. σ. V. ἀπέσου τ. μ. C. — 54. διπλοσφουγγάτα g(SA) = 55. χ' εἰς τὸ μέγα gV. μέ τὸ μέγα C, μὲ τὸ μέγαν SA, - 56, καὶ θέν το H. ο σ. α πλάτυσμαν α. θ. α. εἰς γωνίαν α. καὶ σύνασσε τὸ βίσαλον ('SA (C sans τὸ) manque V. - 57. καὶ γλέπεις A. μερδικόν g. έκεινο CSA.

μή συντυγαίνης πρόσεχε καν όλως τὸν όδεῖνα. έκεῖνος ἔν' πρωτοπαπᾶς, σὸ δὲ παρεκκλησιάργης, έκεῖνος ἔν' δομέστικος, τεχνίτης χειοονόμος, 60 σὺ δὲ τυγγάνεις πάρηγος καὶ ψάλλειν οὐκ ἰσχύεις, έκεῖνος ἔν' λογαριαστής καὶ σὰ εἶσαι θερμοδότης, έκεινος δογειάριος, σὸ δὲ κρομμυδοφύλαξ. έκεῖνος ἔν' γραμματικός, τεχνίτης ἀναγνώστης, σὺ δὲ οὐδὲ τὴν ἀλφάβητον ἐξεύρεις συλλαβίσαι 65 έκεῖνος ἔχει είς τὴν μονὴν κὰν δεκαπέντε χρόνους, καὶ σὸ ἀκμὴν οὐκ ἐπλήρωσες έξάμηνον ὅτι ἡλθες. σὺ περιτρέγεις τὰς όδοὺς πεζὸς μετὰ τσαγγίων, αὐτὸς δὲ καβαλλάριος διηνεκῶς δδεύει καὶ βουτλωμένας τοῖς ποσίν φέρει τὰς πτερνιστῆρας. 70 έκεῖνος διημόνησεν είς τὴν μονὴν πολλάκις, καὶ ἐσὺ ἔβοσκες τὰ πρόβατα καὶ ἐδίωκες τὰς κορώνας. έκεῖνος πάντα ἐσέβαινε σειστὸς εἰς τὸ παλάτιν, καὶ ἐσὸ ἐκαθέζου καὶ ἔβλεπες πῶς τρέχουν αί καροῦχαι. Αὐτὸς ψηφίζει πέοπυρα καὶ γράφει καὶ στρογγύλα, 75 σὺ δὲ ψηφίζεις φάβατα καὶ γράφεις κονιδᾶτα.

58. correspond à 45 α , voir supra. — 59. ἔνι H. καὶ σύ 'σαι καλονάρχος g. ἔνι ... καὶ σὺ CSA. ἔναι π . καὶ ἐσὺ εἶσαι κανονάρχος V.

60. ἔνι δομέστιχος Η. ἔν' δομέστιχος καὶ σύ παρακκλησιάρχης g. ἔναι δ. σύ δὲ παρεκκλησιάρχης V. i. ένι δ. καὶ ἐοὺ είσαι κανονάρχος CSA. — 61. Dans tous les mss., sauf II, ce vers précède le vers 75 de notre texte. καὶ σὰ... οὰκ έξεύρεις V. — 62. ἔνι Η. ἔναι V. σὰ δὲ eἶσαι gV. ἔνι C. ἔνι ... καὶ ἐσὺ SA. — 63. δοχειά ϱ_{1} ; ἔνι, σὺ δὲ εἶσαι H. manque C, οù il est remplacé par ces deux vers: ἐκεῖνος ἔιι παλατιανός, καὶ σὐ εἶσαι λεβατάρης, ἐκεῖνος ἔιι ὁρρειάριος, χαὶ σὐ σχυβαλοφύλα ξ . g a ces deux vers après le vers 70 de notre texte. SA sont d'accord avec C, sauf dans λεβετάρης, ἔνι δοχειάριος V. -63a. ἐκεῖτος οἰκονόμος ἔνι καὶ σὐ εἶσαι κοπροζύστης H. εἶν κ. σ. 'σαι g. ἔν' CSA. manque V. -64. ἔνι H. χερονόμος g. ἔναι . . . χειζονόμος $V_* = 65$, συλλαβίσειν H_* καὶ σὺ . . . τὸν ὰ, ἢξεύψεις g_* καὶ σὺ . . . τὸν ὰ, ἐξεύψεις CVSA — 66, οὐτος γάφ έχει H, πλέον $\hat{\eta}$ δέκα χρόνου; V. — 67, ἀκόμη H, ἀφ' οὔλ \Im ες g, ἀκόμη οὐκ έ. έξ. ὅταν ἦλθες C. \varkappa . σ . ἀχόμη έξ. οὐχ ἔχεις ἀφ' οὐ ἦλθες V. \varkappa . σ . ἀχομή οὐχ k. έξ. ὅτι ἦλθες SA. — 68. γυμνό; μ. τσαφούκια; Η. καί σὺ ἀνατφέχει; τὰ; ὁδοὺ; πεζὸ; μὲ τὰ τζακία C, οὰ ce vers est précédé des vers 69 et 70 de notre texte. Même ordre dans les mss. SA, qui coïncident avec C, sauf en τζαγγία. παρατρέχεις την όδον... τζαγκίων g^V . — 69. καβαλλάρης πάντοτε διηνεχώς H, αὐτὸς καὶ CSA, διὰ παντὸς V, — μουνταλωμένας φέρει τε ποσὶ τὰς πτ. H, βουτουλωμέτας τ. π. φέρων τ. φτερνιοτήρας g. και μουτλουμένας δε φορεί αὐτάς τας πτ. C. SA comme (', exepté μουτλωμένα: et αὐτός, manque dans V. — 70a. έχεῖνος οἰκονόμος εἶν', καί ού 'σαι κοπροξύστη; g. manque HVCSA. — 70b. έκείνος παλατίνος είν', ού δε σκυβαλοφύλας g. manque HVCSA. — 71. ἐκεῖνος ἐδικόνησεν g. manque V. — 72. κ' ἔδιωχες τἐς κουροῦνες g. manque V. πουρούνα; CSA. — 73. πάντοτε ... χυτό; εί; ΙΙ. πάντ' δσέβαιτεν g. manque V. — 74. και σύ έκαθεζουν κ' έβλεπες... οι καρούχοι g. manque V. — 74a. τίναν λαχαίτει τὸ δ' έμες, έμες δε πάλιν τίναν. — 746. και τίναν το παραβατόν, και τίναν το της πρόβας. — 740. αυτός έναιν καλόφωνος, τεχνίτης χερονόμος. — 74d. ου δε τυγχάνεις πάρηχος, και ψάλλειν ούπ ἰσχύεις g. Ces vers, qui manquent dans H et parmi lesquels 74d correspond au vers 61 de notre texte, présentent dans les autres mss. les variantes que voici: 74a. και ποιών λαγχάνει το δε μείς, το μείς δε παλιν ποίον CSA (λαχάνει SA). manque V. 74b. καὶ τίνα τὸ βαφάβατον καὶ τίνα τὸ τῆς πφόβας CSA. manque V. 74c. ένι ... καιφονόμος VCSA. 74d. voir les variantes supra, 61. — 75. ιδηφίζει πάντοτε κ. γ. στοογγυλούτσικα Η στρογγύλεα g. Ici commence dans V une lacune qui ne prend fin qu'au vers 251 de notre texte. ψηφίζει πέττεται CSA. — 76. κουδιμέντα H. κουδουμέντα CSA.

αύτὸς φορεί αίγειομέταξα καὶ σὸ τὴν σακκολέβαν. αύτὸς ἔγει κἂν τέσσαρα λαμπρά πρεββατοστρώσια, καί σὸ κοιμάσαι είς τὸ ψαθίν καί γέμεις καί τὰς φθείρας. αὐτὸς τὸν μῆνα τέταρτον εἰς τὸ λουτρὸν ὑπάγει, 80 σὺ δὲ ἀπὸ πάσγα εἰς ετερον πάσχα λουτρὸν οὐ βλέπεις. αὐτὸς ψωνίζει πάντοτε λαβράκια, φιλομήλας, σὸ δὲ ποτὲ οὐκ ἠγόρασας κἂν ταρτεροῦ χαβιάριν. αὐτὸς κᾶν δέκα κέκτηται λίτρας χουσὸν λογάριν, σὺ δὲ οὐδὲ φόλιν κέκτησαι νὰ δώσης τὴν ψυγήν σου, 85 η νὰ ἀνοράσης κὰν κηρὸν διὰ τὴν ἀποκαρήν σου. Αὐτὸς τὸν βλέπεις ἔδωκεν εἰς τὴν μονὴν εἰκόνα καὶ σαραντάσημον βλαττίν καὶ δυὸ κυθροκαντήλας, σὸ δὲ ἡλθες ἀνυπόδητος καὶ δίγα ἐπικαμίσου, καὶ τὸ βρακίν σου ἐφαίνετο ἀπὸ τῆς φουδουλίας. 90 καὶ περιπάτει έμπύρετος, καὶ δούλευε τοὺς πάντας. ούκ είσαι σεβαστοῦ παιδίν, οὐδὲ κουροπαλάτου, σαρδαμαρίου παιδίν είσαι, γαβιαροκαταλύτου, σκουμπροπαλαμιδόπαστος, έγγραυλοπαστοφάγος. καὶ μὴ θεωρῆς τοὺς βαθρακούς, τὰς ΰσκας, τὰ ψησσία, 95 καὶ τρέγουσι τὰ σάλια σου καὶ συγνοκαταπίνης, μαθον ου μη τὰ γεύσεσαι, ξηρὰ νὰ τὰ διαβάσης, καὶ τὸ τυρίν τὸ κρητικὸν νὰ ἐκδείρη τὸν λαιμόν σου καὶ τὸ παλαμιδόκομμαν καὶ ἡ θύννα ἡ βοωμιαρέα. Κατάβαινε είς την τράπεζαν, βοήθει τον κελλάρην 100 καὶ κόπτε ξύλον καὶ νερόν, κουβάλε εἰς τὸ μιλιάριν, καὶ δίδε καὶ θερμούτσικον, οὐκ εἶσαι τῶν ἐνδόξων.

77. αἰγιομέταξα Hg. αἰγαιομέταξα CSA. σαγολέβαν H. σαγολέβα g. σακολήβαν C. σακολέβαν SA. — 78. κραββατοστρώσια CS. — 79. στὸ g. ψιαθήν SA. ψεῖρας gC.

80. μηναν gCSA, δεύτερον CSA. — 81. σ. δ. ά. πάσχα; εἰς πάσχα έτερον H. ώς πάσχα λουτρόν οὐδέναν g. Ετερον λουτρών οὐδέν έβλέπεις (SA. σύ δ' SA. -82. ψουνίζει gC. λαβράκια, συναγρίδας CSA. — 83. xal σύ... ζιγόρασες gCS. τορνεσιού g. — 84. χρυσάν H. χρυσάς gCSA. — 84g. xal el; την κουράν του εξέβαλεν άλλην καμμίαν λίτραν C. κάν μίαν SA. - 85, και σύ φόλαν οὐδέν έχεις νὰ δώσ' διὰ τ. ψ. σ. g. — 86. manque g. Γνα άγοράσης κ. κηρούς είς τ. απόκαρσίν σου CSA . -87. αὐτὸν . . . εἰχόναν SA . -88. σχυθοχαντήλας H . σαφαντάπηχον g . -89. σ' ήλθες άνυπόδετος... ύποχαμίσου g. σ \dot{v} δ' CSA . δίχα $\mathit{H.} - 90$. έφαίνετον ἀπό τὰς φουδουλίας $\mathit{H.}$ φαίνετον άπό πενήντα τρύπα; g.-91. έμπύρετε g.-92. χουραπελάτης \emph{C} . χουροπαλάτης \emph{SA} . -93. άρδαμαρίου . . . χα, τιαροκατελύτου g. σαριαδαρίου C. σαμαρδαρίου S A. σαλγαμαριοῦ, Coray et Legrand. — 94. σχουμπροπαλαμιδόπαστου, έγγραυλοπαστοφάγου g. σχουμπροπαλαμιδόπλαστος, έγγραλοπαστοφάγος C. = 95. κ. μ. θωρής τ. βαθραχούς, τ. υσχας g. = 96. τρέχουσιν gSA. = 97. το γεύσεσαι, ξηρόν να το Η. manque dans g, qui donne à cet endroit le vers οὐδεν ενι διά λόγου σου τ' άδουν το παξιμάδιν. - 98 να γόσοη τον λαιμόν σου g. Dans g, ce vers vient après le vers 99 de notre texte. Au deuxième hémistiche, και ή θύντα ή βρωμιάρια CS. — 99. κ. τ. π. να έκδαρη τον λαιμόν σου Η. κ. τ. π. καὶ ή θύννα ή βρωμιαρία g. Dans g, ce vers vient avant le vers 98 de notre texte. καὶ τὸ παλαμιδόκομμα τὰ ἐκδέρνη τὸν λαιμόν σου C. κ. τ. παλαμιδόκομμαν να έγδείοη τον λαιμόν σου SA.

100. στην τράπεζαν και βόθα g. — 101. κ. κ. ξ. βάλε νερόν και φέρε τὸ μιλιάριν H. και κόφτε ξύλα και νερόν και βάλλε στὸ κακκάβιν g. κ. κ. ξύλα κ. ν. κουβάλει εἰς τὸ χάλκωμαν C. κ. κ. ξύλα κ. ν. κουβάλει εἰς τὸ λεβέτιν SA. — 102. Θερμότσικον H. εἰσ' ἐκ g. δίδου CSA.

Κομμάτιν, βλέπω, ἀπέδειρας τρανὸν καὶ γωνιδατον καὶ μαγειρίαν τριπίνακον καὶ τρία κομμάτια δύνναν, καὶ πλύσιμον οὐ δέχεται κἂν ὅλως τὸ πινάκιν, 105 καὶ ἄφες τρώγειν τὰ πολλά, ν' ἀλέθης πασπαλᾶτα. απελθε, εθθείασε θερμόν καὶ νίψον τοὺς πατέρας, σπούδασον, φθάσον, πέτασον γοργόν ἐπὶ τὸν μύλον. έρώτησε είς τὸ διάβα σου ἐπὶ τοὺς Βενετίκους τὸ πῶς πωλεῖται τὸ τυρίν, τί ἔχει τὸ κεντηνάριν. 110 υπανε, λουσε σύντομον τον μέγαν οἰκονόμον, λοῦσε καὶ τὸν ἡγούμενον, παράστα καὶ τοὺς δύο. Έν μέρει πράζει δ ήγούμενος, έν μέρει δ οίπονόμος, δ μεν προστάττει: ,, τρίψε με καὶ τάρασσε τὸ σκάμμα", δ δ' ἄλλος πάλιν: ,, γέμισε, περίχυσέ με, αζ ἔβγω", 115 καὶ σὺν ἐκείνοις ἔρχεται τρίτος ὁ ἐκκλησιάρχης. Πῶς ὑπομείνω, δέσποτα, πῶς ἄνεσιν εὑρήσω, καὶ πῶς νὰ ζήσω, λέξον μοι, σὸ γὰο γινώσκεις πάντα. Στιγμήν αν λείψω δ ταπεινός από την εκκλησίαν, τὸ κρασοβόλιν μου κρατοῦν τὸ νεροκοπημένον, 120 έγω δε τρέχω είς το νερον και πίνω και χορταίνω, καὶ παραυτίκα πιάνει με τὸ δῖγος καὶ ἀποθνήσκω. "Απαξ τὸν χρόνον ἂν λουθῶ πολλάκις δι' ἀρρωστίαν, καυκίν κρασίν οὐ δίδουν με τὸ λέγουν εὐλογίαν. 125 Έαν έλθη φίλος μου ποτέ τον χρόνον να τον ίδω, την πόρταν δωμανίζουσι καὶ ἀφίνουσίν τον έξω. "Αν δώσουν στάμενον ποτέ δι' ανάγκην να ψωνίσω, λέγουν με ,, σήμερον ίχθυς οὐ τρώγεται είς την μέσην". Εί δέ τις δώση ψυχικον από των φιλοχοίστων,

103. γωνιαδάτον H. χομμάτια βλέπω ἀπέγδα $arrho_{ ext{c}}$ τ $arrho_{ ext{c}}$ το $arrho_{ ext{c}}$ καὶ $arrho_{ ext{c}}$ καὶ $archo_{ ext{c}}$ καὶ $archo_{ ext{c}}$ καὶ $archo_{ ext{c}}$ $archo_{ ext{c}}$ 104. διπίνακον H. καὶ μαγεριάν διπίνακον, οὐκ εἶσ' ἐκ τῶν ἐνδόζων g. — 105. καθόλου g. — 106. manque H. καὶ παύσε τὸ νὰ τοὼς πολλά, ν' ἀλέθης τόσα τόσα g. κ. ἄ. τοῦ τρώγειν SA. — 107, δὸς νίψιμον Η. φτειάσε τό 9. δός νίμαν τοῖς πατράσιν g. ἄπελθε τό θερμόν C. ἄπελθε ἐπίδος τ. θ. νίψιμον SA. o 108. σπόυδασε . . . πέτασε H. σπούδασε, φτειάσε σήμερον γοργών νὰ πὰς στὺν μύλον g. φθάσον σύντομα καὶ διάβα ώς τὸ Πουλίτσιν ('. φθάσον σύντομον γοργὸν ἐπὶ τὸ Μίλιν SA. — 108α. καὶ διάβα κ' είς τὸ Πέραμαν γοργόν ώς έξυφτέριν g. καὶ δράμε ἐπὶ τὸ Πέραμαν καὶ διάβα είς τὸ Πουλίτσιν SA. Manque HV; pour C, cf. la fin du vers 108. — 109. στὸ διάβα σου κ' εἰπέ τούς g. manque C, διάβαν SA. — 110, κηντηνάριν SA. — πουλιέται g. πωλιέται SA. — 111. λούσε σήμερα g. σύντομα CSA . — 113. manque g. ἐν μέρει ὁ ἡγούμενος καὶ άλλοῦ ὁ οίχονόμος C. εν μέρει δρίζει δ ή. εν άλλω δ οίχονόμος SA. — 114. τάρας Η. εμέν παράστα, τρίψε με g. προστάσσει CSA . - 115. πάλιν λέγει με περίχυσε H . παράχυσε g . παρέχυσε C . περέχυσε SA. ἔκβω CSA. — 116. τρίτον Η. και μετά τούτοι; ἔρχ. τρίτον g. τὸ τρίτον CSA. — 116α. πρός με σταλείς τον ταπεινόν, τον κατηυτελισμένον g. προστάξει του ποιμένος C. manque dans les autres mss. — 118. λέξον με gC. λέγξον μοι SA. — 119 λείψω ταπεινός g. δάν λείψω ό δλεεινός CSA. 120. πωλούν g. - 121. στό νερόν, και σκύφτω g. χορνταίνω S. - 122. και πάραυτα C. — 123. tàr lou 9 th (SA. lou 0 9 th g. - 124. xai xi au lieu de xauxir C. - 125. tr g. tàr CSA. -

126. δωμανίζουσιν g. σφαλιζοςωμανίζουσι καὶ ἀφανίζουσίν τ. δ. C. — 127. δώσω H. τὸν χρόνον νὰ ψουνίσουν g. ψουνίσουν C. δίν... ψωνίσουν SA. — 128. λέγουσιν... ήχθες (?)... στήν g. λέγουσιν C. λέγωσιν SA. — 129. ᾶν δωση τις τὸ ψ. g. ᾶν δ τ. καὶ ψ. ά. τοὺς φιλοχρίστους C. δάν δ. τ. καὶ ψ. ά. τοὺς φιλοχρίστους SA. — 130. βλέπει τὸ κουκκίν g. στάμενον CSA, καλογήρους SA.

κανείς οὐ βλέπει ταςτεςὸν ἀπὸ τοὺς καλογέςους.

130

"Αν εἴπω: ,,δότε μοι πετσίν διὰ τὰ ὑποδήματά μου", λαλοῦσι με ,, μη εξέρχεσαι ποσώς είς τον πυλώνα". Ζητῶ σαπούνιν νὰ λουθῶ, καὶ λέγουν με ,,τὸ ζέμαν". "Απαξ του γρόνου άλογου πολλάκις αν ζητήσω, νὰ ὑπάγω νὰ ἴδω φίλον μου, μικρὸν νὰ τσατσαρίσω 135 καὶ νὰ φανῶ εἰς τοὺς γείτονας ὅτι εἶμαι καβαλλάρης, την πόρταν δωμανίζουσι καὶ οὐδὲ πεζὸν μὲ ἀφίνουν, καί καν μη θέλω, δέσποτα, σουφρίζω και ύπομένω. Τὰ δ' ἄλλα πῶς διηγήσωμαι κατὰ λεπτὸν καὶ μέρος, τὰ τῆς τραπέζης λέγω δή, τοῦ γεύματος τὴν ώραν, 140 δταν τὰ τρία δώσουσι καὶ πάντες συναγθώσι καὶ ψάλουν τὸ ὑψώσω σε καὶ ἄρξωνται τοῦ τρώγειν; καὶ τίς εἰπῆ σοι καθαρῶς τὰ πλήθη τῶν ἰχθύων των ήγουμένων έμπροσθεν προκείμενα συνήθως, τὰ μέν είς τὸν ἐγκλειστιανόν, είς τὸν πατέρα λέγω, 145 τὰ δ' ἄλλα πάλιν άλλαγοῦ, πρὸς τὸν υίὸν ἐκείνου; Ποῶτον διαβαίνει τὸ ἐκζεστόν, ψησσόπουλον μπουρδάτον, καὶ δεύτεοον πιρίχυμα, μαζὸς βεβαρυμένος, καὶ τρίτον ὀξυνόγλυκος κροκατομαγείρια, έχουσα στάχος, σύσγουδα, καρυόφυλλα, τριψίδια, 150

άμανιτάρια, όξος τε καὶ μέλιν έκ τὸ ἀκάπνιν,

131. με Η. ψωμίν είς την ύποτροφήν του g. εάν SA. - 132. λαλούσιν g. λέγουσί με. εκ τοῦ πυλώνος C. λέγωσίν με μ. ε. π. εχ τον πυλώνα SA. — 132α. χαι πάντοτ' άνυπόδητον να με παραχωρούσε H, \varkappa . πάντως άνυπόδητον είν μ ε επαρηχωρούσαν SA. — 132b. \varkappa αὶ εξέβαινα \varkappa αὶ οὐ $\mu\dot{\eta}$ το είχα εἰς ἀτιμίαν κὰν δλως H. νὰ ξέβαινα, νὰ ἔβλεπα, καὶ οὐκ είχα το ἀτιμίαν g. νὰ έξήβαινα, καὶ οὐκ είχον το ποσώς εἰς ἀτιμιάν μου CSA (SA εξέβαινα et είχα). — 132c, καὶ μαλλον δταν τρέχουσιν σύνδυο οί καρούχοι g. κ μ. δ τρέχωσιν αι δύο αι καρούχαι CSA (SA τρέχουσιν), Le vers manque dans H. — 132d. καὶ την πολλην ἀσφάλειαν τῶν ζμερούν ἐκείνων Η, τ. γὰρ π , α , τ , $\dot{\eta}$, auον άλλων g, au, γὰο π , $\dot{\alpha}$, $\dot{\tau}$, $\dot{\eta}$, έχείνων CSA, =132e, οὐχ ἔχω τόσην ἔννοιαν ὕσον τὰ τῦν φορτείζω H, οὐχ ἔστιν τόση μοι φροιτὶς ὅση τότε τυγχάτει g, οὐ μόνον τότε ή φροιτὶς ὰλλὰ καὶ νῦν τυγχάνει CSA. — 132f. εἰ δὲ πολλάκις κρατηθώ κ' εἰς την αὐτην ζιμέραν CSA (S καὶ εἰς). manque dans Η. – 132g. του: πελεγοίτους τους πτωχούς μεγάλως μαχαφίζω g. τ. πτ. έχείνους μαχαφίζω CSA. manque dans H = 132h, καὶ πολεμώ μισήσασθαι έλευθερίαν την τούτων H, καὶ θέλω τοῦ μιμήσασθαι το ελεύθερον έχείνων g, και πολεμώ μιμήσασθαι τούτων ελευθερίαν CSA . — 132i, και οὐχ ἢαποςῶ ὁ κακότυχος, καὶ τῶς τὰ ζήσω οὐκ οἶδα g. manque dans H(SA.-133. λουστῷ g.-134. ar izhrour C. iliz z SA. - 135. sù ipyw rà idw gilos μου, μ. rà τσαττσαφίου $oldsymbol{g}$. - 136. στούς $oldsymbol{g}$. -137. ήθωμανίζουσιν. μ' ἀφίτουτ g. ήθωμανίζουσιν SA. = 138, στανεό μου δέν έβγαίτω g, μή gέλων CS. καὶ ἐὰν μή θέλω Α. κομπάζων ἀπομένω CSA. — 138α. ἄλλα δὲ πλεῖστα καὶ πολλά καὶ τίς νὰ τὰ συγγράψη HCSA, έχω και πλ. κ. π. κ. τ. ν. τ. συγγράφη g. - 138b, καταλιμπάνω γάρ αὐτά διά την πολυγομαφίαν H, διὰ τὴν πολυλεξίαν g, πολυλογίαν CSA . =138c. ἵνα μ ἢ φαίνωμαι βαρύς τῷ πράτει σου καὶ λάλο; gCSA. manque dans H. — 138d. ύπερ δε ταύτης κέκτημαι μικρίαν παρηγορίαν g. καίπερ δή κέκτημαι τιτάν μ. π. CSA (SA τινά). manque dans H. — 139. ύποίσωμαι ό κατηυτελισμένος g. ύποίσωμεν οἱ κατευτελισμένοι CSA (SA κατηυτελισμένοι).

140. δηλαδή...τ γ. ἐκείνου g. — 141. δώσουσιν g. δώσωμεν κ. ἀρξώμεθα τοῦ τυώγειν CSA.— 142. manque H. κ. ψάλωμεν τ. ὑ. σ. κ. πάντες συναχθώμεν CSA — 143. ζ τίς εἴποι καθαρώς H. κ. τ. ὑποίσει καθοράν g. ὁ τίς ὑποίσει καθοράν CSA.— 144. τοῦ ἡγουμένου... τιθέμενα συχνάκις H. τοῖς ἡγουμένοι; ἔμπροσθεν βαλλόμενα συχνάκις CSA.— 145. πατέρα τούτου H. manque g. τὰ εἰς τὴν ἀγκλείστραν ἔμπροσθεν CSA (SA ἐγκλείστραν).— 146. manque g.— 147. έγξεστον... τουράάτον g. τρουδάτον CSA.— 148. κ. δ. ἀκρόβραστον μαζί μ' ἀρβελισμένον g. κ. τότε τὸ παρέχυμα μ. βαβαλισμένος CSA (SA περέχυμαν).— 149. κροκάτοι μαγειρία H. κροκάτη μαγειρία gCSA.— 150. σύσγουδον, καρυόφυλλον, τριψίδιν g. καρόφαλον C. καρυόφαλον SA. τριψίδιν CSA.— 151. ἀμανιτάριν.., τ' ἀκάπνιν g. ἀμανιτάριν CSA. μέλι C.

καὶ ἀπέσω κεῖται κόκκινη, μεγάγη φιλομῆλα, καὶ κέφαλος τριπίθαμος αὐνᾶτος ἐκ τὸ ዮήγιν καὶ συναγοίδα πεπανή, ἐκ τὰς καλάς, τὰς πρώτας αί, νὰ ἔφαγα ἐκ τὰ θρύμματα, νὰ ἔπια ἐκ τὸ ζουμίν των, 155 καὶ χιώτικον νὰ ἐτσάκωσα κἂν τέσσαρα μουγρούτια, καὶ νὰ ἐρευξάμην εὔνοστα καὶ νὰ ἐπαρηγορήθην! -καὶ τέταρτον τὸ ὀπτούτσικον, καὶ πέμπτον τὸ τηγάνου, κομμάτια μεσοκόμματα, τοιγλία μουστακάτα, και διπλοτήγανον παχύν μεγάλων άθερίνων, 160 καὶ κιθαργὸς ὀπτούτσικος, ἀκέραιος, μὲ τὸ γάρος, τὸ καρναβάδιν ἄνωθεν ἕως κάτω πεπασμένος, καὶ πάλιν ἀπολάκτισμα μεγάλου λαβρακίου. "Ω τις Απρίτης έτερος έπεῖ νὰ εύρέθη τότε, καὶ τὰς ποδέας του νὰ ἔμπηξε, νὰ ἐπῆρε τὸ βαβδίν του, 165 καὶ νὰ τοὺς ἐσυνέτριψεν τοὺς παλαμναίους μίσσους! Πολλάκις με παρώτουνε δ λογισμός να ποιήσω, νὰ ἔμπω είς τὴν μέσην καὶ νὰ ἐβγῶ, νὰ δώσω καὶ νὰ ἐπάρω, μήνα τσακώσω πίνακα κανένα είς τὰς χεῖρας, καὶ πιάσω καὶ συντρίψω τον, καὶ σφίξω τοὺς ὀδόντας, 170 καὶ σύντσεφλον τσακίσω τον, καθάπεο ἄρνα λέων, άλλ' δ γορός, ὧ δέσποτα, τῶν σωματοφυλάκων οὐδ' ἀτενίσαι καθαρῶς ἐκείνους μὲ ἀφῆκεν. Μετά γοῦν τὴν παράθεσιν ὧν εἴοηκα βρωμάτων 175 είσηλθεν, ὧ τοῦ θαύματος, καὶ τὸ μονοκυθρίτσιν, ύπεραχλίζον όλιγον και πέμπον εὐωδίαν. Εί βούλει, πάλιν μάνθανε καὶ τὰ τοῦ μονοκύθοου κραμβίν καρδίας τέσσαρας, χοντράς καὶ χιονάτας,

152. κ. ἀπέσου Η. κ. μέσα g. κόκκινος gCSA. — 153. τρισπίθαμος gC. — 154. κ. σ. π. δ θέ μου, μαγερία g. θεί μου μαγειρία CSA. — 155. ἐκ τοῦ Η. νὰ ἔ. τὰ θρ. καὶ νἄπια τὸ ζουμίτοιν g. καὶ νὰ ἔ. τὰ θρ. καὶ ἔπια τὸ ζωμίν τ. (SA (SA του), -156. κότσωσα g. ἐκότσωσα SA τέσσερα CSA. — 157. ἐξερεύθην εὔγνωστα et par surcharge εἶγνωμα Η. ἡευζάμην ἔμνοστα... παρηγορήθην g. — ὑπεκοιμήθην CSA. — 158. πέπτον H. ὀπτούτσικα καὶ ἀπέκει τὰ τηγάνου g. τὰ δπτούτσικα... τὰ τηγάνου CSA. — 159. κ. συακοκόμματα g. συγκόμματα CSA.

160. μεγάλες άθερίνες g. μεγάλας άθερίνας C. μεγάλης άθερίνας SA. — 161. πιθαργόν δητούτσικον ἀκέραιον H. — 162. πασμενον H. ϕ ; κατω g. πασμένος ξως κάτω CSA . — 163. ἀπολάπτισμαν gSA. καὶ πάλι ἀπογαλάκτισμα C. — 164. δοτις H. δεύτερος εύρέθην H. καὶ τὶς H. \mathcal{E} . έχει να βρέθη τότε g, εὐρέθην SA, τότες ℓ . =165, ποδιας A, νάμπηζεν να πήρεν g, να έπηζεν, νὰ ἐπῆρεν CSA (SA ἔμπηξεν, ἠπῆρεν). — 165α. καὶ μέσον νὰ ἐκατέβηκε ἐξαίφνης καὶ ἀνελπίστως Η. χ. μ. ν. χατεβηχεν εὐθύς, ώς ἀγουριτσης g. χ. μέσα ν. έ. εὐθύς, ώς ἀγουρίτσης CSA (SA ἐχατάβηχεν). — 166. παναμναίου; Η. παλαμναίος γίγας CSA. — 167. ἐπαρώςυνε Η. παρέτρυνεν ... νάγέρθω g. παρώργισεν... να έγερθω C. επαρύργισεν... να έγερθω SA. — 168. να μπω στίν μ. κ. ν. βγω... πάρω g, μέσην $\hat{\omega}$; Θρασυ; CSA. — 169. τσακίσω πίνακα . . εἰς τὴν μέσην H, πίνακαν κανέναν gSA. και νὰ τσ. C, κοτσώσω A, - 171, συντσεφλοτσακίσω τον καθώσπες H, κ. σ. λαφύζω τον g, λέων ἄρτα CSA. — 172. πάλιν H_* — 173. οἰδ' ἀν ... ἐπαφήκεν H_* καὶ ἰδεῖν κάν δλως μὲ ἀφίνουν g_* πολλάκις εἴασέ με CSA (SA ἔασέ με). - 173a. καὶ φορηθείς ἐλώφαζα μήπως μ' ἐκράλουν ἔζω CSAmanque Hg. = 174, μετά δε g. = 175, μονοχυθρίτσι C. = 176, ύπεραθνίζον g, ύπεραθμίζον Cύπερατμίζον $\mathit{SA.} = 177$. όμως εὶ βούλει μάνθανε $\mathit{y}^{\mathsf{t}} \mathit{SA.} = 178$. χαρδίαι δώδεχα χοντραί χα $_{\mathsf{t}}$ χιονάται g. χραδίαι τέσσαρε; χοντομί καὶ χιονάται (. καρδιαι τέσσαρει; SA. — 178a. μουρούνα; μεσούπόχοιλον και από το σαχαλτίκιν C. μουρηνας SA. manque Hg.

καὶ ξιφοτράγηλον παστόν, κυπριναρίου την μέσην, 180 γλαύκους καλούς καν είκοσι, απάκια βερζιτίκου, ώὰ κᾶν δεκατέσσαρα καὶ κρητικόν τυρίτσιν, άπότυρα και τέσσαρα και βλάγικου ολίγου, καὶ λίτραν τὸ χριστέλαιον, πεπέριν φοῦκταν μίαν, σπόρδα πεφάλια δώδεκα καὶ τσίρους δεκαπέντε, 185 καὶ ἀπαλαρέα μουχρούτινου γλυκύν κρασίν ἐπάνω, καὶ ἀνακομπώματα τρανά, καὶ βλέπε τότε βούκκας! Αἴ, τσο υκκα όπου τὰ ἐβάστασεν! πῶς οὐκ ἐσχίσθη μέσα; έκείνη βαπτιστήρα ήτον, έκείνη τσούκκα οὐκ ήτον. Έκίνησαν τὰ σάλια μου Χριστέ, νὰ τὴν ἐπιάσα, Χριστέ, νὰ τὴν ἐπέπεσα καθὰ ἦτον φουσκωμένη, 190 νὰ ἐκάθισα εἰς τὸ πλάγιν της, νὰ ἠοξάμην δουκανίζειν, νὰ έχρίσθη τὸ μουστάκιν μου, νὰ έχόρτασα λιγδίτσαν, καὶ τότε νὰ εἶδες, δέσποτα, πηδήματα νεωτέρου, καὶ καλογέφου ταπεινοῦ γυρίσματα καὶ κρότους. Καὶ ταῦτα μὲν τυγχάνουσι τὰ περὶ τῶν βρωμάτων, 195 τῶν δὲ πομάτων ἄδηλα καὶ ξένης ὀπτασίας, γεύσεως γαο οὐδέποτε μετέλαβον ἐκείνων, της εὐωδίας μόνης τε καὶ θέας μαρτυρούσης. δοδοβολεί γάρ, δέσποτα, τούτοις εὐθὺς ὁ πίνων καὶ ἐφεύγεται συγνότεφον ἀπὸ τῆς εὐποσίας. 200 Έγω δε νῦν καθέζομαι καὶ ἐρεύγομαι τὸν ψόφον, καὶ καταπίνω πάντοτε γολόκουκκα πικρίας, συχνά περιστρεφόμενος καὶ βλέπων τὸν κελλάρην, καὶ πυκνογυριζόμενος μὴ νὰ εύρω κὰν σαυρίδιν, 205 ἢ παλαμίδιν ἢ σκουμπρίν, ἢ θύνναν βρωμιαρέαν.

179. ξιφοτρόχηλον H. ξιφιοτράχηλον ... χυπρίνου ἀπαξιμάδιν g. ξιφιοτράχηλον ... χυπρίνου παξιμάδια C. ξιφοτρόχηλον ... χυπρίνου παξιμάδια SA. — 179a. ἀχρόπαστα κᾶν τέσσαρα γομφάρια δ κ τὰ μεγάλα C. γοφάρια SA. manque Hg.

200. καὶ ὁρεύγεται Η. καὶ ὁρεύγεται σ. καὶ ὑποκοιμάται ἡδέω; g. ἀποσίας C. — 200α. καὶ ὁρογδαλίζει δυνατὰ καὶ ὑποκοιμάται ἡδέως Η, correspondant au vers 200 de g. ὁρχαλίζει CSA. — 201. καὶ ὁρεύγομαι Η. ἡεύγομαι CSA. — 202. χολόκοκκα SA. — 203. βλέπω Η. — 204. μἡ σαυρίδιν δνα Η. συχνογυριζόμενος μἡ νὰ ἰδω σαυρίδιν CSA (SA ἰδω κὰν σαυρίδιν). — 205. παλαμίδαν g. ἡ κὰν σκουπρίν ἡ ἄλλο τι, ἡ θύνναν βρωμιαρέαν CA (Α σκουμπρίν). manque S.

^{180.} βρεξτίκου Η. γλαύκου; χλωρούς κ. εἴ. ἀπάκιν βερζιτίκιν g. — 181. αὐγά g. κάδεκατέσσερα C. δεκατέσσερα S. — 182. ἀθότυρα g. ὑπότυρα κῶν δώδεκα κ. β. τετάρτιν CSA. — 183, λίτραν μίαν βλαιον g. φοῦκταν CA. — 184. κρομμύδια δεκαπέντε CSA. — 184α. σκουπριὰ παστὰ κᾶν εἴκοσι καὶ τσίρους δεκατέξη C. σκουμπριὰ SA. manque Hg. — 185, κ. ἀπαλαρέαν Η. ἀπαλαρεὰ μουχρούτινος... ἀπάνω g. καὶ ἀπαλαρεὰ μουχρούτινος CSA. — 186. αἰ ὰ. ΗC. ἀνακομπώματα commençant le vers... τότε βλέπε g. κ. ὰ. πολλὰ... τότε ἀγούρους CSA. — 187. καὶ τσ. Η. χώρεσες καὶ πῶς οὐδὲν ἐσχίστης g. ἐχώρεσες καὶ πῶς οὐδὲν ἐσχίσθης CSA (SA ὅπου). — 188. ἦτον, οὐκ ἦτον τσουκκαλοῦδα g. — 189. τὰ χείλη Η. — 190. Χριστέ μου νὰ τὴν ἔπιασα, σὰν ἢτον φουσκωμένη g. — 191. ἑοκανίτζειν Η. νὰ κάθισα στὸ ... νὰρξάμην g. — 192. νὰ ἐσχίσθη Η. νὰ χρίστην ... νὰ κράτησεν g. μουστάκι..., ἐκόλλησε λιγδίτσα C. νὰ ἐχρίσθην τὸ μουστάκιν μου, νὰ ἐκόλλησε λιγδίτσα SA. — 192α. νὰγκώθην ἡ κοιλία μου, νάπλώθην ἡ ψυχή μου g. νὰ ὼγκώθην... νὰ ἡπλώθη C. νὰ ἡπλώθην SA. manque H. — 193. νᾶδες g. — 194. κτύπους g. ψόφους CSA. — 195. τυγχάνοσεν SA. — 196. τὰ δὲ π. gCSA. — 197. μεταλαβών Η.

57

καὶ μόλις νὰ μᾶς φέρωσι θυννόκομμαν δαμάκιν, απαστον, αξυστον, σαχνόν, απλυτον, καπνισμένον, καὶ γὰρ λεπτοκοποῦσι το ὡς οἱ χαβιαροποῦλοι, καὶ λέγουν μας ,, σπαστοεύετε, πατέρες, μὴ βλαβῆτε". καὶ πρὶν τὸ πιάσω γάνεται καὶ φεύγει ἐκ τὸ σκουτέλλιν, 210 αν δε παγώση, εκόλλησε καὶ ἀπέκει οὐκ ἀνασπαται, καὶ ἀπὸ μανίας μου δίπτω το μετὰ τοῦ σκουτελλίου. καὶ μὲ τὸν ἄρτον τὸν ξηρόν, τὸ δόλιον άγιοζούμιν, διαβάζω την ημέραν μου στενην και τεθλιμμένην, καὶ πίνω καὶ τὸ γάρισμα τὸ ύδροκοπημένον, 215 καὶ πρήσκεται ή κοιλία μου, τὰ δ' ἄλλα μὴ τὰ λέγω! "Αν δὲ πολλάκις πλανηθή κανείς τῶν καλογέρων καὶ μουομουρίση τίποτε καὶ ἀναστενάξη ὀλίγον, καὶ λόγος έξεπέση τον έκ τῆς όλιγωρίας, οὐδὲ συμφθάνει δ ταπεινός εἰπεῖν τὸ κύριε ἐλέησον, 220 η καν τὸ κρασοβόλιν του όξος νὰ τὸ πληρώση,

206. manque H. φέρουσιν... χομμάτιν C. μὲ φέρωσιν SA. — 207. manque H. ἄσπαστρον... σαχλόν, ἀνάλατον, βρωμιάρην g. — 208. λεπτοχοπούσιν gCSA. — 209. σπαστρεύεσ σ ε HCSA. — 210. χάνεται, φεύγει ἐχ τοῦ σχουτελλίου C. — 211. εἰ δὲ π. ὲ. χ. πλέον οὐχ ἀνασπαται H. εἰ δὲ π. χόλλειται g. ἄν δὲ π. χόλλειται CSA. — 212. ἄμα μὲ τὸ σχουτέλλιν C. ἀνταμοῦ μ. τ. σχ. SA. — 213. χ. μ. ψωμὶν λιγούτσιχον χαὶ δόλιον ἀγιοζούμιν g. τὸ ἀγιοζούμιν CSA. — 214. τὰς ζμέρας μου στενὰς χαὶ τεθλιμμένας g. — 215. τ. γ. ἐχεῖνο τ. ὑ. H. τ. γάρισμαν αὐτὸ τὸ ὑδρωμένον g. αὐτὸ τὸ γαρισμένον C τ. γάρισμαν αὐτὸ τὸ γαρισμένον SA. — 216. δὲν τὰ λεγω g. τὶ τὰ λέγω CSA.

216a.—216pp. Ces vers ne se trouvent que dans g. 216a. άλλον γὰο τί χεοοτερον παρά τὸ νὰ ψοφήσω; 216b. ἐκεῖνοι τρώγουν βατραχους, ψησσία, φιλομήλας. 216c. καὶ μᾶς λέγουσιν. ,, τρώγετε ύλον τὰς παλαμίδας". 216d. Πρόπερσι γάρ ἐπιάσθησαν πολλὲς οἱ παλαμιδες, 216e. καὶ πάντες άγαπησαν τες και μαγείρευασίν τες. 216f. Αφ' οδ πιασμός δε γέγοιεν και άνατροπή στάς κύρβας, 216g. και πάντες τες εχόρτασαν, γανείς οὐκ έχρηζεν τας 216h. εἰς πέντε τις εκόπτασιν κ' είς έζι από μανίας, 216i. καὶ χρόνον έχω, πίστευσον, όπου 'φυγον ἀπέκει, 216j. νοσηλευθείς παρά μικρόν ἀπό τὰς παλαμίδας, 216k. παρά μικρόν δέν έλειψεν ίνα με θανατώσουν 216l. και παλαμίδες ποταπές, σαχνές και βρωμισμένες, 216m. διως έτρωγαμεν αύτες πεινώντες καθ' έκάστηι 216n. Μακάρι ιὰ τὲς (ms. μαχάρι τὲς τὰ) εὕρισκα καὶ πάλε κ' ἔτρωγά τες! 2160. Τὸν ἔγκλειστον οὐκ εἶδα τον νὰ φάγη παλαμίδαν, 216p. καὶ πάντες τὰς ἢγάπησαν κ' ἔτοωγαν παλαμίδας, 216q. καὶ λέγουσιν ,, καλές έναι, καὶ τζ; μτζ; φτειάσουν καὶ άλλας." 216r. Έγω δε μόνος άρρωστο καὶ οὐ θέλω τὰ τὰς ἴδω, 216s. φοβούμαι διὰ τὴν βλάβην των, φιλάσθενος ύπάοχω. 216t. "Αν άρρωστο καὶ κείτομαι, τὴν παλαμιδαν βλέπω 216u. τὸ πῶς νὰ ζήσω έξαποςῶ μὲ ταύτας τὰς τσεςδέλλας. 216υ. Καθέζομαι στί,ν τράπεζαν και παλαμίδας βλέπω, 216w. μή έχων δ' άλλο τι φαγείν, τρώγω τὰς παλαμιδας, 216α. παραβιβάζω πάντοτε και τρώγω την αυτίκα, 216γ. πρώς του ίχουμένου πάντοτε τους μίσσους αποβλέπω· 216z. αφ' οδ δε δό 'τι παρουσιν σαβούρα τα σχουτελλια, 216aa. παλιν έξαναπιάνω την, μαλάσσω και τσιμπώ την, 216bb. μυριζομαί την, βλέπω την, είς δρέξιν με φέρνει, 216cc. σπουδάζω ταχα γληγορα μή νὰ τὰς έξαλείψω, 216dd. τὰ μηθέ χνούς εὐοίσκεται κῶν Πλως παλαιιόας, 216ee, καὶ πάλιν επί την αύοιον εύοισκω εμποοσθέν μου, 216ff. και, και ωή θέλω, τοώγω την και πε με, τι νὰ φάγω; 216gg. Ἐγὰ γὰο ἄγανάκτησα τοώγειν τὰς παλαιιδίς. 216hh. Τὴν τύκταν βλέπω δράματα και μοιάζουν παλαμίδας. 216ii. "Ας έγενόμην έπαρχος και δεκαπέντε ζμέρας, 216jj, να ώρισα να τας έδωκαν μαγκλάβια στὸν Εὐγένην, 216kk. να έκοψα τας σαρκας των, να τας ξμασσησάμην, 21611. και τότε ας επουλούντασιν δικτώ και έννεα στην φόλιν. 216mm. Ελλί ίνα μήπως φορτικός δόξω τοῖς άδελφοῖς μου, 216nn. καὶ μεψεται με ό ήγούμενος, καὶ πάρουν το κρασίν μου, 21600. ἄφχομαι τρώγειν τίποτε, μασσούμαι κάν δλιγον, 216pp. καὶ κατ' δλίγον δλιγόν συντρίβω τὰ δστα μου.

217. εὶ δὲ gCSA. καλογήφων SA. — 218. ἀν μ πώςποτε CSA. — 219. τινὸς ὁλιγωφίας H. $\tilde{\eta}$... ποσως ὁ. g. — 220. νὰ εἴη $\tilde{\eta}$ H. συνφθάνει ... νὰ π $\tilde{\eta}$ g. συνφθάνει SA. — 221. τὸ ξύδιν νὰ πλ. g. ὀξύδιν νὰ πλ. SA.

αὐτίκα γὰο ἀνάοπαστον σηκώνουν τον ἐκείθεν, καὶ ώς οὖ νὰ τὸν ἐκβάλωσι συρόμενον ἀπέκει, βιτσέας συνάσσει δ ταπεινός πολλάς καὶ ἀναριθμήτους, οί δ' άλλοι καταπίνουσιν αντί ψωμίου φαρμάκιν, 225 πίνουσιν όξος καὶ γολήν ἀντὶ ὕδατος καὶ οἴνου. κάθηνται γὰο οί κόλακες πλησίον τοῦ ποιμένος, τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα μεγάλως ἐπαινοῦντες, καὶ πρὸς ήμᾶς φθεγγόμενοι μετὰ θυμοῦ τοιάδε: ,, τοῦ μοναχοῦ, τοῦ στασιαστοῦ, τοῦ λάλου, τοῦ φλυάρου 230 φοβείτω τὸ παράδειγμα τοὺς δμοτρόπους πάντας, ΐνα μὴ περιπέσητε κακοῖς τισὶ δμοίοις, ἄρχοντα γὰρ οὐ δίδωσι δ νόμος καθυβρίζειν". "Ω τῆς καλῆς σου, δέσποτα, σοφῆς μακοοθυμίας ηνπεο ένδείκνυσαι σαφώς είς τούς Φιλοθείτας! 235 Εί δὲ μικοὸν ήθέλησας τὰ τούτων ἐρευνῆσαι, έπέγνως καν έξ ακοής ψιλής και μόνης πάντα, καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υίοῦ, οἴμοι, τὰς ἀδικίας, καὶ ταύτας έξεμίσησας καὶ τὰς παρανομίας. Καὶ πῶς οὐ πάσω κεφαλὴν κόνει καὶ τίλω τρίχας, 240 τὸ τυπικὸν τοῦ κτήτορος δρῶν ἡμελημένον καὶ πᾶσαν τὴν συνήθειαν τὴν θείαν έξωσμένην, βασιλικά προστάγματα συνοδικάς τε κρίσεις είς μάτην προσγινόμενα καὶ καταφρονημένα, καὶ μὴ διόοθωσίν τινα δυνάμενα ποιῆσαι; 245 Τάχατε προφητεύομαι, καὶ λέγω τα μεγάλως, ώσεὶ θελήσεις, δέσποτα, τὰ τούτων ἐρευνῆσαι, καὶ δώσεις τὴν ἐκδίκησιν τοῖς ἀεὶ ἠδικημένοις,

222. ἀτάρπαστος Π. ἀπέχει g. ἀθλίως CSA. — 223. ἐβγάλουσι σ. ἐχεῖθον Η. — ὡς τοῦ νὰ τὸν ἐβγάλουσιν g (dans g, ce vers vient après le vers 224 de notre texte). καὶ ώσεὶ νὰ τ. ε. την πορταν κάν οὐ θέλει CSA. -224. βιτοεάς συνάγει dans g, ce vers précède le vers 223de notre texte). βίτσαν συναγει καὶ ζαιου δ κακοαδικημέτος CSA (SA κακοδικημένος). — 224a. manque Hg. εὶ δὲ στοαφή κάνεις ποσώς καὶ ἴδη τὸ μοναστήμεν CSA. — 224b. manque Hg. δαβδεά; καλάς κατάρραχα στολίζουν τον καὶ ύπάγει (SA δαβδέας). - 225. ἄντις νερόν φαρμάκιν $m{g}$. Ψωμιού C. $-225m{a}$. ἀντίς ψωμίν τὸν δρόληκον, ἀντίς φαγεῖν τὸν σ $m{\phi}$ άχτην g. manque HCSA. — 226. 11 8° 5505 . 100 V. H. 4vr' V. g. nivortes CSA. 550r C. — 227. κάθονται g. τοῦ ξγουμένου (SA. — 228, παρ' αὐτῶν Π. — 229. manque Η. πρὸ; αὐτόν CSA. — 230. τοῦ μοναχοῦ, τοῦ λάλου, τοῦ φλυάρου H. τοῦ μ . τοῦ στοματᾶ g. τοῦ μ . τοῦ μονασταστού C. τοῦ μ. τοῦ μοναστοῦ SA. - 231. φοβεῖ δὲ H. μονοτούπους g. δμοφούνους CSA.-232. $\pi.$ xaxoī; toīgi toīç $\delta.$ H. $\pi eqin égy ti; <math>g.$ xaxigtoi; gCSA.-233. $\delta i\delta \omega giv$ H.ἄρχοντας... δίδωσιν gSA. ἄρχοντας... δίδουσιν C. οἱ νόμοι CSA. — 234. σοφῆς... πολλής μ. gCSA.=235. ώσπες έδειχνυσο σαφός πρός g. ήσπες δειχνύεις, άγαθέ, πρός CSA.=236, εί γάρ μ.... έξετάσαι g. el γάο (5A — 237. επέγνω; κάν... άναξ g. κάν... ταύτα CSA. – 238. κ. τ. υίου κ. τ. πατρός ήμιν Η. τὰς τ. π. κ. τ. υί. εἰς ήμας ἀδικίας g. - 239. μεγάλως Η. μεγάλως έξεμίσησα τὰς τούτων ἀνομίας g.

240. κ. π. νὰ π. κ. κόνιν τὰ Η. κ. π οὐ π. κ καὶ πῶς οὐ πάσω κόνιν g. αὶ π. οὐ π. κεφαλῆ κόνιν CSA. — 241. τ. τυπικύν ἢφέρασι τοῦ κτητομος δίοι ἢ Η. βλέπων g. — 243. τὰς ἢθικὰς τὰς κρίσεις H. — 244. προγινόμενα καὶ καταπεφρονημένα H. καὶ κατηυτελισμένα g. — 246. τάχα περιπροφητευομαι H. το μεγάλως g. τα μεγάλα CSA. — 247. Θελεις H. — 248. ὰεὶ δικημένοις H. νῦν ἀδικουμένοις g. νῦν CSA.

ώς άληθῶς φανήσεται θράσος βαρβάρων παύων, 250 τὴν τοῦ Χριστοῦ μιμούμενος ὡς ἔθος συμμαχίαν.

Λοιπον εὐθυδρομήσωμεν ἐπὶ τὰς διοικήσεις, ίνα καὶ τούτων ἀκριβῶς τὰ πάντα καταμάθης. Οὐκ ἔνι τοῦτο, δέσποτα, δαιμονικόν, εἰκάζω, ούκ ένι τοῦτο τῶν ἐμῶν ἁμαρτημάτων ἔργον, έκεῖνοι νὰ λαμιώνουσιν καὶ ἐγὰ νὰ μὴ χορταίνω; 255 έκείνοι να σταβλίζωνται είς το φαγείν καθ' ώραν, καὶ ἐγὸ νὰ ὁμοιάζω πάντοτε τοὺς λιμοκοπημένους, έκεῖνοι νὰ χορταίνουσι τὰ πρῶτα τῶν ἰχθύων καὶ ἐμὲ νὰ μὴ μὲ δίδουσι κἂν θύνναν νὰ χορτάσω; έκεῖνοι νὰ κοτσώνουσι τὸ χιωτικὸν εἰς κόρον, 260 καὶ ὁ ἐμὸς ὁ στόμαχος νὰ πάσχη ἀπὸ τὸ ὄξος; (καὶ κὰν ὰς μὲ ἐγεμίζασι τὸ ἐμποτόπουλόν μου, είμη ζητῶ καὶ λέγουν με ,, πεοπάτει είς τὸ πηγάδιν") έκεῖνοι νὰ γορταίνουσι τὸν υπνον καθ' ἡμέραν, έγω δε αν λείψω αντίφωνον αθτίκα να αποθνήσκω; 265 Έκεινοι καβαλλάριοι διαβαίνουσι την πόλιν, καὶ μετὰ οψικάτορας καὶ μετὰ υποταγάτους, καὶ λόγω μου νὰ λέγουσι ,, δωμάνισε τὴν πόρταν", νὰ μὴ μὲ ἀφίνουν κὰν πεζὸν ἐξέρχεσθαι τῆς πύλης.

249, φανήσεται H. δ ς κόνις λεπτυνθήσεται βαρβάρων \ddot{u} παν θράσος, g, τοῖς άλλοφύλοις καθαρ \ddot{u} ς βαρβάροις θράσος παύσεις CSA (SA θράσον). — 250, καὶ τ. Χρ. μ. Εθνος εἰς συμμαχίαν ΙΙ. εὐθέως ουμμαχίαν g. ἐκ τοῦ Χρ. πεπλουτηκώς CSA. — 251. La lacune de V prend fin à ce vers, επιδορμήσωμεν επί τοῖς διηχόνοις Π. επί τῶν ήγουμένων Γ. — 252. σοί γνωρίσω Γ. — 253. šiai $m{g}$, odx š. $m{ au}$. Saiporos, odx švi tošto Ságua CS $m{A}$ — 254. tošto mangue $m{H}$ šiai g. le vers manque dans V. — 254a. οὐκ ἔτι λύπη ἀφύορτος καὶ συμφοφὰ μεγάλη CSA. manque HgV. — 254b. οὐκ ένι παμαπόνεσι; εἰ; τὸν ἢδικημένον CSA. manque HgV. — 255. λιμιώνουσι... τὰ μηδὲ χορτάτω H. — χορταίνουσιν z εγώ τὰ μην g. λαμτώνουσι... μην V. λαμιώνωσιν χ' έγω C. - 256. καθ' ωραν έχ το φάγειν H. σταβλιζωνταιν έχ το φαγείν $oldsymbol{g}$. χαθ' ωραν είς τὸ τρωγείν V. τρωγοντες τὸ καθ' ωραν CSA . — 257, χ' έγω g, τὸν λιμοταγισμένον gCSA. πάντοτε λιμοταγισμένο; V. = 257 a. manque H. καὶ οἱ πάντες τὰ μὲ κράζουσιν δ σπαταλοχουμμύδης g. και πάντες V. και πάντες να με λέγωσιν ω σπαταλοχουμμύδη CSA (Α λέγουσιν). --258. χορταίνουσιν g. χορταίνωσι του; πρώτου; των έχθύων (SA (SA χυρταίνωσιν). — 259. θύννα H. εμένα δ ε τὰ δίδουσιν θύνταν τὴν βοωμισμένην g. εμέ δ ε τὰ με δίδουσιν άθύντα βρωμιαρέαν Γ . $t\mu$ ὲ δὲ CSA. διδωσι SA. $m{--}$ 259a. καὶ τουφηλόν μ ὲ λέγουσιν, ἀδήφαγον, γουλάφην (SA. manque HgV. 260, τὰ χορταίνουσι H, κοτσώνουσιν g^V χιώτικον g^{CSA} . -261. δ δ' ἐδικός μου ὁ στόμαχος νὰ πάσχη ἀπὸ τὸ ξύδιν $m{g}^V$ $(^V$ μου στόμαχος ${
m et}$ δξύδι ${
m o}$). ὁ δὲ ἰδικός μου \dots τ 2 δξύδιν CSA(SA τδ), m = 262, m x, κάν $\hat a_z$ έγεμίζασιν $m g^{m F}$, τδν έμποτόπουλον m V. έγέμιζαν τδ ποτηφόπουλόν μου C. κ. κ. άς με ε. το εν το ποτοπουλόν μου SA. - 263. άγομε Η. άμμη λαλώ... στο g. άμμη λαλω. . ἄγομε V. άμμι, λαλό .. πηγάδι CSA (SA πηγάδιι). — 263α. και φακοασήν με λέγουσι, χ' έγω οὐ μυρίζομαι το CSA. manque HgV.-263b. χτα μεθυστήν τὸν έχ νερού νῦν ὑδροπιπιασμένον CSA, manque HgV. =264, χορταίνουσιι gVSA, παθ' έκάστην gCSA. =265, μέ άποθτήχουν H. δ' \hat{a} ε gCSAε' ἀποθτησχω gC. \hat{a} ε λείψω manque V. - 266. τῆ πόλει H. αύτοι καβαλλικεύουσιν, διαβαίνουσιν την πόλιν g. διαβαίνουσιν ΓSA. - 267, και με τοί : δ καί μὲ πολίν διθίκιν g, κ. μὲ τοὺ; διθικαφιου; καὶ τὸ πολιν τ' διθίκιν V, καὶ μὲ τοὺ; διθικάτορας καὶ τὸ πολύ τὸ διμικίν CSA (SA πολύν). — 268, καί δις δι' ἐμεναν λέγουσιν g. καὶ λόγου μας νὰ λέγουσιν VCSA (C λέγουσι). — 269. τὰ βγαίνω τὰ ἀρχουδίζω gV, τὰ ἐχβαίνω τῶν ἐχεῖσε (SA. — 269a. δτι, φασί, το τυπικόν οὐ λέγει το νὰ ἐκβαίνουν CSA. manque HgV.

270 εἰ δὲ ἀφήσουν με ποτὲ νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὴν πόρταν, καὶ οὐ φθάσω εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐκ εἶμαι εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀφίνουσί με νηστικὸν τὴν ἄπασαν ἡμέραν.

Τετράδα καὶ παρασκευὴν ξηροφαγοῦσιν ὅλως. ληθυν γάο ουκ έσθίουσιν, αναξ, ποσώς έν τούτοις, είμη ψωμίτσιν, άστακούς καὶ άληθινά παγούρια, 275 καὶ καραβίδας ἐκζεστάς, τηγάνου καριδίτσας καὶ λαγανίτσιν καὶ φακήν μετὰ όστρειδομυδίτσια, καὶ μετὰ δέσποτα, καὶ κτένια καὶ σωληνας, καὶ φαβατίτσιν άλεστον καὶ ὀρύζιν μὲ τὸ μέλιν, φασόλια έξοφθάλμιστα, έλαίτσας καὶ χαβιάοιν, 280 καὶ πωρινὰ αὐγοτάραχα διὰ τὴν ἀνορεξίαν, μηλίτσια τε καὶ φοίνικας, ἰσχάδας, καρυδίτσια, καὶ σταφιδίτσας γιώτικας, καὶ ἀπὸ τὸ διὰ κίτρου. νὰ γωνεύσουσιν ἐκ τῆς ξηροφαγίας, πρασίν γλυκύν γανίτικον, καί πρητικόν καί σάμιον, 285 ίνα γυμούς ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς γλυκοποσίας, ήμᾶς δὲ προτιθέασι κυάμους βεβρεγμένους,

270. εἰ δὲ καὶ... τὰ ζέλθω πρὸς δλίγον g. τὰ ἐζέλθω πρὸς δλίγον V. εἰ δὲ καὶ... τὰ ἐκβῶ πρὸς όλίγον ('SA. -270a. ώς μυλωνίες εξέρχομαι και παίζω την πεζάλαν CSA. manque HgV.-271. είς τὸ ἀντίφωτον καὶ οὐ φθάσω Η. στὸ βαγγέλιον g.-272. ὰφίνουσιν g. τὴν δλην τὴν ἡμέραν $\mathit{CSA}.-$ 272a. και πόσα μιζοκλαιάματα και παρακαλεσίας CSA. manque HyV. — 272b. δ ταπειιός παρακαλώ τὰ πῶς μὲ βάνουν ἔσω $\mathit{C}.$ τὰ μῶς μὲ βάλουτ $\mathit{SA}.$ manque $\mathit{HgV}.$ $m{-272c}.$ ἐκεῖνοι $\mathit{9}$ εὸς χαὶ χύριος ψάλλουσιν χαθ' ήμέραν g. Θεὸς χύριος ψάλλουσι V. manque HCSA. — 272d. ήμᾶς δὲ λέγουν σημερον πάλλετε άλληλούια g, λέγουσιν V. manque HCSA. — 272e, εἰ δὲ καὶ καταπρίνομεν τοι: νηστευτά; πατέρα; g. τί δέ και κ. V. manque HCSA. — 272f. εί γάρ και βρώσιν τρέφονται διητεχώς έχεῖνοι g, διὰ παντός V. manque HCSA = 272g, άλλ' οὖν τὰς δύο πάντοτε νηστεύουσιν Ιμέρας gV, manque HCSA. =273, δλοι H. δλας V. παρασχευή ξηροφαγούντες CSA. =274. ἐνταῦθα g. ἐν ταύταις V. ἐσθίομεν CSA . -- 275. ψ . καὶ κρασίν, στακοὺς καὶ ώριὰ παγούρια g. καὶ ἀστακούς, ἀληθικὰ V. ἀμμή ψ καὶ κομσίν, ὰ. π. CSA . — 275a. ὀκταποδίτσια καὶ σηπι \dot{u} ; κα \dot{u} τὰ καλαμαρίτσια CSA. manque HgV. — 276. σταφίδας κα \dot{u} καρίδας H. καραβιδίτσας έχξεστάς $m{g}^{V}$. και καριδίτσας έχξεστάς $m{f}_{i}$ και τηγάνι έκ τούτων (SA (SA τηγάνου). -277. μετὰ φακῆς καὶ H. κ. λ. ώς φουκήν VCSA. — 278. μετὰ νεύρων .. σουλήνας H. καὶ μισόν γόμον, δέσποτα, τὰ κτενια, τος σουλήνας η. καὶ μεστύν είναι, δέσποτα, τὰ κτένια καὶ οἱ σουλήνες V. μετά των άλλων, δέσποτα, κτένια και σωλήνας CSA (SA τὰς σ .). =279. άλεστόν δρύζιν gV . ά. δ. μ. τ μέλι C.

280. φασόλιν έξοφθάλμιστον, έλαιὰς καὶ χαβιαρίτσιν g. φασούλιν έξοφθάλμιστον, ελαίτσας, χαβιαρίτσιν V. φασούλιν CSA. Εξοφθαλμωστόν C. Εξοφθαλμιστόν SA. $oldsymbol{=}$ ${f 281}$, αδοτάραχα ${f g}$, αδδοτάριχα C. αὐγοτάφιχα SA. — 282. μηλίτσια τε ἰσχάδας, φοίνικας καὶ καφυδίτσια H. μ. κ. φοίνικας, σύκα καὶ κ. g. u. κ φ διὰ τὴν κακοχυμίαν V. κ. καφύδια CSA. — 283. δικιτραίου Η. κ. ἀσταπίδας όλιγάς καί τό διά κιτφίου g. ίσγαδας, καφυδίτσια καί κίτφον με τό μέλιν V. καί σταπιδίτσας CSA. — 283a. και καουδάτον όλιγον και κυδωνάτον χύτραν (SA. manque HgV. — 283b. γρανάτα, σαχαφάτα τε καὶ τό τε ἀπιδάτον C. τότε ἀπαλωδάτον SA. manque IIgV. — 283c. τὰς γὰρ ίμέρας πάντοτε τὰς θείας τὰς δηθείοας $m{g}$. τὰς γὰρ δύο ἡμέρας τὰς νηστίμους ἀεὶ γλυχοποτούσιν $m{V}$. manque HCSA. — 283d. τοιαύτα; εκδιδόασιν αὐτοί; ξηροφαγία; g. manque HVCSA. — 283e. οὐδὲ γὰς οἶνον πίνουσιν χιώτιχον εἰς κόρον g^V . manque HCSA. - 284. ἤγουν διὰ νὰ χωνευσουσιν έχ της ξηροφαγία: H. Γνα καί τι χωνεύσουσιν από ξηροφαγία: gV. Γνα καί τι χωνεύσωσιν t/ τη: ξ. CSA. — 285. σώμαιον Η. άλλα γλυχύν μιτυληναιόν και κοητικόν άθύοιν g. άλλα γλυκύν και κοιτικόν V (le second hémistiche est remplacé par le vers 286). και ἐκ Σάμου CSA. — 286. του: της ξηφοφαγία: g. Ενβάλωσι V.=287. προτιθέασιν gV.=287a. ἀχρώμους, ἀναλάτους τε και μελανούς εἰς νύρον CSA manque HgV. — 287b. και τὸν ἀτμὸν ἐκπέμπουσι δυσώδη τῆ δοφοήσει CSA. manque HgV.

η καὶ τὴν δίψαν παύουσιν ἐν τῷ κυμινοθέρμῳ,
τὸ τυπικὸν φυλάττοντες καὶ νόμους τῶν πατέρων...
290 Ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν καθόλου τὸ ἀγιοζούμιν,
καὶ σκόπει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὴν ποικιλίαν
κακκάβιν ἔνι δίωτον, ὡσεὶ μετρῶν τεσσάρων,
καὶ εως ἄνω οἱ μάγειροι γεμίζουσί το ὕδωρ,
καὶ πῦρ ἐξάπτουσι πολὺ κατὰ τοῦ κακκαβίου,
295 καὶ βάλλουσι κρομμύδια κὰν εἴκοσι κολέντας,
καὶ τότε βλέπε, δέσποτα, καλὴν φιλοτιμίαν
εἰς κλῆσιν γὰρ βαπτίζονται τριάδος τῆς ἀγίας,
στάζει γὰρ τρεῖς τὸ ἔλαιον ὁ μάγειρος ἀπέσω,
καὶ βάλλει καὶ θρυμβόξυλα τινὰ πρὸς μυρωδίαν

288. την δέ γε δίψαν παύουσιν έχ των χυμινοθέρμων g, τ . δ. γ. δ. παύοντες έχ των χυμινων θέρμων V. τ . δ. γ. δ. παύουσι με τὸ χυμινοθέρμιν CSA. — 288 α . οὕτως, φασί, τοὺς μοναχοὺς ενδέχεται ἐσθίειν SCA. manque HgV. — 289. τοὺς νόμους H. φυλάσσοντες gV. 289 α . χαλόγερος ελάλησες τὸ τυπιχὸν α ς φθάση H. ελάλησεν gV. χαλόγηρος δ' ελάλησεν SA. νὰ

φθάση C. \mathring{a}_S φθάση SA. = 289b. γουγόν \mathring{a}_S τὸ ἀναγνώσωμεν μεγάλως εἰς τὴν μέσην H. τ \mathring{a} αναγνώσουσιν g. τὸ ἀναγνώσουσιν V. τὸ ἀναγνώσωσιν CSA. — 289c. κακόν, κακὸν ἐκραύγασαν, πατέρες, το λελεγμένον H. χραυγάζουσιν, πάτερ g. χαχόν (une seule fois) χραυγάζοντες, πάτερ V. άλλὰ κακὸν... πάτες, τὸ λεγόμενον C. άλλὰ κακὸν... πατέςες, τὸ λεγμένον SA.-289d. οἱ κόλακες λβόων λνώπιον τοῦ ποιμένος Η. οἱ κ. λνώπιον βοῶντες CSA. manque g^{V_*} — 289e. ἀπελαθήτω της μοτης δ φλύαρος έν τάχει Hg. δ φλ δ λάλος CSA, manque V. — 289f. εςα μη βλάψη καί πολλούς έχ των εύλαβεστέρων $\mathit{\PiCSA}$. ἀφελεστέρων g. manque V . — 289g. δ του μεγίστου πιώματος, δ της απανθρωπίας HgV. μεγάλου CSA. θαύματος C. — 289h. άξιον γὰρ ἐκρίνασι τὸν μοναχὸν θανάτου $H\ell$. ἐχοίνασιν gVSA. — 289i. βούλει μαθείν, δ δέσποτα, καὶ τί τὸ πταΐσμα τούτου; HgCSA, πτώμα τούτο V. — 289j. όξυνον έτι τὸ κρασίν ὁ μοναχός εἰρήκει ΗVCSA. έναι $g_* = 289k_*$ καὶ παρευθύς κατάδικον έφάνη παρ' έκείνοις H_* κατάδικος $gVSCA_*$ έκείνων $g_* = -$ 289l. οί δέ γε καταλύοντες τοῦ τυπινοῦ τὸν τύπον H. τὸ τυπικόν ἐκείνων $m{g}$. τὸ τυπικόν εἰς τέλος V.τὸν Βρον CSA. — 289m. ἀναίτιοι καὶ δίναιοι παρά πολλών δρώντων Η. ἀναίτιοι ὑπάρχουσιν καὶ δίκαιοι δρώνται gV, δρώνται CSA . — 289n. $\mathring{\omega}$ τῆ; χριστομιμήτου σου πολλῆ; μακροθυμίας H. φιλανθρωπίας g. μεγάλη, βασιλείας V. σοφή, μανροθυμίας USA. — 2890. ήνπερ τυγχάνεις, Μανουήλ, θεὸς τοῖς ἐπιγείοις Η. ὄντως τ. Μ. θ. ἐπίγειος τε g, ὄντως τ. (SA. manque V=289p. Έμμανουήλ, παμβασιλεῦ παρὰ σαρανταπέντε g. $\tilde{\omega}$ Μανουήλ, παμβασιλεῦ καὶ γόνε τῆς πορφύρας SCA (SA πανβασιλεῦ). manque HV.-289q. καὶ γὰρ ή κλῆσις ἄνωθεν ἐδόθη φερωνύμως gCSA. manque HV.-289r. και ταύτα μέν ό δούλος σου σου (sic) ώς έχει σοι προλέγω Η. κ. τ μ. ώς έφησεν ό δούλος σου προλέγει g. x. τ. μ. ό δ. σ. τολμών σοι άταφερει V. x. τ. μ. ό δ. σ. ώς έχουσι προσλέγω (SA. 290. ίμεῖς δὲ γοῦν g. ήμεῖς δὲ κατεσθίσμεν V. — 291. κ σκ. τὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ προσηγορίαν Η. δ. την πολυποικιλίαν V. κ. σκ. τ. δ. αὐ προσηγορίαν CSA . — 291α . καὶ μάνθανε την ἄφεζιν ην έχει και σπατάλην (SA. manque HgV. — 292. ένι, δέσποτα, δύπτιον H. έναι, δέσποτα, διπλόν μ . τ. g ξεαι, δέσποτα, ξως μ . τ. V. δέσποτα δύοπτιν μ . τ. CSA. - 298. imesτούτο . . . μάγεροι H. μάγεροι γεμώζουσίν τ. g. και ώσαν ετούτο οι μάγεροι V. γεμίζουσίν C. γεμίζωσiν SA. = 294. εξάπτουσiν g. κάτω CSA. = 295. κάν είκοσι κοομμύδια καλολέοντας H. κ. βάνουσιν α. βάνουσι και κάν είκοσι κ καλολέοντας Γ. κ. βιλλουσιν κοομμύδια είκοσι καλολέοντας CSA. Dans gVCSA l'ordre des vers est 295, 294. — 295a. και βλέπε τότε ποάγματα και ξένας δητασίας gV, και τότε βλέπε CSA, manque H. — 295b, έκει να ζόης παιζόμενον ένδον τὸ σφαιροδούμιν SA, manque HgFC, = 295c, έχει τὰ εἶδες τὸν Χουδούν μετὰ τοῦ Καλολέοντος g. τὸν χορόν τῶν χορμιυθολεόντων Γ. νός ίδης τὸν Χονάρον μετά του Παντολέοντος (SA (SA χορδόν) manque $H_{\cdot}=295d_{\cdot}$ π $\tilde{\alpha}$ ς κουρταλίζουν έμνοστα καί κρούσιν καί κλωστ $\tilde{\alpha}$ τα g_{\cdot} κρουσταλίζουν έ. κ. χοούουσιν χλωτοūτα Γ . εὔνοστα χαὶ παίζουν καὶ τοὶς πύζους CSA . manque H. — 295e. χαὶ παίζουσιν τὸ λέγουσιν οἱ παϊδετ ,, εἶπα, εἰπέτε $^{\omega}gSA$. χ. παίζουσιν χ. τοαγουδοῦν ἐξαίοετα τοαγούδια V.παίζουσι C manque H=295f, και ἀφ' δτου κουςταλίζουσιν και παιζουσιν, ώς θέμις g, κ. ὰφ' οίτου κοουταλίσουσιν κ. παίξουσιν V. κουοταλίσουσι και παίξουν ϕ_{z} το έθος CSA (CA παίξουσιν), manque H. — **296.** λαμβάνουσιν, δ δέσποτα, χαλήν φιλοτιμίαν gVeSA. - 297, της έγγιας τομάδος HgV. - 298, στάσσει γὰο τοὶς ὁ μ. τὸ ἔλαιον ἀπέσω g, τοὶς γὰς στάζει ὁ μάγειοος τὸ ἔλαιον ἀπέσω V. ὡς στάσσων τοὶς ὁ μ. τὸ έλαιον ἀπέσω $\mathit{CSA} = 299$. Θουττόξυλα ... οιὰ g. Θουατόξυλα ... διὰ V . Θουρόξυλα C .

καὶ τὸν ζωμὸν ἐκγέει τον ἐπάνω τῶν ψωμίων, 300 καὶ δίδουν μας καὶ τρώγομεν καὶ λέγεται άγιοζούμιν. Νεύω τὸν συψωμίτην μου, σύρω τον ἐκ τὸ ἱμάτιν, λέγω τον: ,,τί ἔν' τὸ τρώγομεν; καὶ λέγει με: ,, ἰοζούμιν , καὶ πίστευσον, οὐ ψεύδεται, μᾶλλον εὐστόχως λέγει, των γάο κοομμύων δάκνει με συντόμως ή δοιμύτης 305 καὶ ὁ ἰὸς τοῦ λέβητος ἐπάνω πρασινίζει. Καὶ πίστευσον, ἐμάνην το, καὶ οὐ θέλω νὰ τὸ βλέπω, πεινῶν δὲ πάλιν τρώγω το εἰπέ με, τί νὰ φάγω; πάντα πεινῶν ἀγανακτῶ, κινοῦμαι εἰς τὸ ἁγιοζούμιν, διὰ νὰ εύρω θρύμματα νὰ φάγω, νὰ γορτάσω. 310 Έκεινοι τρώγουν βαθρακούς, ήμεις δε τὸ άγιοζούμιν, έκεῖνοι πάντα πίνουσι τὸ γιώτικον εἰς κόρον, ήμεῖς δὲ τὸ βαονιώτικον τὸ νεοοκοπημένον. έκεῖνοι πάντα τὸ γλυκύν μετὰ τῶν κουτρουβίων, 315 ήμεῖς δὲ τὸ νερούτσικον μετὰ τῶν πινακίων έκεινοι σεμιδάλινου, ήμεις δε πιτερατου. έκεινοι τὸ ἀφρατόζεστον μετὰ τοῦ σησαμίου, ήμεῖς δὲ τὸ γονδρόγυλον τὸ στακτοκυλισμένον. έκεῖνοι τὰ λαλάγγια συγνάκις μὲ τὸ μέλι, ήμεῖς δὲ τὸ ἀλλαλάϊ τους συγνὰ μὲ τὸ φαρμάκιν. 320

300. και το ζουμίν έκχέει το έπάνω τον ψιχίων g. τον ζωμόν... τον έ. V. manque CSA. — 301. δίδει... άγιοζώμιν Η. λέγουν το g. καὶ τοωγομέν το, δέσποτα, καλούντες ά. CSA. — 301a. Ιγώ λοιπόν ίγουμαι το τουτο θεομαλατέων Η. κάλει λοιπόν, ίγούμενε, τουτο θ. g. ό δέ γε καθηγούμενος καλεί 9 (SA. — 301b. και μήν καλής άγιοζουμον διά την δμωνυμίαν g. φήμης καλής άγιοζωμον διὰ τὴν εὐωνυμίαν (SA (SA φὴ; μὴ). manque HV. — 301c. τοῦτο δαμάζει πάντοτε τοὺς καλογεφιτοίους Η. τ δ π τ ταπεινούς άββάδας g. τ.δ.π. ἄναξ, τούς καλογέφους CSA (SA καλογήφους). manque $V_{\cdot} = 301d_{\cdot}$ τι μαγερεύουν σήμερον καὶ λέγουν με άγιοζούμιν H_{\cdot} τ. μαγερεύουν σ_{\cdot} κ. λ. άγιοζούμιν g(SA (SA. λ. το άγιοζούμιν). manque V. - 301e. καl ούκ είπεν ο ταλαίπωρος δτι θεομαλατέα Η. manque g^{VCSA} . — 301f. καθέζομαι εἰ; τὴν τοάπεζαν καὶ θέτουν με αγιοζούμιν (SA. manque HgV. — 301g. σηχώνω τὸ πινακίν μου καὶ βλέπω τὸ σκουτέλλιν gV. σηχώνω τὸ σχουτέλλιν μου χ. βλ. το πινάνιν (SA. manque H. = 301h. και γεμει ώ; άνω θούμματα καὶ λέγουν τ' άγιοζούμιν g. x. γ. έως επάνιο θούμματα xai àπὸ τὸ άγιοζούμιν V. x. γ. ως \ddot{a} . θο xai φαίνεται à CSA. manque H. — 302. κουντω...συονω...μάτιν g. λαλω...καί συχνοερωτω τον V. γνεύω C. συνψωμίτην SA. manque H. — 303. και λεγω . . . λέγει άγιο ούμιν g. τί έναι V. άγιοζούμιν V(SA. manque H. =304. ψεύδομαι μεγάλως άληθεύω g. ψεύδομαι \dots μάλλον εὐστόχως λέγω CSA. -305, τοῦ γὰο χοομμυδίου δάχτει με εὐστόχως i_i δο. II, τ γ. χο πάντστε συντόμως ή δο g. προυμύδων . . . θριμύτης V. βλάπτει με εύστύχως ('. προμμύδων . . . συντόμως SA. — 307. φάγω $g_* = 308$, χινώ δε H. καὶ εἰπέ με g(SA). πεινώ δε $V_* = 309$. π. πεινώ καὶ ἀγανακτώ H, πάντως π. gV. πάντως... άγανακτών (SA. -310. δι' οδ H. καὶ λέγω ναδοα θούμματα καλά καί νὰ χ. g. και λέγω νὰ είζης θυύμματα ποσώς και νὰ χουτάσης V. και κάν αν ήσαν περισσά θούμματα να χ. CSA (SA έαν). - 310a. αμμή και έκεινα όλιγοστά, διά να μηθέν βλαβούμε CSA (SA βλαβούμε») manque HgV.=310b. εγώ ψοφώ από τοῦ λιμοῦ και εκείνοι με σπαστοεύουν (SA)(1 παστοεύουν) manque HgV. =311. τ' ά. g. βαστραχούς V. βατραχούς (SA, ky)ο δε C. =312. πίτουσιν g^{VSA} . — 313. βαρνεώτιχον (SA. — 314. έχεῖνοι πάλιν g^{V} . γλυκύ (SA. — 315. του πιναχίου g, ἀεί με το πινάκιν V. μ. του πιναχίου (zA. -316. ε το σιμιδάλινον H. ε. τὸ σεμίδαλιν i, τὸν πιτυρούντα gV, i, τiν σεμίδαλαν i, τὸν πιτυρούντα i SA (SA τiν π). -317. έχεινοι τ' διρφατουττικον δεί με το σησώμιν $gV\left({{I'}}$ το δ.). έχεινοι το διφομτόδεστον δεί με το σησώμιν (SA. - 318. χονδούχυλον το στακτοεγκυλισμένον V. χονοφόκοιλον καί σ. ('. γονδούγυλον χαὶ SA. -319. λαλάτσια A. συχνάζουν H. μέλιν gV.

320. τὸ λελέλεβε συχνός g. τὸ γιαλαλέϊ τὸ συχνὸν ἀεὶ μ. τ. φ. V. τὸ ἀλαλάιν τους συχνώς μ. τ. φ. CSA.

63

έκεῖνοι τὰ γλυκίσματα μὲ τὰς ἀπαλαξέας,
ἡμεῖς δὲ τὰ χολόκουκκα μὲ τὰς πολλὰς πικοίας.
ἐκεῖνοι τὰ νομίσματα συνάγουσιν ἀπλήστως,
ἡμᾶς δὲ κατηχήζουσι περὶ φιλαργυρίας,

825 καὶ τοῦ μὴ κτᾶσθαι πώποτε χαλκὸν ἐπὶ τὴν ζώνην.

Τίς δὲ καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς πόρτας ὑπομείνη;
οὐ γὰρ ἰσχύει τὸ λοιπὸν ἀλήθεια τοσοῦτον
ὥσπερ τὸ ψεῦδος δύναται πρὸς ἐκβολὴν τῆς πόρτας.
μυρίας γὰρ εἰ λέγει τις καθ' ὥραν ἀληθείας,

330 οὐκ ἂν μαλάξη πώποτε τὸν νοῦν τοῦ κυριεγκλείστου,
εἰ μήπως εἴπη ψεῦδος τι καλῶς πεποιημένον,

m.

321. μ. των δισκαρίων g. — 322. καθ΄ ώραν μὲ τὸ ἐξύδιν H. καθ΄ ώραν μὲ τὸ μόδιν gV. χολόκοκκα SA. — 324. κατακρίνουσιν V. κατηχίζουσιν SA. — 325. καὶ τὸ μὴ gV(SA). χαλκοῦν gV. τὰς ζώνας C. τὸ ποτὲ... τὰς ζώνας SA.

L'ordre des vers 325a-325v n'est pas le même dans les différents manuscrits. Dans H on trouve: 325a-325dd, 325n, 325j-325m, 325e, 325f, 325i, 325i, 325o-325s, 325u; dans g: 325a-325f, 325h-325l, 325n-325v; dans f': 325a-325f, 325h-325l, 325n, 325m, 325o, 325p, 325s-325v; dans f': 325a, 325h, 325n, 325j, 325

325a. Εκείνοι τὰ λαβράκια καὶ τους τραιούς κεφάλους HgV(SA.=325b. ήμετς δὲ τὸ βρωμόκαπνον έκεῖνο τὸ ἀγιοζούμιν HVSA. ἐκεῖνον gC. — 325c. ἐκεῖνοι τὰ γοφάρια, τὰς ὕσκας, τὰ ψησσία HSA . λοφάρια g. ὕσχας g('. γουφάρια... τὰς ψυχίας V . =325d. ἡμεῖς δὲ πάλισ τρώγομεν αλτό τὸ πῶς τὸ λέγουν HgV(SA.-325e, ἔχει γὰς ὄνομα σαλόν, παςάξενον ὁχάτι HVCSA. ἔχει τὸ ὅτομα καλόν g. - 325 f. καὶ τσιγαρίζεται κανείς ώς οὖ νὰ τὸ ἐπιτύχη H. ώς τοῦ v. τ. πιτύχη g. νὰ μῶς τὸ ἐπιτύχη V. ὡς Γνα ℓ ΄. ὡσεὶ SA. -325g. ἔδε χεφάλιν, ἔδε νοῦς, μαχάφι μὴ νοήση CSA (Α κεφάλι). manque HgV. = 325h. ἔπνιξα, τώρα, ἀπεθανα, σχουλήκιν νὰ τὸ κόιψη H.ἔπληξα... σχωληχιν CSA . ἔπληξα τώ ϱ^{\prime} .. σχουλήχια νὰ τὸ φᾶσιν gV (V τώ ϱ α.. σχωλήχια). $oldsymbol{-}$ 325i. ἔδε τὸ λέγουν κάθισε τινὰ δταν σπουδάζεις $HV(SA\ (V\ au
u)$ ες, $(SA\ au
u)$ άς... σπουδάζει), ἰδὲ τὸ λέγουσίν τινες, ἐὰν σπουδάζεις, κάτσε $g_{m{\cdot}}=325j_{m{\cdot}}$ έδε κεφάλιν σκοοδαψόν σε δώσιν, δοκώ ὅτι έμαγεύθης H. ἔδε πεφάλιν σπορδαλοῦ, δπάτι έγ $\dot w$ έμαγεύθην gV(SA) (V σπορδαννός. (SA) δπάτι έμαγεύθην). -325k. έδάρτε ἄν ήσαν χέφαλοι, ψησσία, φιλομήλες H. έδάρε g. ψ . χαὶ χαὶ φ . Vδάν... φιλομήλαι (SA. - 3251. άν τύχη νὰ τὸ δπιτυχα καὶ ἔδε μυστήφιον μέγα HV (V sans xal). το πέτυχα έδε g, αθτίκα να το ένετυχα και ίδέτε θέαμα μέγα (SA. - 325m. δέσποτα, να έχης την εὐχην, μη οἶδες πῶς τὸ λέγου $_i$ ς Η. οἶδας τὸ πῶς $_i$ ἀν οἶδες $_i$ $_i$ S.A. manque $_i$ — 325n. είς την γλώσσαν μου γυρίζεται, δαϊμον, ανάθεμά σε H. στην g. γυρίζει V. είς την γλώσσα μου περιπατεί (SA. - 3250. χαρίσου τὸ ύδρόληκον πλήρης έπετυχά το Η. συγχάρισε τὸν δρόληχον, μόλις ἐπέτυχά το g. τὸ ὑδρόληχον τὸ λέγουν τώρα ἐπίτυχά το V. συγχώρησον τὸ ύδρόκηλον, μόλις ἐπέτυχά το (SA (SA ύδρόληκον), -325p. ἐδὲ τὸν βρῶμον ποῦ ἔκειτο καὶ ἐγὼ έτσιγαριζόμην Η. ίδε $m{g}^V$. γ $\dot{\phi}$ $m{g}$, έκειτον V. ίδε . . . έτσιγαριζόμουν C. κάγ $\dot{\phi}$ έτσιγαριζόμην SA. $m{-}$ 325q. πείσμαν εθέχασιν αὐτοὶ νὰ μὲ τὸ παραβάλουν Hg. manque V. εθήχασιν CSA. — 325τ. αλλ' οὐδε έγω ήμουν χωρικός να μή το πρου' να έξάπτη Η. γω 'μαι... μήν τ. πρω κ. ξάπτη g. manque V. ήμην... κρουώ (SA. — 325s. αι θλίνων, δέσποτα, πολλήν την έγω els την ψυχήν μου H. άγιε δέσποτα την έχω gV. Θλίψιν πόσην δ. τ. έ. (SA. =325t. έδε καί παραπόνεσεν, έδε μυστήριον μέγα gV. αὶ έδε παραπόνεσες, έδε καρβούνιν μέγα CSA(SA παραπόνεσις). manque H. = 325 u, ήμεῖς δὲ ταῦτα λέγομεν ἄπαντα τὰ λεχθέντα H, άλλα καὶ ταῦτα φέρομεν ἄχων πρὸς τὰ λεχθέντα g^V (V φ . εἰχότως τ.), ὰ. χ. τ. φ . ἄχωντες τὰ λ. (SA. (SA φέφοντες). -325v. μιχοόν τι παρηγόρημα κεκτημένοι σπανίως g. δκάτι π. κεκτήμε ϑ α Vmanque HUSA.

326. ὑπομένει g^{VC} . — 327. ἀλήθεια πολλάχις g. ἰσχύσει CSA. — 328. θύρας g. ὅσον τό V. ἐκβαλεῖν C. παρεκβαλεῖν SA. — 329. λέγω το H. μυριάχις . . . ἀι λ . . . τὰς ὰ. V. λέγοντι μοι CSA. συρίας S, le σ dù au rubricateur; A même leçon avec μ ajouté de première main, dans la marge. — 330. οὐχ ἀν νὰ πείσω πώποτε H. ήγουμένου g. οὐ μ η . . . γγουμένου V. μ αλάξω CSA. — 331. εἴπω ψεῦδος τε H. εἰ μ η τι ψεῦδος τι χ . π. δλως g. εἴπω CSA.

βομβοκτυπίζον στερεώς τὰ ὧτα τοῦ ποιμένος. ,, Πάτεο, πετσίν οὐδέν έχω, νὰ ἀνάβω νὰ ἀγοράσω, καὶ μελανίτσιν όλιγόν, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. 'Επόπην τὸ ζωνάοιν μου, νὰ ἀνάβω νὰ ἀφογάσω, 335 καὶ χρήζω καὶ καλίγια, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Πάτεο, δογεύει δ βασιλεύς όλα τὰ μοναστήρια, ὰς δράμω, ὰς ἴδω ποῦ διδοῦν, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Πάτεο, παννίτσιν έδωκα ποοχθές είς τον βαφέα, 340 νὰ ὑπάγω νὰ ζητήσω το, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Πάτεο, διὰ δέκα στάμενα κοατοῦν με δλοκοτίνιν, νὰ ὑπάγω νὰ ζητήσω το, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Πάτεο, ως λέγουν, έκ παντός ψυχομαχεί δ άδελφός μου, ὰς ἔβγω, ὰς δράμω νὰ ἰδῶ, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. 345 Ταῦτα λαλοῦντες έχομεν μικοὰν παρηγορίαν, καὶ ἐκ τῆς μουῆς ἐκβαίνοντες βλέπομεν καὶ τὸν κόσμον, καὶ παρηγόρημα μικρον ευρίσχομεν δαμάκιν. Τὰ δ' ἄλλα τὰ λεγόμενα καὶ τὰς ὀνειδισίας, τὰς ὕβοεις καὶ ἐπιβουλὰς πῶς ὅλως ὑπομείνω;

332. β ομβροχτυπίζει ... ή πόρτα τ. π. Η. βομβοχτυπίση γλο στερρώς g. χομποχτυπίζων V. — 332a. χαὶ ἐπεγγλιστρών ἐξέρχομαι γοργόν ἐχ τοῦ πυλώνος H. χαὶ σύντομον ἐξέρχεται γοργόν εἰς τὸν πυλώνα gV (V ἐχ τοῦ πυλώνος). χαὶ ἐξεγλιστρών ἐξέρχομαι γοργόν εἰς τὸν πυλώνα CSA. — 332b. χαὶ πρόσεχε τὴν δύναμιν τοῦ τιθόδους Για μάθης H. χ. πρόσσχες χαὶ τ. gVCSA. — 332c. χαὶ νὰ γελάσης τῶν πολλῶν ἐχβεβρωμένων λόγους H. ἐφευρεμάτων λόγους gVCSA (C ἐφευρημάτων). De 333 à 334d nous reproduisons l'ordre des vers de HCSA. Dans g, ces vers se suivent ainsi: 333, 334, 337, 338, 335, 336, 339, 340, 340d, 340d, 343, 344, 341, 349

suivent ainsi: 333, 334, 337. 338, 335, 336, 339, 340, 340c, 340d, 343, 344, 341, 342. Dans F on trouve: 333, 336, 339, 340, 340c, 340d, 340c, 340d, 343, 344, 344c, 344d. — 333. zui θέλω νὰ ἀνέχω H. νίνηχω νὰνοράσω g. νὰνέζω νὰνοράσω F. — 334. δπου φθάνω H. δπου φθάνω F. Ποῦ φθ. A. γιὰ ποῦ g. manque F. — 334α. πάτες, τὸν πόδα μου πονδι νὰ ἀνάχω εἰς τὸν ξενιῶναν F. ξενιῶνα F. ξενιῶνα F. Τα δειξω ἰατρόν F. F απον F δπου F δπ

340, καὶ ζητήσω... ὅπου H. ὑπάγω... γιὰ $m{g}$, ὑπάγω καὶ ζητήσω... γιὰ ὅπου V. ἄς δράμω νὰ τὸ ἀφέλωμαι (SA. - 340α πάτες, πυςέσοω δύσχολα, νὰ ἀνάρω ἐπὶ τὸν φόςον Η. άς ἀνάρω εἰς τ. φ V. να διάβω από τ. φ (SA. manque g. — 340b. τα δπάρω σάχας ταρταρού, και τώρα εία δπου φθάνω Η, τὰ ἀγοράσω ταχαριν κ. τ. γιὰ ποῦ φθ. V. τὰ . . . ταρτεροῦ CSA . manque g. — 340c. πάτες, τανήβω στον Χοιστόν είς την Χαλκην απάνω g. νανέβω . . . επάνω V. manque HCSA. — 340d. τὰπομυρίσω ὅτι ἐρυγῶ καὶ τώρα γιὰ ποῦ φθάνω $m{g}$. τὰ ἀπομυρωθῶ $m{V}$. manque HCSA. — 341. χομτούσιν μου H λοχοτίνι g. manque V=342. ύπαγω (sans $v\dot{a}$) χα \dot{a} . . . ὅπου H. ύπαγω (sans và) g. καὶ τὰ ζ. C. καὶ ζ. S.A. manque V. — 343. ψ. ἀδελφός μου g. πάτες μου λ. CSA. — 344. as khow but the idea ... Thou H. as doawn as idea to laked v ... the gVCSA (V leyoudes. (SA εία). — 344α. πάτες, εφλοβοτόμησα, να ανέβω επί τον φόρον Η. πάτες μου, εφλοβοτόμησα, άς διάθω ἀπὸ, τ φ . CSA manque gV. — 344b. Γνα ἀγοράσω χάππαριν καὶ τώρα εἶα ὅπου φθάνω Η. μὶ, νὰγοράσω ν C. νὰ ἀγοράσω SA. manque gV. -344c. πάτερ, ὁκάτις κράζει με νὰ γράψω πιτταχίτσιν HV. πάτες μου (SA. manque g.-344d. μή νὰ μὲ δώση τίποτε χαὶ τώρα εία όπου φθάνω H(SA (U τίποτα). για πού φθ. V. manque g. — 345. παραμυθίαν g. τινά π. $V_* = 346$, και της μονής έβγαίνουν και βλ g_* και της μονής έκβαίνομεν V_* έκ της μονής (commencement du vers)... καὶ βλ. CSA. — 347. δουμάχεν Η. παρηγόρημαν VSA. παρηγόρημαν λαπρόν C.=348, γινόμενα gCSA, γενόμενα V.=349, καὶ τὰς πολλὰς ἐπιβουλὰς HgV, ὑπομεϊναι

350 ,, Τὸ τίς είσαι καὶ τί θελεις, καὶ τί ἔν' τὸ συντυγαίνεις; τὸ πῶς λαλεῖς, πῶς στήμεσαι, πῶς ἀναβλεμματίζεις; Ούκ είσαι εψγενικόπουλον, οὐδε ἀπὸ τῶν ἐνδόξων, ούδε έφερες τὰ κτήματα είς την μονην νὰ δρίζης. καλογερίτσιν ταπεινόν ύπάρχεις έκ τὸ Μίλιν, φθειριάρικου, κουτριάρικου, γυμνόυ, ἀπωλεσμένου, 355 γαδούοιν παλαιόπληγον, δονιθοκοουτζιάοιν, καὶ τρώγεις ψυχικὸν ψωμίν καὶ δίδουν σε καὶ δάσον. Καί φράξε νῦν τὸν ποπετὸν καί παῦσε τὰς σαλίας, καί τὸ νὰ λέγης ἀναιδῶς καὶ μετὰ παροησίας. 360 έξάφες τὰ στιλβώματα καὶ τὰς άδοολαλίας, ύπάγαινε μὲ τὸ καλὸν καὶ μὲ τὸν λογισμόν σου, μή πρίν σε κοπανήσουσι και δώσουν σε το όγον σου και της μονης διόγυμνον εκβάλουσί σε αὐτίκα. εί δε καί θέλεις να είσαι έδω, να τρώγης το ψωμίν μας, σφίξον καλά τὰ ὀδόντια σου καὶ κράτει τὴν φωνήν σου, 365 καὶ κάμμυε τὰ όμμάτια σου καὶ μὴ πολυπραγμόνει". Καὶ πάντες μέν οὐ δύνανται ταῦτα γενναίως φέρειν, άλλ' ίσως καὶ λυπούμενοι πολλάκις ἂν λαλήσουν, καὶ τραγυτέροις τάγατε νὰ γρήσωνται τοῖς λόγοις,

350. ἔνι Η. τὸ τίς εἰσαι καὶ τίς εἰσαι (et au-dessus du dernier mot θέλεις) καὶ τὶ μὲ σ. g. τὶ θελεῖς κ. πῶς μὲ σ. V. τὶ εἶσαι CSA. — 351. πῶς (τὸ manque) Π. στέκεσαι καὶ πῶς ἐμβλεμματίζεις g. καὶ πῶς ἰστέκεσαι V. καὶ π. λ. π ἴστασαι C. καὶ π. λ. π. στήκεσαι SA. — 353. οὐδὲ ἤφερες Η. νὰ ὁίζης g. τὸν βίον σου V. καὶ δ. CSA. — 354. καλὸν γεράκιν ταπεινὸν ὁμοιάζεις μουτεμένον CSA (SA μουτευμένον). — 355. ψωριάρικον Η. ψειριάρικον g. ψωριάρικον ... πτωχὸν V. Dans C, ce vers est mêlé au vers suivant: ἐκδούριν παλαιοκάλιγον, φθειριάρικον, κοντριάρικον, | πτωχὸν, ἀπωλεσμένον, ορτίθιν κορυτζάριν SA ont l'ordre juste. φθ. κ. πτωχὸν ἀπωλεσμένον. — 356. ἐκδούριον παλαιοκάλιγον, γυμινόν, ἀπελπισμένον Η. γαδουριν παλαιόπληγον, δοριθιν κορυντζάριν g. manque V. Pour C, νοῖν supra. ἐκδούριν παλαιοκάλιγον, δριίθιν κορυντζάριν SA. — 357. δρνιθοκορυζιάρικον, ψυχικὸν ψωμὶν τρώγεις μ. ψωχικὸν τρώγεις g. ψυχικὸν (commencement du vers) ψ. τρώς V. καὶ ψυχικὸν τρώγεις ψωμὶν (SA σὰ ψυχικὸν). — 357α. τὸ ῥάσον τὸ σὲ δίδουσι καὶ ἐκεῖνο ψυχικὸν ἔνι Η. manque g V(SA. — 358. καὶ φρίζε, πιὲ τὸν μπυρετόν, παῦσε τὰς φλυαφίας Η. καὶ φρίζε, πιὲ τὸν πυρετόν καὶ ἐάφες τ. σ. g. καὶ ἐξάφες τ. σ. (SA. — 359. manque V.

360. manque H. Egapes tù στυλομαχία x. t. ανδρολαλίας g. ανδρολαλίας V SA. Le mot άδρολαλίας que nous avons reçu dans notre texte est une correction de Coray. Dans ('SA ce vers précède le vers 359. - 360a. μή δώσουν και ξυλώσωσι τό στόμα σου τό μάγουλόν σου τώρα C. μ. δ. χ. ξυλώσωσιν τὸ μάγουλόν σου τώρα CA (l'α de τώρα peu net dans S, τώρη A). manque HqV. — 361, καὶ ὑπάγαινε V. — 362, τὸ ὀγου, avec un v en surcharge sur l'u, H. ποὶν ἄν σὲ κοπανίσουσιν καὶ μάθουν σε τὸ σπάσμα g. ποὶν ἄν σὲ κοπανίσουσι καὶ δώσουν σε τὸ δ. σ. V. καὶ πρ. σ. κοπανίσωσε κ. δώσωσε τὸ ὀγόη (SA (SA δώσουν. Α ὄγου). - 363, σε έξω gV, εξωπορτίσωσε σε C. εξεπορτίσωσεν σε SA. Ces trois derniers vers se lisent dans gVCSA sous l'ordre suivant: 362, 363, 361. — 364. de nai 9. H. edoue du g. el de velen; ('. -365. σφίζε σφικτά τὰ ὐδόντια σου, κράτησε Η. σφίζε σφικτά τὰ δόντια σου g. σφ. σφ. τὰ δ. σ. καὶ κράτειε τ. V. σφίγξον SA. — 366. καὶ τὰ δ. H. κάμμυζε τὰ μάτια σου g. καὶ μὴ πολυπραγμόνει τό καθέν μηδ' όλως συντυχαίνης V. κάμμυσε τα όμματια σου κ. μ. πολυπομγμόνει CSA (C πολυπογμότει). - 367. και πάντα νῦν ὡς δύναμαι πάντα γενναίως φέρω Η. και αν σὲ δέρουσιν ταῦτα γενναίως φέρε g. πάντως... ούν δύναται V. - 368. λυπούμενος... τὰ λαλήσω Η. λυπούμενος π. αν λαλήσης g, d M ενι ποτε και λυπούμενος κ. π. εάν λαλήση <math>V, τὰ CSA. -369, και τάγα τραχυτέρως τε... τούς λόγους Η. και τάχα τραχυτέροις τις ών χρήσεται 9. και ώς τάχα τραχυτέροις τε V. καὶ τάχα τραχυτέροις τε νά χρ. (SA (C πε νά).

καὶ αν ἔνι τις καὶ δόκιμος καὶ ἔχη ψυχὴν θρασεῖαν, 370 καὶ θήση τὰ τοῦ πλάσματος καὶ ἀποδειλιάση πλήρης, καὶ σφίξη τὰ μερία του καὶ τὴν καρδιάν πονέση, καὶ ἀποκοτήση ώς ἄγουρος καὶ ἐπιλαλήση εἰς μέσην, καὶ σείση τὸ κοντάριν του καὶ εἴπη, καὶ καταβή τὸ λέγουσι τινές εἰς τὸ πεδίον, 375 καὶ λέξη. ,,πράγματα κακὰ γίνονται, πάτερ, ὧδε, καὶ ποίησον διόρθωσιν, οὐκ ἔνι πατρικά σου, οὐδὲ διὰ σὲ τὸ ἐκτίσασι τοῦτο τὸ μοναστήριν, τοῦ νὰ τὸ τρώγης μοναγὸς μετὰ τῶν συγγενῶν σου. νὰ μᾶς διώκης τῆς μονῆς ὡς ξένους 380 εί δ' οὖν, νὰ τὸ ἐγκαλέσωμεν τὸν ἅγιον βασιλέα, καὶ πάντες ΐνα δράμωμεν ἐπὶ τὸν πατριάρχην", κρείσσον ήτον νὰ ἀπέθανεν ὁ μοναγὸς ἐκείνος, ἢ πάλιν, τὸ λεγόμενον, ποσῶς νὰ μὴ ἐγεννήθη. 385 Βλέπε ἀπὸ τότε μηγανάς καὶ δόλους καὶ κακίας. τὸν οἰνοχόον πρότερον συντόμως παραγγέλλει. ,, όξυνον δότε ἀπὸ τοῦ νῦν κρασίν τὸν Ίλαριῶνα, ας ένι και όλιγούτσικου, να μην αναισχυντίζη, καὶ ἂν μουρμουρίση τίποτε καὶ δρμήση νὰ τὸ στρέψη, 390 καὶ τότε θέλω νὰ ίδῶ τὸ πῶς τὸν θέλεις σύρειν καὶ σπρώσεις καὶ λακτίσεις τον έξωθεν τοῦ πυλώνος". Καὶ τὸν κελλάρην ὅμοια τῷ πρώτῳ κατηχίζει.

370. αι και νὰ ἡταν τις δύκιμος ἔχων ψυχὴν γενναίαν H. ἔναι κανείς δόκιμος x' ἔχη g. και ἐὰν τύχη κανείς... ἔχων ψ . Θρασέαν V. και νὰ ἔνι... κὰν... νὰ ἔχη CSA (SA πανδόκιμος). — 371. x. Θέση ... δλίγον g. x. Θέση εἰς μέρος τὸν φόβον... δλίγον V. τὰ τοῦ κλαίματος C. τ . κλάσματος SA. manque H. — 372. x. του νεύση H. πονέση τὴν ψυχὴν του g. μηρία του, πονέση τὴν καρδίαν του V. σφίγξη SA. — 373. και κατάρη εἰς τὴν μέσην H. πιλαλήση g. εἰς ἄγουρος... πιλαλήσης εἰς μέσον V. ἐπιλαλήση μέγα CSA. — 374. και εἰπη τὸ ἀλλὴς ἀλέτσει H. και πῆ τὸ ἀλλ' ἔτσι αλλ' ἔτσι αλλ'

380. ξένους ύπευθύνους H. και τούς πτωχούς τούς μοναχούς να διώχης ώσπες ξένους gV (V μ è διωχης), ξένους κατευθύτας CSA . \leftarrow 381, ἰδού νὰ... τὸν \ddot{a} . τὸν \ddot{b} . H. ἡμεῖς νὰ \ddot{a} έγκαλέσωμεν στον g. ίδου τώρα ύπάγωμεν γοργόν είς τον \ddot{a} . eta. eta. eta. eta. eta κασιλέα τοίνυν (SA. — 382. δράμωμωμεν Η. ναναδράμωμεν είς το πατριαρχείον g. είς το πατριαρχείον V. ώσαύτως ί. δρ. ('SA. — 382a. τούτων λεχθέντων, δέσποτα, τι έχει παθείν δ λέγων; C . λεγχθέντων SA . manque HgV . $oldsymbol{=}$ 382b. και από τότε και αν ζή και φαίνεται είς τον κόσμον Η. ας πω τότε και τί να ζή... στον x. g. τί καὶ ζῆ V. ἀμμὴ ἀπὸ . . . καὶ ἀν (SA (SA ἐἀν . . . ἐἀν). — 383. κάλλιον H. κάλλιον του νάπ g. χάλλιόν του ήτον V. ὑπέθανεν SA. -384. χαὶ πάλιν H. -384a. παρά δτι πάντοτε πάσχει ώς ἀναίτιος ὁ μοναχὸς ἐχεῖνος (en marge ὑπεύθυνος) Η. παρὸ νὰ πάσχη πάντοτε, δέσποτα, διά ένα λόγον (SA. — 385. έκτυτε ρλέπε... δ. ποῦ συρράπτουν gV (V τοὺς συρράπτει). δούλους CSA. - 386. εὐστόχως π. Η. - 387. δίδε... τὸν Παρίων Η. δίδε... Μητροφάνην g. Παρίωνα VSA. — 388. δ. καὶ νεοοκοπημένον Η. έναι g. καὶ ας έναι . . . μην να σε αναισχυντίση V. δλιγώτερον zal μή τὰ τὸν ψουψουρίση (SA (SA sans τὸν). — 389, λαλήση... καὶ θέλη q. τὰ λαληση V. χαὶ μ... δομήση (SA. τίποτα C. — 390. τότε θέλω τὰ σὲ ἰδῶ gV (V καὶ τότε), σὲ ἰδῶ (SA. — 391. και άμπος τον και έξγαλε τον έξω Η. και πεμψης και άπεμάλης τον V. και έκ του πυλώνος έξωθεν καὶ τοῦ μοναστηρίου CSA, — 392, δ , τοῦ πρώτου παραγγέλλει H, τὸν πρώτον g, δ μοιον τὸν κ . V.

67

"πάντα τὸν δεῖνα μερτικὸν μιπρότερον τὸν δίδε,
ας ἔνι καὶ συνόστεον, ας ἔχη καὶ αίματίδας,

καὶ αν οὐ τὸ ἐπάρη, ἐξάφες τον καὶ διάβαινε εἰς τοὺς ἄλλους".
Τὸ τρίτον δὲ τὸν θυρωρὸν ὡσαύτως κατηχίζει·
,, αν ἔλθη ὁ δεῖνα πώποτε νὰ κάτση εἰς τὸν πυλῶνα,
ραβδέας καλάς, αν μὲ ἀγαπᾶς, καὶ διῶξε τον ἀπέκει·
αν δὲ πολλάκις λάθη σε καὶ μόνον παρακύψη,

τὴν πόρταν σου ρωμάνισε καὶ ας κάτση εἰς τὸ πεζούλι".

393. δεΐναν g, τρανώτερον V. — 394. \mathring{a}_{i} ένι συνοστέατον H. \mathring{a}_{i} έναι σύστεον, σύνωμον ... \mathring{x} αίματίτσιν gV. καὶ \mathring{a}_{i} ένι σύστεον, σύνωμον ('SA. — 395. \mathring{a}_{i} ν τὸ οὐχ ἐπάρη H. πάρη ... διάβα ἐπὶ g. καὶ ἐάν VSA. οὐχ ἐπάρη το ... διάβα ἐπὶ V. πάρη ('SA. — 395 \mathfrak{a}_{i} . καὶ κεῖνος \mathring{a}_{i} ς καθέζεται καὶ \mathring{a}_{i} ς γεύεται τὸν ψόφον g. \mathring{a}_{i} ς καταπίνη στεναγμὸν καὶ τάντανον καὶ σφάκτην ('S.1. manque HV. — 396. πάλιν τρίτον τ . ϑ . ὁ γέρων H. κρεῖττον δὲ νῦν ... ὁ γέρων g. τρίτον δ' οὖν ... ὁ γέρων V. — 397. \mathring{a} ν \mathring{a} ν ἔλδῶ δ καλόγερος ὁ δεῖνα H. στὸν πολίνα g. πῶς ποτὲ καὶ V. στὴν πόρταν νὰ καθίση ('. ἐὰν ... ὁ ὁδεῖνα εἰς τὴν πόρταν νὰ ναθίση SA. — 398. \mathring{b} , κ. τὸν δός ... \mathring{a} π δόδε H. νὰ $\mathring{\mu}$ ὲ \mathring{a} . V. \mathring{b} . κ. κατάρραχα G. \mathring{b} , πολλάς κατάρραχα SA. — 399. εἰ δὲ πολλάκις \mathring{a} ν έβν $\mathring{\eta}$ εξω \mathring{b} ον νὰ ἴδη g, εἰ δὲ \mathring{b} Ε \mathring{b} Ε \mathring{b} Ο $\mathring{b$

400. τ. π. σύ ... χάθηται είς τὸν πυλώνα Η. ἡωμάνιζε... κείται οτὸν πυλώνα g. ἡωμάνιζε... κείτεται είς τον πυλώνα V. στὸ C. - Les vers 400a-400qq manquent dans H. 400a. τον δέ γε δοχειάριον ήσύχως παραγγέλλει g. τον δε δ τέταρτοι ήσύχως κράζει V. τον δε δογειάρην τέταρτον είθ' ούτως στιθυφίζει (S.1. — 400b. λέγει ότι τὸν καλόγεφον τὸν δείνα μὴν τὸν δώσης g. καὶ λέγει τ. VCSA (CSA καλόγηφον . . . μή). — 400c. απ' όλα τα διδόμενα συνήθως είς την μέσην g. ή πάλιν τ. V. ως πάλαι τ. δ. CSA. — 400d. άλλ' εἴπες καὶ προστάξη σοι πολλάκις νὰ τὸν δώσης g. προστάξω V. προστάξωοι π. ὅτι δός τον (S.A. — 400e, ώς νουνεχής καὶ φρόνιμος συμπαραβίβαζέ τον g. συνεργής et au-dessus νουνεχής... σύ παραβίαζε V. ενεργής... σύ παραβίαζε τον (SA (SA το). παφαρίβαζε Legrand. - 400f. καὶ λέγε τον οὐδὲν ἔχω, καφτέρησον όλίγον g. οὐδὲν ἔχω (commencement du vers)... καφτέρησε V. ἀποκριθείς καφτέρησον μικρόν ετι οδόξιν έχω ('SA (SA καφτέρησε). - 400g. και μή νὰ πλήξη τὰ σφαγή, μή τὰ τὸν πιάση ὁ στρόφο; g. καὶ $o \phi$. καὶ πιάση τον δ πόνος V. καὶ πιάση τον δ πόνος C. καὶ πλήξη...καὶ π. τ. ὁ ψόφος SA. — 400h. καὶ λυτοωθούμεν τον γοργών διά νά μήν παραι/άλλη g, νά μή μᾶς π. V. λυτοωθούμε . . . νά μή μᾶς παφαβλέπη CSA (SA λυτφωθούμεν). -400i, καὶ καθεξής τοὺς ἄπαντας όμοίως παφαγγέλλει gV. τους κόλακας πάντας ούτος διδάσκει (SA. - 400), του πράττειν πάντα, δέσποτα, τι τῆς οίκείας γτώμης g, πάντα manque V, καὶ πράττουν πάντες δ , τὰ τῆς κακίας ἔργα t S.A. - 400k, εt δtπολλάχις στερεός δ μοναχός τυγχάνει gVCSA=400l. γαί φέρει ταύτα νουνεχώς χαί μετ' εὐγαριστίας $g^{V_{+}}$ τ. στεφεώς χ. (δ.1. — 400m. πρόσσχες ποιμένος, δέσποτα, δευτέραν πανουργίαν $g^{V_{+}}$ πονηρίαν $(SA. - 400n, \delta)$ χέκτηται προάστειον μιχρότερον τον άλλων g_* els δ χ. V_* els δ έχει πρ. μαχρότερον τ. ἄ. (SA. - 4000. ποὸ; δλιγούτσικον καιοὸν ένει τὸν ἀποστέλλει gS.1. εἰς δλ. V. ἀποστέλνει V. -400p, καὶ τοῦτο δὲ μηχανικόν ΐνα τὸν παρεκχάλη g, manque V, μηχανικώς καὶ τοῦτο γάρ νὰ μῶς τ. π (S.1. — 400q. καὶ ἀπέκει τὰ τὸν πολεμεῖ καὶ ἀπέκει τὰ τὸν κάμιει g^V (mais le premier hémistiche manque dans V), και άπέκεται τον πολεαεί και άπέκεται τον κ. CSA. θεὸς ἐπίσταται καὶ ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος g(S.1) ὁ θεὸς V.=400s, εἰ δὲ πολλάκις συμβολήν τῶν μοναχών οι πλείου; g. εί δε πολλών και συμβουλήν τ. μ. του; πλείου; Γ. συμβουλήν . . . πλείοι ('SA. --400t. ποιήσωσι καὶ δράμωσι πρὸς σὲ τὸν βασιλέα g^T . ποιήσουσιν (. ποιήσωσιν . . . δράμωσιν SA. — 400u. πρό; σε τον χριστομίμητον τον άληθη φωστήρα V(S.1. manque g. — 400v. τον Μανουήλ τὸν Κομνηνών τῶν τῆς πορφύρας γόνον gV(5.1.-400x. τὸν νικητην, τὸν εὐτυχῆ, τὸν μέγαν άφιστία SA. τον ν. τον άφιστον V. manque gt. Dans SA, ce vers vient après 400t. -400y, τον πολειιάσχον τον στερράν, τον νέον τον Αχρίτην VCS.1 (V τον δεύτερον A.). manque g. -400z. τον πύργον της ἀνατολής, της δυσεως το δόρυ g^V (V το δόρυ manque). ἀπάσης της L α. καὶ δ. τ. δ. (S.1. - 400aa. υπέφφωτον απτερα, έδραιωμενην πέτραν Γ. απτερα φαεινότατον, ήδραιωμένην π. (S.1. manque g. — 400bb. των δοραιών καὶ των χηρών πατέρα καὶ προστάτη» gV(SA) (Vχαὶ προστάτην manque). — 400cc. καὶ κλήσιν τῦν βασιλικήν καλῶς ὀχυρωθώσιν g. V ne donne de ce vers que νύν καλώ; όχυρωθώσι, καὶ πρόσταγμα βασιλικόν κ. όχυρωθώσι (SA (SA όχυρωθώσιν). — 400dd. πόσα λοιπόν σημειώματα και λύσεις του σοι κράτους gV. π. λ. του κράτους σου σ. κ. λ. C. π. λ. σ. του χρίτου; σου κ. λ. S.t. - 400ee, το τυπικόν του κτήτορος Ισχύσουσιν άνυσαι g. ή... λοχύσωσεν ωτήσαι Γ. ή τυπικά του κτήτοφος (S.A. λοχυούσεν Z.A. — 400ff. ώσπες αὐτὸς ὁ λογαςᾶς άτσαλοπεριπάτης g. λαγαρός δ τσαλοπερπατάρης V. λυγηρός δ τσαλοπεριπατάρης (SA (SA τσαλοπεοιπάτης). — 400gg. δ πουλιτσιτσης, δ πτωχός, δ λερωμενοστόλης g. πολιτίτσης . . . λερωμενοτσόλης

"Αν ἀρρωστήση ὁ ἡγούμενος ἢ πόνος τὸν κρατήση, ὁρίζει" ,, φέρετε ἰατρούς, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα" ἔρχονται, βλέπουσιν εὐθύς, κρατοῦσι τὸν σφυγμόν του, λέγουσι" ,, ποίησε τὰ καὶ τά, καὶ ἂς γίνεται καὶ τάδε".

Καὶ ὅταν καβαλλικεύσωσι καὶ θέλουσιν ὑπάγειν, ἐγέρνεται ὁ ἡγούμενος καὶ τάδε παραγγέλλει" ,, δότε τὸν δεῖνα τὸν ἰατρὸν κὰν δέκα μανοηλᾶτα, τὸν δ' ἄλλον δότε τον κρασὶν κὰν δεκαπέντε μέτρα".
Εἰ δ' ἀρρωστήση μοναχὸς ἢ πόνος τὸν κρατήση,

V. δ πουλιτσάκη; δ χονδοός, δ λεφωμενοτσόχος ('SA (SA πουλιτσάτσης). — 400hh. ποῦ μὲ φελοῦν ὅτι ἔμαθα καμπόσα γραμιατίτσια g. δτοῦ μὲ φαίνουν ὅτι ἔμαθον κ. γρ. V. π. μ. ἀφελοῦν ὅ. ἔμαθον κῶν πόσα γρ. (SA (SA ἔμαθα). — 400ii. καὶ περπατῶ καὶ προσαιτῶ καὶ φόλιν οὺ λαμβάνω g('SA. περιπατῶ V. — 400jj. καὶ φαίνονται καὶ οἱ σάρκες μου καὶ ὁμοιάζω νυκτοκλέπτης g. αἱ σ. V. φαίνουνται αἱ σ. ('S.1 (SA σάρκαι... νυκτοκλέπτην). — 400kk. ξυραφιστής κακότυχος ἀπορρουκοσυνάκτης g. κύριε ἐἰέησον καλόγερον ἐκ τοὺς ὑουχοσυνάκτας ('. κύρι ἐἰέησαν κακόγηρον ἐκ τοὺς ὑ. SA. manque V. — 400ll. καὶ τσαντοκλιαρουτσούριχος ἀπὸ τὸ δημοκήλλιν g. καὶ τσαντσαλιάρης τσούρουχος... δημακέλλιν V. ἡ τσαντσαλιάρην τσούρουχον ἀπὸ τὸ δημακέλλιν ('SA (S δημακέλλιν, Α δημακέλλι). — 400mm. καὶ πάντοτε κλονίζομαι καὶ θλίβομαι καὶ κλαίω g('SA. — 400m. γυμνοποδῶν, ὁακενδυτῶν, πεζοπορῶν, δουλεύων V. — 400οο. καὶ φέρων ἄπερ εἴρηκα τῷ κράτει σου πολλάκις g. φέρειν ἄπερ (lacune) τῷ κρ. σ. π. V. μὴ φέρων ('SA. — 400pp. ἀλλ' ὧ μικρόν, θεόστεπτε, τὰς ἀκοάς σου πρόσσχες g. ἀλλ' οδν V. πάλιν μικρόν... πρόσθες ('SA. — 400qq. ὅπως νὰ μάθης ἀκριβῶς καὶ περὶ τῶν νοσούντων gV. ἀν μ. ('SA.)

401. ἐὰν Η. ἃν ὰ. ἡγούμενος g^V (V ἀρρωστῆ). ἐὰν ... πιάση (SA. — 402. κράζει γοργὸν τοὺς ὶατρούς g. Le second hémistiche manque V. κράζουν (SA. — 403. ἄρχονται γάρ, κρατοῦσιν τον, βλέπουσι τὸν σφυμόν του H. Le premier hémistiche manque, καὶ πιάνουν τ . σφ. τ . V. ἔρχουνται (C. βλέπωσιν ... κρατῶσιν SA. — 403 α . θωροῦσι καὶ τὰ σκύβαλα μετὰ τοῦ ὑελίου g. Θεωροῦσι ... γυαλίου V. ὁρῶσι ... ὑαλίου (SA (SA ὁρῶσιν). manque H. — 404. λέγουσιν ποίσε ... $\mathring{\alpha}$ ς γένη τόδε τόδε g. λέγουν τον ... $\mathring{\alpha}$ ς γένουν τὰ καὶ τάδε V. τὰ ποιήσατε καὶ $\mathring{\alpha}$ ς γένωσι C. λέγοσιν τὰ ποιήσετε ... γένονται SA

Les vers 404a-404m ne se trouvent pas dans H. — 404a. καὶ τὸς φέρουσι συλίγουρδον καὶ \hat{a} ; βάλουσιν ἀπέσω g. συλίγου ϕ δα . . . βλησκούνιν V. \hat{a} ; φέ ϕ ωσι συλίγου ϕ δα . . . βλησκούνιν CSA $(SA \ arphi$ έρωσιν... βάλωσιν). — 404b. καὶ σύντημον \hat{u} ς γένεται τοιαύτη \hat{u} ατρεία g. σύντομα ... γένηται V. γένωνται τοιαύται λατρεῖαι ISA. — 404c. αν μεν ὑπάγει $^{\circ}$ ς άγοραν λατριχών σπερμάτων g. δ μέν . . . είς V. δ μέν δ. στον άγουν ιατοικά γυρεύων (SA (SA είς τον). - 404d. άλλος δράται el; Πέραμαν, άλλος elς ταύγενίου g. δομάται... τὰ Εύγενίου V. δομά εἰς τὸ Π . (SA. - 404e. καὶ πάλιν ἄλλο; ετοιμος καὶ τρέχει ἐπὶ τὸ Μίλιν ℓ . ἀπὸ τὸ SA. manque gV. — 404f. σπουδάζωσι νὰ εύρωσι βατόπουλα, ψησσια g, σπουδάζουσι νὰ εύρουσι ματόπουλον V, οπουδάζουσιν τὰ εύρωσι νιησσόπουλα $\vec{\imath}_i$ βάτους (SA (SA εὕρουσιν). =404g. φιλομηλίτσας τουφεράς, χωβίδια, γαλέας g. καὶ γ. Γ. φιλομηλίτσαν τουφεράν κ καί γ. (SA. — 404h. γοργόν να μαγειρεύουσιν σύν πάσαις άρτυσίαις g SA. μαγειρεύσουσιν ('. manque V. — 404i. ὁ μέν τὸ σαχαρόθερμον, άλλος δὲ τὸ δροσάτον g. ξαχαφόθερμον V. δ δ' ἄλλος VCSA. = 404j. ἄλλος φροντίζει τὸ χυλὸν διὰ τὴν ἀθρεφίαν $oldsymbol{g}.$ τ. έκλεκτον διὰ την ἀνοφεζίαν V. το έκζεστον δ. τ. ὰνοφεζίαν CSA. — 404k. και πάλιν ἄλλος ἕτοιμος χνήθει την κεφαλήν του g^{V} . και κνήθει την κοριφήν του (SA.-404l. άλλος δε πάλιν έτοιμος προσφέρων ταϊς διπίσιν CSA, manque gV. — 404m. Έτεροι δε τούς πόδας του μεθ' ήσυχίας τρίβουν g. έτερος... τρίβει VCSA.

405. νὰ θέλουσιν \hat{H} . Les vers 405 et 406 manquent dans (SA); dans gV ils sont remplacés par les deux vers suivants: 405 α . προστάσσει δὲ καὶ δίδουσιν τοὺς ἱατροὺς πλουσίως g, δίδουσι V. — 406 α . διὰ τὰ τοὺς ἔχη πάντστε ἀόχνως ἃν νοσήση g, ὅσὰν τοὺς ... εὐχόλως V. — 406b. δότε χριθήν τὸν ἱατρὸν κᾶν δεκαπέντε μόδια (SA) manque HgV. — 407. δοτε τὸν ἱατρὸν κρασίν κᾶν δεκαπέντε ἀγγεῖα g. δὸς τὸν ἱατρὸν γλυκύν κρασίν δεκαπέντε d. V. δ. κρασίν τὸν ἔτερον (SA) μόδια SA. — 408. κρίσιν H. τὸν δ΄ ἄλλον δὸς νομίσματα κᾶν δέχα μανολάτα g. τὸν δ΄ ἄ δὲ v... μανοηλάτα (SA) τὸν δ΄ ἄλλον δός νομίσματα καν δέχα μανολάτα g. τὸν δ΄ ἄ δὲ v... μανοηλάτα (SA) τὸν δ΄ ἄλλον δός νομίσματα κανοηλάτα V. — 408a. καὶ καθεξής τοὺς ἱπαντας μετ' ἐξουσίας δίδει gV. μετὰ τῆς ἐξουσίας (fin du vers) (SA). manque H. — 408b. προστάσσει δ ἡγούμενος ἵνα τοὺς ἀπεκράλουν (SA). πο δ κὺρ ἡγούμενος SA. manque SA.

410 γίνεται ὁ ἡγούμενος ἰατρὸς καὶ τάδε παραγγέλλει'
,, ἡμέρας τρεῖς ἀφέτε τον καὶ νηστικὸς ας κεῖται,
αν δὲ ζητήση βρώσιμον, ψωμίτσιν καὶ κρομμύδιν,
αν δὲ ζητήση διὰ νὰ πίη, νερούτσικον ὀλίγον".
"Εδε ἰατρὸς πανάριστος, ἔδε λαμπρὸς τεχνίτης'
διέβη τὸν Ὀκτάριον, διέβη τὸν Κανίκλην,
διέβη τὸν Μέτιον, αὐτὸν τὸν Ἱπποκράτην!
Τὰ συγχαρίκια, δέσποτα, νὰ σὲ τὸν ἑρμηνεύσω,
νὰ μὴ φοβῆσαι εἰς ποταμὸν ξηρὸν νὰ κινδυνεύσης,
ἢ σκύλος πώποτε νεκρὸς νὰ ἐγέρθη νὰ σὲ δάκη.

410. γίνεται H. ἀτός του γίνεται g. ὁ ἡγούμενος γίνεται V. γίνετ C. χ. ταῦτα CSA. — 411. ἀφῆτε gV. ὡς χείτεται χαὶ νηστιχὸς ὡς διάβη CSA. — 411a. μὴν ἀλαφρώση ὁ στόμαχος ἐχ τῆς πολυφαγίας CSA. — 411b. χαὶ τότε νὰ ποιήσωμεν ἱατρειὰν ἐνδεχομένην CSA.

La pensée exprimée par les vers 412, 413, qui se trouvent tels quels dans H, a été développée dans les vers suivants, absents de Η: 412α. μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν των ήμερων ων είπον gSA. των ή. τ. τρίων V. είπω C. — 412b, ψιχίτσας ζεματίσετε μικράς είς τὸ πινάχιν g. ψ. ζεματιστάς ψιλάς V. τὸ γαβάθιν (SA. — 412c. και ψήσετε μικρούτσικον κεφάλιν χρομμυδίτσιν g. και κόψετε ψιλούτσικον κ. κρομμυδίου CSA. manque V. - 412d. και βάλετε λιγούτσικον ελάδιν να μυρίση g. χ. β. χαι δλιγούτσικον V. δλιγούτσικον έλαιον (S.1. — 412e. χαι φλησκουνίτσιν όλιγον διά την εύωδίαν g, βλησκουνίτσι... μυρωδίαν V. κ. βλησκουνίτσαν περισσήν διά πλείονα μυρωδίαν CSA. — 412f. καί θρέψετέ τον δλιγόν και μή δλιγοψυχήση ('SA. manque gV. — 412g. εἰ δὲ διψήση, δότε τον νερούτσιχον βλίγον gV. ἐὰν (SA. — 412h. χαὶ πάλιν έξαφήτε τον άλλας και τρείς ήμέρας g. κάν τρείς V(SA) = 412i. σάν νάμαθεν έξάπαντος από τοῦ 'Ιπποκράτους g. και ώς ἔμαθον... τον 'Ιπποκράτην (SA. manque V. — 412j. τάχα να πλήξη νά σφαγή να πέση να αποθάνη Η. γοργόν... να σφ. και παίση τον δ στρόφος (πόνος raturé devant στρόφος) V. manque g(SA. - 412k. καὶ λυτρωθούμεν τον γοργόν, νὰ μή μᾶς παραψάλλη ΗV. ή νά αποθάνη σύντομον και να τον Ιυτρωθώμεν CSA (SA Ιυτρωθούμεν). manque g. — 412.l. ἢ νὰ βιαστῆ γοργώτερον καὶ ἐγερ ϑ ῆ καὶ δουλεύη V. ἢ ἐὰν ύγιάνη καὶ ἐγερ ϑ ῆ καὶ πάλιν νά δ. CSA. manque g.

414. είδες πανάριστον ἰατρόν, είδες λαμπρόν τεχνίτην gV. τεχνίτην μέγαν (S.A. — 415. εδιάβην ... εδιάβην H. Νεκτάριον g. $\tilde{\eta}$ καὶ τὸν Κανικλείου (SA. — 416. εδιάβην τὸν Αναίτιον H. καὶ αὐτόν V. τὸν Γαληνόν καὶ τὸν Αριστοτέλην CSA. — 417. συχαρίκια μου δ. H. νὰ σὲ ἰατρεύση, δέσποτα, νὰ σὲ τὸν προξενήσω g. $\tilde{\eta}$ σὲ τὸν προξενήσω V(SA. — 418. Για H. τὰ μὴν φοβᾶσ' εἰς ποταμόν ξερόν g. φοβήσαι ποταμόν (SA. — 419. τὰ μηδὲ σκύλον νὰ ἔν' νεκρός H (dernier vers H) φοὰπο H0 καὶ H10 καὐλον πούλον πούποτε νεκρὸν τὰγέρθη H10 ψοφισμένον πούποτε κύνα νὰ σὲ δαγκάση (SA πούπετε).

419α, εί δε και γράφω περισσά και τοὺς λόγους μηκίνω g. τί δε κ. γρ. π. τ. λόγους μου μηκύνω V. τί γάο κ. γο. π. μηκύνω καὶ τὸν λόγον (SA. — 419b. εἰ γὰρ λεπτως ἀπάρξομαι τὰ τούτων χαταλέγειν (SA. καὶ γ. λ. ἀνάρξομαι V (après 419c). manque g.-419c. καὶ δήλα πάντα καθιστώ τῷ κράτει σου τῷ μέγα g, κ. δ. ταὐτα τῷ κρ. σ. τ. μ. καθιστάνω V. κ. δ. ταὐτα καθιστάν τή πραταιή σου σχέπη SA, — 419d, δ χρόνος ἐπιλείψει με φ $ext{9}$ εγγόμενον τὰ τούτων (SA manque gV. — 419e. γαστρίμαργον καὶ λαίμαργον καλούμενον πολλίκες CSA. manque gV. — 419f. δ λάρυξ $d\xi\eta \rho \dot{a} v \vartheta \eta$ μου από της ακρασίας V, manque g(SA,-419h), καὶ ή κοιλιά μου $d\zeta \dot{a} \rho \dot{a} \dot{a} \dot{b}$ της άφαγίας gV, νῦν f κ... τὴν ἀφαγίαν (SA. — 419i. καὶ μεθυστής ἀδόμενος ἐκ πάντων καὶ οἰνοπότης (S.4. manque gV. — 419j. ἀπὸ τὸ χυμινόθερμον ὅλω; ὑδρωπικιάσα g. χ. δεσποτα ὑδρ. (S.4. manque V. — 419k. γηροχομεῖν χαλούμενος καὶ τρίτον, δέσποτά μου (SA. manque gV. — 4191. Εκ τὰς πολλάς Εβλάβησαν δουλείας τὰ νεφοά μου g. Επώστησαν V. Εθλάσθησαν...τ. πλευρά μ. (8.4. - 419m. πουρτέσης δ' αύθις ύπ' αύτων καλουμένος πολλάκις g. στλιβίτσης δ ταλαίπωρος καλούμενος CSA. manque V.-419n. δλόγυμνος δπέμεινα διά την δνειδισίαν g^{V} . τάς δνειδισίας CSA. = 4190. ἀφήχα καὶ τὰ μαλακὰ στρώματα νὰ κοιμούμαι gV. Εμφές . . . στρ. καὶ πλατέα CSA. = 1419p. τὰ δστέα μου συνετρίβησαν ἀπό ξηροχοιτία: g, τὰ δστα μ. σ. ἐχ τῆς ξ ('SA, χαὶ τ. δστα μ. teoinησαν iz τή; ξ. V. (Dans V le poème finit par ce vers). - 419q. el; τον χορόν ποῦ ψάλλομεν φοβούμενος πολλάκις g. μή ψάλλοντα πληττύμετον π. (S.1. - 419r. Επόνεσα τον γούογουρον $i_{\it x}$ τής πολυφωνίας g, ἐπόνησα (S.I. = 419s, ὁνειδίζόμενος συχνώς, γόνυ μή κλίνων δλως (S.I. manque g. - 419t. τὰ γονατία μου σθένησαν ἀπὸ τὰς μετανοίας g. ησθένησαν (S.1. -419μ. ὑπνιάρης δὲ καλωυμενος καὶ πάλιν παρ' ἐκείνων (S.I. manque g. — 419υ, τὰ μάτια μου

况 τῆς ποοφύρας βλάστημα, παντάναξ τροπαιούχε, 420 καὶ τοῖχος ἀπροσμάχητον τῆςδε τῆς Βυζαντίδος, ταῦτα λοιπόν, ως εἴοηκα τῷ κράτει σου, μὴ φέρων, έκων έξέρχομαι μονης έκ της του Φιλοθέου, δι' άσπες είπον άνωθεν παμπλείστους τὰς αἰτίας, καί ποὸς τὴν σὴν κατέφυγα μεγάλην βασιλείαν. 425 άφ' ότου γὰο ἐκοάτησας ταύτην θεοῦ βουλήσει, οὐκ ἔστησας τὰς χεῖρας σου ποσῶς εἰς τὸ μὴ δοῦναι καί μοναχοίς και κοσμικοίς, και γέρουσι και νέοις, καὶ πάντες ἐπαγάλλονται σκιρτῶντες, εὐφημοῦντες, τῶν σῶν ἐπαπολαύοντες μεγάλων δωρημάτων. 430 "Αφτι δε πρόσσχες καὶ εἰς ἐμέ, στενούμενον, πεινώντα οὐ γὰο ὑπέρογκα ζητῶ, δέσποτα στεφηφόρε, νὰ λάβω τὴν ἀπόφασιν εὐθὺς τῆς ἀθυμίας. ψωμίν ζητῶ τῷ κράτει σου δλίγον, κομματίτσιν, είς ην η βασιλεία σου μονην με παραπέμψει. 435 Έπεὶ δὲ νῦν ποοβάλλομαι μεσίτην τε καὶ ποέσβυν ώς ποὸς τὴν βασιλείαν σου Γεώργιον τὸν μέγαν, τὸν ἐν πολέμοις ὄντα σοι καλὸν συνοδοιπόρον, έν τούτω τοίνυν έξαιτῶ, γοργὸν κατάνευσόν μοι. 4:0 Ές γαο Χοιστός έρούσατο τον Πέτρον έκ πελάγους, καὶ Ἰωνᾶν διέσωσε τοῦ θαλαττίου κήτους, ουτως νυν, δέσποτα, κάμε τον ταπεινόν και ξένον

έξηρών θησαν ἀπό τῆς ἀγουπνίας g, τὰ ὁμμάτια μ. ἡγοιώθησαν ('S.1. — 419m. ἡ σάοξ μου ἐχεφαλίασεν ἀπό τῆς ἀλουσίας (S.1. manque g. — 419x. τὰ δόντια μου ἐππαμάχθησαν ἀπό ξηροφαγίας g. οἱ όδοντες μου . . . ἐχ τῆς ξ. (S.1. — 419y. καὶ τὰ μαλλίτσιχ μου ἔπνσαν ἀπό τὴν ἀλουτσίαν g. ἐχ τὰς ἀποτοιχέας (S.1. — 419z. ἔδε χαιθούνια, δέσποτα, καὶ θλίψεις τὰς βαστάζω g. χαιβρόντιν . . . θλίψει τὴν β. ('S.1. — 419aa. αι, πόση παφαπόνεσις εἰς τὴν ψυχήν μου χείται ('S.1. manque g. — 419bb. καὶ τὶς οὐχ οἰχτειρήσει με τὸν χαικοδιχημένον g. χαὶ ποίος οὐχ οἰχτείρει με τὸν παφαπονεμένον ('S.1. — 419cc. οὐδ' ἄπερ εἶπον χαλεπὰ Ενυθερίαν δίδουν g. ἡ ἀνπερ εἶπον χαλεπῶν Ενυθερίαν δωσει (S.1. (Α εἰς ὑνπερ).

420. αλλ' ω π. g. το της π. ('S.1. - 422. ίδου λοιπόν τὰς μάστιγας ᾶς εἴρηκα μ. φ. ('S.1. -423. αὐτὸς Ιξήλθον τῆς μονῆς τοῦ χυροῦ Θεοφίλου (S.1. — 424. ὁί ας Εξείπον g. πολλάς πανατομίας C. πολλάς π[αφανομί]ας S. Dans S, la partie entre crochets est cachée par une tache (voir notre introduction, p. 13); le mot a été laisse en blanc par 1: une seconde main a tracé dans l'espace blanc παφανομία; — 425, μετά δακρύων σχέπην ('. μετίο [δαχούων σ] εέπην S. Dans S et A, même situation qu'au vers précédent; dans A, δακούων σκίπην laissé en blanc et ajouté de seconde main. — 426. εκέφδισα; y. — 427. τὸ δισόναι g. — 428. κ. μοναχούς κ. κοσμικούς κ γέφοντας κ. νέους g. — 429—430. καὶ πάντες έπαγάλλονται μεγάλουν δωρημάτων (SA; ce vers correspond aux deux vers 429-430 ${
m de}\ g.\ -\ 430a.\$ έχ των χαρίτων των λαμπρών τού σού γενναίου χράτου; (S.1. $-\ 431.$ έμέν g.επιόε, βλέψοι επ' εμοί, στεονοκτυπώ και κλαιω (SA (S στεονοκοπώ κ. κλαίωι). — 431a. τὸν Παρίωνα τον σύν δούλον οίκτρον και πένην g. manque (S.1. — 431b. παρακαλώ λυθήναι μου την δέησιν ταχέως (S.1. - 433. ν. λ. σύν την ζήτησιν εύ. κ. άτιμίαν g.- 434. καλόν κομματοπουλίν g. χομτό, S, et de première main, dans la marge, ζητό, qui est aussi la forme de 1. - 435. παραπειώνεις g. βασιλεία nov SA et dans A, de seconde main, του au lieu de μου. — 436. ἐπειδή καὶ πο. g. ποοσβάλλομαι 1.-437. Γεώργιον τὸν δοϊκαν (SA. — 439. είς τουτου την μονής τητώ έχει κατατεθείναι g.-440. έ. Πέτρον από θαλάσσης g.-441. άβυσσίου κ. g.-441a. καὶ τφεῖ: παῖδα: διέσωσε πυρὸς ἐπταπλασίου g. manque (γ.4. — 442. οθεω και ου μέ, δ., τον άθλιον και πένην g.

τῶν δυσχερῶν ἀπάλλαξον σοφῶν μηχανημάτων,
ὧνπερ κατεῖπον ἄνωθεν λεπτομερῶς ἀδίνων,
445 καὶ δίδου μοι τὴν ἄπασαν αὐτῶν ἐλευθερίαν.
Πείθομαι γάρ, ὧ δέσποτα, τῷ κράτει σου θαρρήσας,
καὶ δοῦλος ὢν ἀνάξιος τολμήσας ἐδεήθην.

443. $\delta \epsilon \iota \nu \bar{\omega} \nu$ μ. g. τῶν [δυσχες] τῶν S. Pour C et A, même situation qu'au vers 424: dans A, le mot δυσχες ῶν a été laissé en blanc; une seconde main a écrit συμφος ῶν dans l'espace libre. — 444. λεπτομες ῶς ὁ τάλα: g. ὧν[πες κατείποι] C. Pour C et A, même situation qu'au vers 424: dans A, ὧνπες κατείπον laissé en blanc et remplacé, de seconde main, par εἰρημένων. — 445. αὐτοῦ ἰ g. καὶ δίδου μ[οι τὴν ἄ. Même situation que précédemment: dans A, καὶ δίδου μοι τὴν a été laissé en blanc et remplacé, de seconde main par καὶ πάρεξῶν μοι. — 446. ποθῶ καὶ γὰς ... προθύμω; g. — 447. ὡς δοῦλος σου g. Fin du poème dans CSA. — 447a. μὴ ἀποτύχω, δέσποτα, τῆς ἱκετείας ὅλως g. — 447b. ὡς ᾶν καὶ ἐκτενέστεψον ἐκ καρδίας ἐκπέμπωι g. — 447c. ὑπὲς τοῦ κράτους σου εὐχὴν πρὸς τὸν ἄνακτα κτίστην g. — 447d. ἵνα σοὶ καὶ ἀείζωον παρέξη βασιλείαν g. — 447e. τὴν ἄληκτον, τὴν μένουσαν. τὴν μετὰ τῶν ἡδίστων g. — 447f. Πατρί, Υίῷ καὶ Πνεύματι δόξα καὶ παλιν δόξα g.

IV.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα.

Από μικρόθεν μ' έλεγεν ό γέρων ό πατήρ μου.

Manuscrits. G = Parisinus Grec 396, $f^0 698 à 704$, G = Parisinus Coislin 382, fo 142 ro à 148 vo. — S = Parisinus Suppl. gr. 1034, fo 169 ro à 175 vo. — 1 = Manuscrit d'Andrinople 1237, f° 1 r° à 7 r°. -g = Parisinus Grec 1310, f° 429 r' à 434 r°.

Titre. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα G. Πτωχοπρόδρομος g. Στίχοι Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρός τον βασιλέα κύο Μανουήλ τον Κομνηνον ('SA (Α Μανουήλ τον Πορφυρογέννητον). Le début. tel que nous le donnons, est celui de G; le manuscrit g commence par les huit vers que voici:

```
1a
       Μόλις τολμήσας, βασιλεύ, δέσποτα στεφηφόρε,
```

- 16 σχηπιούχε Κομνηνόβλαστε, χράτιστε χοσμοχράτορ,
- 1c ύπο την σχέπην σών χουσών προσέρχομαι πτερύγων
- 1dκαθικετεύων, έξαιτών, παρακαλών ο τάλας
- τας άκους προθείναι μου σής άνακρατορίας 1e
- 1f* δομος σύ γάο δ γαληνός πάντων των έν άνάγκαις,
- $1g^*$ καὶ μή μὲ κλείσης ἀκοὰς τὰς βασιλικωτάτας,
- $1h^*$ μηδε σου αποστρέψης με δούλου κατησχυμένου.

Les vers 1f*, 1g*, 1h* correspondent aux vers 1rr, 1ss, 1tt de la tradition suivante, qui est celle de (S.1:

```
1a
      Τολμήσας μόλις, βασιλεύ, δέσποτα στεφηφόψε.
1b
      σχηπτούχε Κομνηνόβλαστε, χράτιστε χοσμοχράτος.
1c
      τῆ σχέπη τῶν χουσέων σου ποοσέρχομαι πτεούγων
1d
      καθικετεύων, έξαιτων, παρακαλών ὁ τάλας (καθικετεύειν SA)
```

- τὰς ἀκοὰς προσθείναι μοι τῆς σῆς ἀνακτορίας, 1e
- 1*f* βπως λεπτομερέστερον τὰ κατ' ἐμὲ λαλήσω. 1gΜόλις ποτέ παραδραμών την θάλασσαν τοῦ βίου
- 1h
- τήν ούτω κατακλύζουσαν καί συνρυθίζουσάν με,
- 1iπρός τὸ κοσμοσωτήριον προσέδραμον λιμένα (πρός τὸν SA) 1j
- τον της χριστομιμήτου σου μεγάλης βασιλείας
- 1kσύ γὰο λιμήν ἀχύμαντος τῶν σοὶ πουσπεφευγότων.
- 11 Μόλις λιπών το πέλαγος των άλμυρων φορντίδων,
- 1mέφθασα πούς το πέλαγος των εθεογετημάτων
- 1n σύ γὰρ ἐλέους ή πηγή καὶ τῶν χαριτων χάρις,
- 10 καί πέλαγος χριστότητος καί της φιλανθρωπίας,
- 1p σύ πράτος των φηγιναρχών, των τοπαρχών αὐτάνας:
- 1qέπι δέ τω τετράνακτι τω τετραυγουστομόρφω
- 11 'Ρώμης της νέας της χουσης, της Κωνσταντίνου 'Ρώμης,
- 18 τω γόνει τω του χράτους σου ναὶ μὴν χαὶ τῆς πορφυρας (γόνω . . . νέμειν S.A.)
- 1tμερών τεσσάρων των της γης και κράτος κηρυχθησει.
- 124 Αύτὸς γίος τὸ τετραιγουστον ἐκ τῆς προσηγορίας (τετραύγοστον SA)
- σταυρού την τετραμέρειαν πάντως παρασημαίνει (παρασημαίνων SA)

,, Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει.

Βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου, πεζὸς περιεπάτει,
καὶ τώρα διπλοεντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος.

Δὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, ὑπόδησιν οὐκ εἶχεν,
καὶ τώρα, βλέπεις τον, φορεῖ τὰ μακρυμύτικά του.

Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, ποτέ του οὐκ ἐκτενίσθη,
καὶ τώρα καλοκτένιστος καὶ καμαροτριχάρης.

Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, λουτρόθυραν οὐκ εἶδε,
καὶ τώρα λουτρακίζεται τρίτον τὴν ἑβδομάδα.

Αὐτός, ὁ κόλπος του ἔγεμε φθεῖρας ἀμυγδαλάτας,

```
1w
       ώς γουν ο τύπος του σταυρού τετραμερής τυγχάνει,
1x
       ούτω καὶ σὰ τετραμερή κατακρατήσας κόσμον
1u
       ἐπὶ τῶ τετραυγούστω μοι τῷ πορφυρογεννήτω.
1z
      Όμως δε σύ, τετραύγουστε, του τετραυγούστου δίχα,
1aa
       σχηπτρα χρατύνεις χραταιώς της μονοχρατορίας,
1bb
       τριάδι συνεργούμενος τῆ θεαρχικωτάτη.
1cc
       "Αν γάρ τινες των έν άρχη των μή καλώς φρονούντων
      τὸ καθ' ήμᾶς φρονήσωσι καὶ περιθραυθηνώσι (περιθραυθηθώσι SA, περιθρασυνθώσι
1dd
1ee
       καὶ νεύσας μόνον κατ' αὐτῶν μόνω τῷ νεύματί σου (νεύσης Legrand),
1ff
       ώσει καπνός πορεύσονται πόρρω του σου προσώπου,
1gg
       πτοούμενος την σύγκαυσιν, μονάρχα μονοκράτορ (πτοούμενοι SA),
1hh
      τη λάμψει τοῦ προσώπου σου μήπως κατακαῶσι (κατακαῶσιν SA),
1ii
       καθώσπες τήκεται κηρός από πυρός προσώπου
1jj
       ώς πρό μικρού πεπόνθασι Δαντόνης καί Μελίας (πεπόνθασιν SA)
1kk
       καί Νουραδίνος σύν αὐτοῖς, έξ ἄκρας τῆς ἀνοίας
1ll
      ωσπερ έχείνος Νεεμάν ό πρίν αποστατήσας.
1mm Άλλα πρός το προκείμενον και πάλιν ἐπανέλθω·
1nn μόλις δυσθείς των δυσχερών βιωτικών φροντίδων
100
      των καταποντιζόντων με και καταβυθιζόντων,
      συντόμως ήλθον, ώς όρφς, ώς από των κυμάτων,
1pp
1qq
      πρός κράτος το γαλήνιον της αυτοκρατορίας,
1rr
      πρός δρμον καὶ ἀνάπαυλαν πάντων των ἐν ἀνάγκας.
188
      Αλλά μη κλείσης άκοάς, μηδέ άποστραφής με (μοι SA),
1tt
      τον δούλον και οικέτην σου τον κατηχρειωμένον
1uu εί γὰς καὶ λέξων ῆςχομην μυθοπλαστῶν τοὺ; λόγους (ῆςχουμουν SA),
      εὐλύτως είχες, βασιλεύ, πάντων έχ τούτων λύειν (λύσιν Coray et A),
1 mm εν σοί γαρ εγκατοίκησεν ή του θεού προνοία (εκατοίκησεν S.1),
1xx ή Σολομώντος ἄρρητος θεόσοφος σοφία.
144 Αλλ' ἄρχομαι τὰ κατ' ἐμὲ τῷ κράτει σου γνωρίσαι,
      καὶ πόσην δ τρισάθλιος ύπέστην την ζημίαν (ἐπέστην SA)
1ααα έχ του μαθείν με γράμματα και βίβλους άναγνωναι
1666 και των άρχαιων μυθουργών τὰς ληρομυθουργίας.
1ccc 'Ενταύθα τοίνυν έξ άρχης τὰ κατ' ἐμὲ γνωρίσω.
```

1. ἀπό μικροῦ μὲ ἔλεγεν ('S.A. — 2. τέκνον μου gCS.A. γράμματα ωσὰν C. ἄν θέλεις νὰ φελέσης g. — 3. ἐπεριπάτει g. — 4. κ. τ. ἔνι δ. ('S.I. παχυμολαρᾶτος C. Le manuscrit g donne ici les deux vers suivants: καὶ τώρα, βλέπεις, γέγονεν χρυσοφτερνιστηρᾶτος, | ἀλογοτριπλοντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος. — 5. ὅταν ἔμάνθανεν αὐτὸς G. ὁντὰν ἔμάθανεν g. ὑπόδεσιν A. είχε ('. — 6. κλέπε τον... μακρομύτικὰ του ('S.A. — 7. ποτέ τ' οὐκ ἔκτενίστη G. ὁντὰν ἔμάθανεν, ποτὲ δὲν ἐκτενίστην g. ἐκτενίστην ('S.A. — 8 καλοκαβαλλάρης G. καλοκτένιστος καὶ μαυροτριχαρᾶτος g. τώρα ἔνι ('. καὶ τώρα ἔνι S.I. Dans g('S.I., ce vers se trouve après le vers 12d (voir plus loin); l'ordre des vers, dans ces quatre manuscrits est celui-ci: 6, 9, 10, 11, 12, 12a, 12b, 12c, 12d, 7, 8, 13, 14. — 9. λουτροῦ θύραν G. αὐτὸς μικρὸς οὐδὲν είδεν τοῦ λουτροῦ τὸ κατώρλιν g. αὐ. μ. οὐ. εῖ. τὸ τοῦ λοετροῦ κατώρλιν ('S.I. (S οἶδεν, A οῖδε). — 10. λουτρικίζεται g. ἐρδομάδαν S.I. — 11. ὁ κόρφος του βουρρούριζεν ψεῖρας ἀμυγδαλάτας g. ὁ κόλπος του ἐρουρρούριζεν ψεῖρας ἀμυγδαλάτας g. ὁ κόλπος του ἐρουρρούριζεν ψεῖρας ἀ. ('. ὁ κόλπος του ἐρουρρούριζεν S.I.

καὶ τώρα τὰ ὑπέρπυρα γέμει τὰ μανοηλᾶτα. Καὶ πείσθητι γεροντικοῖς καὶ πατρικοῖς μου λόγοις, καὶ μάθε τὰ γραμματικά, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει. Καὶ ἔμαθον τὰ γοαμματικὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου. 15 Αφ' οδ δε τάχα γέγονα γραμματικός τεχνίτης, έπιθυμῶ καὶ τὸ ψωμὶν καὶ τοῦ ψωμιοῦ τῆν μάνναν ύβρίζω τὰ γραμματικά, λέγω μετὰ δακρύων ... Ανάθεμαν τὰ γράμματα, Χριστέ, καὶ δποῦ τὰ θέλει! ανάθεμαν καὶ τὸν καιρὸν καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν 20 καθ' ήν με παρεδώκασιν είς το διδασκαλείον, πρός τὸ νὰ μάθω γράμματα, τάχα νὰ ζῶ ἀπ' ἐκεῖνα!" 'Εδάρε τότε ἂν μ' ἔποικαν τεχνίτην χουσορράπτην, άπ' αὐτοὺς ὁποῦ κάμνουσι τὰ κλαπωτὰ καὶ ζῶσι, καὶ ἔμαθα τέχνην κλαπωτήν τήν περιφρονημένην, 25 οὐ μὴ ἤνοιγα τὸ ἀρμάριν μου καὶ ηῦρισκα ὅτι γέμει ψωμίν, κρασίν πληθυντικόν καί θυννομαγειρίαν, καὶ παλαμιδοκόμματα καὶ τσίρους καὶ σκουμπρία. παρ' οὖ ὅτι τώρα ἀνοίγω το, βλέπω τοὺς πάτους ὅλους, καὶ βλέπω χαρτοσάκκουλα γεμᾶτα τὰ χαρτία. 30 Ανοίγω την αρκλίτσαν μου, να εύρω ψωμίν κομμάτιν, καὶ εδρίσκω γαρτοσάκκουλον ἄλλο μικροτερίτσιν. Απλώνω είς τὸ περσίκιν μου, γυρεύω τὸ πουγγίν μου, διὰ στάμενον τὸ ψηλαφῶ, καὶ αὐτὸ γέμει χαρτία.

12. χ. τ. γέμει δ κόλπος του υπέοπυρα μανουλάτα G. μανολάτα g. κ. τ. τ. νομίσματα γ. τ. μαντιλιά του (SA (S.1 μανοηλάτα). - 12a-12d. manquent dans G. 12a. καβάδιν είχεν στούπινον τσαντπαλοφορεμένον g. τσάντσαλον είχε στούπινον καράδιν λερωμένον (SA (S είχεν). — 12b. καὶ φόρειν το μονάλλαγο; χειμόν ναὶ καλοκαίψιν g. καὶ ἐφόψει το US.1. χειμώνα καλοκαίψιν S.1. — 12c. καὶ τάρα, βλέπεις, γέγονεν λαμποοπουχαμισώτος g. γέγονε λαμπούς καὶ λουρικάτος ('S.1. — 12d. παραγεμιστοτράχηλος \vec{x} έμορφοπροσωπάτος g. π. μεταξοσφικτουράτος (SA. — 13. σου tous les mss. -- 14. αν θέλει; να φελέση; g. x. μ. γράμματα και σύ, και ώσαν (S.1. --14a-14f. manquent dans G. 14a. αν γάο πεισθή; ταϊ; συμβουλαϊ; καὶ τοῖς διδάγμασί μου gS.1. δ. σου ('. — 14b. σύ μεν μεγάλω; τιμηθής, μεγάλως εύτυχήσεις g. σύ μεν μεγάλως τιμηθής, πολλά να εὐτυχήση: (S.I. — 14c. έμε δε τον πατέρα σου κάν έν τοις τελευτοίς μου q. έν τί, τελευτή μ. CS.1. — 14d. να θοέψη; ώς αδύνατον και τα γεροβοσκήσης g. ώς ταλαίπωρον και τα γηροτυοφήση; CS.1. — 14e. ω: δ' ήκουσα τοῦ γέροττο;, δέσποτα, τοῦ πατρός μου gt'S.1. — 14f. τοῖ; γὰο γονεῦσι πείθεσθαι φησί τὸ θεῖον γοάμμα gCSA. — 15. ἔμαθα τὰ γο. πλήν μετὰ πόπου πόσου. - 16. ἀφοῦ δὲ γέγονα κὰγὰ CS.I. - 17. καὶ κύταλον καὶ ψίχαν g. - 17a. καὶ διὰ τὴν πεῖναν τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν gCSL manque G.=18. ὑ. τὴν γραμματικὴν καὶ κλαίγω καὶ φωτάζω g. - 19. καὶ ποῦ τὰ θέλει g. ἀτάθεμα $\ell'A.$

- 35 Μφ' οὖ δὲ τὰς γωνίας μου τὰς ὅλας ψηλαφήσω, ὅσταμαι τότε κατηφής καὶ ἀπομεριμνημένος, λιποθυμῶ καὶ ὀλιγορῶ ἐκ τῆς πολλῆς μου πείνας καὶ ἀπὸ τὴν πεῖναν τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν γραμμάτων καὶ γραμματικῶν τὰ κλαπωτὰ προκρίνω.
- 40 Τὴν πεφαλήν σου, δέσποτα, εἰς τοῦτο τί μὲ λέγεις;
 ὰν εχω γείτονά τινα καὶ ἔχει παιδὶν ἀγώριν,
 νὰ τὸν εἴπω ὅτι μάθε το γραμματικὰ νὰ ζήση;
 ὰν οὐ τὸν εἴπω μάθε το τσαγγάρην τὸ παιδίν σου,
 παρακρουνιαροκέφαλον πάντες νὰ μὲ ὀνομάσουν.
- 45 Καὶ ἄκουσον τὴν βιωτὴν τσαγγάρου, καὶ νὰ μάθης τὴν βρῶσιν καὶ ἀνάπαυσιν τὴν ἔχει καθ' ἐκάστην.
 Γείτοναν ἔχω πετσωτήν, ψευδοτσαγγάρην τάχα, πλὴν ἔνι καλοψωνιστής, ἔνι καὶ χαροκόπος.
 Όταν γὰρ ἴδη τὴν αὐγὴν περιχαρασσομένην,
- 50 εὐθύς ,, ὰς βράση τὸ θερμόν, λέγει πρὸς τὸ παιδίν του, καὶ νά, παιδίν μου, στάμενοι εἰς τὰ χορδοκοιλίτσια, ἀγόρασε καὶ βλάχικον σταμεναρέαν τυρίτσιν, καὶ δός με νὰ προγεύσωμαι, καὶ τότε νὰ πετσώνω "
 Αφ' οὖ δὲ κλώση τὸ τυρὶν καὶ τὰ χορδοκοιλίτσια,
- 55 καν τέσσερα τον δίδωσι γεματα είς το μουχρούτιν, και πίνει τα και ερεύγεται. Κερνούν τον άλλον ενα, και παρευθύς υπόδημαν επαίρνει και πετσώνει. Όταν δε πάλιν, δέσποτα, γεύματος ώρα φθάση, ρίπτει το καλαπόδιν του, ρίπτει και το σανίδιν,
- 60 καὶ τὸ σουγλίν καὶ τὸ σφετλίν καὶ τὰ σφηκώματά του, καὶ λέγει τὴν γυναῖκαν του: ,, κυρά, καθὲς τραπέζιν' καὶ πρῶτον μίσσον τὸ ἐκζεστόν, δεύτερον τὸ κρασᾶτον,

36. ἀπομεριμνισμένος A. — 37 λιγοθυμῶ, λιγοψυχῷ ἀπὸ πολλῆς μου πείνας g. λιποθυμῷ, λιποθυμῷ, ἀπὸ πολλῆς μου πείνας (SA - 38, καὶ διὰ τ. π. g. — 39. ἀρνοθμαι τὰ γραμματικά g. γράμματα τῶν γραμματικῶν τοῖς κλαπωτοῖς προκρίνω (SA - 38)

- 60. manque dans g. καὶ τὸ σουβλίν καὶ τὸ σμιλίν καὶ τὰ σφηκώματά του (SA. 61, καὶ θὰς τ g. κερά μου θὰ: τ. (S.1. 62. μίσσοι ἐκζεστὸν, δ. τ σφουγγάτον g. πρώτον θὰ: τὸ ἐκζεστὸν καὶ τότε τὸ σφουγγάτον (S.1. 62α. καὶ τρίτοι τὸ ἀκριόπαστοι ὀφτὸν ἀπὸ μερίου g. manque dans (SA.

καὶ τρίτον τὸ μονόκυθρον, πλην βλέπε νὰ μη βράζη!" Αφ' οδ δε παραθέσουσι και νίψεται και κάτση. 65 ανάθεμα με, βασιλεύ, όταν στραφώ καὶ ίδώ τον τὸ πῶς ἀνακομπώνεται κατὰ τῆς μαγειρίας, αν ού κινοῦν τὰ σάλια μου καὶ τρέγουν ώς ποτάμιν. Αὐτὸς γὰο ἐμπουκκώνεται, κλώθει τὴν μαγειρίαν, καὶ ἐγὰ ὑπάγω καὶ ἔργομαι πόδας μετρῶν τῶν στίγων. Αὐτὸς γορταίνει τὸ γλυκὺν εἰς τὸ τρανὸν μουγρούτιν, 70 καὶ ἐγὰ ζητῶ τὸν ἴαμβον, γυρεύω τὸν σπονδεῖον, γυρεύω τὸν πυρρίγιον καὶ τὰ λοιπὰ τὰ μέτρα. άλλὰ τὰ μέτρα ποῦ ἀφελοῦν τὴν ἄμετρόν μου πείναν; "Εδε τεγνίτης στιχιστής ἐκεῖνος ὁ τσαγγάρης. εἶπε τὸ κύριε ἐλέησον, καὶ ἤρξατο δουκανίζειν. 75 Ένὰ δέ, φεῦ τῆς συμφορᾶς! πόσους νὰ πλέξω στίχους, πόσους νὰ γράψω κάλλιστα, πόσους νὰ λαρυγγίσω, νὰ τύχω μου τοῦ λάουγγος τῆς ἄπρας θεραπείας. "Ωομησα τάχατε κάγὼ τὸ νὰ γενῶ τσαγγάρης, 80 μη νὰ γορτάσω τὸ ψωμίν τὸ λέγουν ἀφρατίτσιν, άλλα το μεσοκάθαρον το λέγουσι της μέσης, τὸ ἐπιθυμοῦν γραμματικοὶ καὶ καλοστιγοπλόκοι. Καὶ τεῶς γυρεύων ηθρημα καὶ ταρτερον δκάπου, καί έδωκα το καὶ ἠγόρασα σουγλίν ἀπὸ τσαγγάρην, καὶ ώς ἦσαν τὰ καλίγια μου πλήρης ἔξεσγισμένα, 85 έπιάσα τάχατε μικούν νὰ τὰ περισουφρώσω. καὶ κρουώ σουγλεὰν τὸ χέριν μου καὶ ἐδιέβην ἀπεκείθε, καὶ ώς ποῆσμαν ἐκ τοῦ κοούσματος γέγονε τῆ χειοί μου, δλόκληφον εδιάβασα μηναν είς τον ξενώνα.

63. τέταρτον ... μήν g. αχοόπαστον C. S.1 donne: καὶ δεύτερον τὸ αχοόπαστον, πλήν βλέπε τὰ μή βράζη. — 64. παραθέσουσιν g. ἀφ' οὐ δὲ φάγουν τὸ ἐκζεστὸν ἔχτοτε τὸ σχορόᾶτον CSA. — 64α. ἀνάθεμά με, βασιλεῖ, καὶ τοἱς ἀνάθεμά με g. manque dans CSA. — 65. ὅται στραφῶ καὶ τὸω τον λοιπὸν τὸ πῶς καθίζει g. — 66. νὰ πιάση τὸ χουτάλιν g. μαγερίας C. — 67. καὶ οὐδὲν τρέχουν τ. σ. μ. ὡς τρέχει τὸ ποτάμιν g. manque dans CSA. — 68. manque dans gCSA. — 69. κὰ ἐγὼ ... κὰ ἔρχομαι g. καὶ ἐγὼ ὑπομένω καὶ ἔρχομαι ποσῶς μετρῶν τοὺς τίχους CSA (SA ὑπηγαίνω ... στίχους). — 70. αὐτὸς κοτσώνει CSA μισούριν C. manque dans g. — 71. εὐθύς g. — 72. μέτρη g. — 73. τὸ τὰ μὲ τήκη ή πείμα G. στήν ἄ. μ. π. g. — 73α. πότε γὰρ ἐκ τὸν ἴαμρον νὰ φάγω, κοσμοκράτορ gCSA. — 73b. ἡ πῶς ἐκ τὸν πυρρίχιον ποτέ μου νὰ χορτάσω gCSA. — 74. σοφιστής g. στιχιτὸς CSA. τσακάρης C. — 75. εἶπεν τ. κ. ἐλέησον ἤρξατο ἡ. gCSA (g. κύριε λέησον). — 76. εἴπω G. — 77. νὰ πλέξω καὶ νὰ πῶ g. πόσα νὰ γράψω καὶ νὰ εἶπῶ πόσα νὰ λ. CSA (S ἡ νὰ εἴ.). — 78. καὶ τοῦ λ. τ. ὰ. βοηθείας g. — 79. τάχα καὶ ἐγὼ gCSA. τσακάρης C. τοῦ νὰ γ. το. g.

80. τὸ οὐ λέγουν G. ἴνα g. — 81. τὸ λέγουν κιβαφίτην g. ἡ ἀπὸ τὸ μεσοκάθαφτον τὸ λέγουν τῆ: πωχείας CSA (SA μεσοκάθαφον ... πτωχείας). — 82. τὸ πιθυμοῦν g. ἐπεθυμοῦν SA. — 83. κ. τ. ὁκάπου ηθρηκα κὰν τοφνεσάκιν κάπου g. κ. τ. ὁκάπου ηθρηκα τὸ ταφτεφὸν τὸ λέγουν CSA (Α εὐρηκα). — 84. καὶ δίδω το καὶ ἀγόφασα σουβλίν g. κ. δίδω το ... σουβλίν CSA. τσακάφην ('. ἀπὸ τὸν A. — 86. ἐ. τάχα καὶ ἰγώ ν. τ. π. CSA. — 87. σουβλεάν ... καὶ διέβην g. σουβλέαν ... ἐδιέγη ἀπὶ ἐκείθεν CSA. κρούω SA. — 88. ἐκ τοῦ πρήσματος G. καὶ πρήσματ g. καὶ ὡ: τύμπανον ἐγένετο καλλιστου τυμπαιάρη CSA. — 89. καὶ ὁ. ἐδιέγμου μ. εἰς τὸ κρεββάτιν g. κ. ὁ. διεβίβασα CSA. ξενιώναν SA — 89α. ἀπὸ πτωχείας μου πάλιν δέ, δέοποτα στεφηφόφε G. ἀνάθεμά με, βασιλεῦκαὶ τρὶς ἀνάθεμά με g. νάθημά με, βασιλεῦς κ. το. ὰ. μ. C. ἀνάθεμάν με, βασιλεῦ, ναὶ τρ. ἀνάθεμάν

90 "Αν έμαθον την δαπτικην έντέχως έπιστήμην, μετά βελόνιν ταρτερού και βάμματα σταμένου, καὶ ψαλιδόπουλον μικρόν, νὰ ήμην οἰκοδεσπότης. αν γαο ούκ εγυρίζετο δάψιμον είς τον κόσμον, δκάποιας τεῶς γειτόνισσας δοῦχον νὰ παρελύθην, 95 καὶ παρευθύς νὰ μ' ἔκραξεν' ,, δεῦρο, τεχνῖτα, δεῦρο, νά, κέντησον τὸ φοῦχον μου καὶ ἔπαρ' τὸ φαπτικόν σου." "Αν ημην παραζυμωτής η δουλευτής μαγκίπου, προφούρνια καν να εχόρταινα, και ωσαν εμέναν είγεν. 'Ως γὰς ἐδιέβαινα προχθές δκάπου είς μαγκιπεῖον. 100 ηθοηκα την μαγκίπισσαν έσωθεν ίσταμένην καὶ ταῖς χεροὶ κατέχουσαν ἄσπρον σεμιδαλᾶτον, απόξυσμα τριπτούτσικον καὶ ἐρρουκάνιζέν το. ένδον είσηλθον παρευθύς και πρός έκείνην λέγω. ,, κυρά, κυρά μαγκίπισσα, τὸ πῶς ἀκούεις οὐκ οἶδα, εἶα δὸς καὶ ἐμὲ τριπτούτσικον δαμὶν νὰ ρουκανίσω." 105 Απόκρισιν δ' οὐκ ἔδωκεν ή τρισαθλία ὅλως, καὶ ὡς εἶδα τὸ ἀσυνείδητον καὶ τὸ ἀνυπόληπτόν της, στενάζων καὶ λυπούμενος ἄλλην διέβην δύμην. "Αν ημην όξυγαλατας, τὸ όξύγαλαν νὰ ἐπώλουν, τὴν τσοῦκκαν τοῦ ὀξυγάλακτος εἰς ὧμον μου νὰ ἐβάστουν, 110 ἀπὸ ψυχῆς νὰ ἐστρίγγιζα, περιπατῶν νὰ ἐλάλουν. ,, ἐπάρετε δρουβανιστὸν ὀξύγαλαν, γυναῖκες!"

με SA. — 896. ἄπων ζηλεύω πάντοτε τοὺς χειροτεχναρίους G. ἄν οὺ ζ. g. ἐὰν οὺ ... χεροτεχναρίους CSA. — 89c. ἀνάθεμάν την (et au-dessus, la correction ἀν ἔμαθα) καπουλικήν καὶ σηκωτής ἄν ἤμουν g. manque GCSA. — 89d. καὶ σηκωτής νὰ σήκωνα τὴν ἄπασάν μου μέραν g. manque GCSA. — 89f. ἀλλὰ καὶ τὸ μποτόπουλον τὰ γέμιζα κρασίτοιν g. manque GCSA. — 90. ἀν οἶδα γοῦν τῆς βαπτικῆς δοκῶ τὴν ἐπιστήμην G. ἀναθεμάν την (et au-dessus la correction ἔμαθα) g. ἐἰν CSA, βαφτικῆν C. — 91. μ' ἔναν βελόνιν τορνεσιοῦ g. βελόνης ... ῥάμματος CSA. — 92. νἄμουν κ' ἐγὼ τεχνίτης g. ψ. καλὸν ... ἤμουν CSA. — 93. ἰγυρεύετο βάφτης ποτὰ στὸν κόσμον g. ἢγυρεύετο C. ἐὰν ... ἰγυρεύετο SA. — 94. ἐπαφελύθην G. ὁ. τεῶς γ ... παρελύθη g. ὁ. κᾶν γ. β. ἐπαφελύθην CSA. (SA β. νὰ ἐ.). — 95. ἔκραζεν μάστορην καὶ τεχνίτην g. μὰ ἔχραζαν CSA. — 96. κέντησε τ. δοῦχο μου καὶ περιμάζωσέ το g. κέντησε CS. κέντησεν A. καὶ manque CSA. ἔπαρε C. βάψιμόν σου G. — 96α. καὶ βάγρε τὸ παράλυμαν ἔπαρ' τὸ βάψιμόν σου g. manque dans GCSA. — 97. ἤμουν gCSA. ἐαν S. καὶ ζυμωτής μ. CSA. — 98. προφούρια τὰ χόρταινα καὶ νὰ καλοπαθούμην g. πρ. ἐχόρταινα κ. ώσὰν ἐμένα (U ἐμείνα) τὰ είχεν CSA. ὡς ὰν ἰμέναν G. — 99. καὶ γὰρ διέβαινα προχθές πλησίον μαγκιπείου g. προχθές πλησίον τοῦ μαγκίπου CSA (A ἐδιέβηνα SA μαγκιπείου).

100. καὶ βλέπω g. μαγκίπισσαν (S.A. — 101. χεροίν S.I. — 102. ἀπόξυσμαν gS. πλην ερρουκάνιζεν το (S.I. — 102 α . εγώ δ' εκ πείνας βίψας μου την εντροπην μακρόθεν G. εγώ δε βίψας, βασιλεύ, τ. ε. παρέκει g. manque dans (S.I. — 103. εσέβηκα στὸ σπίτιν της καὶ προσεκύνησὰ την g. εἰσηλθα τοίνυν παρευθύς κ . πρ. ε. εἶπα (S.I. — 104. λέγω κ μ τ. π. ἀκούς g. κερά μ . (S.I. ἀκούς G. — 105. δὸς καὶ μέταν τριφτούτσικον (εἶα manque) g. δός μοι δαμίν τριπτούτσικον όπως τὸ βουκανίοω (S.I. (τριπούτσικον (). — 106. manque dans g(S.I. — 107. ὡς δ' εἶδα τὰ νυπόληφτον καὶ τὰ διάκχριτόν της g. ὡς δ' εἶδα τὸ ἀνυπόληπτον καὶ τὸ ἀσυνειδητόν της g. (S.I. ὡς g' εἶδα). — 107 α . ἀρπάζω το ' κ τὸ χέριν της καὶ ἄλλην ὁδὸν ἐπῆρα g. manque dans g(S.I. — 108. στενάζω κ . λ. ἔκατσα κ ἔφαγά το g. στενάζω κ . λ. ἄλλην ἔδωκα βύμην g(S.I. — 109. ἀν ήμουν g. δξύγαλα τὰ πούλουν g. εἶαν ήμουν g. δζύγαλον g(S.I. δχύναλον g(S.I. δρανν). — 111. καὶ ἀ. ψ. g(S.I. στριγγίζα g, περιπατών τὰς βύμνας g(S.I. (S.I. δύμας). — 112. δξύγαλον g(S.I. κυράδες g. γυναϊκαι S.I.

καὶ ἐκεῖναι ὡς τὸ χρήζουσι συντόμως νὰ ἐξεπώλουν. Καταβλαττᾶς ἂν ἔμαθον καὶ σηκωτής ἂν ἤμην, ώς σηκωτής να έδούλευα την απασαν ήμέραν, 115 καὶ τὸ βοαδύ νὰ μ' ἔδιδαν μεγάλην κομματοῦραν, τὸ ἄσπρον έμποτόπουλον γεμᾶτον κρασοβόλιν καὶ μονοκύθοου μερτικόν έκ τὰ λαπαριμαῖα. καὶ κὰν μετὰ τὸ σχόλασμαν νὰ ἐπιάνα τὴν λαπάραν, 120 καὶ νὰ τὴν ἔκρουα κοπετόν, ὡς καὶ τὸ δίκαιον εἶχε. Κεντήκλας καν αν έμαθα καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας, δδοιπορῶν νὰ ἐστρίγγιζα περιπατῶν τὰς δύμας. ,, πυράδες, χειρομάχισσες, παλοοιποδέσποινές μου, προκύψατε, βηλαρικάς ἐπάρετε κεντήκλας, καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας μου, νὰ τρίβετε πιπέριν!" 125 Καὶ ὡς εἶν' καλοοικοδέσποινες δκάποσες γυναῖκες, καὶ τὰς κεντήκλας νὰ ἔπαιοναν καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας. Αλλ' ώς θεωρώ τὰ πράγματα, τὴν εὐτυγιὰν τὴν ἔγω, καὶ τὰς κεντήκλας νὰ ἔμαθα, καὶ τὸ ψωμὶν νὰ ἐζήτουν. Γείτοναν έχω ποσπινάν, φάρσωμα μάς χωρίζει, 130

113. χαὶ χεῖνες ὡς τὸ χρήζουσιν σύντομα νὰ τὸ πούλουν g, χρήζουσιν σύντομον CSA (SA ἐξεπούλουν), κὰχεῖναι G. — 114. χ. ἀν ἤμουνε, ἤμουν g. σ. ἀν ἤμουν CSA. — 115. νὰ δούλευα απασαν τὴν ἡμέραν g, νὰ ἐδούλευσα C. — 116. βραδύν g. — Les vers 116α —116e manquent dans Gg et se retrouvent en revanche dans un manuscrit d'Athènes; voir nos Notes. — 116α. τὴν χθὲς οὐχ ἐζυμώσαμεν, ἀλεύριν οὐχ ἦτον C. ἀλεύριον SA. — 116b. χαὶ δλοχοτίνιν πίστευσον οὐχ εἶχα νὰ ἀγομάσω CSA. — 116c. πολλά τὴν εἶπα πεῖνα μου, ἄφες μοι τρίτην ώραν CSA. — 116d. χαὶ μόνον ἔασον μικρὸν μὴ τραλισθή τὸ φῶς μου CSA. — 116e. ἀλλ' δμως οὐχ ὑπήχουσεν δσον νὰ τὴν χοτσώσω C. δσει S. δσω A. —117. τὸν ἄ. ἐμποτόπουλον... χρασίν μου G. χαὶ τὸ ἄ. τὸ ἐμ. γ. τὸ χρασίν CSA. —118. μον ίχυθρον μερικὸν G. ἐχ τὰ λιπαρωμένα G, μον οκύθρου C. —119. ἐπὶ τὸ σχόλασμα νἴπιανα G, καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ σχόλασμα νἴπιανα G, καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ σχόλασμα νἴπιανα G. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ σχόλασμα νἴπιανα G. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ σχόλασμα νἴπιανα G. ἐπὶ τὸ σχόλασμα). ἐπὶσια C.

120. έκρουγα βουκκές... είχει g. έχει USA — 121. αν ξιά τανα... πιπεροτρίφτας g. κειτούκλειν ξιά θανα καὶ τοὺς πετροτρίπτας C. κειτούκλας εἰα ξιά τιά θανα καὶ τοὺς πεπεροτρίπτας S.1. — 122. τὰ στρίγγιζα π. νὰ λάλουν g. π. νὰ διάλουν CSA. — 123. κεράδες CSA. καλοκοδέσποινες g. — 124. προκύψατε g. κειτούκλας CSI. — 125. πιπεροτρίφτας g. πεπεροτρίπτας CSA πεπέριν S.1. — 126. είναι καλοκοδέσποινες... κυράδες g. καὶ ὡς καλοικοδέσποινες ὅκάποσαι κεράδες CSA (SA καλοοικοδέσποινες). — 127. νὰ ἤπαιρναν g. νάπαιρναν... πιπεροτρίφτας g. κ. τ. κεντούκλας CS.1. — 127α. καὶ τὰ ἐξεπώλουν σύντομα καὶ χαίρων τὰ ἐστρεφόμην g. A la place de ce vers on trouve, dans gCSI: ἀτὰν καὶ τὶ καλέ παινό τοὺς χειροτεχναρίους g. άλλὰ τὶ τοῦτο δτι ἐπαινό τοὺς χειροτεχναρίους g. άλλὰ τὶ τοῦτο δτι ἐπαινό τοὺς χειροτεχναρίους cS.1. — 128. ὡς γὰρ θεορῶ τὰ πρ. τὴν εὐ. τὴν ἔχουν g. πρὸς δ θεωρῶ εἰς τὰ γράμματα τὴν εὐ ῆν ἔχωι CSA. — 129. κεντούκλας τὰ ἔπαιρον S.1 manque dans gC.

Les vers 129α—129τ manquent dans G(S.1 — 129α, κηπουρικήν πολύκαρπον ναργάζουμουν την τέχνην. — 129b, συκίτσια και φοδίκινα, φοδίτσια, μυγδαλίτσια. — 129c, δαμασκηταπιδόμηλα, δαμάσκητα κροκάτα. — 129d, τις λέγουν ανατολικά, τις λέγουν λαγητάτα. — 129e, και άλλα τις τών κηπουρών, σκόρδα και κρομμούν τις λέγουν ανατολικά, τις λέγουν λαγητάτα. — 129e, και άλλα τις τών κηπουρών, σκόρδα και κουμυνόν δικησυρώς και γούλας. — 129h, και μουχτερών δικησυρώς έχει και θρέφει τοῦτο. — 129i, και θρέφει και των κηπουρών και μουχτερών δικησος — 129j, παστελλοπουλης, καρυδάς, καννικροσμαμάτος. — 129k, και δαυκοιμίστης, ψεπατάς, σευκλογουλάς άν ήμουν. — 129l, πις καρυδάς άρχόντιστες, έδω τις σησαμάτα!". — 129m, και οι ἀρχόντιστες να τάπαιρταν, ναι αι διδιάν κομμάτας. — 129n, και νάχασιν τις χείλη μου και γλυκασμών όλίγοι. — 129ο, την ναυτικήν πολυκοπον νάργάζουμουν την τέχνην. — 129p, να μετερχώτην πέραμαν, ναύρισκα δκάτι κέρδος. — 129g, ώς κοπηλάτης πρώτερον, δεύτερον ώς πλωρήτης. — 129τ, να γένουμουν και ναύκλερος και τάχα μεγαν κέρδος.

130. φάρσωμαν G. φάλσωμα CS.1. — 130α. ἀπ' αὐτοι; ὅποῦ μπήγουσιν κατὰ κάμπου ματσοῦκαν g. ἀπ' αὐτου; S.1 στήγωσι CA σπήγωσιν S. κάμπου CS.4. manque dans G. — 130b. ὅνταν ξηγοῦν καὶ τρέχουσιν σύνδυο αἰ καρροῦχαι g. ἐκβοῦν κ. τρέχωσιν αἰ δύο αἰ CSA (SA τρέχουσιν) manque dans G.

καὶ βλέπω τὴν ίστίαν του πῶς συχνοφλακαρίζει, καὶ πῶς πολλάκις τῶν κοεῶν τὴν τσίκναν ἀπολύει. πῶς δ' αὖ εἰς τὴν ἀνθρακιὰν τὴν φοβερὰν ἐκείνην κείμενα βλέπω, βασιλεῦ, τὰ πλήθη τῶν ἰγθύων 135 καὶ ἐγὰ τσικνώνω διὰ ψωμίν, ζητῶ καὶ οὐδὲν μὲ δίδουν, άλλ' ονειδίζουν απαντες καὶ καθυβρίζουσί με, λέγοντες ,, φάγε γράμματα καὶ χόρτασε, παπα μου, καὶ τοῶγε, μυοιεμπύρειος, ἐκ τὰ γραμματικά σου ἂν δὲ πολλάκις ἀτυχῆς ἐκ τὰ γραμματικά σου, ἔκβαλε τὰ παπαδικὰ καὶ γένου προσχεράρης." 140 Σοὶ δὲ συμβούλω χρώμενος, δέσποτα, τί μοὶ λέγεις; έλπίζω τὸ σὸν ἔλεος νὰ μὲ χειραγωγήση, καὶ νὰ εὖχωμαι τὰ σκῆπτρα σου μέσης ἀπὸ καρδίας, σκήπτρα κρατήσης, κράτιστε, γής πάσης καὶ θαλάσσης.

145 Απὸ γὰς τῆς πτωχείας μου καὶ βλασφημῶ πολλάκις, καὶ λέγουσί με ,,πρόσεχε, πολλὰ μὴ συντυχαίνης, μήπως καὶ μετὰ θάνατον καταδικάσουσί σε εἰς σκώληκα ἀκοίμητον, εἰς τάςταςον, εἰς σκότος." Έγὰ δέ, κοσμοκράτος μου, τὰς τρεῖς κολάσεις ταύτας ἐνταῦθα τὰς κολάζομαι, καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς μου σκώληκα γὰς ἀκοίμητον ἡγοῦμαι τὴν πενίαν,

131. συχνοφακλαρίζει G. 1. των π . συχνοφακλαρίζει g. νιστίαν τ . π . συνοχλοφλακαρίζει C. — 132. τῶν κρεῶν ἀποτελεῖ τ . τ α. G. κ . π . ἀπὸ τὰ κρέατα μοσχομυρίζει τοίκνα g. κ . π . π . τῶν κρεῶν ἀπολυέντα τσίκναν C. κ . π . π . τῶν κρεῶν ἀπολυένταν τσίκναν SA. — 133. πότε δὲ τ . ἀν. gCSA. — 134. κειμένην βλ. β μετὰ τῶν ὀψαρίων gCSA (A κειμένη). — 134 α . καὶ τσίκναν φέρουσι πολλήν ώς ἀπὸ τῶν βρωμάτων g. φέρουσαν πολλήν μετὰ καὶ τ . βρ. CSA. manque G. — 135. κ ενὰ g. καὶ οὐκ ἔχω τὶ τὰ φάγω gCSA (SA τὸ ν . φ). — 136. ζητῶ καὶ ουδὲν μὲ δίδουσιν, λέγουν με περιπάτει gCSA (A δὲν. C δίδουσι. SA δίδωσιν). — 137. γραμματικὸν σὲ βλέπομεν τετρακαλαμαρᾶτον gCSA. — 138. καὶ φάγε, μυριοεμπύρετε g. μυριοεμπύρετος καὶ ἀπὸ τὰ γράμματά σου CSA. — 139. manque dans GCSA.

140. πρηχεράρη; g. εκκλησιαστικά CSA. προσχεριάρη; SA. — Les vers 140α-140g manquent $\mathrm{dans}\ \mathit{G}.\ -\ 140a.$ φόρει καὶ τὸ προσώψιν σου καὶ τὸν πηλὸν κουβάνει $\mathit{g}.$ καὶ φύρει τὸ προσώμιν σου κ. τ. π. κουβάλει C. καὶ φόρειε τὸ πρωσώμιν σου κ. τ. π. κουβάλειε SA. — 140b. καὶ τὰ χαλίκια σύνασσε, τὰ παίρνης τὸν μισθόν σου g. σύναζε νὰ ἐπάρης CSA (SA σύνασσε). — 140c. καὶ νά χορτάσης το ψωμέν το πεθυμάς ώς λέγεις g. κ. ν. χορταίνης... το έπιθυμείς CSA. — 140d. έπεί γραμματικός είσαι και μέγας στιχοπλόκος g. manque ('SA. — 140e. και πίστευσον βαρούμαι το νὰ γένω προχεράρη; η, βαρούμαι τον Α. προσχεάρη; С. προσχεριάρη; SA. — 140f. μπηγοματσούκης, ποσκινάς, κάλλιον τόχω νά γένω g. σπηγοματσούκης... τό έχω CSA. — 140g. τό πουβαλείν γάρ τὸν πηλὸν ώς φορτικὸν ἡγοῦμαι g('SA (SA τοῦ κουβαλεῖν). — 141. οὐ δὲ πρὸς τεῦτο, βασιλεῦ, τί με λέγεις να ποίσω g. σ. δ. πρ. τ. β. τί με διακελεύεις CSA (SA μοι). — 141a. να εκράλω τα παπαδικά, νὰ γένω προσχεράρης; G. manque dans gCSA. -- 142. ελπίζω δτι τὸ G. Νπίζω 'τι τὸ πράτος σου g. ἐλπίζω εἰς τὸ κράτος σου ἵνα μὲ ἐλεήσης CSA. — 142a. νὰ ἐκράλω καὶ τὰ χρίη μου και έμε τά με απομείνουν G. και πάλιν εκκλησιαστικός τά γένω νάπογράφω g. και πάλιν έκκλησιαστικός διάκονος να γένω CSA. — 143. να εύχωμαι τα σκήπτρα σου μέσον α. κ. g. να εὔ. τ. σχ. σ. μέση; CSA . - 144, σχηπτροχρατήσαι χραταιώ; γής πάσης χ. \mathfrak{I} . \mathfrak{I} . σχήπτρα χρατήσαι χραταιώ; γ. π. χ. θ. SA. — 145. βλασφημώ και λέγω CSA. — 146. χ. λέγουσίν με σώπασε, σαλέ, μή συντυχαίνης g. x. λέγουν με σίγα, σαλέ, και μή πολλά φωνάξης CSA. — 147. καταδικάσουσίν σε $m{g}$, χαταδικάσωσi σε $m{G}$, καταδικάσωσiν σε $m{SA}$. $m{-148}$, σκώληκαν $m{gA}$, τάρταρον τοῦ σκότους $m{CSA}$. $m{-}$ 149. ταύτας τ. τρ. λ. gCSA. — 151. τὸν ἀ. μιμούμαι τ. π. g. τὸν ἀ. χέχτημαι τ. π. CSA.

155

160

ητις μὲ τρώγει πάντοτε καὶ καταδαπανῷ με τάρταρον τὸν τουρτουρισμὸν τὸν τουρτουρίζω τώρα, ὡς ἐκ χειμῶνος παγετοῦ, καὶ τί φορεῖν οὐκ ἔχω, ὢν γὰρ οὐκ ἔχω τί φορεῖν μεγάλως τουρτουρίζω σκότος δὲ πάλιν, δέσποτα, τὸν σκοτασμόν μου κρίνω, τὸν ἔχω πάντα, βασιλεῦ, ὅταν ψωμὶν οὐκ ἔχω, ὢν γὰρ οὐκ ἔχω τί φαγεῖν, σκοτίζομαι καὶ πίπτω ἔδε καὶ σκότος ἀφεγγὲς καὶ τάρταρος καὶ σκώληξ.

Αλλὰ παντάναξ κραταιός, Χριστός μου βροτοσώστης τούτων τανῦν μὲ ξύσηται τῆ σῆ πλουτοδοσία, ἐκεῖθεν κατὰ χάριν δὲ λυτρώσηταί με πάλιν.

Αλλά, πρατάρχα βασιλεῦ τεσσάρων γῆς πλιμάτων, χάρισόν μοι τῷ δούλῳ σου μικρὸν τὰς ἀκοάς σου, ώς ίνα καὶ τὸ πρὸ μικροῦ συμβάν μοι σαφηνίσω. 165 Eig τοῦ πατρός μου τὸ κελλίν ἀκρόπαστον ἀπάκιν σύμπλευρον έμαγείρευον, σύλλαρδον, έκ τὰ έξεύρεις, καὶ θέντες καὶ τὴν τράπεζαν ἐκάθισαν νὰ φάγουν. Τούτους ιδών δ δούλος σου γύρωθεν καθημένους, ώς είχον έθος, σύν αὐτοῖς ἔδραμον συγκαθίσαι, 170 έκεῖνοι δ' έξεπήδησαν, λέγοντες δμοφώνως. ,, μαθον μηδ' ἄρτι βιάζεσαι έλθεῖν ΐνα καθίσης, παπᾶς γραμματικός είσαι, τρέφε τὸν ξαυτόν σου, μη βλέπης το απάκιν μας, ούκ εν' τοῦ λάρυγγός σου, αν δὲ πεινάς, γραμματικέ, ἀγόρασον καὶ φάγε." 175 Τούτων δε πρός με, βασιλεῦ, ἀπάντων λεγομένων, δκάτι πως έγένετο κτύπος είς τὸ κατώγαιον, καὶ πάντες ἐσηκώθησαν, ἐφύγασιν αὐτίκα, νομίσαντες ότι χαλά τούτο νὰ τούς πλακώση, ἔνι γὰο πλεῖστα καὶ πολλὰ πάνυ σεσαθοωμένον. 180

153. le mot τώρα manque dans C = 154. ἐν χειμῶνι παγετῷ G. σκότος δὲ πάλιν παγετὸς G. ὡς ἐν χειμῶνι παγετὸς SA = 155. καὶ γὰρ οὐκ ἔχων τὸ G. καὶ γὰρ μἢ ἔχων CSA = 156. πάλιν ὰφεγγὲς GCA = 157. τ. ἔ. τότε G. δν ἔχω τότε CSA = 158. σκοτίζομαι τῆς πείνας G. καὶ γὰρ μἢ ἔχων τ. φ. σκ. τῆ πείνη CSA = 158a. καὶ ὡς εἶπον, αὐτοκράτος μου, δέσποτα στεφηφόρε G. manque dans GCSA = 159. ἰδοὺ νῦν σκώλης, τάρταρος καὶ ἀφεγγὲς τὸ σκότος CSA = 156a. CSA = 156a.

Les vers 160-162 forment la fin de la rédaction G. Dans gCSA on trouve, à leur place, les vers 163-165, qui ont servi de soudure entre deux développements. — 163. κατάργα SA. — 166. πατρὸς deux fois C. — 167. ἐμαγίρευσαν. ἔεύρεις g. ἐμαγέρευσαν C. ἢξεύρεις A. — 168. καὶ τὸ τραπίζιν ἔσυραν, κ' ἐκάθισαν νὰ φάσιν g. — 170. ὡς ἔθος εἶχα g. αὸ. Ϣρμησα g. ἢθος... ἔδραμα SA. — 172. μ καὶ ποῦ δργαβιάζεσαι; τάδω δὲν ἔχεις τόπον g. ἐλθὶ καὶ τὰ κ. CSA. — 174. τὴν βλ. (avec un μ au-dessus du τ)... δὲν εἶσαι σὺ διὰ τοῦτο g. μ ηδὲν β λ. CSA. τὰ ἀπάκιν C. ἔνι CSA. — 175. ἀγόρασε, γραμματικέ g. — 176. βασιλεύς g. τούτων δὴ SA. — 177. ἐγίνετον. κατώγιν g. — 178. ἔφυγον παραυτίκα g. — 179. ἐλπίζοντες \tilde{g} . χ. τὸ σπίτιν νὰ τοὺς πνίξη g.

180. πολλά γάρ ήτον παλαιόν α.

'Εγω δ' ως ηδοα κείμενον σύμπλευρον το απάκιν, ήρξάμην συλλογίζεσθαι καθ' έαυτον καὶ λέγειν ,, οὐκ εἶμαι αὐτὸς ὃν ἔλεγον οὐκ ἔν' τοῦ λάρυγγός σου, άλλ' ίδε την ασύγκριτον τοῦ θεανθρώπου κρίσιν, πως ευσυγκρίτως έφερε τὸ ἀπάκιν εἰς ἐμέναν!" 185 Ταῦτα δὲ λέγων, βασιλεῦ, τὴν μάχαιοαν ποατήσας, ήρξάμην εμβουκκώνεσθαι μέχοι τοῦ κορεσθηναι. Μετὰ δὲ ταῦτα, βασιλεῦ, κάτω κάγὼ κατῆλθον, τάγα γυρεύειν σύν αὐτοῖς πόθεν δ κτύπος ἦτον, πρότερον τὸ κατούδιν μας στήσας εἰς τὸ τραπέζιν, 190 διά τὸ νὰ εἰποῦν ὅτι ἔποιησεν ἐκεῖνο τὴν ζημίαν. Απαντες δὲ μετὰ μικοὸν τῆ κέλλη ποοσελθόντες τὸ δὲ κατούδιν βλέψαντες ἄνωθεν τῆς τραπέζης, έρριψαν λίθον κατ' αὐτοῦ, λέγοντες ,, σκοτωθήτω, οτι έφαγε τὸ θαυμαστὸν ἀκρόπαστον ἀπάκιν."· 195 "Υστερον δε την μηχανήν εύστόχως επιγνόντες, όλίγον μειδιάσαντες έξειπον δμοφώνως. ,, ίδε δ παπας δποῦ ἔφαγεν τὸ ἀκρόπαστον ἀπάκιν, καὶ ήμεῖς έγκατεπλέκαμεν τὸ ταπεινὸν κατούδιν." 200 Καὶ ηδοαν τὰ σκουτέλλια τους πλήρης καθαιρισμένα, πλύσιμον οὐκ ἠθέλασιν καθόλου τὰ πινάκια.

Ημεῖς ψωμίν οὐκ εἴχαμεν, καὶ τί ἄλλον γυρεύεις; ὅπου γὰρ λείπει τὸ ψωμίν προσφάν οὐκ ἐνθυμοῦνται τοῦ προσφαγίου ἡ μέριμνα κ' ἡ λεῖψις τοῦ ψωμίου τὰς ἐνθυμήσεις τὰς πολλὰς πολλὰ τὰς περικόπτουν.

205

Πεῖνα μου, πάλιν πεῖνα μου, καὶ δεύτερον σὲ γράφω, καὶ τώρα μόνον ἄφες με, ὅτι ψωμὶν οὐκ ἔχω, παῦ ὡς νὰ πάρω δανεικόν ποσῶς οὐκ ἡμερώθη.
Εἰ τις ἂν ἔχει σήμερον ψωμὶν καὶ λοκοτίνιν,
210 ἐκεῖνος καὶ φιλόσοφος, ξήτωρ καὶ καλλιγράφος.
Τί δὲ λοιπόν, ὰν ἔμαθα τοῦ κόσμου τὰ βιβλία, καὶ τὸ ψωμὶν ἐπιθυμῶ, πότε νὰ τὸ χορτάσω.
Καλὸς ἔν ὁ Διβάνιος, ὰν ἔγει καὶ γρυσάφιν.

181. εἶφον χ. τὸ σ. ὰ. g. ηὕρηχα C. — 182. συββουχαίταθαι καὶ εἰς τὸν νοῦν μου λέγω g. — 183. οὐχ εἶμὶ ἐγὰν τὸν ἔλεγαν οὐ διαβῆ εἰς λάφυγγὰ σου g. ἔλεγες C. ἔνι CSA. — 184. Θεοῦ φιλανθρωπίαν g. — 185. πῶς ὑπὲς λόγον ἔφερες τὰπάχιν g. ἀσυγκρίτας A. ἐμένα SA. — 187. μέχρις εἰς κόρον ἢλθον g. κορεστῆναι C. τοῦ ἐλθεῖν εἰς κόρον SA. — 188. βασιλεύς g. — 189. γυρεύων ... ἢλθεν g. — 191. διὰ τὰ ποῦν ὅτι ἔποιχεν f κάτα g. ἐκεῖιον f. — 192. συνελθόντες g. — 193. καὶ τὸ κατοὐδιν ἄνωθεν ἰδόντες τῆς τραπεζης g. — 194. λίθους ... φονευθήτω g. — 195. ἔφαγεν g. Τὶ g. g. Η 196. ἐγνωχότες g. — 198. ἔδὶ π ὁποὕφαγεν τὸ θαυμαστὸν ὰ. g. — 199. ἀδιχούσαμεν g. ἐκατεμπλέκαμεν g. τ. πονηφὸν χ. CSA.

Les vers 200—274 ne se trouvent que dans g.=208. $\pi \alpha \lambda \lambda^2$ &; g. Verhand. der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI. No. 1.

Τὸν "Ομηφον με δίδασιν καὶ ψόφουν ἐκ τὴν πείναν, εἶπαν με ... μάθε 'Οππιανόν, πεῖναν οὐδὲν φοβεῖσαι." 215 'Ως ἔμαθα τὸν 'Οππιανόν, τάγα κ' ἐγὰ καυγίσθην. .. φεύγε, πτωγειὰ στοὺς γωρικούς, ὕπαγε εἰς ἀσόφους. έγω πλουσίαν έμαθα την τέγνην των γραμμάτων, 'Οππιανον εκτήθησα, πείναν οὐδεν φοβουμαι." Καὶ ἐκείνη ὑπομουγκρίζουσα μικρὸν μὲ ἐπεστράφην. 220 Ως εκατέστησεν λοιπον το μάγουλόν μου ή πείνα, οὐδε λαπάραν ωμοιαζεν την καταζαρωμένην. "Αν μ' έλειπεν Όππιανός κ' έπιανα φουρνητάρης. πολύν καλόν μ' έξέβαινεν και διαφορωτερίτσιν. "Αν ήμουν παραζυμωτής ή ζυμωτής μαγκίπου, 225 προφούρνια νὰ γόρταινα, νἔγα καλὴν ἡμέραν. Τὴν στράταν ἤρχουμουν ποτὲ μὲ πεῖναν καὶ μὲ δίψαν, καὶ τσίκναν γέμισαν πολλὴν τ' ἀρθούνια μου στὴν στράταν, κ' είς τ' ἄντερά μου σέβηκεν καὶ τάραξεν τὴν πείναν την τσίκναν ηκολούθησα κ' είς μακελλειον με πάγει, 230 έκ' ηδοα κοεάς καὶ ψήνασιν σουγλιταρεάν μεγάλην. Τοῦ μακελλάρη την γυνην ηρξάμην κολακεύειν. ... κυρά, κυρὰ μαστόρισσα, κυρὰ γορδοκοιλίστρα, καὶ μουτλογατανόσκουφε γυνή τοῦ μακελλάρη, δός με δλίγον εντεφον, δός με δαμίν μαστάφιν, 235 λαπάραν έκ τὴν λαπάραν σου, έξ αὐτὴν τὴν βαστάζεις, λαπάραν τραγανόδεχτον την αντικους νευρώδη, την εκδαρμένην πάντοτε και μη παχαινευμένην, την οδσαν σταφιδόχνοτον, την ακροσαχνισμένην." Είδα καλήν ποοαίρεσιν, είδα καλήν γυναϊκα, 240 ούκ επιστάμην άτυχος την συσκευήν και πράξιν, τρόπον τὸν κακομήχανον τῆς γυναικὸς ὁ τάλας. Έκ της γειρός λαβούσης με καὶ θρόνον έκτεθείσης. καὶ τὸ τραπέζιν μ' ἔθηκεν τοιαῦτα λέγων πρός με: ,, κάθιο, αφέντη, κάθισε, γραμματικέ νοτάρη, 245 γραμματικέ φιλόσοφε, διπλοκαλαμαρᾶτε." Καὶ τὸ τραπέζιν μ' έθηκεν, καὶ σύρνει με μαντίλιν. καὶ σκουτελλίτσιν μ' έθηκεν γεμᾶτον τὴν λαπάραν. Καὶ πρώτην βοῦκκαν ἔβαλα, καὶ δεύτερην καὶ τρίτην τέταρτον, ώς τὸ σύνηθες, ἔσχυψα νὰ τὴν κόψω. 250 εύθυς (καὶ ποῦ τὴν ἔκουβεν τὴν σύσκατον ἐκείνην. την κοπροπαραγέμιστον καὶ την δυσωδεστάτην:) καί κοού με καταποόσωπα μὲ τὴν κοιλιὰν καὶ λέγει. ,, φάγε, καλέ γοαμματικέ, γοαμματικέ νοτάση. 255 γραμματικέ φιλόσοφε, έντεροχορδοπλύτα.

Κάλλιον ήτον νἄτρωγες αὐτοῦνον τὸ μελάνιν, παρὰ τὴν τυμπανόκρουστην τὴν σκατωτὴν λαπάραν."

Κάππα μου, πάλιν κάππα μου, παλαιογαρβαλωμένη. κάππα μου, δυταν σ' έθεκεν ή Βλάγα νὰ σὲ φάνη, πολλά δάκουα σὲ γέμισεν καὶ στεναγμούς μεγάλους. 260 'Εσέν' ἔγω καὶ πάπλωμαν, κάππα, καὶ ἀπανωφόριν, έσέναν καὶ ποκάμισον, ἐσέν καὶ ἐπιβαλτάριν. Καὶ τὴν λαμποὴν τὴν κυριακὴν στὴν ἐκκλησιὰν ἂν πάγω, όλους γωρεί ή έκκλησιά καὶ μέν οὐδέν έγώρει, καὶ ἀπὸ τὸ σεῖσμαν τὸ πολὺν καὶ τὸ πολὺ τὸ διῶμαν, 265 έπαίονω, πάγω, βασιλεῦ, στὸ σπίτιν ὑπαγαίνω, τὸ σπίτιν, τὸ παλαιόσπιτον, τὸ καινουριογαλασμένον. Νυστάζω, πέφτω τάχατε, τυλίγομαι τὴν κάππαν, κοιμούμαι ως τὸ μεσάνυκτον, καὶ ἄκου τί παθάνω έμπλέκουνται μ' οί ψείρες μου άνωθεν έως κάτω, 270 καὶ βάνω τὸ γερίτσιν μου, συντρίβω καὶ τσακίζω, έβγάνω τ' δλοκόκκινου, υἇπες βαφέαν δμοιάζω. Κάππα μου, δποῦ δύναται, κάππα μου, ἂς σὲ ἀγοράση, κάππα μου, ήγανάκτησα, κάππα, τὰς χάριτάς σου.

Αλλ' ὧ πομνηνοβλάστητον ἀπὸ πορφύρας δόδον, 275 βασιλευόντων βασιλεῦ, καὶ τῶν ἀνάκτων ἄναξ, καὶ κράτος τὸ τρισκράτιστον μητρόθεν καὶ πατρόθεν, εἰσάκουσόν μου τῆς φωνῆς καὶ τῆς δέησεώς μου, θύραν ελέους ἄνοιξον καὶ γείρα πάρασγέ με, άνάγουσαν έκ βόθρου με, λάκκου τοῦ τῆς πενίας. 280 Σύ γὰο ἐλέους οἰπτιομῶν μετὰ θεὸν ή θύοα. σὺ μόνος ὑπερασπιστής τῶν ἐν ἀνάγκαις βίου, σὺ καὶ τὸ καταφύγιον πάντων τῶν χριστωνύμων, σὺ βασιλέων βασιλεὺς καὶ πάντων σὸ δεσπότης, δύσαι με της στερήσεως, δύσαι με της πενίας, 285 των δανειστων μου, βασιλεύ, λύσον τὰς ἀπαιτήσεις. οὐδὲ γὰρ φέρειν δύναμαι τὰς τούτων κατακρίσεις. Τούς τέσσαρας προβάλλομαι, θεόστεπτε μεσίτας, τούς μαρτυρήσαντας στερρώς ύπερ Χριστού του λόγου, Γεώργιον, Δημήτριον, Τύρωνα, Στρατηλάτην, 290 οῦ καὶ συνταξειδεύσωσιν ἐν πᾶσι ταξειδίοις καὶ συνοδοιπορήσουσιν τῆ σῆ θεοστεφία.

261. σέν g. — 276. $\dot{\omega}$ βασιλέων βασιλέ \dot{v} g. — 277. τρικράτιστον από παπποτερόθεν g. — 279. χεῖραν SA. — 280. α. έκ λάκχου με καὶ βύθρου τ π g. — 283. καὶ σὐ CSA. — 284. σ. β. β., σὐ ἐκ τῶν προπατόρων g. σὐ β βασιλέ \dot{v} SA. — 284 \dot{a} . φιλεύσπλαγχος, φιλότεκτος, φιλοίκτωρ, φιλοικτίρμων g. manque dans CSA. — 285. ἱστερισέως g. — 286. ἱδῦσον τὰς μπιθέσεις g. — 287. τουτων τὰς κατακρίσεις g. — 289. Χριστο \dot{v} σωτήρος g. — 291. οἴ τε καὶ ταξειδεύσιεν g. συνταξειδεύσουσιν A. — 292. καὶ συνοδοιποροδοί σου τῷ τρισκρατίστω κράτει g.

NOTES.

Poème I.

Titre. L'empereur dont il est fait ici mention est Jean Comnène (1118—1143). Guillaume de Tyr (XV, 23) nous dit de lui: "fuit... statura mediocris, carne et capillo niger; unde et cognomento dicitur etiam hodie Maurus; facie despicabili, sed moribus conspicuus" etc. Comparer le portrait qu'a donné de lui sa soeur Anne Comnène (XV, 9, éd. Reifferscheid, p. 204—205). Il est peu probable qu'un quémandeur ait choisi une appellation qui devait être désagréable à l'empereur. Si le titre provient de l'auteur du poème, il y a là une nouvelle preuve que nous n'avons pas affaire à une lettre sérieuse.

Vers 1—2. Τί σοὶ προσοίσω, δέσποτα, δέσποτα στεφηφόρε, ἀνταμοιβὴν δποίανδε ἢ χάριν προσενέγκω; Deux fois le même verbe. Ce début est bien gauche.

Vers 5—12. Πρό τινος ἤδη πρὸ καιροῦ καὶ πρὸ βραχέος χρόνου. Nous ne savons rien du poème auquel fait allusion ce vers maladroit, et il nous est impossible de dire s'il s'agit d'un de ceux que nous connaissons ou d'un autre, qui ne serait pas arrivé jusqu'à nous. Le vers 11, παίζουσι γὰρ καὶ γέροντες, ἀλλὰ σωφρονεστέρως, rappelle le passage suivant du poème de Théodore Prodrome contre Barys, qui l'avait traité d'hérétique (Migne, Patrol. gr., vol. 133, col. 1414):

Ναί, φησιν, ἀλλ' ἔπαιζον, οὐκ ἐλοιδόρουν, παίζει δὲ καὶ γέρων τις οὐδείς τις φθόνος. Μόγις μέν, ὧ βέλτιστε, καὶ μακρῷ χρόνῳ, πλὴν ἀλλ' ἀρίστως καὶ καλῶς ἀπεκρίνω καὶ τίς σοφιστὴς ἀνταποκρίναιτό σοι καὶ παττάλῳ πάτταλον ἐκκρούσοι λόγου; Πλὴν ἀλλ' ἔδει σε τὴν ὅλην παροιμίαν ἐν νῷ βάλεσθαι, μηδὲ θἄτερον μέρος παίζουσι γὰρ καὶ γέροντες, ἀλλὰ σωφρόνως.

POÈME I. 85

"Oui, dit-il, mais je plaisantais, je n'insultais pas. Un vieillard aussi plaisante, il n'y a là nulle malveillance. — Tu as répondu, mon cher, avec peine et longtemps après, mais excellemment. Quel sophiste pourrait répliquer et te river ton clou? Mais tu aurais dû te mettre tout le proverbe dans l'esprit, et non l'une de ses parties seulement: Les vieillards plaisantent, mais avec mesure."

Vers 24—25. Ποοβλήματα ποοβάλλουσα καὶ πιθανολογίας... Le nominatif ποοβάλλουσα ne va pas avec le génitif γυναικὸς du vers 23. Nous ne pouvons faire la construction du vers 25, καὶ τὸ δοκεῖν εὐλόγως μοι ποοφέρεται πλουτάρχως.

Vers 40-41. Όμως κἂν οὕτως γένηται, κἂν οὕτως κἂν ἀλλοίως, καιρὸς λοιπὸν τὰ κατ' ἐμὲ πάντα σοι σαφηνίσαι. Ces deux vers, dont le premier est bien mauvais, ressemblent fort à des vers de soudure. Nous appelons ainsi des vers qui réunissent au texte, d'ordinaire peu adroitement, un passage surajouté. Pareille hypothèse est ici d'autant plus admissible que le deuxième hémistiche du vers 42, τὴν ταύτης μοχθηρίαν, se trouve déjà au vers 26.

Vers 45. Τό, πύρι, τί προσέθηκας; τό, πύρι, τί ἐπεκτήσω; Προσέθηκας a le sens de "Qu'as-tu ajouté au ménage?", bien que jusqu'ici il n'ait pas encore été question du ménage.

Vers 57. Στενάζω πάντοτε, θοηνῶ καὶ κόπτομαι καὶ κλαίω. Vers suspect qui interrompt mal à propos l'énumération commencée.

Vers 62-66. Τὰ λουτοικὰ τὰ μ' ἔποικες καὶ τὸ κοεββατοστοῶσιν... Tout ce passage est naturellement ironique. Le vers 66, καὶ σὰ ας εἶσαι σιγηφὸς καὶ ἀπομεοιμνημένος, se retrouve I 104, avec un léger changement.

Vers 64. Le double hiatus pourrait être aisément corrigé, si on lisait μὲ τὴν οἰκοσκενή σον.

Vers 72. Έγω εἶχον ποοῖκα περισσήν, καὶ σὰ εἶχες ποδο... Legrand écrit ποδονήπτριν (l. ποδονίπτριν), qui n'est guère satisfaisant; mieux vaut la correction ποδοκόπιν, proposée par M. Papadimitriou (Th. Prodrome, 211). Le ποδοκόπιν (en grec mod. pourboire) était, d'après Du Cange (s. v.), le salaire que gagnait un simple fantassin.

Vers 80. Οὐδὲ ξηγλὶν μαρμάρινον, οὐ συγκοπὴ μετρία. Pour συγκοπή, voir à l'Index. Nous ne comprenons pas l'adjectif μετρία.

Vers 84-86. Θύραν οὐκ ἤλλαξάς ποτε, σανίδιν οὐκ εὐψύχει... Une idée analogue à celle du premier hémistiche a déjà été exprimée au vers 81. Σανίδιν οὐκ εὐψύχει n'a pas de sens. Les verbes ἀνερράψω et περιρράψω ne vont pas avec τοῖχον, et la répétition de ράπτω dans deux vers qui se suivent augmente encore nos doutes sur l'authenticité du texte à cet endroit. Rapprocher de ce passage II 52 et suiv., surtout les leçons de H.

Vers 93. Καὶ κάμνω λινοβάμβακον ίμάτιν καὶ φορῶ το. Probablement surajouté.

Vers 98-99. Έχεις με ποοσμονάοιον όμοῦ καὶ ἐκκλησιάοχην, καὶ κανονάοχην σὺν αὐτοῖς, καὶ χωρικὸν νοτάρην. Les fonctions ecclésiastiques sont ici bien étonnantes, χωρικὸν νοτάρην ne l'est pas moins.

Vers 104—105. Άλλ' ἂς ἐπάθου σιγηρὸς καὶ ἀπομεριμνημένος, καὶ ἂς ἔκνηθες τὴν λέτραν σου, καὶ ἂς ἤφινες ἐμέναν Le premier au moins de ces deux vers est interpolé; nous l'avons trouvé I 66, où, sans être encore bien à sa place, il est cependant mieux qu'ici.

Vers 106. Εἰ δὲ κομπωσειν ἤθελες καὶ λάβειν καὶ πλανήσειν. Le mot πλανήσειν, synonyme de κομπώσειν, va mal après λάβειν; ce n'est peutêtre qu'une glose de κομπώσειν, ultérieurement introduite dans le texte; on attendrait ici quelque chose comme λάβειν συντροφίαν.

Vers 109. "Η χορταρίναν τρίφυλλον ἀπὸ τὰ μανινέα. Le sens de ce vers nous échappe.

Vers 112. Καὶ μὲ τοὺς ὀψικάτορας καὶ τὸ πολὺν ὀψίκιν. Ce vers se retrouve III 267.

Vers 113—122. Ἐν ἐπιτόμω τοιγαροῦν, δέσποτα, δέσποτά μου. Ce vers, dont le premier hémistiche se retrouve plus loin, I 198, et dont le second n'est que piètre remplissage, n'appartient certainement pas au texte primitif. Les vers 119—122 sont incompréhensibles et nous dirions volontiers, avec l'auteur anonyme de ce mauvais passage: Ψευδῆ τὰ πάντα, δέσποτα, καὶ λῆρον ὀνομάζω. Le vers 123, Ἡ δὲ τὰς ἀποκοβοεις μου μὴ καταδεχομένη, ferait bien suite au vers 112, mais il y a entre ce qui précède et ce qui va suivre une différence assez sensible de ton et de style, de sorte qu'on se demande si l'on n'est pas, ici déjà, dans la seconde partie du poème, celle que nous considérons comme la plus mauvaise des deux.

Vers 126—127. Ἐμβαίνει εἰς τὸ κουβούκλιν της, κλείει σφικτὴν τὴν θύραν, μουλλώνεται καὶ κούπτεται, ἐμὲ δ' ἀφίνει ἔξω. Cf. I 180—181.

Vers 129. ৺ ταν ἐστράφην σάβουρος ἀπὰ ὧδε πας ἐλπίδα. Si ce passage n'était pas tellement sujet à caution, on pourrait croire que la locution ἀπὰ ὧδε signifie que l'auteur était au palais, au moment où il écrivait.

Vers 132–136. Δίχα θορύβου καὶ βοῆς, χωρὶς ὀχλαγωγίας, μή τινας ἐπαγόμενος μαχίμους στρατιώτας... Nous ne saisissons pas pourquoi il est fait ici allusion à cette suite de gens armés.

Vers 138—141 Έγὰ δ' ὡς ἤμην νηστικὸς ἀπὸ τὸ φιλοπότιν... Μπὸ τὸ φιλοπότιν joint à νηστικὸς rend le vers incompréhensible et il devient dès lors impossible de discuter avec fruit les quelques difficultés que présente la suite des vers.

Vers 142. Τὸ τί θαρφεῖς; τὸ τίς εἰσαι; τὸ βλέπε τίνα δέφεις. De βλέπε τίνα δέφεις rapprocher πῶς ἥπλωσας ἀπάνω μου, trois vers plus loin. Dans les vers antérieurs il n'a pas été question de coups donnés; c'est une raison de plus pour croire que le passage précédent est

POÈME I. 87

corrompu. De είσαι enclitique rapprocher ἀφῆτε τον, πτωχός ἐνι Ι 257, καὶ σὰ φόλαν οὐδέν ἐχεις ΙΙΙ 85 (g), σαρδαμαρίου παιδίν είσαι ΙΙΙ 93.

Vers 146—147. Τὰ βρώσιμα ἐπεκήρωσας καὶ τὰ ποτὰ ὡσαύτως, τὰ πάντα ἐξεστράγγισας καὶ ἐποῖκες με ἐρημίτριαν. Ces deux vers interrompent la suite des idées; ils iraient mieux dans la première partie du poème, après le vers 54 par exemple. Encore ἐπεκήρωσας ne convient-il pas dans cette phrase. Legrand corrige en ἐπεκύρωσας, qui n'est guère plus satisfaisant.

Vers 148—154. "Αν ἴδωσι τὰ δμμάτια μου ποτὲ τοὺς ἀδελφούς μου... Si le texte n'est pas altéré, on peut à la rigueur traduire par: "Que j'aperçoive jamais mes frères et tu verras s'ils ne te saisissent pas..."; cf. une construction peut-être analogue, Pernot et Le Flem, Mélodies populaires, p. 64, note. Le vers 149, καὶ οὐ πιάσουν καὶ ἀψιδώσουν σε καὶ δείξουν καὶ τελέσουν, est obscur pour nous; εἰς τὴν καρδίαν, vers 151, n'est pas clair; νὰ ποίσω, vers 153 et 154, est embarrassant.

Vers 155 et suivants. C'est ici, au plus tard, que commence la seconde partie de ce poème. Il suffira au lecteur de la comparer aux bons passages des poèmes III et IV, pour se convaincre qu'elle n'est pas du même auteur que ceux-ci; celui qui a écrit ces passages ne se livre pas à des bouffonneries du genre de celles qui vont suivre et, dans les 112 premiers vers du poème I lui-même, nous n'avons nulle part rencontré un comique d'aussi mauvais aloi. — Τούτους τοὺς λόγους τοιγαφοῦν ἀτίμως μοι λαλοῦσα, nominatif absolu; seul exemple dans Ptochoprodrome

Vers 164—171. Όμως εἰ βούλει μερικῶς τὰ τὴν περιτραλίσης, πιάσε ξαβδίν, βάλε φωνήν, ξίψον τὸ καμελαύχιν... Les énumérations de ce genre, même lorsqu'elles sont déjà des additions ultérieures, prêtent encore aux interpolations; cf. ξίψον τὸ καμελαύχιν, vers 163, et τὸ καμελαύκιν στρά-βωσον, vers 171.

Vers 177. Καὶ δώση καὶ ποιήση με στραβὸν παρὰ διαβόλου. Comparer Glykas (Legrand, Bibl. gr. vulg. I 26), 259: παρὰ διαβόλου ἐπήδησεν ἐκ τὸ λυχνάριν τζῖον, c'est à dire: "par un tour du diable".

Vers 178—181. Si l'on envisage le passage en lui-même, on constate que le vers 178 n'a pas de sens et que les vers 180—181 ne sont pas rattachés au vers 179. Voici ces quatre vers:

- 178 'Ως δη αὐτή, θεόστεπτε, ποὸ τῶν λοιπῶν ἀπάντων,
- 179 και τὸ ψωμίν ἐκλείδωσε και τὸ κρασίν ἐντάμα,
- 180 φεύγει, λανθάνει, κούπτεται, καὶ κλείσασα τὴν θύραν,
- 181 ἐκάθισεν ἀμέριμνος καὶ ἐμὲ ἀφῆκεν ἔξω.

Ils rappellent d'une façon frappante des vers qui ont été vus précédemment (126-128):

88 NOTES.

126 εμβαίνει είς τὸ κουβούκλιν της, κλείει σφικτήν τήν θύραν,

127 μουλλώνεται καὶ κούπτεται, ἐμὲ δ' ἀφίνει ἔξω,

128 ως τὸ ἐποῖκεν ποὸ πολλοῦ, δέσποτα στεφηφόρε...

Les vers 180—181 correspondent à 125—127; 178 paraît apparenté à 128, et 179 lui-même peut être rapproché du vers 146, τὰ βρώσιμα ἐπεκήρωσας καὶ τὰ ποτὰ ὡσαύτως. Le passage 126—128 a pour lui sa clarté relative (πρὸ πολλοῦ? cf. 178, πρὸ τῶν λοιπῶν ἀπάντων); on peut invoquer contre lui ce fait que, jusqu'au vers 178, il n'est plus question de la scène qu'il semble vouloir annoncer. Le passage 178—181 a contre lui l'état du texte, le manque de liaison entre ses diverses parties; mais les vers 180—181 sont indispensables dans ces parages, pour expliquer la présence de la ménagère de l'autre côté de la porte. Toutes ces difficultés montrent combien la tradition est ici flottante et défectueuse.

Vers 198. Έν ἐπιτόμω τοιγαφοῦν ταῦτα μοι προσειποῦσα. Comparer I 113 et 155.

Vers 200. Έγὰ δ' ἀπάρας παρευθύς τρέχω πρὸς τὸ κουβούκλιν. Ou bien il y a ici une contradiction avec le vers 126, ou bien le mari et la femme avaient chacun une chambre séparée.

Vers 205. Συχνὰ περιστρεφόμενος καὶ βλέπων πρὸς τὴν θύραν. Cf. III 203, συχνὰ περιστρεφόμενος καὶ βλέπων τὸν κελλάρην.

Vers 214. Τῶν συνελθόντων ἐπ' αὐτῷ, ὡς φθάσας εἶπον ἄνω. Cf. Glykas (Legrand, Bibl. gr. vulg. I 19) 49, φοβεῖσθαι μὲν οὐκ ἤθελον, ὡς φθάσας εἶπον ἄνω et Migne, Patrol. gr. t. 133, col. 1335 A, οὐκ ἀγνοῶ οὖν, ὡς προείρηκα φθάσας.

Vers 224. Χωρίς δείπνου καὶ σποτεινὰ καὶ παραπονεμένα. Contradictoire avec le vers 217, où l'auteur déclare qu'il s'est rassasié, φαγών εὐθύς τε καὶ πιὼν καὶ κορεσθεὶς ἐξαίφνης. Remarquer l'accentuation fautive du premier hémistiche, χωρίς δείπνου καὶ σποτεινά.

Vers 225-229. Ἡγέρθην ταχυνώτερον, ἦλθον ἐπὶ τὴν κλίνην. On attendrait ici quelque chose comme ἦλθον πρὸς τὸ κουβούκλιν; il manque en outre, aux vers 226-229, un verbe à un mode personnel. Le passage est corrompu.

Vers 231. Οὐδὲ ψιλοῦ προσνεύματος, οὐ σμιπροτάτου λόγου. L'union de προσνεύματος et de ἀπούω n'a rien de particulièrement choquant, si l'on songe au sens assez large de ἀπούω en grec moderne; cf. ἀπούω μίαν ἄσχημην μυρωδιάν (Vlachos).

Vers 234. Καὶ ποὸς τὸ γεῦμα, δέσποτα, πεσὼν ἀπεκοιμήθην. Il est surprenant que, du grand matin (v. 225) au diner, il ne se passe aucun autre événement et que la femme soit ainsi restée enfermée durant vingt-quatre heures. Nous supprimerions volontiers l'épisode de l'enfant, pour rattacher le vers 234 au vers 201.

Vers 250. Καὶ σφαλισμένον τὸ εθοηκα καὶ ἀπέξωθεν ίστάμην. Après tout ce qui précède, ce premier hémistiche est bien superflu.

Vers 256—265. Ἡ μάννα των γνωρίσησα ἐφώνησε τοὺς παϊδας. Le participe γνωρίσασα paraît signifier "en connaissance de cause, ayant reconnu la ruse"; voir la note à IV 163—199. Le vers 258, καὶ ὡς τὸ ἤκουσα ὁ δοῦλος σου χαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην, est la répétition de 242, ὡς δ' εἶδε ταῦτα ὁ δοῦλος σου χαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην. Le vers 267, ζωμὸν ἰδὼν τὸν περισσὸν καὶ τὰ χονδρὰ κομμάτια, ne fait que reprendre le contenu des vers 264—265, καὶ μόλις εἶδον πίνακα ζωμὸν ἔχοντα πλεῖστον, καὶ ὀλίγον ἀπὸ τὸ παστὸν καὶ θρύμματα μεγάλα. La construction des vers 264—267 est mauvaise. On améliorerait ce passage en supprimant les vers 264—265, dont l'un contient une irrégularité métrique (ἔχοντα), et en plaçant 267 avant 266. L'épisode se termine bien brusquement et ne montre pas, en somme. l'humeur acariâtre de la femme de Ptochoprodrome.

Poème II.

Titre. Εἰς τὸν Σεβαστοχοάτοςα G. Le personnage ainsi désigné peut être un des fils de Jean Comnène; remarquer toutefois, v. 96 b et c, ἀλλὰ δουλεύω σεβαστὴν δεσποίνης αὐταδέλφην, πανευκλεοῦς, πανευτυχοῦς, ὑπερδεδοξασμένης. Le titre de H, Τοῦ αὐτοῦ ὅμοιοι, correspond à Στίχοι τοῦ γραμματικοῦ κυρίου Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου, titre du poème III, qui précède dans ce manuscrit notre poème II.

Vers 1. Αὐθέντα μου πανσέβαστε. δόξα, τιμή καὶ καύχημά μου H. Supprimer τιμή, qui rend le vers hypermètre.

Vers 4. Καὶ περιστατιζόμενος κακοῖς ἀναριθμήτοις G, καὶ περιστειχιζόμενος κακῶν ἀναριθμήτων H. On pourrait peut-être lire περιστοιχιζόμενος. Le datif est ici préférable au génitif.

Vers 6. Καὶ ἂν ἔνι αὐθέντης οἶος σὰ καὶ δ λέγων οίὸς ἐγώ τε G. "Αν ἔνι αὐθέντης οῖὸν ἐσὲ καὶ δοῦλος οῖὸν ἐμὲ H. Έγώ τε est mauvais, οῖὸν ἐμέ ne fait pas le vers; οῖὸν ἐμένα?

Vers 7. Νὰ κάθηται, νὰ ψηλαφῷ, νὰ λέγη καὶ νὰ γράφη. Nous ne comprenons pas le sens de ce νά. Même difficulté au vers 11 (H).

Vers 8. Πολιτικά μετριάσματα καὶ πολιτογραφίας. Mauvaise formation pour πολιτικογραφίας? Faute de copiste pour ποικιλογραφίας?

Vers 1—17. Tout ce début, dans les deux manuscrits, est en partie corrompu; nous saisissons mal l'enchaînement des idées. Les cinq premiers vers sont relativement clairs: "Prince très vénérable, ma gloire et mon orgueil, le pauvre, le misérable (que je suis), celui qui est entouré, environné de mille infortunes, assailli de maux innombrables, veut conter à son Seigneur les faits qui le concernent". Mais le passage qui suit (6—14) est, en revanche, des plus obscurs. Aux vers 15—17, εγω δὲ παρεξέκλινα μικρὸν ἐκ τῆς εὐθείας. ,, le sens redevient plus net, grâce à H: "Pour moi, je me suis un peu écarté de la ligne directe; au lieu de me plaindre et de me lamenter, je me sers de mots joyeux et gais". On attendrait donc, entre 6 et 15, quelque chose indiquant que les écrits de ce genre sont ordinairement tristes; or ceci n'est qu'imparfaitement marqué par les vers 11—12, ἐκεῖνα

γράφω καὶ λαλῶ ὅσα κινοῦν πρὸς οἶκτον, ὅσα κινοῦν πρὸς ἔλεον καὶ πρὸς φιλανθρωπίαν.

Vers 18—23. Le vers 18, καὶ οὐ ποιῶ τ' ἀπὸ χαρᾶς, οὐδ' ἐξ ἀπλοψυχίας, qui manque dans H, est indispensable pour le sens, et l'on est d'autant plus autorisé à le rétablir que ce manuscrit le donne, en même temps que le vers 17, entre les vers 95 et 96. A partir de 19, ἀλλὰ μὰ τὴν ἐνοῦσαν μοι πολλὴν στενοχωρίαν, la version G est défectueuse; dans H au contraire, les vers 19, 19 α , 19 α , 19 α , sont une bonne continuation de 18; toutefois, ὅτι μὰ τὴν ἀγάπην σου καὶ μὰ τὴν κεφαλήν σου pourrait bien n'être que du remplissage postérieur et recouvrir une meilleure rédaction. Il n'y a rien à tirer pour l'instant de 19 α à 19 α , même lorsqu'on a remis sur pied ceux de ces vers qui sont fautifs. Le vers 23, Πρόσεχε, μόνον πρόσεχε, πρόσεχε μὴ μέ θάψης, ne fait pas mieux suite à 19 α qu'à 22; si ce vers, assez médiocre, est ici à sa place, il y a vraisemblablement à ce passage une lacune, par rapport au texte primitif.

Vers 24-28. Δλήθεια, δίδεις με πολλά, πλήν, ἂν τὰ συμψηφίσω. Nos deux manuscrits offrent ici des divergences considérables; H donne 27 vers, là οù G n'en a que 6. Il est certain que G est incomplet: συμψηφίσω, du vers 24, semble préparer une énumération dont ne tient pas lieu le vers 26, μεδίμνους σίτου δώδεια ψυχοοὺς καὶ ἀσβολωμένους; τὸ, dans πάντως ἂν τὸ μυφίζονται (v. 28), ne se rapporte à rien de ce qui précède; enfin, χωρίς τῶν διδομένων μοι τούτων τῶν τυπωμάτων (v. 29) paraît bien faire allusion à autre chose qu'aux douze médimnes de blé. En revanche, le manuscrit H est probablement trop complet; souvent aussi, ses leçons sont défectueuses, ses vers estropiés, incohérents, incompréhensibles; cependant nous croyons que, malgré ces défauts, ce manuscrit cache ici de bons éléments.

Au vers 24, συμψηφίσης να mieux que συμψηφίσω Le vers 24α, καὶ κατασκηματίσης τα, καὶ ἂν τὰ ἐξακριβιάσης, peut être une interpolation. Ψυχοκρατοῦν οὐδόλως (v. 25, G) n'est guère satisfaisant; la variante de H, ὡς θέλεις ψήφισέ το, n'est probablement qu'un expédient suggéré par συμψηφίσης du vers 24 et destiné à rendre intelligible un passage obscur du prototype. Les vers 25b—25e, καὶ ᾶν ἐξετάσης ἀκριβῶς, ἔμπροσθεν καὶ τοῖς ἄνω... sont corrompus; ἔμπροσθεν καὶ τοῖς ἄνω notamment est peut-être pour καὶ πρόσθες καὶ τοῖς ἄνω. Il y a une lacune entre 26α, ἔστι καὶ ἀκοσκίνιστον, ἔξω τὸ σκύβαλόν του, et 26b, καὶ ἐπάρουν καὶ ἀλέσουν το καὶ φέρουν τὸ ἐκ τὸν μύλον. Les vers 26i à 26ο, καὶ ἂν θέλουν τρώγειν καὶ οἱ δεκατρεῖς τοὺς δώδεκα μοδίους ..., nous laissent perplexes. Le vers 28, πάντως ᾶν τὸ μυρίζονται, μόλις νὰ τοὺς ἀρκέση, incompréhensible dans la version G, va bien au contraire avec οἰνάριον du vers 26q de la version H.

Vers 29—48. Χωρίς τῶν διδομένων μοι τούτων τῶν τυπωμάτων... Ce vers 29, qui manque dans H, forme la transition nécessaire entre 28,

πάντως αν το μυρίζονται, μόλις να τους αρκέση, et 30, ου θέλω ξύλον καύσιμον, οὐ θέλω καὶ καοβούνιν. Pour tout ce passage, nous donnerions volontiers la préférence à G. Le manuscrit H a de mauvaises leçons: σφικτοσφίκτουςου, pour κοντοσφίκτουςου, 34; ξύχος, pour ψύχος, 47a; δαψίματα, δαψίματα, pour δαψίματα, βαψίματα, 36; τοιψίδια γαο πιπέοια, pour τριψιδογαροπίπερα, 38; τρυγοκράμβιν έκ τὸ γουλίν, pour φρύγιον κράμβιν καὶ γουλίν, 42; οὐ θέλει γὰο, pour οὐ θέλουν εἰς, 43. Les vers s'y suivent aussi moins naturellement que dans G; parmi ceux que H est seul à posséder, il n'en est aucun qui soit indispensable au sens; certains d'entre eux ne sont que du remplissage maladroit, par exemple 45a, οὐ θέλει καὶ άλλα πλείονα τῶν ἀπαριθμημένων, ou même la répétition d'autres vers, καὶ κοντοσφίκτουρον παχύν, την νύκτα διὰ τὸ ψύγος 47α, οὺ θέλω σφικτοσφίκτουρου, νὰ τὸ φορῶ εἰς τὴν ψύξιν, 34 Toutefois G lui-même n'est pas impeccable; ainsi il est probable que les vers 47-48, οὐ θέλει ή γυναίκα μου γυρίν τὴν Πασχαλίαν, οὐ θέλει ή μάννα μου μανδίν, οὐ θέλει καὶ καλίγια (G, pour les leçons)de H voir après 34a), ne sont pas ici à leur place; le premier d'entre eux rappelle de plus καὶ ποιὸν γυρὶν μ' ἐφόρεσας; οὐκ οἶδα Πασγαλίαν, Ι 47.

Vers 49—61. Αφίημι τὰ τρανώτερα κ' ἐμβαίνω εἰς τὴν λέπτην. Ici encore, la tradition de G est meilleure que celle de H. Parmi les vers appartenant en propre à H, il n'en est aucun qu'on ne puisse supprimer aisément. Du vers 57, ἐπαρεκλάσθη ἡ θύρα μας, κλειδᾶς καὶ ᾶς τὴν εὐθειάση (G), αί θύραι ἀπεδάρτησαν, ᾶς ἔλθη ὁ ἀσκοθυριάρης (H), il convient de rapprocher I 81, αί θύραι συνεστράφησαν ἐξ δλοκλήρου πᾶσαι. Le vers 54b, ὁ γύψος πτώσεις ἀπειλεῖ (ms. ἀπολεῖ), κράξε τὸν γυψοπλάστην, rappelle aussi I 79, κοσμήτης οὐκ ἀπέμεινεν, οὐ γύψος, οὐδὲ σπέτλον Enfin, il est possible que les vers 58—61, ἐτραυματιάσε τὸ παιδίν, γοργὸν ᾶς ἀγοράσουν..., aient quelque rapport avec l'épisode de l'enfant, que nous avons trouvé au poème I.

Vers 62—72. "Ηκουσας, πάντως ἥκουσας τὴν ἔξοδον τὴν ἔχω.. Le texte de G est probablement corrompu de 66 à 69: le vers 69, ὅσπερ ἐλευθερόψυχον καὶ σπαταλοκρομμύδην, nous est suspect (cf. III, 257a) et, même si l'on corrige 66 en καὶ τότε λογαρίασε καλῶς καὶ ὅσα μὲ δίδεις, la similitude des deux hémistiches finaux, aux vers 66 et 67, laisse encore planer des doutes sur la bonne conservation du texte à cet endroit. De H il n'y a lieu de retenir que quelques indications: ὅσα, v. 66, καταδίκασε et κατάγνωσέ με, v. 68. Les vers 68a-68d, αν σὲ εἴπω, ᾶγιε δέσποτα, θαῦμα φρικτὸν καὶ μέγα..., sont une interpolation évidente. Rapprocher de 68c et 68d, παπᾶς, ὁκάτι βούπαπας, παπᾶς ἀπὸ δοιμάριν ἡθέλησεν ὁ χοιρινὸς ἀγγέλοις ὁμιλῆσαι, Politis, Proverbes I, 204: "Αν δὲν βλαστημοῦσε, θὰ μιλοῦσε μὲ τς ἀγγέλους et αν δὲν ἔτρωγε γουρούνι, θὰ μιλοῦσε μὲ τς ἀγγέλους (ἐπὶ ὑποκριτῶν).

POÈME II. 93

Vers 73—81. Ταῦτα δὲ πάντα χρήζουσι κατ ἔτος εἰς τὸ ὁσπίτιν... Ce passage manque dans H, qui saute de 70 à 82; mais le vers 82, οί κατ ἐμὲ δὲ πένητες, οἱ λιμοκτονισμένοι, nous autorise à l'y rétablir. Toutefois il se peut que G donne ici quelques vers superflus, καὶ μοναχοὶ καὶ κοσμικοί, καὶ γέροντες καὶ νέοι (cf. III 428, καὶ μοναχοῖς καὶ κοσμικοῖς, καὶ γέρουσι καὶ νέοις), κατὰ τὸ μέτρον ἕκαστος καὶ τὴν ἰδίαν τέχνην (76), δωροφορεῖ καὶ γὰρ ἡ γῆ, ἡ θάλασσα δὲ πλείω, τὴν ἀφθονίαν τῶν καλῶν καὶ χορηγίαν πάντων (80–81). On remarquera aussi que ces vers, ainsi que ceux qui vont suivre, se rattachent mal à 62—72.

Vers 82—87. Οι κατ' ἐμὲ δὲ πένητες, οι λιμαγχονημένοι... Les leçons de H, au vers 83, καιρὸν ὡς ἄγιε πατρικὴν δέχονται τὴν πενίαν, au lieu de κλῆρον ὡς ἄλλον πατρικὸν δέχονται τὴν πενίαν, prouvent bien que le manuscrit dont H dérive était ici en mauvais état. Nous ne comprenons pas le vers 85, ὅταν εξαπορήσωσι καὶ δώσουσι καὶ λάβουν.

Vers 88-89. Καὶ ἀφότου τὰ χωνεύουσιν, ὡς χουσοχοὶ τεχνῖται... Digression dont nous jugeons inutile de souligner l'obscurité et l'étrangeté.

Vers 95 et suivants. Τῷ πάθει τοίνυν συσχεθεὶς κάγὰ τῷ τῆς ἐνδείας. A partir d'ici, H ne donne plus que des vers sans lien entre eux, mais qui rappellent la tradition G, à l'exception de 96c et d, ἀλλὰ δουλεύω σεβαστὴν δεσποίνης αὐταδέλφην, πανευκλεοῦς, πανευτυχοῦς, ὑπερ-δεδοξασμέτης. La suite des vers, dans G lui-même, ne nous satisfait pas et nous croirions volontiers que les trois paragraphes que nous avons faits, s'ils appartiennent au texte primitif, ne sont pas aujourd'hui à leurs places respectives. Au vers 97, les mots καὶ ἄν τύχη, en semblable contexte, ne sont pas clairs pour nous. Sur Πτωχοπροδορμάτον, v. 101, voir l'Introduction, p. 19. Le vers 110, τὸ πῶς οἰκοκυρεύω μου τὴν ἄπασαν οἰκίαν, semble plutôt destiné à préparer un développement qu'à former une conclusion.

Poème III.

Titre. Les mots βιβλίον δεύτεφον de g proviennent de ce que, dans ce manuscrit, ce poème est précédé du poème IV. Il en est de même dans CS, ce qui explique aussi ἕτεφοι στίχοι Au sujet de Hilarion ici mentionné, voir notre Introduction, p. 18 et suiv.

Vers 1—2. Aucune des versions qui nous ont été transmises n'est satisfaisante. Dans gV, la répétition de neatalo ou de neatal rend le passage suspect et nexta est un barbarisme que nous n'admettons pas dans le texte primitif. Dans HCSA bien que H donne par endroits de meilleures leçons que CSA, on rencontre encore de graves difficultés: i nequal le nexta le nexta le le sont obscurs et sun factivate est étrange. Enfin ces quelques vers, aussi bien dans <math>gV que dans CSA, offrent des analogies de mots et de sens avec le début de notre poème IV, tel qu'il est donné dans les manuscrits g et CSA. Il est vrai que nous serons amenés à ne pas adopter la tradition gCSA pour le poème IV, mais ceci n'est pas un obstacle à ce que l'entrée en matière de III soit un écho direct ou indirect de cette tradition.

Les mots $\pi o \lambda \epsilon u \ell \omega v$ (vers 1a) et $\sigma \varphi \alpha \lambda u \acute{\alpha} \tau \omega v$ (vers 1e) se rapportent à des faits que nous ignorons. Nous ne pensons pas que les ennemis en question soient les higoumènes; malgré le vers 423 ($\epsilon \kappa \dot{\omega} v \ \epsilon \xi \dot{\epsilon} \varrho \chi o \mu \alpha \iota \nu v \ddot{\eta} \varsigma \ \epsilon v \ \tau \ddot{\eta} \varsigma \ \tau o \ddot{v} \ \Phi \iota \lambda o \vartheta \dot{\epsilon} o v \ g$, $\alpha \dot{\upsilon} \tau \dot{\upsilon} \varsigma \ \dot{\epsilon} \ddot{\varsigma} \ddot{\eta} \lambda \vartheta o v \ \tau \ddot{\eta} \varsigma \ \mu o v \ddot{\eta} \varsigma \ \tau o \ddot{v} \ \kappa \upsilon \varrho o \ddot{v} \ \Theta \epsilon o \varphi \ell \lambda o v \ CSA$), tout le poème suppose que l'auteur habite encore le monastère, au moment où il écrit. Quant au mot $\sigma \varphi \alpha \lambda \mu \dot{\alpha} \iota \omega v$, il est d'autant plus surprenant que nulle part l'auteur ne parle de ses fautes.

En somme, tout ce passage, qu'on envisage le groupe gV ou le groupe HCSA, ne nous apparaît pas comme le véritable début du poème. Nous trouvant dans l'impossibilité de rétablir ici, même approximativement, le texte original, nous l'avons remplacé par deux lignes de points.

Vers 9. Πῶς ὅλως ἔξω γέγουε τῆς τούτου μυωξίας (μυωπίας g, βιωτίας V). Coray, "Αταπτα I 230, propose μυοπίας (ἀπὸ τὸ Μῦς καὶ Ὁπή). Aucune de ces leçons n'est compréhensible pour nous. La leçon primitive était peut-être μυφμηκίας.

Vers 21a. Καὶ τὴν ἰσχὺν ἐπίσης τε μύρμηπος κεκτημένου. Nous avons supprimé ce vers parce qu'il est inutile au sens et que la construction ἐπίσης τε est la preuve d'une addition postérieure. Autres exemples de cette construction: II 6, III 1e, 70, 2890, IV 291, leçons qu'il convient de rejeter partout.

Vers 23—24. Οὐδὲ γὰρ μύθους παλαιῶν ἱστοριῶν σοὶ γράφω, τὸν νοῦν ἐχόντων ἀπριβῆ, δυσνόητον τὴν λύσιν. Ἱστοριῶν peut être un participe; voir Lobeck, *Phrynichus*, 79 et Rutherford, *The new Phrynichus*, 155 sqq.; mais, même dans ce cas, le vers 24 s'adapte mal au vers précédent.

Vers 30—31. Καὶ πρόσθες ἄρτι τὸ λοιπὸν ἐμοὶ τὰς ἀκοάς σου, καὶ πάντα σαφηνίσω σοι κατὰ τὴν πρᾶξιν, ἄναξ. Coray, "Ατακτα I 230, propose πρόσσχες au lieu de πρόσθες, et cette émendation a pour elle τὰς ἀκοάς σου πρόσσχες III 400pp (g); mais au même passage CSA donnent πρόσθες et, à IV 1e, on trouve τὰς ἀκοὰς προσθεῖναι (CSA) en regard de προθεῖναι (g). Ces vers 30 et 31 nous semblent très suspects; cf. III 400pp et IV 164—165; c'est en quelque sorte un cliché, qui a pu s'introduire facilement ici; ἄναξ en fin de vers ne se trouve que III 237, οù H donne πάντα, que nous avons cru devoir préférer. Le vers 29 lui-même, ἄτιν ἐλέγξων ἔρχεται κατὰ μικρὸν ὁ λόγος, est des plus médiocres. Nous avons fait observer dans l'Introduction que nous aurions pu supprimer beaucoup de ces touffes parasites; si nous les avons conservées, c'est moins par conviction et par respect pour l'accord des manuscrits que pour ne pas introduire dans notre édition un élément trop subjectif.

Vers 34. Καὶ παρὰ τὴν διάταξιν πατρὸς τοῦ πανοσίου. Il s'agit sans doute ici du fondateur du monastère.

Vers 37a. Καὶ τοέχω ποὸς ἀπόγνωσιν πεσείν τῆς ἀθυμίας. Incompréhensible dans toutes les versions et manque dans H.

Vers 38 et suivants. "Όταν ἐξέλθω γὰο μικοὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἂν ράθυμήσω πώποτε καὶ λείψω ἀπὸ τὸν ὄρθον... On retrouve la même idée III 119 sqq., στιγμὴν ἂν λείψω ὁ ταπεινὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν..., et III 270—271, εἰ δὲ ἀφήσουν με ποτὲ νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὴν πόρταν, καὶ οὐ φθάσω εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐκ εἶμαι εἰς τὸ εὐαγγέλιον...

Vers 44. Ποῦ ἡτον εἰς τὸν ἐσπερινόν, ας τὸν ἐκβάλουν ἔξω. L'ἐσπερινὸς ici placé cadre mal avec le vers 39, où il n'est question que de l'ὄρθρος.

Vers 45α. Μὴ συντυχαίνης πρόσεχε κἂν ὅλως τὸν ὁδεῖνα. H donne cette phrase au vers 58, en meilleur contexte.

96 NOTES.

Vers 55. Καὶ τὸ νὰ τρώγης σύντομα, νὰ πίνης εἰς τὸ μέγα. Si le mot σύντομα a ici l'acception courante de "brièvement, rapidement", le sens est juste le contraire de celui qu'on attendrait.

Vers 59 et suivants. Ἐκεῖνος ἔν' πρωτοπαπᾶς, σὰ δὲ παρεκκλησιάρχης... Les passages énumératifs du genre de celui-ci (voir aussi III 41 et suiv.) prêtaient aux additions et il est difficile de fixer son choix parmi les différentes versions. Nous avons suivi le manuscrit H pour des raisons générales, sans être assurés qu'il soit resté particulièrement fidèle au texte original.

Vers 75—76. Αὐτὸς ψηφίζει πέρπυρα καὶ γράφει καὶ στρογγύλα, σὰ δὲ ψηφίζεις φάβατα καὶ γράφεις κονιδᾶτα. Nous avons adopté la version g, qui nous paraît la moins obscure, mais nous ne nous dissimulons pas que le désaccord de ce manuscrit avec le groupe HCSA constitue une grave difficulté. Encore ne sommes nous pas certains de saisir exactement le sens de cette version: κονιδᾶτα de κόνιδα "lente" s'opposerait à στρογγύλα et signifierait "une mauvaise écriture, des pattes de mouche"? Legrand (Bibl. gr. vulg., I 79) estime, contrairement à l'opinion de Coray, que la métaphore de κουδουμέντα se comprend fort bien; peut-être a-t-il pensé à l'épicier, qui ne compte que des fèves et n'inscrit que des condiments, mais, avec cette explication, il n'y a plus symétrie d'opposition entre les deux vers. Nous n'osons pas introduire dans le texte la correction γωνιδᾶτα.

Vers 81. Σὺ δὲ ἀπὸ πάσχα εἰς ἔτεφον πάσχα λουτφὸν οὐ βλέπεις. Nous ne pouvons accepter ni οὐδέναν, ni οὐδὲν ἐβλέπεις, dont on ne trouve pas d'autres exemples dans Podrome. Des vers comme III 35, πατήφ, νίός, τὸ πάπιστον ζεῦγος, ὧ θεία δίκη, nous permettent, comme pis aller, d'admettre une césure entre l'adjectif et le substantif et par conséquent de recevoir, faute de mieux, la leçon H, avec interversion de deux mots. Si nous ne craignions d'être accusés d'en prendre trop à notre aise avec les leçons des manuscrits, nous proposerions volontiers, pour le second hémistiche, λουτφόθυφαν οὐ βλέπεις, en nous appuyant sur IV 9—10, αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, λουτφόθυφαν οὐκ οἶδε, καὶ τώφα λουτφακίζεται τφίτον τὴν ἐβδομάδα. — Le Typikon du Monastère de la Kosmosotira (voir ci-après, p. 110) ordonne aux moines de prendre un bain ἄπαξ καθ' ἕκαστον μῆνα (Τηρίκον-Κοsmosotira, 50).

Vers 85. Σὰ δὲ οὐδὲ φόλιν κέπτησαι νὰ δώσης τὴν ψυχήν σου. Ne vaudrait-il pas mieux lire νὰ δώσης εἰς ψυχήν σου?

Vers 95—107. Καὶ μὴ θεωρῆς τοὺς βαθρακούς, τὰς ὕσκας, τὰ ψησσία, καὶ τρέχουσι τὰ σάλια σου καὶ συχνοκαταπίνης... La suite des idées est mauvaise; les ordres alternent avec des accusations de gourmandise d'autant plus extraordinaires que les détails de la table sont énumérés plus loin, vers 158 et suivants. Pour nous, il est hors de doute que ce passage est en grande partie interpolé, mais l'accord de nos

97

manuscrits ne nous permet pas de séparer, avec une précision suffisante, le bon grain de l'ivraie.

Vers 119—122. Στιγμὴν ἂν λείψω δ ταπεινός ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, τὸ κρασοβόλιν μου κρατοῦν, τὸ νεροκοπημένον... Cf. III 38 sqq., 270—272.

Vers 127—128. "Αν δώσουν στάμενον ποτὲ δι' ἀνάγκην νὰ ψωνίσω, λέγουν με: ,, σήμερον ίχθὺς οὐ τρώγεται εἰς τὴν μέσην". Si l'on me donne un sou, pour faire des emplettes, en cas de nécessité, on me dit: "on se rattrapera en ne mangeant pas de poisson aujourd'hui" (?).

Vers 132α—132h. Καὶ πάντοτ ἀνυπόδητον νὰ μὲ παφαγωφοῦσι Η... Ces vers ont bien les apparences d'une digression ajoutée ultérieurement. Ils rompent la symétrie du passage, qui se divise en phrases commençant par ἀν et répondant au type: si un de mes amis vient me voir, on lui interdit l'entrée. De plus, beaucoup d'entre eux offrent de grosses difficultés d'interprétation, certains même sont totalement incohérents. On remarquera aussi que les παφοῦχαι (vers 132c, καὶ μᾶλλον ὅταν τρέχουσιν σύνδυο οἱ παφοῦχοι) sont d'ordinaire l'occasion d'interpolations maladroites; c'est le cas pour 132c, qui du reste manque dans H et qui se retrouve IV 130b, sous la forme ὅνταν ἐβγοῦν καὶ τρέχουσιν σύνδυο αἱ καρφοῦχαι; c'est encore le cas III 74α et 74b.

Vers 133. Ζητῶ σαπούνιν νὰ λουθῶ καὶ λέγουν με ,,τὸ ζέμαν". Vers suspect: il ne répond pas au type précédemment indiqué et il y est question du bain, dont il a déjà été parlé au vers 123.

Vers 137. Τὴν πόρταν δωμανίζουσι, καὶ οὐδὲ πεζὸν μὲ ἀφίνουν. Cf. III 126, τὴν πόρταν δωμανίζουσιν καὶ ἀφίνουσίν τον ἔξω.

Vers 145—146. Τὰ μὲν εἰς τὸν ἐγκλειστιανόν, εἰς τὸν πατέρα λέγω, τὰ δ' ἄλλα πάλιν ἀλλαχοῦ πρὸς τὸν υίὸν ἐκείνου. Ces vers pourraient disparaître sans inconvénient; ils manquent dans g et ne sont que le développement du vers 144.

Vers 155—157. Αἴ, νὰ ἔφαγα ἐκ τὰ θούμματα, νὰ ἔπια ἐκ τὸ ζουμίν των, καὶ χιώτικον νὰ ἐτσάκωσα κἂν τέσσαρα μουχρούτια, καὶ νὰ ἐρευξάμην εὔνοστα καὶ νὰ ἐπαρηγορήθην. Une interpolation est ici fort possible.

Vers 167. Πολλάκις μὲ παρώτρυνε ὁ λογισμὸς νὰ ποιήσω. H est seul à donner ποιήσω; les autres manuscrits ont ἐγέρθω ou γέρθω, dont l'accent, quoique irrégulier, n'a cependant rien de surprenant, voir à l'Index. L'acception de ποιήσω n'est pas claire pour nous; peut-être ce verbe signifie-t-il ici quelque chose comme r αοχίσω C'est précisément cette obscurité de H, dont les leçons sont souvent bonnes pour ce poème, qui nous fait pencher pour ποιήσω; on conçoit plutôt un changement de ποιήσω en ἐγέρθω, qu'un changement de ἐγέρθω en ποιήσω.

Vers 183. Καὶ λίτραν τὸ χριστέλαιον, πεπέριν φοῦκταν μίαν. Le mot λίτραν est une apposition à τὸ χριστέλαιον; cf. Pernot et Le Flem, Mélodies populaires grecques, n° 27, vers 6, νὰ φέρν' ἀμάξιν τὸ τσερὶ τσ ἀμάξιν τὸ λιβάνι.

Vers 187—194. Al, τσοῦκκα ὁποῦ τὰ ἐβάστασεν! πῶς οὐκ ἐσχίσθη μέσα;... Ce passage rappelle les vers 155—157 (αl, νὰ ἔφαγα ἐκ τὰ θούμματα, νὰ ἔπια ἐκ τὸ ζουμίν των...), qui nous ont déjà paru suspects. Le texte gagnerait à passer du vers 185 au vers 195.

Vers 202. Καὶ καταπίνω πάντοτε χολόκουκκα πικρίας. Cf. III 322, ήμεῖς δὲ τὰ χολόκουκκα μετὰ πολλὰς πικρίας.

Vers 211—212. "Αν δὲ παγώση ἐκόλλησε καὶ ἀπέκει οὐκ ἀνασπᾶται, καὶ ἀπὸ μανίας μου ὁίπτω το μετὰ τοῦ σκουτελλίου. Ces deux vers nous sont suspects. Il est surprenant que ce moine se livre impunément à un acte aussi inconsidéré, lorsque le moindre murmure doit attirer sur lui un châtiment exemplaire (vers 217—224, cf. 289α et suivants). A vrai dire, tout le passage, de 199 inclus à 216 inclus, nous paraît sujet à caution

Vers 216a—216pp. Ἄλλο γὰς τί χειςότεςον παςὰ τὸ νὰ ψωφήσω... Nous sommes en présence d'une de ces digressions particulières à g. L'inhabileté du style, la modernité des formes, l'inanité du fond, tout concourt à prouver que ce passage a été surajouté par un scribe maladroit.

Vers 238—239. Καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υίοῦ, οἴμοι, τὰς ἀδικίας, καὶ ταύτας ἐξεμίσησας καὶ τὰς παρανομίας. Nous avons adopté la version CSA comme étant la moins mauvaise, mais nous sommes loin de trouver ces deux vers satisfaisants.

Vers 246—250 Τάχατε προφητεύομαι καὶ λέγω τα μεγάλως, ὡσεὶ θελήσης, δέσποτα, τὰ τούτων ἐφευνῆσαι... Le rapport entre 246 et 247—250 nous échappe et, pour les vers 249—250, ὡς ἀληθῶς φανήσεσαι θράσος βαφβάφων παύων, τὴν τοῦ Χριστοῦ μιμούμενος ὡς ἔθος συμμαχίαν, qui nous semblent corrompus dans toutes les versions, ce n'est qu'avec de grandes hésitations que nous donnons les leçons de H, légèrement modifiées. On observera du reste que les vers 236—250 se rattachent assez mal à ce qui précède et à ce qui suit; tout ce passage est peut-être interpolé.

Vers 251—252. Λοιπὸν εὐθυδορμίσωμεν ἐπὶ τὰς διοικήσεις, ἵνα καὶ τούτων ἀκριβῶς τὰ πάντα καταμάθης. Ici commence un nouveau développement; nous entrons dans la seconde partie de ce poème, celle que nous considérons comme surajoutée. Qu'on admette ou qu'on rejette les vers 246—250, la suite des idées n'en est pas moins défectueuse, il y a des défauts de soudure manifestes, et ce n'est pas sans doute par un simple effet du hasard que le Vaticanus, après une lacune de plus de 200 vers, reprend précisément à cet endroit. On verra par la suite de ces notes que, dans cette partie surajoutée elle-même, il y a lieu encore d'établir des distinctions: certains passages sont suffisamment nets, d'autres au contraire sont particulièrement gauches, souvent même incompréhensibles; tout ne provient pas de la même

роèме III. 99

personne, les premières interpolations ont été suivies d'autres et il en est résulté un enchevêtrement dont le lecteur attentif se convaincra certainement. C'est surtout dans l'espoir d'amener cette conviction que nous avons poursuivi l'établissement du texte, pour cette seconde rédaction, au lieu de nous arrêter au vers 250.

Vers 260. Έπεῖνοι νὰ ποτσώνουσι τὸ χιωτικὸν εἰς πόρον. Cf. III 283e οὐδὲ γὰρ οἶνον πίνουσι χιώτικον εἰς κόρον, III 312 ἐπεῖνοι πάντα πίνουσι τὸ χιώτικον εἰς κόρον.

Vers 262 – 263. Καὶ κὰν ὰς μὲ ἐγεμίζασι τὸ ἐμποτόπουλόν μου, εἰμὴ ζητῶ καὶ λέγουν με ,, περπάτει εἰς τὸ πηγάδιν". Vers suspects.

Vers 266—269. Ἐκεῖνοι καβαλλάριοι διαβαίνουσι τὴν πόλιν. Pour que la construction fût correcte, dans VHCSA, il faudrait ajouter $v\grave{\alpha}$ au vers 266 ou le supprimer au vers 269, en écrivant par exemple φωνάζουσι au lieu de λέγουσι. Le manuscrit g donne le passage correctement, mais il y a peu de chances pour que $\grave{\omega}_S$ δι' ἐμέναν, transmis par lui seulement, soit la bonne leçon.

Vers 270—272. Εἰ δὲ ἀφήσουν με ποτὲ νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὴν πόρταν, καὶ οὐ φθάσω εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐκ εἶμαι εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀφίνουσίν με νηστικὸν τὴν ἄπασαν ἡμέραν. La même idée a été exprimée III 38 sq., III 119—121.

Vers 278. Καὶ μετὰ..., δέσποτα, καὶ κτένια καὶ σωλῆνας. Peut-être là bonne leçon, pour le premier hémistiche, est-elle cachée dans νεύρων H.

Vers 283. Καὶ σταφιδίτσας χιώτικας, καὶ ἀπὸ τὸ διὰ κίτουν. Coray, "Ατακτα I 282, explique que le διὰ κίτουν est du cédrat confit, cuit avec du miel ou du sucre, et il cite aussi les expressions διὰ δόδων, διὰ κυδωνίων. Nous avons gardé la leçon plus générale, sans vouloir prétendre cependant que δικιτραίου de H doive être rejeté.

Vers 284. νὰ χωνεύσουσιν ἐκ τῆς ξηφοφαγίας. Au début de ce vers, Η donne ἥγουν διὰ νὰ et tous les autres manuscrits ont ἵια καί τι. Aucune de ces deux leçons n'est satisfaisante. Nous avons songé à πίνουσι, pour remplacer les trois syllabes obscures.

Vers 289α-289r. Καλόγεφος ελάλησε, τὸ τυπικὸν ἄς φθάση... Ceci n'est nullement relié à ce qui précède et le vers 289r, καὶ ταῦτα μὲν ὁ δοῦλος σου ὡς ἔχουσι προσλέγω g, est une cheville qui rattache mal tout ce passage aux vers 290 et suivants, ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν καθόλου τὸ ἀγιοζούμιν. Les idées exprimées ici l'ont déjà été, dans le même ordre et sous une forme sensiblement pareille, aux vers 217 et suivants: ἄν δὲ πολλάκις πλανηθῆ κανείς τῶν καλογέρων. Comparer notamment, en se reportant aux données des manuscrits, le vers 234, ὢ τῆς καλῆς σου, δέσποτα, σοφῆς μακροθυμίας, et le vers 289n, ὢ τῆς χριστομιμήτου σου πολλῆς μακροθυμίας; l'imitation est d'autant plus certaine que H commence le vers 2890 par ῆνπερ, qui n'offre aucun sens à cette place et qui est justement le mot par lequel débute le

100 NOTES.

vers 235. Autant qu'on peut en juger, le vers 290, ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν καθόλου τὸ ἁγιοζούμιν, doit être rapproché de 289, τὸ τυπικὸν φυλάττοντες καὶ νόμους τῶν πατέρων, avec une légère transition que nous ne saurions indiquer d'une façon précise. Tout le passage que nous venons d'examiner n'est qu'une interpolation, dans un texte déjà sujet à caution.

Vers 290 et suivants. Ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν καθόλου τὸ ἁγιοζούμιν... Il a déjà été question de l'ἀγιοζούμιν aux vers 213—216, et tout ce passage n'est sans donte qu'une amplification du premier.

Vers 300. Καὶ τὸν ζωμὸν ἐκχέει τον ἐπάνω τῶν ψωμίων... Douteux; non donné par CSA.

Vers 301a-301h. Ἐνὰ λοιπὸν ἡγοῦμαι το τοῦτο θερμαλατέαν.. Les manuscrits se contredisent et aucun d'eux ne donne une version quelque peu satisfaisante. On remarquera qu'en supprimant ces vers l'enchaînement des idées reste bon.

Vers 303. Λέγω τον "τί ἔν' τὸ τοώγομεν"; καὶ λέγει με "λοζούμιν". Tous les manuscrits portent άγιοζούμιν. La correction λοζούμιν trouve sa justification dans les vers suivants (304—306): καὶ πίστευσον, οὐ ψεύδεται, μᾶλλον εὐστόχως λέγει, etc.

Vers 307—310. Καὶ πίστευσον, ἐμάνην το, καὶ οὐ θέλω νὰ τὸ βλέπω... La répétition de καὶ πίστευσον, à quatre vers d'intervalle, n'est pas normale et les vers 307—310 nous sont des plus suspects. De 308, πεινῶν δὲ πάλιν τρώγω το εἰπέ με τί νὰ φάγω, rapprocher 216ff, καί, κἂν μὴ θέλω, τρώγω την, καὶ πέ με τί νὰ φάγω. Au vers 311, ἐκεῖνοι τρώγουν βαθρακούς, ἡμεῖς δὲ τὸ ἁγιοζούμιν (cf. 216b, ἐκεῖνοι τρώγουν βατραχούς, ψησσία, φιλομήλας), nous retombons brusquement dans des oppositions qui forment la suite de celles que nous avons quittées pour entrer dans la digression de l'άγιοζούμιν.

Vers 312. Ἐκεῖνοι πάντα πίνουσι τὸ χιώτικον είς κόφον. Comparer III 260 et III 283 e.

Vers 325α-325b. Ἐπεῖνοι τὰ λαβράκια καὶ τοὺς τραιοὺς κεφάλους... Nous avons cru devoir supprimer tout ce passage pour les raisons que voici. Les vers 325α et suivants manquent de verbe et, pour les rattacher à ce qui précède, il faudrait retrancher les vers 323-325, qui nous paraissent bons; encore ne comprendrait-on pas pourquoi les poissons viennent après le dessert; l'énumération du menu est achevée au vers 321 et ce menu nous a été présenté dans un bon ordre. Enfin, l'ensemble du passage est très mauvais et fait plutôt penser à l'épisode des φιλομῆλαι (III 216b et suiv.) qu'aux bonnes parties de notre texte.

Vers 327—328. Οὐ γὰο ἰσχύει τὸ λοιπὸν ἀλήθεια τοσοῦτον, ὥσπεο τὸ ψεῦδος δύναται ποὸς ἐκβολὴν τῆς πόρτας. L'expression τὸ λοιπὸν sert de remplissage et la rédaction est bien pénible.

Vers 332α—332c. Καὶ σύντομον ἐξέρχεται γοργὸν εἰς τὸν πυλῶνα... La forme ἐξέρχομαι, donnée par tous les manuscrits, sauf gV, ne convient pas. Avec ἐξέρχεται, qui ne peut-être qu'un indicatif présent, la construction est défectueuse. Au vers 332c, νὰ γελάσης... λόγους n'a pas de sens. Nous sommes en présence d'une de ces transitions maladroites et superflues que nous supprimons sans la moindre hésitation.

Vers 334a et b. Πάτες, τὸν πόδα μου πονῶ, νὰ ἀνάβω εἰς τὸν ξενιῶναν, ἕνα τὸν δείξω τοὺς ἰατςοὺς καὶ τώςα εἶα ὅπου φθάνω. Ici encore, nous trouvons une de ces énumérations qui tentaient la verve poétique des copistes. Ces deux vers sont mal placés et de plus ils manquent dans g, qui a l'habitude d'ajouter, mais non de supprimer. Les mêmes remarques s'appliquent aux vers 340a et b, 344a et b, où il est également question d'indispositions corporelles.

Vers 337—338. Πάτερ, δυγεύει ὁ βασιλεὺς ὅλα τὰ μοναστήρια, ἃς δράμω, ἃς ἴδω ποῦ διδοῦν, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Il est bien surprenant qu'il faille chercher l'endroit où l'empereur fait ses largesses à tous les monastères. Au lieu de ποῦ, qui est la leçon de H, les autres manuscrits donnent τί, qui nous satisfait moins encore.

Vers 344c et d. Πάτες, δκάτις κράζει με νὰ γράψω πιττακίτσιν, μὴ νὰ μὲ δώση τίποτε, καὶ τώρα εἶα ὅπου φθάνω. Nous n'avons aucun autre exemple de δκάτις dans nos poèmes; ensuite le prétexte donné est bien futile et il a peu de chances d'être admis par l'higoumène, après ce qui a été dit 331-332; les vers 343 et 344, πότες, ὡς λέγουν ἐκ παντὸς ψυχομαχεῖ ὁ ἀδελφός μου, ἢς ἔβγω, ἢς δράμω νὰ ἰδῶ, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω, terminent au contraire parfaitement ce passage, car ils contiennent la plus valable de toutes ces excuses.

Vers 347—348. Ταῦτα λαλοῦντες ἔχομεν μικοὰν παρηγορίαν ... καὶ παρηγόρημα μικοὰν εὐρίσκομεν δαμάκιν. Cf. III 138d. La présence des deux termes à peu près synonymes, μικοὰν et δαμάκιν, ajoute encore à la platitude de ce passage.

Vers 370-372. Καὶ ἀν ἔνι τις καὶ δόκιμος καὶ ἔχη ψυχὴν θοασεῖαν, καὶ θήση τὰ τοῦ πλάσματος καὶ ἀποδειλιάση πλήρης, καὶ σφίξη τὰ μερία του, καὶ τὴν καρδιὰν ποιέση. Nous ne comprenons pas le premier hémistiche de 371; remarquer que ce vers manque dans H. Pour 372, aucune des versions ne nous paraît bonne. Tout ce passage rappelle les vers où il est question d'Akritas, III 164 sqq.

Vers 374—375 Καὶ σείση τὸ κοντάοιν του καὶ εἴπη... καὶ καταβῆ τὸ λέγουσι τινὲς τὸ κόττου βόλον. Nous ne comprenons pas le cri de guerre du vers 374, ἀλλὲς ἀλέτσι H, ἀλλ ἔτσι ἀλλ ἔτσι g VCSA. Du Cange a pensé avec infiniment d'invraisemblance au français "allez". Tous les éditeurs ont écrit ἀλλ ἔτζι, mais ἔτσι est de date trop récente en grec pour qu'on puisse admettre son existence ici. Au vers 375, κόττου βόλον g (jet de dés, voir Coray, "Αταπτα, I 305, et Sophocles,

s. v.) ne va ni avec καταβ $\tilde{\eta}$, ni avec l'article neutre $\tau \delta$, mais peut cacher une meilleure leçon.

Vers 380-384. Nà μᾶς διώκης τῆς μονῆς ὡς ξένους... La syntaxe est mauvaise et il n'y a presque aucun vers qui ne donne prise à la critique. Cette observation et celles qui ont été faites antérieurement nous autorisent à douter de l'authenticité relative des vers 370-384. Remarquer qu'au vers 386, le sujet de παραγγέλλει, qui doit être l'higoumène, ne se trouve pas exprimé; ce passage ne va donc pas avec celui qui précède.

Vers. 387. Voir notre introduction, page 18.

Vers 390. Καὶ τότε θέλω νὰ ἰδῶ τὸ πῶς τὸν θέλεις σύρειν. La conjonction καὶ est de trop, mais si on la retranchait pour adopter la version τότε θέλω νὰ σὲ ἰδῶ τὸ πῶς τὸν θέλεις σύρειν, le mot θέλω ainsi placé donnerait une mauvaise accentuation rythmique.

Vers. 400a-400qq. Τον δέ γε δοχειάφιον ήσύχως παφαγγέλει. Les vers 400pp et qq, qui terminent le passage, ἀλλ' ὧ μικφόν, θεόστεπτε, τὰς ἀκοὰς σου πφόσσχες, ὅπως νὰ μάθης ἀκριβῶς καὶ περὶ τῶν νοσούντων, sont des vers de soudure qui laissent soupçonner une interpolation. Ce passage a, entre autres défauts, celui d'être incohérent, au moins à partir de 400ff. Les vers 400g-400h, καὶ μὴ νὰ πλήξη νὰ σφαγῆ, μὴ νὰ τὸν πιάση ὁ στρόφος, καὶ λυτρωθοῦμεν τον γοργόν, διὰ νὰ μὴν παραψάλλη (voir les variantes), sont la répétition de 412j-412k, τάχα νὰ πλήξη νὰ σφαγῆ, νὰ πέση νὰ ἀποθάνη, καὶ λυτρωθοῦμεν τον γοργόν, νὰ μὴ μᾶς παραψάλλη. De même 400hh et suivants, ποῦ μὲ ὀφελοῦν ὅτι ἔμαθα καμπόσα γραμματίτσια ... sont un simple écho de notre poème IV. Enfin, l'absence du dit passage dans H est une raison de plus pour qu'on le supprime sans regret.

Vers 404a-404m. Καὶ ἂς φέρουσι συλίγουρδον, καὶ ᾶς βάλουσιν ἀπέσω... Nous rejetons ces vers parce qu'ils manquent dans H et ne sont que le développement de 404, λέγουσι ποίησε τὰ καὶ τά, καὶ ᾶς γίνεται καὶ τάδε"... Même état de choses aux vers 412a et suivants, μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν ὧν εἶπον...

Vers 415. Διέβη τὸν 'Οκτάριον, διέβη τὸν Κανίκλην. Coray, "Ατακτα I 321—322, propose de lire Ακτονάριον, du latin actuarius. "Εημειώσιμον εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ τῆς Αὐλῆς ἐπωνομάζοντο Ακτονάριοι ιωστε νὰ γενῆ τρόπον τινὰ καὶ κυριωνυμικὸν ὅνομα τοῦ κατὰ καιρὸν τοιούτον ἰατροῦ. ("Ιδε Δουκάγγ. σελ. 46 καὶ Fabric. Biblioth. Graec. XII, σελ. 635)". Legrand, Bibl. gr. vulg. I, p. 98, écrit: "J'adopte à regret la correction de Coraï, car qui nous dit qu'il n'existait pas alors un médecin du nom d'Octarios?" A propos de Κανίκλην, voir Coray, ibid., Sophocles, s. v. κανίκλειον (ὁ τοῦ κανικλείον, or ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείον, the emperor's inkstand keeper or holder). Si l'on adopte la correction ἀπιονάριον, il semble légitime d'admettre aussi la leçon τὸν κανικλείον, mais alors on ne

voit pas ce que vient faire ce fonctionnaire en pareil contexte. Si on laisse Oμτάριον ('Oμτάβιον?), il faut garder aussi Kανίκλην, et cette fois on se heurte à un autre genre de difficultés, car, si nous connaissons des médecins du nom de Kαλλικλης (voir par exemple Krumbacher, Byz. Litt., 744), nous n'en connaissons aucun du nom de Kαλλίκλης ou de Kανίκλης.

Vers 419h. Καὶ ἡ ποιλιά μου ἐζάρωσεν ἀπὸ τῆς ἀφαγίας. Cf. I 259, ὅτι ἡ ποιλιά μου ηὐπαίρησεν ἀπὸ τὴν ἀφαγίαν.

Vers 427. Οὐπ ἔστησας τὰς χεῖρας σου ποσῶς εἰς τὸ μὴ δοῦναι. Que signifie ici l'expression ἔστησας τὰς χεῖρας?

Vers 428. Καὶ μοναχοίς καὶ ποσμικοῖς καὶ γέρουσι καὶ νέοις. Cf. II 75.

Vers 433. Νὰ λάβω τὴν ἀπόφασιν εὐθὺς τῆς ἀθυμίας. Nous ne saisissons pas le sens de ce vers à cet endroit.

Poème IV.

Vers 1a-1ccc. Pour le début du poème on a le choix entre trois traditions: G, g et CSA. Le manuscrit G commence sans préambule. Le 1310 (g) offre une entrée en matière de huit vers $(1a-1h^*)$. CSA contiennent les cinq premiers vers de g avec quelques variantes (1a-1e), puis une longue addition de 38 vers (1f-1qq), suivie des trois derniers vers de g, également avec variantes (1rr-1tt), enfin neuf autres vers (1uu-1ccc), dont les cinq derniers préparent directement le texte proprement dit. Cette troisième tradition est certainement défectueuse; elle renferme des non-sens, des redites, du mauvais byzantinisme. Il est vrai qu'aux vers 1jj-1ll est mentionnée et qualifiée de récente une révolte qui eut lieu en 1172 (voir notre Introduction, p. 17) ce qui prouve qu'il y a dans ce remaniement quelques éléments assez anciens, mais il serait téméraire, en un contexte tellement sujet à caution et pour des poèmes où nous n'en sommes plus à compter les interpolations, de voir là un argument prépondérant en faveur de la tradition CSA; une interpolation est ici d'autant plus probable que le vers 1mm est un vers de soudure et que 1nn et suivants ne sont que la répétition de 1g et suivants. Le fait que q n'abrège pas d'habitude le texte primitif, tout en prenant avec lui d'excessives libertés, a pour nous une tout autre valeur et nous confirme dans l'opinion qu'il n'y a pas lieu d'adopter la version CSA. Les objections qu'on peut élever contre la version g ont un caractère moins grave. La principale est que le début de g ne fait pas corps avec le poème lui-même; il n'y a pas de transition entre μηδέν σον αποστοέψης με δούλον κατησχυμένον et από μικοόθεν μ' έλεγεν δ γέρων δ πατής μου. On se rappelle également que, pour III, nous avons été amenés à rejeter les commencements de g et de CSA. Ces deux raisons nous font préférer la tradition G, bien qu'elle nous transporte immédiatement au cœur du sujet, ce que nous n'avons pas encore vu jusqu'ici. Nous ne saurions affirmer que ce soit là le vrai début du poème, mais il faut bien reconnaître que ce serait un début excellent.

Vers 2. Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει. Ce dernier hémistiche, dont la construction est pour nous difficile et qu'il conviendrait peut-être d'écrire καὶ ὅσ΄ ἂν ἐσέναν ἔχει, paraît signifier quelque chose comme "autant qu'il est en ton pouvoir"; cf. ὅσον σθένος ἤματα πάντα, Introduction, p. 21; et plus loin, au vers 98, προφούρνια κἂν νὰ ἐχόρταινα καὶ ὡσὰν ἐμέναν εἶχεν.

Vers 17a. Καὶ διὰ τὴν πεῖναν τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν. Manque dans G et se trouve attesté plus loin, vers 38, par tous les manuscrits.

Vers 24—38. Απ' αὐτοὺς ὁποῦ κάμνουσι τὰ κλαπωτὰ καὶ ζῶσι. Ce passage est en partie suspect. Les vers 23—24 ne se rattachent pas comme sens au vers 23; ἀπ' αὐτοὺς fausse le mètre et nous doutons que ἀπ' αὔτους appartienne au texte primitif; on retrouve cette dernière forme au vers 130α, que d'autres raisons nous ont fait rejeter. Le vers 28, καὶ παλαμιδοκόμματα καὶ τσίρους καὶ σκουμπρία, est un vers de remplissage; les vers 31—32, ἀνοίγω τὴν ἀρκλίτσαν μου ιὰ εῦρω ψωμὶν κομμάτιν, καὶ εὐρίσκω χαρτοσάκκουλον ἄλλο μικροτερίτσιν, ne sont qu'un renchérissement maladroit sur ce qui précède. Au deuxième hémistiche du vers 34, l'accent de γέμει, dans καὶ αὐτὸ γέμει χαρτία, rompt la mesure; τὰς ὅλας, vers 35, est étrange; au vers 36, ἀπομεριμνημένος offre une petite difficulté semantique, voir à l'Index.

Vers 65a. Ανάθεμά με, βασιλεῦ, καὶ τοὶς ἀνάθεμά με. Répétition de IV 89a.

Vers 73. Άλλὰ τὰ μέτρα ποῦ ἀφελοῦν τὴν ἄμετρόν μου πείναν. Coray, Ατ. I, 148, rapproche déjà de ce vers Τί δέ μ' ἀφελήσουσ' οἱ ξυθμοὶ πρὸς τ' ἄλφιτα, Arist. Nub., 648. Il n'y a sans doute là qu'une simple coincidence. Ce serait le seul passage, à notre connaissance, où ces poèmes prodromiques s'inspireraient d'un comique ancien. On sait que les imitations de ce genre sont au contraire fréquentes chez Théodore Prodrome.

Vers 79-89. Πομησα τάχατε κάγὰ τὸ νὰ γενῶ τσαγγάρης... Passage très suspect, qui vient interrompre mal à propos les regrets de l'auteur: si j'étais ceci ou cela. Les vers 89a (cf. IV 65a) et 89b sont particulièrement mauvais et ont les apparences de ces vers maladroits qui servent à souder les passages interpolés. Le manuscrit g a allongé cette interpolation en introduisant ici quatre vers (89c, d, e, f) que nous retrouverons encore plus loin, IV 114 sqq.

Vers 93. "Αν γὰο οὐκ ἐγυρίζετο ξάψιμον εἰς τὸν κόσμον. La suppression de ce vers ne nuirait en rien à la phrase; ἂν γὰο οὖν ἐγυρεύετο ξάψιμον εἰς τὸν κόσμον donnerait un sens plus clair, mais bien peu satisfaisant encore.

Vers 99—108. Ω_{ς} γὰο ἐδιέβαινα ποοχθές ὁκάπου εἰς μαγκιπεῖον... Épisode suspect, dont la nature et le style rappellent les vers 79—89.

Cette addition a été sans doute amenée par les vers 97—98. Le manuscrit g renchérit encore sur les autres, v. 107a.

Vers 116α—116ε. Τὴν χθὲς οὐα ἐζυμώσαμεν, ἀλεύριον οὐα ἦτον... Cf. 145—162 et 202 sqq. L'interpolation est ici manifeste. On retrouve ces vers, également sous forme d'interpolation, dans le manuscrit 1080 de la Bibliothèque nationale d'Athènes (copié en 1590), f° 145 v°. Le poème dont ils font partie est intitulé Εἴδησις μερικὴ περὶ ὀρθογραφίας, et voici quel est le contexte:

Τὸ δ' εἴπω, εἴθε, εἴρηκα, ψιλοῦ μου ταῦτα, φίλε, ὡσαύτως εἰ τὴν σύνδεσμον, εἴωθα τὸ κατ' ἔθος, εἰκόνα, εἶδος τὴν μορφήν, ἦμαι τὸ κάθημαί τε, καὶ εἴσω ἔσω γράφεται, εἴασε τὸ ἀφῆκε.

5 Τὴν χθὲς οὐκ ἐζυμώσαμεν, ἀλεύριον οὐκ ἦτον, ὁλοκοτίνιν πίστευσον οὐκ ἦτον νἀγοράσω, καὶ ἡρξάμην ὀλιγοθυμεῖν, καὶ ὡσὰν ἐσκοτιζόμην πολλὰ τὴν εἶπα, πεῖνα μου, δίφθογγον νὰ σὲ γράφω, καὶ μόνον ἔασον μικρόν, μὴ τραλισθῆ τὸ φῶς μου, ἀλλ' ὅμως οὐκ ὑπήκουσεν, εἰ μὴ νὰ τὴν χορτάσω.

'Ως ὧδε μετριάζοντες ἐπλέκομεν τὸν στίχον, ἀπ' ἄρτι δὲ συγγράψωμεν λυτώτερον τὰς λέξεις...

Dans le même manuscrit et à la suite d'un autre poème dont voici l'intitulé: Κυροῦ Γεωργίου Ζηγαβηνοῦ περὶ τῶν ἐπτὰ φωνηέντων, ποῦ δασύνονται καὶ ποῦ ψιλοῦνται, καὶ περὶ ἀντιστοίχων α, ε, η, ι, ο μικρόν, ὖ ψιλὸν καὶ ὧ μέγα τινὲς λέγουσιν ὅτι τοῦ Πτωχοπροδρόμου κυροῦ Θεοδώρου ὁπάρχουσιν, οῦ καὶ μᾶλλον, ὡς οἶμαι, ἀληθεύουσιν, on lit également le passage suivant (fº 200-201):

'Επιστολή τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου πρὸς τὸν έαυτοῦ μαθητήν τὸν καθοδηγούμενον τὰς λέξεις ταύτας.

Φίλε, ἀρχεῖ σοι ἐντανθὶ τὸ ὕφος τῶν γραφέντων, ἄπερ σοι ἔγραψα λιπὼν τὰς ἑρμηνείας ταύτας: ἀμίσθωτος καὶ νῆστις τε τοῦ γράφειν οὐκ ἰσχύω, οὕτε ψωμὸν μοὶ ἔφερες, οὕτ οἶνον τὸν εὐώδη, εὰ καὶ οἱ οἶκοι πλήθουσιν ἀεὶ [μὲν] καὶ τῶν πενήτων, ἀλλ' οὕτ ὀλίγα κήπεια ἢ καὶ τινας ὀπώρας, ενα ἐσθίων πρὸς μικρὸν ἰσχύω λέγειν ταῦτα. ᾿Αλλ' ἀληθῶς καὶ φανερῶς λέγω σοι ταῦτα, φίλε: χθές τε καὶ πρώην νηστικὸς οὐκ ἔζύμωσα οἴκοι, διότι μὴν ἀλεύριον, οἶδε θεός, οὐκ ἦτον, καὶ νόμισμά μοι πίστευσον οὐδὲν μ' εδρέθη ελως, οὕτ' ἄσπρον, οὕτε κἂν σολδί, οὐδ' ὀβολοῦ μικροῦ γε, τοῦ ἀγοράσαι ἄρτον τε, ἰχθύν, τυρὶν ἢ οἶνον,

η Ετερον όψώνιον μικρότατον είς γεύσιν, 15 η πράσον, η και σκόροδον, καν φύλλα μαρουλίων, κ' ήρξάμην όλιγοθυμείν και συνεσκοτιζόμην. Πολλά γοῦν ἐντραλίσθηκα καὶ ἤργισα δακρύειν, κλαίων καὶ όδυρόμενος λεῖψιν τῶν ἀργυρίων, καὶ ἐν τῷ κόλπω ψηλαφῷ ἄραγε μήπως τύγω, 20 οὐδ' ἐν αὐτῷ ἐνέτυγον, νὴ τὴν σοφίαν πᾶσαν. Πολλά την είπα , πείνα μου, δίφθογγον νά σὲ γράψω, καὶ μόνον ἔασον μικρόν, μὴ σκοτισθή τὸ φῶς μου, καὶ μὴ δ νοῦς μου ἐκτραπῆ, ἄλλος ἐξ ἄλλου γένω", 25 καὶ πρός με ἀπεκρίνατο, πλήρης θυμοῦ μεγάλου. "καὶ τρίφθογγον εἰ γράψης με καὶ οὐ κορέσης γάρ με, πληροφορήσου το καλώς γοργόν νὰ σὲ ὀλέσω, όίψω σε δὲ καὶ κατὰ γῆς καὶ χάσης τὴν ζωήν σου." Καὶ οῦτως οὐχ ὑπήκουσεν εί μὴ νὰ τὴν χορτάσω. "Εως ταυθί σοι έληξα τὸν στίχον μετριάζων, 80 καὶ σύγγνωθί μοι, ἀδελφέ, ταῦτα σοι μνημονεύων, καὶ σοῦ μνησθείη Κύριος ἐν τέρματι τῶν χρόνων, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ πάντοτε, ἀμήν τε εἰς αἰῶνας.

Les vers 10 et suivants ne sont autre chose, on le voit, que nos vers 116a—116e, qui se présentent à nous pour la troisième fois et que nous retrouverons même une quatrième, sous une forme légèrement différente, aux vers 202 et suivants. Enfin, d'après M. Lambros, ces vers se lisent avec quelques nouvelles variantes, et également comme interpolation, dans un manuscrit de Vienne et dans un manuscrit du Mont Athos. Voici la note de M. Lambros que nous empruntons au Néos Ελληνομνήμων (1908, p. 132 et suiv.):

Έν τῷ ὑπ' ἀφ. ΧΙ, 40 (34) κώδικι τῆς ἐν Βιέννη βιβλιοθήκης Rossiana, γεγραμμένο τὸν δέκατον πέμπτον αἰᾶνα, περιέχονται ἐν φ. α—β οἱ ἑξῆς ἀνέκδοτοι ¹), ὅσον οἶδα, στίχοι τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ,, Τοῦ αὐτοῦ ἀστεῖον". Αναφέρονται δ' αὶ λέξεις ,, Τοῦ αὐτοῦ" εἰς προηγούμενον ὀρθογραφικὸν στιχούργημα τοῦ Προδρόμου. Εχουσι δὲ ὧδε οἱ στίχοι, γεγραμμένοι ἐν τῷ κώδικι καταλογάδην.

Τῆ χθὲς οὐκ ἐζυμώσαμεν ἄλευρον γὰρ οὐκ ἦτον.
 Τπέρπυρόν μοι, πίστευσον, οὐκ εἶχα νἀγοράσω, καὶ ἠρξάμην ὀλιγοθυμεῖν, καὶ ὡς ἂν ἐσκοτιζόμην.
Πολλὰ, τὴν εἶπα, πεῖνα μου, δίφθογγον νά σε γράφω.
Μόνον [με] ἔασον μικρὸν μὴ σκοτισθῆ τὸ φῶς μου.
Αλλ᾽ ὅμως οὐκ ὑπήκουσεν, εἰ μὴ νὰ κάτσω εἰς γεῦμαν.
 Έως ὧδε μετριάζοντες ἐπλέξαμεν τοὺς στίχους.

¹⁾ C'est une erreur (voir Legrand, Biblioth. grecque vulgaire I, 116).

108 NOTES.

Οί στίχοι οὖτοι, ὄντες πιθανῶς ἀπόσπασμα ποιήματος ποὸς τὸν αὐτοι ράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ἀνάλογον ποὸς τὰ ἐκδεδομένα παρὰ τῷ Legrand (Bibliothèque grecque vulgaire Τόμ. Α΄ σ. 38—124), εὕρηνται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 246 κώδικι τῆς ἐν 'Αγίῳ ὄρει μονῆς Κουτλουμουσίου, γεγραμμένω ὁμοίως τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα. Φέρουσι δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν ,, Τοῦ αὐτοῦ ἀστεῖον", προηγεῖται δ' αὐτῶν ,, Φιλοσόφου καὶ ξήτορος κῦρ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου στιχούργημα ὀρθογραφικόν, ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων ,, Ίστέον, ὧ παῖ, ὅτι τὸ ἄλφα δασύνεται ἐν λέξεσι τοιαύταις" καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ 'Ροσσιάνω κώδικι. Αυποῦμαι δὲ, ὅτι δὲν ἀντέγραψα τὸ ,, Αστεῖον", τοῦ Προδρόμου τῷ 1880, ὅπως ἀντιβληθῆ τὸ ἀντίγραφον ἐκεῖνο πρὸς τὸ ἐκ τῆς 'Ροσσιαιῆς βιβλιοθήκης. 'Εν δὲ τῆ ὑπ' ἐμοῦ ἀντιγραφείση ἀρχῆ τοῦ ποιήματος ὁ Κουτλουμουσιακὸς κώδιξ ἔχει ,, Τὴν" ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ 'Ροσσιανῷ ,, Τῆ".

Tout ceci montre, on ne peut mieux, combien ces productions prodromiques étaient chose flottante et variable.

Vers 128—129. Άλλ ὡς θεωρῶ τὰ πράγματα, τὴν εὐτυχιὰν τὴν ἔχω, καὶ τὰς κεντήκλας νὰ ἔμαθα καὶ τὸ ψωμὶν νὰ ἐζήτουν. Il y a ici de grands écarts de tradition; ces vers sont bien inutiles après ce qui précède; en outre ils se rattachent mal à ce qui suit; nous aurions dû les supprimer.

Vers 129α-129r. Κηπουρικήν πολύκαρπον νάργάζουμουν τὴν τέχνην... Développements particuliers à g et sur la nature desquels il est superflu d'insister.

Vers 132. Καὶ πῶς πολλάκις τῶν κοξεῶν τὴν τσίκναν ἀπολύει. Nous ne nous arrêtons à la correction de g τὴν τσίκναν ἀπολύει que comme un pis-aller.

Vers 133. Πῶς δ' αὖ εἰς τὴν ἀνθοακιὰν τὴν φοβερὰν ἐκείνην. Seul endroit où se lise αὖ dans Ptochoprodrome. Le début de ce vers est certainement corrompu.

Vers 139—140. "Av dè nollánis àtuzỹs ên tà γραμματικά σου. La tradition GCSA suppose une lacune. C'est ce qui nous fait adopter le vers 139 donné par g seulement; mais il est fort possible que 140 soit une interpolation et que 139 ait été fait ultérieurement, pour relier ce vers à ce qui précède; remarquer l'identité des hémistiches finaux de 138 et de 139.

POÈME IV. 109

Vers 163-199. Άλλά, πρατάρχα βασιλεθ τεσσάρων γης κλιμάτων, χάρισόν μοι τῷ δούλφ σου μικρὸν τὰς ἀκοάς σου. Troisième développement rattaché au précédent par le procédé habituel. Au vers 164. χάρισον μοι fausse l'accent métrique. On pourra rapprocher de l'incident du chat (166-201) les vers 206-219 de notre poème I; ces deux épisodes proviennent sans doute d'une source commune. M. Hatzidakis a déjà fait observer avec beaucoup de raison que ce passage contient plusieurs invraisemblances. Pourquoi repousse-t-on l'auteur, lorqu'il veut s'asseoir à la table commune "suivant son habitude"? Comment a-t-il pu manger en si peu de temps un rôti préparé pour plusieurs personnes? Un simple bruit suffit-il à mettre en fuite tant de gens? Enfin, comment se fait-il que les convives, qui se montraient au début si impitovables, accueillent leur mésaventure avec un simple sourire? L'imitation maladroite est ici évidente et les vers 196-197, υστερου δε την μηχανην ευστόχως επιγνόντες, ολίγον μειδιάσαντες εξείπον δμοφώνως, nous rappellent notamment par leur invraisemblance le passage de notre premier poème où la mère, après être restée si longtemps sourde à toutes les prières, ouvre, sans raison plausible (Ι 256, 'Η μάννα των γνωρίσασα έφώνησε τους παίδας) la porte de la chambre au mari affamé qui, ici encore, se rassasie amplement.

Vers 200–274. Καὶ ηὖραν τὰ σκουτέλλια τους πλήρης καθαιρισμένα... Interpolation particulière à g. On y retrouve des imitations de passages déjà vus. IV 201, πλύσιμον οὖκ ἠθέλασιν καθόλου τὰ πινάκια = III 105, καὶ πλύσιμον οὖ δέχεται κἂν ὅλως τὸ πινάκιν. IV 206–208, πεῖνα μον, πάλιν πεῖνα μον, καὶ δεύτερον σὲ γράφω, etc. = IV 116α–116e, voir ci-dessus, p. 106 et suiv.; IV 225–226, ἂν ἤμουν παροζυμωτὴς ἢ ζυμωτὴς μαγκίπου, προφούρνια τὰ χόρταινα, νᾶχα καλὴν ἡμέραν = IV 97–98, ἂν ἤμουν παραζυμωτὴς ἢ δουλευτὴς μαγκίπου, προφούρνια νὰ ἐχόρταινα καὶ νὰ καλοπαθούμην (g). Aux vers 227-257, la scène avec la bouchère n'est qu'une répétition chargée de celle avec la boulangère (99-108). La suite des idées est souvent incohérente. Enfin le ton et le style de ces nouveaux passages ne laissent aucun doute sur leur origine; ils sont bien de la même source que l'interpolation des pélamides, III 216α et suiv.

Vers 275—292. Αλλ' δ κομνηνοβλάστητον ἀπὸ πορφύρας δόδον... Conclusion commune à g et à CSA. Il y est question (v. 286) de créanciers que nous voyons apparaître pour la première fois; le style est bon et il se peut que nous soyons en présence de la fin d'un poème qui ne nous est pas parvenu.

Liste de quelques abréviations employées dans l'Index.

Bélis. II	'Pιμάδα περί Βελισαρίου (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 348 et suiv.).
Bountonas, Velventos	Μελέτη περί τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Βελβέντου etc. par Ε. Bountonas (Μοχεῖα τῆ: νεωτέρας Έλληνικῆς γλώσσης ΙΙ), Athènes, 1892.
Critopoulos, Emendationes .	Metrophanis Critopuli Emendationes et animadversiones in Johannis Meursii Glossarium graecobarbarum, ed. Franz, Stendal, 1787.
Dieterich, Sporaden	K. Dieterich, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, Vienne, 1908.
Germano	Grammaire et vocabulaire du grec vulgaire, publiés d'après l'édition de 1622, par H. Pernot, Fontenay-sous-Bois, 1907.
Gloss. Laod	Glossaire grec-latin de la Bibliothèque de Laon (Notices et extr. etc. XXIX, 2, 1880).
Glykas	Poème de Michel Glykas (Legrand, Bibl. gr. vulg. I, 18 et suiv.).
Hépitès, Diet	Dictionnaire des termes scientifiques et techniques, Athènes, 1895-1898.
Kekaumenos	Cecaumeni Strategicon etc. ed. Wassiliewsky et Jernstedt, St. Pétersbourg, 1896.
Krumbacher, Fischbuch	K. Krumbacher, Das mittelgriechische Fischbuch, Münich, 1903.
Livre du Préfet	Le livre du Préfet ou l'édit de l'empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople éd. Nicole (Mémoires de l'Institut nat. genevois XVIII, 1900).
Oekonomides, Pont	Lautlehre des Pontischen von Dr. D. E. Oeconomides, Leipzig, 1908.
Picat	'Ιωάννου Πικατόρου ποίημα etc. (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 224 et suiv.).
Poulologos	Πουλολόγος (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 179 et suiv.).
Prise de Constantinople	Complainte sur la prise de Constantinople (Legrand, Monuments etc., nouvelle série, nº. 5), Paris, 1875.
Protodicos, Idiotika	'Ιδιωτικά τῆς νεωτέφας έλληνικῆς γλώσσης par Protodicos, Smyrne, 1866.
Psaltos, Thracica	S. B. Psaltos, @gazizá etc. (Bibl. Marasli), Athènes, 1905.
Quadrupes	Διήγησις τῶν τετραπόδων ζώων (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 141 et suiv.).
Sakellarios	Τά Κυπριακά etc. par A. A. Sakellarios, II, Athènes, 1891.
Trimis	Kvuaizá etc. par K. A. Trimis, Athènes, 1894.
Tsitsélis	Πλωσσάριον Κεφαλληνία; par Tsitsélis (Νεοελληνικά Μιάλεκτα II, 145 et suiv.), Athènes, 1876.
Typikon-Kosmosotira	Typikon du monastère de la Kosmosotira près d'Aeënos, publié par le P. Petit (Bulletin de l'Institut Archéolo- gique russe à Constantinople, t. XIII. Sofia, 1908)
Valavanis, Pont	Ζώντα μνημεία τῆς ἀνὰ τὸν Πόντον Ιδιωτικῆς (Αρχεία τῆς νεωτέρας Ελληνικῆς γλώσσης ΙΙΙ), Athènes, 1892.
Ζωγράφειος Άγών	Ζωγοάφειος Μγών, ήτοι ανημεία της έλληνικής άοχαιύτητος ζώντα εν τω νύν έλληνικώ λαώ Ι, Constantinople, 1891.

A.

III 27. - IV 375.

ű

```
III 301c.
ἀββάδας
άβυσσίου
                III 441.
                III 235.
ἀναθέ
ἀγαθόν
                II 65a.
                II 19f.
άγανακτήσης
                ΙΙΙ 300; voir ηγανάκτησα.
ἀγανακτῶ
                III 309.
άγανακτῶν
                III 398.
ἀγαπᾶς
                II 19.
ἀγάπην
ἀγαπῆσαν
                III 216e.
                II 103; voir ηγάπησαν.
ἀγαπῶ
                III 407.
ἀγγεῖα
                II 68d; voir les Notes, p. 92.
ἀγγέλοις
άγίας
                III 297.
                II 68a, 83. — III 325s.
αγιε
                III 213, 290, 301, 301d, 301f, 301h, 303 (corrigé par
άγιοζούμιν
                   nous en ἰοζούμιν), 309, 311, 325b.
                III 301b.
άγιόζουμον
                III 301. Aux moines du monastère de la Kosmosotira
άγιοζώμιν
                   on servait trois fois par semaine μαγειρίαν την λεγο-
                   μένην άγιοζώμιον. Typikon-Kosmosotira, 33.
άγιόζωμον
                III 301b.
                  42a, de άγιος et de θρούμβη, sarriette, cf. θουμβό-
άγιόθρουμβον
                   ξυλα ΙΙΙ 299.
               III 381.
αγιον
               ΙΙΙ 145; voir έγκλείστραν.
ἀγκλείστοαν
               HI 263.
ἄγομε
                III 404c.
άγοράν
ἀγόρασα
               IV 84; voir ηγόρασα et suiv.
```

```
III 49. — IV 1zz, 51, 175.
ἀγόρασε
                IV 273.
ἀγοράση
                III 85.
ἀγοράσης
                III 49. — IV 175.
ἀγόρασον
                   56, 58.
ἀγοράσουν
                III 333, 335, 340b, 344b. — IV 116b.
ἀγοράσω
                III 373.
ἄγουρος
                III 165a. Cf. Valavanis, Pont. 20.
άγουρίτσης
                III 186.
ἀγούρους
                    136.
                I
ἀγούρων
                III 20.
ἀγράμματος
(ἀγοιολαλῶ),
                voir ηγοιολάλησα.
άγριοσταπίδας
                H 60.
                H 59.
άγοιοσταφίδαν
                    170; voir ήγοιώθησαν.
άγοίωσον
                III 404c.
ἀγοόν
                III 419v.
άγουπνίας
                voir ἄγομε.
(ἄγω)
                IV 41.
ἀγώοιν
                III 343.
ἀδελφός
                III 216mm.
ἀδελφοῖς
                    148.
                I
ἀδελφούς
                 III 196.
 ἄδηλα
                 III 259a.
 άδήφαγον
                 IV 107.
 άδιάκριτον
                 III 238.
 άδικίας
                 III 248, var. de ήδικημένοις; voy. ήδικημένον,
 άδικουμένοις
 άδικούσαμεν
                 IV 199.
                 III 419i.
 ἀδόμενος
 άδοολαλίας
                 III 360 (ms. avdoodadlag), longs discours.
                 III 97.
 άδούν
 άδυνατίζεις
                 I
                     161.
                 IV 14d.
 άδυνατον
                 II 46. — III 248, 317, 320.
 ἀεί
                 III 447d.
 ἀείζωον
 Άέτιον
                 III 416.
 άθερίνας
                 III 460.
                 III 160.
 άθερίνες
                 III 160. Cf. Krumbacher, Fischbuch, 372; Dieterich,
 άθερίνων
                     Sporaden, 153; Quadrup. 630: τὰς λέγουσιν ἀθερινάς,
                      τὰς μικοοτάτας πάνυ. Ici il est question de μεγάλων
                      άθερίνων.
  άθήριν
                  III 285 (ms. ἀθύριν), raisin. Cf Hatzidakis, Άθηνᾶ XX, 546.
```

```
111 442
άθλιον
άθλίως
               III 222.
άθότυρα
               III 182. Cf. Du Cange, s. v. μυζήθοα; Coray, "Ατακτα
                   Ι, 261; Hatzidakis, Γλωσσυλογικαὶ μελέται Ι, 202:
                   ξηρανθείς δε καί έξαχθείς έκ τοῦ τυπείου ὀνομάζεται οὐχί
                   πλέον μυζήθρα, άλλ' άνθότυρος, ώς άνθος τοῦ τυροῦ,
                   διότι άληθως παχύτερός πως είναι την σύστασιν; Hépitès,
                   Dict., 101: ἀθότυρο καὶ ἀθοτύρι, τό [διαλ. Νάξου] τὸ
                   φοέσκο τυρί, fromage frais (mou).
άθρεψίαν
               III 404j.
                   168.
άθρόως
               III 37a, 433.
άθυμίας
άθύννα
               III 259, pour θύννα
                   81, 210, 211. — III 74, 132c (bis), 400jj, IV 130b.
αί
               III 155, 187, 240, 325s, 325t, 370, 419aa.
αľ
               III 77, variante du suivant.
αίγαιομέταξα
αίγειομέταξα
               III 77. Cf. Coray, "Ατακτα Ι, 238. Legrand choisit la
                   forme αίγαιομέταξα, qui désigne, selon lui, des
                   soieries fabriquées dans les îles de la mer Égée.
                   Nous croyons, pour notre part, qu'il s' agit bien
                   d'un tissu de soie et de poil de chèvre; cf. alyiomallor,
                   nom d'un vêtement, Gelzer, Leont. Nap. 16, 11 et.
                   en grec moderne, μαλλινομέταξος, λινομέταξος.
αίματίδας
               III 394.
αίματίτσιν
               III 394, diminutif de αίμα.
αἰτίαν
               I
                   139.
αίτίας
               II 70, III 424.
αἰώνιον
               II 117.
ἀκάπνιν
               III 151, miel qu'on a retiré de la ruche avant d'avoir
                   enfumé les abeilles. Cf. Coray, "Ατακτα Ι, 253 et
                   Gelzer, Leont. Nap. 23, 23: μέλι ἀκάπνιστον.
               III 161.
ἀπέραιος
               Ι
                   230.
ἀκήκοα
ἀκίνητα
               II 96e, 100, 112.
ἀκμήν
               III 67, gr. mod. ἀκόμη; cf. Krumbacher, KZ., XXVII.
                   498 sqq., XXIX, 188 sqq.
ἀκοάς
               III 30, 400pp. — IV 1e, 1g*, 1ss, 164.
ἀκοῆς
               III 237.
ἀκοίμητον
               IV 148, 151.
ἀχολουθεῖν
               III 11.
ἀκολουθῶν
               III 11; voir ηπολούθησα.
ἀκόμη
               III 67.
```

III 67.

ἀκομή

άλεύριον

IV 116a.

```
III 225u.
αποντες
                II
                   26a.
ἀχοσχίνιστον
ลังเดา
                IV 269.
                IV 104, se nommer, s'appeler.
ἀκούεις
                IV 104.
ἀχούς
                    18.
                T
ἀκούσας
                II 19e.
ἄχουσε
                T
                    14. — II 19d. — IV 45.
ακουσον
                    28.
                I
ἀκούσωσι
                voir ἀκήκοα, ἤκουσα, etc.
(ἀκούω)
                    82.
ἄχραν
                I
                   82. — IV 1kk, 78.
ᾶχρας
ἀκρασίας
                III 419f, manque de vin, mot comique formé sur ἀφαγία.
                III 24.
ἀκοιβῆ
               II 25b. - III 252, 400qq.
ἀκριβῶς
               II 103.
ἀκρίδας
ἀκριόπαστον
               IV 62a, voir ἀκρόπαστον.
               III 400y, Digénis Acritas; voir Politis, Περί τοῦ έθνικοῦ
Άκρίτην
                   έπους των νεωτέρων Ελλήνων, Athènes, 1906; Diehl.
                   Figures byzantines, II, 291 sqq.
Άκοίτης
               III 164.
ἀκρόβραστον
               III 148, légèrement bouilli.
ἄκοον
               T
                   184.
               IV 479a.
ἀκρόπαστα
               IV 62a, 466, 495, 498, légèrement salé; Gloss. Laod.
ἀκρόπαστον
                   42: ἀχοόπαστον, praesalsum.
ἀπροσαχνισμένην IV 239, légèrement desséchée.
ἀκρώμους
               III 287a, mal cuites, en parlant de fèves; cf. σύνωμος.
ἀκτημοσύνην
               III 14.
               II 92.
ἀκτῖνας
               IV 1k.
ἀκύμαντος
               III 325u. – IV 89b; voir ἄκοντες.
ἄκων
άλαλάϊν
               III 320. (?)
               II 39.
äλας
               III 411a.
άλαφρώση
άλέθης
               III 106, moudre, dans le sens de manger.
                  46, sans doute dérivé de ἀλειπτός, de petits onguents.
άλειπτούτσικα
               H
άλέσουν
               П
                  26b.
               II
                  37.
άλεστικά
άλεστικόν
               II 37.
άλεστόν
               HI 279.
ἀλέτσι
               III 374. (?)
```

```
IV 116a.
ἀλεύοιν
                        24. — III 327.
άλήθεια
άλήθειαν
                    T
                        119.
                    III 329.
άληθείας
                    III 304.
άληθεύω
                    III 400u.
ἀληθῆ
ἀληθινά
                    III 275.
                    III 24.
ἀληθῶς
                    III 447e.
ἄληκτον
άλλ'
                        10, 16, 117. — II 115. — III 1f. 22, 172,
                        216mm, 272g, 325r, 368, 374 (bis), 400d, 400pp.
                        420. — IV 1yy, 128, 136, 116e, 184, 275.
                        11, 17, 23, 27, 104. — II 19, 96c, 104. —
ἀλλά
                        III 132e, 289c. -- IV 1mm, 1ss, 73, 81, 89f,
                         127a, 163.
                     II 60. — III 138a, 139, 146, 216, 348. — IV 129e.
άλλα
άλλαλάζν
                     III 320. (?)
άλλάξουν
                         55, 96g; voy. ήλλαξας.
ἄλλας
                     III 216q, 412h.
αλλαχοῦ
                     Ш 146.
                     III 374. (?)
άλλές
άλληλούϊα
                     III 272d.
ἄλλην
                     III 84a. — IV 52, 107a, 108.
                        19. - III 113, 205, 216w. - IV 32.
ἄλλο
ἄλλοι
                     III 225.
άλλοίως
                     Ι
                        40.
                        116. — II 56, 83. — III 216a, 408. — IV 32,
ἄλλον
                         56, 202.
ἄλλος
                     III 37, 115, 404d (bis), 404i, 404k, 404j.
ällov
                     III 37.
                     III 443.
ἀλλοῦ
ällovs
                     III 395.
άλλοφύλοις
                     III 249.
ἄλλω
                     III 443.
άλλων
                     III 132d, 278, 400n.
άλμυρῶν
                     IV 11.
ἄλογον
                     III 134.
                     IV 4, cf. διπλοεντέληνος.
άλογοτοιπλοεντέληνος
άλουσίας
                     III 419w.
άλουτσίαν
                     III 419y, semble être pour alovoiav.
ἀλφάβητον
                     III 65.
                     III 212.
ᾶμα
```

H 39. — HI 454.

ἀμανιτάριν

άναισχυντίση

III 388.

```
II 72.
άμαρτημάτων
                III 254.
άμαρτάνεις
               voir ημελημένον.
(ἀμελῶ)
                   181.
ἀμέριμνος
               IV 132d.
ἄμετρον
               I
ἀμέτρους
                   q.
               III 263, 275, 310a, 382b.
άμμή
                   89, laver du sable (aurifère).
άμμοπλύνουν
άμμοπλύται
               \Pi
                   89.
                   116.
               \Pi
αμοιβήν
               III 391, impér. de ἀμπώθω (pour la désinence, cf. δός),
ἄμπος
                   gr. mod. ἀμπώχνω = ἀπωθῶ, repousser.
               II
                  44, 65b.
ἀμύγδαλα
               IV 11.
ἀμυνδαλάτας
               Ι
                   13, 103, 148, 160, 163, 271. — II 6, 24, 28, 67,
\ddot{a}v = si.
                   90 (bis), 97 (bis), 98, 108. — III 39, 119, 123, 129,
                   431, 432a, 434, 214, 216t, 217, 218, 310, 325k,
                   3251, 325m, 364, 367, 368, 369, 370, 383 (bis), 389,
                   395, 397, 398, 399, 401, 406a, 409, 412, 413. —
                   IV 2, 14, 23, 41, 43, 67, 89b, 89c (bis), 90, 93, 97,
                   109, 114 (bis), 121, 129k, 155, 157, 211, 213, 223,
                   225. — Autres emplois de av: I 116, III 237, 330,
                   362, 399, 400qq. = IV 2, 14, 98, 209.
               voir ἀνάβω, ἀνέβηκα, ἀνέβω, ἀνήβη.
(ἀναβαίνω)
               III 334, 334a, 337, 340a.
ἀνάβω
               III 351, lever les yeux.
ἀναβλεμματίζεις
               voir ἀναγνῶναι, etc.
(ἀναγινώσκω)
               IV 1f*, 1rr, 282.
ἀνάγκαις
               III 127.
ἀνάγκην
               H
                   10.
ἀνάγκης
                IV 1aaa.
ἀναγνῶναι
                III 289b.
άναγνώσουσιν
ἀναγνώστης
               HI 64, 65.
ἀναγνώσωμεν
                III 289b.
               III 289b.
ἀναγνώσωσιν
ἀνάγουσαν
               IV 280.
               III 382.
ἀναδράμωμεν
(ἀναζωῶ)
                voir ἀνεζώωσεν.
ἀνάθεμα
                III 325n. — IV 64a, 65, 87, 89, 89a, 456.
ἀνάθεμαν
               IV 19, 20, 89, 89a.
ἀναιδῶς
                III 359.
άναισγυντίζη
                III 388.
```

```
10, pour αναισχυντούντας.
ἀναισγυντῶντας
                III 289m.
ἀναίτιοι
               III 416, leçon fautive pour Aériov.
Άναίτιον
               III 384a.
ἀναίτιος
                    245, se mettre sur son séant.
άνακαθέζομαι
               IV 66, retrousser ses manches, en les déboutonnant;
άνακομπώνεται
                   cf. Sophocles, s. v. ἀνακομβόω; Glykas, 331: ἀνακομ-
                   πώσου, δέξου τον, καὶ ὡς δύνη δούλευσέ τον.
               III 186, substantif dérivé du précédent.
άνακομπώματα
ἀνακρατορίας
               IV 1e, leçon fautive pour ἀνακτορίας.
               III 347c.
ἄνακτα
άναπτορίας
               IV 1e.
ἀνάπτων
               IV 276.
ἀνάλατον
               III 207.
               III 287a.
ἀναλάτους
ἀναμαθεῖν
               III 6.
               III 6, lecon fautive pour αναμαθείν.
ἀναμαθών
               III 31, 237, 274, 301c, 426. - IV 276.
ἄναξ
               III 447.
ἀνάξιος
άνάπαυλαν
                IV 1rr.
               IV 46.
ἀνάπαυσιν
                   237.
ἀναπηδῶ
               I
                   94, femme de charge, bonne à tout faire (?).
άναπλαρέαν
άναριθμήτοις
               II 4.
               III 224.
άναριθμήτους
άναριθμήτων
               II 4.
ἀνάοξομαι
               III 419b, leçon fautive pour ἀπάρξομαι.
                III 222.
ἀνάρπαστον
                III 222.
ἀνάρπαστος
                voir ἀνερράψω.
(ἀναρράπτομαι)
               III 211.
ἀνασπᾶται
                   219.
ἀναστάντος
                III 218.
ἀναστενάζει
               III 218.
ἀναστενάξη
                   169.
ἀνάστηθι
                voir ἀνεθέμην.
(ἀνατίθημι)
                III 400z.
ἀνατολῆς
                IV 129d; Sakellarios II, 450: τὰ ἀνατολικά, ὁ καρπὸς τῆς
ἀνατολικά
                   άνατολικιάς ή άνατολικιά, εἶδος δαμασκηνέας παραγούσης
                   λευκά καὶ μακοουλά δαμάσκηνα.
                ΙΙΙ 70; voir ἀναδράμωμεν.
ἀνατοέχεις
```

III 216f.

III 289r.

ἀνατροπή

ἀναφέρει

ἀνοίγεις

ἀνοίγω

ἀνοίξης

228.

II 98.

IV 29, 31, 33; voir ηνοιγα et suiv.

III 1. ἀναφέρω ἀνδοείαν T **195.** III 360 (corrigé en άδοολαλίας). ἀνδοολαλίας II 42e. Du Cange, 1588, cite ,, τουβίν, ellychnium ἀνδοότουβον et ἀπρότουβον, seu potius ἀπτότουβον, eadem notione apud Nicephorum Presb. in Vita Ms. S. Andreae Sali"; voici quel est le passage en question (Parisin. grec 1547, f⁰. 211 v⁰): ἀναστᾶσα πορεύθητι είς τὸν οἶκον σου, καὶ ετοίμασόν μοι κανδῆλαν καὶ ἔλαιον καὶ ἀπρότουβον καὶ ζώνην καὶ πῦρ, καὶ τῆ τετράδι έλθων το ποθούμενον σοι ποιήσομαι ως δε ήτοιμάσατο πάντα ή γυνή, έλθων έκεῖνος κατά τὴν ύπόσχεσιν, λαβών τὸ ἔλαιον ύποψιθυρίζων καὶ ἐπικαλούμενος εν τη κανδήλη έθηκε, καὶ ἀπάρας τὸ ἀπρότουβον ήψεν αὐτήν, καὶ τέθεικεν ἔνθα ὑπῆρχον αί εἰκόνες τῆς γυναικός. 131, 261. ἀνέβηκα I ἀνέβω III 333, 335, 340c, 344a. ἀνεζώωσεν III 1f. II 19g. ἀνεθέμην άν**ει**μένως III 5. ἀνελπίστως III 165a. ἀνερράψω 85, de ἀναρράπτομαι, réparer (en parlant d'un mur), cf. ci-dessous περιρράψη. (ἀνέρχομαι) voir ἀνηλθον. ἄνεσιν III 117. ἀνήβω III 333, 340c, pour ἀνέβω. ἀνηθοκουδιμέντα II 40. ἀνῆλθον 102.I ἀνήλικον II 107. ἀνημέρως III 5. ἀνθόμηλα 65e, sorte de pommes (belle-fleur?). άνθοακίαν IV 133. ἄνθρωπε I 67. ἀνθρώπων II 71. (ἀνίστημι) νοίτ ἀναστάντος, ἀνάστηθι. ἀννόνας 25e, 26; cf. Sophocles, s. v. άννονικόν II 26q. ἀνοίας IV 1kk. ἄνοιγα IV 26.

```
ἄνοιξον IV 279.
ἀνοίξω II 19k.
ἀνομίας III 239.
```

άνο*ρεξίαν* III 281. άνοχῆς II 87.

άντ' II 16. — III 226.

άνταμοιβήν Ι 2.

ἀνταμοῦ III 212, pour ἀντάμα, qui est lui même pour ἐντάμα.

INDEX.

ἄντερα IV 229.

ἀντί III 225, 226.

ἄντικους IV 237. ἀντιλογίαν III 14.

άντίς III 225a (bis).

ἄντις III 225.

ἀντίφωνον ΙΙΙ 265, 271.
 ἀνυπόδετον ΙΙΙ 432a.
 ἀνυπόδετος ΙΙΙ 89.
 ἀνυπόδητον ΙΙΙ 432a.

άνυπόδητον ΙΙΙ 132α. άνυπόδητος ΙΙΙ 89. άνυπόληπτον ΙV 107.

ἀνυπόληφτον IV 107. ἀνῦσαι III 400ee.

ἄνω I 214. — II 25b. — III 293, 301h.

ανωθεν III 162, 289q, 424, 444. — IV 193, 270.

ἄξιον III 289g.
 ἄξυστον III 207.
 ἀόκνως III 406a.
 ἀπ' avec le gén. I 39, 82.

 $d\vec{n}$ avec l'acc. III 400c. — IV 22, 24, 25, 130a. $d\vec{n}$ $\vec{\delta}$ δε I 129.

ἀπαίρει Ι 125.

απαίοω Ι 173; voy. απησα, απησαν.

απαιτήσεις IV 286.

ἀπάκια III 180, Coray, "Ατακτα I, 204, Sophocles, s. v. Le mot a passé en turc dans le sens de viande fumée; il manque dans les Türkische Studien de C. Mayer

de G. Meyer.

άπάπιν III 180. — IV 166, 174, 181, 185, 195.

άπαλαφέα

III 185. Lat. apalare. Du Cange, 95, traduit par cochlear. On trouve le sens d'assiette chez Sophocles, s. v. avec renvoi à Jean Lydus 11; cf. Wagner, Das ABC der Liebe, Leipzig, 1879, 28: εἴκοσι μῆλα κείτονται 'ς χουσὴν ἀπαλαφέαν.

ἀπέκεινα

ἀπεκοιμήθην

I

234.

Le mot existe aussi chez Somavera, mais sans traduction. Paspatis, Glossaire, 75, donne une acception dérivée: γλυκίσματα καὶ ἐδώδιμα προσφερόμενα τοῖς εύρισκομένοις ἐν τοῖς μνημοσύνοις; cf. Valavanis, Pont. 108: ἀπαλαρέα, τράπεζα. Le sens du présent passage paraît être: une cuillerée de vin doux de la valeur d'un μουχρούτι

```
III 321.
ἀπαλαρέας
ἀπάλλαξον
                III 443.
                III 249.
ᾶπαν
                III 289g.
ἀπανθοωπίας
ἄπαντα
                III 63. — III 325u.
απαντας
                III 400i, 408a.
                IV 136, 192.
απαντες
άπάντων
                    478. — IV. 476.
ἀπάνω
                III 185, 340c.
ἀπανωφόριν
                IV 261.
ᾶπαξ
                II 31. — III 123, 134.
ἀπαξιμάδιν
                III 179, gr. mod. παξιμάδι
                I
                    200.
ἀπάρας
απαοιθμημένων
                II 26j, 45a.
ἀπάρξομαι
                ΙΙΙ 419b; voir ἀπηοξάμην, ἀπήοξατο.
ἄπασαν
                 II 96, 110. — III 272, 445. — IV 89d, 115.
άπάσης
                III 400z.
ἄπαστον
                III 207.
                III 391.
ἀπεβάλης
                III 103.
ἀπέγδαρες
ἀπεδάρτησαν
                 Η 57, pour ἀπεδάρθησαν.
                 III 103.
ἀπέδειρας
                 III 103.
ἀπέδειρες
ἀπέδω
                II 65.
ἀπέθανα
                III 325h.
απέθανεν
                III 383.
ἀπειλεῖ
                II 54b (ms. ἀπολεί).
ἀπειλάς
                I
                    34.
ἄπειρον
                 T
                     16.
ἀπεκβάλουν
                 III 408b.
ἀπέκει
                    65. — III 158, 211, 216i, 222, 223, 398, 400q (bis).
\alpha \pi \epsilon \kappa \epsilon i \vartheta \epsilon
                 IV 87.
ἀπεκεῖθεν
                 IV 87.
```

III 400q, passage corrompu; cf. ἀπέκεινα = μετὰ ταῦτα,

έπειτα, Valavanis, Pont. 114.

```
III 289e.
ἀπελαθήτω
                     III 107.
ἄπελθε
                     III 356.
ἀπελπισμένον
                     III 391, leçon fautive, pour ἀπεβάλης.
ἀπεμάλης
ἀπέμεινα
                     III 419n.
                     T
                         79.
ἀπέμεινεν
                     H 65.
ἀπέξω
ἀπέξωθεν
                     Ι
                         250.
άπερ
                     I
                         14. — III 29, 40000, 419cc. Ce pronom, à ses
                         différents cas, est toujours accompagné de
                         λέγω ou de γράφω.
(ἀπέρχομαι)
                     voir ἄπελθε.
                     III 52, 152.
ἀπέσου, pour ἀπέσω
                        239. — III 52, 152, 298, 404a.
                     I
                     Ι
ἀπέσωθεν
                        186.
                     I
ἀπεγαιρέτησαν
                        220.
                     T
                         216.
ἀπῆρα
                     T
                        254.
ἀπῆραν
                     T
ἀπηοξάμην
                        182 (avec θύραν comme régime) (?).
                     Ι
                        137.
ἀπήρξατο
ἀπιδᾶτον
                     III 283b, gelée de poires.
ἄπληστον
                     I
                        272.
                     III 323.
ἀπλήστως
                     IV 33.
άπλώνω
άπλοψυχίας
                     \mathbf{II}
                       18.
άπλόψυχος
                     II
                        14.
                     III 207.
ἄπλυτον
άπλώθην
                     III 192a; voir άπλώση, ήπλώθη et suiv.
άπλῶς
                     III 22.
                    I
                        162.
άπλώση
                     III 1f.
ἄπνουν
                        49, 191. — II 14, 18, 26p, 71. — III 38, 45,
ἀπό avec le gén.
                         129, 200, 212, 216h, 284, 310b, 352, 387,
                        412i, 419f, 419h, 419p, 419v, 419w, 419x,
                         440. - \text{IV } 1ii, 1pp, 37, 62a, 89a, 111, 143, 145.
                        109, 138, 173, 259, 265. — II 26c, 26k, 42,
ἀπό avec l'acc.
                        106. — III 39, 81, 90, 419, 430, 478a, 216j,
                        261, 270, 283, 301h, 340a, 344a, 400tl, 404e.
                        419j, 419t, 419y. — IV 38, 81, 84, 132, 138,
                        265. — ἀπὸ τότε ΙΙΙ 3826, 385. — ἀπὸ μικρόθεν
                        IV 1. — dn\dot{o} παπποτεφόθεν IV, 277. — Voir dn'.
(ἀποβάλλω)
                     voir ἀπεβάλης.
```

ἀποβλέπω

III 216.

ἀπογαλάκτισμα III 163, variante de ἀπολάκτισμαν.

(ἀπογδέρνω) νοίτ ἀπέγδαρες.

απόγνωσιν III 37a.

άπογράφω IV 142a, pour ἀπογραφῶ.

ἀποδειλιάση ΙΙΙ 371.

αποδείοη Ι 163; voir απέδειρας, απέδειρες, απεδάρτησου.

ἀποδοῦναι ΙΙΙ 6.

άποθάνη III 412j, 412k.

ἀποθάνω ΙΙ 112.

αποθυήκουν III 265. leçon fautive pour αποθυήσκουν.

ἀποθυήσκουν ΙΙΙ 265 (ms. ἀποθυήκουν).

αποθυήσιω III 122, 265; voir απέθανα, απέθανεν, αποθάνη, αποθάνω.

ἀποκαθισμένων III 21. Dans les Septante, ἀποκαθημένη signifie une femme qui a ses menstrues (voir Sophocles, s. v. ἀποκάθημαι); de là sans doute l'acception de vil, méprisé, que semble avoir ici le mot ἀποκαθισμένος.

ἀποκαρήν III 86, cérémonie de la tonsure; cf. κουράν.

ἀπόκαρσιν III 86, comme le précédent.

άποκοιμᾶται ΙΙΙ 200a; voir ἀπεκοιμήθην.

άποκοτήση III 373. ἀποκοιθείς III 400f. ἀποκοίσεις I 123. ἀπόκοισιν IV 106.

άπόκρισιν IV 106, ἀπολάκτισμα(ν) III 163

III 163; laite, laitance, d'après Coray, "Ατακτα Ι, 255 sq.; var. ἀπογαλάκτισμα, mais ἀπολάκτισμαν, outre qu'il a pour lui la bonne tradition, est exigé par le mêtre. Poulologos 544-545; καὶ σὸ ἀπελθών εἰς τὴν ξηρὰν έτρως γαδάρου βάχην, καὶ σκόρφας ἀπογαλάκτισμα, στηθόπλευφον πφοβάτου. Le vers 545 est faux avec ἀπογαλάκτισμα et deviendrait juste avec ἀπολάκτισμα. A ce dernier passage, ἀπο(γα)λάπτισμα ne nous paraît pas avoir le sens de Spanferkel que lui attribue M. Dieterich (IF. XXIV, 106); les mots δάχην et στηθόπλευφον nous font croire qu'il s'agit ici d'une partie du corps de l'animal. Ceci rend plus douteuse encore l'explication de Coray, qui se heurte déjà à des difficultés d'un autre ordre. En tout cas, quelle que soit la signification de ce mot au passage qui nous occupe, il est certain que l'idée de sevrage n'y joue aucun rôle et qu'on ne saurait traduire. avec M. Dieterich, "das Junge eines grossen Meerwolfes".

(ἀπολαύνω) voir ἀπελαθήτω.

ἀπολεῖ voir aneilei. (ἀπόλλυμι) voir απολεσμένον ἀπολύει IV 132, par correction; cf. gr. mod. ἀπολνῶ. ἀπολυέντα IV 132, forme corrompue, corrigée en ἀπολύει. ἀπολυόντων IV 132. ἀπόλυσον T 166. ἀπομείνουν IV 142a. ἀπομένει 26e: voir ἀπέμεινα, ἀπέμεινεν. ἀπομένω III 138, variante de ὑπομένω. 66, 104, — IV 36. Si la lecon est bonne, l'acἀπομεριμνημένος ception ne saurait être la même dans ce troisième cas que dans les deux autres; Coray, "Αταπτα Ι, 84-85, compare cet απομεριμνημένος à αποκαταλυμένος, αποκοιμισμένος, αποτελειωμένος, etc., οù από ne fait que renforcer le sens du verbe; voir aussi Dieterich, IF. XXIV, 127 sqq. IV 36. άπομεριμνισμένος III 340d. ἀπομυρίσω ἀπομυρωθῶ III 340d, mauvaise leçon, pour ἀπομυρισθῶ. IV 102, litt. râclure, voir Dieterich, IF. XXIV, 123. ἀπόξυσμα IV 102. ἀπόξυσμαν 12. ἀποπέμψης T (ἀπορῶ) voir ηποσημένην. ἀπορρουχοσυνάπτης III 400kk, celui qui ramasse des guenilles, des ἀποφόρια. ἀπορφανισμένην 1 140. III 200. ἀποσίας ἀποστατήσας IV 111. ἀποστέλλει III 400oo. ἀποστέλνει III 400oo. ἀπόστολον III 271, lecon qui est lue à la messe avant l'Évangile (cf. Clugnet, Dictionnaire liturgique, 19). ἀποστραφῆς IV 1ss. IV 1h*. ἀποστρέψης αποστροφήν 34. ἀποσώνουν П 25c, 25d.ἀποτελεῖ IV 132. III 419y, synonyme d' ἀπόθριξις, κουρά. ἀποτριγέας III 182, variante de άθότυρα. ἀπότυρα αποτύγω III 447a. III 433. ἀπόφασιν (ἀποχαιρετῶ) voir ἀπεγαιρέτησαν.

12.

T

ἀποχωρίσης

ἄρχοντας

```
29.
απροσδοκήτων
                I
                III 421.
ἀπροσμάχητον
                III 355.
ἀπωλεσμένον
ἀπώση
               III 1j.
               III 5.
άραθύμως,
                III 148. Germano, 136, s. v. capuliare. Coray, "Ατακτα,
ἀρβελισμένον
                    II, 401, donne une bonne étymologie: ἄρβηλος,
                    tranchet de cordonnier; cf. Dieterich, Sporaden, 208.
                IV 172.
ἀογαβιάζεσαι
ἀρθούνια
                IV 228, pour δουθούνια
                III 400x.
ἀριστέα
               III 400x.
ἄριστον
               II 26n.
ἀρκεῖ
Αριστοτέλην
                III 416.
                   28.
ἀρκέση
               II
ἄρκλαν
                IV 31, G. Meyer, Neugr. Stud. III, 11.
                IV 31.
ἀρκλίτσαν
                III 269.
άρπουδίζω
ἀρκοῦν
                Ι
                    65; voir donéon.
                Ι
άρκοῦσι
                    117.
                    203, 216. — IV 26.
άρμάριν
                Ι
                III 171.
ἄονα
                IV 39.
άρνοῦμαι
                    202.
ἀρξάμενος
                III 494.
ἀρξάμην
ἄρξομαι
                II 19o.
ἀρξώμεθα
                III 141.
ἄρξωνται
                III 142.
άρπάζω
                IV 107a; voir ης πασα.
ἄρρητος
                IV 1xx.
                    17.
ἀρρώστημα
                Ι
                III 401, 409,
ἀρρωστήση
                III 123.
άρρωστίαν
ἀρρωστῶ
                III 216r, 216t.
                    32. — III 30, 431. — IV 172.
ἄρτι
ἄρτον
                III 213.
άρτυσίαις
                III 404h.
 ἀρχαίων
                IV 1bbb.
                IV 1cc.
 ἀρχῆ
                II 77. — IV 1ccc.
 ἀρχῆς
                III 21600. — IV 1yy; voir ἀρξάμενος, etc., ἡρξάμην, etc.
 ἄοχομαι
 ἄρχοντα
                III 233.
                III 233.
```

```
ἀργόντισσες
                IV 1291, 129m.
ἄρχουσι
                III 33.
                III 33.
ἄρχουσιν
űς
                   66, 104, 105 (bis), 107, 212. — II 54, 55, 56, 57.
                   58, 61. — III 42, 115, 216q, 216ii, 216ll, 262,
                   289a. 289b, 336, 338 (bis), 340, 344 (bis), 344a,
                   382b, 388, 394 (bis), 395a (bis), 400, 404, 404a (bis),
                   404b, 411. — IV 50, 263, 273.
                III 422, 424.
űς
ἀσβέστην
                II 59.
ἀσβολωμένους
                Ι
                   48. — II 26; litt. couverts de suie; de là, tristes.
                   Voir Hatzidakis, Μεσαιωνικά καὶ νέα Ελληνικά, Ι.
                   136, et cf. Prise de Const. éd. Legrand, 198;
                   Belis. ΙΙ, 114: δ φθόνος δ' οὐκ ἠοκήθηκεν δ μυριοασ-
                   βολωμένος.
άσημοχούσαψον Ι
                   73.
                voir ήσθένησαν.
(ἀσθενῶ)
άσκοθυριάρης
                II 57. (?)
                IV 217.
ἀσόφους
ἄσπαστρον
                III 207; grec mod. ἄπαστρος.
               III 424.
ασπερ
ἄσποον
               III 101, 117.
               III 275.
άστακούς
ἀσταπίδας
               III 283, pour ἀσταφίδας.
ἀστέρα
               III 400aa.
ἀστέρας
               II 92.
ἀσύγκοιτον
               IV 184.
ἀσυγκρίτως
               IV 185, leçon fautive.
ἀσυνείδητον
               IV 107.
               III 132d, 326.
ἀσφάλειαν
ἀσχημοσύνην
               III 14.
ἀσχολουμένων
                   213.
               Ī
ἀτενίσαι
               III 173.
                   143.
ἀτιμάζεις
               Ι
ἀτιμίαν
               III 432b, 433.
               III 132b.
ἀτιμιάν
ἀτίμως
                   155.
ᾶτινα
               III 29.
               III 287b.
ἀτμόν
ἀτός
               III 410.
άτσαλοπεριπάτης III 400ff, qui, dans son allure, manque aux con-
                   venances.
```

IV 241.

ἄτυχος

```
IV 139.
ἀτυχῆς
                IV 133.
\alpha \tilde{v}
                III 181.
αὐγά
αὐγᾶτος
                III 153, œuvé.
                IV 49.
αὐγήν
                III 281.
αὐγοτάραχα
                III 281.
αὐγοτάριχα
αὐδοτάριχα
                III 281, faute de copiste, pour αὐγοτάριχα.
                   1, 101.
αὐθέντα
                II
αὐθέντην
                Ι
                    88.
αὐθέντης
                H 6.
αὖθις
                III 419n.
                ΙΙΙ 281, voir αὐγοτάραχα.
αὐοτάραχα
αὔοιον
                III 216ee.
                III 138b.
αὐτά
αὐταδέλφην
                II 96c.
                    271. — IV 1p.
αὐτάναξ
αὐτάς
                III 5, 69.
                III 216m.
αὐτές
                Ι
                    178.
αὐτή
                T
                    154 IV 236. — III 132f.
αὐτήν
                I
αὐτῆς
                    166.
                    209. - III \ 216x, \ 222, \ 265, \ 325i, \ 363. - IV \ 178.
                T
αὐτίκα
                    214. - III \ 216a, \ 325d. - IV \ 34.
αὐτό
                Ι
αὐτοί
                III 266, 325q.
αὐτοῖς
                    99, 229. — IV 4kk, 170, 189.
                IV 158a.
αὐτοκράτορ
                IV 1qq.
αὐτοχρατορίας
αὐτοχράτωρ
                III 11.
                III 229, 416.
αὐτόν
                III 69, 74c, 75, 77, 78, 80, 82, 84, 87, 400ff, 423.
αὐτός
                    IV 1u, 5, 7, 9, 11, 68, 70, 183.
αὐτοῦ
                II titre, 5. — III 228, 291. — IV 194.
αὐτοῦνον
                IV 256.
αύτούς
                III 283d.
αὐτούς
                IV 24, 130a.
αὔτους
                IV 24,130a; cf. Pernot, Études, 69, n. 4 et 200, n. 1.
 αὐτοφθόγγους
                II 9, épithète de λέξεις, mots dont le son même fait
                    impression.
 αὐτῶν
                 III 36, 228, 419m, 445. — IV 1ee.
 ἀφαγίαν
                    259. - III 449h.
                 III 419h.
 ἀφαγίας
 (ἀφαιρῶ)
                 voir ἀφέλωμαι.
```

```
III 126, faute de copiste, pour ἀφίνουσιν; voir ήφα
ἀφανίζουσιν
                    νίσθησαν.
                IV 156, 159,
ἀφεννές
ἀφελεστέρων
                III 289f.
ἀφέλωμαι
                III 340.
ἀφέντη
                IV 245.
                III 106. — IV 116c, 207.
ἄφες
άφηκα
                III 419o.
                T
                   184
ἀφῆκεν
                III 270.
ἀφήσουν
                I
                   257.
ἀφῆτε
                   81.
ἀφθονίαν
               Ħ
               II
                  79.
ἀφθόνως
               II 49: voir ἄφες, etc., ἀφῶ.
ἀφίημι
                   127; voir nouves.
ἀφίνει
                III 137, 173, 269.
ἀφίνουν
               III 272.
ἀφίνουσι
               III 126, 272.
ἀφίνουσιν
                   207.
ἄφνω
               III 11.
ἀφόβως
               III 254a.
ἀφόρητος
               II 88. — III 295f, 426.
ἀφ' ὅτου
a 0 0 0 0
               III 67, 216f, 216z. — IV 16, 35, 54, 64.
               IV 80, de ἀφοᾶτος, pain blanc.
άφρατίτσιν
ἀφρατόδεστον
               III 317, faute de copiste, pour ἀφοατόζεστον.
               III 317.
αφρατόζεστον
               III 317.
ἀφρατούτσικον
               11 49.
ἀφῶ
               I
                   229.
ἄχοι
άψιδώσουν
               Ĭ
                   149 (?); semble être un dérivé de άψίς, ίδος, cf.
```

В.

ψίδι et άψίδι, empeigne.

βαβαί
 βαβᾶν
 1 91. nourrice, servante; Sakellarios, 483: βάβα = βάγια, τροφός; Germano, nonna... βαβά; cf. gr. mod. βάβω, grand mère.
 βαβαλισμένος
 III 148, variante de βεβαρυμένος et de ἀρβελισμένος (?). Cf. Sophocles, βαβάλια, βαβαλίζω; Sakellarios, 483; Hésychius. βαμβαλίζω, τρέμω.
 βαγγέλιον
 III 271.

IV 276.

```
βαζιζάνια
                ΙΙ 41; variante de μαντζιτζάνιν; sans doute fautivement
                    pour μαζιζάνια.
                III 49.
βαθέα
                III 95, 311.
βαθοακούς
βαθοαχούς
                III 95.
                \Pi
                    37 prix d'un bain.
βαλανικά
                II 37.
βαλανικόν
                    165. — IV 49a.
βάλε
                I
βάλετε
                III 412d.
                III 45, 101.
βάλλε
                III 299.
βάλλει
                III 41.
βάλλη
                III 144.
βαλλόμενα
                III 295.
βάλλουσιν
βάλλω
                   246, 248; voir έβαλα et suiv.
                    31. — II 26d.
βάλουν
                III 404a.
βάλουσιν
βάλω
                    151. — II 19l, 26l.
βάλωσι
                III 404a
βαμβάκιν
                Ι
                    97. — II 35.
βάνουν
                III 272b.
                III 295.
βάνουσιν
βάνω
                IV 271.
                III 297.
βαπτίζονται
βαπτιστῆρα
                III 188.
                III 74b; variante de παραβατόν (?).
βαράβατον
                III 249.
βαρβάροις
                III 249.
βαρβάρων
βαονεώτικον
                III 313, vin de Varna.
βαονιώτικον
                III 313.
                IV 140e.
βαρούμαι
βαουτάτην
                Ι
                    16.
βαρύς
                III 138c.
βασιλέα
                    titre III 381, 400t. — IV titre.
βασιλέαν
                III 381.
βασιλεία
                III 435.
βασιλείαν
                III 1g, 425, 437, 447d
βασιλείας
                III 289n. — IV 1j.
βασιλεῦ
                IV 1a, 1vv, 40, 58, 65, 89a (βασιλεύς C), 141, 157, 163,
                    176 (βασιλεύς g), 186, 188 (βασιλεύς g), 266 (βασιλεύς
                    ms.), 276, 286, 288.
βασιλεύς
                III 337. — IV 284. Voir βασιλεῦ.
βασιλευόντων
```

```
IV 276, 284.
βασιλέων
βασιλικά
                III 243.
                III 47.
βασιλικάς
                III 400cc.
βασιλικήν
                III 400cc.
βασιλικόν
                IV 1g*.
βασιλικωτάτας
βάσταζε
                   159.
βαστάζεις
                IV 236.
βαστάξω
                ΙΙΙ 151: voir έβάστασεν.
βαστοῦν
                IV 110; voir έβάστουν.
                III 311, variante de βατραγούς.
βαστοαχούς
βατόπουλα
               III 404f, petites raies, cf. Krumbacher. Fischbuch, 373.
βάτους
                III 404f.
               III 216b, 311.
βατραγούς
               III 339.
βαφέα
               III 339. — IV. 272.
βαφέαν
               II 36.
βαψίματα
               HI 269.
βγαίνω
βγῶ
               III 168.
               III 148.
βεβαουμένος
βεβοεγμένους
               III 287.
               IV 91.
βελόνης
βελόνιν
               IV 91.
Βενετίκους
               III 109, le quartier des Vénitiens, cf. Paspatis, Βυζαν-
                   τιναί μελέται, 164; Heyd. Histoire du commerce du
                   Levant, I. 249-252. Paspatis, dit en note, à
                   propos des vers 108-110: Σήμερον είσετι σώζονται
                   πάμπολλα μεγάλα τυφοπωλεία (κοινώς χαβιαφάδικα), πρὸς
                   δυσμάς της πύλης Βαλούν-παζάς, τὸ πάλαι Περάματος.
βερζιτίκιν
               III 180, poissons provenant de l'Oxiane, οίπες βαρβάρως
                   καὶ κοινῶς βεοζίτικα καλοῦνται, Tzetzes. Chil. X. 93;
                   Du Cange. s. v.
βερζιτίκου
               HI 180.
               IV 124. adjectif dérivé de βηλάφιον. lat. velarium; voir
βηλαφικάς
                   Du Cange, aux mots βήλον, βήλος et βηλάφιον.
               III 56, brique; G. Meyer. Neugr. Stud. III, 14.
βήσαλον
βιάζεσαι
               IV 172.
               III 4121.
βιαστή
βιβλία
               IV 211.
βίβλους
               IV laaa.
               II 57a; Sophocles. s. v. βικίου, a kind of earthen
βικίν
                   vessel; variante βυκί. ibid.; cf. gr. mod. βουτσί. Le
                   contexte καὶ τὸ βικὶν ἐχάσαμεν, ἐκλάστη τὸ ποτήριν.
 Verhand der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Di. XI No. i.
                                                                    9
```

IV 193.

III 5.

βλέψαντες

βλέψης

```
permet de donner ici à έχάσαμεν (= έχαώσαμεν) le
                   sens d'abîmer, que n'a plus le grec moderne γάνω.
               III 353.
βίον
βιοτήν
               IV 45, vie, manière de vivre.
βίου
               IV 1g, 282.
                   26m (?); cf. βιτάλις, ἀείζωον μιποόν, Diosc. 4, 89 (90).
               П
βιτάλιν
                   ap. Sophocles, et βιτάλια, victualia, dapes, chez
                   Crusius, Turcograecia, d'après Du Cange.
               III 224.
βίτσαν
               III 224, coups de verye; sur ce mot et sur le précédent,
βιτσέας
                   voir G. Meyer, Neugr. Stud. II, 18-19.
               III 9 (?); cf. βιοτή.
βιωτίας
               IV 1nn.
βιωτικῶν
               III 216s.
βλάβην
               III 209.
βλαβῆτε
               III 310a.
βλαβοῦμεν
               ΙΙΙ 305; voir βλάψη, έβλάβησαν.
βλάπτει
               III 420.
βλάστημα
               III 88. tissu de pourpre; cf. G. Meyer, Neugr. Stud.
βλαττίν
                   III, 16, et Ζωγράφειος Άγών, p. 294, où le mot est
                   rendu par πολυτελές περιείλημα; ibid., 363, on trouve
                   le proverbe αν έξεπέση τὸ βλαντί, τοῦ γαάρου στρατοῦρα
                   δε γίνεται.
               IV 145.
βλασφημῶ
               IV 259.
Βλάχα
               III 182. - IV 52.
βλάγικον
               III 289f.
βλάψη
                   470.
βλέμμα
               I
βλέπε
               Ι
                   142, 166. — III 186, 296, 295a, 385. — IV 63.
               III 130.
βλέπει
               III 81, 87. — IV 3, 4, 6, 70.
βλέπεις
               III 57. — IV 174.
βλέπης
βλέπομεν
               III 346. — IV 137.
βλέπουν
               I
                   88.
               II 92.
βλέπουσι
               III 403.
βλέπουσιν
               III 103, 216t, 216v, 216bb, 301g, 307. — IV 29, 30,
βλέπω
                   100. 131, 134; voir έβλέπεις, εβλεπες, είδα et suiv.,
                   ίδέ et suiv., ίδόντες et suiv.
βλέπων
               I
                   205. — III 203, 241.
βλεφάρων
                   236.
               Ι
```

```
βλέψον
               III 431.
               II 42a. — III 404a.
βλησκούνιν
βλησκουνίτσαν
               III 412e.
βλησκουνίτσι
               III 412e, variante φλησκουνίτσιν.
βοή
                   207.
               III 100, variante βόθα.
βοήθει
βοηθείας
               IV 78.
                   132.
Bong
               I
βόθα
               III 100, variante de βοήθει.
               IV 280.
βόθοου
               III 375, πόττου βόλου, jet de dés, passage obscur.
βόλον
βομβοκτυπίζον
               III 332, de βόμβος et ατυπίζω, pour ατυπω.
βομβοκτυπίση
               III 332.
               III 332, variante du précédent.
βομβροκτυπίζει
(βόσκω)
               voir EBOORES
βοτάνας
               II 102, 103.
               IV 249.
βοῦκκαν
               III 186.
βούκκας
               IV 120.
Βουκκιές
βούλει
                   164. — III 177, 289i.
               П
                  5.
βούλεται
                   156.
               I
βουλήν
               III 426.
βουλήσει
βούπαπας
                   68c. composé de βοῦς et de παπᾶς.
βουρβούριζεν
               IV 11, variante de έβουρβούριζε.
βουτλωμένας
               III 70; Coray, "Aranta, I, 216 pense avec raison à buc
                   cula. De là est venu le verbe βουλλώνω, puis βουτ-
                   λώνω (cf. σπέτλον = speculum).
βουτουλωμένας
               ΙΙΙ 70, pour βουτλωμένας.
βοῶντες
               III 289d; voir ἐβόων.
               IV 116; gr. mod. βοάδυ. L'accentuation βοαδύ est de
βοαδύ
                   règle dans les textes du moyen-âge et existe
                   encore dialectalement de nos jours; cf. Dieterich.
                   IF. XVI, 8-9.
               IV 89e, 116.
βραδύν
               III 90.
βοακίν
               IV 63.
βράζη
               IV 50.
βράσειν
               IV 50.
βοάση
                   52.
               I
βραχιόλιν
βραχέος
               I
                   5.
               III 180, variante de βερζιτίκον.
βοεζιτίκου
```

III 164, variante de εδρέθη.

βρέθη

 $\gamma \alpha \varrho = car$

βρέφους 215, 219. βρίσκω IV 32, 32b, variante de εδοίσκω. βροτοσώστης IV 160. βρουτσίν 53. pour βουρτσίν, gr. mod. βοῦρτσα: cf. Du Cange, s. v. βοοῦτζον; dans le passage cité il semble qu'il soit question non de fumier de porc, mais d'une brosse en soie de porc. T 171. βούξον Ī 100. βοῶμα III 174, 195. — IV 136. βρωμάτων HI 99. βοωμιαρέα βοωμιαρέαν HI 205. III 207. βρωμιάρην βρωμισμένες III 2161. III 259. βοωμισμένην βρωμόκαπνον III 325b. III 325p. βοῶμον βοώσιμα Ι 146. III 412. βρώσιμον 26o. — III 272f. — IV 46. βρῶσιν III 421. Βυζαντίδος Γ. γαβάθιν III 412b, écuelle, du latin gabata. γαδούοιν III 356. γάλα II 68b. γαλέας III 404g. milandre, aujourd'hui γαλιά; voir Krumbacher, Fischbuch, 373. Π 96g. γαλήνη IV 1qq. γαλήνιον Γαληνόν III 446. γαληνός IV f^* . γανίτικον III 285 (κρασίν), vin de Γάνος (Thrace)?

1 41, 33, 42, 415, 422, 430, 450, 208. — II 43, 38, 80. — III 4b, 1c, 4d, 4e, 4, 6, 20, 23, 32, 33, 38, 418, 132d, 138b, 197, 199, 208, 216a, 216d, 216gg, 222, 227, 233, 236, 272f, 274, 283c, 283e, 289h, 289q, 297, 298, 305, 325j, 327, 329, 332, 400p, 419b, 426, 440, 445. — IV 1f*, 1k, 4n, 1u, 1cc, 1uu, 1ww, 14a, 14f, 25a, 49, 68, 73a, 93, 99, 119, 128, 140g, 145, 151, 158, 180, 203, 281, 287.

```
γάο surabondant ou vague I
                                  15. — III 1b. 419a.
γαρβέλιν
                                  52; gr. mod. καρβέλι, miche.
γάοισμα
                              III 215. saumure.
γάοισμαν
                              HI 215.
                              III 215.
γαοισμένον
γάρος
                              III 161, garum, sorte de saumure.
γαστοίμαογον
                              III 419e.
                              III 98, variante de ἐδάρη.
γδάρη
γέ
                              III 288, 289e, 301a, 400a.
γέγονα
                              III 9. — IV 16.
γέγονε
                              III 9. — IV 12c. 88.
γέγονεν
                              III 216f. — IV 4, 12c, 88.
γείτονα
                              IV 41.
γείτοναν
                              IV 41, 47, 130,
γείτονας
                             III 136.
γείτονες
                              Ī
                                 216.
γειτόνισσας
                             IV 94.
γελᾶν
                                 190.
γελάσης
                             II 66b. — III 332c.
γελῶν
                                 15.
γεμᾶτα
                             IV 30, 55.
γεμᾶτον
                             IV 26, 417, 248.
γέματος
                             IV 58.
γέμει
                             III 301h. -- IV 12, 26, 34; voir ἔγεμε.
γέμεις
                             HI 79.
γέμιζα
                             IV 89f; voir έγεμίσαν.
γεμίζουσιν
                             III 293.
γέμισαν
                             IV 228.
γέμισε
                             HI 115.
γέμισεν
                             IV 260.
γεμώζουσιν
                             HI 293.
                             III 404b.
γένεται
                             IV 1s.
γένει
                             II 68b. — III 404.
γένη
                                 40. — III 404b.
γένηται
γενναίαν
                             III 370.
                             III 430.
γενναίου
γενναίως
                                 159. — III 367.
                             III 7. mot corrompu.
γεννιθου
(γεννῶ)
                             voir έγεννήθη.
γένοιτο
                                115.
                             H
γένομαι
                             II 97; voir γένεται et suiv.
```

III 36, 348.

γενόμενα

```
γενόμενος
                   I
                       233.
                   IV 140.
γένου
                   IV 129r.
γένουμουν
                   III 404.
γένουν
                   IV 79.
γενῶ
                   IV 140e, 140f, 141a, 142a.
γένω
                   III 404b.
γένωνται
                   HI 404.
γένωσι
γεράκιν
                   HI 354.
γεοοβοσκήσης
                   IV 14d, variante de γηφοτροφήσης.
γέροντας
                   III 428.
                        11. — II 76.
γέροντες
                   Ι
                   IV 43.
γεροντικοῖς
γέροντος
                   IV 14e.
γέρουσι
                   III 428.
γέρων
                       161. — III 396. — IV 1.
γεύεται
                    III 395a.
γεῦμα
                        201, 234.
                   III 140. — IV 58.
γεύματος
                    III 97.
γεύσεσαι
                    III 197.
γεύσεως
                    III 437. — IV 290.
Γεώογιον
                    II
                       80.
\gamma \tilde{\eta}
                        31.
                    I
γῆν
                    III 419k.
γηφοκομείν
                    IV 14d.
γηφοτροφήσης
                        189. - IV 1t, 144, 163.
\gamma \tilde{\eta}_S
                    III 334, 336, 338, 340, 340d, 342, 344.
γιά
γιαλαλέϊ
                    III 320 (?).
                    III 166.
γίγας
γίνετ'
                    HI 410.
γίνεται
                    [I 207]. — III 404, 410.
γίνομαι
                    ΙΙΙ 37; voir γέγονα et suiv., γένομαι, έγένετο, έγενόμην,
                        έγέιου, έγίνετον.
                    III 36, 228, 348.
 γινόμενα
 γινομένας
                        4.
                    1
 γίνονται
                    III 376.
 γίνου
                    IV 140.
 γινώσχιι
                    Η 117; voir έγνω, έγνωκότες.
 γινώσχεις
                    III 118.
 γλαύκους
                    III 180.
 γλήγορα
                     III 216cc.
 (γλιστοώ, gr. mod.) voir έγλιστοώ.
```

```
γλυκασμόν
                IV 129n.
                III 321.
 γλυκίσματα
 γλυκόμηλα
                    65e.
                II
 γλυκοποσίας
                III 286.
                III 285, 314.
γλυκύ
γλυκύν
                III 185, 285, 314, 407. - IV 70.
                III 325n.
γλῶσσαν
γνεύω
                III 302.
γνώμης
                III 400i.
γνωρίζεις
                Ι
                    58.
γνώοιμα
                III 25.
γνώοιμον
                III 25.
γνωρίσαι
                IV 1yy.
γνωρίσασα
                    256.
                I
γνωρίσω
                III 252. — IV 1ccc.
                II 41.
γογγύλια
γογγύλιν
                II 41.
γόμον
                III 278, farce (?), (terme de cuisine).
γομφάρια
                III 179a, gr. mod. γουφάρια; cf. Coray, ad Xenocratem.
                    76-77 et Vasmer, Études gréco-slaves II, 117.
γόνατα
                III 419t.
γόνε
                III 289p.
γονεῦσι
                IV 14f.
γονικά
                   53, 64. — III 377.
                T
γόνιμα
                    151.
               III 400v.
γόνον
γόνυ
                III 419s.
                   173, 191. — II 58. — III 108, 108a, 289b, 322a,
γοργόν
                   381, 398, 402, 404h, 412g, 412k, 439.
γοργώτερον
               III 412l.
γουλάρην
               III 259a, glouton, lat. gularius.
γούλας
               IV 129g. betterave.
γουλίν
               II 42, comme le précédent.
γοῦν
               Ι
                   206. -111. 13, 174, 290. -17, 10, 92, 159
γουνίτσας
               II 34a.
γούργουρον
                  19c, 19m. - III 419r. gorge.
               II
γουφάρια
               III 325c.
γοφάρια
               III 179a. 325c; voir λοφάρια.
γοάμμα
               IV 14f.
               IV 11aaa, 2, 14, 19, 22, 23, 39, 42, 128, 137, 138.
γοάμματα
γοαμματικά
               IV 14, 15, 18, 39, 42, 138, 139.
γοαμματικέ
               IV 175, 245, 246, 254 (bis), 255.
               IV 18.
γοαμματικήν
```

136

```
IV 82.
νοαμματικοί
νοαμματικόν
               IV 42, 137.
γραμματικός
               III 64. — IV 16. 140d. 173.
γοαμματικοῦ
               III (titre).
               IV 39.
γοαμματικών
               III 400hh.
γραμματίτσια
                   17. — IV 39. 218.
γοαμμάτων
               III 283b, grenade? cf. lat. granatum.
γρανᾶτα
               III 75.
γοάφει
               III 16.
γράφειν
               HI 76.
γοάφεις
               11 7. 11.
γοάφη
                   3)
               T
γραφομένων
               III 18.
γράφουσιν
γράφω
                   14. - 11. 17. - III 19. 23. 27. 419a. - IV 206.
               II 13.
γράφων
               III 344c. — IV 77.
γοάψω
               ΙΙ 42a: Sakellarios, 516: γοοῦτα, ή γοούτη βυζ γυλὸς έξ
γοοῦταν
                   άλεύρου καὶ μέλιτος, κερατίου ἢ σταφίδος, εἶδος μουστα-
                   λευοιάς. Cf. Tupikon-Kosmosotira, 19.
               III 403a.
νυαλίου
                   54.
νυμνή
               ſ
                    108.
γυμνήν
                T
               III 355.
γυμνόν
                III 400nn
γυμνοποδῶ
γυμνοποδῶν
                III 400nn.
                H 45. — IV 66, 240.
νυναῖκα
                IV 110.
γυναῖκαι
                IV 66.
γυναῖκαν
                IV 112, 126.
γυναϊκες
                    23, 213, 269, — IV 242,
γυναικός
                    221. — II 21b. — IV 234.
γυνή
                IV 232.
γυνήν
γυοεύειν
                IV 189.
γυρεύεις
                IV 202.
                IV 32a, 33, 17, 72; voir έγυρεύετο.
 γυοεύω
                III 404c. — IV 83, 189.
 γυφεύων
 γυρίζει
                ΙΙΙ 325η; voir έγυρίζετο, έγύρισα.
 γυρίζεται
                III 325dd, 325n.
 γυρίσματα
                III 194
 γυρίν
                    47. sorte de vêtement.
                IV 169.
 γύρωθεν
 γυψοπλάστην
                II 54b.
```

γύψος I I 79. — II 54b. γωνιαδάτον III 103, variante probablement fautive de γ γωνίαν III 56. γωνίος IV 32a, 35. γωνίδατα III 103. γωνιδάτα III 103. γωνιδάτον III 103, avec πομμάτιν, morceau polygonal (5) Δ. δ' I 127, 138, 172, 183, 187, 190, 200, 219, 2	
γωνιαδᾶτον III 103, variante probablement fautive de γ γωνίαν III 56. γωνίος IV 32a, 35. γωνίξς IV 32a. γωνιδᾶτα III 103. γωνιδᾶτον III 103, avec πομμάτιν, morceau polygonal (5	
γωνίσς IV 32a, 35. γωνίες IV 32a. γωνιδᾶτα III 103. γωνιδᾶτον III 103, avec πομμάτιν, morceau polygonal (5	ωνιδᾶτον.
γωνίες IV 32a. γωνιδᾶτα III 103. γωνιδᾶτον III 103, avec πομμάτιν, morceau polygonal (5	
γωνιδᾶτα III 103. γωνιδᾶτον III 103, avec πομμάτιν, morceau polygonal (*) Δ.	
γωνιδατον III 103, avec πομμάτιν, morceau polygonal (*) Δ.	
Δ.	
	?).
δ' I 127, 138, 172, 183, 187, 190, 200, 219, 2	
	21, 230,
242. — II 70. — III 19, 22, 74 a , 81, 85,	89, 115,
139, 146, 216, 216w, 225, 261, 265, 3	48, 381,
408, 409, 419m IV 14e, 102a, 106, 1	07, 133,
171, 181.	
δαγκάση III 419, voir δάκη, δάκνει.	
δαδίν ΙΙ 53.	
δαΐμον ΙΙΙ 325ε.	
δαιμονιάφοι ΙΙ 93.	
δαιμονικόν ΙΙΙ 253.	
δαίμονος ΙΙΙ 253.	
δαίμων III 325n.	
δάκη []] 419.	
δάκνει ΙΙΙ 305.	
δάκουα III 1e IV 260.	
δάκουσι III 1e.	
δακούων II 16. — III 1e. 425. — IV 18.	
δακτύλιν Ι 51.	
δακτυλίδιν Ι 51.	
δαμάζει III 301 c.	
δαμάκιν III 206, 347, diminutif de δαμίν.	
δαμάσκηνα IV 129c.	
δαμασκηναπιδόμηλα IV $429c$.	
δαμίν IV 105, 235, un peu (οὐδαμίον).	
δανεικόν IV 208.	
δανειστῶν ΙΝ 286.	
Δαντόνης IV 1jj, voir l'Introduction. p. 17; Papadi	mitriou,
52—57.	

II 104.

δασύν

δέδυικα

δεήσεως δέησιν

δεικνύεις

δεινά

δεῖνα

δεῖναν

δεινός

δεινών

δείξαι

δείξον

δείξουν

δείπνου

δεκαέξι

δέμνε

δέν

δέξαι

δέξου

δέξωνται

(δέομαι)

III 6.

δέον

δεκαπέντε

δεκατέσσαρα

δεκατέσσερα δεκατρεῖς

δείξω

δέκα

174, 201, 211, 216f, 216f, 216f, 216f, 216f, 217, 224f, 259

```
261, 270, 272d, 272e, 287, 288, 289e, 290, 301a.
   308, 311, 313, 315, 318, 320, 322, 324, 325b, 325d.
   326, 364, 369, 396, 399, 400a, 400k, 400p, 400s.
   404i, 404l, 404m, 405a, 408, 412a, 412g, 419a,
   419u, 431, 436, — IV 1q, 1z, 14c, 16, 35, 58, 64,
   76, 89a, 102, 102a, 109, 132, 133, 139, 156, 162,
   175, 476, 181, 186, 188, 492, 496, 244.
   34, 273.
Ι
IV 278.
III 431a.
III 235; voir δείξαι et suiv., έδείκνυσο.
   268.
III 393, 397, 400b, 402(bis), 407. — IV 3.
III 393.
III 393.
III 443.
T
   26.
I
   170.
ſ
    149.
III 334b.
   224.
T
II
   26q. - III 66, 84, 345, 408.
III 184a.
III 66, 184, 216ii, 406b, 407.
III 181.
III 181.
II 26i, 27.
   251. Pour expliquer ce mot, nous avons pensé au
   latin domine et au russe dai mnie "donne-moi".
   M. Vasmer, à qui nous avons communiqué cette
   dernière hypothèse, nous fait observer, entre autres
   choses, qu'on avait à cette époque dai mi Δόμνε
    présentant. pour lui comme pour nous, une difficulté
    vocalique, il rapproche δέμιε du roumain demnü,
    honorable, digne = lat. dignus.
III 138, 216, 216k. — IV 7, 136, 172, 174.
II 19f.
I
    13; pour δέξαι, analogique de δέχου, de même que,
    au présent, λύσε pour λύσον est analogique de λύε.
    63,
voir έδεήθην.
```

```
III 4, 6.
δέονται
                      124.
δέρει
                      142.
δέρεις
                  III 367.
δέρουσιν
                  Ш 3.
δέσεις
δεσποίνης
                  II 96c.
                  II 68a. = 111 1, 1i, 27, 30, 33, 117, 138, 172, 193,
δέσποτα
                      499, 234, 289i, 247, 253, 278, 292, 296, 301.
                      325m, 325s, 382a, 384a, 400j, 400m, 400mm.
                      419i, 419k, 419z, 432, 442, 446, 447a. — IV 1.
                      4i, 14e, 40, 58, 89a, 141, 156, 158a, 296.
δεσπόται
                  II 74.
δεσπότη
                  III 1.
δεσπότην
                  II 5.
                  IV 284.
δεσπότης
                  IV 95 (bis).
δεῦρο
δευτέραν
                  III 400m.
δεύτερην
                  IV 249.
                  III 80, 148, 400y. — IV 62, 63, 129q, 206.
δεύτεοον
                  III 105; voir δέξαι et suiv.
δέχεται
                  II 83.
δέχονται
                  voir δήσουσι, δήσω.
(δέω)
                      178, 226. — III 138d. 140. — IV 176.
δή
δηλα
                  III 419c.
                  III 440.
δηλαδή
                  III 40011, (?) variantes, δημοκέλλιν et δημοκήλλιν.
δημακέλλι
δημακέλλιν
                  III 400u.
                  IV 290.
Δημήτοιον
δημοκέλλιν
                  III 400u.
δημοκήλλιν
                  III 400ll, variante de δημακέλλι.
δημοτικώς
                  II
                     13.
                  H
                     56b.
δήσουσι
                      150.
                  Ī
δήσω
                  III 123, 127, 268, 378, 384a, 424.
δί (avec l'acc.)
                      158. - III 85, 97 (διὰ λόγου σου), 131, 1386, 216s.
διά (avec l'acc.)
                  Ι
                      281, 282, 299, 301b, 345, 404j, 412e, 419n. —
                      IV 17a, 34, 38, 135, 174.
                      25e. — III 272f, 283, 310.
διά (avec le gén.) II
διά (νά)
                  III 284, 310a, 400k, 106a. — IV 191.
                  III 108, 108a, 395.
διάβα (verbe)
                  III 109.
διάβα (subst.)
διαβάζω
                  ΙΙΙ 214; voir διαβάσης, εδιάβασα.
                  III 395; voir διέβαινα et suiv., έδιάβην, έδιέβαινα et suiv.
διάβαινε
```

δίδωσι

IV 55.

```
II 54a. — III 147.
διαβαίνει
                III 266.
διαβαίνουσι
διαβαίνουσιν
                III 266.
                HU 109.
διάβαν
                III 97.
διαβάσης
(διαβιβάζω)
                voir διεβίβασα.
                III 411. — IV 183
διάβη
                    177. — III 35.
διαβόλου
                III 340a, 344a.
διάβω
                IV 141.
διακελεύεις
                IV 142a.
διάκονος
(διακονῶ)
                voir διηκόνισεν, έδικόνησεν.
(διασώζω)
                νοίν διέσωσε.
                III 34.
διάταξιν
διαφορωτερίτσιν IV 224. de διάφορον, intérêt, profit; cf. μικροτερίτσιν.
διβίκιν
                   59. Legrand traduit "ma haute coiffure"; cf. Suidas:
                    διβητήσια· διαβίκια (var. lect. διβίκια); Du Cange et
                    Sophocles, s. v. διβητήσιον.
                   59, probablement pour διβλαττάριν (cf. ci-dessus βλαττί).
διβλαντάοιν
                    vêtement de pourpre mêlée d'une autre couleur.
                    Voir Le livre du Préfet, 94, 95.
διδάγμασι
                IV 14a.
                HI 400i.
διδάσκει
δίδασιν
                IV 214.
διδασκαλείον
                IV 21.
δίδε
                HI 102, 387, 393,
                III 408a.
δίδει
δίδειν
                II 19i.
δίδεις
                H 24, 66, 67.
διδόμενα
                III 400c.
διδομένων
                II 29.
διδόναι
                HI 427.
δίδονται
                II 26o.
δίδοσιν
                IV 136.
δίδου
                III 102, 445.
δίδουν
                II 87. — III 424, 301, 357, 419 cc. — IV 55, 135.
διδουν
                III 338.
διδοῦν
                III 338
δίδουσι
                II 87. = III 259, 357a. = IV 136.
δίδουσιν
                III 233; 259, 405a. — IV 55, 136.
δίδω
                III 338. - [V 84; voir δός, δότε, δοῦναι, δώσ' et suiv.,
                    ἔδιδαν, ἐδόθη, ἔδωκα et suiv.
```

```
INDEX.
δίδωσιν
                  IV 233. — IV 55.
διέβαινα
                  IV 99.
διέβη
                  III 415 (bis), 416.
διέβην
                  IV 87, 108.
διεβίβασα
                  IV 89.
διέσωσε
                  III 441, 441a.
                  HI 139.
διηγήσομαι
                  III 71, variante ἐδικόνησεν.
διηκόνησεν
διηχόνοις
                  III 251.
διηνεκῶς
                  III 69, 272t.
δίχα
                  III 89, variante de δίγα.
δίκαιοι
                  III 289m.
δίκαιον
                  IV 120.
                  III 35.
δίκη
                  III 248, leçon fautive pour ήδιπημένοις.
δικημένοις
                  III 283, variante de διὰ πίτρου.
δικιτοαίου
                  I
                      46.
δίμιτον
                  III 251.
διοικήσεις
                  III 292, leçon corrompue, voir à δίωτον.
διόπτιν
διόρθωσιν
                  III 245, 377.
διπίνακον
                  III 104.
διπλά
                  III 54.
διπλοεντέληνος
                  IV 4. à doubte poitrail (le mot poitrail désignant
                      ici la partie du harnais qui couvre la poitrine
                      du cheval), lat. antelena.
διπλοκαλαμαρᾶτε
                  IV 246.
                  III 292, leçon corrompue.
διπλόν
διπλοσφουγγᾶτα
                  III 54.
διπλοτήγανον
                  III 160.
δισκαρίων
                  III 321.
                      132, 223. — II 70. — III 89. — IV 4z.
δίγα
                  H 70.
διχώς
                  III 288. — IV 227.
δίψαν
                  III 412q.
διψήσει
                  III 412g.
διψήση
                  III 380. variante διώχης.
διώκης
διώκω
                      92; voir έδίωπες.
                  IV 265 (iδίωμα); le mot existe encore aujourd'hui
διῶμαν
                      dialectalement; à Chio, il est synonyme de καμάρι
                      et. à en juger par σεῖσμα (gr. mod. dandinement),
                      ce peut être le cas dans le présent passage, qui
                      est d'ailleurs obscur.
```

III 398.

διῶξε

δοχειάριον

III 400a.

```
δίωτον
               III 292, par correction (Coray, διώτιν).
διώχης
               III 380, variante de διώκης.
               II 416.
δοίη
δοκεῖν
               T
                   25.
               III 46.
δόκιμοι
δόχιμος
               III 370.
δοκοῦν
               II 94.
δοχῶ
               III 325 j. — IV 90; voir δοκεῖν, δόξη, δόξω.
δόλιον
               III 243.
               III 385.
δόλους
δομέστικος
               III 60, chef d'un choeur de chantres (Clugnet, Dict.
                   liturg., s. v.)
δομέστιχος
               III 60.
               III 365, 419x.
δόντια
δόξα
                   1. — III 447f (bis).
δόξη
               I
                   35.
               III 216mm.
δόξω
δόρυ
               III 400z.
                   61, 168. — II 51 (ter), 51a (bis), 52 (bis), 56, 56b. —
δός
                   III 107, 398, 400d, 407, 408. – IV 53, 105, 235 (bis).
               III 131, 387, 406b, 407, 412g.
δότε
               III 437.
δοῦκαν
               IV 51.
δουκᾶτον
δουλείας
               III 419l.
               IV 115, variante de έδούλευα.
δούλευα
δούλευε
               III 91.
               II 56b. — III 412l.
δουλεύη
δουλεύουν
               I
                   89.
               IV 97.
δουλευτής
                   91. — Η 96c. — Η 400nn; voir έδούλευα, έδούλευσα.
δουλεύω
               III 409nn., variante δουλεύω.
δουλεύων
               II 74.
δοῦλοι
               III 431a. — IV 1h^*, 1tt.
δοῦλον
                   114, 242, 258. — II 6. — III 289e, 447. — IV 169.
δοῦλος
               III 385, leçon fautive pour δόλους.
δούλους
δούλω
               IV 164.
δουμάκιν
               III 347, pour δαμάκιν; cf. Pernot, Études I, 80.
δοῦναι
               III 427.
δοχειάρην
               III 400a; cf. Du Cange, s. v. δοχειαφία. Le mot a passé
                   en slave avec la signification de ciborum dispen-
                   sator (Vasmer, Études gréco-slaves II, 281).
δοχειάρης
                III 63.
```

```
δογειάριος
               ΙΙΙ 63, cf. δοχειάρης.
δράμε
               III 108a.
δράμω
               III 338, 340, 344.
δράμωμεν
               III 382.
δράμωσι
               III 400t.
δοαξαμένη
               T
                   185.
δράξας
               T
                   266.
                  68c, nom propre (?).
δοιμάοιν
δοιμύτης
               III 305.
δρόληπου
               III 225a, 325o; Sakellarios, 531-532, s. v. δρολύκιν,
                   pus. Byzantios, Dict.3, 550, donne: "δοολικώι ω,
                   έπιφονούμενον έν είδει κατάρας είς τους τρώγοντας,
                   συνώνυμον τοῦ περιδρομιάζω" Cette acception convient
                   mieux à nos deux passages que la précédente;
                   δρόληχον signifie hudrocèle, tumeur du tissu cellu-
                   laire du scrotum; cf. les variantes δδοόληκον, δδοό-
                   κηλον et Politis dans Δαογραφία Ι, 220.
               HI 26.
δρόμον
δρομονάριν
               II
                  26f. sans doute synonyme de δοομόνι, crible. van.
               III 404i, Coray, "Αταπτα, Ι, 317, traduit par sirop de
δροσᾶτον
                   roses et propose l'ingénieuse étymologie ύδοοροσατον.
δρουβανιστόν
               IV 112, (lait caillé) mis en tonneau. Oekonomides.
                  Pont., 29: δοουβάν (neben οδουβάν) ein langes But-
                   terfass, welches an Schnüren hängt und so bewegt
                   wird. Psaltis. Thracica 177: δοουβάν, στενόμακοον
                   βαρελοειδές σκεύος, εν δ παρασκευάζουσι το βούτυρον.
δύναμαι
               I
                   187. — III 40. 367. — IV 287; voir ήδυνήθην.
δυνάμενα
               III 245.
δύναμιν
                   195. — III 12, 332b.
               HI 367.
δύνανται
               III 200a.
δυνατά
               III 328, 367. — IV 273.
δύναται
δυνατοί
               III 16.
                   56. — II 26p., 56a. — III 33, 88, 112, 132c.
               T
δύο
                   272a. = IV 130b.
δυό
               III 88.
δύπτιον
               III 292, corrigé en δίωτον; cependant Hésychius donne
                   δίπτιον et ajoute: Κύποιοι, μέτρον οί δε το ημιμέδιμνον.
δύσεως
               III 400z.
δύσχολα
               III 340a.
                   206.
δυσμάς
               Ι
               III 24.
δυσνόητον
```

6.

δύστηνος

144

έβγῆ

ἔβγω

έβγοῦν

III 399

IV 130b.

III 415, 435, 338, 344.

```
II 3.
δυστυχίαις
δυσχερεῖς
                III 23.
                III 443. — IV 1nn.
δυσχερῶν
               IV 252.
δυσωδεστάτην
               III 287b.
δυσώδη
δυσωπῶν
               I
                   174.
                   48. — II 26, 26i. — III 178, 182, 184.
δώδεκα
               I
δωρημάτων
               III 432.
δώροις
               Ι
                   272.
δωροφορεῖ
               II 80.
δώσ'
               III 85.
               III 419cc.
δώσει
               III 248.
δώσεις
δώση
               I
                   177. = III 129, 344d.
               I
                   160, 166. — II 108. — III 85, 400b, 400d.
δώσης
δώσουν
               Ι
                   38. — III 42, 43, 127, 360a, 362.
δώσουσι
               II 85.
δώσουσιν
               III 141.
δώσω
               III 127, 168.
δώσωμεν
               III 141.
δώσωσι
               III 362.
                                   E.
ἐάν
               III 5, 38, 419, 423, 127, 429, 131, 132a, 138a, 310.
                   325h, 325i, 368, 370, 397, 401, 412g, 412l, =
                   IV 41, 43, 89b, 90, 109.
               IV 116d.
ἔασον
                   157 (= ἐμαντόν); cf. Blass, Gramm. des neutest.
ξαυτόν
                   Griech., § 48, 6. — II 10. — IV 173, 182.
ξαυτοῦ
               II 5.
ἔβαλα
               I
                   49, 50. — IV 249.
ἔβαλε
               IV 140.
έβάστασεν
               III 187.
έβάστουν
               IV 110.
έβγαίνομεν
               III 346.
έβγαίνω
               III 138.
ἔβγαλε
               III 391.
έβγάλουσιν
               III 223.
               IV 272.
έβγανω
```

```
II 31. - IV 10.
έβδομάδα
                     IV 10.
έβδομάδαν
                     II 31.
έβδομάδος
                     III 4191.
έβλάβησαν
                     III 132b.
ἔβλεπα
                     III 81.
έβλέπεις
                     III 74.
έβλεπες
                     III 72.
ἔβοσκες
                     IV 11; grouiller, variante βουοβούριζεν
έβουοβούοιζε
                     III 289d.
ἐβόων
                     III 94, voir le suivant.
έγγραλοπαστοφάγος
                     III 94, celui qui mange des sardines (Eyyoavlig)
έγγραυλοπαστοφάγος
                         salées, cf. Krumbacher, Fischbuch, 374.
                     III 94.
έγγραυλοπαστοφάγου
                     III 99.
έγδείρη
                     IV 57; voir έγερθη et suiv., ηγέρθην.
έγείφει
                     IV 11.
ἔγεμε
έγεμίσαν
                     III 262.
                     III 262, variante du précédent.
ἐγεμίσασιν
                     II 56a. - IV 88. 167.
ένένετο
                     III 384.
έγεννήθη
έγεννήθην
                      III 384.
                     III 216ii.
έγενόμην
                         103.
έγένου
                      I
                      III 4121.
έγερθῆ
                      III 419, pour έγερθη, cf. Hatzidakis, Einleit., 435;
έγέοθη
                          peut-être amené par l'ind. aor. ἐγέρθην; cf.
                         καὶ δὲν μποροῦν νάγέρθουν, Picat., 334.
ἐγέρθω
                      III 167, pour éyeg9 .
                      III 406.
 έγέονεται
                      III 147.
 ἐγζεστόν
 έγίνετον
                      IV 177.
                      III 381.
 έγκαλέσωμεν
                      IV 199, variante ἐκατεμπλέκαμεν; même sens que
 έγκατεπλέκαμεν
                          le gr. mod. (ἐ)μπλέκω.
 έγκατοίκησεν
                      IV 1 mv.
                      III 145, dérivé de Equations, reclus. et synonyme
 έγκλειστιανόν
                          de πυριέγκλειστος, supérieur des moines.
 ἔγκλειστον
                      III 216o.
                      III 145, cloître.
 έγκλείστραν
 έγκωμιάζειν
                      III 1d.
                      voir έξεγλιστοών, έπεγλιστοών et cf.
 (ἐγλιστοῶ)
                                                               Hatzidakis,
                      Μεσαιωνικά καὶ νέα Ελλην. Ι. 159 sqq.
```

Ι

ἔδοαμον

250. — IV 170.

```
I
                    187.
ἔννω
                IV 196.
έγνωκότες
                IV 93, variante ηγυρεύετο.
έγυρεύετο
ἐγυρίζετο
                IV 93.
έγύρισα
                I
                    233.
                I
                    54, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 90, 138, 186, 200, 233.
έγώ
                    II 6, 15, 33. — III 19, 27, 121, 201, 216r, 216aq,
                    255, 257, 263\boldsymbol{a}, 265, 301\boldsymbol{a}, 310\boldsymbol{b}, 311, 325\boldsymbol{i}, 325\boldsymbol{p},
                    325r = IV 69, 71, 76, 79, 86, 92, 102a, 135, 149,
                    181, 183, 216, 318,
žδ'n
                IV 198.
                II 63. — III 325k. — IV 23; voici. Composé de \tilde{\epsilon}\delta\epsilon,
έδάρε
                    qui semble être pour ιδε, et de αρε, impér. aor.
                    de αίοω; plur. ἐδάοτε. Ἐδάοε et ἐδάοτε sont fréquents
                    en grec médiéval.
έδάρτε
                III 325k.
                II 100. - III 325q (bis), 325i, 325i, 325i, 325p,
έδε
                    325t (bis), 414, 419z. — IV 74, 159.
                III 447.
έδεήθην
έδείκνυσο
                III 235.
                IV 89.
έδιάβασα
έδιάβην
                III 415.
                IV 99e, 416, 129m.
ἔδιδαν
                IV 99.
έδιέβαινα
έδιέβασα
                IV 155.
έδιέβη
                IV 87.
έδιέβην
                IV 87.
                IV 99.
έδιέβηνα
έδικόνησεν
                III 71. pour έδιηκόνησεν = διηκόνησεν, qui n'est pas
                    l'ionien διημονώ, mais une forme postérieure de
                    διαπονώ. Le verbe διπονώ et le substantif διπονιάρης
                    existent encore dialectalement, à Chio notamment,
                    dans les sens spéciaux de faire l'aumône et de
                    mendiant.
                III 261.
έδικός
έδίωπες
                III 72.
ἔδιωγες
                III 72.
έδόθη
                III 289q.
έδούλευα
                IV 115.
έδούλευσα
                IV 115.
έδοαιωμένην
                III 400aa, variante ήδραιωμένην.
ἔδοαμα
                 IV 170.
```

```
II 51, 54a. — III 364. — IV 1291, 172 (\tau \ddot{\alpha} \delta \omega = \tau \dot{\alpha} \dot{\epsilon} \delta \tilde{\omega}).
έδῶ
             III 339. — IV 108.
ἔδωκα
             IV 84.
έδῶκα
             III 216 ij.
ἔδωκαν
ždone
                 235.
             III 87. – IV 106.
ἔδωκεν
             III 419h.
ἐζάρωσεν
             III 134. — IV 129.
έζήτουν
             IV 25.
ἔζουν
             IV 116a.
έζυμώσαμεν
             Ι
                 103.
έθάρρεις
έθέκασιν
             III 325q.
             IV 259.
รักรหรข
             III 325q.
έθήκασιν
             IV 244, 247, 248.
ะี่ปีๆหระ
             III 4191.
έθλάσθησαν
             III 250.
έθνος
             III 250, 295f, — IV 470.
žθος
                 9, 35, 106, 115, 164. — II 70. — III 22, 129, 132f,
εł
                  177. 211, 217. 224a, 236, 247, 270, 272e, 272t, 275,
                 329, 331, 364, 381 (si d' ov, cf. III 22 et Passow,
                  Griech. Wörterb., s. v.), 399, 400k, 400s, 409, 412g...
                  419b. - IV 1uu, 209.
εἶα
             III 334, 334b, 336, 338, 340, 340b, 340, 344, 344b, 344d;
                 cf. le gr. mod. γειὰ (pour εἶα) dans les expressions
                 comme γειὰ νὰ δοῦμε, γειὰ νὰ σοῦ πῶ.
εἴασε
             III 173.
εἶδα
             I
                 51. — III 2160. — IV 107, 240 (bis).
             Ι
                 242, 270. — IV 9.
εἶδε
             Ι
                 126, 173. - IV 9, 64.
εἶδεν
              Ι
εἶδες
                  212. - III 193, 295c, 414 (bis).
              Ι
                  264.
εἶδον
ะโป'
              III 7, 400a.
              II
                 70. — III 253.
εἰκάζω
              III 87.
εἰκόνα
             III 87.
εἰκόναν
             II
                 26p. — III 180, 184a, 295.
είχοσι
εἰκότως
              III 325u.
είμ
             IV 183.
                 144. — III 136, 271, 325r (ἐγὧμαι). — IV 140d, 183;
εἶμαι
                  voir είσαι, είσι, έναι, έναιν, ένι, έστι et suiv., ήμην, ήμουν
                 et suiv., ήσαν, ήσουν, ήταν, ήτον, οδσαν, ὧσι, ὧσιν.
```

εἴμεθα

II 25a.

εἰσέβηκα

είσελθών

130.

262.

I

```
III 263.
εἰμή
             III 20.
εἰμί
ะเ้ง'
             III 70a, 70b. — IV 126.
             II 91, 103. - III 377. - IV 126.
εἶναι
             III 295e. — IV 116c.
εἶπα
             IV 215.
εἶπαν
             III 308.
είπέ
             II 94a. - IV 75.
εἶπε
             III 301e. — IV 142.
εἶπεν
             II 5. - IV 220.
εἰπεῖν
             III 400d.
εἴπερ
             IV 272 (ms. νἆπες).
εἶπες
             III 295e.
εἰπέτε
             III 143, 220, 331, 374, 376; variante \pi \tilde{\eta}.
είπη
                 157, 214, = \text{III} \ 412a, 419cc, 424, = \text{IV} \ 158a.
εἶπον
             IV 191, variante ποῦν.
είποῦν
                 22. — IV 42, 43, 77.
εἰπῶ
                 19k, 68a. — III 434, 334. — IV 42, 43, 76.
εἴπω
             III 174, 400oo, 422.
εἴοηκα
εἰρήκει
             III 289j.
             III 444.
είοημένον
                 4, 28, 31, 37, 49, 50, 51, 55, 63, 71 (bis), 75, 87,
             Ι
είς
                 400, 126, 150, 151, 157, 201, 239, 266. — II 10, 34,
                 35, 43, 49, 50 (bis). 51, 52 (bis), 53, 66, 67, 73, 416.
                 III 4d, 32, 41, 42, 43, 44, 49, 53, 55, 56, 66, 71, 73,
                 79. 80, 81, 84\boldsymbol{a}, 86, 87, 100, 108\boldsymbol{a}, 109, 121, 128,
                 131, 132, 132b, 132f, 136, 145 (bis), 168, 169, 191,
                 216h (bis), 216bb, 238, 244, 254b, 256, 260, 263, 271,
                 283e, 289b, 297, 301f, 309, 312, 325n, 325s, 332a,
                 334a, 339, 340c, 353, 373, 375, 381, 382, 382b,
                 385, 397, 400, 400c, 400e, 400n, 404c, 404d (bis),
                 412b, 418, 449q, 449aa, 427, 431, 435, 439. —
                 IV 21, 33, 40, 51, 55, 70, 89, 93, 98, 99, 110, 133,
                 142, 148 (ter), 166, 177, 182, 183, 185, 187, 190,
                 217, 229,
             III 373.
είς
             III 102, 104.
εἶσ
                 66, 70, 142, 161, 194. — II 98a. — III 59, 60, 62,
εἶσαι
                 63. 70a. 92. 93, 102, 350, 352, 364. — IV 140d.
                 173, 174.
εἰσάκουσον
             IV 278.
```

```
είσηλθα
                   IV 103.
είσηλθεν
                       199, 222, — III 175.
εἰσῆλθον
                   IV 35.
દાેઉદ
                       19g. - III 16.
εἰσόδου
                       226.
                   Ι
είσόδους
                   II
                       84.
εἶτα
                   II
                      11.
εἶγα
                   III 132b. — IV 116b, 170.
είχαμεν
                   IV 202.
                   IV 5, 12a, 120.
εἶχε
εἶχεν
                   IV 5, 12a, 98, 120.
                       72. 73. — II 114. — IV 1vv.
                   T
εἶγες
                   I
                       6, 30, 72, 73, 456. — III 132b. — IV 470.
εἶχον
ėx avec l'acc.
                   T
                       159. - \text{II} \ 49, \ 26b. - \text{III} \ 454, \ 153, \ 479a, \ 240,
                       256, 302, 354, 400kk, 419l, 419y = IV 73a
                       73b, 118, 138, 189, 167, 236.
èx avec le gén
                       19, 29, 114, 202, 208 (bis), 236. — II 15, 109. —
                      III 402, 404, 432, 219, 250, 263b, 286, 288, 289f,
                      332a, 343, 346, 391, 411a, 419i, 419p, 419r,
                      419x, 423, 430, 440, 447b. — IV 1u, 1vv, 1aaa,
                      37, 88, 102a, 154, 243, 280, 284.
έx'
                  IV 231.
έκαθέζου
                  III 74.
                  III 74, variante du précédent.
έκαθέζουν
                  III 191.
έκάθισα
                  I
                      240. — IV 168.
έκάθισαν
                  I
                      181.
ἐκάθισεν
                  I
                      104.
έκάθου
έκάλεσας
                  Ι
                      86.
                      114, 247. — III 264. — IV 46.
ξκάστην
                  II
                  H
                      76.
ξκαστος
                  Ţ
                      255.
έκατέβασαν
                  III 165a.
έκατέβηκεν
                  IV 199, variante έγκατεπλέκαμεν.
έκατεμπλέκαμεν
                  IV 199, variante du précédent.
έκατεπλέκαμεν
                  IV 221.
έκατέστησεν
                      131, 233. — IV 108.
                  I
ἐκάτσα
                  I
                      199.
ἐκάτσεν
                  IV 1 ww.
έχατοίκησεν
ἐκβαίνει
                  I
                      191.
                  III 346.
ἐκβαίνομεν
                  III 346.
ἐκβαίνοντες
```

έκβαίνουν

III 269a.

```
ΙΙΙ 269; voir έβγαίνομεν et suiv., έκβοῦν et suiv., έξέβαινα
ἐκβαίνω
                    et suiv., έξήβαινα.
ἐκβαλεῖν
                III 328, leçon fautive pour ἐκβολήν.
έμβάλη
                   39; voir έβγαλε et suiv., έξέβαλεν.
ἐκβάλουν
                III 44, 173a.
                III 363.
έκβαλουσι
                   152. — IV 74, 76.
ἐκβάλω
                III 223, 286.
ἐκβάλωσι
ἐκβάλωσιν
                III 286.
                III 332c.
ἐκβεβοωμένων
                III 328.
ἐϰβολήν
                IV 130b.
ἐϰβοῦν
                III 115.
ἔϰβω
                III 270.
ἐϰβῶ
ἐκδάρη
                III 98, variante γδάρη.
έκδαρμένην
                IV 238.
ἐκδέρνη
                ΙΙΙ 98; voir έγδείοη.
έκδιδόασιν
                III 283d.
έκδικήση
                Ι
                    39.
                III 248.
έκδίκησιν
                III 355, 356; parétymologie comique (ἐκδέρω) faite sur
έκδούοιν
                    γαδούοιν.
                II 51, 92. — III 33, 164, 295b, 295c, 400o, 439.
ἐκεῖ
exeidev
                III 222, 223. — IV 162.
exei Dov
                III 223, leçon fautive pour ἐκεῖθεν.
έκεῖνα
                  11. — III 310. — IV 22.
ἐκεῖναι
                IV 443.
                    185. — III 188 (bis). — IV 220.
έκείνη
έκείνην
                IV 20, 25, 103, 133, 251.
                    39.
ἐκείνης
                III 57, 245, 325b, 357a. — IV 191.
ἐκεῖνο
                III 18, 216b, 255, 256, 258, 260, 264, 266, 272c, 272f,
ἐκεῖνοι
                    310b, 311, 312, 314, 316, 317, 319, 321, 323, 325a,
                    325c. - IV 171.
                III 116, 289j, 289k.
ἐκείνοις
                III 325b. — IV 191.
ξκεῖνον
                III 59, 60, 62, 63, 64, 66, 70a, 70b, 71, 73, 383,
έκεῖνος
                    400r. - IV 101, 210.
 ἐκείνου
                 III 57, 140, 146.
 έκείνους
                 III 132g.
 ἐκείνων
                 III 40, 132d, 132h, 197, 289h, 289k, 289l, 419u.
 EXEĨGE
                 III 269. — IV 101.
 Ëxelto
                    192. — III 325p.
```

έκέρδισας ΙΙΙ 426.

έπεφαλίασεν

III 419w, corrigé par Du Cange, appendice, col. 99, en ἐκελεφίασεν On trouvera, au même passage, des renvois au mot κελεφία, qui signifie lèpre; cf. Sakellarios, aux mots κελέφιν, κελεφός, ξηκελευκιάζω. L'identité de κελεφία et de notre ἐκεφαλίασεν nous paraît probable, mais la correction ἐκελεφίασεν ne s'impose pas; il a pu y avoir parétymologie, d'après κεφάλι; voir λυκοκεφαλιάση.

έκζεστάς ΙΙΙ 276.

έκζεστόν III 147, 404j. — IV 61, 64 (bis).

ἐκίνησαν III 189.

(ἐκκεραμώνω) voir ἐξεκεράμωσας. ἐκκλησιά ΙΙ 42c, IV 264. ἐκκλησίαν ΙΙΙ 38, 119.

εκκλησιαν 111 36, 1 Εκκλησιάν IV 263.

έκκλησιάν IV 263. ἐκκλησιάοχην I 98. ἐκκλησιάοχης III 116. ἐκκλησίας III 38.

έκκλησιαστικά ΙV 140.

έκκλησιαστικός IV 142a. έκλάστη II 57a.

(ἐκλέγω) voir ἐξεῖπον.

έκλείδωσε Ι 179. έκλείδωσεν Ι 199. έκλεκτόν ΙΙΙ 404**j**.

(ἐμμισῶ) voir ἐξεμίσησα.

ἔκνηθες Ι 105. ἐκοίμω Ι 71.

ἐπόλλησε III 192, 211.

ἐκόπην II 55. — III 335.

ἐκόπτασιν III 216h.

ἐκότσωσα ΙΙΙ 156, voir à κότσωσα.

ἔκοψα III 216kk. ἐκπέμπουσι III 287b. ἐκπέμπων III 447b. ἐκπέμψας I 229.

(ἐκπηδῶ) voir ἐξεπήδησαν. (ἐκπίπτω) voir ἐξεπέση.

έκπλάττειν III 17.

(ἐκπουλῶ) νοιτ ἐξεπούλουν.

(ἐκπωλῶ) voir ἐξεπώλουν.

ἔκραξαν IV 95.

```
ἔκραξεν
                IV 95.
ἐκράτησας
                III 426.
ξκοάτουν
                IV 110.
ἐκραύγασαν
                III 289c.
ἐκρίνασι
                III 289h.
ἐκρίνασιν
                III 289h.
ἔχοουα
                IV 120.
ἔκρουγα
                IV 120.
ἔκουβεν
                IV 251.
(ἐπστοαγγίζω)
                voir έξεστράγγισας.
(ἐκσφοντυλίζω)
                voir έξεσφοντυλίση.
(ἐκσχίζω)
                Voir έξεσχισμένα.
entedeions
                IV 243.
έκτενέστερον
                III 447b.
έκτενίσθην
                IV 7.
έκτενίστη
                IV 7.
έκτήθησα
                IV 219.
(ἐκτίθημι)
                voir entedeions
έκτισαν
                III 378.
έκτίσασι
                III 378.
ἔχτοτε
                III 385. — IV 64.
έκφέρειν
                III 17.
ἐκφόρειν
                III 17, leçon fautive pour ἐκφέφειν.
ἐκχέει
                III 300.
(ἐκχεοσώνω)
                voir έξεχερσώθη.
έκών
                III 423.
ἔλαβες
                Ι
                    107.
έλάδιν
                    42f, 53, 59. — III 412d.
                III 183, 298, 412d.
ἔλαιον
έλαίτσας
                III 280, pour élaitrous, petites olives.
έλάλησε
                III 289.
έλάλησεν
                III 289.
έλάλουν
                IV 111, 122.
ἔλεγαν
                IV 183.
έλεγεν
                IV 1.
ἔλεγες
                IV 183.
έλέγξων
                III 29.
ἔλεγον
                IV 183.
έλέησαν
                III 400kk.
έλεήσης
                 IV 142.
έλέησον
                 IV 75, 400kk.
έλεεινόν
                 III 116a.
έλεεινός
```

III 119.

```
IV 23.
ἔλειπαν
έλειπεν
                IV 223.
               III 216k.
ἔλειψεν
ἔλεον
               II 12.
               IV 142.
ἔλεος
               IV 1n, 279, 281.
έλέους
έλευθερίαν
               III 419cc, 132h, 445.
έλεύθερον
               III 132h.
έλευ θερόψυχον
               II 69.
               voir ἐλέησαν et suiv.
(ἐλεῶ)
έλθέ
               IV 172.
               IV 172 (par correction), 187.
έλθεῖν
ะั้นชิท
                   54. — III 125, 397.
ἔλθοι
               Ι
                   39.
έλθόντα
               I
                   270.
ἔλθω
               II 49. — III 32.
               I
έλούθην
                   55.
έλπίδα
               T
                   129, 189.
               IV 179, s'attendant à ce que.
έλπίζοντες
έλπίζω
               IV 142.
έλπίζων
               I
                   243.
έλύθησαν
               I
                    77.
έλώφαξα
               III 173a.
                   25d.
ἐμά
               II
έμαγείοευον
               IV 167.
ἐμαγέρευον
                IV 167.
έμαγέρευσαν
               IV 167.
έμαγεύθην
               III 325j.
έμαγεύθης
               III 325j.
ξμαθα
               III 400hh. — IV 45, 25, 89c, 90, 421, 129, 211,
                    216, 218.
                IV 121.
ἐμάθανα
               IV 62, 72.
έμάθανεν
               ΙΙΙ 412i (νἄμαθεν).
ξμαθεν
               III 400hh, 412i. — IV 15, 48, 90.
ἔμαθον
               III 307.
ἐμάνην
ἐμάνθανα
                IV 121.
                IV 5.
έμάνθανεν
               IV 7, 9.
έμάνθανε
               III 216kk.
έμασσησάμην
έμαυτοῦ
               II 5.
(ἐμβαίνω)
               Voir έμπαίνω.
```

III 351, variante de αναβλεμματίζεις.

έμβλεμματίζεις

ξν

I

208.

```
έμβουκκώνεσθαι
                   ΙΝ 187, νοίτ ἐμπουκκώνεται.
                      4, 28 (ms. \mu \dot{\epsilon}), 34, 41, 127, 181. — II 6, 19\mathbf{g}, 82.
έμέ
                      116. — III 13, 259. — IV 1f, 1yy. 1ccc, 14c, 105.
                  IV 98.
ἔμεινα
                  III 74a (bis). M. Papadimitriou, Prodrome, 49 voit
έμεῖς
                      ici des termes spéciaux en usage dans les jeux
                      du cirque. Il rappelle fort à propos le passage
                      suivant de l'Antapodosis de Luitprand (V, 21):
                      "moris itaque post tertiam vero diei horam emissis
                      omnibus dato signo, quod est mîs, usque in horam
                      nonam cunctis aditum prohibere". Nous avons
                      donc probablement affaire à des mots latins défi-
                      gurés (cf. demittere, emittere, missos facere, etc.).
                  I
                      140.
έμελαγχόλησα
ἐμέν
                  II 26o. — III 431.
έμένα
                  II 6. — III 259.
                      105. — II 32. — III. 268. — IV 21, 98, 185.
έμέναν
                  Ι
                  III 289p.
'Εμμανουήλ
                  III 157, 295d, pour εὔνοστα.
ἔμνοστα
ἐμοί
                  III 30, 431.
ἐμόν
                  II 5.
                  IV 12d, qui a un beau visage.
έμορφοπροσωπᾶτος
ἐμός
                  III 261.
                  Ι
                      126.
ἐμπαίνει
                  II 49, voir ἐμπῶ.
έμπαίνω
                  III 165.
ἔμπηξε
έμπήξης
                  Ţ
                      87.
                  voir έμπλήσης.
(ἐμπίπλημι)
έμπλέκουνται
                  IV 270.
                  II 96a.
έμπλέξη
έμπλήσης
                  I
                      272.
ἐμπόδιζε
                  I
                      175.
έμποτόπουλον
                  III 262. — IV 117; diminutif de ξμπότης, cruche.
έμπουκκώνεται
                  ΙΥ 68, voir έμβουκκώνεσθαι.
                      162.
έμπρός
                  Ι
                  II 23b. — III 144, 145, 216ee.
ἔμπροσθεν
έμπύρετε
                  III 91.
έμπύρετος
                  III 91, voir μυριοεμπύρετος.
έμπῶ
                  III 168, variante μπῶ.
έμῶν
                  III 254.
έv
                      113, 198. — III 26, 113, 274, 288, 289e, 438,
                  I
                      439. - IV 1f, 1cc, 1rr, 1ww, 14c, 154, 282, 291.
```

```
ἕν
                   I
                       196. — III 59, 60, 62, 63, 64, 303, 350. —
                       IV 213. Pour \ddot{\epsilon}\nu (= \ddot{\epsilon}\nu\iota) devant consonne,
                       voir Glykas, 274, 444, et Pernot, Verbe être,
                       p. 17 = 182. L'explication donnée ibid. ne satis-
                       fait plus l'auteur, qui voit dans cet ev la dispa-
                       rition d'un i interconsonantique.
ἕνα
                  III 204, 384a. — IV 56.
                  III 59, 216q, 253, 254, 289j, 292, 303, 370, 388,
ἔναι
                       394. — IV 48 (bis).
ἔναιν
                  III 74c.
ἐνδείας
                  II 95.
ένδείκνυσαι
                  III 235.
ένδέχεται
                  III 288a.
ένδεχομένην
                  III 411b.
ενδοθεν
                      199: \pi \alpha \lambda i \nu είσηλθον ἔνδοθεν = ἔνδον; cf. I 118.
                       έξηλθον έξωθεν κάγώ, et I 186 απέσωθεν.
                      122. — III 295b. — IV 103.
ἔνδον
                  III 102, 104, 352.
ένδόξων
(žveiui)
                  voir ἐνοῦσαν.
ἐνεργής
                  III 400e.
ένετοάπης
                   I
                      145.
ἐνέτυχα
                  III 325i.
                  IV 305.
ένθυμήσεις
ένθύμησιν
                  III 32.
ένθυμοῦνται
                  IV 203.
                      257. — II 6, 14, 72, 93, 94, 105. — III 59, 60,
ἔνι
                      63, 74c, 97, 253 (bis), 254, 254a, 254b, 289i,
                       292, 350, 368, 370, 388, 394. — IV 4, 8, 48 (bis),
                       174, 180, 183. Voir ëv
έννεά
                  III 216u.
                  III 32, 132e.
ἔννοιαν
                      75.
                  I
ένοίχιον
                  II 19.
ένοῦσαν
                      179.
ἐντάμα
                  III 274. — IV 1ccc, 150.
ένταῦθα
                  IV 235.
ἔντεοον
έντεροχορδοπλύτα
                  IV 255, laveur de tripes; cf. Coray, "Ατακτα, Ι, 220.
                      qui renvoie à Aristophane, Plutus, 1168.
ἐντέχνως
                  III 7. — IV 90.
                      193 (bis); voir evergánns.
έντοέπου
έντροπήν
                  IV 102a.
έντυλίγθην
                      247.
```

(ἐντυγχάνω)

Voir ένέτυγα.

156

```
III 289d.
ἐνώπιον
                   81. — II 10, 18, 77. — III 37, 37\alpha, 237. —
έĘ
                   IV 1kk, 1ccc, 236.
               III 395e.
έξαίρετα
               III 439.
έξαιτῶ
               IV 1d.
έξαιτῶν
έξαίφνης
                   217. — III 165a.
                II 24a.
έξακοιβιάσης
               III 215cc.
έξαλείψω
               III 67.
έξάμηνον
έξαναπιάνω
               III 216aa.
               II 20, voir le suivant.
έξανεπήλπιστον
               II 20, inoubliable (cf. ἀνεπίληστος), correction de
έξανεπίληστον
                   M. Papadimitriou. Viz. Vrem, 1898, 116.
               III 412i.
έξάπαντος
έξαπορήσωσι
               II 85 = ἀπορήσωσι, Sophocles, s. v.; var. ἐξηπορήσουσι.
                   102. — III 216u.
έξαπορῶ
                III 325r, variante ξάπτη.
εξάπτη
έξάπτουσι
                III 294.
έξάπτουσιν
                III 294.
                III 48, 53, 54, 358, 360, 395, 419ο; variante ξάφες.
έξάφες
έξαφῆτε
                III 412h.
έξάψαλμον
                III 43.
                III 132b.
ἐξέβαινα
                IV 224.
έξέβαινεν
                III 84a.
έξέβαλεν
έξεγλιστρῶν
                III 332a.
                III 424. — IV 197.
έξεῖπον
                   85, ôter les tuiles pour réparer le toît; peut-être
έξεκεράμωσας
                    aussi couvrir de tuiles, cf. le grec ancien ἀποστεγάζω,
                    dans le sens de στεγάζω καλώς, et voir έξεμίσησα.
                III 38, 270.
έξέλθω
                III 239, ἐκμισῶ, détester fortement. Cf. en grec moderne,
έξεμίσησα
                    ξεκόφτω, couper tout-à-fait, ξεπαστοεύω nettoyer entiè-
                    rement, etc., et même ξέξασποος tout blanc, où le
                    préfixe figure deux fois. Voir aussi, ci-dessous,
                    έξεπούλουν, έξεχερσώθη, έξεστράγγισας.
έξεμίσησας
                III 239.
 έξεπέση
                III 219.
 έξεπήδησαν
                IV 171, cf. An Alexandrian Erotic fragment etc.,
                    Oxford, 1896, p. 86, έξεπήδησαν αίδε λέγουσαι άνδρες
                    θέλομεν, et le français faire une sortie (sens propre
```

et sens figuré); voir aussi Actes des Apôtres, XIV, 14.

```
IV 113.
έξεπούλουν
                IV 113, 127a.
έξεπώλουν
                ΙΙΙ 157, pour έξερεύχθην.
έξερεύθην
έξέρχεσαι
                III 132.
                III 269.
έξέργεσθαι
                III 332a.
έξέρχεται
                III 270a, 332a, 423; voir έξέλθω, έξήλθον.
έξέργομαι
                 I
                     147.
έξεστράγγισας
                     163.
                 I
έξεσφοντυλίση
                 IV 85.
έξεσχισμένα
                 III 236.
έξετάσαι
                 II 25b.
έξετάσης
                 III 61, 65. — IV 167; variante ξεύρεις, ήξεύρεις.
έξεύρεις
                     78, réduire en friche, cf. έξεμίσησα.
έξεγερσώθη
                 IV 85, pour έξεσχισμένα, dissimilation probablement
έξεχισμένα .
                     graphique; cf. Pernot, Études I, 473.
                 III 132b, variante de ἐξέβαινα.
έξήβαινα
έξῆλθον
                 I
                     218. — III 423.
                 T
                     82.
έξηλώθησαν
                 II 85, variante de έξαπορήσωσι
έξηπορήσουσι
έξηράνθη
                 III 419f.
έξηράνθησαν
                 III 419v.
                 III 37.
έξίσταμαι
                     3.
                 I
έξισωμένην
ἔξοδας
                 II
                    84, pour esódovs
ἔξοδον
                 II 62.
έξόδου
                 II
                    -109.
                 II 84.
έξόδους
ἐξόδων
                 III 4.
                 T
                     232.
έξοπίσω
                     241.
έξόπλισιν
                 III 408a.
έξουσίας
                 III 280, écalé, égoussé, en parlant de fèves ou de
έξοφθάλμιστον
                     haricots, gr. mod. \xi \varepsilon \mu \alpha \tau i \zeta \omega = \dot{\varepsilon} \xi \omega \mu \alpha \tau i \zeta \omega.
                 III 280, variante du précédent.
έξοφθάλμωστον
                 III 108a, cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 49.
έξυφτέριν
                     127, 181, 186. — II 26a. — III 9, 44, 126, 173a.
ἔξω
                      363, 399.
                 I 218. - III 391. Cf. evdodev.
έξωθεν
(နဲန်ထဗ်ထိ)
                 voir έξωσμένην.
                 III 363, mettre à la porte.
έξωπορτίσωσι
                     65, donner à quelqu'un des biens paraphernaux
εξωπροικίσης
```

έξώπροικα.

ἐπέγνως

III 332a.

```
III 242.
έξωσμένην
έξώτυπα
                  II 65, opposé à ἐσώτυπα. Legrand traduit: "les
                      espèces frappées en creux et celles frappées en
                      relief", mais un tel sens ne convient guère à
                      ce passage. Peut-être faut-il traduire έξώτυπα par
                      "émoluments" et ἐσώτυπα (= τὰ τυπικά du ms. H)
                      par "revenus ordinaires".
                  II 99 qui passe l'hivers dehors.
έξωχείμαστος
                      214. — III 289b.
έπ
                  III 429.
ξπαγάλλονται
                  Ī
                      133.
ἐπαγόμενος
                  III 228.
έπαινοῦντες
                  IV 127a, variante παινώ.
ἐπαινῶ
                     114.
ἐπαίνων
                  H
ξπαίρειν
                  II 19i; voir ἐπάρετε et suiv., ἐπάρης, ἐπάρω, ἐπῆρα et
                      suiv., ηταιουαυ, παίουης, πάοη, πάοουν et suiv., πάοω.
                  IV 127, 129m (τἄπαιοναν).
ἔπαιοναν
                  IV 57.
ἐπαίονει
ἐπαίονω
                  IV 266.
                  IV 129.
ἔπαιρον
έπανέλθω
                  IV 1mm.
ἐπάνω
                      145, 162, 204, 246, 247. — III 185, 300, 301h,
                      306, 340c.
                      248.
έπανωκαμελαύγιν
                  I
                  III 430.
ἐπαπολαύοντες
ἔπαρ'
                  IV 96.
                      58. — IV 96.
έπαρε
                  IV 21, variante παρεδώκασιν.
έπαρεδώκασιν
έπαρεκλάσθη
                  II 57.
έπαρελύθην
                  IV 94.
                  IV 112, 124.
ἐπάρετε
ἐπάρη
                  III 395.
                  III 157.
έπαρηγορήθην
                  IV 140b.
ἐπάρης
                  III 132a.
ἐπαρηχωροῦσαν
                  III 167.
ἐπαρόργισεν
ἐπάρουν
                  II 26b, 26c.
ἔπαρχος
                  III 216ii.
ἐπάρω
                  III 340b.
έπαρώξυνε
                  III 167.
έπαφηκεν
                  III 173.
έπεγλιστρῶν
                  III 332a.
```

```
T
                     131.
έπέζευσα
                IV 82.
έπεθύμουν
                 III 436. — IV 140d.
έπεί
                III 436.
έπειδή
                III 1d: variante πέποικε, donc peut-être εποισε.
έπεισε
έπεκήρωσας
                     146 (?).
                T
                     45.
ἐπεκτήσω
                T
                    203.
કેત્ત્રકો ઉત્લેશ
                    67. fixer des yeux; cf. Coray, "Atanta, I, 112,
                Ţ
έπεντοανίζεις
                     Dieterich. Sporaden. 159.
                III 190.
ἐπέπεσα
                III 1d, variante fautive de πέποικε.
έπέποικε
έπεριπάτει
                IV 3, variante de περιεπάτει.
                voir ἐπελθών.
(ἐπέργομαι)
                III 419u.
ἔπεσαν
                     208. - II 56a.
รีกเรดียน
                     83, 190, 204,
έπεσον
                IV 220, lecon fautive pour ὑπέστην.
ἐπέστην
                IV 1zz.
έπεστράφην
                III 325o.
ἐπέτυγα
                 T
                     141.
ἐπεφώνει
                III 165.
ἔπηξεν
                IV 107a.
ἐπῆρα
                III 165, variante πῆρεν.
έπῆφεν
                    204, 225. — II 86. — III 108, 108a, 109, 216ee.
ἐπεί.
                     251, 325, 344\boldsymbol{a}, 382, 395, 404\boldsymbol{e}. — IV 1\boldsymbol{q}, 1\boldsymbol{y}, 119.
                III 455.
έπια
                IV 119.
έπιάνα
                ΙΥ 223, νάπιονα ΙΥ 119.
ἔπιανα
ξπίανα
                IV 119.
                III 189, 190.
ἔπιασα
                III 189. — IV 86.
ἐπιάσα
                 III 216d.
ξπιάσθησαν
                III 4191.
έπιάστησαν
                IV 262, sorte de vêtement; Coray, "Atanta, I, 222.
έπιβαλτάοιν
                    suppose qu'il s'agit d'une camisole.
                voir ἔπιδε.
(ἐπιβλέπω)
                III 349.
έπιβουλάς
                III 289o.
ἐπίγειος
                III 289o.
έπιγείοις
                IV 196; voir ἐπέγνως.
```

έπιγνόντες ἔπιδε

ἐπίδος

III 431. III 107.

```
136.
                T
έπιδοομήν
                III 251.
έπιδρομήσωμεν
έπιθείναι
                III 7.
                IV 286.
έπιθέσεις
                IV 140c.
έπιθυμεῖς
                 IV 82.
έπιθυμοῦν
                IV 17, 212; voir ἐπεθύμουν.
έπιθυμῶ
ἐπικαμίσου
                III 89.
                 voir ἐπεκήρωσας.
(ἐπικηρῶ)
                    19n.
έπικουρήσω
                II
                    9.
ἐπικοότους
(ἐπικτῶμαι)
                 voir ἐπεκτήσω.
                III 373, s'élancer; pour les détails de la transformation
έπιλαλήση
                     sémantique, voir Pernot, Études I, 319.
                 III 419d.
έπιλείψει
                 voir ἐπέπεσα.
(ἐπιπίπτω)
ἐπίσης
                 III 21a.
                 IV 241.
έπιστάμην
                 III 400r.
ἐπίσταται
                 IV 90.
έπιστήμην
(ἐπιστρέφω)
                 voir ἐπεστράφην.
                 voir eniveivai.
(ἐπιτίθημι)
                     113, 198.
 ἐπιτόμω
 έπιτρέχεις
                 Ι
                     168.
                 III 1i; voir ἐπέτυχα.
 έπιτυγγάνειν
                 III 3251, 3250; variante ἐπέτυχα, πέτυχα.
 έπίτυχα
                 III 325f.
 ἐπιτύχη
                  voir ἐπεφώνει.
 (ἐπιφωνῶ)
                 III 325h.
 ἔπληξα
                 III 67.
 ἐπλήρωσες
                      242, 258.
 έπλήσθην
                 III 325h.
 ἔπνιξα
                  IV 23.
 ἐποίησαν
                  IV 191.
 ἐποίησεν
                  IV 23.
 ἔποικαν
 ἐποῖκεν
                      128.
 ἔποικεν
                  IV 191.
 ἐποῖκες
                  I
                      46, 147.
  ἔποικες
                  I
                      62.
  ἔποισαν
                  IV 23, pour ἐποίησαν; voir ἔπεισε.
  ἐπόνεσα
                  III 419r.
  ἐπόνησα
                  III 419r.
  ἐπουλούντασιν
                  III 216u.
```

```
έπταπλασίου
                III 441a.
ἐπώλουν
                IV 109.
ἔογα
                III 400 i.
                (ms. νάογάζουμουν) IV 129a, 129o.
έογάζουμουν
ἔφγον
                III 254.
                III 56.
έρεύγεται
                III 201; voir έρευξάμην.
ἐρεύγομαι
έρεύνας
                II 70.
                III 236, 247.
έρευνησαι
                III 157.
έρευξάμην
                    147.
ξοημίτοιαν
                III 417.
έρμηνεύσω
ἔρραψας
                    46.
                I
                IV 194.
ἔροιψαν
ἐρρουκάνιζεν
                IV 102.
                HI 440
ξορύσατο
                III 340d.
έουγῶ
                III 29, 116.
ἔρχεται
ξοχομαι
                IV 69; voir έλθέ et suiv., ήλθεν et suiv., ήλυθα, ήρχομην
                    et suiv.
                III 403.
ἔρχονται
                III 403.
ξογουνται
                III 109.
έρώτησε
                    77.
έσαπρώθη
                I
ἐσέ
                П
                    6.
ἐσέβαινε
                III 73
έσέβαινεν
                 HI 73.
ἐσέβασα
                Ι
                    184.
έσέβηκα
                 IV 103.
ἐσέν
                 III 378. — IV 261, 262.
έσέναν
                 IV 2, 14, 262.
                 IV 178.
έσηχώθησαν
έσθίειν
                 III 288a.
                 III 274, 290.
έσθίομεν
                 III 274.
ξσθίουσιν
                IV 250.
ἔσκυψα
                III 419x.
ἐσπαράγθησαν
                 III 44.
έσπερινόν
ἔστησαν
                 I
                    241.
                 III 427.
ἔστησας
                 II 26a.
ἔστι
                 III 132e.
έστιν
                 I
                     129, 232,
έστοάφην
```

```
IV 127a.
ἐστοεφόμην
                  IV 111, 122, crier; cf. gr. mod. στριγλίζω
ἐστρίγγιζα
                  III 60, 62, 63.
ἐσύ
έσυνέτοιψεν
                  III 166.
                  Ι
                      240.
έσυνήχθησαν
                  IV 168.
ἔσυραν
                  III 187, 192.
έσχίσθη
                  III 187.
έσχίσθης
                  III 187.
έσχίστης
                  II 65. - III 272b.
ἔσω
                  IV 100.
έσωθεν
                  ΙΙ 65, voir à έξώτυπα.
έσώτυπα
                      186, tirer, gr. mod. τρανώ ou τραβώ.
ἐταύριζεν
                  III 404m.
ιοοιτἒ
                       218.
                   I
έτέροις
                   III 81, 407.
έτερον
                   III 164, 404m.
έτερος
                   I
                      117.
ἔτι
                   III 404e, 404k, 404l.
ξτοιμος
                   H 73.
ἔτος
                   III 232.
έτοῦτο
                   II 58.
ἐτραυματιάσεν
                   II 96b.
έτροπολόγησε
                   III 419p.
έτούπησαν
                   III 216n.
ἔτοωγα
ἔτοωγαν
                   III 216p.
ἐτρώγαμεν
                   III 216m.
έτρωγες (νἄτρωγες) ΙΥ 256.
ἐτσάχωσα
                   III 156.
                   III 374 (bis); n'est par le gr. mod. ἔτσι.
ἔτσι
                   III 325p, rissoler, pris ici dans un sens figuré =
έτσιγαριζόμουν
                       se consumer, se tourmenter, cf. Critopoulos,
                       Emendationes, 89: ἐκεῖνος (μοῦ) ἐτζηγάρησε τὴν
                       καρδίαν.
                   111 271.
εὐαγγέλιον
                   III 216 jj (?); cf. plus bas Εὐγενίου.
 Εὐγένην
                       69.
 εὐγενική
                   I
                   III 352.
 εὐγενικόπουλον
 Εὐγενίου
                   III 404d, τὰ Εὐγενίου, nom de lieu, voir Coray. "Αταπτα
                       I. 273.
                   III 157.
 εΰγνωμα
                   II 97; encore en usage dialectalement, voir Diete-
 εὐδία
```

rich, Sporaden, 174.

```
3.
                  I
εὐεργεσίας
                  IV 1m.
εὐεργετημάτων
εὐημερίαν
                  II
                      78.
                  П 15.
εὐθείας
                  III 107, gr. mod. φτειάσε.
ะบิชิย์เฉตะ
                  II 57.
εὐθειάση
                  III 250.
εὐθέως
                  III 251.
εὐθυδρομήσωμεν
                      217, 220, 245, 262. — III 165a, 199, 403, 433. —
εὐθύς
                       IV 50, 71, 251.
                  voir ηὐκαίοησεν.
(εὐκαιοῶ)
                  III 25.
εὔκολα
                   III 22, variante de εὐκολωτάτως.
εὐκολεστάτως
εὐκόλως
                  III 406a.
                   III 22.
εὐκολωτάτως
                   III 289f.
εὐλαβεστέρων
                   III 25.
εὔληπτα
                   IV 75.
εὐλόγησον
                   ΙΗ 124. Coray, "Ατακτα, Ι, 247: "Εὐλογίαν ἀνόμαζαν
εὐλογίαν
                       τὸν μοιραζόμενον ἄρτον, ἢ ἄλλο τι φαγίου ἢ ποτὸν ἀπὸ
                       τὸν Ηγούμενον είς τοὺς Μοναγούς ὅθεν καὶ ὁ στερευ-
                       όμενος την μερίδα του, διά ποινην τινός άμαρτήματος,
                       έλέγετο, Απ' εὐλογίας, καὶ βαρβαροσυνθέτως, Άπευ-
                       λογίας." Du Cange. s. v. et Suicerus, Thesaurus
                       eccles. 1248, 1249.
                       25.
                   T
 εὐλόγως
                   III 25. — IV 4vv.
 εὐλύτως
                   III 157, 295d, savoureusement. gentiment.
 εΰνοστα
 εὐπάθειαν
                   II
                       78.
                   II 15.
 εὐπαθείας
                   HI 200.
 εὐποσίας
                   III 1i, faute de copie pour ἀπώση.
 εὐπώση
 εύοέθη
                   III 164.
                       250. — IV 83.
                    Ţ
 ευοηκα
                    II 67. — III 249.
 εΰοης
                    HI 108.
 εύρήσω
                    III 216n. — IV 26, 129p (района).
 εθοισκα
                    III 216dd.
 εύρίσκεται
                    III 347.
 εύρίσκομεν
                        203, 246. — III 216ee. — IV 32, 32b; voir βρέθη,
 εύοίσκω
                        βρίσκω, ηδοα et suiv.
                    IV 181.
 εδοον
```

III 404f.

εΰρουσι

INDEX.

```
III 310. - IV 31.
εΰοω
                    184.
                I
εύρών
                III 404f.
εΰοωσι
                III titre.
εὐσεβέστατον
                   98.
εὐσπλαγχνίας
                II
                III 304, 305, 386. — IV 196.
εὐστόχως
                IV 185, leçon probablement fautive.
εὐσυγκρίτως
                III 21.
εὐτελῶν
εὐτέγνως
                IV 1g, leçon fautive pour ἐντέχνως.
εὐτραπελίαν
                I
                III 400x.
εὐτυχῆ
εὐτυχήσεις
                IV 14b.
                IV 14b.
εὐτυχήσης
                IV 128.
εὐτυχιάν
                III 429.
εὐφημοῦντες
                voir ηὔφρανε.
(εὐφοαίνω)
                II
                   17.
εὐφοοσύνης
εὐχαριστίας
                III 4001.
                    274.
                I
εὐγέτην
                III 325m, 447c.
εὐχήν
                Ī
                    174.
εὐχόμενος
                IV 143.
εὔχωμαι
                    84.(?)
                I
εὐψύχει
                III 176, 412e.
εὐωδίαν
                III 198.
εὐωδίας
                III 301b.
εὐωνυμίαν
                III 155. — IV 108.
ἔφαγα
                IV 198.
ἔφαγε
                IV 195, 198.
ἔφαγεν
                III 90.
έφαίνετο
                III 1e, leçon fautive pour σφαλμάτων.
έφαλμάτων
                    244. - III 289k.
έφάνη
                IV 185.
ἔφερε
                    52, 58. — III 353
ἔφερες
                    172.
                I
έφευρείν
έφευρεμάτων
                III 332c.
έφευψημάτων
                III 332c.
                voir èmevoile.
(ἐφευρίσκω)
ἔφησεν
                III 289r.
                IV 1m.
ἔφθασα
                III 344a.
έφλεβοτόμησα
έφλοβοτόμησα
                III 344a, variante du précédent; voir Pernot, Études
```

I, 91.

IV 12b. έφόρει ἐφόρεσας Ι 47. έφύγασιν IV 178. III 216i (οπούφυγον). — IV 178. ξωυγον Ι 256. έφώνησε II 57a, voir au mot $\beta i \varkappa i \nu$. έχάσαμεν 22. = III 66, 78, 110, 289r, 291a, 325e, 382a,ἔχει 400n. - IV 41, 46, 120, 129h.44, 48, 94 (bis), 96, 98. — III 85. — IV 172. ἔχεις 105. — III 370, 394, 406a. — IV 2, 14, 209, 213. ἔχη III 325*i*. ἔχης HI 345. ἔχομεν I 264. ἔχοντα 83, 84. ἔχοντες II III 24. ἐχόντων IV 98. έχόρταινα έχόρτασα I 56. — III 192. III 216g. έχόρτασαν 88. — IV 128. ἔχουν Ι III 150. ἔχουσα ἔχουσι 122. - II 79, 84. - III 289r.III 216g. ἔχοηζεν έγρίσθη III 192. 16. $139. - \text{II} \ 19a, \ 32, \ 62. - \text{III} \ 138a, \ 216i, \ 325s,$ ἔχω 333, 400f. = IV 41, 47, 128, 130, 135, 140f, 154, 155, 157 (bis), 158, 207, 261; voir $i \chi \alpha$ et suiv., έχουν et suiv., έχωσι. III 216w, 370. – IV 155, 158. ἔγων IV 264. έχώρει III 187. έχώρεσες 119. ἔχωσι voir εἴασε.

 $\mathbf{Z}.$

82. — III 162, 293, 301h. — IV 270.

(ζαρώνω) voir έζάρωσεν. HI 340b. ζάχαοιν ζαχαφόθερμον III 404i, eau chaude sucrée. ζέμα III 133, eau chaude. ζέμαν III 133. ζεματίσετε III 412a ζεματιστάς III 412b.

(ĕã)

ξως

```
ζεῦγος
                 III 35.
                 III 382b.
ζῆ
                 IV 1zz, 191.
ζημίαν
ζηλεύω
                 IV 89b.
                 IV 42.
ζήση
                 III 118, 132i, 216u.
ζήσω
                 III 412, 413.
ζητήση
ζήτησιν
                 III 433.
                 III 134, 340, 342, 344.
ζητήσω
                 III 133, 263, 432, 434, 439. — IV 71, 135; voir ἐζήτουν.
ζητῶ
ζίντζυφα
                 II 65d, gr. mod. \zeta l \zeta v \varphi \alpha et \tau \zeta l \tau \zeta v \varphi \alpha.
ζουμίν
                 III 300.
                 III 455.
ζουμίτσιν
                 IV 24.
ζοῦσιν
ζυμωθή
                 II 26e; voir έζυμώσαμεν.
ζυμώματος
                 Ι
                     74.
                 IV 97, 225.
ζυμωτής
                 IV 22; voir έζουν, ζή, ζήση, sq., ζοῦσιν, ζώντα, ζῶσι.
ζõ
                 III 325.
ζώμην
ζωμίν
                 III 155.
ζωμόν
                     264, 267. — III 300.
                 I
ζωναριν
                 III 335.
                 III 325.
ζώνας
ζώνου
                 III 51.
                     30.
ξῶντα
                 Ι
                 IV 24.
ζῶσι
```

Н.

$\hat{m{\eta}}$	I 64, 123, 221, 256, 259, 266. — II 47, 48, 57, 80
	(bis), $111 III 1c$, 52 , etc. $- IV 14$, 47 , etc.
$\ddot{\eta}$	I 2, 61 (ter). 109. — III 4, 86, 205 (ter), 219, 221,
	276, 384, 400ee, 400 tt, 401, 409, 412t, 415, 419,
	419cc. — IV 73b, 81, 97, 225.
ἠγανάπτησα	I 183. — III $216gg$. — IV 274.
ηγάπησαν	III 216p.
ἥγαο	III 5.
ἦγέοθην	I 225.
ηγόρασα	IV 84.
ηγόρασας	I 87. – III 83.
ἢγοοασες	III 83,
ήγοῦμαι	III $301a$. — IV. $140g$, 151 .
ήγούμενε	III 301a.

```
ήγουμένοις
                 III 144.
 ήγούμενον
                 III 112.
                 III 113, 216nn, 401, 406, 408b, 410.
 ήγούμενος
                 III 444, 216y, 227, 330.
 ήγουμένου
 ήγουμένων
                 III titre, 32, 144, 251.
                 III 284.
 ήγουν
                 I
                     140.
 ήγοιολάλησα
                 III 419v.
 ήγοιώθησαν
 ήγυρεύετο
                 IV 93, variante de έγυφεύετο.
                     5, 206.
 ἤδη
 ήδέως
                 III 200.
                 III 248.
 ήδικημένοις
ήδικημένον
                 III 254b.
ήδίστων
                 III 447e.
                III 400aa, variante de έδοαιωμένην.
ήδοαιωμένην
                    172.
ήδυνήθην
                IV 201.
ήθέλασιν
                I
                    106.
ήθελες
                    105.
ηθέλησα
                Ι
ήθέλησας
                III 236.
ήθέλησεν
                II 68d.
ήθικάς
                III 243.
ที่ชิอร
                IV 170.
ήμολούθησα
                IV 230.
ηκουσα
                I
                    258. — IV 14e.
ηκουσας
                II
                    62 (bis).
ήλλαξας
                I
                    84.
ηိλθεν
                IV 189.
ήλθες
                III 67, 89.
ที่ใช้อง
                I
                    255. - III 1b. - IV 1pp, 187.
                    206.
ήλίου
                I
ήλυθα
                III 1b.
ήμας
                III 229, 238, 272d, 287, 324. — IV 1dd.
                III 290, 311, 313, 315, 316, 318, 320, 322, 325b, 325d,
กุนะเร
                    325u, 381. — IV 199, 202.
                III 241.
ημελημένον
                III 5.
ημελημένως
                I
                    227.
ήμέρα
                    43, 56, 101. — II 96b. — III 132f, 214, 264, 272,
ήμέραν
                    272c. - 1V 20, 415, 226.
ήμέρας
                III 214, 216ii, 272g, 283c, 411, 412h.
                    260.
ήμερωθέντων
                I
```

IV 208.

ήμερώθη

```
III 132d, 412a.
ήμερῶν
                   68, 69, 70, 132a. — III 325r. — IV 92, 97,
ήμην
                   109, 114,
               III 238.
ก็นเิง
               111 224.
ที่นเธง
               IV 89c, 92, 97, 109, 114, 129k, 225,
ก็แอบข
ที่แอบขะ
               IV 114.
ημποοώ
               III 132i.
               II 19n. - III 409.
ກ໌ແῶν
               III 291a, 435, — IV 21, 128.
ñν
                   130.
ηνίκα
               T
ηνοιγα
               IV 26.
ἥνοιξα
                   216.
               T
               III 235, 289o.
ήνπεο
               III 65. – IV 167; variante de έξεύφεις.
ήξεύρεις
ἤπαιοναν
               IV 127.
               III 192a.
ήπλώθη
               Ţ
                   189.
ήπλώθην
               I
                   145.
ήπλωσας
ήπορημένην
               T
                   108.
               I
                   251. — III 191. — IV 182, 187, 232.
ἠοξάμην
                   190. — IV 75.
ἤοξατο
               I
                   249.
ηοπασα
               Ī
ἤοχομην
               IV 1uu.
               IV 1uu.
ήργομουν
               IV 227.
ἤοχουμουν
               III 17.
ήρωϊκάς
                   116.
ήρώων
               I
               III 310, 325k. — IV 85.
ที่ฮลข
ήσθένησαν
               III 419t.
ἤσουν
                   68.
               T
ήσπεο
               HI 235.
ήσυχάζειν
               III 1d.
               III 404m.
ήσυγίας
ήσύχως
               III 400a.
ήταν
               HI 370.
ητις
                III 4i. – IV 452.
ἦτον
               III 41, 42, 43, 44, 188, 190, 383. — IV 116, 180,
                   189, 256.
 ήτον
                III 188.
 ηὐκαίοησεν
                I
                   259. se vider. se creuser; cf. gr. mod. εξπαιρος,
                   εὐκαιοώνω; pour l'évolution sémantique comparer
```

ἄδεια, ἀδειάζω, ἄδειος.

```
ηδοα
                IV 181, 231.
ηδοαν
                IV 200.
ηΰοηκα
                IV 83, 181.
ηΰοισκα
                IV 26.
ηὔφρανε
                I
                    266.
                    76.
ηφανίσθησαν
                Ι
                III 241.
ήφέρασι
                HI 353
ηφεοες
                   105.
ηφινες
                I
```

θ.

θάλασσα ΙΙ 80.

θάλασσαν [58 peut-être dans le sens moderne de fatras? —

IV 1g.

θαλάσσης III 440. — IV 144.

θαλαττίου III 441. **θάνατον** IV 147.

θανάτου II 100. — III 289h.

θανατώσουν ΙΙΙ 216k.

θάπτω II 26k; voir θάψης et suiv.

θαροείς Ι 142; voir έθάρρεις.

θαρρήσας ΙΙΙ 446.

θανμα II 68a. — III 253.

θαύμασον ΙΙΙ 8.

θαυμαστόν IV 195, 198. θαύματος III 175, 289g.

θάψης II 23. θάψουν I 30.

θέ III 154, pour θεέ

θέαμα III 325i. θεανθοώπου IV 184. θεαοχικωτάτη IV 1bb. θέας III 198.

θεέ ΙΙ 87. — ΙΙΙ 154.

 Φεία
 III 35.

 Φείαν
 III 242.

 Φείας
 III 283c.

 Φεῖον
 IV 14f.

 Φέλ'
 II 31.

170

```
θέλει
                II 45, 46 (bis). — IV 19.
                    19 i. 25. — III 247, 350, 364, 390.
θέλεις
                HI 350.
θελεῖς
                HI 223, 389.
θέλη
                IV 2. 14.
θέλης
                III 247.
θελήσεις
θέλομεν
                II 30a (bis).
                II 26i, 34a, 35, 43, 46.
θέλουν
θέλουσιν
                II 32. - III 405.
                    26, 102, - \text{II } 5, 30 \text{ (bis)}, 33, 34, - \text{III } 132h, 138,
சிச்சிம
                    216r. 216ff. 307. 333, 390; voir ήθέλασιν et suiv.
θέλων
                III 138.
(θεμελιῶ)
                voir τεθεμελιωμένην.
θέμις
                III 295f.
θέντες
                IV 168.
                    titre; III titre. — IV titre.
Θεοδώρου
θεόθεν
                III 426.
θεόν
                IV 281.
θεός
                III 272c, 289o, 400r.
θεόσοφος
                IV 1xx.
                     178. - III 400pp. - IV 288.
θεόστεπτε
                IV 292.
θεοστεφία
θεοῦ
                III 426. - IV ww, 184.
                III 423.
Θεοφίλου
θεραπείας
                 IV 78.
θεομαλατέαν
                 III 301a, saumure chaude.
 θεομοδότης
                 III 62, le serviteur qui apporte l'eau chaude; cf.
                     Gelzer, Leont. Nap. 5, 6.
θεομόν
                III 107. — IV 50.
                III 102, pour θεομούτσικον.
 θεομότσικον
                III 102.
 θεομούτσικον
 θές
                III 56. — IV 61, 62.
                III 371.
 θέση
 θέτουν
                III 301d; voir έθελα et suiv., θέντες. θήση
 θεωρείς
                 Ι
                    67, 228.
 θεωρής
                 III 95.
 θεωρούσι
                 III 403a.
 မ်းကစ်အနှ
                 IV 128.
 θηρίοις
                 III 10.
 θήση
                 III 371.
 θλάω
                 voir, έθλάσθησαν.
 θλίβομαι
                 III 400mm; voir τεθλιμμένας et suiv.
 θλιμμένη
                 I
                     δō.
```

```
θλίψεις
               III 3, 419z.
                   16. — III 325s, 419z.
θλίψιν
               T
                   212.
θόουβον
                   132.
               T
θορύβου
               III 370.
θρασέαν
               III 370.
θρασεῖαν
               III 249, variante du suivant.
θράσον
θράσος
               III 249.
               III 168.
θοασύς
               IV 129h, 129i.
θρέφει
               III 412e.
θοέψετε
               II 26n.
θοέψη
               IV 14d.
θοέψης
               II
                  16.
θοήνους
               I
                   57.
θοηνῶ
               Ι
                   218.
θοηνῶν
               II 16.
θρήνων
               ΙΙΙ 305, pour δοιμύτης
θοιμύτης
θρόνον
               IV 243.
               III 299, variante de θουμπόξυλα.
θουβόξυλα
               III 299, brins de sarriette; cf. ἁγιόθοουμπον, II 42a.
θουμπόξυλα
θουμτόξυλα
               III 299, variante du précédent.
                   265. = \text{II } 405. = \text{III } 155, 301h, 310.
θούμματα
               III 299, variante de θουμπόξυλα.
θουπτόξυλα
               I
                   107.
θυγατέραν
               T
                   65.
θυγατέρας
θυμιατόν
               III 41.
               III 229.
θυμοῦ
               III 99, thon; voir Krumbacher, Fischbuch, 370; Ger-
θύννα
                   mano, θύννος, δ. s. v. tonno
               III 104, 205, 259. — IV 94.
θύνναν
               III 206.
θυννόκομμαν
                IV 27.
θυννομαγειοίαν
               IV 27.
θυννομαγερίαν
               H 57. — IV 281.
θύρα
                   81. - II 57.
                I
θύραι
                   84, 126, 130, 180, 182, 183, 188, 205, 226. —
               I
θύοαν
                    II 98. — IV 9, 179.
                III 328.
θύρας
                HI 396.
θυρωρόν
                III 95.
θωρῆς
                III 403a.
θωρούσι
```

IV 128.

θωρῶ

I.

```
ἴαμβον
                IV 71, 73a.
ἴασιν
                III 7.
                III 404b.
ἰατοεία
                III 404b.
ιατοείαι
                III 511b.
ιατοειάν
ιατοεύση
                III 417.
                III 404c.
ἰατοικά
ἰατοικῶν
                III 404c.
                III 334b, 406b, 407, 414.
ἰατοόν
                III 410.
ίατυός
                III 334b, 402, 405a.
ἰατοούς
                III 325i, 325p.
ιδέ
                III 327p. — IV 184, 198.
"δε
ίδεὶν
                III 173.
                III 3251.
ιδέτε
                H 96b.
idñ
                III 224a, 399. — IV 49.
ϊδη
                II 26e.
idns
                III 295b, 295c.
idns
                H 76.
ιδίαν
                III 261.
ίδικός
ιδόντες
                IV 193.
                III 381, 422. — IV 159.
ιδού
                III 125, 135, 246r, 338, 344.
ἴδω
                III 204, 216z (ἀφοῦ δὲ 'δῶ), 390. — IV 65.
iδũ
                I
                    267. — IV 169.
ιδών
                I
                    148.
ίδωσι
                H 28.
ίκανώση
                III 447a.
ίκετίας
Ίλαρίων
                III 387, voir notre Introduction, 9, 40, 18, 49.
Ίλαοίωνα
                III 431a.
Ίλαοιῶνα
                III 387.
`Ιλαρίωνος
                 III titre.
ίλεως
                II
                    115.
ίμάτιν
                I
                    50, 60, 93. — III 302.
 ίμάτιον
                 I
                     46.
 ίνα
                     86. - \text{II} 56b. - \text{III} 1e, 138c, 216k, 216mm, 232,
                     252, 284, 286, 289f. 325k. 332b. 334b, 344b, 382,
                     400p 408b, 412k, 418, 447d. — IV 80, 142, 165,
                     172 par correction.
```

ἰντίβιν ΙΙ 40, chicorée blanche, gr. mod. ἀντίδι.

iοζούμιν III 303, (par correction) soupe au vert-de-gris.

iós III 306.

'Ιπποκράτην III 412i, 416.

'Ιπποκράτους ΙΙΙ 412i. ἴσταμαι ΙV 36. ἱσταμένην ΙV 100.

ίστάμενοι ΙΙ 91. ίστάμην Ι 250.

ίστασαι III 351.

ίστέκεσαι III 351, variante de στήκεσαι.

ιστέκη ΙΙΙ 45.

(ΐστημι) voir ἔστησαν et suiv., στήσας

ίστίαν IV 131, variante νιστίαν; cf. Pernot, Études 1, 231.

ιστοριῶν ΙΙΙ 23.ισχάδας ΙΙΙ 282.ισχύει ΙΙΙ 327.

λοχύεις III 61, 74d. Ισχύν III 14, 21a.

ισχύουσιν ΙΙΙ 400 ee.

ἰσχυροῖς III 10.
 ἰσχύσει III 327.
 ἰσχύσουσιν III 400ee.

ἴσως Ι 162. — II 70. — III 10, 368. ἰταμωδεστέρους Ι 27, audacieux. cf. gr. anc. ἰταμός.

*λ*ιχθύν III 274. *λ*ιχθύς III 128.

ίχθύων ΙΙΙ 143, 258. — IV 134.

ἴχνεσιν III 11.'Ιωνᾶν III 441.

K.

 κ III 62, 108a, 216h, 216n, 216p, etc. — IV 56, 69, etc.

1V 12a. cattan; Sophocles. s. v.; Lambros. Romans grecs. 342; Vasmer. Études gréco-slaves, 236. Le mot existe encore aujourd'hui dialectalement; à Chio il a le sens de φουστάνι.

καβαλλάφης III 69, 136. καβαλλάφιοι III 266. καβαλλάφιος III 69.

καβαλλικεύουσιν ΙΙΙ 266.

καθιστάνω

III 419c.

```
II 26m.
καβαλλικεύω
                  III 405.
καβαλλικεύσωσι
                      82.
                  T
κάγκελλα
                  I
                      218. - II 95. - IV 16, 79, 188.
κάνώ
                  III 181, variante de καν δεκατέσσαρα.
κάδεκατέσσαρα
                  II
                     56.
κάδος
                      43, 101, 235, — II 91, 114. — III 216m, 256,
                  I
xαθ' avec l'acc.
                      264, 272c, 322, 329. - IV 1dd, 21, 46, 182.
καθ' avec le gén. II
                      19n.
                  III 190.
καθά
                      471. - III 171.
καθάπεο.
                  III 36, 143, 173, 249.
καθαρῶς
                  II 52, crible à sasser.
καθαροκόσκινον
                      75, 100.
καθέζεσαι
                  I
                  III 325a.
καθέζεται
                      54. - III 201, 216v, 301f; voir ἐκαθέζου, καθίζου;
καθέζομαι
                      cf. καθημένους et suiv., καθίζει et suiv.
καθέν'
                  HI 366.
                  III 400i. 408a.
καθεξής
                   IV 200, pour καθαρισμένα; Pernot, Études 1,78—79.
καθεοισμένα
                   IV 61.
καθές
                   III 53.
κάθεσαι
                   III 301a.
 κα θηγούμενος
                   IV 216mm.
 καθημένους
                   II 7. — III 399, 400; voir ἐκάθισα et suiv., κάθισ'
 κάθηται
                       et suiv., κάθονται; cf. καθέζομαι et suiv.
                      90. - III 227.
 κάθηνται
 καθίζει
                   IV 65; cf. καθέζομαι et suiv., καθημένους et suiv.
                       158.
 καθίζου
                   IV 1d.
 καθικετεύειν
                   IV d.
 καθικετεύων
 κάθισ'
                   IV 245.
 κάθισα
                   III 191.
                       262.
 [καθίσαι]
                   III 325i. — IV 245.
 κάθισε
 καθίση
                   III 397.
  καθίσης
                    IV 172.
  κάθισμα
                    III 42, tropaire pendant lequel il est permis de
                        s'asseoir; une des vingt grandes divisions du
                        psautier (Clugnet . Dict. litury. 71, 167).
  κάθισμαν
                    III 42, variante du précédent.
  καθισται
                    III 449c.
```

```
καθιστῶ
                     ΙΙΙ 419c, voir έκατέστησεν, καταστήσω
                     III 105, 290. — IV 201.
καθόλου
κάθονται
                         90. — III 227.
                     II
                     HI 143.
καθοράν
                     III 233.
καθυβρίζειν
                     IV 136.
καθυβρίζουσι
                     III 171. — IV 1ii.
καθώσπερ
καί
                         5, 7, 8 (bis), etc. — II 1, 4, 6 (bis), etc. —
                         III 2, 3 (bis), 5, etc. — IV 1g^*, 1h, 1n, etc.
                         Pour les contractions de xal, voir au cours
                         de la lettre ».
                     IV 267.
καινουοιοχαλασμένον
                     III 438d.
καίπερ
                     II 65a, 83. — III 400a. — IV 20.
καιρόν
                     I
                         41, 244.
καιρός
                     I
                         5.
καιροῦ
                     III 331.
κακά
                     III 33. — IV 113.
κάκεῖνα
                     III 33.
κάκεῖνοι
                     III 385, 400j.
κακίας
                     III 232, mauvaise leçon pour κακοῖς τισί.
κακίστοις
κάκιστον
                     III 35.
κακκάβιν
                     III 101, 292.
                     HI 294.
κακκαβίου
                     III 224.
κακοαδικημένος
κακοδικημένον
                     III 419bb. pour κακοηδικημένον.
κακοδικημένος
                     III 224, pour κακοηδικημένος.
κακοδικήσω
                        108, pour κακοδιοικήσω.
                     II 4. — III 232.
κακοῖς
                     IV 242.
κακομήχανον
                         72. — III 289c (bis).
κακόν
                     III 132i. 400kk.
κακότυχος
                     III 282.
κακοχυμίαν
                     II 4.
κακῶν
                     II 167.
xαxῶς
                     II 89. — III 310, 365, 376.
καλά
                         249.
                     I
καλάμιν
                     III 275a.
καλαμαοίτσια
                     Il 261, voir καμελαύκιν
καλαμαύχιν
                     IV 59.
καλαπόδιν
                     III 154, 224b, 398.
καλάς
                     IV 127a, 254.
καλέ
```

κάλει

III 301a.

```
176
```

```
III 301a.
καλεῖ
                  III 216q.
καλές
                      227.
                  I
καλή
                  II 96b. — III 296. — IV 226, 240 (bis).
καλήν
                  III 234, 301b.
καλης
                  III 301b.
καλης
                  II 48. - III 49, 336. - IV 85; chaussures;
καλίγια
                      Sophocles, s. v., G. Meyer, Neugr. Stud. III, 23.
                  II 33. — III 49, comme le précédent.
καλίκια
κάλλια
                      238.
                  καλλιγοάφος
                  IV 210.
                  IV 77.
κάλλιστα
                  III 383. — IV 140f, 256.
κάλλιον
                  T
                      91.
καλλίστην
                      274. — II 59.
κάλλιστον
                  IV 88.
παλλίστου
                  III 354.
καλογερίτσιν
                  III 301c.
παλογεριτσίους
                  III 400b, 400kk.
καλόγεοον
                  III 48, 289a, 397.
καλόγερος
                   III 194.
καλογέρου
                   III 430, 301c.
καλογέρους
                   III 217.
καλογέρων
                   III 400b, 400kk.
παλόγηφον
                   III 430, 301c.
καλογήφους
                   IV 8.
παλοπαβαλλάρης
καλοκαίοιν
                   I
                       196. - IV 12b.
καλοκτένιστος
                   IV 8.
καλολέοντας
                   III 295. (?)
Καλολέοντος
                   III 295c. (?)
                   III 103, 325e, 354, 361, 434, 437. — IV 92, 224.
καλόν
καλονάρχος
                   ΙΙΙ 59, voir πανονάργος.
                   IV 123, 126.
καλοοικοδέσποινες
καλοκοδέσποινες
                   IV 123, 126.
καλός
                   IV 213.
 καλοστιχοπλόκοι
                   IV 82.
 καλούμενον
                   III 419e.
 καλούμενος
                   III 419k, 419m, 419u.
 καλοῦντες
                   III 301.
 καλούς
                   III 180.
 καλόφωνος
                   III 74c.
 καλοχτένιστος
                   IV 8.
 καλοψουνιστής
                   IV 48.
```

		INDEX. 177
καλοψωνιστής	IV	48.
καλῶ	I	121; voir ἐκάλεσας, κάλει sq., καλούμε-
		vov sqq.
καλῶν	II	81.
καλῶς	II	66. — III 331, 400cc. — IV 1cc.
καμαοοτοιχάοης	IV	8.
ห&µé	III	442.
κ αμελαύκιν	I	171, aujourd'hui chapeau des prêtres
		grecs; cf. Sophocles, s. v. G. Meyer,
		Alban. Wörterbuch, 172, Vasmer,
		Études gréco-slaves, 237; une autre
		forme est καλαμαύχιν, cité plus haut.
καμελαύχιν	Ι	165, voir le précédent.
καμμίαν	III	84a.
πάμμυε	III	366.
πάμμυζ ε	III	366.
κάμμυ σε	III	366.
κάμνει	III	400q.
κάμνουσι	IV	24.
κάμνω	I	93, 95 (bis), 96, 97.
πάμοί	Ш	30.
κάμπον	IV	130a.
κάμποσα		400 hh .
κάμπου	IV	130a.
$\kappa \ddot{a} v = (et) si$	I	15, 40 (ter), 119; cf. III 138, 223;
		δσα πάν I 159.
näv, pris adverbialement.	I	67, 193 III 38, 45a, 45b 66, 78, 83.
		84, 84a, 86, 105, 156, 173, 179a, 180,
		181, 182, 184a, 204, 216dd, 216ii.
		21600, 221, 237, 259, 262, 269, 295,
		310, 370, 400hh, 406b, 407, 408, 412h,
		4121. — IV 14c, 55, 83, 94, 98, 119,
		121, 129g, 129n.
κανείς		$130, \ 216g, \ 217, \ 224a, \ 325f, \ 370,$
κανένα		169.
κανέναν		169.
Κανικλείου		415, voir les <i>Notes</i> .
Κανίκλην		415.
κανναβοσησαμᾶτος		129j, pourvu de chènevis et de sésame.
κανναβούοιν	II	,
κανονάοχην	I	99, enfant de chœur; cf. Clugnet, Dict. 74.
κ ανονά οχο ς	Ш	[60, cf. καλονάφχος; voir le précédent.
		way for to precedent.

```
καντήλαν
               II 42e.
               I
                   107.
καπήλου
καπνίσματα
               II 42a.
καπνισμένον
               III 207.
καπνός
               IV 1ff.
               IV 83.
κάπου
καπουλικήν
               IV 89c, métier de portefaix. cf. Coray, "Ατακτα, Ι, 175
                   et Sophocles, s. v. καπούλιον et σκαπούλιον.
               IV 261, 258 (bis), 259, 273 (bis), 274.
κάππα
               IV 268.
κάππαν
```

παππαν IV 208. πάππαριν III 344b. παραβίδας III 276.

παραβιδίτσας III 276.

καράνος Ι

257. Au sujet de ce mot. M. Vasmer nous écrit: "Der Vers ἀφῆτε τον, πτωχός ἐνι, καράνος, πελεγφῖνος macht mir keine Schwierigkeiten: von karati "büssen lassen, strafen" giebt es freilich im Aksl... so viel ich weiss, kein belegtes Wort karan, doch kann es erschlossen werden aus kroat. karan "Mannsname", s. Daničić, Rječnik hrvatskoga jesika IV 855: kroat. kârnî "büssend" ib. p. 870, neuslov. káranec "der Gerügte", s. Pleteršnik, Slovenskonemski slovar I 388, čech. káranec "Züchtling", s. Kott. Slovnik I 670. Alle diese Zeugnisse lehren uns, dass das part, praeteriti passivi von karatikaran schon in alter Zeit zum Substantiv wurde. welche Bedeutung ("Büsser") es also auch im Aksl. haben musste. So wird καράνος mit "Züchtling" zu übersetzen sein und ist als slavisches Lehnwort zu betrachten. Dossios. Studii Greco-Romane (Jasi 1901), I 17 erklärt καράνος, σκαράvixos als rumänische Lehnwörter".

```
παρβούνια
                III 419z.
παρβούνιν
               II 30. - III 325t, 449z.
κάρδαμον
               H 40.
καρδιά
                   228, 266,
καρδίαι
                III 178.
παρδιαπόν
                   21.
καρδίαν
                I
                   151. — II 19a.
παρδιάν
                III 372.
καοδίας
                III 178, 447b. — IV 143.
παρίδος
                III 276. — IV 129j.
```

καριδίτσας III 276.

35, tête? Cf. κάρκανον = τὸ γυμνὸν ὀστοῦν τῆς καρκατσᾶς πεφαλης (Manolakakis, Καοπαθιακά, Athènes, 1896, 194). Dans le *Poulologos* (214, cf. 227, 228) παρπαντσᾶς désigne un oiseau (numida meleagris L.), voir l'Annuaire du Parnassos, 1897, 120. A Lesbos, καρκατζέλα, signifie colinmaillard (Kretschmer, Lesbos, 467). II 38, 45. — III 162; sorte de cumin. καρναβάδιν III 74, 132c. — char, Sophocles s. v. καφοῦχαι III 74, 132c. καρούγοι III 150, variante de καφυόφυλλον; cf. gr. mod. καρόφαλον γαρούφαλο IV 130b. παρρούχαι III 400f. καρτέρησε καρτέρησον III 400t. IV 1291, gâteau de noix; dans un autre sens et καρυδᾶτ' ironiquement Quadrup. 171. III 283a. καρυδᾶτον II 44. — III 282. παρύδια III 282. χαρυδίτσια II 44. **καρυδοκουκκουνά**ρια III 150, voir le suivant. καουόφαλον καρυόφυλλον III 150. T 87. καρφίν II 65d. χάστανα 166. — IV lee, 194. мат' avec le gén. 41. — II 19g, 73, 82. — III 216pp. — IV 1f, κατ' avec l' acc. Ĭ 1yy, 1ccc. $189. - \text{III} \ 294. - \text{IV} \ 66, 130a.$ I κατά avec le gén. 92. — II 76. — III 14, 18, 29, 31. κατά avec l'acc. IV 91, 130a. IV 191. κάτα 168. κατάβα III 100. κατάβαινε III 375. καταβή IV 114, teinturier (?), cf. βλαττίν; Coray, "Αταπτα, καταβλαττᾶς I, 185. Il ne peut être ici question que d'un métier vulgaire. Chez Théodore Prodrome (Migne, Patrol. gr., 33, 4265) on trouve de même βλατιοπώλης opposé à σοφός IV 100. χαταβυθιζόντων II 40. κατάγη

II 68.

κατάγνωσε

```
IV 152; voir κατεδαπάνησα.
καταδαπανᾶ
                       123.
καταδεγομένη
                   II 68.
καταδίκασε
                   IV 147.
καταδικάσουσι
                   IV 147.
καταδικάσουσιν
                   IV 147.
καταδικάσωσι
                   III 289k.
κατάδικος
                       167.
κατάδραμε
                   IV 222.
καταζαρωμένην
                   voir κατησχυμένον
(καταισχύνω)
                   IV 1hh.
κατακαῶσι
                   IV 1h.
κατακλύζουσαν
                       53, obscur à ce passage.
κατακόπτουσι
                   IV 1x.
κατακρατήσας
                      70.
                   II
κατακοίνεις
                   III 272e.
κατακοίνομεν
                   II 68.
κατάκοινον
                   111 324.
κατακρίνουσιν
                   IV 287.
κατακρίσεις
                      109.
καταλάβης
                   III 419b; voir nateinov.
καταλέγειν
                       195.
κατάλειψον
                   Ш 138ь.
καταλιμπάνω
                   I
                       7.
κατάλληλον
                   I
                       416.
 κατάλογον
                   III 18.
 καταλόγων
                   III 289i.
 καταλύοντες
                   111 252.
 παταμάθης
                   III 439.
 κατάνευσον
                   II 19c.
 κατάξηφον
                   I
                       219.
 καταπαύσαντος
                       469, 489.
 καταπεσών
                   III 216i.
 καταπεφοονημένα
                   II 54a.
 καταπίασε
                   III 395a.
 καταπίνη
                    III 225.
 ματαπίνουσιν
                    III 202.
 καταπίνω
                        78; νοίν καταπεσών.
 καταπίπτουσιν
                    I
                    IV 100.
 καταποντιζόντων
                    IV 253.
 καταπρόσωπα
 κατάργα
                    IV 163, pour κρατάρχα, par dissimilation graphique.
                    III 224b, 398, sur le dos, cf. natanégada, natánagda, etc.
 κατάρραχα
                    Η 24a, pour κατασχηματίσης
  κατασκηματίσης
```

```
II 19m.
  καταστήσω
                   III 439.
  κατατεθεῖναι
  κατάτοεγε
                       169; voir κατάδοαμε.
  (καταφεύγω)
                   voir κατέφυγα.
  καταφλέγει
                   H 70.
                  ΙΙΙ 244; voir καταπεφουνημένα.
  καταφρονημένα
  καταφύγιον
                   IV 283.
  (παταχοειῶ)
                  voir κατηχοειωμένον.
                  voir ἐκατέβασαν.
  (κατεβάζω)
  (πατεβαίνω)
                  voir ἐκατέβηκεν.
  κατέβηκεν
                  III 165a, variante de ἐκατέβηκεν.
  κατεδαπάνησα
                  II 96.
                  voir κάτεισιν.
  (κάτειμι)
  κατεῖπον
                  III 444.
  κάτεισιν
                  II 10.
 (κατεμπλέκω)
                  voir έκατεμπλέκαμεν.
 (κατέρχομαι)
                  voir κατηλθον.
 κατεσθίομεν
                  ΙΙΙ 290; voir κατέφαγον.
 κατευθύτας
                  III 380 (?)
                  III 139; voir κατηυτελισμένα et suiv.
 κατευτελισμένοι
 κατευτελισμένον
                  III 1 j.
 κατέφαγον
                  II 96.
 κατέφυγα
                  III 1g, 425.
 κατέχουσαν
                  IV 101.
 κατηλθον
                  IV 188.
                  IV 1h*.
. κατησχυμένον
                  III 244.
 κατηυτελισμένα
                 III 139.
 κατηυτελισμένοι
 κατηυτελισμένον
                  III 1j, 116a.
 κατηυτελισμένος
                  III 139.
 κατηυτελισμένων ΙΙΙ 21 j.
                  IV 36.
 κατηφής
                  III 392, 396.
 κατηχίζει
 κατηχίζουσι
                  III 324.
                  IV 1tt.
 κατηχοειωμένον
                  voir έκατοίκησεν.
 (κατοικῶ)
                  H 68.
 πατονείδιζε
                 III 1c.
 κατορθωμάτων
                 IV 190, 193, 199.
 κατούδιν
 κάτσε
                 III 325i.
                 III 397, 400. — IV 64.
 κάτση
 κάτσωμεν
                 I
                     243.
                     209. — III 1f, 162, 294. — IV 188, 270.
 κάτω
```

κενώτατα

Ι

270.

```
IV 177.
κατώγαιον
             IV 177.
κατώνιν
             IV 9.
κατώσλιν
             III 124.
καυκίν
             II
                30.
καύσιμον
             II 1.
καύγημα
             IV 216.
καυγήσθην
             voir gueito.
(κεῖμαι)
             IV 32b. 134.
κείμενα
             IV 134.
κειμένη
κειμένην
             IV 134.
             III 4t. — IV 481.
κείμενον
             IV 443.
κεῖνες
             III 395a.
κεῖνος
MEĨTOL
             III 148, 400, 411, 419aa.
πείτεται
             III 411.
χείτομαι
             III 216t.
              III 138d. - IV 451.
κέκτημαι
κεκτήμεθα
             III 325n.
              III 325v.
κεκτημένοι
πεκτημένος
              III 12. 21a.
 κεκτημένου
              III 21a.
 κεκτημένων
              III 21, 21a.
 κέκτησαι
              III 85.
              III 84, 400n.
 κέκτηται
                  61.
 κελεύεις
 κελεύης
              II 19d.
              III 100, 203, 392.
 κελλάρην
 κέλλη
              IV 192; cf. Sophocles et G. Meyer, Neugr. Stud. III, 30.
              IV 166.
 πελλίν
 κελλίου
              IV 32a.
              IV 121.
 πεντήπλας
                        124.
                               127,
                                     vêtement ou couverture d'étoffe
                  grossière; la forme ordinaire est πέντουπλον (lat.
                  centunculus). cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 30
                  et Typicon-Kosmosotira, 37.
 κεντηνάοιν
              III 440.
 κέντησε
              IV 96.
 κέντησον
              IV 96.
 κεντούκλας
              IV 63, 121, 124, 127, 128; cf. κεντήκλας.
  κεντούκλεαν
               IV 121, variante du précédent.
  (πεντω)
               νοίτ κέντησε.
  πένωνε
               II
                  19i.
```

```
IV 61, 104 (bis).
κερά
              IV 123, 126.
περάδες
                 77.
             I
κεραμίδια
                 20; Tsitsélis, Gloss. de Céphalonie, 222, cite le mot
             T
κερατᾶν
                 comme synonyme de περίδρομος et de παρωνυχίς, donc
                 panaris.
                 451.
πέοδη
             Ī
             voir ἐκέρδισας.
(πεοδίζω)
πέοδος
             IV 129p, 129r.
             II 42f, 59.
κερίν
             IV 56.
πεονοῦν
             III 240.
κεφαλῆ
             II 49. = III 240, 404k. - IV 40.
κεφαλήν
             IV 433a.
πεφάλι
             III 184.
κεφάλια
(πεφαλιάζω)
             νοίτ έπεφαλίασεν.
             III 325q, 325j, 412c.
κεφάλιν
             III 325k.
κέφαλοι
κέφαλος
             III 153.
κεφάλους
             III 325a.
κηκίδιν
             H 60.
κήλην
             I
                18.
κηντηνάοιν
             III 110.
                78. — IV 129i.
κηπος
             IV 129a.
κηπουρικήν
             IV 129i.
κηπουρόν
             IV 129g, 129h.
κηπουρός
κηπουοῶν
             IV 129c.
             III 86.
κηρόν
            IV lii.
πηρός
κηροστο ύπιν
            II 53 (?), rat de cave. d'après Legrand.
κηφούς
            III 86.
            III 441.
κήτους
            IV 1t.
κηρυχθήση
            IV 81, pain grossier, lat. cibarius, voir Du Cange et
κιβαρίτην
                Sophocles; cf. Quadrup. 365-367: &s ovd' & Thios
                ποτε ισάζει με τὰ ἄστρα, ώς οὐδε τὸ καλὸν ψωμίν τὸ
                σεμιδαλευρατον | ισάζει με το πιβαρον ή μετα το πριθίνον
                (variante μὲ τὴν ποιθαρίδα).
            III 161, limande, en grec ancien κίθαρος; cf. Coray ad
πιθαργός
                Xenocratem. 92.
```

III 418.

III 309.

κινδινεύσης

χινοῦμαι

```
II
                11, 12. — IV 67.
χινοῦν
                 249; voir ἐκίνησαν.
             Ι
κινῶ
             IV 56.
χιονοῦν
             III 283.
χιτοίου
             ΙΙΙ 283; Coray, "Ατακτα Ι, 282: "Τὸ διὰ κίτρου είναι γλύκισμα
κίτοου
                 κίτοου (cédrat confit) εψημένου με μέλι η σάκγαρου. Οθτως
                 ἀνόμαζαν Διὰ δόδων, Διὰ κυδωνίων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀπὸ
                 τὸν καρπὸν ἢ τὰ ἄνθη, μὲ τὰ ὁποῖα ἐσκευάζοντο".
             IV 18.
κλαίνω
κλαίματος
             III 371 (?)
κλαίω
                 57. - III 400mm, 431.
κλαίων
             III 431.
κλαπωτά
             IV 24, 39, ouvrage d'or filé, voir Du Cange, au mot κλαπωτός.
κλαπωτήν
             IV 25, 25a.
             IV 39.
κλαπωτοῖς
κλάσματος
             III 371, mot obscur à ce passage, variantes κλαίματος,
                 πλάσματος.
κλειδᾶς
             II 57, gr. mod. κλειδαρᾶς.
κλειδίν
             I
                 216; voir ἐκλείδωσε.
κλειδωμένον
             I
                 203.
κλείει
             Ι
                 126.
             T
                 180.
κλείσασα
             IV 1g*, 1ss.
κλείσης
                 63. — II 77, 83.
κλῆφον
κλησιν
             III 400cc, 297.
κλησις
             III 289a.
κλιμάτων
             IV 163.
κλίναι
             I
                 206.
             I
                 71.
κλινάοιν
κλίνην
                 201, 204.
κλίνης
             Ι
                 202.
κλίνων
             III 419s.
κλονίζομαι
             III 400mm.
(xla)
             voir ἐκλάστη.
κλώθει
             IV 68, tordre, dans le sens de manger avidement.
κλώση
             IV 54; voir le précédent.
κλωστᾶτα
             ΙΙΙ 295d (καὶ κουύσιν καὶ κλωστάτα?), cf. κλωστή.
κλωτσᾶτα
              III 295d, variante du précédent, cf. κλωτσώ?
 κνήθει
              III 404k; voir enundes.
 κνήθεσαι
              III 47.
 κνηκῆτον
              Ι
                  60.
                  13, condiments; G. Meyer. Neugr. Stud. III, 38, Vas-
 κοδιμέντα
```

mer, Études gréco-slaves II, 243; cf. plus bas πουδιμέντα.

```
259. - III 419h.
κοιλιά
                   III 192a, 216.
κοιλία
                  IV 253.
κοιλιάν
                  III 79.
κοιμᾶσαι
                  T
                      223.
κοιμηθείς
κοιμοῦμαι
                  III 419o. — IV 269; voir ἐκοίμω.
                  II 90.
χοιμῶνται
                  III 26.
κοινοβίοις
                  III 26.
κοινοβίω
κόκκινη
                  III 152.
                  III 152.
κόκκινος
                  IV 150.
πολάζομαι
κόλακας
                  III 400i.
                  III 227, 289d.
πόλαπες
                  IV 232.
κολακεύειν
κολακεύουσα
                  T
                      192.
                  IV 149.
κολάσεις
                  III 295. Coray, "Ατακτα Ι, 286, voit là l'italien collana.
κολέντας
                      collanetta, ce qui offre des difficultés phonétiques.
                      On peut penser à πόλευτα "gimblettes de Noël
                      ou du jour de l'an' (G. Meyer. Neugr. Stud.
                      II 52, III 23, Vasmer. Études gréco-slaves II,
                      245), mais un tel sens ne convient pas ici.
κόλλειται
                  III 211, variante fautive de ἐκόλλησε.
κόλλυβα
                  II 43.
κόλπος
                  IV 11, 12.
                      103.
κολυμβᾶν
κολυμβητής
                      103.
κομμάτας
                  IV 129m.
πομμάτια
                      267. — III 103, 104, 159.
                  III 103, 206. — IV 31.
κομμάτιν
                  III 434.
κομματίτσιν
κομματοπούλιν
                  III 434, diminutif de πομμάτιν.
                  IV 89e, augmentatif de χομμάτιν.
κομματούκλας
κομματοῦραν
                  IV 116, comme le précédent.
Κομνηνόβλαστε
                  IV 1b.
                  IV 275.
κομνηνοβλάστητον
                  III titre, 400v. — IV titre.
Κομνηνόν
                  III 138, se vanter; cf. Coray, "Atanta II, 195.
κομπάζων
                  III 332, leçon fautive pour βομβοκτυπίζων.
κομποκτυπίζων
                      106, tromper; voir Du Cange, s. v. κομβώνειν,
κομπώσειν
                      et Coray, "Atanta II, 195.
```

Ι

χομπωσίας

111, tromperies.

III 428.

ποσμιποῖς

```
κόνει
                  III 240.
                  III 76. de πόνιδα, lente; cf. pattes de mouches,
κονιδάτα
                      mauvaise écriture.
                  III 240.
κόνιν
                  III 249.
κόνις
                  III 374.
κοντάριν
κοντίτους
                  II 42g; Sophocles, s. v. πονδίτος, Vasmer, Études
                      gréco-slaves, II, 245.
                  I
                      176. courte volte.
κοντογύοισμα
                  I
                      161.
ποντός
κοντοσφίκτουρον
                  II 34, vêtement court et serré, voir Du Cange et
                      Sophocles, s. v. σφικτούοιον. et Coray, "Ατακτα Ι,
                      55. 332; on trouve plus loin μεταξοσφικτουράτος,
                      vêtu d'un σφικτούριον de soie.
                  III 355, couvert de plaies; cf. Germano, s. v. piagato,
κοντριάρικον
                      μάνας μαθούς παλιόμαυρος, γιλιών χρονών κοντριάρης;
                      cf. Kanellakis, Chiaca Anal., 5, et ποντρογα(δ)ούρα.
                      Sakellarios, 602.
κοπανίσουσιν
                  III 362.
κοπανίσωσι
                  III 362.
                  III 358. — IV 120.
κοπετόν
                      49. - IV 15.
χόπου
                  III 70a.
κοπροξύστης
κοποοπαραγέμιστοι ΙV 252.
κόπτε
                  III 101; voir ἐκόπην et suiv., κόφτε et suiv.
κόπτομαι
                      57.
                      217.
πορεσθείς
                   IV 187.
κορεσθηναι
χόρον
                  III 260, 283e, 287, 312. — IV 187.
                  III 356, qui a la pépie.
ποουντζάοιν
κορυτζιάριν
                  III 356, comme le précédent.
                  III 404k.
κορφήν
                  IV 11.
κόρφος
                  III 72.
πορώνας
χοσκινᾶν
                   IV 130.
                   IV 140f.
κοσκινάς
ποσκινίσουν
                   II 26d.
 πόσκινον
                   II 52.
 ποσμήτης
                      79, entablement; cf. Du Cange, Sophocles, s. v., et
                       Lambros, Romans grees, 14; ibid., 307. v. 433
                       et p. 311, v. 535, ce mot a le sens de linteau.
                II 75.
 κοσμικοί
```

```
Ш 428.
ποσμικούς -
               IV 1b, 73a, 149.
χοσμοχράτορ
               III 346, 389b. — IV 1x, 93.
κόσμον
               IV 211.
κόσμου
               IV 1i.
κοσμοσωτήριον
κοτσώνουσι
               III 260, variante: γορταίνουσι.
χοτσώνουσιν
               HI 260.
               IV 70, variante: χορταίνει.
κοτσώνει
               III 156, variante: ἐτσάκωσα.
χήτσωσα
               III 169, variantes τσακίσω, τσακώσω. — IV 116e, synonyme
κοτσώσω
                   de γορτάσω.
               III 375, voir βόλον.
χόττου
κουβάλει
               III 101. - IV 140a.
κουβάλειε
               IV 140a.
πουβαλεῖν
               IV 140a.
               IV 140a, lecon fautive pour κουβάλει.
κουβάνει
κουβούκλιν
                   126, 200, 239, 249; G. Meyer, Neugr. Stud. III, 33.
πουδιμέντα
               ΙΙΙ 76, voir ποδιμέντα.
               III 76. comme le précédent.
κουδουμέντα
                   154: Sakellarios, 607: seau en bois d'un moulin
κουδοῦπαν
                   à eau; à ce passage, sans doute terme vulgaire
                   pour désigner la tête. M. Hatzidakis (Viz. Vrem.
                   IV. 106) a proposé de lire ici πουφούπαν, mais cette
                   correction ne s'impose pas.
               HI 130.
κουκκίν
               II 51, chaudière; cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 34,
κουκούμαριν
                   Vasmer, Études gréco-slaves, II, 249.
                II 51, comme le précédent.
κουκούμιν
                   191, peut être κούοκουμον. bâillon, voir Du Cange, s. v.
κούκουμον
             _ II
κουλλουρίτσιν
                II
                   26h.
                II 42.
κουνουπίδιν
                III 202.
KONVTÕ
                III 84a, cf. supra ἀποκαρήν.
κουράν
                III 92, variante de κουφοπαλάτης.
κουραπελάτης
                   94, intendante; cf. Du Cange et Sophocles, s. v.
κουρατόμισσαν
                III 92, curopalate. Du Cange et Sophocles, s. v.
κουροπαλάτης
                III 92.
κουροπαλάτου
                III 72.
κουροῦνες
κουρούνας
                III 72.
                III 295d. pour προταλίζω, Du Cange, s. v., Coray.
κουοταλίζουν
                   "Ατακτα Ι. 286; cf. plus loin κοουσταλίζουν.
                III 295f, variante de ποουταλίσουσιν.
κουοταλίζουσιν
```

III 295f.

χουρταλίσουσι

```
III 419m, ici dandy? cf. G. Meyer, Neugr. Stud.
κουρτέσης
                      III 36, Du Cange, s. v., et Passow, Pop. carm.,
                      439, 19,
                  IV 66.
κουτάλιν
χουταλίστοιαν
                  II 53 (?).
                  III 314 câpre; cf. Sakellarios, 615: κουτρούβιν δ
κουτρουβίων
                      καρπός της καππάρεως. Coray ("Ατακτα Ι, 290)
                      explique le mot par ἀγγεῖον ὕδατος ἢ οἴνου.
κουτνίν
                  I
                      59 (?). Legrand traduit par complet.
κουτσοπαρδάλαν
                  I
                      108. de πουτσός, boiteux, et de παρδαλός, tacheté;
                      Legrand traduit, peut-être avec raison, par quel-
                      aue fille boiteuse et pleine de taches de rousseur.
                  III 404.
κόφτε
χόψετε
                  III 412c.
κόψη
                  III 325h.
κόψω
                  IV 250.
πραββατοστρώσια
                  III 78, variante de κρεββατοστρώσια.
πραββατοστρώσιν
                  I
πραδίαι
                  III 178. variante de καρδίαι.
χράζει
                  III 113, 344c, 400a, 402.
πράζειν
                      251.
κοάζουν
                  III 402.
κοάζουσιν
                  III 257a: voir ἔκραξαν, κράξε et suiv.
ποάμβην
                  II 42.
                  IV 129t.
πραμβία
                  III 178.
κοαμβίν
χοάξε
                  II 54b.
κράξουσι
                      243
                      263
πράξωσι
                  IV 62. mets au vin.
κρασᾶτον
πρασίν
                      479. = 111 43, 124, 185, 216nn, 275, 285, 289j,
                      387, 407. — IV 27, 49a, 117.
πρασίον
                  IV 117.
κρασίτσιν
                  IV 89f.
πρασοβόλιν
                  III 120, 221. — IV 117.
πραταιᾶ
                  III 419c.
κραταιός
                  IV 160.
χραταιῶ
                  III 1, 2,
κραταιώς
                  IV 27, 144.
πρατάρχα
                  T
                      268. — IV 163.
πράτει (verbe)
                  Ι
                      175. - \text{III } 365.
κράτει (subst.)
                      7. — III 138c, 400oo, 419c, 422, 434, 446, —
                      IV 51, 292.
```

```
H 56.
κρατεῖ
                III 132b.
πρατηθῶ
                II 107.
xoaths
                IV 144.
κρατησαι
πρατήσας
                IV 186.
                III 192.
πράτησεν
                II 97. — III 401, 409.
κρατήση
                    167. — IV 144.
πρατήσης
                IV 1b, 144.
χράτιστε
                III 1, 2. — IV 1 p, 1t, 1qq, 142, 277.
χράτος
                III 120, 341, 343.
πρατοῦν
                    4. — III 400dd, 430, 447c. — IV 1s.
πράτους
χρατοῦσι
                III 341, 403.
                IV 1aa.
χρατύνεις
                    90; voir ἐκράτησας et suiv., κράτει et suiv., κρατοῦν
πρατῶ
                    et sniv.
                    182.
κρατῶν
                ΙΙΙ 289c; voir ἐκραύγασαν.
πραυγάζουσιν
                IV 231.
πρεάς
                IV 132.
χρέατα
                II 26p.
κρέατος
                IV 89.
κοεββάτιν
ποεββατοστρώσια III 78, variante de πραββατοστρώσια.
                Ι
                    30. — III 383.
ποεῖσσον
                III 396.
κοείττον
                I
                    196.
ποείττονας
                IV 132.
κοεῶν
                III 98, 481, 285.
κοητικόν
κοιθήν
                III 406b.
                I
                    51.
ποικέλιν
                    139. — II 72.
                Ι
κοίμα
                II 413.
ποίματα
                ΙΥ 156; voir ἐκρίνασι.
ποίνω
                III 243.
πρίσεις
                IV 184.
πρίσιν
                II 46. — IV 129c.
προχάτα
                III 149.
προπάτη
προκατομογειρία III 149.
                III 149.
προκάτος
                III 184, 295.
χρομμύδια
                III 412a.
προμμύδιν
                III 305, 412c.
χρομμυδίου
```

IV 129e.

προμμυδίτσια

```
III 412c.
προμμυδίτσιν
προμμυδολεόντων
                  III 295c (?), comparer le vers 295.
προμμυδοφύλαξ
                  HI 63.
                  III 305.
προμμύδων
                  III 305.
προμμύων
κρότους
                  III 194.
                  III 325r, variante de προύω — IV 253, pour προύει.
κοού'
                  II 19i.
κρούει
                      209.
κοοῦσαν
κοοῦσιν -
                  III 295d.
                  IV 88.
χρούσματος
χρουσταλίζουν
                  III 295d, variante probablement fautive pour *gov-
                      ταλίζουν; voir πουρταλίζουν.
                  III 295f.
κρουταλίσουσιν
                  III 325r (variante κοῶ). — IV 253; voir ἔκρονα, κρού'
xoovã
                      et xoã.
κοούων
                  Ι
                      183.
                     127, 180; voir ἔπουβεν, πούψω.
κούπτεται
                  Ι
κουπτῶς
                  I
                      216.
                      139.
κούψω
                  III 325r, pour κρούω.
κοῶ
                  III 325.
κτᾶσθαι
κτένια
                  III 278.
                  voir enteriodny.
(πτενίζω)
                  III 353.
κτήματα
κτήτορος
                  III 241, 400ee.
(πτίζω)
                  Voir Extigar.
κτίστην
                  III 447c.
πτύπος
                  IV 177, 189.
κτύπους
                  III 194.
(πτῶμαι)
                  voir ἐπτήθησα, πτᾶσθαι
κυάμους
                  III 287.
                  III 283a.
κυδωνᾶτον
κυθοοκαντήλας
                  III 88, veilleuse en forme de pot, variante onvo-
                      καντήλας.
κυκλούμενος
                  II 3.
κύλισον
                  I
                      167, par correction.
κυμάτων
                  IV 1pp.
                  III 288 = θεομόν ύδωο πυμίνω συνηρτυμένον (Typikon-
πυμινοθέρμιν
                      Kosmosotira, 19); c'était, au monastère de la
                      Kosmosotira. la boisson des moines pendant la
                      première semaine du grand carême.
πυμινόθερμον
                   III 419j.
```

```
III 288.
κυμινοθέομω
                III 288.
κυμινοθέρμων
                II 38.
πύμινον
                III 419.
πύνα
                III 179.
κυποιναρίου
πυπρίνου
                III 179.
κύο
                IV titre.
                    227. — IV 61, 104 (bis), 233 (ter).
πυοά
                IV 112, 123, 126.
πυράδες
                III 216f; Coray, "Ατακτα Ι, 269, propose de lire κύρτας,
κύοβας
                    nasses.
                   44 (bis), 45 (bis), 193. — II 55.
κύοι
                III 400kk.
κύοι'
                IV 263.
πυριακήν
                    251 (?)
πυοιδάτον
                III 220. - IV 75. - III 400kk.
πύοιε
                III 330, voir au mot έγκλειστιανόν.
πυοιεγκλείστου
                IV titre.
πύοιον
                III 272c.
πύριος
                    titre. — III 423.
χυροῦ
                IV 17. croûte.
κύταλον
                    239.
πυττάζω
κωβίδια
                III 404g.
                H 16.
κωκυτῶν
                IV 1r.
Κωνσταντίνου
                IV 129a.
κωπηλάτης
```

۸.

16. lecon probablement fautive pour xoxviov.

λάβης 11 77. λαβόντες П 85. λάβουν IV 243. λαβούσης III 82, 325a. λαβοάχια HI 163. λαβοακίου III 423. λάβω III 400ff (?), voir λογαρᾶς. λαγαφός IV 129d, en forme de cruche. λαγηνᾶτα ΙΙΙ 74a; variante λαχαίνει, λαχάνει. λαγχάνει

Ι

106.

II 113.

κωχυτοῦ

λάβειν

Λαμποήν

IV 263.

```
238.
λαγωνικόν
               Ι
               Ĭ
                   197, conjecture de Legrand, ms. λαξοφαρδεύης.
λαζοφαρδεύης
                   M. Hatzidakis (Glotta I, 126) accepte cette con-
                   jecture; il songe, avec une hésitation bien justifiée,
                   à δλάω, δλάσσω + φαρδύς et traduit par "belle nicht
                   so breit, halte dein Maul", en comparant l'expres-
                   sion moderne μη γαυγίζης. Dans les Oracles de
                   Léon le Sage, I, 20, 21 on lit μετὰ Σέρβων πουμπα-
                   νάτων | ποὶ πτερῶν λαζοφαρδάτων, passage dont le
                   sens nous échappe.
               III 399.
λάθη
               III 419e.
λαίμα ογον
               II 19l. — III 98.
λαιμόν
λάκκου
               IV 280.
λαπτίσεις
               III 391.
λαλάγγια
               III 319. beignets.
               III 319, leçon fautive pour λαλάγγια.
λαλάτσια
               III 351.
λαλεῖς
               II 11.
λαλῆ
               II 54.
λάλησε
               III 368, 389.
λαλήση
               III 368.
λαλήσης
λαλήσουν
               III 368.
               II 19k. — III 368. — IV 1b.
λαλήσω
               I
                   230.
λαλίας
λάλος
               III 138c, 289e.
               III 211.
λάλου
               III 344.
λαλοῦν
               IV 122, dans νὰ λάλουν, pour νὰ ἐλάλουν.
λάλουν
               III 345.
λαλοῦντες
                   155.
λαλοῦσα
               I
λαλοῦσιν
               III 132.
               II 11. — III 263, 302; voir ἐλάλησε et suiv., λαλεῖς
λαλῶ
                   et suiv.
λαμβάνειν
               II 19i.
λαμβάνουσιν
               III 296.
               ΙΙ 63. — ΙΙΙ 400ii; voir ἔλαβες, λάβειν sqq., λάβω
λαμβάνω
λαμιώνουσιν
               III 255, goinfrer. dérivé de λάμια.
λαμιώνωσιν
               III 255.
λαμνώνουσι
               III 255, fautivement, pour le précédent.
λαμποά
               III 1c. 78.
λαμπράς
               T
                   3.
```

```
λαποόν
                     III 347.
λαμποόν
                     III 414.
                     IV 12c.
λαμπροπουκαμισάτος
                     IV 12c.
λαμποός
λαμποῶν
                     III 430.
                     IV 1hh.
λάμψει
λανθάνει
                         180; voir λάθη.
                         197 (?), voir λαζοφαρδεύης
λαξοφαρδεύης
λαπάραν
                     IV 119, 222, 236 (bis), 237, 248, 257.
λαπαριμαΐα
                     IV 118, pris dans la partie lombaire.
λαποός
                     IV 12c.
λάουγγα
                     IV 183.
                     H 19a.
λαουγγίσειν
λαουγγίσματα
                         9, dérivé du verbe précédent, effort de la voix.
                     IV 77.
λαουγγίσω
λάουγγος
                     IV 78, 174, 183.
                     III 419f.
λάουξ
                     III 171.
λοφύξω
                     III 74a.
λαγαίνει
λαγάνει
                     III 74a, variante de λαγγάνει.
λαγανίτσιν
                     III 277.
λαχανόγουλα
                     IV 129f, cœur de choux. Coray, "Aranta, I, 259.
λεβατάρης
                     III 63, variante, peut-être fautive, du suivant.
λεβεταφης
                     III 63, celui qui s'occupe des chaudrons, λεβέτιν.
λεβέτιν
                     III 101.
λέβητος
                     III 306,
λέγε
                     III 400f.
λέγει
                     III 269a, 303, 304, 329, 400b. — IV 49a, 50, 61, 253.
λέγειν
                     IV 182.
                         44. — IV 40, 140c, 141.
λέγεις
                     HI 301.
λέγεται
                         159. — II 7.
λέγη
                     Ī
                     III 359.
λέγης
λεγμένον
                     III 289c; variante de λελεγμένον.
λέγξει
                     III 376, pour \lambda i \xi \eta.
λέγξων
                     III 29, pour λέξων.
λέγομεν
                     III 325u.
λεγόμενα
                         417, 121. - II 19n. - IV 471.
λεγόμενον
                     III 384. — IV 176.
λέγοντι
                     III 329.
λέγουν
                     HI 424, 428, 133, 209, 263, 272d, 301, 301d,
                         301h, 325d, 325i, 325m, 325o, 343, 404. —
```

IV 80, 81, 83, 129 (bis), 136, 146.

```
III 132, 263a, 268, 375, 404. — IV 81, 146.
λέγουσι
                III 128, 216c, 216q, 257a, 259a, 268, 272d, 295e,
λέγουσιν
                    325i, 375, 404. — IV 146.
                III 440, 145, 216, 246, 303, 304, 310, 329. — IV 18,
λέγω
                    103, 104, 145, 182; voir εἶπα et suiv., ἔλεγαν et
                    suiv., έλεγον, λελεγμένον, λέξη, λέξον et suiv., λεχθέντα
                    et suiv., δηθείσας.
λέγων
                II 6, 13, 174. — III 382a. — IV 186, 244.
λέγωσιν
                III 132, 257a, 404.
λείπει
                IV 203; voir έλειπαν et suiv., λείψη, λείψω, λιπών.
                II 26c.
λείψη
λεῖψις
                IV 204.
                III 39, 419, 209.
λείψω
λελεγμένον
               III 289c, variante λεγμένον.
               III 320 (?)
λελέλεβε
λέξεις
               II 9.
λέξη
               III 376.
               III 418.
λέξον
               III 29, corrigé en ἐλέγξων.
λέξων
               III 45.
λέοντας
λεόντων
               III 11.
λέποαν
               T
                   105.
               ΙΙ 49, le détail; de λεπτός, cf. θεφμός, θέφμη, ζεστός,
λέπτην
                   ζέστη, etc.; variante: λέφτην.
               III 208.
λεπτοκοποῦσιν
λεπτομερέστερον IV 1f.
               III 444.
λεπτομερῶς
λεπτόν
               III 439.
λεπτυνθήσεται
               III 249.
λεπτῶς
               III 419b.
               IV 12a.
λεοωμένον
λερωμενοστόλης
               ΙΙΙ 400gg, de λεοωμένος et στολή.
λερωμενοτσόλης
               III 400gg, variante fautive du précédent.
λερωμενοτσόχος
               ΙΙΙ 400gg, de λερωμένος et τσόχα.
Λευκάτην
               II 65b.
λέφτην
               Η 49, pour λέπτην.
λεχθέντα
               III 325u.
λεχθέντων
               III 382a.
λέων
                   471. — III 471.
ληφομυθουργίας ΙV 1bbb.
λῆφον
                   120.
                  19e, de Διβάδεια? Sens obscur, dans un passage
λιβαδιώτικα
               II
```

corrompu.

```
IV 213.
Λιβάνιος
               III 192, graisse.
λινδίτσα
               III 192.
λινδίτσαν
               IV 37.
λιγοθυμῶ
               III 213, 412d.
λιγούτσικον
               IV 37.
λιγοψυχῶ
λίθον
               IV 194.
                   254. - IV 194.
λίθους
λιμαγγονημέμοι
                   82, étranglé par la faim.
               IV 1i.
λιμένα
               IV 1k.
λιμήν
               III 255, pour λαμιώνουσι, variante fautive amenée par λίμα.
λιμιώνουσι
λιμοκοπημένους
               III 257, hâché par la faim.
               II 82, tué par la faim.
λιμοκτονισμένοι
               III 257. nourri de faim.
λιμοταγισμένον
λιμοταγισμένος
               III 257.
               III 310b.
λιμοῦ
               II 65a, cf. λιμπίζομαι, convoiter.
λιμπισίαν
                   96. — II 35.
λινάοιν
               I
λινέλιν
               II 53.
                   93.
               T
λινοβάμβακον
               II 26g, gr. mod. λειψανάβατος.
λιπανάβατον
               II 53, 106.
λιπαρόν
λιπαρωμένα
               IV 118.
               IV 37.
λιποθυμῶ
               IV 37.
λιποψυγῶ
               IV 11.
λιπών
               III 84a, 183.
λίτραν
                II 26p. - III 84.
λίτοας
                III 22.
λιτῶς
                III 400ff, dérivé de λογάοι, argent. Le mot se retrouve,
λογαρᾶς
                   comme synonyme de λογαφιαστής chez Krumbacher,
                   Fischbuch, 361, 4 (cf. ibid., 367). Sa signification
                   reste obscure dans le présent passage, qui est
                    interpolé; variante λαγαφός et λυγηφός Coray, "Αταπτα,
                    I, 312, traduit par πολυλογᾶς, hâbleur, mais nous
                    ne connaissons aucun exemple de λογάρι avec le
                    sens de lóyos; la traduction sermo donnée par
                    Du Cange, s. v. λογάρη, est erronée; l'acception
                    argent convient parfaitement aux exemples cités.
λογαριάσε
                H 66.
```

III 62, voir Du Cange, s. v.

III 84.

λογαριαστής

λογάριν

λυκοκεφαλιάση

```
II 19p.
λογισθήσομαι
λογισμόν
               III 361.
               III 167.
λογισμός
               III 369. — IV 43.
λόγοις
               II 19h. — III 18, 384a, 419a. — IV 185.
λόγον
               III 29, 163.
λόγος
λόγου
                   231. — III 97, 268. — IV 289.
                   455. - \text{III } 332c, 369, 449a. - \text{IV } 4uu.
λόγους
               III 268.
λόγω
               III 14.
λόγων
               IV 9.
λοετροῦ
               IV 72.
λοιπά
                   41, 183. — II 111. — III 1d, 1j, 6, 30, 251.
λοιπόν
                   301a, 327, 400dd. — IV 14b, 65, 211, 221.
                   178.
λοιπών
               IV 209, voir δλοποτίνιν.
λοχοτίνιν
                   170.
λοξόν
               III 123, 133.
λουθῶ
               IV 12c. cuirassé, voir Du Cange et Sophocles, s. v.
λουρικάτος
                   λωοικᾶτος.
               III 441, 442.
λοῦσε
               III 123.
λουσθῶ
               III 433.
λουστῶ
λουτοά
               III 48.
               IV 10, se baigner.
λουτοακίζεται
                   62.
λουτοικά
               IV 10, variante de λουτρακίζεται.
λουτρικίζεται
λουτρόθυραν
               IV 9.
                   55. — III 80, 81.
λουτοόν
λουτοοῦ
               IV 9.
               voir έλούθην, λουθώ, λοῦσε sqq.
(λούω)
λοφάρια
               III 325c, variante de γοφάρια, gr. mod. λουφάρια et
                  γουφάρια.
               III 400ff, variantes: λαγαφός, λογαφᾶς.
λυγηφός
λύειν
               faute de copiste pour légie, IV 1vv.
λυθηναι
               III 447c.
λυποκαυκαλιάση II 61, se gangrener; pour λυκοκελεφιάση, avec paré-
                  tymologie d'après καύκαλο? Voir ἐκεφαλίασεν et
                  λυκοκεφαλιάση. A Chypre, λύκος a la signification
                  de κασσιδιάρης et de κασσίδα, λυκιάζω celle de
                  κασσιδιάζω, Sakellarios. 642; comparer lupus. nom
                   de la maladie bien connue.
               II 61, comme le précédent; voir au mot ἐκεφαλίασεν
```

λύπη III 254a. λυπούμενοι III 368.

λυπούμενος III 368. - IV 108.

λύ*ρα* II 19*p*.

λύσεις III 3, faute de copiste pour δέσεις; 400dd. rescrit.

λύσιν III 24. — IV 1vv. λῦσον III 3. — IV 286.

λυσσομάμμουδον ΙΙ 60, cantharide (?), composé de λύσσα et de μαμμούδι.

λυτρωθούμεν ΙΙΙ 400h, 412k.

λυτρωθώμεν III 412k. λυτρώσηται IV 162.

(λύω) νοίτ ἐλύθησαν, λυθηναι.

(λωφῶ) voir ἐλώφαξα.

M.

 μ' (pronom) I 46, 62, 235, 255. — III 137. — IV 1, 21, 23, 44, etc.

μ' (préposition) III 148.

 $\mu \acute{\alpha} (= par)$ II 19 (bis), 20.

μαγειοεύασιν ΙΙΙ 216ε.

μαγειοεύουν III 301d; voir ξμαγείοευον et suiv.

μαγειοεύουσιν ΙΙΙ 404h. μαγειοεύσουσιν ΙΙΙ 404h.

μαγειοία III 149, 154. — IV 162.

μαγειρίαν III 104. — IV 27.

μαγειρίας IV 66. μάγειροι III 293. μάγειρος III 298. μαγεμένοι II 94.

(μαγεφεύω) voir έμαγέφευον et suiv.

μαγερία ΙΙΙ 154. μαγεριάν ΙΙΙ 104. μαγερίας ΙV 66. μάγεροι ΙΙΙ 293.

(μαγεύω) voir έμαγεύθην, μαγέμενοι.

μαγιωμένοι ΙΙ 94, variante de μαγεμένοι; formation nouvelle sur μάγια.

μαγκιπεῖου IV 99. boulangerie; voir G. Meyer, Neugr. Stud. III, 40.

μαγκιπείου ΙΥ 99.

μαγκίπισσα IV 104, boulangère.

μαλλίτσια

III 419**y**.

```
IV 100.
μαγκίπισσαν
μαγκίπου
            IV 92, 97, 225, boulanger.
             III 216jj, instrument de torture, touet, voir G. Meyer,
μαγκλάβια
                Neugr. Stud. III 40. Le sens du passage paraît être:
                "Que ne suis-je préfet durant une quinzaine, pour
                leur faire donner le fouet au quartier d'Eugénis,
                lacérer leur chair et les rendre plus mangeables!"
                124.
μάγουλα
             III 224a. — IV 221.
μάγουλον
μαδισμένην
             I
                154.
             III 148.
μαζί
μαζός
             III 148, nom de poisson, voir Krumbacher, Fischbuch,
                 376; Somavera I, 454, traduit par merluzzo fresco,
                 merluche fraîche.
             IV 23.
μάθανα
μάθε
             IV 2, 14, 42, 43, 215.
             III 289i. — IV 1aaa.
μαθεῖν
             I
                 32.
 μάθη
             III 23.
 μαθημάτων
             III 332b, 400qq. — IV 45.
 μάθης
             III 97. – IV 172, sans doute, donc; gr. mod. μαθές; cf.
 μαθόν
                  Hatzidakis, Aθηνά I, 500, note.
              HI 362.
 μάθουν
 μάθω
              IV 22.
 (μαίνομαι)
              voir έμάνην.
 μακάοι
              III 216n, 325q.
 μακαρίζω
              III 132g.
              IV 232, 234.
 μακελλάοη
 μακελλειόν
              IV 230.
 μακράς
              III 50.
 μακρέας
              III 50,
 μακοόθεν
              IV 102a.
 μαπροθυμίας III 234, 289n.
 μακρομύτικα
              IV 6.
  μαχοότεοον
              III 400n.
              IV 6.
  μακουμύτικα
  μακούν
                  249.
              Ι
  μαλακά
              III 419o.
  μαλάξω
              III 330.
  μαλάσσω
               III 216aa.
  μαλάξη
               HI 330.
  μάλιστα
                  211. — III 25.
```

```
12. — III 25, 132c, 304.
μᾶλλον
               Ι
μαλλωτά
               T
                   95.
               Ĭ
                   247. — II 241, 47, 48.
μανδίν
                   211. sorcières. Sur des noms de démons formés de
μανδραγοῦραι
                   μανδοαγούρα, voir Politis, Παραδόσεις ΙΙ, 1328.
               III 177, 291a; voir ἔμαθα et suiv., μάθανα et suiv.,
μάνθανε
                   μεμαθηκότες.
μανίας
               III 212, 216h.
μανίκια
               III 52.
μανινέα
                  109 (?) Legrand traduit par banlieue. Nom propre?
                   256. — II 48.
μάννα
               IV 17; cf. gr. mod. ή μάννα τοῦ νεροῦ, la source.
μάνναν
               III 407, 408. — IV 12; pièces d'or à l'effigie de Manuel,
μανοηλᾶτα
                   cf. μιχαηλάτον (Du Cange, s. v.), κωσταντινάτο.
μανολᾶτα
               III 408. — IV 12.
               III titre, 216mm, 289p, 400v. — IV titre.
Μανουήλ
               III 408. — IV 12.
μανουλᾶτα
               II 41, probablement aubergine, variante βαζιζάνια; cf.
μαντζιτζάνιν
                   Du Cange, aux mots μαντζιτζάνια, ματζιτζάνα et
                   μαζιζάνιον: Critopoulos, Emend. 56: μαζιζάνιον,
                   melangiana, herba quae fert fructum pomorum
                   instar coloris purpurei.
               IV 12.
μαντίλια
               IV 247.
μαντίλιν
                   76.
μάομαοα
μαρμάρινον
                   80.
               IV 289.
μαρτυρήσαντας
μαρτυρούσης
               III 198.
               II 57. — III 206, 209, 216c, 216q, 301, 364, 380,
μας
                   400h, 412k. — IV 130, 174, 190.
               ΙΙΙ 21600; voir έμασσησάμην.
μασσοῦμαι
μαστάριν
               IV 235.
               II 104, variante de παστομαγειρίαν.
μαστομαγερίαν
               IV 95.
μάστορη
               IV 233.
μαστόρισσα
μάστιγας
               III 422.
               IV 129b, aubergine; Du Cange, s. v.; Vlachos μαν-
ματζάνας
                  τζάνα = μελιτζάνα.
               III 244.
μάτην
               III 366, 419u.
μάτια
               III 102.
μάτιν
               III 404f, leçon fautive pour βατόπουλου.
ματόπουλον
```

IV 130a.

ματσοῦκαν

```
68; de ματσοῦκα, massue, donc portemassue,
ματσουκάτος
                       Ι
                           claviger.
Ματσουκίνη
                       I
                           70.
                       I
                           68, lecon fautive pour ματσουκάτος.
ματσουμᾶτος
Μαυροϊωάννην
                       IV titre.
                       II 26l, 68b.
μαῦρον
                       IV 8.
μαυροτριχαράτος
μάχαιραν
                       IV 186.
                           23, 269.
μαχίμου
                       I
                        Ι
                            135.
μαχίμους
                            135.
                        T
μαχίμων
                        T
                            28, 29. — II 23, 24. — III 114, 115. —
μέ (pronom)
                            IV 1a, 1h; etc.
ué (préposition)
                        I
                            111 (bis), 112, 241. — II 24. — III 50, 55,
                            70, 161, 212, 213, 216u, 267 (bis), 277,
                            279, 288, 317, 319, 320, 321, 322, 361 (bis),
                            379. - IV 25a, 227 (bis), 253.
                        III 2, 419c.
μέγα
                        II 68a. - III 55, 325l, 325t, 373.
μέγα
                            265. - III 179a, 246.
 μεγάλα
                        III 160. — IV 89e.
 μεγάλας
                        III 460.
 μεγάλες
                            207. — III 152, 254a.
 μεγάλη
                            212. — III 4g, 425. — IV 416, 234.
 μεγάλην
                        I
                            60.
 μεγαλογοάμματον
                        III titre.
 μεγαλοπορφυρογέννητον
                        III 163, 289g.
 μεγάλου
 μεγάλους
                        IV 260.
                        II 19f.
 μεγαλοψύχως
                        III 429, 430.
 μεγάλων
                        III 45, 132g, 228, 239, 246, 289b, 304. —
 μεγάλως
                            IV 14b, 155.
                            74. = \text{III} 55, 411, 400x, 414, 437. = \text{IV} 129r.
 μέγαν
 μέγας
                        IV 140d.
                        III 289r.
 μεγίστου
 μεδίμνους
                        II 26.
 ue d'
                        II 26i. — III 104m.
 μεθυσμένοι
                         H 93.
 μεθυστήν
                         III 263b.
  μεθυστής
                         III 419i.
  μειδιάσαντες
                         IV 197.
  μεῖς
                         III 7'ia (bis); voir à êmeis.
  (μελαγχολῶ)
                         voir έμελαγχόλησα.
```

```
IV 256.
μελάνιν
                    III 334.
μελανίτσιν
                    III 287a.
μελανούς
                    III 454, 279, 349.
μέλι
                    IV 1 ij, voir l'Introduction, p. 17; Papadimitriou,
Μελίας
                        52 - 57.
                    II 39. — III 151, 279, 319.
μέλιν
                    I
                        206.
μέλλοντος
                        253.
μεμαθηκότες
                    T
                    voir μέψεται.
(μέμφομαι)
                    III 27, 114, 195, 289r, 367, 404c, 404i. — IV 14b.
μέν
                     IV 105.
μέναν
μένουσαν
                     III 447e; voir ἔμεινα.
                     IV 89d.
μέραν
                     HI 57.
μεοδικόν
μέρει
                     III 113.
                     III 372.
μερία
                     II 31. — IV 118.
μεοικόν
                         164.
μερικῶς
                     IV 204.
μέριμνα
                     IV 62a.
μερίου
                     III 439, 371.
μέρος
                     III 57, 393. — IV 118.
μεοτικόν
                     IV 1t.
μερῶν
                     III 152, 165a, 187.
μέσα
                     IV 169.
μεσάνυκτον
                     dans ses acceptions modernes: I 37. — III 168,
μέσην
                         289b, 373, 400c; III 128, 400c = repas du
                         midi(?); dans le sens de μέση λεωφόρος: III 49.
                     IV 143; de moyenne qualité. IV 81.
μέσης
                     IV 288.
μεσίτας
                     III 436.
μεσίτην
                     IV 81.
μεσοκάθαρον
                     IV 81.
μεσοκάθαρτον
                     III 459.
μεσοχόμματα
                     III 165a, 373. — IV 143.
μέσον
μεσονέφοιν
                     II 106.
                     III 178a; Coray, "Ατακτα Ι 259, explique le mot par
μεσοϋπόχοιλον
                         πτὸ χυδαίως λεγόμενον ποκοίλι ήγουν υποκοίλιου".
                         bas-ventre.
                     III 278.
μεστόν
                     II 32. — IV 25.
μετ' (avec l' acc.)
```

II 16. - III 400l, 408a.

μετ' (avec le gén.)

μηχανημάτων

III 443.

```
μετά (avec l' acc.) III 174, 267, 277, 412a. — IV 91, 119, 147, 188,
                        192, 281.
                        152, 237, 245, 255. — III 1k, 15, 68, 212,
μετά (avec le gén.) Ι
                        229, 277, 278, 295c, 314, 315, 317, 321, 359,
                        379, 403a, 418a, 425, 447e. - IV 15, 18,
                        134, 134a.
                    III 116.
μετά (avec le dat.)
                    ΙΙΙ 197, voir μετέλαβον.
μεταλαβών
                    III 41. 419t.
μετανοίας
                    IV 12d, voir à ποντοσφίπτουρον
μεταξοσφικτουράτος
μεταξωτόν
                    Ι
                        50.
                    III 497.
μετέλαβον
                    IV 129p.
μετερχόμην
                    II 26q. - III 407. - IV 72, 73.
μέτρα
                    IV 72.
μέτρη
                    I
                        80, épithète de συγκοπή.
μετοία
                     II 8.
μετοιάσματα
                     H 26c, 76.
μέτρον
                     III 292.
μετρών (subst.)
                     IV 69.
μετοῶν (verbe)
μέχοι
                     II 21. — IV 187.
                     IV 187.
μέχοις
                     III 216nn.
 μέψεται
                         9. 12. — II 23, 99. — III 12, 45a. — IV 63, 80; etc.
 μή
                        42, 49, 22, 434. — III 366. — IV 472.
 μηδ'
                     I
                         136, 197. — III 216dd, 419. — IV 1h^*, 1ss.
 μηδέ
                         253. — III 21, 42, 43, 310a. — IV 174.
                     I
 μηδέν
                     III 419a.
 μηκύνω
 μηλίτσια
                     III 282.
                     III 57, 95, 255, 301b, 325r, 388, 400b, 400h,
 μήν
                         411a, 418. — IV 1s, 63, 174.
                     III 469.
 μήνα
                     II 27.
 μῆνα
                     II 26, durer pendant un mois.
 μηναιάζουν
                     II 64.
 μηναίον
                     III 80. — IV 89.
 μῆναν
                         28. — III 173a, 216mm, 331. — IV 1hh, 147.
 μήπως
                     I
 μηρία
                     III 372.
 μητοόθεν
                     IV 277.
 μητρός
                     II 25d.
 Μητροφάνην
                     III 387, voir notre Introduction, p. 18.
 μηγανάς
                     III 385.
```

```
IV 196.
μηχανήν
                III 400p.
μηγανικόν
                III 400p.
μηγανικῶς
μίαν
                III 84a, 183 (bis).
(μιγνύω)
                voir μίξον.
                II 26.
μικοά
                III 138d, 345.
μικράν
μικοάς
                III 412b.
                IV 1.
μικρόθεν
                    137.
μικρολαλεῖν
                T
                    194. - \text{II} \ 15. - \text{III} \ 29, \ 38, \ 135, \ 216j, \ 216k, \ 236,
μικοόν
                    325v, 347, 399, 400f, 400pp. — IV 86, 92, 116d,
                    164, 192, 220.
                IV 9.
μικοός
                III 393, 400n.
μικοότερον
                IV 32.
μικοοτερίτσιν
                IV 1, 1jj, 165.
μικοοῦ
                III 412c.
μικοούτσικον
                II 54a, chaudronnier.
μιλιαρᾶς
                III 101, chaudron, Sophocles, s. v.
μιλιάοιν
Μίλιν
                III 108, 354, 404e, voir van Millingen, Byzantine-
                    Constantinople, Londres, 1899, 5.
                III 132h
μιμήσασθαι
μιμοῦμαι
                IV 151, fautivement pour ήγοῦμαι.
                III 250.
μιμούμενος
μιξοκλαιάματα
                III 272a; peut-être μυξοκλαιάματα, de μύξα, morve?
μίξον
                II 63.
                III 132h, leçon fautive pour μιμήσασθαι.
μισήσασθαι
                    144, mercenaire.
μισθάονισσα
                I
μισθόν
                IV 140b.
                III 278.
μισόν
                IV 55, 70, écuelle; Sophocles s. v., Psichari, Études,
μισούοιν
                    165, G. Meyer, Neugr. Stud. III, 44.
                IV 62, mets, Sophocles s. v., G. Meyer, Neugr. Stud.
μίσσον
                    III, 44.
                III 166, 216y.
μίσσους
                III 285.
μιτυληναιόν
                II 26i. — III 406b, 407.
μόδια
                III 322.
μόδιν
                II 26i.
μοδίους
                    25, 141, 155, 198, 228. — II 19, 29, 68, 98, 111,
                I
μοι
```

115. — III 118, 131, 329, 439, 445. — IV 1e, 1y,

1ss, 53, 105, 116c, 141, 164, 165.

```
III 216hh; voir δμοιάζουν.
μοιάζουν
μόλις
                   264. - \text{II } 28. - \text{III } 1a, 206, 325a. - \text{IV } 1a, 1a
                   1l. 1nn.
μονάλλαγος
                IV 12b. qui n'a pas de vêtement de rechange. Com-
                   parer en grec moderne ἀνάλλαγος, non habillé.
                   en négligé.
μονάργα
                IV 1qq.
                III 337.
μοναστήρια
μοναστήριν
                III 224a, 378.
               II 25e. — III 391.
μοναστηρίου
μοναστοῦ
               III 230.
μοναγικῶς
               III 22.
               II 75.
μοναγοί
               III 428.
μοναγοῖς
μοναχόν
               III 289h.
μοναγός
               III 21, 289j, 379, 383, 384a, 397, 400k, 400r, 409.
               HI 230.
μοναγοῦ
               III 288a, 380, 428.
μοναγούς
               III 400s.
μοναγῶν
μονή
               III 28.
μονήν
               III 66, 71, 87, 353, 435, 439.
μονήση
               III 26.
μόνης
               III 198, 237.
               III 346, 363, 380, 423, 432.
μονης
               IV 1gg.
μονοκράτορ
μονοκοατορίας
               IV 1aa.
μονοκυθοίτσι
               III 175.
μονοκυθοίτσιν
               III 175.
μονόκυθρον
                   239. — II 104. — IV 63, pot-pourri; voir Coray.
                   Ατακτα Ι. 123.
                   235. — III 177. — IV 118.
μονοκύθρου
               II 23. — III 432e, 399. — IV 4ee, 116, 207.
μόνον
                   233. — III 27, 216r, 400r. — IV 282.
μόνος
μονοτοόπους
               III 231, mauvaise leçon pour δμοτρόπους
μόνω
               IV 1ee.
μοσχᾶτα
               II 46.
μοσχομυρίζει
               IV 132.
μόσχους
               II
                  42q.
μου
                   38, 50. = \text{II } 4, 35. = \text{III } 3, 420. = \text{IV } 4, 2; \text{ etc.}
μουλλώνεται
                   127, gr. mod. μουλλώνω (Vlachos μουλλόχνω), syno-
                   nyme de λωφαζω; voir Coray, "Ατακτα IV, 335.
               III 70, variante, peut-être fautive, de βουτλωμένας ou
μουνταλωμένας
```

μουτλωμένας.

μουρήνας	III $478a$.
μουφμουφίζης	III 46.
μουομουοίσει	III 218.
μουφμουφίση	III 218, 389.
μουμουρίσης	III 47.
μουφούνας	III 178a.
μουσταχᾶτα	III 459.
μουστάχι	III 492.
μουστάκιν	III 492.
μουτεμένον	III 354, voir le suivant.
μουτευμένον	ΙΙΙ 354. Ζωγράφειος Αγών, 22: ημουτεύω ποιώ τι
	μοτόν· ταὐτόσημον πρὸς τὸ μοδίζω, τίλλω"; du
	latin mutare, muer; cf. Du Cange, s. v. μοῦτα;
	dans les exemples cités par ce deinier, μουτεύω
	a aussi le sens de <i>muer</i> (non pas de "includere").
	Au présent passage, il y a un jeu de mots
	sur καλογεράκιν et καλόν ιεράκιν.
μουτλογατανόσκουφε	IV 234 dont le bonnet est garni de boucles et
	de ganses.
μουτλουμένας	III 70, variante de βουτλωμένας.
μουτλωμένας	III 70, comme le précédent.
μουχρούτια	III 456.
μουχοούτιν	IV 55, 70, variante et synonyme de μισούοιν; voir
h.g.o.Y.d.g.g.g.	G. Meyer. Alban. Wörterb 288 et ajouter
	aux renvois Sakellarios, 669.
μουχοούτινος	III 485.
μουχτε <u>φ</u> όν	IV 129h, 129i, cochon. encore usité dialectale-
μοοχιισον	ment; de μοχθηφός, à cause de son impureté.
μοχθηφιάν	I 26.
μοχθηφίαν μοχθηφίαν	I 42.
μοχθηφιαν μοχθῶ	I 92.
μυχυω μπηγοματσούκης	IV 140f. enfonceur de bâtons, de pieux, com-
μπηγυματουσκης	parer le vers 130a; variante σπηγοματσούκης.
	IV $130a$.
μπήγουσιν	IV 89f, voir έμποτόπουλου.
μποτόπουλον	III 1.47, variante de τουφδάτου. Le rapprochement
μπουρδᾶτον	avec $\mu\pi\sigma\tilde{\nu}g\delta\alpha$ (= $\tau\sigma\sigma\nu\beta\dot{\alpha}\lambda\iota$, Pernot. Études I,
	87 = σάκκος. Trimis. <i>Kymi</i> , 78) ne donne
	$o_1 = o_2 \times o_3$. Thins. Rymi, 10) he donne aucun sens satisfaisant.
,	aucun sens satisfaisant. III 358. variante graphique de πυρετόν.
μπυφετόν	
μπῶ	III 168. variante de ἐμπῶ.
μυγδαλίτσια	IV 129b.

I 121.

μῦθον

```
IV 1uu.
μυθοπλαστῶν
                           IV 1bbb.
μυθουργῶν
                           III 23.
μύθους
                           III 9, leçon incompréhensible.
μυιοπίας
                           II 26b. — III 108.
μῦλον
                           III 270a.
μυλωνᾶς
                           II 26c.
μυλωτικόν
                           II 3.
μυρίαις
                           III 329.
μυοιάκις
                           III 329.
μυρίας
                           IV 138.
μυοιεμπύοετος
                           IV 138.
μυριοεμπύρετε
                           IV 138.
μυοιοεμπύρετος
                           III 216bb, 263a.
μυρίζομαι
                           Ι
                              13.
μυρίζονται
                           II 28.
μυρίζουν
                           III 412d.
μυρίση
                           III 13.
μύομηκα
                           III 8, 21a.
μύομηκος
                               235.
                           Ι
μυρωδία
                           III 299, 412e.
μυρωδίαν
μυστήριον
                           III 325e, 325t.
                               19.
                           I
μυστικωτέρων
                           III 50.
μύτας
                           III 9, trou de souris, mais le mot va mal
μυωξίας
                               avec μύρμηπος du vers précédent.
                           ΙΙΙ 325f (νά μως), pour πῶς? cf. ἵνα μήπως
μως
                               III 216nn; III 400p.
```

N.

νά (suivi d'un subjonctif)	I	29, 30. — II 7, 10. — III 53, 55. —
		IV 22, 31; etc.
νά (suivi d'un passé) = ἄν	IV	92, 94, 95; etc.
$\nu\dot{\alpha} \mu\dot{\eta} = sans que$	I	55, 56; Legrand traduit fautivement:
		pour ne pas.
νἀγέρθη	Ш	419, pour νὰ ἐγερθη.
νάγέοθω	III	167, pour νὰ ἐγερθῶ.
νάγκώθην	III	192a, variante de νὰ ἀγκώθην.
νἇδες		193.
νἄζουν	IV	25.
νάθημα	IV	89a, lecon fautive pour ἀνάθημα.

```
ναί
                IV 89a.
νἄμαθα
                IV 25.
νἄμαθεν
                III 412i.
νᾶμαν
                II 42f, vin que donnent les fidèles pour l'eucharistie;
                    cf. Sakellarios, 672; Dieterich, Sporaden, 187.
                IV 92.
νἄμουν
νἄμπηξεν
                III 165.
                IV 127.
νἄπαιοναν
νἆπες
                IV 272.
νἄπια
                III 155.
νἄπιανα
                IV 119.
νάργάζουμουν
                IV 129a, 129o.
ναρθήκια
                    95.
νἇσαι
                III 364.
                IV 256.
νάτρωγες
                IV 129r.
ναύκλερος
                III 310.
ναδρα
ναθρισκα
                IV 129p.
                III 204. — IV 31.
ναΰρω
ναυτικήν
                IV 129o.
νἇχα
                IV 129r, 226.
νἄχασιν
                IV 129n.
νέας
                IV 1r.
                IV 111, voir l'Introduction, p. 17; Papadimitriou,
Νεεμάν
                    52 - 57.
νεκοόν
                I
                    209.
                IV 132.
νεκοῶν
Νεκτάριον
                III 415.
                III 1f.
νέκυν
νέοι
                II 75.
                III 428.
νέοις
νέον
                III 400y.
                III 20.
νέος
νέους
               III 428.
νεροκοπημένον
               III 420, 313, 387.
               II 56. — III 401, 121, 225.
νεφόν
               III 263b.
νεροῦ
               III 315, 442q, 443.
νεφούτσικον
νεύματι
               IV lee.
               IV 237.
νευρώδη
νεύρων
               III 278.
νεύση
               III 372.
               IV lee.
νεύσης
```

```
III 302.
νεύω
νεφοά
             III 419i.
νεωτέρου
             III 193, probablement avec le sens de νέος; Legrand,
                 Bibl. gr. vulg., t. II, p. 51, v. 3, δ νιώτερος ζητά φιλί
                 κ' ή πόρη δακτυλίδι, cf. ibid.. v. 16, 18, etc.
νηστεύουσιν
             III 272a.
νηστευτάς
             III 272e.
             III 272.
νηστικόν
                 138. — III 411.
νηστικός
νικητήν
             III 400x.
νικητικάς
             III 17.
             III 2.
νικοποιῶ
             III 107, pour νίμμαν.
νῖμαν
νινίτσιν
                 194. petit enfant; cf. Coray, "Ατακτα IV, 350; Kretsch-
                 mer. Lesbos, 422.
             voir νίψε et suiv.
(νίπτω)
νιστίαν
             IV 131, variante de ίστίαν.
             IV 64.
νίψεται
νίψιμον
             III 107.
             III 107.
νίψον
             III 325g.
νοήση
             II 25c.
ι οήσης
             voir νομίσαντες.
(νομίζω)
             III 323, 408. — IV 12.
νομίσματα
νομίσαντες
             IV 179.
             HI 233.
νόμοι
             III 233.
νόμος
             III 289.
νόμους
             III 216j.
νοσηλευθείς
                 21.
νόσημα
             T
             III 406a.
νοσήση
             III 6, mot mutilé.
νοσυν
νοσοῦντος
             III 6.
νοσούντων
             III 6, 400 qq.
νόσους
             III 6.
(voom)
             voir vochon et suiv.
νοτάρη
             IV 245, 254.
νοτάρην
             Ι
                 99.
νοῦν
                 457. — III 24, 330. — IV 182.
νουνεχής
             III 400e.
              HI 400z.
νουνεχῶς
             IV 1kk, voir l'Introduction, p. 17; Papadimitriou. 52-57.
Νουραδίνος
νοῦς
              III 325g.
```

(νοῶ) voir νοήση et suiv.

ντόμνοε 1 252. M. Vasmer nous communique au sujet de cette

forme la note que voici: "cf. ντόμπος, aksl. dobrŭ oder vielleicht aus metrischen Gründen an dieser Stelle dobbre, was ein spät-aksl. dobŭrŭ voraussetzt (vgl. dazu Sobolevskij. Lexcii po istorii russkago jazyka, 3te Aufl. 53 sq.)." Le mot slave a le sens de bon;

cf. Kretschmer, Lesbos, 431.

νύκτα ΙΙ 47α.

νύπταν III 216hh.

νυκτοκλέπτην ΙΙΙ 400*jj*.

νυκτοκλέπτης ΙΙΙ 400 ή.

νῦν III 132e, 201, 248, 263b, 290, 358, 367, 387, 396, 400cc, 419h, 436, 442, — IV 159.

νυστάζοντες ΙΙ 90. νυστάζουσιν Π 90. νυστάζω ΙV 268.

νῶμον IV 110, pour ὧμον.

Ξ.

ξάπτη III 325r. variante de έξάπτη.

ξάφες III 358, variante de έξάφες.

ξε- voir à έκ-.

ξέβαινα III 132b, variante de ἐξέβαινα

ξέλθω III 270, variante de ἐξέλθω.

ξένας III 295a. ξένης III 196.

ξενιῶνα ΙΙΙ 334a, pour ξενῶνα.

ξενιώναν ΙΙΙ 334α.

ξένοι ξένον I 53. III 442.

ξένους III 380.

ξενῶνα ΙΙΙ 334a. — IV 89.

ξερόν ΙΙΙ 418.

ξεροχασμᾶσαι III 46; voir Hesseling. Ξηρός (Sertum Nabericum a philologis Batavis collectum, Leyde, 1908, 154).

ξεύφεις IV 167, variante de έξεύφεις.

ξη**ρά** III 97.

(ξηραίνω) voir ἐξηράνθη et suiv.

ξηφοκοιτίας III 419**p**.

ξηρόν ΙΙΙ 97, 213, 418.

ξηφοφαγίαν ΙΙ 19c.

οίδα

οίδας

III 325m.

```
III 283d, 284, 286, 419x.
ξηφοφαγίας
                III 273.
ξηροφαγούντες
                III 273.
ξηροφαγοῦσιν
                ΙΙΙ 47, voir ξεροχασμάσαι.
ξηφογασμᾶσαι
                III 179, nuque du poisson nommé don.
ξιφιοτράγηλον
                III 179, comme le précédent.
ξιφοτοάχηλον
                III 179, leçon probablement fautive pour ξιφοτράχηλον.
ξιφοτοόχηλον
                IV 110, variante de ὀξυγάλακτος.
ξυγάλατος
                III 221, 261.
ξύδιν
                I
                    254. — III 101.
ξύλα
                II 30. - III 101.
ξύλον
                II 42, synonyme de πουνουπίδιν?
ξυλοκοάμβιν
                III 360a.
ξυλώσωσι
                III 400kk.
ξυραφιστής
                II 47a, lecon fautive pour \psi \tilde{v} \chi o \varsigma.
ξῦχος
                                     0.
                    6, 14. — II 2, 3. — III 29, 114. — IV 1, 11; etc.
δ
                III 340d, 400n. — IV 128.
                voir ώγκώθην.
(dyna)
                III 362; Germano: "guai, calamità γοή, ἡ, βάσανον, τὸ",
dyóŋ
                    cf. ibid. s. v. danno: ,,με το γόμου, γόημου, γάϊμου", et
                    Somavera, au mot yó. La forme yáï est le vénitien
                    quai; τὸ γόι fait penser à un substantif verbal
                    de γοίζω.
                III 362, voir le précédent.
δγόν
                III 362, variante du précédent.
őγου
                III 45a, 45b. pour \delta \epsilon \tilde{\imath} \nu \alpha.
δδεῖνα
                III 69.
δδεύει
                    261.
δδ[ηγία]
                I
                IV 122.
δδοιπορῶν
                III 68. — IV 107a.
δδόν
                III 470.
δδόντας
                III 419x.
δδόντες
δδόντια
                III 365.
δδούς
                III 68.
δδυομοῦ
                II
                   16.
                II
                   16.
οδυρμών
                    53, 63. — II 27, 77. — III 74, 132c. — IV 291; etc.
of (masc.)
oi (fém.)
                III 216d, 400jj. — IV 129m. 270.
```

47, 102. — II 27. — III 132*i*. — IV 90, 104.

```
οἶδες
                III 325m.
                III 400 i.
οἰκείας
οἰκέτην
                IV 1tt.
οἰκίαν
                П
                   110.
                IV 92.
οικοδεσπότης
οἰκοκυρεύω
                II 110.
                    270.
οἶκον
                I
οἰκονομίαν
                II 19d.
                III 111.
οίκονόμον
                III 70a, 113.
οἰκονόμος
                I
                    92.
οἰκονομῶ
                T
                    64.
οἰκοσκευή
                II 62.
οἴκου
                III 419bb.
οἰκτείρει
οίκτειοήσει
                III 419bb.
                IV 281.
οίκτιομῶν
οἶκτον
                II 11.
οἰκτρόν
                III 431a.
                III 238.
οἴμοι
                    26q.
οἰνάρι . . ν
                \Pi
οἶνον
                III 283e.
                III 419i.
οίνοπότης
                III 226.
οἴνου
                III 386.
οἰνοχόον
οίόν
                II 6.
οίος
                II
                    6.
οίός
                II 6.
                III 16.
οίτινες
                IV 94, gr. mod. κάποιας.
δκάποιας
δκάποσαι
                IV 126, gr. mod. κάμποσες.
δκάποσες
                IV 126.
δκάπου
                IV 83, 99, gr. mod. κάπου.
δκάτι
                II 68c. — III 325e, 325j, 325v. — IV 129p, 177, gr.
                    mod. κάτι.
δκάτις
                III 344c, quelqu'un.
ονταποδίτσια
                III 275a.
                III 415.
'Οπτάριον
                III 216u.
ἀπτώ
                III 337, 400c.
δλα
```

δλην III 272.
 δλης III 9.
 ὀλίγας II 84.

δλας

III 273. — IV 55.

```
III 283.
δλιγάς
                   193, 265. — III 182, 21600, 216pp, 218, 270, 371,
δλίγον
                   400f, 412g, 413, 434. — IV 129n, 197, 235.
               III 176, 216pp, 283a, 334, 412e, 412f
δλιγόν
               III 310a.
δλιγοστά
όλιγούτσικον
               III 388, 400o, 412d.
               III 412f.
όλιγοψυχήση
               III 219.
όλιγωρίας
               IV 37.
όλιγωρῶ
όλιγώτερον
               III 388.
               III 363.
δλόγυμνον
               III 419n.
δλόγυμνος
               III 273.
δλοι
               IV 89.
δλόκληφον
               Ι
                   81.
δλοκλήφου
               IV 372.
δλοκόκκινον
               III 341. — IV 116b; nom de monnaie, δηνάφιον.
δλοκοτίνιν
                III 237.
δλον
                IV 29, 264.
δλους
                   67. — III 9, 40, 45a, 45b, 105, 132, 173, 216dd,
δλως
                    273, 331, 349, 366, 419j, 419s, 447a. — IV 106.
δμαδόν
                II 63.
                IV 214.
"Ομηφον
                II 68d.
δμιλήσαι
                II 19m.
δαιλίαν
                   148. — II 19b. — III 366.
δμμάτια
                III 392.
δμοια
                III 354.
δμοιάζεις
δμοιάζουν
               ΙΙ 93; cf. μοιάζουν.
               ΙΙΙ 257, 400 jj. — IV 272; voir ωμοιαζεν.
δμοιάζω
δμοίαν
               I
                   107.
               III 232.
ύμοίοις
               III 392.
δμοιον
               III 400i.
δμοίως
δμοτρόπους
               III 231.
                   15, 98.
δμοῦ
                III 231.
δμοφούνους
δμοφώνως
                IV 171, 197.
δμωνυμίαν
                III 301b.
                   40, 164. — II 109. — III 18, 177, 216m. —
δμως
                   IV 1z, 116e.
őν
                IV 157, 183.
```

IV 44.

ονειδίζη

ć	δνειδιζόμενος	III	419 s .
Ċ	ουειδισίαν	Ш	419 n .
Ċ	δνειδισίας	I	43. — III 348, 419 <i>n</i> .
ć	ύνομα	III	325e.
ć	δνομάζω	I	120; voir δνομάσουν.
ě	δνόματος	III	291.
ě	δνομάσουν	IV	44.
ć	ύντα	III	438.
ć	δυταν	IV	58, 130b, 259.
ð	δυτάν	IV	5, 7.
ć	ύντως	Ш	289 o .
ě	δινύχων	Ш	12.
ě	βξείδιν	II	39.
á	ὄξο <i>ν</i>	III	226.
ć	ίξος	П	59, 60. — III 151, 221, 226, 261.
ä	ξύγαλα	IV	109; ce mot est identifié avec le
			γιαούφτι moderne par M. Ménardos
			dans la revue 'Η μελέτη, 1908, 255.
ě	βευγάλακτος	ΙV	110, variante ξυγάλατος.
	ξύγαλαν		109, 412.
	δ ξυγαλατᾶς	IV	109.
	δξύγαλον	IV	109, 112.
	 βξύγαλου	IV	109.
	 Θξύδιν	II	39. — III 221, 261, 322.
	ζξυνον		289j, 387.
	- βξυνόγλυκος	III	149.
	οπαδούς	I	134.
	οπήν	I	184.
	ὀπισθοποδῶ)	voi	r ὢπισθαπόδησα.
,	· δπλιτῶν	I	135.
	δποίαν δε	I	2.
	δπόταν	III	32.
Ì	δποῦ (adv. de temps ou de lieu)	I	61 III 216i.
	δποῦ (adv. de relation)	II	94. — III 187. — IV 19, 21, 24,
	(automorphism)		130a, 198, 273.
;	о́поv (adv. de lieu)	IV	203.
	onov (adv. de relation)		96a, 96b.
	Οππιανόν		215, 216, 219.
	Οππιανός		223.
	οπτασίας		196, 295a.
	οπτούτσικα		158, caritatif de δπτά.
	οπτούτσικος		161.
	οπως		400qq IV 1f, 105.
	-		

```
δράματα
                  III 216hh.
                  IV 1pp.
δοᾶς
                  III 404d.
δρᾶται
                      33.
δογήν
δοειτοόφους
                  II 102.
                  III 216bb. 291a.
ὄφεξιν
                  III 201, leçon fautive pour ἐφεύγομαι.
ὀΘεύγομαι
                  III 39.
ὄρθοον
δοίζει
                  III 113, 402.
                   III 353; voir ω̃οισα.
δρίζης
                   T
δρίσει
                       36.
                   III 404d.
δομᾶ
                   III 404d.
δομᾶται
                   III 389; voir ωρμησα et suiv.
δομήση
                  IV 1rr.
δομον
                  IV 1f^*.
δομος
(δομῷ)
                   voir δομφ et suiv.
                   III 356.
δονίθιν
όρνιθοκορυζιάρικον ΙΙΙ 356, voir le suivant.
δονιθοκοουτζιάοιν
                   III 356, oiseau qui a la pépie
                   III 289i.
õoov
                   III 63, préposé aux provisions; Paspatis, Gloss.
δροειάριος
                       397: , ώρειάρης, αντί ώρειάριος, δ έπι των σίτων καί
                       άλεύρων της Νέας Μονης ἐπιστάτης".
                   III 279.
δρύζιν
                   III 400bb.
ὀρφανῶν
δρῶν
                   III 241; voir δρᾶς et suiv.
δρῶνται
                   III 289m.
δρῶσι
                   III 403a.
                      159. - II 11, 12, 19j, 66.
őσα
                   III 132<sub>f</sub>.
δσάκις
őσει
                   IV 116e, variante de δσον, cf. ώσεί.
อ๊ơท
                   III 132e.
อ๊ฮอง
                   III 132e, 328. — IV 116e.
δσπίτιν
                      28, 75, 90, 152. — II 42d, 73.
οσπριούτσικον
                   II 30a, caritatif de ὄσποια.
ὀστᾶ
                   III 216pp, 419p.
ὀστέα
                   III 419p.
δστις
                   III 164.
όστρειδομυδίτσια
                   III 277.
δσφοήσει
                   III 287b.
                       129. — II 85. — III 38, 67, 132c, 141, 325i,
δταν
```

405. — IV 5, 7, 9, 49, 58, 65, 130b, 157.

```
II 26k.
őτε
                 131, 187, 190, 259, — II 14, 19, 93, 108. — III 33,
             T
őτι
                 67. 136. 216z. 269a. 400b. 400d. 400f. 400hh. —
                 IV 26, 29, 42, 43, 127a, 142, 179, 191, 195, 207.
              voir à à \(\partia\) orov.
őrov
                 13, 42, etc. — II 18, 25, etc. — III 40, 105, etc. —
οů
                 IV 26, 97, etc.
             III 223 (\delta c \circ \delta), III 310 (\delta c \circ \delta); voir aussi à \delta c \circ \delta.
οð
                 18, 103. — III 173, 325r, 352, 353, 419cc.
οὐδ'
                 52, 79, 80, 85, 144, 172, 194, 230, 231. — II 96a. — III 4,
οὐδέ
                 23, 65, 85, 92, 137, 220, 283e, 352, 378. — IV 222, 287.
             III 6, 81, 85, 97, 187, 333, 400f. — IV 9, 67, 135, 215
οὐδέν
                 219, 264.
οὐδέναν
             III 81.
             III 197.
οὐδέποτε
             II 25.
οὐδόλως
oขัช'
             III 19.
                 6, 10, etc. — II 24n, 27 etc. — III 67, 74d, etc. —
оὐх
                 IV 5, 7 etc.
                 6, 12. — II 77. — III 22, 139, 187, 216s, 216kk,
οὖν
                 272q, 367, 381, 400pp.
             IV 239.
οὖσαν
οὐσίαν
             II 96.
             II
                96, 96e.
οὐσίας
οὔτε
             I
                 87.
οδτος
             III 9.
οΰτω
             III 442. — IV 1h, 1x.
                 40 (bis). — II 22 (bis), 260, 70. — III 7, 19, 288a,
οῦτως
                 400a, 400i, 442 - IV 1x.
             III 19. – IV 116e.
οὐχ
δφθαλμούς
             Ι
                 170.
             IV 62a.
οφτόν
             I
                 132.
δχλαγωγίας
             II
                 71.
οχλήσεως
ογυρωθῶσι
             III 400cc.
ογυρωθῶσιν
             III 400cc.
             IV 134.
δψαοίων
             II 42b (?).
ὀψάρωγας
             III 267, synonyme de οψικάτορας.
δψικαρίους
                 112. — III 267; gens de la suite.
δψικάτορας
                 112. — III 267; suite. cortège; cf. G. Meyer, Neugr.
οψίκιν
                 Stud. III, 72.
```

II 31.

οψώνιν

П.

```
IV 230.
πάγει
                  IV 154.
παγετοῦ
                  IV 154.
παγετῷ
                  III 275.
παγούρια
                  IV 263, 266; voir πάγει et ὑπάγω.
πάγω
                  III 211.
παγώση
                  IV 269, pour πάσχω, gr. mod. παθαίνω.
παθάνω
                       215. — II 95.
πάθει
                   III 382a.
παθείν
                      17 (bis), 18. — II 95.
πάθος
                  Ι
                      219.
πάθους
                       221, 256. — III 441a.
                   I
παϊδας
                       63, 240, 253. — III 295e.
                   I
παῖδες
                       91, 125, 150.
                   Ι
παιδία
                       26h, 58. - III 92, 93. - IV 41, 43, 50, 51.
                   II
παιδίν
                      34a.
παιδίτσια
                   II
                   Ī
                       215.
παιδός
                   I
                       208, 260.
παίδων
                   I
                       176.
παίζη
                   III 295b.
παιζόμενον
                       10.
                   Ι
παίζοντας
                   III 295b, 295f.
παίζουν
                       11. - III 295e.
παίζουσι
                   III 295e, 295f.
παίζουσιν
                       26m. - III 270a.
παίζω
                       15.
 παίζων
                   IV 127a, variante de ἐπαινῶ.
 παινῶ
 παίονης
                   IV 140b.
                   III 400c.
 πάλαι
                   III 355.
 παλαιοκάλιγον
                   IV 180.
 παλαιόν
                   III 356.
 παλαιόπληγον
                   IV 267.
 παλαιόσπιτον
 παλαιοχαρβαλωμένη ΙΥ 258.
 παλαιῶν
                    III 23.
 παλαμιδαν
                    III 205, 2160, 216t, pg. πηλαμύς, voir Coray, "Αταπτα
                        I. 73.
 παλαμίδας
                    III 216c. 216j. 216p, 216w. 216dd, 216gg, 216hh.
                    III 216d. 216l.
 παλαμίδες
```

```
III 205.
παλαμίδιν
                  III 99.
παλαμιδόχομμα
παλαμιδόκομμαν
                  III 99.
                  IV 28.
παλαμιδοκόμματα
                  III 166.
παλαμναῖος
                  III 166.
παλαμναίους
                  III 63.
παλατιανός
                  III 73.
παλάτιν
                  III 70b.
παλατῖνος
παλάτιον
                  11 21
                  III 216n.
πάλε
                  III 163.
πάλι
πάλιν
                  Ι
                      9, 141, 169, 186, 199, 204, 222, 232. — II 19e.
                      19o. 26d. 56b. 107. — III 74a. 115. 146. 163.
                      172, 177, 216aa, 216ee, 308, 314, 325d, 384,
                      396 400c, 400pp, 404e, 404k, 404l, 412h, 412l,
                      414u, 447f. = IV 1mm, 53, 58, 89a, 142a, 156,
                      162, 206, 258,
                  IV 208, faute de copiste pour \pi\alpha\tilde{v}.
παλλ'
                      197.
παλληπαρεύεσαι
                  III 289p.
παμβασιλεῦ
                  III 424.
παμπλείστους
                  III 166, variante de παλαμναίους.
παναμναίους
                  111 414.
πανάριστον
πανάγοαντε
                  I
                      175.
πανευκλεοῦς
                  II
                     96d.
                  II 96d.
πανευτυγοῦς
παννίτσιν
                  III 339.
πανοσίου
                  III 34.
                  III 400m.
πανουργίαν
                  II 1, 101.
πανσέβαστε
                  III 73.
πάντ
                      41, 115, 120, 147. — II 19n, 62, 73, 96, 96e. —
πάντα
                      III 28, 31, 73, 118, 237, 252, 312, 314, 393, 400i,
                      419c. — IV 157.
                  III 420. — IV 160.
παντάναξ
παντάπορος
                  II
                     2.
                      221. — III 91, 231, 400i.
                  I
πάντας
                  III 141, 216e, 216g, 216p, 257a, 367, 382, 400j,
πάντες
                      429. — IV 44, 178.
                     3, 79.
πάντοθεν
                  \Pi
                  I
                      4.
παντοίας
```

III 295c.

Παντολέοντος

παρακρουνιαροκέφαλον

```
παντός
                      III 69, 272f, 343.
                         57. — III 69, 75, 82, 132a, 212, 216x, 216y.
πάντοτε
                         257, 272g, 283c, 301c, 305, 384a, 400mm,
                         406a. — IV 86, 89b. 238.
                         243. — II 78, 81. — III 449i. — IV 1f^*,
πάντων
                         1rr. 1vv. 283, 284.
πάντως
                     II 28, 62. — III 132\alpha, 309, 367. — IV 1v, 44.
πάνυ
                      IV 180
παξιμάδια
                      III 179.
παξιμάδιν
                      III 97.
παπᾶ
                      IV 137.
                      IV 140, 141a.
παπαδικά
παπᾶς
                      II 42d, 68c. — IV 100, 198.
                     IV 261.
πάπλωμαν
                     IV 277.
παπποτερόθεν
παφ' (préposition)
                         129, 189. — III 36, 228, 289k, 419u. — IV 29.
                         91, 177, 238, 269. — III 34, 216i, 216k,
παρα (préposition)
                         289m. 289p.
παρά (conjonction)
                     Ι
                         32. — III 216 a. — IV 257.
παραβάλλων
                         101.
                     T
παραβάλουν
                     III 325a.
παραβατόν
                     III 74b, obscur à ce passage.
παραβίαζε
                     III 400e, leçon fautive pour παραβίβαζε.
παραβίβαζε
                     III 400e.
παραβιβάζω
                     III 216x.
παραβλέπη
                     III 400h.
παραβροντισμένοι
                     II 94.
παραγγέλλει
                     III 386, 392, 400a, 400i, 406, 410.
παραγεμιστοτράγηλος
                     IV 12d, qui a le cou extrêmement replet.
παράδειγμα
                     III 231.
(παραδίδω)
                     voir ἐπαρεδώκασιν.
παραδραμών
                     IV 1g.
                     IV 97, 225, aide-mitron.
παραζυμωτής
παράθεσιν
                     III 174.
παραθέσουσι
                     IV 64.
παραθέσουσιν
                     IV 64.
παρακαλεσίας
                     III 272a.
παρακαλῶ
                     III 272b. 431a.
παρακαλών
                         174. - IV 1d.
παρακκλησιάρχης
                     III 60, variante de παφεκκλησιάφχης.
(παρακλῶ)
                     voir έπαφεκλάσθη.
παρακρανιαροκέφαλον
                     IV 44 cerveau détraqué, var. σαλοκοανιοκέφαλον.
```

IV 44, variante du précédent.

```
III 399.
παρακύψη
παραλαβοῦσα
                   T
                       221.
παράλυμαν
                   IV 96a, ce qui est décousu.
παραλύω
                   voir ἐπαρελύθην.
                  III 47.
παραμουρμουρίζης
                   III 345.
παραμυθίαν
παραμυθίας
                   T
                       223.
                       188. entr'ouvrir.
παρανοίγει
                   I
                   III 239, 424.
παρανομίας
                   III 33.
παρανόμους
                   III 33.
παρανόμως
παράξενον
                   III 325e.
                       202.
παραπεινᾶν
                   I
παραπέμψει
                   III 435.
                   III 435.
παραπέμψεις
                   Ī
παραπνευμονίαν
                       22, pour περιπνευμονίαν.
παραπονεμένα
                   I
                       224.
παραπονεμένη
                   I
                       54.
                   III 419bb.
παραπονεμένον
παραπόνεσες
                   III 254b. 419aa.
παραπόνεσιν
                   III 325t.
παρασημαίνει
                   IV 1v.
                   IV 1v.
παρασημαίνων
                   III 273.
παρασκευή
παρασκευήν
                   III 273.
παράστα
                   III 112, 114.
                       89.
παραστήκονται
                   Ţ
                   IV 279.
πάρασχε
παρατρέχεις
                   ΙΙΙ 68; voir παραδραμών, παρέδραμε.
                   III 122.
πάραυτα
                       260.
                   Ι
παραυτίκα
                   III 115, variante de περίχυσε.
παράχυσε
παραγωροῦσαν
                   III 132a, variante: ἐπαρηγωροῦσον.
                   III 400h, 412k, chanter trop, ennuyer de ses cris.
παραψάλλη
                   I
                      244.
παρέδραμε
                   IV 21, variante de ἐπαρεδώκασιν.
παρεδώκασιν
                   III 328. leçon fautive pour πρός ἐκβολήν.
παρεκβαλείν
                  III 400p; Sakellarios. 715: παραβγάλλω ξεβγάλλω; cf.
παφεκβάλη
                      Paspatis, Gloss., 271.
παρέκει
                  IV 102a.
                  III 59, 60, celui qui aide ou remplace l' ἐκκλησιάρτης
παρεκκλησιάρχης
(παρεκκλίνω)
                      voir παρεξέκλινα.
```

IV 94, variante de ἐπαρελύθη(ν)

παρελύθη

```
παρέμπω
                  99. de παρεμβαίνω, sens obscur à cet endroit.
παρεξέκλινα
               II 15.
               III 447d.
παρέξη
πάρεξον
               III 445.
               I
                   114.
παρεστησάμην
παρέστησε
               III 1g.
παρέστησεν
               III 1g.
παρέτουνεν
               III 167, variante de παρώτρυνε.
                   200, 236, 254. — III 289k. — IV 57, 95, 103.
παρευθύς
               Ι
παρέχυμα
               III 148, variante de περίχυμα.
παρέγυσε
               III 115, variante de περίχυσε.
(παρέγω)
               voir παρέξη et suiv.
               III 395.
πάρη
               III 157, variante de ἐπαρηγορήθην.
παρηγορήθην
               III 325v. 347.
παρηγόρημα
παρηγόρημαν
               III 347.
                    210. — III 138d, 345.
παρηγορίαν
               Ī
               III 61, 74d, qui chante faux.
πάρηχος
               III 132a, variante de παραχωρούσαν.
παρηχωροῦσαν
(παρίστημι)
               νοίτ παράστα, παρεστησάμην.
               II 26h, synonyme de έστία; voir Du Cange au mot στία.
παριστίαν
παρό
               III 384a. — IV 29; au lieu que.
(παροδηγῶ)
                voir παρωδήγησας.
(παροξύνω)
                voir ἐπαρώξυνε.
(παροργίζω)
               voir έπαρόργισεν.
                voir παρώτουνε.
(παροτρύνω)
πάρουν
                III 216nn.
πάρουσιν
               III 216z.
               III 359.
παροησίας
               III 168. — IV 208.
πάρω
                   110.
παρωδήγησας
παρώργησεν
               III 167.
               HI 467.
παρώτουνε
               III 108.
πάς
                III 25a.
πᾶσα
                    81.
πᾶσαι
                III 242.
πᾶσαν
                III 404h.
πάσαις
                III 37a. — IV 144.
πάσης
                IV 291.
πᾶσι
πᾶσιν
                III 25.
                III 162, variante de πεπασμένος.
πασμένος
πασπαλᾶτα.
                III 106, menu comme fleur de farine.
```

```
(πάσσω)
                voir πάσω et πεπασμένος.
                    42a.
παστά
                IV 129i.
παστελλοπούλης
παστομαγειρίαν
                \Pi
                    104.
                    265. — III 179.
                Ι
παστόν
                II
                    26p.
παστοῦ
                III 310b, variante de σπαστοεύουν.
παστοεύουν
Πάσχα
                III 81 (bis).
                    47. — II 47.
Πασχαλίαν
                Ι
                III 81.
Πάσχας
                III 261, 384a; voir παθάνω et suiv., πέπουθα et suiv.
πάσχη
πάσω
                III 240 (bis).
                III 289, 333, 334a, 337, 339, 340a, 340c, 341, 343,
πάτεο
                    344a, 344c, 376.
                III 145, 400bb. — IV 14c.
πατέρα
                III 107, 272e.
πατέρας
                III 209, 289c.
πατέρες
                III 289.
πατέρων
                III 35. - IV 1.
πατήρ
                    76.
πάτος
                    191.
πάτου
                IV 29.
πάτους
πατράσιν
                III 107.
                III 447f.
Πατοί
                III 382.
πατοιαοχεῖον
πατριάρχην
                III 382.
πατοικά
                III 377.
                II
                    8.
πατοικήν
                IV 13.
πατοικοῖς
                II 77, 83.
πατοικόν
                IV 277.
πατρόθεν
                III 34, 238. — IV 14e, 166.
πατρός
                I
                    63.
πατρῷον
                IV 208.
παῦ'
                III 288.
παύοντες
παύουσι
                III 288.
                III 288.
παύουσιν
                III 106, 358.
παῦσε
                III 249.
παύσεις
                III 249.
παύων
                IV 238, pour παχυνομένην; cf. le grec mod. παχαίνω.
παχαινευμένην
παχυμολαρᾶτος
                IV 4, voir le suivant.
```

παγυμουλαράτος ΙΥ 4.

II 2.

πένης

```
II 34, 104. — III 160.
παχύν
                II 49.
παχύτερα
πέ
                III 216ff.
πεδίον
                III 375.
                ΙΙΙ 270a, παίζω την πεζάλαν; comme Coray, nous igno-
πεζάλαν
                    rons le sens de cette expression.
                voir ἐπέζευσα.
(πεζεύω)
                II 10.
πεζολεξίαν
                III 137, 269.
πεζόν
                II 20.
πεζοπορίαν
πεζοπορῶν
                III 400mm.
                III 68. - IV 3.
πεζός
                III 400.
πεζούλι
                Ι
                    136.
πεζῶν
                IV 140c, variante de ἐπιθυμεῖς.
πεθυμᾶς
πείθεσθαι
                IV 14f.
                III 446; voir πεισθης et suiv.
πείθομαι
(πείθω)
                voir πείσω.
                IV 116c, 206 (bis), 221.
πεῖνα
πεῖμα
                IV 73, pour πεῖνα.
                IV 17a, 38, 73, 214, 215, 219, 227, 229.
πεῖναν
                IV 37, 102a, 158.
πείνας
                IV 175.
πεινᾶς
                Ι
                    56.
πεινάσω
                IV 158.
πείνη
                III 308.
πεινῶ
πεινῶν
                III 308, 309.
                III 431.
πεινῶντα
                III 216m.
πεινῶντες
                IV 14a.
πεισθής
                IV 13.
πείσθητι
πεῖσμαν
                III 325a.
                III 330.
πείσω
                IV 11, 1m, 1o.
πέλαγος
                III 440.
πελάγους
                    257.
πελεγοίνος
                III 132a.
πελεγρίνους
πέμπον
                III 176.
πέμπτον
                III 158.
πέμψης
                III 391.
                III 431a, 442.
πένην
                III 90.
πενήντα
```

```
223
πένητες
                  II 74, 82.
                  II 83. — IV 151.
πενίαν
                  IV 280.
πενίας
πέντε
                  III 216h.
                  III 154.
πεπανή
πεπασμένος
                  III 162, variante: πασμένος.
                  III 183. — IV 124.
πεπέριν
                  IV 121.
πεπεφοτφίπτας
πεπλησμένα
                      122.
                  III 250.
πεπλουτηκώς
                  III 331.
πεποιημένον
πέποικε
                  III 1d, variante: ἐπέποικε.
πέπονθα
                      268.
πεπόνθασι
                  IV 1jj.
πεπόνια
                  II 65c.
πέπτον
                  III 158, pour πέμπτον.
πέραμαν
                  III 108a, 404d, IV 129p; Paspatis, Βυζαντιναὶ μελέται,
                      165, pense qu'il ne s'agit pas ici de Galata, mais
                      de l'endroit où l'on s'embarquait pour Galata.
                      aujourd' hui Valouk-pazar; c'est près de là que
                      se vendent encore les ἰατοικὰ σπέοματα. Voir
                      Βενετίκους.
                  HI 358.
πέρασε
περέχυμα
                  III 148, variante moderne de περίχυμα.
περέγυσε
                  III 115, variante moderne de περίγυσε.
περεγύτην
                  II 51a, doucheur.
περί
                  III 195, 324, 400qq.
περιβόλιν
                      83.
περιεπάτει
                  IV 3, variante: ἐπεριπάτει.
περιθρασυνθῶσι
                  IV 1dd, par correction.
                  IV 1dd. voir le précédent.
περιθραυθηθῶσι
περιθραυθησῶσι
                  IV 1dd, voir περιθρασυνθώσι.
περικόπτουν
                  IV 205.
                  II 10, corrigé en περιττολεξίαν.
πεοιλεξίαν
                  IV 96.
πεοιμάζωσε
πεοιμένων
                      201.
                  III 91. — IV 136.
πεοιπάτει
                  III 325e; voir περιεπάτει.
περιπατεῖ
                  II
                      88.
περιπατοῦν
                  III 400ii.
περιπατῶ
                  IV 111, 122, voir ἐπεριπάτει.
πεοιπατῶν
                  III 232.
περιπέση
```

III 246.

περιπροφητεύομαι

Πέτρον

III 440.

```
I
                    156.
πεοιοραπίσω
                 I
                    86, en parlant d'un mur; cf. ἀνερράψω.
πεοιοράψη
                 IV 86.
περισουφρώσω
                 III 375, 419a.
πεοισσά
πεοισσήν
                    72, 195. - III 412e.
                    267. — II 31.
περισσόν
περισσοψωρίζης
                 III 47.
                 II 2. variante du suivant.
περιστατεμένος
                 II 2. environné.
πεοιστατημένος
περιστατιζόμενος
                 II 4, comme le précédent.
περιστρεφόμενος
                     205. — III 303.
                 IV 25a (?); le sens de amoncelé ne convient pas ici.
πεοισωρεμένην
                 ΙΙ 4, variante de περιστατιζόμενος.
περιτειχιζόμενος
                    164, étourdir; voir plus loin τραλίζονται.
περιτραλίσης
                 Ι
περιτρέχεις
                 III 68.
                 II 10, par correction (ms. πεοιλεξίαν).
περιττολεξίαν
                 Ι
                     8.
πεοιφανεία
                     21. pour περιπνευμονίαν; cf. en grec moderne
περιφλεγμονίαν
                   φλεμόνι = πνεμόνι.
                 IV 25.
πεοιφοονημένην
περιχαρασσομένην IV 49, poindre aux alentours, en parlant de l'aube;
                   comparer le gr. mod. χαράζει, χαράματα, χαραυγή.
                 III 148. sauce.
περίχυμα
                 III 115. arroser.
περίχυσε
                 II 51a, doucheuse.
περιχύτριαν
                     31, enfouir.
περιχώσουν
                 III 47, murmurer, chuchoter.
περιψουψουρίζης
                III 47.
περιψουψουρίσης
                 III 263.
πεοπάτει
                 H 90.
πεοπατοῦν
πεοπατῶ
                 III 400ii.
πέρπυρα
                 III 75. — IV 12; voir ὑπέρπυρα.
πεοσίκιν
                 IV 33, poche, voir Hesseling, Pentateuque, 437;
                    Chaviaras, Symi, 257, 1, 33; 258, 1, 25: περεσίκα =
                     θυλάκιον.
(περῶ)
                 voir πέρασε.
πεσεῖν
                 III 37a.
πέση
                 III 412j.
πέσω
                 II 112.
πεσών
                     234.
πέτασον
                 III 108.
πέτραν
                     166. - III 1h, 400aa.
```

15

```
πετροτρίπτας
                 leçon fautive pour πιπεροτρίπτας, IV 121.
 πετσία
                 II 36.
                 III 131, 333.
 πετσίν
 πετσώματα
                 II
                     36.
                 IV 57.
 πετσώνει
                 IV 53.
 πετσώνω
                 IV 47.
 πετσωτήν
 πέττεται
                 III 75, leçon fautive pour πέρπυρα; variante πάντοτε.
 πέτυγα
                 III 3251, variante de ἐπίτυχα.
 πεφανερωμένα
                 I
                     118.
                 IV 268.
 πέφτω
                 III 220, 374; variante de εἴπη.
 \pi \tilde{\eta}
                 II
                    55.
 πηγαδόσγοινον
πηγάδι
                 III 263.
                 III 263.
πηγάδιν
πηγάτικα
                 II 65c, dérivé de \Pi\eta\gamma\dot{\eta}, nom propre (?)
                 IV 1n.
πηγή
(πήγνυμι)
                 voir ἔπηξεν.
πηδήματα
                 III 193.
πηδήσας
                     162.
πηδήσασα
                    185.
πήδησον
                    167, par correction (ms. πόδησον).
πηλόν
                IV 140a, 140a.
πῆφεν
                III 165, variante de ἐπῆοεν.
πιάνει
                III 122; voir ἐπιάνα et suiv.
πιάνουν
                III 403.
                    226.
πιάσας
                T
πιάσε
                I
                    165.
πιάση
                III 400g, 401, 409, 412j. — IV 66.
πιασμός
                III 216f; ici prise et non peste, comme le suppose
                    Coray, "Aτακτα I, 269.
πιάσουν
                Ι
                    37, 149.
πιάσω
                III 470, 210.
πιέ
                III 358.
                III 413.
πίη
πιθανολογίας
                Ι
                    24, 119.
πίθον
                II
                    19j.
                IV 82, variante de ἐπιθυμοῦν.
πιθυμούν
                    122. — III 202. 322.
πικοίας
πιλαλήση
                III 373, variante de ἐπιλαλήση.
πιλαλήσης
                III 373, fautivement pour le précédent.
(πίμπλημι)
                voir ἐπλήσθην, πεπλησμένα.
πίνακα
                    264. — III 169.
```

Verhand. der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI. No. 1.

πλεῖστα

```
πίνακαν
               III 169.
πινάκια
               IV 201.
πινάπιν
               III 105, 301g, 315, 412b.
πινακίου
               III 315.
πινακίων
               III 315.
               IV 56.
πίνει
               III 55.
πίνης
               III 226.
πίνοντες
πίνουσι
               III 312.
               III 226, 283e, 312.
πίνουσιν
               III 121, 215; voir ἔπια, πιέ sq., πιών.
πίνω
πίνων
               III 499.
πιπέρια
               II 38.
πιπέριν
               III 183. — IV 49a, 225.
πιπεροτρίπτας
               IV 121, 125, 127.
πιπεροτρίφτας
               IV 121, 125, 127.
πίπτω
                   201. — III 37a. – IV 158; voir ἔπεσον, ἔπεσεν et
                   suiv., πεσείν et suiv., πέφτω.
               II
πιστάχια
               III 216i, 304, 307. — IV 116b, 140e.
πίστευσον
πιτερᾶτον
               III 316, pain de son.
               III 344c.
πιττακίτσιν
πιττακώσωσιν
               Ι
                   29; dénoncer, voir Du Cange, au mot πιττάκωμα.
πίτταν
               II 26g.
πιτυρούντα
               III 316, variante de πιτερατον.
πιτύχη
               III 325f, variante de ἐπιτύχη.
                   217.
               I
πιών
               III 191.
πλάγιν
               П
                   65c.
πλάκας
               IV 179.
πλακώση
               II 101.
πλανᾶ
πλανηθῆ
               III 217.
πλανήσειν
                   106.
               III 371, mot obscur à ce passage.
πλάσματος
πλατέα
               III 419o.
πλάτυσμαν
               III 56 (?) Du Cange, en citant ce passage, traduit par
                   vestis pars latior, mais un tel sens ne convient
                   pas ici.
πλάτωμα
               III 56, variante du précédent.
πλείοι
               III 400s.
πλείονα
               II 45a. — III 412e.
πλείους
               III 400s.
```

III 138a. — IV 180.

```
II 80.
πλείω
πλέξω
                  IV 76, 77.
πλέον
                 II
                     66, 210.
                  III 4191.
πλευρά
                  III 143. — IV 134.
πλήθη
                  IV 27.
πληθυντικόν
                  II 113.
πλημμελήματα
                     157, 166. — II 24. — IV 15, 48, 63, 102.
πλήν
πλήξη
                  III 400g, 412j.
                     160.
                  T
πλήξης
πλήρης (adjectif) II 19p.
πλήρης (adverbe)
                 III 325o, 371. — IV 85, 200.
                 III 221: voir ἐπλήρωσες.
πληρώση
                 III 227. — IV 99.
πλησίον
                 III 419q; voir ἔπληξα, πλήξη et suiv.
πληττόμενον
πλουσίαν
                 III 117. — IV 218.
                 II 74.
πλούσιοι
πλουσίως
                 II 79. — III 405a.
πλουτάρχως
                     25 (?). Cf. dans le dialecte d'Icaros, πλουτάρκος =
                        διὰ τοῦ πλούτου ἄρχων ἢ πλούσιος καὶ ἄρχων
                     (Hatzidakis, Μεσ. n. νέα Ελληνικά ΙΙ, 459).
                 IV 161.
πλουτοδοσία
(πλουτῶ)
                 voir πεπλουτηκώς.
                 III 105. — IV 201.
πλύσιμον
πλωρήτης
                  IV 129q, prorète, voir Jal, Gloss. nautique, 1230;
                     Coray compare, très à propos, les vers 542-
                     544 des Chevaliers d'Aristophane.
Πνεύματι
                  III 447f.
πνίξη
                  IV 179.
πόδα
                 III 334a.
ποδάριν
                 I
                     49.
πόδας
                  III 404m. — IV 69.
ποδέας
                  III 165, pan du vêtement.
πόδησον
                  I 167, leçon fautive pour πήδησον.
ποδίας
                 III 165, variante de ποδέας.
ποδο κόπιν]
                  Ι
                     72, voir les Notes.
ποδο [νήπτοιν]
                  I
                     72, voir les Notes.
                  II 98. — IV 189.
πόθεν
ποθῶ
                 III 446.
                     143 (bis).
ποίαν
                 II 14.
ποιεῖ
                  III 245.
ποιῆσαι
```

III 404.

ποιήσατε

```
III 377.
ποίησει
                      177.
                  T
ποιήση
                  III 377.
ποίησον
ποιήσουν
                  II 61.
                  III 400t.
ποιήσουσιν
                  III 167.
ποιήσω
                  III 411b.
ποιήσωμεν
                  III 400t.
ποιήσωσι
                  III 289j.
ποικιλίαν
                  II 92.
ποικιλοχοόους
                  III 116a, 227, 289d, 332, 400m.
ποιμένος
                      46. - III 74a.
ποῖον
                      46, 47. — III 74a.
ποιόν
                  III 419bb.
ποῖος
                  II 26f.
ποιοῦν
                  III 404.
ποίσε
                      153, 154. — IV 141.
ποίσω
                  II 18; voir ἐποιεῖτο et suiv., πεποιημένον et suiv.,
ποιῶ
                      ποιεί et suiv.
                  IV 262.
ποκάμισον
                  III 266.
πόλει
                  III 400u.
πολεμάρχον
                  III 400q.
πολεμεῖ
                  III 1a.
πολεμίων
                  III 438.
πολέμοις
πολεμῶ
                  III 132h; voir πολεμεῖ.
                  II 26k. — III 266.
πόλιν
                      69.
                  I
πολίτης
                  II 8.
πολιτικά
πολιτικούς
                  I
                      9.
                  III 400gg (?) variante πουλιτσίτσης, πουλιτσάκης, που-
πολιτίτσης
                      λιτσάτσης.
                  II 8, voir les Notes.
πολιτογραφίας
πολιτσάτσης
                  III 400gg, voir πουλιτσάκης.
                  II 9, 19g, 24, 105. — III 106, 138a, 186, 376. —
πολλά (adjectif)
                      IV 32b (bis), 260.
πολλά (adverbe)
                  IV 19b, 116c, 146, 180, 205.
πολλάκις
                     35, 139, 160. — III 71, 123, 132f, 134, 167, 173,
                      217, 327, 368, 399, 400d, 400k, 400s, 400oo,
                      419e, 419m, 419q. — IV 132, 139, 145. A ces
                      divers passages, πολλάκις se présente avec le
                      sens de souvent, parfois, et même par hasard
```

(gr. mod. τάχα, τάχατε); cf. Belth. et Chrys.

```
(Legrand, Bibl. gr. vulg. I, p. 129, v. 103), et
                       le hollandais soms qui a aussi les deux signifi-
                        cations parfois et par hasard.
 πολλάς
                    II 84, 92. — III 224, 322, 349, 398, 4191, 424. —
                       IV 205.
 πολλές
                   III 216d.
 πολλήν
                       23. — II 19, 20. — III 132\mathbf{d}. — IV 17\mathbf{a}, 38,
                       134a, 228.
                       242, 258. — III 234, 289n. — IV 37.
 πολλής
                   I
 πολλοῦ
                   I
                       128, 255. — IV 15.
                   III 289f.
 πολλούς
 πολλῶν
                       114. - II 16. - III 4, 289m, 332c, 400s.
 πολύ
                   III 267, 294.
πολυγοαφίαν
                   III 138b.
πολύθλιβον
                   II 19a.
πολύκαρπον
                   IV 129a.
πολύκοπον
                   IV 129o.
πολυλεξίαν
                   III 138b.
πολυλογίαν
                   III 438b.
πολύν
                   Ι
                       112. - III 267. - IV 224, 265.
                   III 3.
πολυπλόκους
πολυποικιλίαν
                   III 291.
πολύπονον
                   II 19a.
πολυποαγμόνει
                   III 366.
'πόλυσον
                   I 166, correction de Legrand (ms. ἀπόλυσοι).
πολυστέναπτα
                      19b.
πολυφαγίας
                   III 411a.
πολυφωνίας
                  III 419r.
                  III 196.
πομάτων
πομπης
                  I
                      152.
πονέση
                  I
                      160. — III 272.
                  III 400m.
πονηρίαν
πονηρόν
                  IV 199.
                      16.
πόνον
                  I
πόνος
                  III 400g, 401, 409.
πόνους
                  III 5.
πονῶ
                  ΙΙΙ 334a; voir ἐπόνεσα et suiv., πονέση.
                  III 14.
πόνων
πορεύσονται
                  IV 1ff.
                  II 79.
πόρους
πόρρω
                  IV 1ff.
```

III 126, 137, 223, 268, 270, 397, 400.

πόρτα

πόρταν

III 332.

πόρτας

III 326, 328.

```
III 289p, 400v, 420. — IV 4s, 275.
πορφύρας
πορφυρογέννητον III titre. — IV titre.
                IV Iy.
πορφυρογεννήτω
πόσα
                III 272a, 400dd, 400hh. — IV 77 (bis).
πόση
                III 419aa.
                III 69.
ποσίν
πόσιν
                II 26o.
πόσου
                IV 15.
                IV 76, 77 (bis).
πόσους
                    13. - III 12, 53, 132, 132b, 219, 224a, 274, 310,
ποσῶς
                    384, 427. — IV 69, 208.
ποτά
                Ι
                    146.
                IV 67.
ποτάμιν
ποταμόν
                III 418.
                III 216l.
ποταπές
                    52, 55, 85, 148. — III 83, 125, 127, 270, 325,
ποτέ
                     419. — IV 1q, 7, 73b, 93, 227.
                    84, 115.
                 Ι
ποτε
πότε
                 I
                     263. - IV 73a, 133, 212.
                 II 57a.
ποτήριν
                 III 262.
ποτηρόπουλον
                 II 23c. — III 41, 42, 43, 44, 325p, 400hh. — IV 73,
ποῦ
                     172, 251. — εἶα ποῦ ΙΙΙ 334, 340, 340b, 340d, 342,
                     344, 344b, 344d.
                 III 187, 385, 419q.
ποῦ (relatif)
ποῦ
                 III 400ee, leçon fautive pour rov.
πουγγίν
                 IV 33.
πουλιέται
                 III 110, variante πωλιέται.
πουλιτσάκης
                 ΙΙΙ 400gg (?) variante πολιτίτσης, πουλιτσίτσης, πουλιτσάτης;
                     cf. Πουλίτσιν.
πουλιτσάτσης
                 III 400gg, voir le précédent.
 Πουλίτσιν
                 III 108, nom de lieu.
πουλιτσίτσης
                 III 400gg, voir πουλιτσάκης.
 πούλουν
                 IV 109, 113, pour έπώλουν; voir έπουλούντασιν, πουλιέται.
 ποῦν
                 IV 191, variante de εἰποῦν.
 πούπετε
                 III 419, voir Pernot, Études I, 141.
 πούποτε
                 III 419.
 πράγματα
                     64. - III 295a, 376. - IV 128.
 πράξεις
                  III 6.
 ποᾶξιν
                  III 31. — IV 241.
 ποασινίζει
                  III 306.
 πρασινομόρφους
                  II 92.
```

```
ποασομάρουλον
                   H 40.
πράττειν
                   III 400i.
πράττουν
                   III 400i.
πρέσβυν
                   III 436.
ποήσκεται
                   III 216.
ποησμαν
                   IV 88
ποίν
                   II 61, 112. — III 130b, 362. — IV 1u.
ποό
                      5 (ter), 128, 178, 273. — IV 1jj, 150, 165,
ποοαίοεσιν
                   IV 240.
προάστειον
                   III 400n.
ποοβάλλομαι
                   III 436. — IV 288.
                      24.
προβάλλουσα
                   T
πρόβας
                   III 74b.
ποόβατα
                   III 72.
ποοβατικόν
                   II 106.
ποόβλημα
                  II
                     19h.
ποοβλήματα
                   I
                      24.
προγεύματα
                   III 54.
                   IV 53.
προγεύσωμαι
πρόδηλα
                  Ι
                      118.
Πρόδοομε
                  I
                      158.
Πρόδρομον
                  T
                      274.
Προδρόμου
                  I
                      titre.
                  IV 1e, voir προσθείναι.
προθείναι
προθύμως
                  III 446.
ποοῖκα
                  I
                      72.
προκείμενα
                  III 144.
προκείμενον
                  IV 1mm.
                  IV 39.
προκρίνω
ποοκύψατε
                  IV 124.
                  III 289r, leçon fautive pour προσλέγει.
ποολέγει
                  III 289r. leçon fautive pour προσλέγω.
προλέγω
                  II 25c.
πρόλοιπα
                  II 111.
προμήθεια
                  en fin de vers, pour πρόνοια, IV 1ww.
ποονοία
                  III 417.
προξενήσω
προπατόρων
                  IV 284.
πρόπερσι
                  III 216d.
                     134.
                  I
προπομπούς
                     titre, 3, 83, 200, 203, 205, 206, 210, 234, 249,
πρός, avec l'acc.
                     270. — II 5, 11, 12 (bis), 21, 260, 42c, 86. —
                     III 1b, 1g, 5, 37a, 116a, 146, 216y, 229, 235, 270,
                      299, 325u, 328, 400t, 400u, 425, 437, 447c. —
```

```
IV titre, 1i, 1m, 1mm, 1qq, 1rr, 22, 40, 50,
                   103, 128, 141, 176, 244.
               I
                   6.
προσαγαγεῖν
               III 400ii.
προσαιτῶ
               III 436.
προσβάλλομαι
               III 244, synonyme de γινόμενα.
προσγινόμενα
προσγίνονται
               III 28, synonyme de γίνονται.
πρόσδεξαι
               III 3.
προσδοκάς
                   101. — II 102, 107.
προσεδόκουν
               Ι
                   263.
προσέδραμον
               IV 1i.
προσέθηκας
               I
                   45.
προσειποῦσα
               1
                   198.
                   227.
προσειπών
               I
προσεκύνησα
               IV 103.
προσελθόντες
               IV 192.
                   2.
προσενέγκω
               I
προσέργομαι
               ΙΝ 1c; voir προσελθόντες.
προσεφώνει
               I
                   192.
                   143. — II 33 (ter). — III 45a, 45b, 47, 332b. —
πρόσεγε
                   IV 146; voir πρόσσηες.
                III 291.
προσηγορίαν
                IV 1u.
προσηγορίας
προσθείναι
                IV 1e. τὰς ἀκοὰς προσθ. prêter l'oreille, variante προθείναι.
                III 30, 400pp; voir ποοσέθηκας.
πρόσθες
πρόσθησον
                III 30.
                II 22.
προσθήσω
(προσκυνῶ)
                νοίς προσεχύνησα.
προσλέγω
                III 289r; voir προσειποῦσα et suiv.
ποοσμονάοιον
                    98. voir Du Cange et Sophocles; Suicerus, Thes.
                    eccl., s. v.: ..dicebatur is cuius erat postremo in
                    templo permanere oleumque in lampades infundere
                    et lampades exstinguere".
                    231.
προσνεύματος
                I
                I
 προσοίσων
                    1.
                I
                    44.
 προσοχήν
 προσπεφευγότων ΙV 1k.
 πρόσσχες
                III 332b, 400m, 400pp, 431.
                III 40.
 προσταγάς
 πρόσταγμα
                III 400cc.
                III 243.
 προστάγματα
 προστάξει
                III 116a.
```

Ш 400а.

προστάξη

```
προστάξω
                     III 400d.
προστάξωσι
                    III 400d.
προστάσσει
                     III 114, 405a, 408b.
προστάτην
                     III 400bb.
προστάττει
                     III 114.
(προστίθημι)
                     voir προσθείναι et suiv.
προστοέγοντα
                     ΙΙΙ 1k; voir προσέδραμον.
                     III 204.
προσφαγίου
προσφάν
                     IV 203, pour προσφάγιν.
προσφέρων
                     ΙΙΙ 4041; voir προσενέγκω, προσοίσω.
(προσφεύγω)
                     voir προσπεφευγότων.
προσφορά
                     II 42f.
                     II 26f.
προσφοράν
προσφωνῶ)
                     voir προσεφώνει.
προσγεάρης
                     IV 140e, dissimilation graphique pour le suivant.
                     IV 140, 140e, 141a, ouvrier, variante de προχε-
προσχεράρης
                         ράρης.
                     IV 140, 140e, variante du précédent.
προσχεριάρης
προσώμιν
                     IV 140a, sac ou conssinet que mettent sur leurs
                         épaules ceux qui portent le mortier.
πρόσωπον
                     I
                        153.
προσώπου
                    IV 1ff, 1hh, 1ii.
προσώψιν
                     IV 140a, variante fautive de προσώμιν.
προτελευτησάντων
                     II 43.
                    III 386. - IV 129q, 190.
πρότερον
προτιθέασι
                     III 287.
προτιθέασιν
                    III 287.
                    T
                        262.
προτραπείς
                        26.
                    I
προφανῶς
                    П
                       19h.
πρόφασιν
προφέρεται
                        25.
                    T
                    III 246.
προφητεύομαι
                    IV 98, 226, premier pains sortis du four.
προφούονια
                    IV 98.
προφούρνιν
                        26a, comme le précédent.
προφρούνιν
                    IV 140, 140e, ouvrier, variante de προσχεράρης.
προχεράρης
                    III 339. — IV 99.
προχθές
                    III 258.
πρῶτα
πρώτην
                    IV 249.
                        36, voir βαβάν.
πρωτοβαβᾶν
                        211, voir le suivant.
πρωτοχαρχουσούραι
                        211, vieilles commères; Sachlikis (Wagner.
                    I
```

Carm. gr., 82), 115: καταλαλούν, σουρεύουν

πρωτοχουρχουσούραι

```
(ms. κουρκουσουρεύουν) τον, λέγουν κακά δι έκείνον; cf. le grec mod. κουσκουρεύω, κουσκούρης; Kekaumenos (56, 9) donne κουρκουσούρας dans le sens d'entremetteuse.

27, 147. — IV 62.
59.
```

```
II 27, 147. — IV 62.
ποῶτον
                  III 59.
πρωτοπαπᾶς
                  III 27, 154.
ποώτος
                  III 392.
πρώτου
                  III 392.
ποώτω
                  III 392.
ποώτων
πταῖσμα
                  III 289i.
                  III 70.
πτεονιστῆρας
πτερύγων
                  III 1c.
                      273.
                  I
πτοοῦμαι
πτοούμενοι
                  IV 1gg.
                  III 289i, leçon fautive pour πταῖσμα.
πτῶμα
                  III 289g, leçon fautive pour πταίσματος.
πτώματος
                  II 54b.
πτώσεις
                  IV 217.
πτωγειά
πτωγείας
                  IV 89a.
                  IV 81, 145.
πτωχειᾶς
                  III 355.
πτωχόν
Πτωχοπροδρομᾶτον ΙΙ
                      101.
                      70. — IV titre.
Πτωγοποόδοομος
                  III titre. — IV titre.
Πτωχοποοδοόμου
                      69, 257. — II 101. — III 400h.
πτωγός
                  III 132g, 380.
πτωχούς
πυχνογυριζόμενος
                  III 204.
                  III 269.
πύλης
                  III 53, 132, 332a, 397, 400.
πυλώνα
πυλῶνος
                  III 432, 339a, 391,
πύξους
                  ΙΙΙ 295α, παίζω τοὺς πύξους (?).
                  III 294.
πῦρ
πύογιον
                  III 400z.
πυρέσσω
                  III 340a.
πυρετόν
                  III 358.
πυρός
                  III 441a. — IV 1ii.
πυροστάτην
                       74.
                   IV 72, 73b.
πυρρίχιον
πõ
                   III 382b. — IV 77, variante εἰπῶ.
πωλείται
                   III 110, variante πουλιέται, πωλιέται.
```

III 110, variante πουλιέται.

61.

πωλιέται

πώλησον

100, oiseau; cf. Hatzidakis, Μεσαιωνικά καὶ νέα πωλίν Έλληνικά, Ι 636, sqq. πωλοτοόφον II 52; celui qui élève de la volaille. πωλοῦν III 120; voir ἐπώλουν, πωλείται et suiv. πώποτε III 39, 325, 330, 397, 449. III 281. πωοινά T 44. 145 (bis). — II 27, 110, — III 9, 74, 110, πῶς 117 (bis), 118, 132i, 139, 187, 216u, 218, 240 (bis), 272b, 295d, 325d, 325m, 349, 351 (ter), 390, 400p. — IV 65, 66, 73b, 104, 131, 132, 133, 177, 185. πώσποτε III 39, 218. P. **δαβδεάς** III 224b. III 224b, 398. **δαβδέας δαβδίν** Ι 165, 176. — II 26m. **δάβδον** I 172. **δάβδους** T 254.I 134. **δαβδούχους** III 39. **δαθυμήσω** III 5. δαθύμως **ξακενδύτης** III 20. moine. Cf. Sathas, Μεσ βιβλ. VII (1894), 401, 16: δακενδύτης έκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν **βακενδυτῶ** III 400nn. **δακενδυτ**ῶν III 400nn. **δάμματα** IV 91. IV 91. **δάμματος** IV 90. **δαπτικής** IV 96. **δαπτι**κόν (δάπτω) voir ἔρραψας, ράψε. IV 93. IV 90. **δαφτι**κήν II 261. — III 357, 357a. **δάσον** δάχιν I 50. IV 96a. **δάψε** II 36. **δαψίματα** IV 93, 96. **δάψιμον** IV 129k. **ξεπανᾶς ξεύγεται** III 200. — IV 56, variante de ἐφεύγεται.

φευξάμην ΙΙΙ 157, variante de έφευξάμην. Ρήγιν ΙΙΙ 153, voir Paspatis, Βυζαντιναὶ μελέται, p. 77.

III 201, variante de ἐφεύγομαι.

δεύγομαι δευξάμην

```
δηγιναοχῶν
                IV 1p, de δήγινα (v. Sophocles, s. v.) et ἄοχω.
δηγλίν
                    80, corniche; cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 56.
                III 283c.
δηθείσας
                II 17.
δήματα
δημάτων
                II 17.
δητά
                    122.
                Ι
ξήτορας
                III 15,
                III 19.
<u>δήτο</u>ρες
δητοεύειν
                III 17.
δήτωο
                IV 210.
δίγος
                III 122.
φίζης
                III 353 pour δοίζης
δινηλατίσας
                I
                    238.
                III 4041.
διπίσιν
                IV 59 (bis).
δίπτει
δίπτω
                II 42d — III 212 voir ἔρριψαν.
δίψας
                I
                    236. - IV 102a.
                I
δίψον
                    165.
                I
                    236.
δίψων
δόγαν
                II 64.
                III 200a, variante de ξοχαλίζει.
ξογδαλίζει
                III 337.
δογεύει
                IV 129b.
δοδάκινα
                IV 129b.
δοδίτσια
                III 199.
δοδοβολεῖ
δόδον
                IV 275.
                II 44.
δοΐδια
                    125.
                T
δόκαν
                III 191, pour δουκανίζειν.
δοκανίτζειν
                III 494. - IV 75.
δουκανίζειν
                IV 105; voir έρρουκάνιζεν.
δουκανίσω
                    53. — II 86.
δοῦχα
                IV 96.
ξοῦχο
δοῦγον
                IV 94, 96.
ξουχοσυνάκτας
                III 400kk.
ξοχαλίζει
                ΙΙΙ 200a, variante δογδαλίζει; gr. mod. δουχαλίζει, signalé
                     Pap. Leid. II, 95, par M. Hatzidakis (Meg. nai
                     νέα Ελληνικά, Ι, 162).
 δύμας
                 IV 122.
 δύμην
                 IV 108.
 δύμνας
                 IV 111 = \delta \psi \mu \alpha \varsigma, rue; cf. Kretschmer, Lesbos, 456.
 δῦσαι
                 IV 285 (bis).
 δύσηται
                 IV 161; voir έρούσατο.
```

IV 1nn. δυσθείς III 400, fermer, barrer une porte (δωμανήσιον, lat. **δωμάνιζε** romanense, barre; cf. Du Cange s. v.). **δωμανίζουσι** III 126, 137. **ξωμανίζουσιν** III 126, 137. **ξωμάνισε** III 268. 'Ρώμης IV 1r (bis). Σ. $\sigma' == \epsilon i \varsigma$ III 404c. $\sigma' = \sigma \epsilon$ 152. — III 381. — IV 259. $\sigma' = \sigma \psi$ III 89. σά 25d. H σαβοῦρα III 216r; voir Politis. Proverbes, III, 267; παίονω σαβοῦρα, prendre du lest en parlant d'un bateau. donc se préparer au départ; on peut garder ici quelque chose de l'image en traduisant par prendre le large. σάβουρος 129, vide, les mains vides; Politis, Proverbes Ι III. 267. σαγολέβαν III 77, toile à voiles; cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 57. (σαθοῶ) voir σεσαθοωμένον. σακκολέβαν III 77, voir σαγολέβαν. σακκολήβαν III 77, variante du précédent. III 93, correction de Coray. Le mot se trouve dans σαλγαμαριοῦ les actes du Concile de Chalcédoine ("Ataxta I, 241). Le livre du Préfet (47, 48) ne connaît que la forme σαλδαμάριος (cf. les variantes de notre texte σαρδαμαρίου, σαρμαδαρίου, σαμαρδαρίου); d'après ce document les σαλδαμάριοι vendaient περέας, ίχθύας τεταριχευμένους, νεύρον, τυρόν, μέλι, έλαιον, οσπρίων παν είδος, βούτυρον, ξηραν πίσσαν και ύγραν, κεδοίαν, κανάβην, λινάοιον, γύψον, σκαφίδια, βουττία, καρφία καὶ τάλλα δοα καμπανοῖς (romaine, en gr. mod. στατέρι) αλλά μή ζυγοίς διαπιπράσκονται". Du latin salgamarius, marchand de salaisons (G. Meyer, Neugr. Stud. III, 58. σαλέ IV 146, insensé; Sophocles, s. v. σάλια III 96, 189. — IV 67. III 358, insanités. σαλίας

94.

III 325e.

σαλοκρανιοκέφαλον IV 44, voir παρακρανιαροκέφαλον.

II

σαλοί

σαλόν

```
III 1c.
σάλπιγξ
σάλπιξ
                  III 1c, variante du précedent.
                  III 285, pour σάμιον, de Samos.
σάμαιον
                  III 93, voir σαλγαμαριοῦ.
σαμαρδαρίου
                  III 285.
σάμιον
                  Ι
                      252 (?).
σάμνε
                  III 285.
Σάμου
σάν
                  III 190, 412i.
                      84, 87. — IV 59.
σανίδιν
σαπούνιν
                  III 133.
(σαποῶ)
                  voir έσαποώθη.
σαπώνιν
                  II 37.
σαρακιάρικα
                  IV 32b, mangés des vers.
σαρανταπέντε
                  III 289p.
σαραντάπηχον
                  III 88.
σαραντάσημον
                  III 88, épithète de βλαττίν; cf. pg. πεντάσημος.
σαρδαμαρίου
                  ΙΙΙ 93, voir σαλγαμαριοῦ.
                  III 400jj, pour σάρκες.
σάρχαι
σάρκας
                  III 216kk.
                  III 400jj.
σάρκες
                  III 93, voir σαλγαμαφιού.
σαρμαδαρίου
σάوξ
                  III 419w.
σάρπιγξ
                  III 1c, pour σάλπιγξ.
                       3.
σάς
                   Ι
                  HI 204.
σαυρίδιν
                  III 25.
σαφη
                      41.
σαφηνίσαι
                   III 31. — IV 165.
σαφηνίσω
                   III 235.
σαφῶς
σαχαλτίκιν
                  III 178a (?)
σάχαρ
                  III 340b.
                  III 283b.
σαχαρᾶτα
σαχαρόθερμον
                  III 404i.
σαχλόν
                   HI 207.
σάχναν
                   II 42b.
σαχνές
                   III 216i.
σαχνόν
                   III 207; cf. αποοσαχνισμένην.
σέ
                       88, 92, etc. — II 101. — III 142, 325n, etc. —
                       IV 137, 147, etc.
σεβαστέ
                   II 101.
σεβαστήν
                   II 96c.
 σεβαστοκράτορα
                   II titre.
 σεβαστοῦ
                   III 92.
```

```
σέβηκεν
                     IV 229.
  σείση
                     III 374.
  σεῖσμαν
                    IV 265, voir à διωμαν.
  σειστός
                     III 73, en se dandinant.
  σέλινον
                     П
                        40.
  σελινοποασοφέπανα ΙΙ
                       40.
  σεμίδαλαν
                    III 316, variante fautive de σεμίδαλιν.
  σεμιδαλᾶτον
                    IV 101, pain de farine fine.
 σεμίδαλιν
                    III 316.
 σερφετίας
                    II 13,
                            espièglerie, gr. mod. σεοπετιά; variante:
                        τσουρουγίας.
 σεσαθρωμένον
                    IV 180.
 σευπλογουλᾶς
                    IV 129k, marchand de bettes.
 σευκλογούλια
                    IV 129k. bettes.
 σή
                    П
                      111.
 \sigma 	ilde{\eta}
                    IV 161, 292.
 σήκωνα
                    IV 89a.
 σηκώνει
                   T
                       191.
 σηκώνομαι
                   Ĭ
                       237.
 σηκώνουν
                   III 222.
 σηκώνω
                   ΙΙΙ 301g; voir ἐσηκώθησαν.
 σηχωτής
                   IV 89c, 89d, 114, 115.
σημειώματα
                   III 400dd, édits royaux, Du Cange, 1362.
σήμερα
                   III 111.
σήμερον
                   III 108, 128, 272b, 301d. — IV 209.
σήν
                   III 1g, 425.
σηπίας
                   III 275a.
σῆς
                   III 1b. — IV 1e.
σησαμᾶτα
                   IV 1291.
σησάμιν
                   HI 317.
σησαμίου
                   III 347.
σθένησαν
                  III 419t, variante de ήσθένησαν.
σθλαβοποῦλα
                      144, gr. mod. σκλαβοποῦλα; voir Vasmer, Zeitschr.
                      für Deutsche Wortforsch, 1907, 22 et suiv.
σίγα
                  IV 146.
σιγηρός
                      66, 104, 158.
(σιγῶ)
                  voir σίγα.
σικυαστήν
                  II 54, poseur de ventouses.
σιμιδάλιν
                  III 316, variante de σεμίδαλιν.
σιμιδάλινον
                  III 316.
σιτεύομαι
                  H
                      103.
σῖτος
                  \Pi
                      26.
σίτου
                  II 26n.
```

```
255, 261.
                         I
σκάλαν
                         III 114, mousse de savon.
σκάμμα
                             248, sorte de coiffure, voir Du Cange, 660
σκαράνικον
                              et 1382.
                          IV 257.
σκατωτήν
                             26d.
                          I
σκάφην
                          II 56a.
σχαφίδιν
                              73.
                          Ι
σκαφοδούγας
                          II 91, variante σχελίζουσι.
σκελίζονται
                          III 419c. — IV 1c.
σκέπη
                          III 1b, 1k, 425. — IV 1c.
σκέπην
                          IV 1b.
σκηπτοῦχε
                          IV 1aa, 143, 144.
σκῆπτοα
                          IV 144.
σκηπτοοκοατῆσαι
                          III 1b.
σκηπτροκρατίας
                          III 1b.
σκηπτροκρατορίας
                          ſ
                              134.
σκηπτροφόρους
                          III 629.
σχιρτῶντες
                              246, sorte de vêtement.
σκλαβώνικον
                          IV 119.
σκόλασμα
                          IV 21.
σχολειόν
                              168.
                          I
σκόνταψον
                          III 13, 291.
σχόπει
                              157.
                          Ι
σκοπήσας
                          III 36.
σκοπήσω
                          III 184. — IV 129c.
σκόρδα
                          III 325j, κεφάλιν σκορδαλοῦ, tête de linotte.
σκορδαλοῦ
                          IV 64, sans doute identique à la σχορδαλιά
σκορδάτον
                              moderne, ailloli.
                              22. — III 325j; maladie des yeux, cf.
σκορδαψόν
                              Sakellarios, 788.
                          III 325j.
σχορδαψός
                          IV 156.
σκοτασμόν
                              224.
σχοτεινά
                          IV 158.
 σχοτίζομαι
                           IV 448, 456, 459.
 σκότος
                           IV 148.
 σκότους
                           IV 194.
 σκοτωθείτω
                           III 325h.
 σκουλήκια
                           III 325h.
 σκουλήκιν
                           III 184a. - IV 28.
 σχουμπρία
                           III 205.
 σκουμποίν
```

σκουμπροπαλαμιδόπαστος

III 94.

```
σλουμπροπαλαμιδόπαστου
                           III 94.
                           III 94, leçon fautive pour le précédent.
 σκουμποοπαλαμιδόπλαστος
 σκουπόρραβδον
                               173, 182, 184, 188.
 σκουπριά
                           III 184a, variante de σπουμποιά.
 σκουποίν
                           III 205, variante de σπουμποίν.
 σχουτέλλια
                          III 216z.
 σκουτέλλιν
                          III 210, 212, 301g.
 σκουτελλίου
                          III 210, 212.
 σχουτελλίτσιν
                          IV 248.
 σκουτελοπίνακα
                          II 50a.
σπύβαλα
                          III 403a.
σκύβαλον
                          III 26a.
σχυβαλοφύλαξ
                          III 70b.
σκυθοκαντήλας
                          III 88, variante de πυθοοκαντήλας.
σκυλίν
                              238.
σκύλον
                          III 419.
σκύστω
                          III 121, voir ἔσπυψα.
σκώληκα
                          IV 148, 151.
σκώληκαν
                          IV 148.
σκωλήκιν
                          III 325h.
σκώληξ
                          IV 159.
σμήχειν
                          III 1e.
σμιλίν
                          IV 60.
σμικοοτάτου
                             231.
GOL
                             6, 41. — II 116. — III 1, 23, 27, 31,
                             289r, 400d, 438.
σοί
                             1, 115. — II 115. — III 447d. — IV 1k,
                             1ww. 141.
Σολομῶντος
                         IV 1xx.
σόν
                             271. - III 431a. - IV 1h, 142.
CON
                             49, 63, etc. — II 87. — III 30, 52, etc. —
                             IV 13, 40, etc.
σοῦ
                         III 1ff, 400dd, 430a.
σουβλεάν
                         IV 87.
σουβλίν
                         IV 60, 84.
σουγλεάν
                         IV 87.
σουγλίν
                         IV 60. 84.
σουγλιταρεάν
                         IV 231, brochée.
σουληνας
                         III 278.
σουλήνες
                         III 278.
σουρβομέσφιλα
                         II 65d, composé de σοῦρβον (Du Cange.
                             s. v., G. Meyer, Neugr. Stud. III 62),
```

sorbum. et de μέσφιλα, gr. mod. μούσ-

```
uovla, voir Psichari, Études de phil. néo-grecque,
                      LXXIX.
                  III 138, froncer les sourcils (cf. σουφρώνω), gr. mod.
σουφρίζω
                      κατσουφιάζω.
                  III 234, 289n.
σοφης
                  IV 1xx.
σοφία
                  IV 74.
σοφιστής
                  III 19.
σοφοί
σοφῶν
                  III 443.
                  III 48.
៤០ជាលិន
                  11 41.
σπανάκιν
                  III 325v.
σπανίως
(σπαράσσω)
                  voir έσπαράχθησαν.
σπάσμα
                  III 362.
σπαστοεύεσθε
                  III 209, leçon fautive, pour le suivant.
σπαστοεύετε
                  III 209, gr. mod. παστρεύετε, voir Pernot, Études
                      I, 472—473.
σπαστρεύουν
                  III 310b.
                  III 291a.
σπατάλην
σπατάλης
                  II 14.
                  II 13.
σπαταλικά
σπαταλιῶ
                  II 96a, pour la forme voir Lobeck. Phrynichus,
                      79, Rutherford, The new Phrynichus, 155 sqq.
σπαταλοκρομμύδη
                  III 257a.
σπαταλοπρομμύδην ΙΙ 69.
σπαταλοπρομμύδης ΙΙΙ 257α.
                  III 404c.
σπερμάτων
σπέτλον
                      79, verre, miroir, lat. speculum; voir Du Cange.
                     s. v. σπέκλου, et plus bas le mot σφετλίυ.
σπηγοματσούκης
                  IV 140f, voir μπηγοματσούκης.
σπήγωσι
                  IV 130a, variante: μπήγουσιν.
σπήγωσιν
                  IV 130a.
                 IV 103, 179, 266, 267 (toujours précédé de τδ).
σπίτιν
σπλάγγνα
                  II 19b.
σπονδεῖον
                  IV 71.
σπουδάζει
                  III 325i.
σπουδάζεις
                 III 325i.
σπουδάζουσι
                  III 404f.
σπουδάζουσιν
                  III 404t.
σπουδάζω
                 III 216cc.
σπουδάζωσι
                 III 404f, leçon fautive pour σπουδάζουσι.
σπούδασε
                  III 108.
σπούδασον
                 III 108.
```

```
σπρώσεις
                   III 391, gr. mod. σποώγνω.
σταβλίζωνται
                   III 256.
                   III 256.
σταβλίζωνταιν
στάζει
                   III 298.
                   III 275, variante de ἀστακούς.
στακούς
σταπτοεγηυλισμένον ΙΙΙ 318.
στακτοκυλισμένον
                   III 318.
σταλείς
                  III 116a.
                  III 341. — IV 34; petite monnaie; voir Du Cange. s. v.
στάμενα
                  IV 52, pour la valeur d'un στάμενον; cf. plus haut
σταμεναρεάν
                       σουγλιταρεάν.
                  III 127, 130, — IV 34, 51,
στάμενον
σταμένου
                  IV 91.
                  III 138.
στανεό
                  III 283, variante de σταφιδίτσας.
σταπιδίτσας
                  III 216f.
στάς
                  III 230, par correction.
στασιαστοῦ
                  III 298.
στάσσει
                  III 298.
στάσσων
σταυροῦ
                  IV. 1v, 1w.
σταφίδας
                  III 276.
                  III 283.
σταφιδίτσας
σταφιδόχνοτον
                  IV 239(?)
                  III 150, nard, voir Coray, "Αταπτα Ι, 253.
στάχος
στέγος
                  I
                       77.
                      252, pour στεφοπορτέω, être privé de la porte.
στειροπορτέω
                  I
                       composé comique.
στέχεσαι
                  III 351, variante de στέπεσαι.
(στέλλω)
                  voir σταλείς.
                      229. - III 395a.
στεναγμόν
                  IV 260.
στεναγμούς
στενάζω
                  I
                      57.
                  IV 108.
στενάζων
                  III 214.
στενάς
                  III 214.
στενήν
                  III 431.
στενούμενον
                     19. — IV 17a, 38.
στενοχωρίαν
                  Ι.
                      187.
στερεά
                  III 1h.
στερεάν
                  III 400k.
στερεός
                  III 332, 400e.
στερεῶς
                  II 114.
στερηθης
                  IV 285.
στερήσεως
```

στόμαχος

III 261.

```
III 431.
στεονοκοπῶ
             III 431.
στεονοκτυπῶ
(στερούμαι)
             voir στερηθης.
στερρόν
             III 400y.
             III 332. — IV 289.
στερρῶς
                 1, 128. - III 13, 432. - IV 1a, 89a, 158a.
στεφηφόρε
             III 2
στεφηφόρω
στεφοδότης
             III 1i.
στηθαῖα
             Ι
                 83.
στήθη
             III 1e.
στήθους
             III 1e.
στ\tilde{\eta}χε
             III 45.
                 124.
στήκει
             III 351, variantes: στέπεσαι, ιστέπεσαι.
στήχεσαι
             III 100, 128, 168, 216\mathbf{v}, 216\mathbf{l}, 325\mathbf{n}. — IV 73, 228, 263.
στήν
στήσας
             IV 190.
                 97.
στιβάζω
             T
             III 119.
στιγμήν
στιλβώματα
             III 360, en grec ancien cosmétique; ici sans doute dans
                 un sens plus général, quelque chose comme αφησε
                 την πομψότητα; cf. Byzantios<sup>3</sup>, aux mots σκλιβόνω et
                 στιλιβόνω, et plus bas στλιβίτσης.
             III 16.
στιγίζειν
             IV 74.
στιγιστής
στιχιστός
             IV 74, variante fautive du précédent.
             IV 74, variante fautive de στιχιστής.
στιγιτός
στίγοι
             IV titre, 74.
στίχον
             III 45.
             IV 140d.
στιγοπλόκος
                 9. — IV 69.
             I
στίχους
             IV 69.
στίγων
στλιβίτσης
             III 419m; Coray, "Ατακτα Ι, 325, rattache avec raison ce
                 mot à στιλβός (supra στιλβώματα) et en rapproche Στιλ-
                 βίδης et Στιλβωνίδης, chez Aristophane, ce dernier
                 étant ainsi commenté par Suidas: δ λαμπρὸς ἀπὸ βαλα-
                 νείου καὶ κεκαλλωπισμένος, ἢ ὄνομα κύριον. Vasmer,
                 Études gréco-slaves II 187.
στό
             III 79, 101, 109, 121, 191, 263, 271. — IV 33, 103, 266.
στολίζουν
             III 224b.
στόμα
             II 19k.
             I
                 33.
στόμαν
στοματᾶ
             III 230.
```

190. στομοκρατεῖν Π στόν III 108, 216jj, 340c, 381, 382b, 397, 400. — IV 93, 110.στούπινον IV 12a. III 136. — IV 217. στούς I 177. στοαβόν T 171. στράβωσον στραγαλοσταφίδας H 45, raisins secs et pois chiches. στραμαλοσταπίδια 45, variante fautive du précédent. στράταν IV 227, 228. Στοατηλάτην IV 290, surnom de S. Théodore, le Martyre (mort en 230). Voir ci-dessous Τύρωνα. T 133. στρατιώτας στραφείς I 204. III 224a. στραφη 55. — IV 65. στοαφῶ στρέφονται II 86, voir ἐστράφην et suiv. στοέψη III 389. IV 111, 122, variante de ἐστρίγγιζα. στοίγγιζα στρογγύλα III 75. III 75. στρογγύλεα στρογγυλούτσικα III 75. II 65e, coing. στρουθομηλίτσια στρόφος III 400g, 412j, peu-être synonyme de σφάπτης, σφάγτης: voir à ces mots. στρώματα III 419o. III 360(?), variante de στιλβώματα. στυλομαγία 66, 68, etc. — II 6, 109. — III 59, 60, etc. σύ IV k, n, etc. συακοκόμματα III 159, morceaux de turbot. συββουκίζεσθαι IV 182, synonyme de έμπουκκώνεσθαι. III 379. συγγενεῖς συγγενούς III 379, variante de συγγενείς. III 17. συγγραφάς III 138a. συγγοάφη ΙΙΙ 27; voir συνεοραψάμην. συγγράφω 115. συγγράψαι III 138a. συγγοάψη IV 170. συγκαθίσαι IV 1*gg*. σύγκαυσιν (συκκλείω) voir συνέκλεισα. III 159. leçon fautive pour συακοκόμματα. συγκόμματα

80, mosaïque, voir Du Cange et Sophocles.

συγκοπή

συγκριτικόν

II 19h.

συνάσσει

III 224.

```
συγραφάς
               III 17, variante de συγγραφάς
συγχαρίκια
               III 417, variante: συχαφίκια.
συγχάρισε
               III 325o.
συγχώρησον
               III 325o.
               II 65d. — III 282.
σῦχα
συχίτσια
               IV 129b.
συλίγουοδα
               III 404a (?).
               III 404a (?).
συλίγουρδον
συλλαβήσειν
               III 65.
συλλαβῆσαι
               III 65.
σύλλαρδον
               IV 167.
συλλογίζεσθαι
               IV 182.
συμβάν
               IV 165.
συμβυθίζω
               voir συνβυθίζουσαν.
συμβολήν
               ΙΙΙ 400s, pour συμβουλήν.
συμβουλαίς
               IV 14a.
συμβουλήν
               III 400s.
συμβούλω
               IV 141.
συμμαχίαν
               III 250.
συμπαραβίβαζε
               III 400e.
συμπλέκειν
               III 17, 23.
               IV 167, 181.
σύμπλευρον
συμπλήρωσιν
               III 412a.
συμπτώματι
                    215.
               I
                III 220.
συμφθάνει
συμφορά
                III 254a.
               IV 76.
συμφορᾶς
               III 443.
συμφορῶν
συμφώνως
                   141, de toute sa voix, cf. σύλλαρδον, σύνδακους, et
                   en grec moderne σύσσωμος.
συμψηφίσης
                II
                   24.
συμψηφίσω
               П
                   24.
                   99, 218, 222. — III 116, 404h, 433. — IV 1kk,
σύν
                   170, 189.
σύναγε
               III 56; voir συνήγθησαν.
συνάγει
                    125. — III 224.
συνάγουσιν
                III 323; voir έσυνήγθησαν.
συνάγωσιν
                III 323, variante fautive du précédent.
συναγρίδα
                III 154, dorade.
συναγρίδας
                III 82.
σύναζε
                IV 140b.
σύνασσε
                III 56. — IV 140b.
```

```
συναχθῶμεν
                   III 142.
 συναγθώσι
                   III 141.
 συνβυθίζουσαν
                   IV 1h.
                       233.
σύνδακους
                       220.
συνδεδραμηκότες
                   I
συνδείσας
                   II 95, leçon fautive pour τῆς ἐνδείας.
σύνδυο
                   III 125c. — IV 130b.
συνεγοαψάμην
                   I
                       116.
συνέκλεισα
                   II 96e.
συνελθόντες
                   IV 192.
                       214.
συνελθόντων
συνεπτώθη
                       76, pour συνέπεσε.
συνεογής
                   III 400e, variantes: ἐνεργής, νουνεχής.
συνεργίαν
                       135.
                  IV 1bb.
συνεργούμενος
(συνέρχομαι)
                   voir συνελθόντες et suiv.
                       81, se resserrer, jouer, en parlant de portes?
συνεστράφησαν
                       Le contexte demanderait plutôt κατεστράφησαν.
                  I
                      10.
συνεσταλμένους
                  III 419p.
συνετρίβησαν
(συνέχω)
                  voir συσχεθείς et suiv.
συνεγῶς
                  I
                      251.
συνήθειαν
                  III 242.
                  IV 250.
σύνηθες
συνήθη
                      141.
                  III 144, 400c.
συνήθως
συνήχθησαν
                      210.
συνοδικάς
                  III 243.
συνοδοιπορήσουσιν ΙΥ 292.
                  III 438.
συνοδοιπόρον
                  IV 292.
συνοδοιπορούσι
                  III 394, variante du suivant.
συνοστέατον
συνόστεον
                  III 394, osseux.
                  ΙΝ 131, voir συχνοφλακαφίζει.
συνογλοφλακαρίζει
σύνστεον
                  III 394, leçon fautive pour συνόστεον.
                  IV 291.
συνταξιδεύσουσι
συνταξιδεύσωσιν
                  IV 291.
                  III 55, 408, 111, 404. — IV 113, 127a.
σύντομα
                  III 108, 113, 332a, 404b, 412k.
σύντομον
                      111. — III 305, 386. — IV 1pp, 113.
συντόμως
                  III 216pp. - IV 271; voir έσυνέτριψεν, συνετρίβησαν.
συντοίβω
συντρίψω
                  III 170.
```

III 171; cf. Pernot, Études I, 141.

σύντσεφλον

```
συντσεφλοτσακίζω
                  III 171, casser, déchirer tout entier (cf. allemand
                      "mit Haut und Haar").
                  III 350.
συντυγαίνεις
συντυχαίνης
                  III 45a, 366. — IV 146.
συνφθάνει
                  III 220.
σύνωμον
                  III 394, tout cru; cf. ακρωμος.
σύρειν
                  III 390.
σύρη
                  I
                     162.
συρίας
                  III 329, lecon fautive pour μυρίας.
σύονει
                  IV 247.
σύονω
                  III 302.
συρόμενον
                  III 223.
σύρουν
                     37.
συρράπτει
                  III 385.
                  III 385.
συρράπτουν
σύρω
                     187. — III 302; voir ἔσυραν, σύρνει sqq.
σύσγουδα
                  III 150, voir le suivant.
                  II 39. — III 150; mot obscur, pour nous comme
σύσγουδον
                      pour Coray; Legrand traduit par nard.
σύσκατον
                  IV 251.
                  IV 241.
συσκευήν
σύστεον
                  III 394, leçon fautive pour συνόστεον.
(συστέλλομαι)
                  voir συνεσταλμένους.
(συστοέφομαι)
                  voir συνεστράφησαν.
συσχεθείς
                  II 95.
συσχεθέν
                  II 95.
συτνογυρίσματα
                  I 111, leçon fautive pour συχνογυρίσματα.
                  III 417, variante de συγχαφίκια.
συγαρίκια
συχνά
                  Ι
                      205. - II 9. - III 48, 263, 320.
συγνάζουν
                  III 319.
συχνάκις
                  III 144, 319.
συχνάς
                  11 92.
συχνογυριζόμενος
                  III 204.
                      111.
συχνογυρίσματα
                  III 302.
συγνοερωτῶ
                  III 51.
συχνοκτενίζου
                      137.
συχνομουρμουρίζειν Ι
                  III 320.
συχνόν
συχνότερον
                  III 200.
                  IV 131, flamboyer fréquemment; lat. facula, facla;
συχνοφακλαρίζει
                      cette forme prodromique vient s'ajouter à celles
                      que donne G. Meyer, Neugr. Stud. III, 67.
συχνοφλακαρίζει
                  IV 131, variante du précédent, voir ibidem.
```

```
III 320, 419s.
συγνῶς
                     III 302.
συψωμίτην
                     III 400a, 412i.
σφαγῆ
σφαιοοδρόμιν
                     III 295b, sorte de jeu de boule.
                     ΙΙΙ 126, voir δωμανίζουσι.
σφαλιζορωμανίζουσι
                     T
                         250.
σφαλισμένον
                     III 1e.
σφαλμάτων
                     III 395a, voir le suivant.
σφάκτην
σφάχτην
                     III 225a, paraît être synonyme de στρόφος: Politis.
                         Λαογοαφία I, 220, explique le mot par όξὺς
                         δευματικός πόνος, Byzantios<sup>3</sup>, 463, le traduit
                         par tranchées, colique aigue.
                        136.
σσενδονητῶν
                     IV 60, verre à gratter dont tont usage les cor-
σφετλίν
                         donniers, et qui est souvent un morceau de
                         miroir; lat. speculum, cf. σπέτλον supra.
                     IV 60; σφήκωμα, τὸ λεπτὸν σχοινίον (Suidas).
σφηκώματα
                     III 372; voir σφίξε et suiv.
σφίγξη
σφίγξον
                     III 365.
σφικτά
                     III 365.
                        126.
σφικτήν
σφικτοσφίκτουρον
                     II 34, variante de ποντοσφίπτουρον.
σφίξε
                     III 365.
                     III 372.
σφίξη
σφίξον
                    III 365.
σφίξω
                     II 191.
σφοδρῶς
                         183.
                     IV 62.
σφουγγάτον
                     III 403.
σφυγμόν
σφυμόν
                     III 403, variante du précédent.
σγελίζουσι
                     II 91, graphie inverse pour σκελίζουσι; variante:
                        σκελίζονται.
                     voir ἐσχίσθη et suiv.
(σχίζω)
σχόλασμαν
                     IV 119.
                     II 25.
σώζουν
                     II 25.
σώζουσιν
                        193.
                     I
σωθης
                     III 278.
σωληνας
σωματοφυλάκων
                     III 172.
                     III 1c, 430. - IV 1c.
σῶν
                     IV 146.
σώπασε
                     IV 289.
σωτῆρος
```

σωφρονεστέρως

11.

250 index.

T.

$ \tau' = \tau \alpha \ (article) $	IV	228, 229.
τ' = τό (article)		184. — III 97, 151, 261, 311, 317. —
		IV 107 (bis), 185.
$\vec{\tau} = \tau \delta \ (pronom)$	lI	8. — III $289b$, $304h$. — IV 272 .
τά (article)	I	36, 38, etc. — II 5, 43, etc. — III
		36, 48, etc. — IV 6, 14, etc.
τά (pronom personnel)	I	63, 159. — II 24, 87 (bis), 88, 89. —
		III 49, 97 (bis), 138a, 187, 206, 246,
		404h. — IV 19, 56, 86.
τά (pronom relatif)	I	62. — II 63, 66, 67 . — III $400q$ (bis). —
		IV 129d (bis), 167.
tú (pronom démonstratif)	III	404 (bis).
τάδε	III	404, 406, 410.
ταῖς	III	404k, IV 14a, 101.
ταλαίπωρον	IV	14d.
ταλαίπωρος	III	301e, 419m.
τάλας	I	,
		1d, 242.
τάντανον	III	395a, frisson, peur (Somavera).
ταντανοτραγάτην	I	20, nom d'une maladie, fièvre (?); mot
		composé de τάντανον (supra) et de τοα-
		γάτης; cf. Tsitsélis, Céphalonie, 332:
		τραγανίζω τὰ δόντια, προτῶ, βρύχω τοὺς
		οδόντας.
τανῦν		161.
ταξειδεύοιεν		291.
ταξειδίοις		291.
ταπεινόν		16a, 354, 442 IV 199.
ταπεινός		119, 220, 224, 272 b .
ταπεινοῦ		194.
ταπεινούς		301c.
τάραξεν		229.
τάρασσε		114.
ταραχή	I	207.
ταραχήν	I	212.
ταροί	П	96g. = $\pi \alpha \iota \varphi \circ i$? Cf. gr. mod. $\pi \alpha \iota \varphi \circ i$, temps.
		vents. Voir sur le mot Hatzidakis,
		Einl. 10, Thumb, Gr. Sprache, 91 et
		rapprocher aussi: μονητάφου, omnino,

totalmente, Vlachos, Thesaurus (éd. 1659) 413; Somavera: μονιτάρου et μονοτάρου, synon. de μόνερης, c'est à dire μονώρας = subito, presto; Paspatis, Gloss. 239: μονοτάρους πίε το; Chaviaras, Syme II 241, 2, 7: μὴν πάης καὶ χάσω σε καὶ μονοτάρου = μονομιᾶς; Valavanis, Pont. 182: τάρια = τάχιστα, παρευθύς; Asin. Lup. (Wagner, Carm. gr. 127) 96: καὶ μὲ θυμὸν καὶ μάνητα λέγει του μονοτάρου. Le mot paraît bien avoir été très répandu.

τάρταρον

IV 148, 153.

τάρταρος

IV 159.

ταρτερόν

III 130. — IV 83, pour τεταφτηφόν, nom de monnaie, voir la note de Nicole dans Le livre du Préfet 90, 91. Cf. ital. quartino, holl. kwartje etc.

ταρτεροῦ

III 83, 340**b**. — IV 91.

τάς (article)

3, 4 etc. — II 34. — III 3, 6 etc. — IV I 1e. 1g etc.

τάς (pron. personel)

65. — III 216g, 216h, 216p, 216r, 216cc, I 216jj, 216kk, 419z. — IV 150, 205.

τατίκιν

I 49, courroie, cf. en grec ancien τατικός, ce qui sert à tendre.

ταυρίσουν

37; gr. mod. τρανῶ et τραβῶ, Hatzidakis. Einl. 395; voir ἐταύριζεν.

ταῦτ'

242. I

ταῦτα

I 198. - II 67, 73. - III 27, 195, 237, 289r325u, 345, 367, 400l, 410, 419c, 422. IV 186, 188.

ταύταις

III 274.

ταύτας ταύτην III 239. — IV 149. III 426. — IV 25a.

ταύτης

26, 42, 221. — III 138d.

τάχα

167, 192. - III 216cc, 246, 369, 412j. -IV 16, 22, 47, 79, 86, 189, 216.

τάχατε

III 246, 369. — IV 79, 86, 268.

τάχει ταχέως III 289e.

III 431b. τάχους I 255.

ταχυνώτερον

I 225.

τε

1 217, 254. — II 6, 25e. — III 1e, 16, 21a, 151, 198, 243, 282, 283b (bis), 287a, 289o, 436. — IV 291.

```
III 1h.
τεθεμελιωμένην
                          III 214.
τεθλιμμένας
τεθλιμμένην
                          III 214.
                          II 4I21.
τεῖγος
τέκνον
                          IV 2, 3.
τέκτονα
                          T
                              86.
τελάμενοι
                          ΙΙ 91; cf. τελάζω, τελάω = περιφέρομαι, De
                              Lagarde, Neugriech. aus Klein-Asien, 64.
τελέσουν
                         I
                             149.
τελευτή
                         IV 14c.
τελευτῆς
                         IV 150.
                          IV 14c.
τελευτοίς
τέλος
                         III 2891.
(τελῶ)
                          voir τελέσουν.
                             17.
τεοποσύνην
                          Ĩ
                          III 72. — IV 32a.
τές (article)
τές (pronom personnel)
                         III 216q, 216n.
τες (pronom personnel)
                          III 216e (bis), 216n.
                              450. - III 78, 456, 479a, 482. - IV 55.
τέσσαρα
τέσσαρας
                          IV 32a, 288.
                          III 78.
τέσσαρες
                          III 292. — IV 1t, 163.
τεσσάρων
                          III 456. - IV 55.
τέσσερα
                          III 182.
τετάρτην
                          III 80, 158, 400a. — IV 63, 250.
τέταρτον
                          II 65c: Suidas: σικύα τὰ τετράγγουρα; autres
τετοάγγουοα
                              renvois chez Du Cange, s. v. άγγούριον
                          III 273.
τετοάδα
τετρακαλαμαρᾶτον
                          IV 137.
τετραμέρειαν
                          IV Iv.
                          IV 1x.
τετοαμεοῆ
                          IV 1w.
τετραμερής
τετοάμηνον
                          II 25.
τετοάνακτι
                          IV 1q.
τετοαύγοστον
                          IV | u, leçon fautive pour τετραύγουστον.
τετοαύγουστε
                          IV 1z; pour le sens de ces épithètes et de
                              tout ce passage, voir Coray, "Atanta I, 41.
τετραυγουστομόρφω
                          IV 1q.
τετοαύγουστον
                          IV 1u.
τετραυγούστου
                          IV 1z:
τετραυγούστω
                          IV 1y.
τέχνη (acc.)
                          IV 25.
τέχνην
                          II 76. — IV 25, 129a, 129o, 218.
```

```
IV 95.
τεχνιτα
                          II 88.
τεχνῖται
                          III 414. - IV 23, 95.
τεχνίτην
                          II 86. — III 64, 74c. — IV 16, 23, 74, 92.
τεχνίτης
                          IV 83, 94.
τεῶς
                          IV 83.
τέως
τζαγγία, τζαγκίων, τζακία
                          III 68; voir τσαγγία et suiv.
                              7, 8, 226, 261. — III 28, 287b, 419c. —
	au \widetilde{\eta}
                              IV 1c, 1bb, 1hh, 14c, 28, 88, 158, 161.
                              192, 292.
τηγάνι
                          II 26\boldsymbol{q}.
τηγάνου
                          III 458, 276.
                          IV 1ii.
τήκεται
                          IV 73.
τήκη
τήκομαι
                          III 37.
                          III 8.
τηλικαύτην
                             26, etc. — II 10, etc. — III 7, etc. —
                          T
τήν (article)
                             IV 10, etc.
                             156, 164, 166, 167, 187. — II 57. — III
τήν (pronom personnel) Ι
                              189, 190. — IV 116c, 116e, 120, 251.
την (pronom personnel) Ι
                             35, 58, 140, 160, 169, 175. — III
                             216x, 216aa (bis), 216bb (bis), 216dd. —
                             IV 103.
                          I
                             58. — II 162. — III 325s, 419z. — IV
τήν (pronom relatif)
                              46, 128, 236.
                          Ι
                             202, 226. — II 15, 21. — III 9, 12. —
της (article)
                             IV 37, 66.
της (pronom personnel) Ι
                             33 (bis), 34 (bis), 35, 36 (bis), 124, 125,
                             126, 162. - III 191. - IV 103, 107, 107a.
τῆσδε
                          III 421
                             1, 6, 45 (bis), 101, 102 (bis), 110, 142. —
τί
                             III 110, 216, 216a, 216ff, 226, 272e,
                             284, 289i, 301d, 303, 308, 338, 344,
                             350 \ (bis), 382a, 382b, 419a. — IV 40,
                             127a, 135, 141, 154, 155, 158, 198, 202,
                             211, 269.
                             19. - 111 \ 205, \ 211w, \ 325v, \ 331, \ 340d.
τι
                          III 240.
τίλω
                             196.
τίμα
                         Ι
                         II 1.
τιμή
                         IV 14b.
τιμηθής
                         I
                             89.
τιμῶσιν
                         Ι
τίνα
                             142. — III 74b (bis).
```

Τομποίτσας

```
114, 122. - II 60. - III 245, 299,
τινά
                             325c. — IV 41.
τίναν
                         III 74a (bis), 74b (bis).
                         III 138d. — IV 41.
τινάν
                             9, 133,
τινάς
                         III 325i, 375. — IV 1cc.
τινές
τινός
                             5, 230. - II 70. - III 219.
                         II 71.
τινῶν
                         II 344d, 389.
τίποτα
                            32, 108, 244. — II 108. — III 39, 21600,
τίποτε
                             218, 344d, 389.
                        I
                            39, 142. — III 138\boldsymbol{a}, 143, 164, 326, 350,
τίς
                             419bb.
                            207. — III 129, 232, 329, 369, 370,
τις
                             409. - IV 209.
                         III 232.
τισι
                             6, 20, etc. — II 35, 42, etc. — III 30,
τό (article)
                             35, etc. — IV 17, 21, etc.
                             44, 52, etc. — II 22, 28, etc. — III 210,
τό (pronom personnel)
                             405, etc. — IV 34, 115, etc.
                             93, 246, etc. — II 14. — III 56, 132b,
to (pronom personnel)
                             etc. — IV 29, 42, etc.
                         III 124, 295e, 303, 357a, 375. — IV 80,
τό (pronom relatif)
                         81, 82.
                         III 74a, 404 (bis).
τόδε
                             157. — II 60. — III 229.
τοιάδε
                             192, 268. — IV 244.
τοιαῦτα
                         III 404b.
τοιαῦται
                         III 283d.
τοιαύτας
                         III 404b.
τοιαύτη
τοιγαροῦν
                             18, 113, 155, 198, 213, 260; toujours à
                            la fin du premier hémistiche.
τοίνυν
                         II 95. — III 381, 439. — IV 1ccc, 103.
                            218. — II 25b. — III 1e, 10, 11, 25, 26,
τοῖς (article)
                            70, 107, 144, 216mm, 232, 248, 249, 289o
                            369. - IV 14a, 14c, 14f, 39.
                         I
                            78.
τοῖχοι
τοῖχον
                            85.
                         I
τόλμαν
                         III 8.
τόλμην
τολμήσας
                         II 19g. - III 1, 447. - IV 1a.
τολμῶν
                         III 289r.
```

I 247.

450, 236, etc. — II 5, 27, etc. — III 26, τόν (article) 39, etc. — IV 3, 20, etc. 86. — III 41, 43. etc. — IV 42, 55, etc. τόν (pronom personnel) τον (pronom personnel) 257. — III 126, 170, etc. — IV 6, 56. etc. III 87. — IV 153, 157, 183. τόν (pronom relatif) IV 1p. τοπαρχῶν IV 172. τόπον IV 83. τορνεσάκιν III 83. — IV 91 (ms. g seulement), petite τοονεσιοῦ monnaie d'origine française; voir Du Cange, s. v., Politis, Λαογραφία, I, 46, Schmitt, Chron. de Morée, index, Paspatis, Gloss. de Chio, 360. III 106. τόσα III 132**e**. τόση III 327. τοσοῦτον 212. - II 66, 68 (bis), 86. - III 132eτότε 148, 164, 186, 193, 216ll, 295a, 382b, 385, 390, 411. — IV 23, 36, 53, 62, 157. III 164. τότες 4, 74, etc. — III 8, 16, etc. — IV 15, τοῦ (article) 17, etc. 241. - III 84a, 165 (bis), 211, 372 (bis)I του (pronom personnel) 383, 403k, 404k, 404m, 410. — IV 6, 7, 11, 12, 50, 54, 59, 60, 61, 131. τουβία II 33, quêtres, Du Cange et Sophocles, s. v. Dig. Acritas, éd. Legrand (Bibl. gr. vulg. VI), IV, 226. III 147; cf. lat. turdus, français tourd τουρδάτον (oiseau et poisson de mer); variantes: τρουδάτον et μπουρδάτον. III 147. correction de Coray, "Ατακτα Ι. 251, τουρλάτον pour le précédent; cf. Paspatis, Gloss. de Chio, s. v. τροῦλα; cette correction ne s'impose nullement. IV 153, 155. τουρτουρίζω IV 153. τουρτουρισμόν 27, 43, etc. — III 15, 91, etc. — IV 29, 89**b**. τούς (article) II 28. — III 166, 406a, 408b. — IV 179. τούς (pronom personnel)

I

II 32.

IV 200.

TOUS (pronom personnel)

τούς (pronom relatif)

12, 13. — II 77, 86. — III 320. —

τρέφωμαι

II 102.

```
II 269, 95. — III 253, 254, 301\alpha, 301\alpha, 378, 400\alpha. —
τοῦτο
                   IV 40, 127a, 129h, 141, 174, 179.
               III 116, 199, 274.
τούτοις
                   185. — III 145, 289i, 439,
τούτου
τούτους
                   155. — IV 169.
τούτω
                   95. — III 439.
                   261. - II 29. - III 132h, 236, 239, 247, 252, 276,
τούτων
                   382a, 419b, 419d. — IV 1vv, 161, 176, 287.
τραγανά
               II 68b, à haute voix; synonyme de τραγανιστά, donné
                   par Byzantios<sup>3</sup>.
               IV 237, cartilagineux; Coray, "ATENTA I, 216-217, pense
τραγανόδεγτον

 τραγανόδηκτον, τραγανήν είς τὸ δάγκαμα, σκληράν.

τραγούδια
               III 295e.
τραγουδοῦν
               III 295e.
τράκτον
                  59, cire blanche, voir Du Cange et Sophocles, s. v.
τραλίζονται
                  91; Germano: stordire, ζαλίζω, τραλίζω; Somavera:
                   τραλίζομαι, stordirsi; cf. supra περιτραλίσης. Le mot
                   semble venir de τραυλίζω par le même phénomène
                   que ξεύρω devenant ξέρω.
               IV 116d; comme le précédent; synonyme de μη ζαλισθή
τραλισθή
                   τὸ φῶς μου, avant que ma vue ne se trouble.
               III 103, 186.
τρανά
               II 191. — III 103. — IV 55, 70.
τρανόν
               III 325a.
τρανούς
               II 49.
τρανώτερα
               III 57, 393.
τρανώτερον
               III 100, 216v, 301f. — IV 168.
τράπεζαν
               III 140. — IV 193.
τραπέζης
τραπέζιν
                   241. — IV 61, 168, 190, 244, 247.
τραυματάλειμμα ΙΙ 61.
(τραυματιάζω)
               Voir ετραυματιάσεν.
τραχηλεά
               III 52.
τραγηλιά
               III 52.
                   150.
τράχηλον
               III 369.
τραχυτέροις
τραχυτέρως
               III 369.
               III 411, 412h, 441a. — IV 149.
TOEÌS
τρεισχαίδεχα
               II 25a.
                   273.
τρέμω
               I
               IV 173.
τρέφε
τρέφομαι
               П 96а.
τρέφονται
               Ш 272/.
```

```
τρέχει
                   III 404e. — IV 67.
 τρέγειν
                   III 10.
                   III 74. - IV 67.
 τρέχουν
                   III 96.
 τρέγουσι
 τρέγουσιν
                   III 26, 96, 132c. — IV 130b.
                       92, 200. — III 23, 37a, 121; voir δράμε et suiv.,
 τρέχω
                       ἔδραμα et suiv.
                   III 132c. — IV 130b.
τρέγωσιν
τρία
                   HI 104, 141.
τριάδι
                   IV 1bb.
τριάδος
                   HI 297.
                   III 404m.
τρίβει
τρίβεσαι
                   111 47.
τρίβετε
                   IV 125.
τρίβουν
                  III 404m: voir τρίψε.
τριγλία
                   III 159.
                  IV 277.
τρικράτιστον
τρίχωλα
                      38; τὰ τρίκωλα καὶ τὰ χαρακτικά μου. Legrand traduit:
                      mes vers et mes paperasses, nous songerions
                      plutôt ici au grec moderne xãlos qu' à l'ancien
                      κώλον; τὰ γαρακτικά pourrait avoir
                      analogue.
                  III 104.
τριπίναχον
τριπούτσικον
                  IV 105, leçon fautive pour le suivant.
τοιπτούτσικον
                  IV 102, 105; diminutif de τριπτός. broyé, râpé.
                  III 298. — IV 64a, 89a.
τοίς
τρισαθλία
                  IV 106.
τρισάθλιος
                  IV 1zz.
τρισαλιτηρίας
                      269.
                  Ī
τρισχράτιστον
                  IV 277.
τρισχρατίστω
                  IV 292.
                  III 153.
τρισπίθαμος
                  IV 116c, 249.
τρίτην
τρίτον
                  III 116, 149, 396, 419k. — IV 10, 63.
τρίτος
                  III 116.
                      229.
τρίτου
                  I
                  IV 105, variante de τριπτούτσικον.
τριφτούτσικον
τρίφυλλον
                      109(?), épithète de χορταρίναν; pour τρυφηλήν??
                  III 240.
τρίγας
                      124.
τριγομαδίζεται
                  I
τρίψε
                  III 114
                  II 38. cannelle. Du Cange, s. v.
τριψίδια
τριψίδιν
                  III 150.
```

τσαντσαλιάρης

```
II 38.
τοιψιδογαροπίπερον
                        III 412a.
τοίων
                        III 420.
τροπαιούχε
                        νοιι έτροπολόγησε.
(τροπολογῶ)
                       IV 242.
τρόπον
                       III 147, variante de τουρδάτου.
τρουδᾶτον
                        II 92.
τροχούς
                        II 42(?), leçon probablement défectueuse; cet
τουγοκοάμβιν
                            accent fausse le vers.
                        III 90.
τούπας
                        ΙΙ 19j; voir ἐτούπησαν.
τουπημένον
                        III 404g.
τουφεράν
                        III 404g.
τουφεράς
                        III 259a.
τουφηλόν
                        IV 138.
τοῶγε
                        IV 152.
τρώγει
                        III 357.
τρώγεις
                        III 428.
τοώγεται
                        III 316c.
τοώγετε
                        III 55, 364, 379.
τοώγης
                        III 301, 303. 325d.
τοώγομεν
                        III 256.
τοώγοντες
                        II 87. — III 216b. 311.
τοώγουν
                        III 216w, 216x, 216ff, 308; voir έτρωγα et suiv.
τρώγω
                            έφαγα et suiv., φάγε et suiv.. φάμεν, φάσιν.
                        III 406, 357.
τοώς
                        IV 43, 84.
τσαγγάοην
                        IV 74, 79.
τσαγγάοης
                        IV 45.
τσαγγάρου
                        III 68, chaussures, Sophocles, s. v., variante:
τσαγγία
                            τσακία.
                        III 68.
τσαγγίων
                        IV 43, 84.
τσακάρην
                        IV 74, 79.
τσακάρης
                        III 68, variante de τσαγγία.
τσακία
                         IV 271.
τσακίζω
                         III 169, 171.
 τσαχίσω
                         ΙΙΙ 169, voir έτσάκωσα.
 τσακώσω
                         III 400ff, variante de ἀτσαλοπεριπάτης.
 τσαλοπεοιπατάοης
                         III 400ff.
 τσαλοπεριπάτης
                         III 400ff.
 τσαλοπερπατάρης
                         III 400ll, déguenillé.
 τσαντσαλιάρην
                         III 400u.
```

index. 259

	INDEX.	200
τσαντσαλιαφουτσούφιχος	I 400 <i>U</i> , fautivement, pour τσαντσαλιαφοτ composé de τσαντσαλιάφης et de τσούφι ce dernier mot, dont le sens exac obscur pour nous, voir Du Cango comparer aussi τσουφουχίας, plus bas	tyos. Sur ct reste e 1575;
τσάντσαλον	V 12a. haillons. Voir G. Meyer, Neug III 92, et Kretschmer. Lesbos, 428.	r. Stud.
τσαντσαλοφορεμένον	V 12a.	
τσαντσαρίσω	II 135. Coray, "Ατακτα Ι. 249 rattache à l'italien cianciare et le considère synonyme de ληφεῖν, donc bavarder.	
τσαρούκιας	II 68.	
τσατσαρίσω	II 435.	
τσεοδέλλας	II 216u; Pernot, Études I, 287.	
τσιγαφίζεται	II 325f, voir ἐτσιγαριζόμουν; se consumer synonyme de τυραννῶ, βασανίζω et. au de τυραννιοῦμαι, βασανίζομαι. C'est ce non celui de "incantare more sa qu'ont les nombreux exemples ci Du Cange au mot τζηγαρίζειν.	moyen, sens, et garum",
τσίκνα	V 132, 228.	
τσίκναν	V 132, 134a, 230.	
τσικνώνω	V 135, roussir, en parlant des mets; ic est pris au sens figuré: brûler, griller	
τσιμπῶ	II 216aa.	w on oro.
τρίρους	II 184. — IV 28.	
τουῦκκα	II 187, 188, courge. Cf. Ménardos, 'H	Μελέτη
	1908, 255.	intencenț.
τσουκκαλολάγηνα	I 50.	
τσουκκαλοῦδα	II 188.	
τσοῦκκαν	V 110.	• .
τσουρουχίας	Ι 13; voir le mot τσαντσαλιαφοτσούφιχος; ν σερφετίας.	ariante :
τσούρουχον	III 400 u.	
τσούφουχος	II 400 <i>u</i> .	
τυγχάνει	II $132e$, $400k$. — IV $1w$.	
τυγχάνεις	II 48, 61, 74d, 289o.	
τυγχάνωσιν	Η 195, variante de τυγχάνουσι.	
τυγχάνουσι	I 118. – III 195.	
τυγχάνων	[II 1l; voir τυχείν et suiv.	
τυλίγομαι	IV 268.	
τυμπανάρη	IV 88.	
τυμπανόκρουστην	IV 257.	

-4	IV 88.
τύμπανον τυπικά	II 65. — III 400ee.
	III 241, 269a, 289, 289a, 289t, 400ee.
τυπικόν	III 289 <i>t</i> .
τυπικοῦ	III 289 <i>i</i> .
τύπον	•
τύπος	IV 1w.
τυπωμάτων	II 29; Legrand traduit ce mot par argent.
τυρίν	III 98, 110. — IV 52, 54.
τυρίτσιν	II 30a.
Τύρωνα	IV 290, Lat. tiro, recrue, conscrit. Surnom de
	S. Théodore le Martyre (mort en 297).
	Voir ci-dessus Στρατηλάτης.
τυχεῖν	III 1d.
τύχη	I 463. — II 26f, 97. — III 325l, 370.
τύχω	IV 78.
τῷ (article)	I 7, 215 (bis). — II 95 (bis). — III 1, 2,
•	138c, 392, 400oo, 419c (bis), 422, 434,
	446. — IV $1g(bis)$, $1s(bis)$ $1y(bis)$, 1ee,
	1yy, 164, 292.
τῶν (article)	I 7, 215 (bis). — II 95 (bis). — III 1, 2,
,	etc. — IV 69, 135, etc.
των (pronom personnel)	I $256 III 216s, 216kk IV 131.$
τώς'	III $325h IV 29.$
τώρα	III 325h, 325o, 334, 334b, 336, 338, 340, 340b,
•	340d, 342, 344, 344b, 344d, 360a, 381.—
	IV 4, 6, 8, 10, 12, 12c, 29, 153, 207.
τώρη	III 360a, variante du précédent; cf. Crusius,
	Turcograecia, 217, 1. 19, 38, 40 (Chio,
	11 déc. 1577), et Germano, s. v. adesso
	,,
	~~
	У.

ύαλίου	III 403 a .
υ β ρει ς	III 349.
ύβρίζεις	I 143.
ύβ ρίζω	IV 18.
ύγειάνη	III 412 <i>1</i> .
ΰδατος	III 226.
ΰδερον	I 22.
ύδ ρόκηλον	III 325 o .
ύδοοκοπημένον	III 245.
ύδ ρόληκον	ΙΙΙ 3250, voir δρόληκον.
ύδρωμένον	III 215.

```
ύδρωπικιάσα
                   III 419i.
                   III 263b.
ύδρωπικιασμένον
υδωρ
                   III 293.
δελίου
                   III 403a.
υίόν
                   III 146.
                   III 35.
υίός
                   III 238.
υίοῦ
                   III 447f.
Υίῶ
                   III 419m.
ύπ'
                   III 361.
υπάγαινε
ύπαγαίνομεν
                   II 97.
                   IV 266.
ύπαγαίνω
                   III 111. — IV 217.
υπαγε
υπάγει
                   III 80, 224b, 404c.
                   III 405.
δπάγειν
                       28.
ύπάγουν
                   I
                   III 135, 335, 340, 342, 344. — IV 69; cf. πάγω.
ύπάγω
ύπάγωμεν
                   III 381.
                   voir υπήκουσεν.
(ύπακούω)
                   III 48, 354.
υπάρχεις
ύπάρχουσιν
                   III 289m.
ύπάργω
                   III 216s.
υπέθανεν
                   III 383, pour ἀπέθανεν.
(ὑπεκκλίνω)
                   voir ὑπεξέκλινα.
                   III 157.
ύπεκοιμήθην
ύπεκούβη
                   T
                       222.
ύπεξαίρεσιν
                   II
                      26j.
ύπεξέκλινα
                   II
                      15.
ύπέο
                   III 138d, 447c. — IV 185, 289.
ύπεοαθνίζον
                   III 176, variante de ὑπερατμίζον.
υπερασπιστής
                   IV 282.
ύπερατμίζον
                   III 176.
ύπεραγλίζον
                   III 176, variante du précédent; cf. gr. mod. ἀχνίζω.
ύπερδεδοξασμένης
                   II
                      96d.
                   III 432.
ύπέρογκα
ύπέρπυρα
                   IV 12, perpre, monnaie d'or, voir Du Cange, s. v.;
                      variante: πέρπυρα.
                   III 400aa.
ύπέρφωτον
                   IV 1zz.
ύπέστην
                   III 384a.
ύπεύθυνος
                   IV 69.
δπηγαίνω
                   IV 116e.
ύπήκουσεν
```

ύπηρεσίαν

II

50a.

262

ύψώσα

III 142.

```
υπνιάρης
                   III 419u.
                      236. — III 264.
υπνον
υπνους
                   Ī
                      235.
νπό
                   III 1k. — IV 1e.
υπόδεσιν
                  IV 5.
ύπόδημα
                  IV 57.
ύπόδημαν
                  IV 57.
ύποδήματα
                  II 33. — III 434.
ύπόδησιν
                      32. — IV 5.
ύποδρομίτης
                  II 101(?).
ύποίσει
                  III 143.
ύποίσομεν
                  HI 139.
ύποίσωμαι
                  III 139.
ύποκαμισόβοακα
                      97.
                  Ī
ύποκαμίσου
                  III 89.
ύποχοιμάται
                  III 200; voir ὑπεκοιμήθην
(ύποκούπτω)
                  voir ύπεκούβη.
ύπολάβης
                      18.
                  I
ὐποληπτική
                  I
                      68.
ύπόληψιν
                  Ĭ
                      153.
ύπομεῖναι
                  III 349.
δπομείνη
                  III 326.
ύπομείνω
                  III 117, 349.
υπομένει
                  III 326.
ύπομένω
                  III 438, 349. — IV 69.
ύπομουγκρίζουσα
                  IV 220.
ύπομουγκοίζωσα
                  IV 220, fautivement pour le précédent.
ύποταγάτους
                  III 267, domestiques; voir Du Cange, s. v.
ύποταγήν
                      90, domesticité. Apocopos (Legrand. Bibl. gr.
                      vulg. II), 123.
                  III 131.
ύποτοοφήν
ύπότυρα
                  III 182, variante de αθότυρα.
(ύποφέοω)
                  voir ὑποίσει et suiv.
ΰσκας
                  III 95, 325c, sorte de poisson; voir Coray, "Ατακτα
                      I, 242, et Krumbacher, Fischbuch, 371.
ύστερήσεως
                  IV 285, leçon fautive pour στερήσεως.
 ΰστεοον
                  IV 196.
ΰσχας
                  III 95, 325c, variante de νσκας.
(ύφαίνω)
                   voir φάrη.
(ύφίσταμαι)
                   voir ύπέστην.
 δψηλόν
                   I
                      59.
 ΰψους
                   I
                      208.
```

Φ.

φάβατα III 76: Oeconomides, Pont., 192: φάβατον, τό, die Bohne. φαβατίτσιν III 279, diminutif du précédent. φάγε IV 137, 138, 175, 254. φάγειν III 256. III 216w, 225a, 256, — IV 458. φαγεῖν III 216o. — IV 54. φάγη T 240. - IV 64, 168. φάγουν 263. — II 400, 112. — III 216ff, 307, 338. — IV φάγω 31, 73a, 135. 217. I φαγών **φ**αεινότατον III 400aa. φαίνεται II 14. — III 301h. 382b; voir ἐφαίνετο, ἐφάνη, φανήσεται et suiv. III 90. **φαίνετον** φαίνονται III 400jj. III 400hh. **σ**αίνουν III 400jj. φαίνουνται 15. — III 110. I φαίνωμαι II 45. — III 277. φακήν III 263a, ivrogne; cf. Moritz. Die Zunamen bei den φακρασήν buz. Historikern u. Chronisten, 1897—1898, 55 (aussi φαρκασῆς), et Hatzidakis, Αθηνά XII, 310. φάλσωμα IV 130; φαρσώνω, περιορίζω διὰ σανίδων, Bountonas, Velvento, 105; cf. Protodicos, Idiotika, 77. 243. φάμεν I II 25a. φαμιλία φαμιλίαν П 26n. Ī 20. φανερόν νοίτ πεφανερωμένα. (φανερώνω) IV 259. φάνη φανήσεται III 249. III 136. σανῶ 19m; cf. Hatzidakis, Μεσαιωνικά καὶ νέα Ελλ., 29. φαρδύν III 225, 320. φαρμάκιν IV 130, variante de φάλσωμα. φάρσωμαν III 269a, 288a. φασί III 325h. — IV 168. φάσιν

φασόλια

φασόλιν φασούλιν III 280. III 280.

III 280.

264

```
II 86.
φεῖσαι
φελέσης
               IV 2, 14.
               III 400hh. variante de ἀφελοῦν.
φελοῦν
                   459. — III 367. — IV 52.
φέρε
               T
               III 40, 70, 4001
φέρει
               III 40, 367, 400oo. — IV 287.
φέρειν
φέρετε
               III 402.
φέονει
               III 216bb.
               III 325u.
φέρομεν
φέροντες
               III 325u.
φέρουν
               П
                   26b.
φέρουσαν
               IV 134a.
               III 404a. — IV 134a.
φέρουσι
               III 27, 206.
φέρουσιν
                   42. – III 367; voir ἔφερε et suiv., ἡφέρασι et suiv.
φέρω
φέρων
               III 70, 400oo, 422.
               III 289q.
φερωνύμως
φέρωσι
                III 206, 404a.
φέρωσιν
                III 206, 404a.
φεῦ
                IV 76.
φεῦγε
                IV 217.
                    180. — III 210.
φεύγει
φεύγω
                II 26k; voir ἐφύγασιν et suiv., φυγών.
φήμης
                III 301b.
                ΙΥ 14τ; voir ἔφησεν, φασί.
φησί
                III 334, 334b, 336, 338, 340, 340b, 340d, 342, 344,
φθάνω
                    344b, 344d; voir ἔφθασα.
φθάσας
                I
                    214; voir la note à ce vers.
φθασάτω
                II
                    111.
φθάσει
                1
                    35.
                    271. - \text{II } 54. - \text{III } 289a. - \text{IV } 54, 58.
φθάση
φθάσον
                III 108.
                III 271.
φθάσω
                III 229.
φθεγγόμενοι
                III 419d.
φθεγγόμενον
                III 79. - IV 11.
φθεῖρας
                HI 355.
φθειριάρικον
φιλαλήθως
                I
                    117.
φιλανθοωπίαν
                II 12. — IV 184.
φιλανθοωπίας
                 III 289n. — IV 4o.
φιλαργυρίας
                 III 324.
 φιλάσθενος
                 III 216s.
 φιλεύσπλαγχνος
                IV 284a.
```

```
φιλευσπλάγχνως
                I
                     14.
Φιλοθείτας
                 III 235.
Φιλοθέου
                 III 28, 423.
σιλοικτίομων
                 IV 284a.
φιλοίκτωρ
                 IV 284a.
                III 152. voir Krumbacher. Fischbuch. 372.
φιλομῆλα
φιλομηλαι
                 III 325k.
                III 82, 216b.
φιλομήλας .
                 III 325k.
φιλομηλες
φιλομηλίτσαν
                III 404g.
                III 404a.
φιλομηλίτσας
                III 435.
φίλον
σιλοπότιν
                Ţ
                    138.
φίλος
                III 125.
                IV 246, 255,
φιλόσοφε
                IV 210.
φιλόσοφος
φιλοσόφων
                III 45.
                IV 284a.
φιλότεκνος
                HI 296.
φιλοτιμίαν
φιλοτιμιάς
                II 64, libéralités reçues; cf. Sophocles, s. v. et Du
                    Cange au mot φιλότιμον.
φιλοχοίστους
                III 129.
φιλοχοίστων
                III 129.
φλεβοτόμος
                II 54.
(φλεβοτομῶ)
                voir έφλεβοτόμησα et suiv.
φληναφίας
                    121. - II 19p.
φλησκουνίτσιν
                III 412e, variante de βλησκουνίτσι.
φλογισμένα
                II 49b.
                III 358.
φλυαρίας
                III 289e.
φλύαρος
                III 230.
φλυάρου
φοβᾶσ'
                III 418.
                III 231, leçon fautive. pour φοβείτω.
φοβεῖ
φοβεῖσαι
                IV 215.
φοβείτω
                III 231.
                IV 133.
φοβεράν
φοβηθείς
                III 173a.
φοβῆσαι
                III 418.
                III 371.
φόβον
                    27, 33 (bis). — II 99. — III 216s. — IV 219; voir
φοβούμαι
                    φοβασ' et suiv.
                III 419q.
φοβούμενος
```

I

φοβοῦνται

89.

(φρονῶ)

```
(φοβῶ)
                voir φοβεί, φοβείτω.
φοίνικας
                III 282.
                III 85, menue monnaie, lat. follis; voir Du Cange
φόλαν
                    et Sophocles.
φόλιν
                III 85, 216u, 400ii.
φονευθήτω
                IV 194.
φονευθῶ
                    273.
                I
                III 49. — IV 140a.
φόρει
                III 69, 77. — IV 6.
φορεῖ
φόρειε
                IV 140a. impératif, variante de φόρει.
φόρειν
               IV 12b. variante de ἐφόρει.
                IV 154, 155,
φορεῖν
                Ι
                    52.
φορέσω
                III 50.
φοφης.
φόρον
                III 340a. 344a.
φορτικόν
                IV 140g.
                III 216mm.
φορτικός
တ္၀၀္
                    93. — Il 34; voir ἐφόρει et suiv.. φόρει et suiv.
φουδουλίας
                III 90, φειδωλία? On pourrait aussi songer à un sub-
                    stantif dérivé de foedulus, sordide, sale; cf. Le
                    Blant, Inscript. chrét. de la Gaule, p. XCVII.
                III 183.
φοῦκτα
φοῦκταν
                III 483.
                IV 223, fournier.
φουονητάρης
                    37, argent payé au tournier.
φουονιάτικα
                П
                   37.
φουονιατικόν
                II 26e.
φουονιστή
                II 405.
φουσκωμένα
φουσκωμένη
                III 490.
                III 358.
φράξε
φρένας
                III 37.
                II 68a.
φοικτόν
φρίξε
                III 358.
φοόνει
                    196.
φρονήσωσι
                IV 1dd.
φοόνιμος
                III 400e.
φρονούντων
                IV 1cc.
                III 4. - IV 11, 1nn.
 φροντίδων
 φοοντίζει
                III 404j.
 φροντίζεις
                 I
                     75.
                 III 132e.
 φοοντίζω
 φροντίς
                 III 132e.
```

voir φρόνει et suiv.. φρονούντων.

```
II 42. dans l'expression φούγιον ποάμβην, leçon évidem-
φούγιον
                      ment fautive; variante τουγοκοάμβιν. Faut-il lire
                      φουγόποαμβην, en songeant à φούγω??
                  III 108; voir le suivant.
στάσε
                  leçon fautive pour φτάσε, III 108.
ωτειάσε
φτειάσουν
                  III 216q.
φτεονιστῆρας
                  III 70.
                  III 1a.
φυγών
                  III 289.
φυλάσσοντες
                  III 289.
φυλάττοντες
                  III 45.
φώναζε
                  III 45.
φωνάζη
                  IV 146.
φωνάζης
                  IV 18.
φωνάζω
                      165. — III 365.
φωνήν
                      230. - IV 278.
                  T
φωνης
                  νοίτ έφώνησε.
(φωνῶ)
                  IV 116d.
φῶς
                  III 400u.
φωστῆρα
                  H 42c.
φωταγωγίαν
```

X.

```
III 83, 280.
χαβιάοιν
                    III 280.
γαβιαρίτσιν
γαβιαροκαταλύτοι
                    III 93.
γαβιαφοκατελύτου
                    III 93.
                    III 208.
χαβιαφοποῦλοι
                       71.
γαιρεκάκων
                    П
γαίοων
                    IV 127a.
                    IV 179.
γαλᾶ
                    III 419cc.
γαλεπά
                        17.
γαλεπόν
                    I
                    III 419cc.
γαλεπῶν
                    IV 140b.
χαλίκια
                    III 340c; voir Coray, "Ατακτα Ι. 297.
X\alpha\lambda\kappa\tilde{\eta}\nu
                    III 325.
γαλκόν
                    III 325.
γαλκοῦν
                    III 401.
γάλκωμαν
                    II 59, voir γαμομηλέλαιον.
γαμαιμέλαιον
                    III 50.
γαμηλά
                    III 51.
γαμηλούτσικα
                    II 59, huile de camomille. Le bas latin camomilla
γαμομηλέλαιον
```

```
prouve que χαμόμηλον a remplacé de bonne
                     heure χαμαίμηλον.
χάνεται
                  ΙΙΙ 210; voir έχάσαμεν, χάσης.
χαρακτικά
                     38, voir à τρίπωλα.
                     242, 258. — II 18.
χαοᾶς
(χαρίζω)
                  voir χάρισον et suiv.
χάοιν
                     2. — IV 162.
χάοις
                  IV 1n.
χαρίσμασι
                     272.
                  I
χάοισον
                  I
                     61. — III 325o. — IV 164.
χαρίσου
                  III 325o.
χάριτας
                  IV 274.
χαφιτότητι
                     8.
                    116. - III 430. - IV 1n.
χαρίτων
                  П
γαρμονήν
                  Π
                     17.
                  II 17.
χαομονής
χαροκόπος
                  IV 48.
                  IV 30, 326, 34.
χαρτία
χαρτοσάππουλα
                  IV 30.
                  IV 32.
γαρτοσάκκουλον
χάσης
                  I
                     274.
                     100.
                  I
γασμένον
                      188, lâcher, grec ancien χαυνῶ; cf. gr. mod.
γαυνίζει
                  I
                      άγαμνός (Pernot, Études I, 368).
                  II 19k. — III 189. — IV 129n.
γείλη
                  IV 12b, voir Coray, "Αταπτα Ι, 51-52.
γειμόν
                  IV 12b.
γειμῶνα
                  IV 154.
χειμῶνι
                  II 33.
γειμωνικά
                  II 34a.
γειμωνικάς
                  IV 154.
γειμῶνος
                  IV 279.
χεῖοα
                  IV 142.
χειραγωγήση
                      266. - III 1a, 169, 427.
χεῖρας
                      226. — IV 88.
χειοί
                  IV 123.
χειφομάχισσες
                  H 100.
χεῖφον
χειφονόμος
                  III 64, 74c, qui bat la mesure.
                  IV 243.
χειφός
                      19. — II 93.
χειφότεφον
                  IV 89b, 127a.
χειφοτεχναφίους
χέοιν
                  IV 87. 107a.
γερίτσιν
                  IV 271.
```

```
γερονόμος
                 III 64. 74c.
γερότερον
                 III 216a.
                 IV 89b, 127a.
γεροτεγναρίους
γεοσί
                 IV 101.
                 III 400bb.
γηρῶν
                 IV 116a.
78 60
                III 178.
γιονᾶται
                III 178
γιονάτας
                 III 283.
γιώτικας
                III 456, 260, 283e, 312.
γιώτικον
                    43.
γλευασμούς
                T
                III 480.
γλωρούς
γλωρούτσικα
                II 65b.
                III 246dd.
γνοῦς
                II 68d.
γοιφινός
                III 226.
νολήν
                III 202, 322, pour χολόπουκκα.
γολόκοκκα
                HI 202, 322,
γολόκουκκα
                III 348.
γονδρόγυλον
γονδρόκοιλον
                III 318, variante fautive de χοντρόγυλον.
Χονδοόν
                III 295c.
                III 400gg.
γονδρός
χονδοόχυλον
                III 318, sorte de pain grossier. Corav suppose, avec
                    vraissemblance, qu'il s'agit ici d'un pain mal pétri:
                    cf. Sakellarios, p. 867.
γοντρά
                T
                    267.
χοντοαί
                III 478.
                III 178.
γοντράς
χοοδόκοιλα
                IV 51, 54, tripes.
                IV 233.
γορδοκοιλίστρα
                IV 51. 54.
γορδοκοιλίτσα
γορδοχοιλίτσια
                IV 51, 54.
γορδοκοιλίτσιν
                IV 51.
                III 295c.
γορδόν
                II 81.
χορηγίαν
                ΙΙΙ 121, pour γορταίνω.
γοονταίνω
                III 295c, 419q.
γορόν
                III 172.
χοφός
                II 27.
γορτάζουσιν
                IV 98, 129q, 226.
γόρταινα
                IV 70.
γορταίνει
```

χοοταίνης

γορταίνουσι

IV 140c.

III 258, 260, 264.

270

INDEX.

```
III 255, 258, 264.
χορταίνουσιν
χοοταίνω
                     III 121, 255; voir ἐχόρταινα et suiv.
                     III 258.
γορταίνωσι
                     III 255.
γορτάνω
                         109, marchande de légumes?
χορταρίναν
                     IV 137.
χόρτασε
                     III 310. — IV. 140c.
χοοτάσης
                     III 259, 310. — IV 73b, 80, 212.
χορτάσω
                     II 27.
χορτάσωσιν
                     II 50, parait être une combinaison de χορδή et de
χουοδουβελίαν
                         όβελός; Legrand traduit: les ficelles et les broches.
                         173.
γοείαν
                     I
                     IV 142a.
χοέη
                     II 73. — IV 113.
χοήζουσι
                         102. — II 42b. — III 336; voir ἔχοηζεν.
χοήζω
                     III 369.
χρήσεται
γοηστότητι
                     Ι
                         7.
χρήσωνται
                     III 369.
Χοιστέ
                         175. — II 86, 87. — III 189, 190. — IV 19.
χοιστέλαιον
                     III 183, huile qui sert aux onctions.
                      III 192, variante de ἐχρίσθη.
γρίστην
                      III 400u.
χοιστομίμητον
                      III 11.
χοιστομίμητος
                      III 289n. — IV 1j.
χοιστομιμήτου
Χοιστόν
                      III 340c.
                      II 115. - III 1i, 440. - IV 160.
Χοιστός
                      III 250. — IV 289.
X\varrhoιστο\tilde{v}
                      IV 283.
γοιστωνύμων
(χοίω)
                      voir έγοίσθη.
                     III 123, 125, 127, 134, 216i.
χρόνον
                      III 419d.
χρόνος
                         5.
                      I
χοόνου
                         48. — III 66.
χρόνους
                      T
                      III 84.
χουσάν
                     III 84.
χουσᾶς
                      IV 213.
χουσάφιν
χουσέων
                      IV 1c.
                      IV 1r.
χουσης
χουσολάχανον
                      II 41.
χουσόν
                      III 84.
χουσορράπτην
                      IV 23.
                          135.
χουσοφόρων
                      IV 4.
χουσοφτεονιστηράτος
```

```
χουσογοί
                II 88.
                II 88.
χουσογοός
                IV 1c.
χουσῶν
                II 67; voir χρήσεται et suiv.
χοώμενον
                IV 141.
χοώμενος
                III 404j.
χυλόν
                III 286.
χυμούς
                III 73.
χυτός
                III 283a.
χύτοαν
                II 88.
χωνεύουσιν
                II 88.
γωνεύσουσιν
                III 284.
γωνεύσωσιν
χωρεῖ
                IV 264.
                III 187.
χώρεσες
                IV 130.
χωρίζει
                    99.
χωοικόν
χωρικός
                III 325r.
                IV 217.
χωρικούς
                Ι
                    194.
χωρικούτσικον
                    132, 224. — II 29.
χωοίς
                voir έχώρει et suiv.. χωρεί et suiv.
(χωوῶ)
```

Ψ'.

ψαθίν	III 79; voir Hatzidakis, Άθηνᾶ XX, 547.
ψαλιδόπουλον	IV 92.
ψάλλε	III 45.
ψάλλειν	III 61, 74 <i>d</i> .
ψάλλετε	III $272d$.
ψάλλη	III 45.
ψάλλομεν	III $419q$.
ψάλλοντα	III $419\mathbf{q}$.
ψάλλουσιν	III 272c.
ψάλλων	II 42 d .
ψάλουν	III 142.
ψάλωμεν	III 142.
ψείρας	III $79 IV 11.$
ψεῖφες	IV 270.
ψειοιάοικον	III 355.
ψεύδεται	III 304.
ψευδῆ	I 120.
ψεύδομαι	III 304.
ψεῦδος	III 328, 334.

I

ψυχῆς

```
IV 47.
ψευδοτσαγγάοην
                III 322b.
ψεύδους
                    7.
                II
ψηλαφᾶ
                IV 35.
ψηλαφήσω
                IV 34.
ψηλαφῶ
                IV 231.
ψήνασιν
                III 412c.
ψήσετε
                III 95, 216b, 325c, 325h, 325k, 404f, limande, plie;
ψησσία
                    cf. Krumbacher. Fischbuch, 367.
ψησσόπουλα
                III 404f.
                III 147.
ψησσόπουλον
                III 75.
ψηφίζει
                III 76.
ψηφίζεις
                    25.
                II
ψήφισε
                I
                    71, 79.
ψιαθίν
                III 400a.
ψιθυρίζει
                III 412.
ψιλάς
                III 237.
ψιλης
                H 52.
ψιλόν
                I
                    96. fileuse de fin.
ψιλονήτοιαν
                    231.
                I
ψιλοῦ
                 III 412c.
ψιλούτσικον
                 IV 17.
ψίγαν
                 III 412b.
ψιγίτσας
                 IV 300.
ψιγίων
                 III 82, variante de ψωνίζει.
ψουνίζει
                 III 127, variante de ψωνίσουν.
ψουνίσουν
                 III 216a.
ψοφήσω
                 III 419.
ψοφιάρικον
                 III 449.
ψοφισμένον
                 νοίτ ψοφήσω, ψόφουν.
(ψοφῶ)
                 III 45b, chuchoter.
ψουψουρίζης
                 III 388.
 ψουψουρίση
                 HI 201.
 ψόφον
                 III 400g.
 ψόφος
                 IV 214.
 ψόφουν
 ψόφους
                 III 194.
                 III 310b.
 ψοφῶ
                 II
                     34.
 ψῦξιν
                 I
                     36, 88, esclaves, serviteurs; Du Cange et Sophocles.
 ψυχάρια
                 I
                     228. — III 192a.
 ψυχή
                     158. — II 19a. — III 85, 325s, 370, 372, 419aa.
                 I
 ψυχήν
```

229. — III 45. — IV 111.

ψυχίας ΙΙΙ 325c.

ψυχικόν ΙΙΙ 129, 357, 357α.

ψυχοποατοῦν II 25, entretenir. suffire à la vie de.

ψυχομαχεῖ ΙΙΙ 343. ψύχοαν ΙΙ 34.

ψυχοοποατοῦν ΙΙ 25, fautivement pour ψυχοποατοῦν.

ψυχοούς Ι 48. — Η 26.

 $\psi\omega\mu\nu$ I 179. — III 42, 43, 131, 213, 225 α , 357, 364, 434. — IV 47, 27, 31, 80, 129, 429g, 457, 202, 203, 207, 209, 212.

ψωμίου ΙΥ 204.

ψωμιοῦ III 225. — IV 17.

ψωμίτσιν III 82. ψωμίων III 300.

ψωνίζει ΙΙΙ 82, variante: ψουνίζει. ψωνίσουν ΙΙΙ 127, variante: ψουνίσουν.

ψωνίσω ΙΙΙ 127, 216α.

ψωριάριπον ΗΗ 355.

Ω .

 \tilde{a} I 42, 156. — III 27, 30, 35, 154, 172, 257a, 289p, 296, 376, 420, 446. — IV 275, 276,

ŭ III 143, 164, 234.

ἀά III 481.ἀγκώθην III 192a.

ώδε I 129. — III 376, 398.

ωδίνων III 444. ωμοιαζεν IV 222.

δμον IV 110, variante: νδιμον. δν II 114. — III 174, 412a.

ἄν III 447. ἀνῆσαι III 400ee. ὧνπεο III 419cc, 444.

ώπισθαπόδησα Ι 232, sans doute fautif pour ώπισθοπόδησα.

ω̃οα IV 58.

ω̃οαν II 91. — III 140, 256, 322, 329. — IV 116c.

ω̃οας I 273.

ώριά III 275, pour ώραῖα.

боισα III 216jj.

ωρμησα III 10, — IV 79, 170.

ωομησεν III 10.

ώφελοῦν

13, etc. — II 19h, 19p, etc. — III 108a. $\dot{\omega}_{\varsigma} = comme$ 165a, etc. — IV 67, 88, etc. 128, 178, etc. — II 22, 25, etc. — III 289r. $\dot{\omega}_{\varsigma} = ainsi que$ 295f, etc. -- IV 128, 158a, etc. 131, 183, 187, 190, 242, 258, 270. — IV 14e, $\delta s = lorsque$ 99, 107, 113, 216. 138, 161, 172, 230, 244. — IV 85, 126, 181. $\delta s = attendu que$ III 108, 162, 301h. $\dot{\omega}_{\varsigma} = jusque$ III 223 ($\delta s = 0$), $325f = (\delta s = 0$). — IV 208 ($\delta s = 0$) $\dot{\omega}_{S} = jusqu'à$ ce que νά). Autres emplois de ώς: III 268 (ώς δί έμέναν); ΙΙΙ 447b, (ώς αν); ΙΝ 165 (ώς ίνα); ως par confusion paléographique, III 49. 140, 161. — III 293. — IV 2, 56, 73, 98, 159. ώσάν 146. — III 382, 396. ώσαύτως III 223, 247, — IV 1ff. ώσεί ស៊ីថរ III 16. ὦσιν III 16. 209. - 1169, 89. - 11141, 19, 235, 328,ὥσπεο 375, 380, 400ff. — IV 1ll. II 85. ὥστε III 332. ὧτα

III 400hh. – IV 73; voir φελέσης et suiv.

TABLE DES MATIÈRES.

Introdu	ctio	n										•	p.	1 24
Tableau	ı de	. (cone	cor	daı	nce							n	2 5— 29
Poème	I												n	30 37
Poème	II		•										77	38— 47
Poème	III												77	48 - 71
Poème	IV												"	72 - 83
Notes.	•			•									77	84—109.
Index .														110-274

ERRATA.

		au lieu de: lire:
Ρ.	26, 1. 34.	388a, 389, 389a,
		[389b 288a. 289. 289a,
		[289b.
"	33, v. 138,	ώς
"	34, v. 149.	ἀφιδώσουν άψιδώσουν.
#	36, v. 7,	νά γράφη νὰ γράφη.
77	44, v. 59,	χαμωμηλέλαιον χαμομηλέλαιον.
17	44, v. 60,	ὄξος ἀγοιοσταπίδας ὄξος, ἀγοιοσταπίδας.
17	46, v. 92,	συχνὰς , , , , , συχνάς.
77	49, v. 9 (app. critique),	μυωπίας μυιοπίας.
77	52, v. 101,	πουβάλε πουβάλει .
27	53, v. 127,	$^{\prime\prime}Av$ $^{\prime\prime}Av$.
77	55, v. 452,	μεγάγη μεγάλη.
77	55, v. 168,	ἔμπω ἐμπῶ.
77	64, v. 344a (app. critique). ἐφλοβοτόμησα, ἂς ἐφλεβοτόμησα, ἂς.
"	65, v. 362.	κοπανήσουσι κοπανίσουσι.
,	75, v. 45,	βιωτήν βιοτήν.
77	124,	ἄσποον ΙΙΙ 101, 117 . ἄσποον IV 101, 117.
	124, ajouter, après	άογαβιάζεσαι άοδαμαοιοῦ, ΗΙ 93.

Das Vaitānasūtra des Atharvaveda

ÜBERSETZT

VON

W, CALAND.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS

DEEL XI. Nº. 2.

AMSTERDAM.
JOHANNES MÜLLER.
1910.

EINLEITUNG.

Seit R. Garbe im Jahre 1878 das Vaitānasūtra herausgab und übersetzte, ist in mancher Hinsicht unsere Kenntniss des Vedischen Rituals im allgemeinen und des Atharvanischen im besonderen ansehnlich vermehrt und die Einsicht in den Zusammenhang der verschiedenen Texte sehr vertieft worden. Garbe leistete damals was er vermochte; dass dies aber vom jetztigen Standpunkt der Indologie, namentlich der Vedologie aus betrachtet, in mancher Hinsicht unbefriedigend ist, wird jeder der Sache Kundige zugeben. Es stehen uns denn auch zum Verständniss solcher Texte heutzutage so viele Hilfsmittel mehr zu Gebote! Das Kausikasūtra, welches Garbe nur handschriftlich vorlag, ist inzwischen veröffentlicht worden. Der verdiente Atharvaveda-Forscher Bloomfield hat in seinen Untersuchungen über den Atharvaveda (Grundriss der Indo-arischen philologie, 1899) über manchen dunklen Punkt Licht verbreitet. Nach Anlass seiner Arbeit habe dann ich selber in den GGA. 1900 einige wichtige Punkte, wie ich meine, richtig gestellt und in zwei Aufsätzen in der Wiener Zeitschr. f. d. Kunde des Morgenl. (Band XVII und XVIII) Näheres über die noch unbekannten und schon bekannten Atharvanischen Texte mitgeteilt, Später erschienen die wertvolle Ausgabe der Atharvasamhitā mit Sāvanas Kommentar und Whitney-Lanman's Übersetzung der Samhitā (Buch I—XIX). Zum richtigen Verständniss eines Textes wie das Vaitānasūtra ist der jetzt auch im Druck vorliegende Ārṣeyakalpa des Sāmaveda von grossem Nutzen. Kein Wunder also dass, wenn Garbe die Übersetzung des Vaitānasūtra jetzt unternehmen würde, das Ergebniss weit befriedigender sein müsste. Jedermann der, mit dem Ritual des Rgveda, Yajurveda und Sāmaveda vertraut, die Lektüre des Vaitānasūtra unternahm, so wie dieser Text von Garbe verstanden worden ist, müsste wohl ganz irre werden, da fast jeder Satz

unseres Textes im Widerspruch mit dem Ritual zu stehen schien, so wie uns dasselbe aus den anderen Quellen bekannt war. Seitdem man aber zu der Einsicht gekommen war, dass das Vaitānasūtra nicht eine selbständige Darstellung der Śrauta-riten für einen Atharvavedin, der eine Iṣṭi, ein Tier-, oder ein Soma-Opfer verrichten wollte, zu geben bezweckte, musste die Sache ganz anders aussehen.

Das Vaitānasūtra gibt die Beschreibung derjenigen Kulthandlungen, die dem Brahman und seinen Gehülfen (Āgnīdhra, Brāhmaṇācchaṃsin, Potṛ) während eines Śrauta-Opfers obliegen. Die im Vaitāna erörterten Handlungen lassen sich ganz ungezwungen in das Ritual der anderen Sūtras (der Hotṛ-, Adhvaryu- und Chandogasūtras) einfügen: sie stehen nicht selbständig da. Daraus geht hervor, dass Garbe's Auffassung dieses Werkes, von Einzelheiten natürlich abgesehen, von Anfang bis zu Ende verfehlt ist. Ich habe es daher für nicht überflüssig gehalten die von Garbe gemachte Arbeit noch einmal zu verrichten, da auch sehr viele Einzelheiten gegenwärtig besser als es damals möglich war zu ihrem Rechte kommen können. Eine verbesserte Übersetzung des Vaitānasūtra kann im allgemeinen unsere Kenntniss des Veda fördern und besonders scheint sie mir eine unumgängliche Vorarbeit zur Beantwortung verschiedener Fragen zu sein.

Bekanntlich ist es Bloomfield's feste Überzeugung, dass das Gopathabrāhmaņa vom Vaitānasūtra abhängig sei, und zwar so, dass es später entstanden sei und die Bekanntheit mit dem Vaitānasūtra voraussetze. Bloomfield betrachtet geradezu das Sūtra gewissermassen als die Saṃhitā des Brāhmaṇa ("Bloomfield, the Atharvaveda", im Grundriss der Indo-ar. phil., S. 103). Ich bin, wie ich schon früher dargetan habe, nicht dieser Ansicht, sondern meine im Gegenteil, dass unser Brāhmaṇa, mag es denn auch keinen Anspruch auf ein sehr hohes Alter und grosse Ursprünglichkeit machen, doch wenigstens älter als das Vaitānasutra ist. Die Gründe, welche für diese Ansicht zu sprechen scheinen, stelle ich hier, unter Verweisung nach den meiner Übersetzung beigefügten Bemerkungen, zusammen.

Zunächst gibt es einige Stellen, die sich nur durch das Brāhmaṇa begreifen lassen: 7. 26; 11. 20½; 31. 4. An zwei Stellen findet sich, wie mir scheint, eine zweifellose Verweisung nach unserem Brāhmaṇa: 17. 11; 31. 1. Ein Wort, das eigenlich kein Wort; ein Spruch, der kein Spruch ist und eine unrichtige Satzkonstruktion verdanken offenbar ihre Anwesenheit im Sūtra der irrigen Auffassung gewisser Stellen aus dem Gopathabrāhmaṇa, nl. Vait. 7. 2; 7. 3; 7. 24.

Infolge der wörtlichen Zitierung aus dem Brahmana sind einige Stellen im Sūtra undeutlich: 3. 7; 13. 16; 18. 1; 20. 216. Im Sütra werden zuweilen einige Andeutungen gegeben, die sich auch in dem Brāhmana finden, hier aber an ihrem Platze sind, im Sūtra dagegen überflüssig erscheinen: 4. 1; 12. 14; 30. 16. An sehr vielen Stellen endlich, die in wörtlicher Übereinstimmung mit dem Brāhmana stehen, findet sich, dem Indikativ gegenüber, der sonst im Sūtra gebraucht wird, der Optativ: 2. 15; 5. 3; 8. 1; 8. 5; 8. 8; 11. 1; 11. 5a; 11. 5b; 11. 21—26; 12. 3; 12. 14; 13. 26: 13. 30: 17. 7: 20. 216: 24. 20: 34. 21: 35. 1: 35. 2. Ich bin daher der festen Überzeugung, dass auch alle andere Sätze. die das Sūtra mit dem Brāhmana gemein hat, vom Verfasser des Sütra dem Brāhmana entnommen sind. Nur ein Beispiel hebe ich hervor; Vait. 28. 1 lautet: āgnīdhra āgnīdhrīyād a h gārair dve savane viharati śalākābhis trtīyasavanam; die gesperrten Worte finden sich genau so im Brāhmana und diese Brāhmana-Stelle entstammt ganz zweifellos der Taittirīva-Samhitā. Niemand würde Bloomfield glauben, meine ich, wenn er behaupten wollte, dass das Gopathabrāhmana diese brāhmana-artige Stelle dem Sütra entnommen habe. Er müsste dann auch zugeben, was sehr wenig einleuchtend wäre, dass alle andere Stellen, die das Vaitānasūtra mit dem Gopathabrāhmana und mit anderen Brāhmanas gemein hat, nicht aus dem Gopatha enlehnt, sondern vom Sütra-Verfasser aus verschiedenen ihm ferne liegenden Brähmanas entnommen worden sind. Es bleiben freilich noch einige Punkte, die für die Frage nach dem Verhältniss des Brähmana zum Sütra wichtig sind, unentschieden, da uns eine brauchbare kritische Ausgabe des Gopatha bis jetzt fehlt. Hoffentlich wird diese aber in absehbarer Zeit vorliegen. Für das richtige Verständniss eben dieses Brāhmana schien mir nun eine berichtigte Übersetzung des Sūtra als Vorarbeit notwendig.

In Whitney-Lanman's musterhafter Übersetzung der Atharvasamhitä ist das letzte, zwanzigste, Buch fortgelassen. Interesse für die Kenntniss des eigentlichen Atharvaveda bietet es nicht, da, wie schon längst gesehen war, das Buch, welches verhältnissmässig jung ist — es geht der Paippaläda-Rezension ganz ab — nur aus verschiedenen Stücken besteht, die aus der Rksamhitä bekannt waren. In der Übersetzung, die wir Whitney-Lanman verdanken, heisst es noch (General Introduction, S. CXLI): "as for book XX... it stands in no conceivable relation to the rest of the Atharvaveda, and when and why it was added thereto is a matter for conjecture". Gegenwärtig sind wir hierüber besser unterrichtet,

da es feststeht, dass das XX. Buch die Strophen und Lieder enthält, die die Gehülfen des Brahman, namentlich der Brāhmanācchamsin bei den Soma-Opfern zu rezitieren hat. Das Buch ist der Atharvasamhitā angehängt zu der Zeit, als dieser Priester in der Schematisierung der sechzehn Opferpriester als ein Gehülfe des Brahman zu gelten anfing. Tatsächlich ist er, ebenso gut wie der Maitrāvaruna, der Acchäväka, der Grävastut, dem Hotr unter- oder nebengeordnet. Er hat also alle seine Texte der Rksamhitā zu entnehmen; daher kommt es, dass das XX. Buch der Atharvasamhitā sich ganz in der Rksamhitā wiederfindet. Dieses XX. Kānda ist somit die Samhitā des Brāhmanācchamsin. Man erwartet daher, dass sich die von diesem Rtvij zu rezitierenden Stücke und das von ihm zu befolgende Ritual mit den in den Hotr-Sütras vorgeschriebenen Vorschriften decken wird. Eine Vergleichung des Vaitānasūtra mit dem XX. Buche des Atharvaveda lehrt nun, dass dies auch zum grössten Teil der Fall ist. Die Übereinstimmung ist aber nicht in allen Teilen eine vollständige. Zunächst sind uns heute zwei Hotr-Sūtras bekannt, das Āśvalāvana- und das Śāńkhāyana-Sūtra. Während das Ritual des Brāhmanācchamsin, dem Atharvaveda nach, meistens demjenigen der Aitarevins näher als dem der Kausītakins steht, ist die Übereinstimmung doch nicht genau. Das mag wohl darin seinen Grund haben, dass es von altersher noch mehr Rgveda-Schulen gegeben hat, die mehr oder weniger von einander abwichen. Vermutlich schloss sich das XX. Buch dem Ritual einer dieser verloren gegangenen Śākhās an. Auch mit dem Ritual des Sāmaveda berührt sich das XX. Buch. Es ist bekannt, dass jede Rezitation eines Hotr-Priesters mit dem Stotriva-Trea anzufangen hat, d. h. mit dem Trca, auf welchem die Sāmansänger, jedesmal ehe der Hotr sein Sastra rezitiert, ihr Stotra gesungen haben. Bei völliger Übereinstimmung müssten also die Rks eines jeden Stotriva-Trca aus der Sāmasamhitā (dem Uttarārcika nämlich) sowohl in der Rksamhitā als in Buch XX der Atharvasamhitā zu finden sein und umgekehrt müsste sich jeder Stotriva-Trca des Hotr- und des Brähmanäcchämsin-Ritual im Uttarärcika vorfinden. Das ist aber nicht immer der Fall, und kommt auch dies offenbar daher, dass es verschiedene Sāmaveda-Sākhās mit abweichender Tradition gegeben hat. Bis jetzt sind nur zwei, stark von einander verschiedenen, Samasamhitas (Uttararcikas) bekannt: die der Raṇayanīya-Kauthumas und die der Jaiminīvas. Für die richtige Beurteilung des XX. Kāndas der Atharvasamhitā ist daher eine gründliche Bearbeitung des Vaitānasūtra, das sich von Kandikā 11 an mit den Soma-Opfern beschäftigt, unbedingt erforderlich. Es drängt sich

hier sofort die Frage nach dem Alter dieses XX. Buches in Verhältniss zum Sūtra auf. Ist es alter oder jünger als dasselbe oder gleichzeitig? Diese Frage ist, wie es scheint, unschwer zu erledigen: es ist älter als das Sūtra, dessen Autor es in der uns vorliegenden Anordnung vorgelegen hat; dies geht zweifellos hervor z.B. aus Andeutungen der folgenden Art: ūrdhvam sarvatra trīni sūktāni (26. 6), ya eka id vidayata iti sad ukthastotriyānurūpāh (33. 18), vgl. auch 20. 1 mit der Bemerkung zu dieser Stelle. 1) Nicht so ganz bestimmt kann die Antwort auf die Frage lauten, ob Buch XX schon dem Verfasser des Gopathabrāhmaņa vorgelegen hat. Denn es ist a priori sehr gut denkbar, dass, als dieser Text bearbeitet wurde, noch nicht eine eigene Samhitā für den Atharvaveda-Brāhmanācchamsin zusammengestellt war. Der Brāhmanācchamsin musste ja tatsächlich Bahvrca sein, d. h. die Rksamhitā auswendig kennen. Genau so wie der Verfasser des Brāhmaņa in den vom Soma-Opfer handelnden Abschnitten verschiedene nicht in der Atharvasamhitā vorkommenden Rkstrophen mit den Anfangsworten zitiert, wenn er, im Anschluss an Aitareya- oder Kausītaki-Brāhmana das Ritual auch des Maitrāvaruna und des Acchāvāka behandelt, so kann man für die ebenfalls in Pratīka gegebenen Rks, die dem Brähmanäcchamsin in den Mund gelegt werden und die sich alle im XX. Buche finden, annehmen, dass sie nicht aus diesem Buche sondern direkt aus der Rksamhitā zitiert sind. Dafür scheinen einige Worte in Gop. br. II. 6. 2 zu sprechen, wo es heisst: tad u vai şadrcam: "dieses Sūkta (nl. RS. VII. 23 = AS. XX. 12) ist sechsstrophig". Dieser Passus kann gedankenlos aus Ait. Br. VI. 20. 11 entlehnt sein, ohne dass der Diaskeuast des Brāhmana den Wortlaut mit der Atharvanischen Überlieferung in Einklang gebracht hätte, nach welcher dieses Sükta sie ben Strophen enthält. Zwingend ist indessen dieser Grund nicht, da XX. 22. 7 Yāj vā ist (Vait. 22. 14) und somit ebensowenig zum Sūkta gehört. wie z. B. XX. 17. 12 als zu Sūkta 17 gehörig betrachtet wird, vgl. Vait. 25. 11, wo XX. 17. 11 die uttamā yk heisst, und die Yājyā (XX. 17. 12) als parā bezeichnet wird. Aus jenem "sadrcam" hat man daher nicht das Recht zu schliessen, dass unser Brähmana mit der Ath. Samhitā im Widerspruch stehe. Dass aber das XX. Bu ch doch dem Verfasser des Biāhmana bekannt gewesen ist, darauf scheinen zwei Tatsachen hinzudeuten. Das Sukīrti-Sūkta (AV. XX. 125) ist identisch mit RS. X. 131, nur die Anfangsworte sind verschieden: apendra prāco maghavann amitrān in der AS., apa

¹⁾ Schwierigkeit macht uttarau ea in 27, 28, S. z.d. S.

prāca indra visvān amitrān in der RS. In Gop. br. II. 6. 4 und II. 6. 12 wird das Sükta mit den Anfangsworten angedeutet, die ihm nach der Atharvan-Redaktion zukommen; sogar wird dadurch tatsächlich dem Maitravaruna, der ein Bahvrca sein muss, die Atharvan-Redaktion des Liedes aufgedrängt! Den zweiten Grund scheint Gop. br. II. 6. 15 zu liefern, wo der sechszehnstrophige Umfang von AS. XX. 136 erwähnt wird; in den Rezensionen der Aitarevins und Kauşītakins hat das Lied nur zehn Strophen. Aber dies alles ist nur eine Vermutung mit einem gewissen Grade von Wahrscheinlichkeit; denn es wäre wohl möglich, dass diese beiden Tatsachen sich hieraus erklären liessen, dass unser Gopathabrahmana sich hier einer jetzt nicht mehr vorhandenen Bahvrca-Rezension anschliesst. Es scheint mir daher bis jetzt noch nicht festzustehen, dass das XX. Buch der Atharvasamhitā älter ist als das Gopathabrāhmana. Dass es kein einziges Mal im Kausikasūtra zitiert wird, darf noch nicht als ein Beweis gelten, dass dieses Kända erst nach diesem Sūtra redigiert worden sei. Das Fehlen von Zitaten aus Buch XX. im Kauśikasūtra lässt sich genügend dadurch erklären, dass zu Anführungen daraus keine Veranlassung vorlag.

Die Betrachtung des Verhältnisses zwischen dem Ritual, so wie es im Vaitānasūtra dargestellt wird, und dem XX. Kānda der Atharvavavedasamhitā gibt zu einigen Bemerkungen Anlass. Natürlich dass sich kein einziges Zitat in dem Vaitāna vergeblich im XX. Buche suchen lässt. Das Umgekehrte aber ist nicht der Fall: es begegnen uns einige Sūktas in Buch XX, deren Verwendung im Sütra nicht nachzuweisen ist. Auf Grund der von Garbe zusammengestellten Zitatenliste aus dem XX. Buche im dem Vaitānasūtra (Ausgabe des Textes, S. 77-79) würde man meinen, dass es sehr viele Sūktas gebe die keinen Vinivoga in der Praxis haben, wohl etwa 16! Die Liste ist aber lange nicht vollständig, da Garbe nur nach den Anfangsworten zitiert, während, wie wir oben gesehen haben, ein Zitat im Vaitāna öfters mehrere Sūktas in sich begreift. Eine genaue Untersuchung gewährt indess ein anderes Ergebniss, und zwar dieses, dass es nur achtzehn Strophen gibt, für die das Vaitāna keine Verwendung verzeichnet hat; es sind: XX. 44; 57. 7-10; 95. 3-4; 105. 3; 107. 7-12; 137. 1-2. Es drängt sich nun die Frage auf, ob denn die uns im XX. Buch vorliegende Brähmanācchamsi-Samhitā oder Brahma-Samhitā, wie man sie nennen könnte, da Brahman die ältere Bezeichnung des Brāhmaṇācchaṃsin ist 1), genau für das Ritual des Brahman angefertigt worden ist,

^{.1)} Daher auch der Namen Brahmaveda für Atharvasamhitä?

wie es uns im Vaitānasūtra überliefert ist. Das scheint nun im Ganzen wohl der Fall zu sein. Zwar ist die Anordnung abweichend, wenigstens nach der Behandlung des regelmässigen jvotistoma atirätra: Vait. 11-26, womit AS. XX. 1-33 parallel geht. Der Ariadne-Faden, der uns dann weiter durch das Labvrinth des XX. Buches den Weg zeigen soll, lässt sich nicht leicht verfolgen. Soviel ist indess sicher, dass, nach Anuvāka 4, welcher die Sāma-, Ahīna-, und Sampātasūktas umfasst, die zum Gavāmavana gehörigen Rks gegeben werden, und zwar in dieser Weise, dass immer zuerst alle diejenigen zusammengestellt werden, die zum Ājvaśastra (des Prātahsavana), darauf die zum Prşthaśastra 1) (des Mādhyamdinasavana) und endlich die zum Ukthasastra (des Trtīvasavana) gehören. Die Sūktas 38 bis 49.3 geben im Ganzen die zum Ājvasastra, 49.4—59 die zum Prsthasastra, 60-66 die zum Ukthasastra gehörigen Rezitationen (bis zum Schlusse des 5. Anuvāka). Nachdem im 6. Anuvāka (Sūktas 67—73) hauptsáchlich die einzulegenden Stücke (Āvāpas) zum Ājvasastra der drei Chandoma-Tage gegeben sind, werden im 7. Anuvāka erst (Sūktas 73—77) die Āvāpas zum Prsthasastra gegeben, darauf scheinen (Sūktas 78—83) der Vajapeva und der Aptoryāman zu kommen, indem dieser 7. Anuvāka (mit Sükta 90) mit den Aikāhikasūktas der drei Chandoma-Tage schliesst. Anuvāka 8 (Sūktas 91—96) behandelt unter anderen den 10. Tag des Dasarātra und schliesst mit dem Mahāvrata ab. Anuvāka 9 (Sūktas 97-123) gibt die Stotrivas für die Ekāhas und Ahīnas; der Rest des Anuvāka gibt verschiedenes, hauptsächlich die Āvāpas zum 6. Tage des Prethvasadaha und die Atirikta-ukthas des Aptorvaman. Es lässt sich vermuten, dass die Sūktas, die im Vaitānasūtra keinen Viniyoga haben, in dem vom Kompilator des XX. Buches beabsichtigten System entweder fakultativ (caikalpika) waren, oder eine Verwendung hatten, die dem Sütrakära abhanden gekommen ist. So war z. B. das 44. Sukta als ājyaśastre stotriyatycah prathame chandome gemeint; die Kausstakins verwenden es zu diesem Zweck und auch die Jaiminīvas kennen den Trea.

Wenn ich im Folgenden eine verbesserte Übersetzung des Vaitānasūtra biete, so bin ich mir dennoch dessen klar bewusst, dass diese Übersetzung nicht fehlerfrei ist. In derartigen Texten, besonders wenn Kommentare fehlen und man als Hilfsmittel nur die verwandten Texte hat, wird immer ein Rest unaufgeklärter Schwierigkeiten zurückbleiben. Für eine fehlerfreie Interpretation wäre ausserdem ein tiefes Eindringen in die ganze vedische Literatur.

¹⁾ Über diese, genau genommen, unrichtige Bezeichnung, vgl. Bem. 2 zu Vait. 31. 18.

namentlich in die zum Rgveda gehörigen Texte an erster Stelle erforderlich. Und man weiss, wie schwierig die Technik der Hotr-Sütras zu meistern ist. Vielleicht wird es anderen als mir gelingen, die noch nicht ganz aufgeklärten Punkte unseres Sütra zu erläutern.

Da der Text des Vaitānasūtra ohne die anderen Sūtras, welchen er sich aufs genauste anschliesst, unbegreifbar ist, habe ich, wo es anging, die Parallelstellen der Adhvaryu- und Hoty-Sūtras angeführt; von den Adhvaryu-Sūtras habe ich mich meistens auf Kātyāyana und Āpastamba beschränkt. Einen vollständigen Index der zitierten Mantras gebe ich nicht bei; zum Teil ist Garbe's Index genügend, wenn man damit meine Bemerkungen in der WZKM. XVIII, S. 187 flgg. vergleicht. Dagegen wird ein vollständiger Index über das XX. Buch gegeben mit Angabe der Parallelstellen aus der RS. und dem Sāmaveda (Uttarārcika). Vielleicht wird dieser Index dazu beitragen, das Anordnungsprinzip der Strophen und Lieder im XX. Buch noch vollständiger zu erkennen, als es mir gelungen ist.

Utrecht, Mai 1909.

INHALT DES VAITĀNASŪTRA.

Allgemeine Bestimmungen über	Avabhṛthaḥ
Art und Wesen des Sutra 1. 1-10	Ukthyah
Neu- und Vollmondsopfer 1.11-4	Şodası
Gründung der Feuer 5—6.8	Atirātraḥ
Pūrņāhutiḥ 6.9	Vājapeyaļ
Ādheyikya iṣṭayaḥ 6.10—11	Aptoryāmā
Agnihotram 7. 1-24	Cayanam
Agnyupasthānam	Sautrāmaņī
Ārambhaṇīyestiḥ 8. 1-2	Gavāmayanam31—34
Punaradheyam 8.3	Caturviṃśam ahaḥ 31 16—20
Āgrayaņestih 8. 4—7	Abhiplayaşadahah31.21—26
Cāturmāsyani	Pṛṣṭḥyaṣaḍahaḥ31.27—32.35
Vaiśvadevam 8.40-46	Navarātraķ
Varuņapraghāsāḥ S.17—23	Daśarātraļi
Sākamedhāļi 9, 1 -7	Mahavratam
Pitryeşţiḥ 9. 8–47	Pṛṣṭḥyaśamanīyaḥ 34.21
Traiyambakeştih 9.18-23	Gavamayanasya paribhāṣāḥ 35
Śunāsīryah 9,24—27	Rājasūyah
Paśubandhaḥ10	Aśvamedhah
Agnistomah	Puruṣamedhaḥ
Sutyam ahah16,4 ngg.	Sarvamedhaḥ
Prātaḥsavanam 16. 4-21. 9	Ekahāḥ, Ahīnaḥ
Madhy. savanam21.10-22.15	Kamāḥ43
Trtīvasavanam	•

DAS VAITĀNASŪTRA DES ATHARVAVEDA.

T.

- 1a. Nun (werden wir das Ritual) für die Śrauta-Opfer (erklären). 1)

 1) atha vitānasya sc. vidhim vaksyāmah, vgl. Kauś. sū. 1. 1.
- 16. Der den Brahmaveda kennende Brahman setzt sich bei einer Opferhandlung nach der (im Kauś. sūtra 3. 5—7 gegebenen) Regel südlich (vom Vihāra), nichts Weltliches redend.
- 2. Die (in diesem Sūtra) angegebenen Opferspenden begleitet er mit Vedasprüchen (d. h. nach jeder Spende hat er die jedesmal angegebene Strophe oder das jedesmal angegebene Lied zu flüstern).
- 3. Wenn ein Vedaspruch nicht dabei angegeben ist, dann mit einer (beliebigen Strophe,) welche das Stichwort (d. h. den Namen des Gegenstandes, auf welchen die Handlung sich bezieht) enthält, nach Bhāgali; mit (der Strophe): "Prajāpati, kein anderer als du" (VII. 80. 3), nach Kauśika Junior; je nach der Gottheit (d. h. jedesmal mit einer Strophe, in welcher die Gottheit erwähnt wird, welcher die Spende oder die Handlung gilt), nach Māṭhara; mit den (heiligen) Worten: oṃ, bhūḥ, bhuvaḥ, svaḥ, janad, om nach unserem Lehrer.
- 4. Einige fügen die Sprüche der Hauptspenden in die Sprüche der Einleitungs- und Schlussspenden ¹) ein.
 - 1) vgl. Vait. 2. 10.
- 5. Den von einem Atharvavedakundigen geweihten Opferherrn ¹) heisst er (den jedesmal angegebenen Spruch) reden. ²)
 - 1) Also einen zum Atharvave la sich bekennenden Yajamāna, dessen Sakramente nach dem Ritual des Atharvaveda bzw. Kauś. sūtra vollzogen sind; vgl. auch Gop. br. I. 1. 29: hhygrangiroridā saṃskṛto 'nyān vedān adhīyīta nānyatra saṃskṛto hhṛgrangiraso 'dhīyīta. 2) d. h. jedesmal wenn es heisst: "er heisst reden", so ist dabei als Objekt: "den Opferherrn" zu denken.

- 6. Das Feuer (ist) der Āhavanīya. 1)
 - 1) d. h. wenn im Sütra bloss vom "Feuer" ohne Weiteres die Rede ist, so wird damit der Ähavanīya gemeint.
- 7. (Die Vorschriften für den Opferherrn in Bezug auf) das Hinund Hergehen (Hinein- und Hinaustreten aus dem Vihära) ¹) und (in Bezug auf) das Einhalten der Stimme (sind dieselben) wie für den Brahman.
 - 1) vgl. Ap. IV. 2. 10-11, und Vait. 1. 20.
- 5. Die Gottheiten (, denen eine Spende bzw. ein Mantra gilt), die Opfergabe (, welche darzubringen ist), der Opferlohn (, der zu spenden ist) (sind) dem (Ritual des) Yajurveda (zu entnehmen).
 - 9a. Der Ägnīdhra ist nördlich (von den Feuern) tätig.
- 9b. 10. Während er den Sphya und den Reinigungsbüschel 1) in der Hand hält, steht, und das Angesicht südwärts gerichtet hat, hat er, jedesmal dem Wortlaut nach, 2) das pratyäśrāvaṇa mit (den Worten): "es sei. śrau3ṣaṭ!" zu geben.
 - sammārya ist dasselbe wie idhmasamnaha.a. Zum ganzen Sutra vgl. Āśv. I.
 13, Āp. II. 15. 4, Man śrs. I. 3. 1. 8 und 25, Gop. br. II. 2. 16 s. f.
 yathāsvaram, vgl. Vait. 2.1, ist wohl dasselbe wir yathāmnātam, vgl. Man. śrs. V. 2. 15. 11.
- 11. Bei der Neumondsfeier isst der Opferherr, am Tage vorher, die Speise welche einem, der den Fasten unternimmt, erlaubt ist 1) und zwar am Nachmittage.
 - 1) vgl. Kauś. sū. 1. 31-32. Honig, Gezalzenes, Fleisch, Bohnen darf er nicht geniessen.
- 12. Im Āhavanīya, Gārhapatya und Dakṣiṇāgni legt er Stücke Brennholz nach mit (dem Liede): "mir, o Agni, Glanz" (V. 3), (die Stücke Brennholz auf den Feuern) verteilend. ¹)
 - 1) und zwar so viele Stucke Holz nachlegend wie es Strophen im Liede gibt; wie die elf Strophen genau verwendet werden, geht nicht aus dem Sütra hervor, in den Sutras des Schwarzen Yajurveda gehen die Ausichten darüber auseinander (vgl. Äp. 1. 1. 4—5, Baudh, Dvaidhasütra 1. 1).
- 13a. Die Observanz tritt er an mit (der Strophe): "nach der Observanz, o du, Herr der Observanz" (VII. 74. 4).
- 136. Das Nicht-Essen und die folgenden (aus Kauś, sūtra 73, 10 bekannten Vorschriften haben hier Geltung).
- 14a. Die vier Strophen (deren erste anfängt): "mir, o Agni, Glanz" (V. 3. 1—4) spricht er (der Opferherr) aus um die Götter für sich zu gewinnen. 1)
 - 1) (gl. Gop. br. II. 2, 24, TS. I. 6, 7, 1,
- 146. (Das Lied): "o Sinīvālī mit breiten Flechten" (VII. 46) (spricht er ausserdem, am Neumondstage, aus um sich der Gunst) der im Mantra genannten Gottheit (zu sichern).

- 15. Am Vollmondstage (macht er sich) durch (das Lied): "heute uns" (VII. 20) (die im Mantra genannte Gottheit, nl. die Anumati, günstig gesinnt).
- 16. Nachdem er das Morgen-Agnihotra dargebracht hat, (macht er sich) am Neumondstage mit (den Liedern): "die Göttin Kuhū" (VII. 47) und "was dir die Götter" (VII. 79) (die im Mantra genannte Gottheit, nl. die Kuhū, geneigt), am Vollmondstage mit (den Liedern): "die Rākā rufe ich" (VII. 48) und "voll hinten" (VII. 80) (die im Mantra genannte Gottheit, nl. die Rākā, geneigt).
- 17. Jetzt wählt er (der Opferherr) sich den Brahman mit (der Formel), "o Herr der Welt, o Herr des Geschaffenen, o Herr der Welträume, 1) o Herr der grossen Schöpfung, wir erwählen uns dich als Brahman."
 - 1) bhurām pate nur im Vaitāna, hier und Sutra 18, nicht in Baudh., Bhār., Āp., Hir., Kāty., Mān.
- 18. Der Gewählte flüstert: "ich bin der Herr der Welt, ich der Herr des Geschaffenen, ich der Herr der Welträume, ich der Herr der grossen Schöpfung; das künde ich dem Geiste an, der Geist (kündet es) der Stimme ¹) (an), die Stimme der Gāyatrī, ¹) die Gāyatrī der Uṣṇih, die Uṣṇih der Anuṣṭubh, die Anuṣṭubh der Bṛhatī, die Bṛhatī der Paṅkti, die Paṅkti der Triṣṭubh, die Triṣṭubh der Jagatī, die Jagatī dem Prajāpati und der Prajāpati allen Göttern. om, bhūḥ, bhuvaḥ, svaḥ, janad, om' und (er flüstert) das Apratiratha-Lied (XIX. 13).
 - 1) mano vāce vāy yāyatryai nur auch noch im Mān. śrs. V. 2. 15. 2. Sonst weicht Vait, von allen bekannten Quellen ab.
- 19. Die Serie von Handlungen (hat an diesem Moment Geltung), deren erste durch die Worte "mit strömendem Wasser sich den Mund gespült habend" angedeutet ist und die mit dem Vorwärts-Schreiten schliesst. ¹)
 - 1) Also Kauś, sūtra 3, 4.
- 20. Nachdem er (der Brahman) nördlich vom (Āhavanīya-)Feuer und westlich von (d. h. hinter) den beiden westlichen Feuern (Gärhapatya und Dakṣiṇāgni) vorwarts getreten ist, schaut er auf seinen Sitz: (unmittelbar darauf gilt die Serie von Handlungen), deren erste das (Reden des Spruches:) "ach, du Sohn aus zweiter Heirat" und deren letzte das Anblicken von Himmel und Erde ist. ¹)
 - 1) Kaus, sütra 137, 37—41, vgl. auch Gop. br. 1, 1, 1. Das "Anblicken von Himmel und Erde" besagt das Hinblicken nach dem Horizonte.

Π.

- 1. Wenn er (der Brahman den Adhvaryu sagen) hört: "Brahman, das Wasser will ich hinbringen" 1), so gibt er (der Brahman) dazu die Erlaubniss mit (den Worten): "bringe hin! erfreue du das Opfer, die Götter. Auf der Höhe des Himmelgewölbes, in dem himmlischen Raume möge der Opferherr sein. Wo der Raum der sieben frommen Rsi ist, dahin bringe dieses Opfer und den Opferherrn. om, bhūḥ, bhuvaḥ, svaḥ, janad, om. Bringe hin!" Jedesmal dem Wortlaut nach 2) erteilt er die Erlaubniss; in dieser Weise (macht er es) überall; (das) die Erlaubniss (erteilende Wort 3) wird) zu Anfang und zu Ende (gesprochen).
 - vgl. z. B. Āp. I. 16. 5.
 d. h. statt "bringe hin", kommt je nach den Worten des Adhvaryu: "sprenge", "umfasse" u. s. w., vgl. Āp. III. 19. 3.
 d. h. der Imperativ "sprenge", "umfasse" u. s. w. Also von yajñam an bis om ist in jeder annjñā zu wiederholen.
- 2. Während das Pranīta-Wasser hingebracht wird ¹), hält er (der Brahman) die Stimme an ²) bis zum Herbeirufen der Haviskṛt. ³)
 - Es wird nl. vom Adhvaryu nördlich vom Ähavanīya gestellt, Āp. I. 16. 10.
 redet nichts Weltliches.
 also bis zur Handlung, welche Āp. I. 19. 8 beschrieben ist; das Sūtra ist wörtlich übereinstimmend mit Gop. br. II. 1.
- 3. Wenn er (Weltliches) redet, so flüstre er (zur Sühnung nachher) eine an Visnu gerichtete (Strophe). 1)
 - 1) vgl. Āp. III. 18. 8. Entstammt dieser Satz dem Brāhmaņa?
- 4. Nach dem aufs Feuer setzen des Anvähärya ¹) fegt der Āgnīdhra die Vedi ringsum ab und legt (das von der Vedi zusammengefegte Gras und Staub) auf den Aufwurfsplatz ²); nachdem vom Stambayajus zum zweiten Male (vom Adhvaryu) der Staub weggeworfen ist, drückt er mit (der Formel): "Araru, fliege nicht zum Himmel" ³) (den auf den Utkara geworfenen Staub u. s. w.) nieder. ⁴)
 - 1) vgl Katy, II. 5, 27, 2) Sonst macht dies der Adhvaryu; nur in Kāty, und Vait, der Āgnīdhra. 3) Vaj. S. 1, 26, e. 4) Das hier beschriebene Ritual stimmt von allen Quellen nur mit Katy, uberein (II. 6, 25).
- 5. Das Umfassen der Vedi bespricht er (der Brahman) mit (der Strophe): "o Bṛhaspati, umfasse" (Kauś. sū. 137. 11). 1)
 - 1) vgl. Katy. II. 2. 12, Ap. III. 19. 3.
- 6. Das Umgürten der Gattin (bespricht er) mit (der Strophe): "Gunst erhoffend" (XIV. 1. 42). 1)
 - 1) vgl. Katy. II. 7. 1, Ap. II. 5. 2.
- 7a. Während die Butter (vom Adhvaryu) geschöpft wird, (richtet er, der Brahman) an das Feuer (die Strophe): "Butter dir, o Agni" (VII. 82. 6). 1)
 - 1) vgl. Kāty. II. 7. 11 sqq., Āp. II. 6. 1.

- 76. Über dem die Vedi bestreuenden 1) (Adhvaryu 2) spricht er, der Brahman, die Strophe): "umstreue" (VII. 99).
 - paristruantam statt struantam wohl in Anklang an das Anfangswort des Spruches!
 vgl. Kāty. II. 7. 22, Āp. II. 6. 2.
- 8. Das Niederlegen 1) der Paridhi-Hölzer 2) (bespricht er, der Brahman) mit (der Strophe): "auf welcher die Bäume" (XII. 1. 27).
 - 1) Statt nidhīyamānān erwartet man paridhī°. 2) vgl. Katy. II. 8. 1, Āp. II. 9. 5.
- 9. Das (Hinlegen des) Prastara 1) (auf den Vidhṛti's) mit (der Strophe): "der Ḥṣi Prastara bist du" (XVI. 2. 6).
 - 1) vgl. Káty. II. 8. 10, Ap. II. 9. 13.
- 10. Wenn die Opfergaben (auf der Vedi) hingestellt sind ¹), so bringt er (der Brahman) die (Kauś. sūtra 3. 16—17 vorgeschriebenen) Voropfer bei Behexungen die Behexungsopfer (Kauś. sūtra 47. 8, 10) und die (Kauś. sūtra 6. 3—4 vorgeschriebenen) Schlussopfer ²) dar.
 - 1) vgl. Kāty. II. 8. 19, Āp. II. 10. 4. Die Atharvanischen purastāddhomāḥ fallen also unmittelbar vor dem Hauptteil des Opfers. 2) Die Erwahnung der saṃsthitahomāḥ schon hier, ist Antizipation zu der Vait. 4. 13 gegebenen Vorschrift.
- 11. Die Sāmidhenī-Strophen bespricht er (der Brahman) mit (dem Liede): "des Agni, mein' ich" (IV. 23). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 1. 1—10, Āp. II. 12. 1—4; in welcher Weise die 7 Strophen des Liedes zu den 13 (bzw. 15) Sāmidhenīs zu verwenden sind, ist nicht ersichtlich.
- 12. Mit der Strophe: "Prajāpati, kein anderer als du" (VII. 80. 3) (bespricht er) den prājāpatya āghāra. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. III. 1. 12, Ap. II. 12. 7; prājāpatya dasselbe wie sraura.
- 13a. (Von Seiten des Adhvaryu) mit (den Worten): "Agnīdh, wische die Umlegehölzer und das Feuer je dreimal ab" aufgefordert, ¹) wischt der Āgnīdhra, nachdem er den Sphya in den Reinigungsbüschel gesteckt hat, ²) die Umlegehölzer, (zuerst) das mittlere, ³) dann das südliche, dann das nördliche, je dreimal (mit Sphya und Reinigungsbüschel) ab, ⁴) mit (der Formel): "Agni Beutegewinner, dich, der du den Wettlauf anstellen willst, den Beutegewinner, wische ich ab." ⁵)
 - 1) vgl. Kāty. III. 1. 12, Āp. II 12. 10. Der Wortlaut des Sampraisa stimmt zu dem aus Bhar, Āp., Hir., Mān. bekannten, weicht von dem des Baudh. und Kāty. ab. 2) Das von Garbe gedruckte sphyam agnim ca sammārgam antarā kṛtvā ist wegen des agnim ca unbegreiflich; da die anderen Sūtras: idhmasamnahanāni sphya upasamgṛhya, sammārgam sphyam upasamyamya oder idhmasamnahanaih sahasphyaih haben, halte ich jetzt (anders als früher, ZDMG. LIII S. 226) agnim ca für Interpolation und schlage vor sphyam sammārgam untarā kṛtrā zu lesen: agnim ca kann aus dem Sampraisa eingedrungen sein. Garbe's Auffassung der Stelle ist unhaltbar. 3) das an der Westseite des Āhavanīya befindliche. 4) Aus Garbe's Übersetzung geht hervor,

dass sammārjyāgne Druckfehler statt sammārsty agne ist, wie die Tubinger HS. tatsächlich liest. ⁵) Das Yajus wie Vaj. S.; zum ganzen Sūtra vgl. auch Gop. br. H. 1. 1.

- 13b. Mit dem (blossen) Büschel 1) befacht er das Feuer herwärts 2) (auf sich zu) mit (der Formel): "o Agni, dich, der du Beute ersiegen und gewinnen willst, wische ich ab; ersiege Beute". 3)
 - 1) ohne den Sphya also, vgl. Män. śrs. I. 3. 1. 9. rle sphyāt. 2) arrāñcam in Gegensatz zu prāñcam. Vait. 4. 2: Āp. hat beide Malen prāñcam, vgl. Āp. III. 4. 7 3) vgl. zum ganzen Sūtra Katy. III. 1. 14 (abweichend), Āp. II. 13. 1 und Gop. br. I. 1. 1, wo sich auch aparājayati findet Das Yajus des Vait. ist aus keinem anderen Texte bekannt.
- 14. Den aindra ¹) āghāra (bespricht er, der Brahman) mit (der Strophe): "o Indra, diesen" (VI. 5. 2). ²)
 - 1) oder sranca. 2) vgl. Katy. III 2. 1, Ap. II. 14. 1.
- 15. Wenn der Pravara (die feierliche Wahl des Hoty) vollzogen wird, ¹) so heisse ²) er (der Brahman den Opferherrn) die drei Strophen; "Ihr Götter, Ihr Väter" (VI. 123. 3—5) flüstern.
 - 1) vgl. Katy III. 2. 7, Āp. II. 16. 5. 2) vāvaņet, man beachte den Optativ, der nicht im Stile des Sūtra ist. Der Satz (Sūtra 15) komt ganz wortlich so im Gop. br. I. 5. 12 s. f. vor, was darauf hindeutet dass der Verfasser des Sūtra das Brāhmana gekannt und benutzt hat.
- 16. Nach den Voropfern (spricht er, der Brahman, die Strophe): "Sommer, Winter" (VI. 55. 2). 1)
 - 1) vgl. Käty. III. 2. 17, Āp. II. 17. 1.
- 17. Nach den Äjyaportionen (die Strophe): "ich hab' erzeugt" (VI. 61. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 3, 10, Ap. II. 18, 1.

III.

- 1. Nach der (Darbringung des) Agni-Kuchens (spricht er die Strophe): "mit welchem dem Indra" (1. 9. 3). 1)
 - 1) vgl. Kāty. III 2, 24, Āp. II 19, 6, sq.
- 2. Nach der (Darbringung des) Indra-Agni-Kuchens (die Strophe): "nicht den Wunsch nicht die Rede" (V. 7. 6). ¹)
 - ⁴) vgl. Käty, l. e. Ãp l. e.
- 3. Nach der (Darbringung der) dem Indra bzw. Mahendra zu opfernden Sāṇṇṇāyya (Milch-) Spende (die Strophe): "o Indra, diesen" (VI, 5, 2) bzw.: "Indra bist du, Mahendra" (XVI, 1, 18). ¹) vgl. Katy. IV. 2, 10, Āp. 1, c.
- 4. Am Vollmondstage (spricht er, der Brahman) nach dem dem Agni-Soma geltenden Upāṃśuyāja, welcher zwischen dem Agni-und dem Agni-Soma-Kuchen dargebracht wird, (die Strophe): "ihm die

Herrschaft" (VI. 54. 2); nicht am Neumondstage, weil hier derselbe nicht vorgeschrieben ist. 1)

- 1) vgl. Kāty. III. 3. 24, Āp. II. 19. 12: panrņamāsyām eva bhavali
- 5. Nach der Spende an (Agni) svistakrt (spricht er die Strophe): "auf der Götter" (XIX. 59. 3) 1)
 - 1) vgl. Kāty. III. 3 26, Āp II. 21 3.
- 6. Nach der Darbringung der Svistakrt(-Spende) hält er die Stimme an bis er die Aufforderung zu den Nachopfern zu geben hat. 1)
 - Also bis zu der Handlung, welche Äp. III 4, 5 (vgl. III 20, 8) beschrieben wird. Das Sütra findet sich ganz so Gop. br. II, 1, 1.
- 7. Das Prāsitra, welches von der Grösse eines Gerstenkornes ist und (vom Adhvaryu) unten oder ¹) oben mit einem Butterguss begossen ist, bringt der Adhvaryu vorne ²) herum (dem Brahman).
 - 1) adhastād uparistād vābhi, in Einklang mit Gop. br. H. 1. 3, wo gegen das adhastāc uparistāc vābhighāraņam polemisiert wird. 2) ugreņa pariharati ist undeutlich; man ware geneigt auf Grund von Āp. HI 2. 9 und Mān. śrs. I. 3. 3. 22 zu vermuten, dass hinter ugreņa ein agnim ausgefallen sei; da aber Gop. br. H. 3. 4 init. genau so wie Vait. liest, ist die Undeutlichkeit vielmehr der Tatsache zuzuschreiben, dass unser Sūtra direkt aus dem Brahmana geschopft hat; die Vajasaneyins weichen ab. da Katy. HI. 4. 6 udhvarynsamvarēņa vorschreibt, was mit paridhīn aparēņa gleichwertig ist und also whinter dem Āhavanīya" bedeutet, vgl. auch Sat. Br. I. 7. 4. 12, wo auch das einfache na pūrrēņa pariharēt ganz so wie im Gop. br. steht; pūrrēņa hier gleichwertig mit agreņa.
- 8. Er blickt auf dasselbe (das Prāsitra) mit (der Formel): "mit dem Auge der Sonne blicke ich auf dich." 1)
 - vgl. Kāty. II. 2, 15, Āp. III 19, 6. Das Yajus wird genau so nur im Vait., im Gop. br. II. 1, 2 und Kauś, sū, 91, 2 gefunden.
- 9. Er nimmt es entgegen mit (der Formel): "auf Geheiss des Gottes Savitr nehme ich dich an mit der Asvins Armen mit Pūṣans Händen, durch Befehl geheissen." 1)
 - 1) vgl. Kāty. II. 2. 16, Āp. III. 19. 7 (sāritreņa pratigrhya), Gop. Br. II. 1, 2; das Yajus genau so nur im Vait. und Gop., vergl. aber Kauś, sūtra 2, 21.
- 10. Nachdem er die Grashalme auseinander geschoben hat, stellt er es (das Präsitra in dem Präsitraharana) mit dem Stiele nach Osten auf dem Boden 1) nieder mit (der Formel): "auf der Erde Nabel setze ich dich." 2)
 - innerhalb der Vedi, nach Āp.
 vgl. Katy. H. 2, 17, Āp. III, 19, 7. Der Sūtrasatz stimmt wortlich mit Gop. br. II, 1, 12 uberein (vgl. Kauś, br. VI, 14). Das Yajuş ist das von Gop. br., nicht das von Kauś, sutra 91, 4.
- 11. "Mit Agni's Mund dich; ¹) Ātman bist du; o Ātman, verletze nicht meinen Ātman, svāhā!" ²) mit (diesen Formeln) isst er (das Prāšitra), mit Ringfinger und Daumen (es in den Mund bringend), ohne (es) mit den Zähnen zu berühren. ³)
 - agnes frāsyena ist Pratīka sei es von dem Kauś, sutra 65, 14, sei es von dem Gop, br. II.
 2 gegebenen Yajuṣ.
 2 Dieses Yajuṣ stimmt, da es srāhā am

- Ende hat, zu Gop. br II. 1. 3 (wo wohl auch atmäsy ātmann ātmānaṃ u. s. w. zu lesen ist), nicht zu Kauś. sūtra 65. 14. 3) vgl. zum Ganzen Kāty. l. c. 18, Āp. l. c.
- 12. Nach dem Essen des Präsitra spricht er: "in dem männerfreundlichen Feuer, das sich im Innern der Brahmanen befindet, darin sei mir dieses Präsitra wohlgeopfert; es verletze mich nicht im höchsten Himmel." ¹)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 20, Āp. III. 20. 1—3. Es ist unsicher ob der Kauś. sūtra 65, 15 gegebene Spruch Üha zu diesem Mantra ist, oder umgekehrt, das Gop.-Vait.-Mantra vom Kauś-Mantra
- 13, 14. Nachdem er den Mund gespült ¹) (d. h. Wasser geschlürft) und sich mit Wasser gereinigt hat, berührt er die Öffnungen seines Hauptes (Mund, Nase, Augen, Ohren) mit (den Worten): "Stimme im Munde, in der Nase Atem, Sehkraft in den Augen, Gehör in den Ohren, in den Armen Kraft, in den Schenkeln Stärke, in den Waden Schnelle, in den Füssen Stütze. Unverletzt mögen alle meine Glieder sein, mein Leib mit dem Leibe vereint" ²) (mit diesen letzten Worten) den Nabel. ³)
 - 1) Statt des handschr. überlieferten mātalyādbhih lese ich ācamyādbhih; Garbe's Konjektur pātrāṇi ist wegen der Mehrzahl unmöglich. 2) Wie es scheint ist der Spruch eine Abkürzung von AS. XIX. 60. Vielleicht haben die HSS. des Vait., obschon Garbe das nicht erwähnt, āsyan statt āsan, wie alle Atharvavedahss. (vgl. Whitney's Translation S. 1002). Gop. br. II. 1. 3: vān ma āsyann iti. Auffallend ist hier die Tatsache, dass obwohl der Mantra nach Whitney-Lanman nicht in der Paipp. Sauh. vorkommen soll, doch im Gop. br. der Pratīka gegeben wird. Dass es Pratīka ist, geht aus dem Ausdruck prāṇān era yathāsthānam upāhvayate hervor. 3) vgl. ferner Kāty. l. c. 20, Āp. III. 20. 2—3.
- 15. (Die Strophe): "Labung möge uns" (VII. 27) spricht er (der Brahman) aus, während die Idā herangerufen wird. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. III. 4. 12, Āp. III. 2. 8.
- 16. Der Agnīdhra isst das Ṣaḍavatta mit (den Worten): "durch den Geber der Erde esse ich dich; (durch den Geber) des Luftraums (esse ich dich); (durch den Geber) des Himmels (esse ich dich)." ¹)
 - ¹) vgl. Käty III. 4. 20, Āp. III. 3. 8. Der Mantra wie Mān. śrs. I 3. 3. 16, aber in dieser Quelle zu anderem Zwecke verwendet.
- 17. Die Idā-Portion, welche sie (die Beteiligten, sofern sie Atharvavedins sind) mit (der Halbstrophe): "dich hat der Gott" (VII. 110. 3. ab) entgegengenommen haben, geniessen sie, indem sie dazu flüstern: "o Indra, mit Liedern" (l. c. cd). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 4. 22-23, Ap. III. 2. 11.
- 18. Über einem (Gefäss), über welchem zwei Reiniger (Gräser) gelegt sind, reinigen sie sich mit den drei Strophen: "die himmlischen Gewässer" (VII. 89. 1—3). 1)
 - 1) vgl. Kāty. III. 4. 24, Āp. III. 3. 2.

- 19, 20. Über dem (zu Opferlohn bestimmten) Anvähärya-Brei, der auf der Vedi gestellt ist, spricht der Opferherr (die Worte): "des Prajāpati Anteil bist du; der Unerschöpflichkeit dich; mögest du mir nicht erschöpft werden in jener Welt und in dieser. Schütze meinen Aushauch und meinen Einhauch, schütze meinen Zusammenhauch und meinen Durchhauch, schütze meinen Aufhauch und meine Gestalt. Labung bist du, schaffe Labung mir. Mögest du für mich, der ich das (heilige) Werk verrichte, nicht erschöpfen, für mich, der ich gebe, nicht versiegen. Den Prajāpati wünsche ich sichtbarlich mit dir zu beglücken." ²) Dann überreicht er (den Anvähärya) den Opferpriestern (als) Opferlohn. ³)
 - 1) Dass Garbe's Sūtras 19 und 20 éinen Satz bilden, geht deutlich aus dem Zusammenhang hervor und wird durch Man. śrs. I. 4. 2. 12 erwiesen. ²) Das Richtige ist ohne Zweifel: prajāpatir aham tvayā samakṣam rdhyāsam, vgl. Mān. śrs. l. c.; die Korruptelen prajāpatim und samṛkṣam sind aber sehr alt, da auch das Gop. br. II. 1. 7. so liest. Das Yajuṣ ist gleichlautend in Gop. br. l. c., am Nächsten kommt Mān. śrs. l. c. ³) vgl. zum ganzen Sūtra Kāty. III. 4. 30—31, Āp. III. 3. 14; 4. 3.
- 21. Nachdem sie ihn entgegengenommen, (soll) das (aus dem Kauś. sūtra 45. 17) bekannte (Ritual) mit (den Worten): "wer dieses" (stattfinden). 1)
 - 1) d. h. sie sollen die Strophen und Lieder hersagen, die in der zitierten Stelle angegeben sind: III. 29. 7-8; XIX. 52, VII. 71, VII. 67. 1. Zum ganzen Sütra vgl. Äp. XIV. 11. 1-2.
 - 22. Der Ägnīdhra, dazu (vom Adhvaryu) aufgefordert,

IV.

- 1. legt mit der das Wort Brennholz enthaltenden 1 (Strophe): "Brennholz bist du" (VII. 89. 4) ein Stück Brennholz auf (das Āhavanīya-Feuer) und wischt die Umlegehölzer je einmal ab mit (der Formel): "Agni, Beutegewinner, dich, der du den Wettlauf angestellt hast, den Beutegewinner, wische ich ab,"
- 2. und das (Āhavanīya-) Feuer (befacht er mit dem blossen Büschel) nach vorne (d. h. von sich ab) mit (der Formel): "o Agni, dich der du die Beute ersiegt und gewonnen hast, wische ich ab; Beute hast du ersiegt." ²)
 - 1) samidvatyā ist tatsachlich ubertlussig, weil die gemeinte Strophe edho 'si gleich gegeben wird. Im Gop. br. II. 1. 4 heisst es nur atho samidvatyaira juhoti (vgl. TS. II. 6. 9).
 - 2) Zu Sūtra 1—2, vgl. Vait. 2, 13 ab, Katy. III. 5, 1, 4, Ap. III. 4, 5—7.
- 3. (Die Strophe): "der Geist finde Gefallen am Licht, an der Butter, er führe dieses Opfer unversehrt zu Ende; Bṛhaspati nehme

- (es) von uns entgegen und alle Götter sollen hier sich zu Gut tun" ¹) (spricht er, der Brahman aus) nach den Nachopferspenden. ²)
 - $^1)$ Dieser Mantra wird in keinem Vedischen Texte genau so gefunden. $^2)$ vgl. Kāty. III. 5–5. flgg.. Āp. III. 5. 1. flgg.
- 4. Über dem Anuvaşat-Ruf (spricht er): "Ihr Götter, die im Himmel seid" (I. 30. 3). 1)
 - 1) Da der zweite Vasat-Ruf nur beim Soma-Opfer vorkommt, wie es scheint, muss diese Vorschrift als Antizipation gefasst werden (?).
- 5. Während des Auseinanderschiebens der beiden Opferlöffel (spricht er, der Brahman, die Strophe): "schieb weg, o Kāma!" (IX. (2.4). (1)
 - 1) vgl. Kāty. III. 5. 17, Āp III. 5. 4.
- 6. Während des Fortwerfens des Prastara (ins Ähavanīya-Feuer spricht er die Strophe): "besalbt die Streu" (VII. 98). 1)

 1) vgl Katy. III 6. 8.
- 7. Über der Spende der Neigen (spricht er die Strophe): "die ihr die Neigen als Anteil bekommt" (Kauś. sū. 6. 9). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 6. 18, Ap. III. 7. 14.
- 8. Über den (vier) Patnīsaṃyājas (spricht er die vier Strophen): "nicht brannte der Sonnenglut" (VII. 18. 2), "mit Glanz vereint" (VI. 53. 3), "der Götter Frauen" (IX. 7. 6), "ein guter Hausherr" (XII. 2. 45 cd). 1)
 - 1) vgl. Katy. III 7, 10, Ap. III. 8, 6.
- 9. Über den Spenden im Daksināfeuer (spricht er, über den beiden ersten wie oben 1. 3 angedeutet ist,) über der dritten ¹) (die Strophe): "im Mörser am Stösser" (X. 9. 26). ²)
 - 1) mit zwei IISS, lese ich tṛtīyam ntākha° statt tṛtīya ntākha°. Nur bei den Vajasaneyins kommt die Spende mit diesem Spruch an dritter Stelle, bei allen anderen Śakhas an erster oder zweiter Stelle. Das Vaitana schliesst sich hier also den Vāj. an. 2) vgl. Katy. III. 7, 15—19, Āp. III. 9–12; 10, 1—2.
- 10. Der Agnīdhra wirft den Reinigungsbüschel in das (Ahavanīya-) Feuer mit (der Strophe): "welcher im Feuer" (VII. 87). ¹)
 - 1) In Katy, wird diese Handlung nicht erwahnt, in den anderen Sütren unmittelbar nach dem zweiten agnisammärjana (Vait. 4, 2), vgl. Äp. III. 4, 8.
- 11. Über der Gattin, wenn sie vom Gürtel losgebunden wird, (spricht er, der Brahman, die Strophen): "ich löse dir" (VII. 78. 1), "ich mache los" (XIV. 1. 57), "ich löse dich" (XIV. 1. 19). 1) vgl. Käty. III. 8. 2, Äp. III. 10. 6.
- 12. Den Vedabüschel löst er (wohl immer der Brahman) auf mit (der Strophe): "der Vedabüschel zum Heile" (VII. 28). 1)
 - 1) Diese Handlung nur in Katy. (III. 8, 1), wo aber die Gattin selber sie verrichtet.

- 13. Nach dem Samiştayajuş ¹) bringt er (der Brahman) mit den sechs (Strophen): "welche du herführtest" (VII, 97, 3—S) die Schlussspenden dar. ²)
 - Nor yān āraha iti fūgt Be ein: samistanajuno, vgl. darūber Hillebrandt, NVO, S. 168, also nach der von Kāty, III. S. 5, Āp. III. 13. 2 erwahnten Handlung. 2) Mit Garbe betrachte ich munasaspata ity āsām uttamā als Interpolation, obschon auch Sāyaņa diese Worte gibt (Ath. V., Vol. II, S. 515).
- 14. Nach dem Ausgiessen 1) des Pranīta-Wassers spricht er (der Brahman, das Lied): "die dahinfliessenden" (VI. 23).
 - 1) vimucyamānāḥ in Anschluss an den Ausdruck des Āpastamba: antarvedi praņītā ūsādya vimuňcati, Kātyāyana hat: ninayati. 2) vgl. Katy. III. 8. 6, Āp III. 13. 5.
- 15. Mit (der Strophe): "welchen die Voropfer" (I. 30. 4) spricht der Opferherr seinen Wunsch aus. ¹)
 - 1) Bedeutung und Beziehung entgehen mir Ich meine lesen zu mussen: yajamāna ūšāste, da dieses Verbum keinen Accus, der Person neben sich duldet. Bezieht sich unser Sūtra vielleicht auf Katy. II 8, 18 oder auf Āp. IV. 16, 3?
- 16. Nachdem er (der Brahman) seinen Teil (des Opferkuchens) gegessen hat mit (dem Liede) "welche Speise" (VI. 71), sagt er: "o Gott Savitr, dies sage ich dir an, dazu treibe an und opfere es. Brhaspati ist der Brahman, als solcher schütze du das Opfer, als solcher schütze den Opferherrn, als solcher schütze mich, als solcher schütze mich, den in der heiligen Handlung beteiligten." 1)
 - 1) Dieses Sütra ist sehr auffallend, nicht so sehr, weil erst hier das Essen des Anteiles vom Purodasa erwahnt wird, das nach den meisten Ritualtexten (vgl. Hillebrandt, NVO, S. 129) viel eher stattfindet, aber doch von einigen (vgl. Åp. IV. 16. 9, Man. srs. V. 2. 15. 23) spater erlaubt wird, sondern wegen der Verwendung des Yajus savitar etat te prāha, das ganz so (nur ohne tat pra va sava pra va yaja) im Gop. br. II. 1. 4 vorkommt, aber hier, wie in allen andern Ritualtexten als Antwort (prasara) von Seiten des Brahmans zu dienen scheint auf die Frage des Adhvaryu: brahman prasthäsyāmah (oder syāmi nach Gop. br. I. c.), vgl. Katy. II. 2. 21, Āp. III 20. 8.
- 17. Der Opferherr ¹) streicht, nachdem das Wassergefäss ihm in die beiden hohl an einander gehaltenen Hände ausgegossen ist, mit (der Strophe): "mit Glanz zusammen" (VI. 53. 3) sich diese übers Gesicht. ²)
 - ¹) Vgl. die Corrigenda in Garbe's Textausgabe S. 119. 2) vgl. Katy. III. S. 9-10, $\bar{\Lambda}$ p. III. 10. 8 (hier verrichtet die Gattin die Handlung).
- 18. Zwischen den beiden hinteren Feuern 1) (Gärhapatya und Dakṣiṇāgni) (erfolgen dann) die (Kauś. sūtra 6. 14—16 beschriebenen Handlungen.) von denen die südlich vom (Āhavanīya-) Feuer zu machenden Viṣṇu-Schritte die erste und das Hinblicken die letzte ist. 2)
 - 1) Einige Schwierigkeit machen mir die Worte autarenāparā mī; vielleicht sind sie so zu deuten, dass die Visnu-Schritte zwischen Garhapatya und Dakşināgni anfangen sollen und die ubrigen in diesem Sutra erwahnten Hand-

- lungen dann zwischen G. und D. stattfinden sollen; vielleicht gehören aber die beiden Worte noch zum vorhergehenden Satze. ²) die Handlungen sind also: die drei Viṣṇu-Schritte, das sich Umkehren nach rechts hin, und das Hinblicken auf die Sonne. Zum ganzen Sūtra vgl. Kāty. III. 8. 11, 15, 19, Āp. IV. 14. 6—8, 11; 15. 2.
- 19. Mit (den Worten): "o Agni, Hausherr" (Kauś. sūtra 70. 9) redet er (der Opferherr) das Gārhapatya-Feuer, sich vor demselben hinstellend, an. 1)
 - 1) vgl. Kāty. II. 8. 21, Āp. IV. 16. 2.
- 20. Nachdem er mit (der Strophe): "unter dessen weiten" (VII. 26. 3) auf das Āhavanīya-Feuer zugeschritten ist, (gilt hier) die (Kauś. sūtra 54. 12) angedeutete Handlung: "mit (den Liedern): "Aus- und Einhauch", "Kraft bist du" (II. 16, 17) u. s. w." 1)
 - 1) Er, der Opferherr, soll mit diesen beiden Liedern eine gewisse Opfersubstanz im Feuer opfern (vgl. Verf. Altindisches Zauberritual, S. 16, Note 13).
- 21. Nachdem er mit den zwei (Strophen): "dieser Agni unser" (Kaus. sūtra 89, 13) (das Āhavanīya-Feuer), sich vor demselben stellend, angeredet hat, geniesst er mit (den Worten): "der Herr des Opfers (verbinde sich) mit Segen" 1) seine Portion. 2)
 - sam (so ist wohl auch hier zu lesen) yajñapatir ūśiṣā ist nicht Pratīka, sondern vollstandiges Yajuṣ, vgl. Bloomfield, Concordance s. v. 2) vgl. Kāty. III. 8. 28, 30, Āp. IV. 13. 9.
- 22. Mit (der Strophe): "die Observanzen dem Herrn der Observanz" (Kauś. sūtra 42. 17) legt er (der Opferherr) das Stück Brennholz, welches die Aufgabe der Observanz bezeichnet auf (das Āhavanīya-Feuer). 1)
 - 1) vgl. Kāty. III. 8. 29, Āp. IV. 16. 11.
- 23. Auch ohne diese Handlungen des Opferherrn wird der Erfolg erziehlt; das besagen auch die beiden Versen:
 - "Die drei: Pravargya, Yajamāna-mantras und Mantras der Gattin, Die bilden den unwesentlichen Teil des Opfers und auch ohne sie gelingt dasselbe.
 - Durch den Pravargya erlangt er Heldenmacht, durch den Yajamāna-Teil Erfüllung der Wünsche,
 - Durch die Mantras der Gattin Nachkommen und langes Leben, deshalb hat man dadurch Erfolg."
- 24. Neu- und Vollmondsopfer sind dreissig Jahr lang darzubringen; fünfzehn das Dākṣāvana-Opfer. 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 2. 47—48, Āp. III. 14. 12; 17. 4, 10.
- 25. In diesem Fall findet am Vollmondstage und am nächtsfolgenden Tage das Vollmondsopfer, ebenso am Neumondstage (nur am nächstfolgenden Tage) das Neumondsopfer statt. 1)
 - 1) vgl. Āp. III. 17. 5.

- 26. Oder ein Jahr lang (wird das Dākṣāyaṇa dargebracht), 1)
 1) vgl. Kāty. IV. 4. 29.
- 27a. und die anderen Modifikationen des Neu-Vollmondsopfers, wie das Sākamprasthāyya u. s. w.
- 27b. Durch diese beiden (das Neu-und Vollmondsopfer) sind die unblutigen Opfer erklärt. 1)
 - 1) d. h. jede Isti folgt dem Paradigma des Neu- und Vollmondsopfers.

V.

- 1. Jetzt das Anlegen der Feuer (die Gründung der zum vedischen Ritual erforderlichen Opferfeuer).
- 2a. Im Frühling (findet es statt) für einen Brahmanen, im Sommer für einen Kṣatriya, in der Regenzeit für einen Vaiśya. 1) vgl. Kātv. IV. 7. 5. 7, Āp. V. 3. 18.
- 2b. Die (Kauś. sūtra 94. 7 gegebene Bestimmung:) "drei Zeitpunkte (gibt es)" gilt (auch hier). 1)
 - Nach dieser Stelle kann das Agnyādheya am Vollmondstage, am Neumondstage oder unter einem gluckverheissenden Gestirn stattfinden. Zu vergl. ferner Kāty. IV. 7. 1—4, Āp. V. 3. 2—17.
- 3. Er darf die Feuer anlegen wann er nur immer will, nur weiche der Glaube nicht von ihm. 1)
 - 1) In wörtlicher Übereinstimmung mit Gop. br. I. 2. 14 (wo ādadhyāt statt ādadyāt zu lesen, dagegen Vait. tv evainam statt nu evainam zu lesen); vgl. Baudh. śrs. II. 12: 53.17: atho khalu yadaivainam śraddhopanamed, athādadhīta.
 - 4. Behandelt ist der Brahmaudana. 1)
 - 1) d. h. das im Kauś. sū. 60. 1 flgg. vgl. besonders 67. 6 flgg. behandelte Brahmaudana-Ritual soll auch hier an diesem Moment verrichtet werden. Zum Ganzen vgl. Kāty. IV. 8. 3—11, Āp. V. 5. 1—9.
- 5, 6. Er (der Opferherr) lässt die Opferpriester sich dabei setzen ¹) oder übergebe den (Brahmaudana), welchen er zuvor eingesegnet (über welchem er zuvor die Sprüche gesagt) hat. ²)
 - 1) vgl. Kauś. sūtra 63. 3: śrtum tvā havyam iti vatura ārṣeyān bhṛyvangirorida npasādayati. 2) Statt vādadhyāt vermute ich rā dadyāt (sc. odanam). Wahrscheinlich wird uber dem odana zuvor das odanasūkta (XI. 1) gesprochen, vgl. Kauś. sūtra 63. 20: sāktenābhimantryābhimigadya dadyāt.
 - 7. "Der mit Samī verwachsene Aśvattha, der mit dir (o Feuerbohr) zusammen aufgewachsen ist,

Den hol' ich dir mit heil'gem Spruch und Opferflammen." "O Jātavedas, den Samen der Welt giess' aus hier, der aus Erhitzung entstehen wird,

Indem du aus Śamī-verwachsenem Asvattha das Opferspeise führende Feuer erzeugst, das wunderbare"

- (diese beide Strophen) heisst er (der Brahman) den (Opferherrn), der das Vornehmen hat sich die Feuer anzulegen, aussprechen, während er (der Opferherr) die beiden (Reibhölzer) von der Art (d. h. von der Holzsorte), wie im Spruche angedeutet ist, ergreift. 1) vgl. Kätv. IV. 7. 22. Åp. V. 1. 2.
- S. Die Stimme anhaltend (d. h. nichts Weltliches redend) bringen sie (der Opferherr, die Gattin und der Brahman) die Nacht oder den zweiten Teil der Nacht wachend durch. 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 8. 13, Āp. V. 8 1-4.
- 9. Mit (der Strophe): "o Brhaspati, o Savitr" (VII. 16) wecke er (der Opferherr) die Schlafenden. ¹)
 - 1) Săyana las *suptān*, Be liest *supto* statt *srapato*. Gemeint sind wohl die anderen Rtvij's, die nach diesem Ritual also nicht wach zu bleiben haben.
- 10. Beim Erscheinen der Morgenröte macht er (der Brahman) das Weihwasser zurecht vermittelst der zu einer heiligen Handlung gebrauchten Citi und anderen (Kräuter, die im Kauś. sūtra 8. 16 aufgezählt sind) und ¹) vermittelst der zu einer unheiligen Handlung (Behexung) gebrauchten, (nl.) Kapu, Viparvā, Rodākā, Vṛkkāvati, Nāḍā, Nirdahantī ²), wobei die Cātana- ³), Mātṛnāman- ⁴) und Vāstospatya (-Lieder) ⁵) verwendet werden. ⁶)
 - 1) In der Parallelstelle Gop br. I. 2. 18 fehlt das verbindende ca, ebenso in der H.S. Be (*rasībhrś cāt mair*).

 2) Es ist mir unbegreiflich weshalb zum Agnyadheya, mit welcher Handlung doch kein Abhicara verbunden werden kann, die aśāntā oṣadhayaḥ zur Verwendung kommen.

 3) Aufgezahlt in Bloomfield's Ausgabe des Kauśika sūtra S. 27 Note 6.

 4) ib. Note 5.

 5) ib. Note 4.

 6) Die Krauter sind wohl unter Hersagung dieser Lieder mit dem Wasser zu verruhren.
- 11a. Mit diesem (Weihwasser) das Ross "Feuerfuss" 1) waschend und besprengend beschwichtigt er es (eig. "löscht er es"). 2)
 - 1) ngmpula, ndessen Fusse Feuer sind, Feuer enthalten'. Das Ross soll ul. mit den Fussen die Stelle betreten, wo der Ähavanīya angelegt wird, Vait. 5. 17.
 2) Um ihm die schadlichen Einflusse zu nehmen; vgl. zum Ganzen Gop br. I. 2. 18, zuvor war das Ross aśānta, weder Rgveda noch Yajurveda, noch Samaveda hatten es beschwichtigen konnen, da gelang es dem Samyu Ātharvaṇa mit dem Atharvan-Ritual.
- 116, 12. Da er nun, ehe noch die Sonne aufgegangen ist oder nachdem sie aufgegangen ist, 1) sich die Feuer anlegen will, (so soll) die (Serie von Handlungen stattfinden.) deren erste die (mit der) Erdscholle und deren letzte das Anreden ist.
 - 1) vgl. Kāty. IV. 8. 21-22.
- 13a. (Die Strophe): "was dich im Zorn" (XII. 2. 5) soll nach meinem Lehrer dabei ausgelassen werden. 1)
 - 1) Ich trenne die Satze anders als es Garbe getan hat Nach unserem Texte sollen also zum Ädheya des Garbapatya die Handlungen vollzogen werden, die Kauś. sūtra 69. 10—70. 9 erörtert sind: Zurechtmachen des Platzes,

wo das Feuer auzulegen ist, Ziehen der Linien daselbst, Feuerbohren mit den Arani's, Nachlegen von Brennholz zum gebohrten Feuer mit *ihairaidhi* u. s. w., nicht aber auch mit yut trā kruddhaḥ (Kauś. sū. 70. 5—7 sind von Bloomfield irrig getrennt; zu lesen ist: caturthyopasamādadhāti yat tvā kruddha iti cī [5] oņ bhār bhuvaḥ... dadhad iti takṣaṇe pratisṭhāpya [6] upotthāya [7]): darauf Hinstellen des neuen Feuers auf die Linien und upasthāna.

- 13*b*. Für Āhavanīya und Dakṣiṇāgni (nur) bis zum Ziehen der Linien. ¹)
 - 1) Hierfür also nur die Handlungen in Kauś. sūtra 69. 10—13. Sūtras (Vait.)
 5. 14—15 geben nun die Handlungen des Brahman an, die mit den unter
 5. 11b—13a angegebenen zusammenfallen.
 - 14. (Die beiden Strophen):

"Lehmentsprungen ¹) bist du, alltragend; Atharvan hat dich, Agni, zuerst hervorgebohrt;

Dieh, Agni, hat Atharvan hervorgebohrt aus dem Lotus, der das Haupt von allem ist, er der Priester (?)."

"Dich hat auch der Rsi Dadhyanc, des Atharvan Sohn, dich, den Feindebesieger, Burgzerbrecher,

Dich hat auch entfacht der Pāthya Vṛṣan, dich den mächtigen Feindetöter, der Gewinner von Habe in Kampf für Kampf'' spricht er (der Brahman) aus, wenn es (das Gārhapatya-Feuer) gebohrt wird. ²)

- 1) Weil agni = ukha ist und die $ukh\bar{a}$ von $pur\bar{\imath} sa = mrd$ verfertigt wird.
- 2) Also wahrend der Handlung von Kauś, sútra 70, 2.
- 15. Wenn es (das Feuer aus den Arani's) entstanden ist, 1) (so spricht er die Strophe): "den schon geborenen Jātavedas" (IV. 23. 4).
 - 1) also an dem in Kauś, sūtra 70. 3 gemeinten Augenblicke.
- 16. (Ein Stückehen) Gold zwischen (sich und dem Feuer) haltend atmet er mit dem Hauch der Nase oder mit dem Munde (über dem Feuer) ein, ¹) nachdem er (die Strophe): "in mir zuerst" (VII. 82. 2) gesprochen hat. ²)
 - 1) zu lesen apāniti. 2) vgl. Katy. IV. 8, 28, 30, Āp. V. 11, 5.
- 17. Wenn (der Adhvaryu) das Ross die Linien (der Feuerstätte des Āhavanīya) betreten lässt, spricht er (der Brahman über dem Ross die Strophe): "der Opferhandlung" (III. 16. 6) aus. ¹)
 - 1) vgl. Katy. IV. 9, 14, Ap. V. 14, 14.
- 18. Während das Feuer auf dem Wagen 1) nach vorne (zur Feuerstätte) geführt wird, heisst er (der Brahman) den (Opferherrn), welcher das Ross von hinten angefasst hält, (die folgenden fünf Strophen) sagen:
 - 1) In keiner anderen Quelle wird das Feuer auf einem Wagen zum Ähavanīya hinubergefuhrt; vom Wagen ist auch nicht die Rede in der Parallelstelle Gop. br. I. 2. 18 s.f. die sonst wortlich übereinstimmt. Wohl wird in den

Sütras des Schw. Yajurveda ein Wagen oder Wagenrad vom Brahman von west nach ost südlich von der Feuerstätte so fortgeschoben, dass die Räder (das Rad) sich drei- oder sechsmal herumdrehen.

VI.

1. "Als du wiehertest sogleich bei deiner Geburt, dich erhebend aus Meer oder aus Lehm,

Eines Adlers Schwingen, einer Gazelle Füsse, preiswert ist deine hohe Geburt, o Renner!"

"Als du wiehertest in der Flut geboren, Renner, stark, o Ross, kräftig an Kraft,

Da bestimmten dich zu Anfang dem Brahman zu Anteil der Atharva-, der Sāma- und der Yajurveda."

"Das mit Rgversen gereinigte Ross führte zuerst Prajāpati dem Atharvan zu;

Auf seinem Schritt hat er zuerst das Feuer sich angelegt, ¹) das möge mich führen zu der Welt der Frommen."

"Betrete die Feinde, verleite mir Nachkommen und langes Leben, o Ross.

Möge ich durch dich die mich hassenden Nebenbuhler töten. Verleihe mir, dem Opferherrn, die Himmelswelt." Betrete die Feinde, bewältige die Anfeindenden,

Damit ich überlegen sei den Leuten, die hier alles schädigen."

- 1) ich lese adadhe statt adade
- 2. Wenn Āhavanīya 1) und Dakṣiṇāgni 1) zusammen aus dem Gārhapatya nach vorne gebracht (d. h. entnommen) werden, so spricht er (der Brahman) darüber (die Strophe): "ich trenne" (XII. 2. 32) aus.
 - 1) d. h. das Stuck Brennholz, das erst im Garhapatya entfacht worden ist, der pranayanīya idhmaḥ (Āp. V. 13. 3). Der Āhavanīya wird immer dem Garhapatya entnommen. Zum Dakṣiṇāgni aber wird nach Baudh. und Katy. entweder das nicht ausgelöste Brahmaudanika verwendet, oder es ist dem Gārhapatya zu entnehmen, Baudh. śrs. II. 17: 61. 10 (vgl. II. 16: 58. 17), 61. 17.
- 3. Das angelegte Ähavanīya-Feuer redet er (der Brahman), indem er davor stehend darauf hinblickt, mit (der Strophe): "heran dieser Stier" (VI. 31. 1) an. 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 9. 18, Ap. V. 15. 6.
- 4. Der Dakṣiṇāgni ist durch Feuerbohren herzustellen oder (von irgend woher) herbeizuholen. 1)
 - 1) vgl. Āp. V. 13. 6: laukikam agnim āhrtya mathitvā vā. Sūtra 4 scheint anzudeuten, dass das Entnehmen des Feuers zum Daksināgni aus dem Gārhapatya, welches Vait. 6. 2 erwähnt ist, fakultativ ist.

- 5. Das Sabhya- und das Āvasathya-Feuer sind dem Āhavanīya zu entnehmen, oder das Āvasathya dem Sabhya. Das Sabhya-Feuer gilt für die Sabhā (Versammlungs- und Spielhalle), das Āvasathya für das Haus. 1)
 - 1) vgl. Āp. V. 17. 1.
- 6. Das Ross "Feuerfuss", der Wagen, die Kuh mit deren Milch das Brahmaudana bereitet war und das Gold gibt er (der Opferherr) dem Brahman. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. I. 2. 21, Lāty. IV. 12. 8-9.
 - 7. Nachdem er (der Brahman, mit der Strophe):
 - "Agni Vaiśvānara nennt man dich, brennend sengend bist du hinterhergekommen;
 - Sei du unser Fürsprecher bei den Göttern, mögen wir von dir keinen Schaden erleiden" ¹)

das Ross beschwichtigt hat 2), treibt er es herbei mit (den fünf Strophen): "als die wiehertest" (Vait. 6. 1).

- Ath. V. Paipp. I. 95. 3 (vgl. JAOS. XXVI, S. 278). Gop. br. I. 2. 21.
 d. h. dessen gefahrlichen Einfluss, da es mit dem heiligen Feuer in Berührung gewesen ist und daher für den Gebrauch gefahrlich ware, beseitigt hat.
- 8. Nachdem er auf den Wagen eine (Butter)spende mit (der Strophe): "Indras Kraft der Maruts Zug" (VI. 125. 3) ausgegossen, besteigt er denselben mit der Strophe: "o Holz, starkgliedrig" (VI. 125. 1). 1)
 - 1) Sūtra 6—8 gehören zusammen, sie geben das Ritual, mit welchem der Brahman das ihm Geschenkte entgegennimmt; Sūtra 7—8 auch in Gop. br. I. 2. 21.
- 9. Darauf setzt er (der Brahman) sich (an seinem gewöhnlichen Ort) nieder und (spricht) über der Volllöffelspende, (die vom Adhvaryu dargebracht wird, ¹) die Strophe): "mit Verehrung dich" (III. 15. 17).

 ¹) vgl. Katy. IV. 10. 5, Āp. V. 18. 1.
- 10. Nachdem er (der Brahman, mit der Strophe): "dies dem Gewaltigen" (VII. 109. 1) die Würfel mit Butter bestrichen hat, überreicht er dieselben (dem Adhvaryu) zum Verspielen (der Kuh). ¹)
 - vgl. Katy. IV. 9, 21, Ap. V. 19, 2. Garbe's Bemerkung z. d. Stelle ist unrichtig.
- 11. Bei den Işţis, die zur Gelegenheit der Feuergründung verrichtet werden, an Agni Pavamāna, Agni Pāvaka, Agni śuci und Aditi, (verwendet er zum Anumantrana nach den Hauptspenden dieser Işţis hintereinander die folgenden Strophen): "der Pavamāna läutere" (VI. 19. 2), "dein mächtiger" (XVIII. 4. 59), "Agni die Raksas" (VIII. 3. 26) und "Aditi ist Himmel" (VII. 6. 1). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 10. 7—10, Āp. V. 21. 5.

- 12. Der Opferherr (soll darauf) während zwölf Tage die Vorschriften (beachten, welche im Kauś. sūtra 1. 31—34 durch das Wort:) "die Fastenspeise" (angedeutet sind). 1)
 - Enthaltung von Houig, Gesalzenem, Fleisch und Bohnen; Unternehmen der Observanz.
- 13. Keuschheit und die Observanzen betrachtend schläft er am Boden in der Nähe der Feuer. ¹)
 - vgl. zu Sütras 12, 13; Katy. IV, 10, 16, Āp. V. 22, 13; 25, 2 flgg. Baudh, II, 20.

VII.

- 1. Das Agnihotra hat abends und morgens statt. 1)
 - 1) sāyamprātar wohl als Zusammensetzung; die beiden Spenden gehören so zu einander, dass die Abendspende den 1. Teil, die Morgenspende den 2. Teil bildet: athaitad agnihotram sāyamnpakraman prātaraparargam ācāryā brucate, Baudh, pi. su. I. 1: 3. 4.
- 2. Nachdem er ¹) die Gavīḍā-(Kuh) ²) hat milchen lassen, setzt er das Agnihotra (d. h. die zur Spende bestimmte Milch) zu Feuer (aufs Gārhapatva-Feuer). ³)
 - 1) Wohl der Yajamana selber, vgl. Āp. V. 22. 13. 1) yarīdā ist gleichwertig mit agaihatrī, uber dieses Wort vgl. Bem. zu Sūtra 3 infra. 3) vgl. Katy. IV. 14. 1—2, Āp. VI. 3. 10; 5. 6—7.
- 3. Nachdem er (die zu Feuer stehende kochende Milch), wenn sie ganz bis an den Rand (der Sthālī) emporgekommen ist ¹), (mit einem brennenden Grashalm) beleuchtet hat, giest er Wasser hinzu ¹) und entfernt (die Sthālī) in nördlicher Richtung (vom Feuer). ²)
 - 1) samueleäntam, auch Gop. br. I. 3, 11, 12, muss gleichwertig mit samudantam (Āp. VI. 6, 2, Āśv. śrs. II. 3, 8) sein; der unerhörte Instr. im Ausdruck des Sutra (adbhih pratyānīya) erklart sich aus Gop br. l. c., wo er im Ausdruck: kimderalyam adhhih pralyānilam regelmassig ist (wie S. Br. XI, 5, 3, 2). Richtig ware im Satra apaly pralyānīya (wie S. Br. H. 3, 1, 16). Sehr wahrscheinlich berüht auch der Accus, garīdām (Vait. 7, 2) auf einer verkehrten Auffassung des im Gop. br. 1. c. vorkommenden gurīdāyām. Die Frage (Gop. I. 3. 11) lautet: kimderalyam le ('quihotram, d. h. die Milch) garīdāyām! die Antwort (l. c. 12): randram me garīdānām; vgl. damit die Frage (Ś. Br. XI. 5. 3. 2): kā le 'gaihote' ? und die Antwort (1, c. 5): 'idair' de manar' agniholri: vergleicht man auch Maitr. S. I. 8, 10; randram gari sad (se. agniholram bharali), so ist es deutlich, dass garīdāyām im Gop. br. zwei Worte sind, welche vom Verfasser des Sutra missverstanden sind. Für ida erinnere ich daran, dass dies einer der Namen ist, mit welchen die Agnihotra-Kuh angerufen wird (z. B. $\bar{\Lambda}$ p. VI. 3. 8). 2) vgl. Katy. IV. 14. 5, $\bar{\Lambda}$ p. VI. 6. 2-3, 6-9.
- 4. Das Umstreuen und Umsprengen der Feuer (oder des Ähavanīya-Feuers) (geschieht mit der Formel): "der du das Ŗta bist" (Kauś. sutra 3, 4). 1)

¹⁾ vgl. Katy. IV. 13, 15-16, Ap. VI. 3, 5; 5, 4.

- 5. Vom Gārhapatya bis zum Āhavanīya giesst er einen (ununterbrochenen) Wasserstrahl hin mit (der Formel): "Ambrosia bist du, verbinde die Ambrosia mit der Ambrosia (d.h. dem Nicht-Sterben)". ¹)
 - 1) vgl. Katy. IV. 13. 16, Ap. VI. 5. 5.
- 6. Die abgespülten Sruc- (d. h. Agnihotrahavaṇī) und Sruva-Löffel erwärmt er (am Gārhapatya oder Āhavanīya mit der Formel): "weggebrannt" (Kauś. sūtra 3. 4). ¹)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 14. 7, Āp VI. 7. 1.
 - 7. Mit dem Sruva schöpft er (unnayati) in die Sruc (vier) Löffelvoll. 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 10, Ap. VI. 7. 5.
- 8. Nachdem er die Sruc, über welcher er ein Stück Brennholz hält, bis zur Höhe des Mundes emporgehoben hat, schreitet er (in dieser Haltung) zum Ähavanīya hin mit (der Formel): "hier führe ich (unuayāmi) den Opferherrn zur Himmelswelt hinauf". ¹)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 14. 12, Āp. VI. 8. 5-10.
- 9, 10a. Nachdem er (die Sruc, die Agnihotrahavanī, in der Nähe des Āhavanīya) auf Streu niedergelegt hat, legt er das (Sūtra S erwähnte) Brennholz (im Āhavanīya) an, indem er flüstert: "dich, der du Agni's Glanz hast, der du mit Wind und Hauch versehen bist, dich den himmlischen, lege ich an für den Himmel (d. h. zur Erreichung des Himmels), dich, den strahlenden' (so für das Abend-Agnihotra); mit "dich, der du Sūrya's Glanz hast' (u. s. w., wie oben) (für das) Morgen(-Agnihotra). 1)
- 1) vgl. Kāty. IV. 14. 13, Āp VI. 9. 4. Das Yajuş ist das der Kanva Vaj. Samb. 10b, 11. Wenn das Brennholz entflammt ist, giesst er darüber die (erste) Spende aus mit (der Formel): "mit Gott Savitr vereint mit der Nacht sammt Indra vereint möge Agni wohlgefällig annehmen, svāhā!" (so für das Abend-Agnihotra); mit: "mit Uṣas vereint... (möge) Sūrya wohlgefällig (annehmen, svāhā!)" (für das) Morgen(-Agnihotra). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 14, 14, Āp. VI. 10, 8.
- 12. Wenn er dann mit (den Worten): "diese (irdische) Welt möge mich fortsetzen" auf den Gärhapatya geblickt, giesst er, nur im Geiste (die Strophe): "Prajäpati, kein anderer als du" (VII. 80. 7) hersagend, die zweite Spende aus, (welche) voller (als die erste sein muss). 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 16—17, Āp. VI. 10. 11—11. 1.
- 13. Die Sruc (d. h. die Agnihotrahavaṇī) bewegt er dreimal nach Norden (über dem Āhavanīya) hin mit (den Worten): "die Rudras erfreue ich". ¹)
 - 1) Die Interpretation dieser Stelle ist schwierig. Aus den Parallelstellen: deile prakumpya nidadhāti (Katy. IV. 14, 19), huteā sencam udgehya rudra meda... iti trih sencagnim udañcam atiralyayati (Āp. VI. 11, 3), rudra meda... iti

srucam trir udaŭcam agnim alicalgayati (Hir. HI. 18), rudra mṛḍa...iti trih srucāgnim atimārjayaty udag udrišati (l. uddišati) (Bhar IV. 13), udag uddišati saptarṣīn prīṇīhi... iti (Baudh. HI. 7: 76. 10), srucam udgṛhya rudra mṛḍeti srucodīcīm ycūlām trir aralayayati (verm. zu l. atiralgayati) Vaikh. H. 5, samayāgnim trir udaim uddišati (Man. śrs. I. 6. 1. 41), drir udīcīm srucam udyamyopusādayati (Šānkh. H. 9. 6) und vergl. mit der letzten Stelle; drir udīcīm srucam udyacchati, rudram era tat scāyām diši prītcārasṛjati (Kauś. br. H. 2), geht wenigstens soviel mit Sicherheit hervor, dass die übereinstimmende Lesart der HSS. des Vaitānasūtra und des Gop. br. (I. 3. 11, 12): srucam, beizubehalten und nicht mit Garbe in srucam zu ändern ist. Daneben ist udaŭcam statt udīcīm auffallend; sehr wahrscheinlich bedeutet es unach Norden hin": mit unserer Stelle lässt sich Kaus. br. V. 7 vergleichen: yat prāŭcam upanişkramyādityam upatiṣṭhante; gerade wie man in der Vaitāna-Stelle udīcīm erwartete, so ware hier prāŭca upa° regelmāssig gewesen.

- 14. Er legt dieselbe auf die Streu nieder, wischt sie (nl. die Schnäuze der Sruc) ab und wischt nördlich (von der Stelle wo der Löffel liegt) die Hände (d. h. das Fett an den Händen an der Streu) ab mit (der Formel): "Kräuter und Bäume erfreue ich." 1) vgl. Katy. IV. 14. 19—20, Äp. VI. 10. 11.
- 15a. Nachdem er (den Löffel) zum zweiten Male (an der Schnäuze mit den Handen) abgewischt hat, (wischt er das Fett von den Händen), nachdem er (die Schnur oder das Oberkleid) über der rechten Schulter gebracht hat, südlich (von der Stelle wo die Sruc liegt, am Grase ab) mit (der Formel): "den Vätern mache ich Svadhä!" ¹) vgl. Katy. IV. 14. 19—20, Äp. VI. 11. 4.
- 15*b*, 16*a*. In den beiden hintern Fenern (Gärhapatya und Dakṣiṇāgni) findet das (weiter unten, Sütra 17—19 zu erörternde) mit einem besonderen Wunsche unternommene Agnihotra statt. ¹) vgl. Katy. IV. 14. 22. Āp. VI. 13. 1—9.
 - 16b. Nach meinem Lehrer ist es beständig. 1)
 - ¹) d. h. missen die Spenden im Garh. (Sutra 17—18) und Daks. (Sutra 19) auf jeden Fall verrichtet werden.
- 17. Nachdem er im Gärhapatya ein Stück Brennholz nachgelegt hat, giesst er die (erste) Spende darin aus mit dem Sruva aus der Sthälī (schöpfend): "hierher möge Gedeihen der Herr des Gedeihens schaffen, hier möge Prajāpati Nachkommen bestehen lassen; dem Hausherrn Agni, dem reichen Herrn des Gedeihens, scāhā!" ¹)
 - $^{-1}$) vgl. Katy. IV. 14. 23, $\bar{\Lambda}p$ l. c. 12.
 - 18. Die zweite (Spende) ist behandelt. 1)
 - 1) als zweite Spende soll also, wohl auch im Garhapatya, die 7. 12 beschriebene stattfinden. zu vergl. Katy. l. c. 24.
- 19. Im Daksināgni (opfert er in der Sūtra 17 dargetanen Weise) mit (dem Spruch): "dem Agni dem Speise-essenden, dem Herrn der Speise, svāhā!" (so) die erste (Spende). 1)
 - 1) die zweite wieder wie Sutra 18 (7. 12); vgl. ferner Katy. IV. 14. 25, Āp. l. c. 4-5.

- 20. Nachdem er (die Feuer oder das Āhavanīya) mit (der Formel): "dich das Wahre mit dem Rechten" (Kauś. sūtra 6. 20) umsprengt hat, legt er den Sruva, die Sruc und die Streu nördlich vom (Āhavanīya-)Feuer nieder. ¹)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 28-29. Āp. VI. 14. 1; 11. 14.
 - 21. Den Rest in der Sruc isst er (in der folgenden Weise:)
- 22a. Mit (den Worten): "die Hauche erfreue ich" (zum ersten Mal); nachdem er Wasser berührt hat, mit: "die Keime (erfreue ich)" zum zweiten Mal; mit: "alle Götter (erfreue ich)" schliesslich den ganzen Rest. 1)
 - 1) vgl. Kātv. IV. 14. 26, Ap. VI. 11. 4. s. f. 12. 1. init.
- 226. Mit der Sruc, die er (noch) nicht ausgespült hat, giesst er Wasser hin mit: "die Sarpa und Itarajana (erfreue ich)"; nachdem er die Sruc über der Streu ausgespült hat, (giesst er) zum zweiten Male (Wasser hin) mit: "die Sarpa und Puṇṇajana (erfreue ich)" und mit: "die Gandharven und Apsarasen (erfreue ich)" zum dritten Mal westlich (vom Āhavanīya). 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 27, Ap. VI. 11. 5; 12. 2, 4.
- 23. Mit: "die sieben Ŗṣi (erfreue ich)" erhitzt er Sruva und Sruc (am Āhavanīva). ¹)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 27, 29, Āp. VI. 12. 6.
- 24. Mit: "die Südlichen führe ich (weg)" 1) wischt er den Stiel der Sruc abwärts ab (beim) Abend(-Agnihotra), aufwärts (beim) Morgen(-Agnihotra).
 - 1) Dieses quasi-Yajus dakṣiṇān nayāmi scheint einem Missverstandnisse von Gop. br. I. 3. 12 entsprossen zu sein, wo auf die Fragen (l. c. 11): kiṃ-devatyaṃ rātran srugdaṇḍam acāmārkṣīḥ (so zu l.), kiṃdevatyaṃ prātar udamārkṣīr iti (so zu l.) die Antworte lauten: yad rātran srugdaṇḍam acāmārkṣaṃ (so zu l.) ye rātran saṃviśanti dakṣiṇāṃs tān udanaiṣaṃ (so zu l. statt tām unnaiṣam, tān unnaiṣim), yat prātar udamārkṣaṃ (so zu l.) ye prātaḥ pravrajanti dakṣiṇāṃs tān udanaiṣam iti (so zu l.). Man sieht, dass dakṣiṇām unnayāmi ein quasi-Mantra ist, eischlossen aus den Worten des Brahmaṇa dakṣiṇāṃs tān udanaiṣam, die gar keinen Mantra enthalten. Ü brigens sind alle in Gop. br. Il. cc. angedeuteten Handlungen im Sūtra erwahnt, ausser dem yārhapatyārekṣaṇam, welches zwischen den beiden Hauptspenden fallen sollte (Gop. br. I. 3 11, S. 50, z. 2, S. 51, 1)
- 25. Im Brāhmāṇa behandelt ist die (jetzt erfolgende) Anrede an die Feuer (von Seiten des Opferherrn, der sich vor jedem Feuer stellt und darauf hinblickt). ¹)
 - 1) Das agagapasthāna wird in unserem Gopathabrahmaņa nicht behandelt.
- 26. Wenn beim Melken der Agnihotra-Kuh und den darauf folgenden Handlungen etwas nicht so vor sich geht wie es gehört, so bringe er (der Brahman oder Opferherr?) der betreffenden Gottheit eine (Butter)spende dar. ¹)
 - 1) Die betreffenden Gottheiten, welchen im Falle von bhrega eine Spende darzubringen ist, sind alle im Gop. br. (L. 3, 12) aufgezahlt. Unser Vaitanasütra setzt also sehr bestimmt die Bekanntheit mit dem Brahmana voraus.

VIII.

- 1. Am dreizehnten Tage ¹) bringe derjenige, welcher die Neuund Vollmondsopfer beginnen will, einen für Agni-Viṣṇu bestimmten elfschüsseligen Opferkuchen dar ²); (die Darbringung dieses Opferkuchens begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "Agni und Viṣnu" (VII. 29, 1). ³)
 - 1) welcher Tag sich also den zwölf Tagen nach dem Agnyādheya unmittelbar anschlieset (Vait. 6, 12). 2) Wortlich übereinstimmend (man beachte wieder den Optativ!) mit Gop. br. II. 1, 12, 3) vgl. Katy. IV. 5, 22, Āp. V. 23, 4—5.
- 2. Zuerst ¹) mit dem Vollmondsopfer anfangend (bringe er) auch einen für Sarasvatī bestimmten Caru (und) einen zwölfschüsseligen für Sarasvant bestimmten Opferkuchen (dar); (die Darbringung dieser Opfergaben begleitet der Brahman) mit (den Strophen): "Sarasvatī, in deinen Observanzen" (VII. 68) und "dessen Observanz" (VII. 40).²)
 - 1) wzuerst" obschon darśa etayoh pārrah paurņamāsa utturah nach Gop. br. II. 1. 12 = MS. I. 4. 15: 64, 18: Gop. br. II 1. 12 ist eine Abkurzung von Maitr. S. I. 1. 14 und 15. Die Weise der Darstellung des Rituals in Sūtra 1—2 weist, da sonst immer die anrārambhaņīyā iṣṭi alle die 1 und 2 genannten Opfergaben ungetrennt umfasst, deutlich auf Benutzung der zitierten Gopatha-Stelle hin. 2) vgl. Katy. I. c., Āp. l. c.
- 3. Wenn sich im Verlauf des Jahres nach der Gründung der Feuer ein Unglück ereignet (d. h. dem Opferherrn befällt), so soll er unter Rohinī das Agnihotra fahren lassen und unter Punarvasū das Punarādheya begehen (die Feuer von Neuem gründen) mit (den heiligen Silben): "om. bhāh, bhwah, svah, janad, om."
 - 1) vgl. Katy. IV. 11. 3, 5, Ap. V. 26. 3; 27. 3, 5, 9.
- 4. Wenn die Feldfrüchte (Reis, Gerste, Hirse) reif sind, hat die Āgrayaṇīṣṭi stätt. ¹)
 - 1) vgl. Katy. IV. 6, 1, Ap. VI. 29, 2 flgg.
- 5. (Die Strophe): "dem Idāvatsara" (VI. 55. 3) füge er (der Brahman) bei den Einleitungs- und Schlussopfern ein. ¹)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 1. 17 s. f. (wo auch der Optativ ārapeta),
- 6. (Die Strophe): "o Agni, Indra" (VII. 110. 1) (spreche er, der Brahman) nach (der Darbringung) des für Agni-Indra 1) bestimmten (Opferkuchens); wenn der (Opferkuchen) für Indra-Agni 1) dargebracht wird, dann (die Strophe): "Indra und Agni uns" (Kauś. sūtra 5, 2). 2)
 - $^1)$ vgl. Gop. br. II. 1. 17: sa eya aindrāgnah sann āgnendrah. $^2)$ vgl. Katy. IV. 6. 1, Āp. VI. 29. 10.
- 7. Nach (der Darbringung) des für die Allgötter bestimmten (Caru), des für Himmel-Erde bestimmten (Opferkuchens) und des für Soma bestimmten (Caru) (spricht er, der Brahman, je die

- Strophen): "wenn wir wissend" (VII. 115. 1), "Himmel und Erde, mit Erhörung" (II. 16. 2) und "Soma der Kräuter" (V. 24. 7). 1) 1) vgl. Kāty. IV. 6. 2—1, Āp. VI. 29. 10—11.
 - S. Am Phālguna-Vollmondstage beginne er die Tertialopfer. 1) 1) vgl. Gop. br. II. 1. 19 (wortlich ubereinst.), Kāty. V. 1. 1, Āp. VIII. 1. 2.
- 9. Oder am Tage vorher (findet) die Işti an Vaisvānara und die an Parjanya (statt, wozu als Anumantrana die Strophen): "o Agni vaiśvānara" (II. 16. 4) und: "brülle, donnere" (IV. 15. 6). 1) 1) vgl. Katy. V. 1. 2-1, Āp. VIII. 1. 3-4.
- 10. Beim (ersten Tertialopfer, dem) Vaisvadeva begleitet er (der Brahman) das Vorwärtsbringen (zur Uttaravedi) des (aus den Aranis) hervorgebohrten Feuers mit: "seid beide uns einmütig" (Kauś. sūtra 108. 2). 1)
 - 1) vgl. Kāty. V. 2 5, Āp. VIII. 2. 13 vergl. mit VII. 13. 6.
- 11. Die Opferspende (über dem zum neuen Feuer gelegten Brennholz begleitet er) mit (der Strophe): "im Feuer das Feuer" (1V. 39. 9). 1
 - 1) vgl. Katy. V. 2. 6, Āp. l. c. vergl. mit VII. 13. 7.
 - 12. In dieser Weise (begleitet er) das Feuerbohren (mit Sprüchen). 1) 1) Dieses Sütra scheint müssig. Deutet es vielleicht auf Vait. 5, 13 folgg. zuruck?
- 13. Die (Opfergaben) an Agni, Soma, Savitr, Sarasvatī, Pūṣan, die Maruts, die Allgötter, Himmel-Erde (begleitet er jede) mit (einer der folgenden Strophen): "Agni der Bäume" (V. 24, 2), "Soma der Kräuter" (V. 24, 7), "Savitr der Aufforderung" (V. 24, 1), "Sarasvatī, in den Observanzen" (VII. 68. 1), "in der Ferne der Pfade" (VII. 9. 1), "die Maruts der Berge" (V. 24. 6), "die Allgötter zu meiner" (IX. 2. 7. cd), "Himmel-Erde der Gaben" (V. 24. 3). 1
 - 1) vgl. Gop. br. II. 1. 20, Katy. V. 1. 5, 20, Ap. VIII. 2, 2, 17-18.
- 14. Die (Spende) der Molke (begleitet er mit der Halbstrophe): "herwärts den Güter verschaffenden" (III. 16. cd). 1)
 - 1) Nicht im Caturm. Ritual der Vaj.; Ap. VIII. 3, 6—10.
- 15, 16a. Von dieser geniessen durch Beriechung der Hotr, Adhvaryu, Brahman und Āgnīdhra — der Opferherr (isst) wirklich davon — indem man sich gegenseitig anruft 1), mit (der Strophe):
 - "Welcher Samen von mir ausgegossen wird 2) oder von mir weggeht,

Oder wieder entsteht, damit dringe günstig gesinnt in mich ein, Dadurch mache mich zeugungsfähig, dadurch reich an Nachkommen''.

- "von dir, dem von Männern getrunkenen, der du angerufen bist, geniesse ich, angerufen ³) (eingeladet)". ⁴)
 - 1) Der Hoty z. B. sagt zum Adhvaryu: "N. N., lade mich ein", worauf der andere entgegnet: "eingeladen bist du." 2) Ich lese prasicyate, vgl. die Varr. 31 Aus Garbe's Übersetzung geht hervor, dass er ja gelesen hat, wie zu lesen ist: "pahāta upahātasya bhakş". 1) vgl. Āp. VIII. 3. 12—16, Lāty. IV. 12. 15, Drahy. XII 4. 20—22.
 - 16b. So (ist) die Grundform (der Tertialopfer). 1)
 - 1) Ich bin nicht sicher davon, ob diese Deutung der Worte; ili prakytih die richtige ist. Sie könnte es sein, in sofern allen Cāturmāsyas die fünf ersten Opfergaben aus Sütra 13 gemeinsam sind. Einmal ili wie z. B. Baudh. I. 1: 2. 3.
- 17. Bei (dem zweiten Tertialopfer,) den Varuṇapraghāsas, (das) am Āṣāḍha-Vollmondstage (stattfindet), geht er (der Brahman), während die beiden Feuer 1) vorwärts geführt werden, (hinterher) 2), indem er (die Strophe): "Agni gehe vorwärts" (IV. 14. 5) flüstert. 3)
 - d. h. die beiden Ähavanīya-Feuer, die bei dieser Işti erforderlich sind.
 zu lesen: japann aureti?
 vgl. Katy. V. 4. 2—7, Äp. VIII. 5. 22.
- 18. Er setzt sich in der Nähe des südlichen Feuers (d. h. südlich vom dem südlichen der beiden Ähavanīya-Feuer) nieder.
- 19. Nachdem er an der vorderen (ost-)Seite (der beiden Feuer) vorübergegangen ist und im nördlichen (Āhavanīya-)Feuer (seine Voropfer-, und später seine Nachopfer-)spenden dargebracht hat, bringt er dieselben im südlichen (Āhavanīya-)Feuer dar. ¹)
 - 1) Diese Vorschrift, schon Vait. 2. 10 gegeben, wird hier deshalb wiederholt, weil besonders erwahnt werden musste, dass die purastād- und samsthitahomāh in jedem der beiden Feuer darzubringen sind; vgl. Vait. 9. 10.
- 20. Wenn die Gattin (vom Pratipasthātṛ) über ihre Untreue befragt ist (und ihren Buhlen genennt hat), so reinigen sie sie (überschütten sie, nl. der Brahman und seine Gehülfen (?), mit Wasser) mit (der Strophe): "o Wasser, führe weg" (VII. 89. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 5. 6—10, Äp. VIII. 6. 19—22. In keiner mir bekannten Darstellung des Rituals ist die Rede von einer Abwaschung oder Reinigung der Gattin.
- 21. Die fünf (allen Tertialopfern gemeinsamen Opfergaben) mit der für Pūṣan bestimmten zum Schluss (vgl. Vait. S. 13) (begleitet der Brahman wie früher, vgl. l. c). 1)
 - 1) vgl. Ap. VIII. 6, 28., Gop. br. II. 1, 21 s. f.
- 22. Die (am Varunapraghāsa ausserdem) dem Indra-Agni, dem Varuna, den Maruts und dem Ka darzubringenden, (begleitet er, die an Varuna) mit (der Strophe): "Varuna der Gewässer" (V. 24. 4) (die an Ka) mit (der Strophe): "welcher lebengebend" (IV. 2. 1). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 1. 22, Katy. V. 4. 23, Ap. VIII. 7. 1. Das Anumantraņa zu der 1. und 3. Opfergabe ist also wie Vait. 8. 6 und 8. 13.

- 23. Nach dem Avabhrthasoma 1) (werden) die Visnu-Schritte zwischen den beiden (hinter den zwei Ähavanīva-Feuern befindlichen) Vedis (gemacht). 2).
 - 1) avabhrthasomāt muss gleichwertig mit somārabhrthāt d. h. saumikād avabhrthāt sein; das Ritual des Avabbṛtha bei den Varuṇapraghasa ist ja das des Agnistoma. 2) vgl. Vait. 4. 18.

IX.

- 1. Am Kārttika-Vollmondstage (hat das dritte Tertialopfer), die Sākamedhas, (statt). 1)
 - 1) vgl. Kāty. V. 6. 1, Āp. VIII. 9. 1.
- 2. Bei dem Tags zuvor (morgens früh darzubringenden) Işti an Agni anīkavant (ist die Strophe): "er hat rauschen gemacht" (III. 3. 1) (vom Brahman herzusagen); (bei der) am Mittage (darzubringenden Işti) an die Sāmtapana Maruts (die Strophe): "Ihr erhitzenden" (VII. 77. 1); (bei der) Abends (darzubringenden Isti) an die Grhamedhin (Maruts die Strophe): "eine scharfe Linie" (IV. 27. 7). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 1. 23, Kāty. V. 6. 2 flgg., Āp. VIII. 9. 2 flgg.
- 3. Die (zuletzterwähnte Isti) fängt mit den Butterportionen an und schliesst mit der Idā. 1)
 - 1) vgl. Kāty. V. 6. 18—27, Āp. VIII. 11. 4—7.
- 4. Am folgenden Tage (begleitet der Brahman) die Volllöffelspende 1) mit (der Strophe): "voll, o Löffel" (III. 10. 7. c—f). 2)
 - 1) Es ist fraglich ob pūrņadarvyam oder pūrņadarvam zu lesen ist, das erste haben C, Be und Sayana im Komm., das letzte A und B. Die Überlieferung von Gop. br. II. 1. 23: niskāsamišrena pārņādarvyā muss verdorben sein. Kaus, br. (das hier die Quelle des Gop. ist) hat pūrņadarreņa; pūrņadarram lesen auch einige HSS, zu Sänkh, srs. IV. 15, 14, 2) vgl. Gop. br. l. c., Kāty. V. 6. 36, Ap. VIII. 11. 18-21.
- 5. (Bei der Isti) an die tanzenden Maruts (begleitet der Brahman die Darbringung der Hauptspende) mit (der Strophe): "schwarz der Bahn" (VI. 22). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. e., Katy. V. 7. 1, Ap. VIII. 11. 22.
- 6. Bei der Mahendri Işti (begleitet der Brahman) die (Darbringung der) sechs (Opfergaben), deren letzte Indra-Agni gilt (mit den Strophen die Vait. 8.13, 8.22 angegeben sind). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. V. 7. 7-8, Ap VIII. 12. 3 flgg.
- 7. Die (Opfergabe) an Mahendra (begleitet er mit einer Strophe 1) und) die an Viśvakarman mit: "die, welche geniessend" (II. 35, 1). 2)
 - 1) vgl. Vait. 1. 3. 2) vgl. Gop. br. l. c. Katy. V. 7, 9-10, Ap. VIII. 12. 4.
- Sa. Bei der pitryā Isti ist das Verfahren bis zu den Butterportionen in Götterweise. 1)
 - 1) vgl. zu dieser Stelle ZDMG, LHII, S. 226.

- Sb. (Die erste Opfergabe bei der pitryā Iṣṭi gilt) dem von den Vätern begleiteten Soma oder den von Soma begleiteten Vätern; (die zweite den auf der Streu sitzenden Vätern; die dritte den von Agni gekosteten Vätern und die letzte dem Agni der das Manenopfer führt); (über der Hauptspende dieser Darbringungen spricht der Brahman der Reihenfolge nach 1) eine der folgenden Strophen aus): "Ihr auf der Streu sitzenden Väter" (XVIII. 1. 51), "herangerufen sind unsere Väter" (XVIII. 3. 45), "Ihr von Agni gekostenen Väter" (XVIII. 3. 44) und "du, Agni, der du das Manenopfer führest" (XVIII. 4. 71).
 - 1) Die Reihenfolge der Anumantrana-Strophen ist nicht in Übereinstimmung mit der der Opfergaben, da immer zuerst der satkapāla purodāśa an Soma pitṛmant oder an die Pitaraḥ somavantaḥ dargebracht wird. 2) vgl. Gop. br. II. 1. 24, Katy. V. 8, 9—12; 9. 2—9, Āp. VIII. 13. 15—16.
- 9. Diese Einleitungsspenden bringt er (der Brahman) dar in dem aus dem Dakṣiṇāgni (das hier die Stelle des Āhavanīya einnimmt) entnommenen Feuer.
- 10. Nachdem er (der Brahman) südlich an (diesem) Feuer vorübergegangen ist, setzt er sich westlich davon (hinter demselben, nach Osten gekehrt) nieder, der Opferherr und der Ägnīdhra, (nachdem sie) nördlich (am Feuer vorübergegangen sind). 1)
 - 1) Vielleicht ist es besser zu trennen: ...uttarena yajamānah | 10 | āgnūdhraś cāstu sradheti... | 11 |. Dann wäre es nur eine ganz leichte Änderung āgnūdhra astu zu lesen. Der Ägnūdhra sitzt ja nicht. Die beiden folgenden Ślokas, die offenbar spätes Machwerk sind, können sehr wohl auf falscher Auffassung unserer Stelle beruhen.
 - 11. "astu svadhā" ist der Gegenruf 1) des Āgnīdhra.
 - statt asla śranya!, Vait. 1, 10, 2) vgl. Gop. br. II. 1, 24, Katy. V. 9, 11, Ap. VIII, 15, 11.
 - 12. Das besagen auch zwei Ślokas:

"Bei der Pitryā soll der Brahman, nachdem er die Einleitungsspenden dargebracht hat, südlich vom Feuer gehen und dann während der Opferhandlung westlich nach Osten gekehrt sitzen." ¹)

"Der $\bar{\Lambda}$ gnīdhra aber und der Opferherr beide, (nachdem sie) nördlich (vom Feuer gegangen sind). Bei dieser Iṣṭi jedoch ist astu sradhā als Gegenruf zu sagen."

- 1) ich lese pralyann äsīla statt pralyan āsīda.
- 13. Die Idā beriecht er 1) (er isst nicht davon). 2)
 - In Gegensatz zu Vait. 3, 17.
 vgl. Gop. br. l. c., Katy. V. 9, 13, Ap. VIII, 15, 15—16, 1.
- 14a. Nach der Umgiessung (der Vedi) ist das Verfahren (wieder) in Götterweise 1).
 - 1) vgl. zu Vait. 9. Sa. Katy. V. 9. 17, Ap. VIII. 16. 4.

- 15. Aus der Hütte (wo die Isti stattgefunden hat) heraustretend flüstern sie (die Strophe): "durch diese Form" (VII. 3. 1). 1)
 - 1) Weder in Katy, noch in den anderen Quellen findet sich genau Entsprechendes, nur das Ritual der Kauṣītakins stimmt überein: alha yad rann japanli, Kauṣ, br. V. 7, pitrbhyo datte | ayā riṣthā...iti japanla...gatrā, Śankh. śrs. III. 16. 27—17. 1. Es ist auffallend, dass, wahrend sonst im Caturmāṣya-Ritual das Gop. br. beinahe wortlich mit Kauṣ, br. übereinstimmt, gerade diese Stelle dem Gop. br. abgeht. Sollte sie aus II. 1. 25 verloren gegangen sein? vgl. ferner Āp. VIII. 16. 5.
- 16. Nachdem sie einige Schritte weiter in östlicher Richtung gegangen sind, richten sie an die Sonne, nach dieser hinblickend, (die Strophe): "ihre Strahlen erheben sich" (XIII 2. 4). 1)
 - 1) Der Satz stimmt überein mit Gop. br. l. c., das Kaus. br. weicht ab.
- 17. Sich nach rechtshin umkehrend (ohne von der Stelle zu gehen) richten sie an die Feuer, auf dieselben blickend, (die Strophe): "den Himmel, die Erde" (HI. 21. 7). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c.
- 18a. Darauf (reden) sie (nachdem sie einige Schritte weiter) in nördlicher Richtung (gegangen sind), 1) an einem Kreuzwege den Tryambaka-(kuchen) darauf hinblickend an, mit (der Strophe): "welcher im Feuer" (VII. 87. 1). 2)
 - 1) Vermutlich ist auch hier abhyutkramyopatisthaute aus Sutra 16 hinzuzudenken, vgl. Gop. br. l. c. Der Singular traiyambakam ist auffallend. Hat man homum zu supplieren und traiyambakam homum anumantrayate brahmā aufzufassen? Dann ware die Satzkonstruktion eine sehr lose. 2) vgl. Katy. V. 10. 9, Āp. VIII. 17. 12.
- 18b, 19. Die arischen Verwandten des Opferherrn 1) (und dieser selber) gehen, jeder einen Opferkuchen in der linken Hand haltend, sich (mit der rechten Hand) den rechten Schenkel schlagend, dreimal mit Zukehrung der linken Seite um das (auf dem Kreuzwege angelegte) Feuer herum, mit (der Strophe): 2)
 - "Den Tryambaka verehren wir, den schönduftenden Vermehrer des Gedeihens,
 - Wie ein Kürbis vom Stiel möge ich vom Sterben gelöst werden, nicht vom dem nicht (vor der Zeit) Sterben". 3)
 - 1) Ich lese das Schlusswort von Sutra 18: yajamānāryajanāḥ und nehme dies als Subjekt zu Sutra 19: dazu vergl. man Laty. V. 3. 6—7: yajamānasyāmātyā ekaikam apāpam ādāya pradakṣinam agnim parīynḥ; Vaikh. śrs. IX. 9: yajamānasyāmātyā sarva ekam ekum parodāśam ūdāya tryambakam yajāmaha ity etam agnim pradakṣiṇam dakṣiṇān ūrān āyhnānāḥ pariyanti; vgl. auch Rudradatta zu Āp. 2) Zum Mantra vgl. ZDMG. LHI, S. 701. 3) vgl. Katy. V. 10. 15, Āp. VIII. 18. 2.
- 20. Mit dem Opferkuchen in der rechten Hand (gehen sie darauf dreimal um das Feuer herum) mit Zukehrung der rechten Seite ¹).

 1) vgl. Katy. V. 10. 16.

- 21. Wenn die beiden Körbe (in welche man die Opferkuchen getan hat, in einem Baume) befestigt sind ¹), so flüstert er (der Brahman, die Strophe): "welcher Angehörige von aus" (I. 19. 3). ³)
 - 1) Da in keiner mir bekannten Quellen von einem "Ablösen" der Körbe, sondern überall von einem "Anhängen" (āsajati) die Rede ist, muss pramukta hier diese Beleutung haben.
 2) vgl. Käty. V. 10. 21, Äp. VIII. 18. 7—9.
- 22. Sich nach rechts herum wendend kehren sie (zum Opferplatz) zurück. 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 10, 23, Ap. VIII, 18, 10.
- 23. Darauf findet die Isti an Aditi statt (deren Hauptspende der Brahman mit einem Spruche zu begleiben hat). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. f. 1. 25. s. f., Ap. VIII. 19. 1-4.
- 24. Am Phālguna-Vollmondstage findet das (vierte Tertialopfer, das) Šunāsīrva statt. 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 11. 1, Ap. VIII. 20. 1.
 - 25. Bei Wiederholung (der Tertialopfer), am Tage vorher. 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 11, 17, cf Stt. Br. II. 6, 3, 10—13 mit Eggeling's Bem. in SBE. XII. S. 447; Āp. VIII. 21, 6.
- 26. Die fünf (Opfergaben), deren letzte die an Pūṣan ist (vgl. Vait. 8. 13), (begleitet der Brahman wie früher, vgl. l. c.). 1)
 - 1) vgl. Kāty. V. 11. 4, Āp. VIII. 20. 3.
- 27. Die (Opfergaben) an Vāyu, die Śunāsīrya und Sūrya (begleitet er der Reihenfolge nach) mit (einer der folgenden Strophen): "sowohl mit éiner" (VIII. 4. 1), "die Śunāsīra hier" (III. 17. 7), "Sūrya ist den Augen" (V. 24. 9). 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 11. 5, 6, 11, Ap. VIII. 20, 3 flgg.

Χ.

- 1. Beim Tieropfer (begleitet der Brahman) die dem Visnu geltende Voll(löffel)spende mit (der Strophe): "weit, o Visnu" (VII. 26. 3. c—f) 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 1. 4, Ap. VII. 1. 7.
- 2. Das Fällen des (zum) Opferpfosten (zu verwendenden Baumes) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "des übelgesinnten" (X. 6. 1). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 1. 14, Ap. VII. 2. 7.
- 3. Das Abwaschen (des Opferpfostens) mit (der Strophe): "dadurch, dass dich der Kunstfertige" (X. 6. 3). 1)
 - 1) vgl. Ap. VII. 7. 9, fehlt bei Katy.
- 4. Das Salben (d. h. Ausgiessen von Fett über den Pfosten) mit: "sie salben, besalben" (XVIII. 3. 18). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 2. 21, Ap. VII. 10. 2.

- 5a. Das Besalben, mit "gut besalbet mir" (VII. 30).
- 56. Das mit dem Fett Bestreichen desselben mit den Gandhapraväda-Strophen (XII. 1. 23 – 25).
- 6. Mit (der Strophe): "welches Kleid dir" (VIII. 2. 16) das Umhängen desselben mit Gewändern. 1)
 - 1) Die unter 4-6 erwähnten Haudlungen, die sonst nicht im Ritual vorkommen (vgl. jedoch Sadv. br. IV. 4. 14 ed. Eelsingh) sind wohl dem Einfluss von Kauś. sūtra 54. 5-7 zu verdanken.
- 7. (Die Strophe): "o Baum, auf dem ausgestreuten" (XII. 3. 33), (spricht der Brahman), wenn er (der Yūpa) auf die Streu gelegt wird. 1)
 - 1) In den anderen Quellen nichts Entsprechendes.
- 8. Mit (den zwei Strophen): "o Baum, sammt" (XII. 3. 15) und: "auf welcher das Sadas" (XII. 1. 38) (begleitet er) das Aufrichten (des $Y\bar{u}pa$). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 3, 6, Ap. VII. 10, 7.
- 9. Mit (der Strophe): "als Erhalter stehe fest" (XII. 3. 35) das Niedersetzen des unteren Teiles des Yūpa in die Grube. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VI, 3, 7, Āp. VII, 10, 8,
- 10. Mit den zwei (Strophen): "die Taten Viṣṇus" (VII. 26. 6—7) das Aufrechtstellen. 1)
 - 1) vgl. Āp VII. 19. 9.
- 11. Mit den (elf Strophen des Liedes): "angefacht jetzt" (V. 12) die (elf) Voropfer. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. VI. 4. 8, 10 –11, $\bar{\Lambda}$ p. VII. 14. 6—8, $\bar{\Lambda}$ śv. III. 2. 6, Sańkh. V. 16. 6.
- 12. Für diejenigen, welche den Narāśaṃsa verehren, (begleitet er) das zweite (dem Narāśaṃsa geltende Voropfer) mit: "ein Gott unter den Göttern" (V. 27. 2^{-1})). 2)
 - 1) oder V. 27 2 und 33 vgl. den Wortlaut der 3. Strophe: narāšamso 'gniķ.
 2) vgl. Śańkh. V. 16. 7. Schwab, Thieropfer S. 91, 92.
- 13, 14a. Bei einem Tier(opfer) nach Anlass einer Feuerschichtung 1) (begleitet der Brahman die Voropfer) mit (dem Liede): "erhoben (sind) seine" (V. 27). 2)
 - 1) Allererst ist paśan, das Garbe zum folgenden Sutra ninmt, in Sutra 13 heruberzuziehen. Dann bekommt man: urdhrā uspelīslakāhpaśan: die Änderung, die ich vorschlage: °īṣlakāpaśan ist leicht. Diese Emendation findet ihre Bestátigung in Katy. XVI. 1. 11: āpriyo drādaśordhrā uspeli, wozu der Komm: āpriyo prayājayājyāḥ, vgl. Mahādhara zu Vaj. S. XXVII. 29 (iṣlakāpaśupakṣe; der iṣlakāpaśu ist der dem Prajapati geweihte Bock, Vait. 28. 4) und Eggeling. S.B.E. XLI. S. 167 Bem. 1. Danach ist Whitney's Bemerkung zu AV. V. 27 Einl. (Ath. V. Transl. vol. I, S. 269): uthe hymn is not used as an āpuī-hymn in the liturgical literature' zu berichtigen: das Sūkta wird zwar, und naturlich auch, vom Brahman nicht als eigentliches Āprīsūkta verwendet, sondern dient zum Anumantraņa der Āprī-Verse. 2) vgl. Kāty. XVI. 1. 11, Āp. XVI. 7. 9.

- 146. Die Serie von Handlungen (hat darauf statt), deren erste durch (die Worte): "führe ihn heran" (IX. 15. 1) angedeutet ist und die mit dem Beschmieren abschliesst. 1)
 - 1) Also die Handlungen, die Kauś. sütra 64. 6—17 angegeben sind: Anumantrana zum Heranfuhren des Opfertieres, Herumtragen des Feuerbrandes, Töten. Abwaschen der Fusse des Tieres, Zerschneiden, zu Feuer setzen der darzubringenden Opferstücke. Begiessen, vom Feuer Nehmen der Opferstücke, Beschmieren derselben mit Butter. Im Allgemeinen vergl. Käty. VI. 5. 1 flgg., Äp. VII. 15. 1 flgg.
- 15. (Dabei hat er die Strophe): "dem Indra als Anteil" (IX. 5. 2) je nach der Gottheit ("der das Tier geopfert wird, zu ändern). 1) vgl. Kauś. sútra 64. 7.
- 16. Mit (der Strophe): "welcher gebietet" (II. 34. 1) (begleitet der Brahman) das Losbinden des Tieres.
- 17. Während es (zum Śāmitra-Feuer) geführt wird, bringe er ¹) die Loslösungsspenden dar mit (den Strophen):
 - "Losgelöst moge, o Hirt der Welt, unser Opfertier seinem Loos entgegen gehen;
 - Gott Agni, dessen kundig, führe das dreifache siebenschnürige Opfer, die Götterspeise, den Göttern zu.
 - Deine beiden... zerfleischenden Fangzähne beugen aus nach rechts und schauen sich gegenseitig an (?);
 - Ungefährdet lasset, o Väter, uns dieses am Pfosten gebundene Opfer sein, das wir losgelöst haben.
 - Unverkürzt geh' wohlgefällig weiter, zu Indras Kuhstall laufe (des Weges) kundig hin;
 - Einsichtsvolle Weisen mögen dich putzen, Labung und Kraft dem Opferherrn gebend."
 - 1) Man beachte den Optativ. Zitat aus Brahmana?
- 18. Während (das Tier) getötet wird, drehen sie sich nach rechts herum. ¹)
 - 1) Alles in Sutra 15-18 erörterte ist als Erweiterung des aus dem Kauś, sutra l. c. erwaluten Rituals, mit dem es zusammenfallt, zu betrachten.
- 19a. Die (Darbringung) der Netzhaut (begleitet er) mit (dem Spruche): "mit der Netzhaut, o Jātavedas" (Kauś. sūtra 45. 11). 1) vgl. Katy. VI. 6. 24—26, Āp. VII. 21. 1—2.
- 198. Mit den Sambhu- und Mayobhu(-Liedern) (I. 5 und 6) reinigen sie sich am Cātvāla. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 6. 28, Ap. VII. 21. 6.
- 20. Die (Darbringung des) dem Indra-Agni geweihten Opferkuchens und der (vom Tiere) abgeschnittenen Opferstücke (begleitet der Brahman mit angemessenen Strophen). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 7. 19—28; 8. 1—7; Åp. VII. 22. 10—12; 23. 3—11.

- 21. (Vom Adhvaryu) dazu aufgefordert (holt) der Ägnīdhra aus dem Śāmitra(-Feuer) die Kohlen für die Nachspenden (und) schüttet sie vor dem Hotr nieder. 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 9. 7-8, Ap. VII. 26. 8-9.
- 22. Nachdem der Herzbratspiess (in den Erdboden) gesteckt ist, flüstern sie (das Lied): "in den Wassern dir, o König" (VII. 83). ¹)
 - 1) vgl. Kāty. VI. 10. 4-5, Āp. VII. 27. 15—16.
- 23. (Erst) nachdem man einen für Indra-Agni bestimmten (Bock) geopfert hat, (darf) ein Tier(opfer) zur Erreichung bestimmter Wünsche ¹) stattfinden.
 - 1) wie dieselben Gop. br. II. 2. 1 aufgezahlt sind.

XI.

- 1. Wer ein Somaopfer anstellen will, opfere dem Indra-Agni einen (freigelassenen) Stier, in dem Falle dass sein Vater und Grossvater kein Somaopfer gefeiert haben. ¹)
 - 1) Wortlich übereinstimmend (vgl. den Optativ) mit Gop. br. II. 1. 16 = Maitr. S. II. 5. 5; vergl. ferner Katy. VII. 1. 5, TS. VI. 1. 5. 5.
- 2. Er erwählt sich die Opferpriester: einen Kenner des Atharvaveda zum Brahman, einen Kenner des Sāmaveda zum Udgātr, einen Kenner des Rgveda zum Hotr, einen Kenner des Yajurveda zum Adhvaryu. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 1. 6, Ap X. 1. 1.
- 3. Brāhmaṇācchaṃsin, Potr und Āgnīdhra sind die Gehülfen des Brahman, auch der Sadasya; Prastotr, Pratihartr und Subrahmaṇya des Udgātr; Maitrāvaruṇa, Acchāvāka und Grāvastut des Hotr; Pratiprasthātr, Neṣṭr und Unnetr des Adhvaryu. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 1. 8-9, Gop. br. I. 2. 19.
- 4a. Im Frühling u. s. w. (hat das Somaopfer statt) je nach der Kaste. 1)
 - 1) vgl. Vait. 5. 2. Diese Vorschrift ist einigermassen befremdend, da sonst uberall der Fruhling als Zeit des Somaopfers gilt.
- 4b. (Die Bestimmungen über die Beschaffenheit des Opferplatzes) sind (durch die Vorschrift): "der Opferplatz" (Kauś. sūtra 60, 18) angegeben (und gelten auch hier).
- 5a. Es soll ein Platz sein an deren östlichen Seite sich eine Grube, $\bar{v}rma$, 1) ein Baum, ein Berg, ein Fluss oder ein Weg befindet. 2)
 - Die Bedeutung dieses Wortes (\(\bar{u}r_{mat}\) auch Be und wohl auch Gop. br.) ist unbekannt.
 Wortlich mit Gop. br. I. 2. 14 ubereinstimmend.
- 5*b*. An der östlichen Seite lasse er nicht Raum für einen (zweiten) Opferplatz übrig. ¹)
 - 1) Wortlich mit Gop. br. l. c. übereinstimmend.

- 6. Nach jeder Handlung richte er (der Brahman) auf die Gestalten (auf jede betreffende Gestalt) des Soma seine Gedanken. 1)
 - Zu diesem Sütra vergl. man WZKM. XVIII, S. 206; man denke auch an die yajñatanrah, TS. IV. 4. 9, Vaj. S. VIII. 54--59.
- 7. Bei der Dīkṣaṇīya(-iṣṭi) (begleitet er) die (Darbringung des Opferkuchens) an Agni-Viṣṇu (mit Sprüchen). ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 2, 26, Ap. X. 1, 2.
 - 8. Sie schliesst mit den Patuīsaṃyājas. 1)
 1) vgl. Kātv. VII. 2. 25—29, Āp. X. 4. 7.
- 9. Der Geweihte flüstert, während er (vom Adhvaryu) gesalbt wird, (die Strophe): "die Salbe" (VI. 124. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 2. 33, Āp. X. 6. 12—13.
- 10. (Die Strophe): "es sollen mich reinigen" (VI. 19. 1), wenn er mit den (Darbha-Büscheln) "gereinigt" wird. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 3. 1, Ap. X. 7. 5—14.
- 11. (Die Strophe): "die wohl schützende" (VII. 6. 3), wenn er geheissen ist sich auf das schwarze Ziegenfell niederzusetzen. ¹) vgl. Käty. VII. 3. ²², Äp. X. 9. 4.
- 12. Nachdem der Opferherr (vom Adhvaryu) feierlich zum Geweihter erklärt ist, ¹) dürfen sie nach Wunsch umhergehen. ²)
 - 1) vgl. Katy. V. 4. 11—12, Āp. X. 11. 5—6. 2) Die Bestimmung kāmam caranti kann nicht für den Dikṣita gelten, da dieser nach allen Quellen die Stimme anhaltend sitzen bleiben soll (vgl. z. B. Āp. X. 16. 1). Vermutlich gilt sie für die Rtvij's, insbesondere für den Brahman, vgl. Drühy. XIV. 1. 7: tam yadādhearyne rācum yamayed atha yathārtham syāt.
- 13. Wenn die Sonne untergegangen ist, macht er (der Dīkṣita) nach dem "Freigeben der Stimme", mit (der Strophe): , der untergehenden Verchrung" (XVII. 1. 23) der Sonne seine Ehrenbezeugung und wendet sich an die Gestirne mit (der Formel): "der Gestirne Schein und Glanz fördere mich." 1).
 - 1) vgl. Katy. VH. 4. 13-18, Āp. X. 12. 3.
- 14. Südlich vom (Ähavanīya-)Feuer (finden darauf [statt) die (Handlungen), deren erste durch (das Wort) "das Polster") angedeutet ist und deren letzte die des Hinblickens ist. 2)
 - Statt kašipretyādi ist kašiprityādi zu lesen.
 Also die Kauś, sūtra 24.
 33 angedeuteten Handlungen, vgl, Verf. Altind, Zauberritual S. 65. Zum Ganzen vergl, Katy, VII. 4, 39, Āp. X. 15, 9; 18, 1—2.
- 15. (Nach dem Hinblicken) spricht er (der Dīkṣita, die Strophe): "wieder möge Atem" (VI. 53. 2) aus über dem im Mantra genannten. 1)
 - 1) ragain let breath, again let soul come unto us; again let sight, again let spirit come unto us; let Vai\u2214vanara our unharmed body-protector stand between (us and) all difficulties" (Whitney). vgl. Ap. X. 18. 3.

- 16. (Wenn die Sonne aufgegangen ist), richtet er sich an die Sonne mit (der Formel): "der Sonne Schein (und Glanz fördere mich", vgl. supra 13) (und) mit (der Strophe): "der aufgehenden Verehrung" (XVII. 1. 22).
- 17. Die Observanzen (die der Dīkṣita zu beachten hat, sind die folgende).
 - 18. Er erhebe sich vor Keinem und begrüsse Niemanden. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. I. 3. 19 init., Katy. VII. 5. 5, Ap. X. 12. 14.
- 19. Er nennt (nur so) keinen Namen (redet Niemanden nur so mit seinem Namen an), (sondern) am Ende (des Namens) hängt er das Wort *vicakṣaṇa* für einen Brahmanen, *canasita* für einen Kṣatriya 1) an. 2)
 - 1) prājāpatya dasselbe wie kyatriya (oder vielmehr kyatriya und vaišya?), vgl. Gop. br. I. 2. 21 s. fin.: tasmād brāhmyam pārvam havir oparam prājāpatyam, prājāpatyād brāhmanam evottamam (zu lesen ist wohl: brāhmyam evottaram) und I. 3. 19: ricakṣayanti brāhmanam canasayanti prājāpatyam. Vgl. auch Kauś. sūtra 79. 32—33 und Kath. XIX. 2 (2. 16): rājāe procyaḥ (se. ayniś cetaryaḥ), sa hi prājāpatyatīm ḥ. 2) vgl. Katy. VII. 5. 7. Āp. X. 12. 7—8.
- 20a. Gaben (wie die tägliche Spende), Opfer 1), häusliche Opfer und Vedastudium unterbleiben. 2)
 - 1) Die genaue Bedeutung von homa ist mir nicht recht deutlich, da doch die śrauta-Opfer nicht gemeint sein können, diese sind schon in den rasāni (sūtra 20%) impliziert. Vielleicht die taglichen Abend- und Morgenspenden im häuslichen Feuer? 2) vgl. Āp. X. 14, 3—7.
 - 206. Ebenso die (zwölf) guten (Verrichtungen). 1)
 - 1) die Gop. br. I. 3. 21 aufgezahlt sind, vgl. ZDMG. LVIII, S. 506.
 - 21. Er kleide sich mit einem schwarzen Ziegenfelle. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 3. 26—27, Āp. X. 6. 4—6.
 - 22. Er trage eine Kopfbinde. 1)
 - 1) vgl. Āp. X. 9. 9 (5).
 - 23. Er balle die Fäuste. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 3. 7-9, Āp. X. 11. 3-4.
- 24. Er hebe (,wenn er nach Ablauf des $v\bar{n}gyamana$ die Hände wieder gebrauchen darf,) die ersten drei Finger vom Daumen an, auf. 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 3. 10, Āp. X. 12. 5.
 - 25. Er nehme ein Hirschhorn; damit kratze er sich. 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 3. 29—30, Āp. X. 9. 17—10. 3.
- 26. Wenn er die Stimme nicht angehalten hat oder die Fäuste geöffnet hat, so flüstere er (diese Formel): 1)
 - 1) Alle diese Vorschriften (21-26) sind, wie auch aus dem Gebrauch des Optativs hervorgeht, dem Gop. br. I. 3. 21 entnommen.

XII.

1. "Agnihotra und Vollmondsopfer sollen in mich, wenn ich im Osten nach Westen gekehrt bin, beide wunscherfüllend mit Unvergänglichkeit zusammen eingehen."

"Übernachten und Neumondsopfer (sollen) in mich, wenn ich im Westen nach Osten gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Seele und Väteropfer (sollen) in mich, wenn ich im Süden nach Norden gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Stimme und Işti (sollen) in mich, wenn ich im Norden nach Süden gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Same und Speise (sollen) in mich, wenn ich hier (von unten, von der Erde) nach oben gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Sehkraft und Tieropfer (sollen) in mich, wenn ich von dort (von oben) nach unten (herwärts) gekehrt bin, (beide u. s. w.)." ¹) Zum Verhaltniss dieser Sprüche zu Vait. 11. 20%, vgl. ZDMG. I. c.

- 2. Auch bei der Beendigung der Weihe (flüstere er diese Formeln) um die guten (Verrichtungen) zustande zu bringen. ¹)
 - ¹) d. h. obschon die Vait. 11. 20% erwahnten Handlungen nicht verrichtet sind, sichert er sich durch die Hersagung der Formeln dennoch die Fracht derselben.
- 3. Nicht gehe die Sonne (solange die Weihe dauert) über ihm auf oder unten wenn er sich ausserhalb der Vedi befindet; nicht bescheine sie ihn (übertag) ausser an einem Dhiṣṇya. 1)
 - 1) Gop. br. II. 5. 4 s. f. (man beachte wieder die Optative). Āp. X. 15. 5—6. Die letzte Bestimmung nadhisnge pratapet, die hier für den Diksita weniger angemessen scheint, stammt in letzter Instanz aus dem Kaus, br. XVII. 7. s. f., wo sie für den Hotr gilt.
 - 4. Er spreche Wahrheit. 1)
 - 1) Auch dieser Satz stammt vielleicht aus dem Gop. br.
- 5. Bei einer Observanz-Übertretung richtet er an das (Āhavanīya-) Feuer (die Strophe): "wenn aus Unachtsamkeit" (VII. 106).
- 6. Er entlässt, nachdem er mit der Strophe: "grosse Wahrheit" (XII. 1. 1) einen Erdkloss genommen, Harn und Kot (in das so entstandene Loch, indem er die Halbstrophe flüstert): "rein mögen uns die Gewässer" (XII. 1. 30, ab); mit (der folgenden Halbstrophe): "durch den Reiniger, o Erde" (l. c. cd) reinigt er sich vermittelst des Erdklosses. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 4. 36-38, Ap. X. 13. 9.
- 7a. Wenn sein Stab oder etwas Ähnliches zerbrochen ist, so spricht er (immer der Dīkṣita) darüber (die Strophe): "welcher auch ohne" (XIV. 2. 47).

- 7b. (Welche Sühnung er vornehmen soll) bei Träumen, das ist behandelt 1) (und diese Sühnung soll gegebenen Falls auch hier stattfinden). 2)
 - und zwar im Kauś. sūtra 46. 9—13, vgl. Verf. Altind. Zauberritual S. 151.
 vgl. Kāty. XXV. 11. 20, Āp. X. 15. 10.
- 7c. Ebenfalls (behandelt 1) und eventuell auch hier zu verrichten ist das Ritual, welches) durch (die Worte): "vom Himmel her auf mich" (VI. 124) (angedeutet ist). 2)
 - 1) nl. im Kauś. sūtra 16. 41—42, vgl. Verf. Altind. Zauberritual S. 155, also wenn ein Regentropfen auf ihn gefallen ist. Dauach ist Whitney's Bemerkung (Ath. V. Transl. vol. I, S. 373): «it is used in the agnistoma, wenn one has spoken in sleep", zu berichtigen. Das Gop. br. scheint sich freilich dieser Deutung und Satztrennung zu widersetzen, da es (I. 2. 7) liest: sa cen nisthired diro un mām yad atrāpi...ity ātmānam annmantrayate. Es scheint mir aber, dass diese Auffassung mit dem cu des Vaitanasūtra (12. 7. s. f.) in Widerspruch steht. Der Text des Brālmaṇa ist sehr wahrscheinlich unrichtig uberliefert.

8. Mit (der Strophe):

"Was ich hier auch von Süssigkeit unbedachtsam ausgespien habe, Das sollen Agni und Savitr in meinen Bauch zurückschaffen"

redet er sich selbst an, wenn ihm Speichel entglitten ist. 1)

- 1) vgl. Gop. br. I. 2. 7, Katy. XXV. 11, 26, $\bar{\Lambda}$ p. X. 13, 10.
- 9. Mit (der Strophe):

"Was mir hier auch von dem Safte unbeachtet entfallen ist, Das rufen wir hierher zurück, das soll mich wieder strotzen machen",

(wenn ihm) Samen (entglitten ist). 1)

- 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. XXV. 11. 21, Ap. X. 13. 10.
- 10. (Die Strophe): "weit fort gehe" (V. 7. 7) (flüstert er), wenn er etwas Unerlaubtes gesagt hat.
- 11. (Die Strophe): "die steinigen" (XII. 2. 26) beim Überschreiten von Gewässern.
- 12. (Die Strophe): "das Wasser aus dem Meere" (IV. 27. 4), wenn es auf ihn regnet ohne dass er unter Dach ist.
- 13. (Das Lied): "ab gleich der Sehne" (VI. 42) bei einem Zornausbruch.
- 14. Wenn seine (des Dīkṣita) Gattin in der zum Beischlaf geeigneten Zeit ist, koche er (der Brahman) in der Milch einer Kuh, die ein gleichfarbiges Kalb ernährt, einen Kuchen (von Reis), beschmalze denselben, entferne (denselben in nördlicher Richtung vom Feuer), hebe ihn auf, spreche über (dem Kuchen) die Silbe him aus, giesse die Neigen der unter Hersagung der Garbhavedane-(H. 23) und Puṃsavana- (V. 25) Lieder dargebrachten Butterspenden

dazu und gebe (diesen Kuchen) der anderen (d. h. der Gattin) zu essen. 1)

1) vgl. zu diesem Sūtra ZDMG. LV, S. 265. Der Satz verräht sich deutlich als eine Umarbeitung von Gop. br. I. 3. 25, wie besonders aus parām eva prāśayet hervorgeht; diese Worte sind im Vaitāna tatsächlich uberflüssig, da schon der Akkus. jūyām vorherging. — Ferner vgl. Katy. XV. 11. 13—16, Āp. IX. 2. 1—3.

XIII.

- 1. Drei Dīkṣā-Tage oder eine unbestimmte Anzahl (sind beim Jvotiṣtoma erforderlich), zwölf beim Ahīna ¹).
 - 1) vgl. Katy. VII. 1. 29—30, Ap. X. 15. 1.
- 2. Am Ende der Dīkṣā (begleitet) bei der Prāyaṇīya(-iṣṭi) (der Brahman) die (Darbringung der Opfergaben) an Pathyā svasti, Agni, Soma, Savitr und Aditi (mit Sprüchen und zwar die der ersten) mit (den zwei Strophen): "die reichen Wege" (III. 4. 7) und "der Vedabüschel zum Heile" (VII. 28. 1), (die der anderen Opfergaben nach Vait. 1. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 5. 13-21, Ap. X. 21. 1-12.
 - 3. Sie schliesst ab mit der Samyu-Formel. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 5. 22, Āp. X. 21. 13, Caland-Henry, l'Agnistoma § 28 s. f. (im Verfolg wird diese Arbeit durch "CII" angedeutet werden).
- 4. Die Voll(löffel)spende von der Butter aus der Dhruvā (begleitet der Brahman mit Anumantraṇa). ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 6. 7—9, Āp. X. 22. 1, 7, CII. § 29.
- 5. Mit (der Strophe): "unter dessen weiten" (VII. 26. 3) schreitet er (der Brahman, aus der Hütte, wo die unter 4 behandelte Spende stattgefunden hat,) hinaus und spricht über der (in östlicher oder nördlicher Richtung) geführt werdenden Somakaufkuh (die Strophe): "zum Himmel steige" (XIII. 1. 34) aus. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 6. 16, Āp. X. 22. 10—12, CII. § 31a.
- 6. Die Beopferung der (siebenten) Fussstapfe (begleitet er) mit (der Strophe): "die Stätte der Idā" (III. 10. 6). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 6. 18, Āp. X. 23. 2, CH. § 31b.
- 7. Auf der Stätte, wo (später) die Schalllöcher (gemacht werden), sichtet er 1) (der Brahman), indem er Gold (wohl einen Ring) an der Hand hat, über der (Stier)haut den Soma mit (dem Liede): "zu diesem" (VII. 14). 2)
 - Dass der Brahman diese Handlung verrichtet, wird in dem uns von anderswoher bekannten Ritual nirgends angedeutet, aber auch nicht verboten; übrigens vgl. CH. § 31 Bem. 15. 2) Katy. VII. 6, 1—6, Ap. X. 20, 13—19, CH. § 31 sf. § 27.

- 8. Danach flüstert er (das Lied): "dieser Tausend" (VII. 22). 1)

 1) Zu verbessern: ayam sahasram ity anu°.
- 9. Wenn der (Soma-)Kauf stattgefunden hat, so nimmt er (der Brahman dem Geweihten) die Kopfbinde 1) weg. 2)
 - 1) vgl. Vait. 11. 22. 2) vgl. Katy. VII. 8. 25, Āp. X. 26. 17—27. 1, CH. § 34.
- 10. Mit (der Strophe): "auf mit langem Leben" (III. 31. 10) erhebt er (der Brahman) sich (um den herumzuführenden Soma zu begleiten). 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 9. 3, Āp. X. 27. 9, CH. § 37.
- 11. Während (der Soma) nach vorne gefahren wird, flüstert er (südlich vom Wagen mitgehend) das Apratiratha-Lied (XIX. 13). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 9. 15—18, XI. 1. 4, Ap. X. 29. 1, XIV. 8. 6, CII. § 37.
- 12. (Das Lied): "fest mit fester" (VII. 94) spricht er aus, während der König (Soma) vom Soma-Wagen (auf welchem er herumgefahren ist) zum Sessel gebracht wird. 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 9. 30, Āp. X. 30. 15, CH. § 41.
- 13. Bei der Ātithya(-iṣṭi), während der Soma (auf dem Sessel) südlich vom (Āhavanīya-)Feuer hingestellt ist, berührt er (der Brahman) 1) die Opfergabe (d. h. den neunschüsseligen Opferkuchen für Viṣṇu) mit (dem Liede): "Opfer durch Opfer" (VII. 5). 2)
 - 1) Ich lese abhimṛśati statt abhimṛśanti: hat man das Recht Gop. br. II. 2. 11 s. f.: etair erātithyam abhimṛśad yajnena yajnam ayajanta derā iti zu vergleichen?
 2) vgl. Katy. VIII. 1. 7—18, Āp. X. 31. 6—18, CH. § 41, 44.
- 14. Die (Darbringung des) Viṣṇu-Opferkuchens (begleitet er, der Brahman) mit (der Strophe): "des Viṣṇu nun" (VII. 26. 1). 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c., Āp. l. c., CH. § 44.
 - 15. Die (Iști) schliesst mit der Idā. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 1. 18, Āp. X. 31. 5, CII. § 44 s. f.
- 16. Er (der Adhvaryu ¹)) sticht in die Tānūnaptra-Schaale fünfmal das Schmalz ab mit (den Formeln): "für den Herrn hier schöpfe ich dich", "für den Herrn ringsum (schöpfe ich dich)", "für den Tanūnaptr (s. i. d.)", "für den mächtigen (s. i. d.)", "für den stärksten des gewaltigen (s. i. d.)". ²)
 - 1) Man kann unmöglich ein anderes Subjekt als adhraryuh hinzudenken; diese dem Vaitāna ungewöhnliche Ellipse ist wohl durch das Gop. br. (H. 2. 3) veranlasst, welcher Text hier auf der TS. beruht; vgl. aber Śat. Br. III. 4. 2. 9 und Katy. VIII. 1. 23. 2) vgl. Katy. VIII. 1. 19. Āp. XI. 1. 1, CH. § 45 a.
- 17, 18. Dieses (Schmalz) berühren sie (alle Opferpriester mit dem Opferherrn) mit der Formel: 1) "unangegriffen bist du, unangreifbar, der Götter Kraft, der Behüter vor Verwünschung, der nicht der Verwünschung Ausgesetze; der Weiheherr soll meine Weihe gutheissen, der Askese-Herr meine Askese; stracks möge ich an die heilige Wahrheit herantreten; bringe mich in Glück," (wobei

- nur) der Geweihte (auch) den (Teil des Spruches ausspricht), der das Stichwort "Geweihter" enthält. ²)
 - Das Yajus stimmt im Vait. und Gop. br. II. 2. 3. nicht ganz überein, anabhisastenyam Gop., anabhis istih Vait.
 Zu dieser Stelle vergl. ZDMG. LVI, S. 740; vgl. ferner Katy. VIII. 1. 25, Āp. X. 1. 2—3, CII. § 45. b.
- 19, 20. Fragt der Adhvaryu den Āgnīdhra: "Agnīdh, kocht das Wasser?" so antwortet der Āgnīdhra: "es kocht das göttliche, das Ŗta-stärkende." ¹)
 - 1) $pt\bar{a}rptah$ wohl fehlerhaft für °rpdhah; vergl. ferner Katy. VIII. 2. 11—12, Äp. XI. 1. 8—10, CH. § 46.
- 21, 22. (Sagt) der Adhvaryu: "damit komm' her", so bringt der Ägnīdhra es an (einer Schnur von) Kušagräsern. 1)
 - 1) Kāty., Āp., CH. II. ec.
- 23. Nachdem sie dieses (Wasser) mit den Händen berührt haben, machen sie (die Opferpriester und der Opferherr) den Soma "schwellen", indem sie (die folgenden Strophen) sprechen:
 - "Spross für Spross soll dir, o König Soma, schwellen für Indra, der Reichtum gewinnt;

Für dich soll Indra schwellen, schwelle du für Indra."
"Mach' uns, deine Freunde, schwellen an Gewinn, Weisheit,
Nachkommen und Besitz.

Zum Heile möge ich, Gott Soma, deine Kelterung zu Ende führen." 1)

- 1) vgl. Gop. br. II. 2. 4, Katy. VIII. 2. 6, Ap. XI. 1. 11, CH. § 47.
- 24. Nachdem sie wieder das Wasser berührt haben, halten sie mit den Händen, deren Rückseiten sie nach unten gekehrt halten über dem Prastara, die Abbitte mit (der Formel): "hergewünscht durchs Opfer (sind) Schätze, hergebracht Güter; zu Kraft und Wohlstand, (ist) her(gewünscht) das Rta den Rta-redenden. Verehrung dem Himmel, Verehrung der Erde!" 1)
 - ¹) Das Yajuş stimmt nicht mit der Vāj. S., sondern mit allen anderen Śākhas uberein. Vgl. Gop. br. II. 2. 4, Katy. VIII. 2. 9, Āp. XI. 1. 12, CH. § 48.
- 25. Nachdem er (der Brahman) zum Pravargya seine Einleitungsspenden dargebracht hat, setzt er sich südlich vom Gärhapatya nieder. ¹).
 - 1) vgl. Drahy. XIV. 3. 1.
- 26. Nicht vollziehe er (ein beliebiger Yajamāna) beim ersten Soma-Opfer den Pravargya; nach Belieben (vollziehe es) ein gelehrter (Brahmane), der den Veda studiert hat. 1)
 - 1) Nahezu gleichlautend Gop. br. II. 2. 6; ferner vgl. $\bar{\Lambda}$ p. XI. 26. 10.
- 27, 25. Sagt der Adhvaryu, nachdem er (etwas) dazwischen gestellt hat 1) (d. h. die östliche Tür der Prācīnavaṃśa-Hütte verhüllt hat): "Brahman, wir wollen mit der Glut (d. h. Pravargya)

vorgehen', so gibt er (der Brahman) die Erlaubniss dazu mit (den Worten): "gehet vor; die Glut (u. s. w. wie Vait. 2. 1)". 2)

- 1) vgl. Gop. br. II. 2. 6 med : tasmād antardhāya pracaranti (so zu lesen!).
 2) vgl. Katy. XXVI. 2. 2; 2. 11, Āp. XV. 5. 1; 6. 1—3.
- 29. (Er erteilt die Erlaubniss) von Anfang zu Ende mit lauter Stimme oder auch leise. ¹).
 - 1) aber jedenfalls das schliessende pracarata laut; vgl. ferner $\bar{\Lambda}$ p. XV. 5. 2.
- 30. Während der Gharma (d. h. der Pravargya-Topf) erhitzt wird, sitze er (der Brahman) dabei (südlich davon, und flüstre die folgenden Strophen): 1)
 - vgl. Gop. br. II. 2. 6 in wortlicher Übereinstimmung; Kāty. XXVI. 4. 2-3, Āp. XV. 8. 8-11.

XIV.

1. "Die Glut erhitz" ich mit des Amrt's Strome: den Göttern, Savitr will ich die Spende reichen,

Die Götter sollen das Helle, das Gekochte essen, in ihren Mund geopfert, in den Schooss des Amrt's."

"Es kommt der Gharma, er, der Schutz der Götter, durchs Rta leuchtend offenbahrt er 's Amrt,

Goldfarbig umkreisest du, o Gott des Luftraums, als Sonn' als Gharma des Himmels Enden durch dein Licht erhellend."

"Vaisvānara umkreist das Luftmeer: der helle Gharma, es erleuchtend, mit Glanz strahlend.

Feinde verjagend, Nebenbuhler mir verbrennend, hat jetzt die Einsichtsvolle Sonne den Himmel erstiegen."

"Es leuchtet, leuchtet rings und leuchtet her die ew'ge Glut aufsteigend in den Wässern,

Des Vrtra Töter und der Front der Gelben: unwiderstehlich sind der Sonn' Gestalten."

"Die Glut ist hinten und die Glut ist vorne; die Feinde übergeben wir dem Eisenzahn'gen,

Es soll in Kält' und Hitz' sich hüllend Vaisvänara all' meine Feind' und Hasser töten.''

"Die Rtu's immer wieder wärmt durch heil'ge Handlung der Mächt'ge, der Gharma leuchtend und entfacht durch Brennholz, Der heil'ge Spruch entfacht dich; durch Spruch und Glut und Brennholz ist tausendfach die Glut entfacht.

Die Ganze Erde sei mir frei von Feinden." 1)

"Es tilge alle meine Feinde die Sonne, Vaisvanara, der Falbe; Der glühende Gharma, der Stier, verbrenne meine Nebenbuhler, Feinde;

Aufgehend soll der leuchtende Aditya, die Sonne, meine Gegnertöten"

- und (die Strophe): "das Brahman, das geboren ist" (IV. 41. 1) und "diese Väterliche" (IV. 1. 2), (und zwar rezitiere er die Strophen) nach Sastraweise (wie es der Hotr zu tun pflegt), Halbstrophe für Halbstrophe (aber) ohne Anruf und Gegenruf. ²)
 - 1) zu lesen mit Bloomfield (Concordance): usupatnāḥ statt supatnāḥ. 2) vgl. Gop. br. II. 2. 6, womit unser Sūtra wórtlich übereinstimmt, nur dass hier das Gharmasūkta in Pratīka erscheint. Der Brahman hat also nach jeder Halbstrophe im Verse selbst der Praṇava einzufugen. Zum āhāvu und pratiguru vgl. CH. § 232.
- 2. (Die Strophe): "Glut bist du" (XVII. 1. 21) flüstert er (der Brahman) unmittelbar nachdem der Gharma (d. h. der Mahāvīra, der Pravargya-Topf) in Glut versetzt ist. 1)
 - 1) vgl. Katy. XXVI. 4, 10, Āp XV. 8, 13.
- 3. Wenn sie (d. h. der Adhvaryu cum suis) aufstehen ¹) um die Kuh, welche die Milch für das Pravargya-Zeremoniell liefern wird, zu melken ²), (so spricht der Brahman) über ihnen (das Lied): "stehet auf, blicket hin" (VII. 72). ³)
 - 1) utlisthala(h) ist Akkus. Plur. 2) zu lesen, gharmadhugdohāya? 3) vgl. Kāty. XXVI. 5, 1, Āp. XV. 9, 3.
- 4. (Die Strophe), "ich rufe herbei" (VII. 73. 7) (spricht er) über der Gharma-Kuh. 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c., Āp. l. c. 4.
- 5a. Mit dem Gharma-Liede (VII. 73) (begleitet der Brahman) die Darbringung des Gharma (d. h. der heissen Milch). 1)
 - 1) vgl. Katy. XXVI. 6, 4, Ap. XV, 10 11.
- 56, 6a. Die zwei (Strophen): "svāhā-gemacht" (VII. 73. 3—4) (spricht er, der Brahman, aus) über den beiden vaṣaṭ- und anuvaṣaṭ-Rufen des Gharma. ¹)
 - 1) zu lesen: caşatkṛte anncaṣatkṛte, als Akkus, dual.? vgl. Āśv. IV. 7. 4: brahmā raṣatkṛte japaty anuraṣatkṛte ca...; eram erāparāhṇike. Es sind dann die beiden Opfer, das morgendliche und das abendliche Pravargya gemeint; vgl. ferner Katy. und Āp. Il. cc.
- 6b, 7a. Das Geniessen der Opferreste geht vor sich wie bei der Molke (vgl. Vait. 8. 15, 16a) (jedoch) mit (der Formel): "gar (ist) die Opfergabe, süss (ist) die Opfergabe; wir wollen essen von dir, o Gharma, der du mit Süssigkeit, mit den Vätern, mit Zeugungskraft, mit Brhaspati und den Allgöttern vereint bist". 1)
 - 1) Ich trenne auch hier die Satze ganz anders als es Garbe getan hat; rājinarat deutet also nur auf die Weise des Geniessens, nicht auf den Spruch von Vait. 8, 15 hin. Übrigens muss das Yajus verdorben sein; zu lesen ist vermutlich: śrtum harir madhu harir uśyāma te yhurma madhumatah u. s. w. Ferner vergl. Katy. XXVI. 6, 20, Āp. XV. 11, 10—15.
- 7b. Sa. Bei einem Sattra (wird er getrunken) vom Hotr, Adhvaryu, Brahman, Udgātr, den priesterlichen Gehülfen und dem Grhapati. 1)

 1) Ich tilge das erste grhapatir (aus Garbe's Sutra 7).

- Sh. Am Ucchiştakhara 1) reinigen sie sich (d. h. alle die Beteiligten die Hände mit dem heissen Wasser) vermittelst Reiniger (Gräser). 2)
 - 1) vgl. Eggeling in SBE XLIV, S. 489. 2) vgl. Katy. XXVI. 6. 21, Āp. XV. 12. 6, Baudh. IX. 11: 282. 5: madantīr apa ānīya hiranyaratībhir mārjayante; Śat. Br. XIV. 2. 1. 43: tan mārjayante.
- 9. Wenn (die Strophe): "infolge guter Weide" (RS I. 164. 40) dreimal (vom Hotr) gesagt ist, (bringt der Brahman) seine Schlussspenden (dar). ¹)
 - 1) vgl. Āśv. IV. 7. 4. s. f., Kāty. XXVI. 6. 23.

XV.

- 1. Bei der Upasad(-Feier) (begleitet der Brahman) die (Darbringung der Opfergaben) an Agni, Soma und Viṣṇu (mit Sprüchen). 1)
 - 1) vgl. Kāty. VIII. 2. 17—35, Āp. XI. 2. 12—3. 12, CH. § 52a.
 - 2a. Sie schliesst mit dem Vasatruf. 1)
 - 1) vgl. Lāty. V. 6. 11.
 - 2b. (Darauf findet) das Schwellen-machen (statt). 1)
 - 1) vgl. Vait. 13. 23, CH. § 52 b. init.
 - 2c. (und) die Abbitte. 1)
 - 1) vgl. Vait. 13. 24, CII. § 52 b. Zu Sūtra 2 vgl. ZDMG. LVII, S. 740.
- 3. Wenn der Adhvaryu sagt: "Agnīdh, nenne die Götterfrauen", so zählt der Āgnīdhra, hinter dem Gārhapatya mit dem Angesicht nach Osten gewendet stehend ohne Atem zu holen (d. h. in einem fort) die Götterfrauen auf: "Pṛthivī (ist) des Agni Gattin, Vāc des Vāta, Senā des Indra, Dhenā des Bṛhaspati, Pathyā des Pūṣan, Gāyatrī der Vasus, Triṣṭubh der Rudras, Jagatī der Ādityas, Anuṣṭubh des Mitra, Virāj des Varuṇa, Pankti des Viṣṇu, Dīkṣā des Königs Soma." 1)
 - vgl. Gop. br. II. 2. 9 (in wörtlicher Übereinstimmung); Āp. XI. 3. 13—14,
 CH. § 53. Die Aufzahlung der Patnī stimmt überein mit der von Kath. IX.
 10, die der Maitr. S. und des Taitt. Ār. weicht ab.
- 4. Jedesmal wenn die Subrahmanyā gerufen wird, flüstert er (der Brahman) die drei Strophen: "auf welcher das Sadas" (XII. 1. 38—40). 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 9. 14, 20; VIII. 2. 14, $\bar{\Lambda}$ p. XI. 3. 14, CII. \S 54 (49).
- 5. In derselben Weise finden am Nachtmittage Pravargya und Upasad statt. Am folgenden Tage vor- und nachmittags; am Upavasatha-Tage werden beide (d. h. der Pravargya und die Upasad des Vor- und Nachmittags) zusammen verrichtet. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 2. 37—35; 3. 16, Ap. XI. 4. 1, 4; 5. 7—8, CH. § 56 57, 61, 62, 72. 73, 75, 76.— Zur Stelle vergl. ZDMG. LVII, S. 740.

- 6. In gleicher Weise (sind) drei Upasads für einen Agnistoma, zwölf für einen Ahīna (erforderlich). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 8, Katy. VIII. 2. 39-40, Ap. XI. 4. 7.
- 7. Das Ausmessen der (Mahā)vedi (von Seiten des Adhvaryu) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "miss dir aus" (XIII. 1. 27). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3, 6-12, Ap. XI. 4, 11-16, CH. § 64.
- 8. Das (erste) Umfassen der (Uttara)vedi mit: "auf welcher sie die Vedi" (XII-1, 13). 4)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3. 12 13, \$\tilde{\lambda}\$p. XI. 5. 3, CH. \(\frac{1}{2}\) 65.
- 9. Nachdem er, während das Feuer (zur Uttaravedi) vorwärts geführt wird, (die Strophe): "Agni, geh vorwärts" (IV. 14. 5) geflüstert hat, setzt er sich (mit Hinblick auf die nächstfolgende Handlung) ausserhalb der (Mahā-)vedi nieder. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3. 20, Äp. XI. 5. 9-10, CH. § 79.
- 10. Das Beopfern der Radspur des rechten Havirdhāna(-Karrens) (begleitet er, der Brahman) mit (der Strophe): "dies hat Viṣṇu" (VII. 26. 4), (das der Radspur) des linken mit (der Strophe): "drei Schritte" (VII. 26. 5). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3. 31—36, Āp. XI. 6. 4—7, CII. 🕺 83, 85.
- 11. Das vorwärts Fahren der beiden Havirdhāna(Karren) begleitet er mit den zwei (Strophen): "von hier aus mir" (XVIII. 3. 38. 39). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 4. 1-3, Ãp. XI. 6. 10-11, CH. § 87.
- 12. Mit (der Strophe): "des Viṣṇu doch" (VII. 26, 1) (begleitet er) das Aufrichten der Stütze (zur Fixirung der beiden Havirdhāna-Karren). 1)
 - ¹) vgl. Katy. VIII. 5. 5 14, $\bar{\Lambda}$ p. XI. 7. 3—4, CII. \S 87e.
- 13. Mit (dem Liede): "ich balte euch, Himmel und Erde" (IV. 26) das Beopfern der feigenholzernen (Pfoste). 1).
 - 1) vgl. Katy. VIII. 5, 38-39, Ap. XI, 10, 4, CH, § 93 c.
- 14. Wenn er (, der Brahman, vom Adhvaryu) eingeladen ist (die Erlaubniss zu erteilen) zum vorwärts Bringen von Agni und Soma, begiebt er sich "auf dem richtigen Wege" zur Prācīnavaṃśa-(Hütte); der "richtige Weg" geht zwischen Cātvāla und Utkara nördlich an der Stelle vorbei, wo später das Āgnīdhrīya(-Feuer angelegt wird und nördlich am Sadas vorbei.
- 15. (Dann verrichtet er) die (Handlungen,) deren erste das Wasserschlürfen und deren letzte dass Hinblicken ist. ¹)
 - 1) verzeichnet Kaus, sutra 3, 4-5; er schlürft Wasser, tritt hinein, blickt auf den fur ihn bestimmten Platz hin.

- 16. Mit der Halbstrophe: "den König Soma" (III. 20. 4 ab) geht er dem Feuer und dem Soma während sie nach vorne geführt werden, nach, 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 7. 3-6, Ap. XI. 16. 17-17. 3, CH. § 106 c. z.
- 17. Nach der Spende im Āgnīdhrīya(-Feuer) 1) geht er nördlich am Āgnīdhrīya(-Feuer) und hinten am Āhavanīya(-Feuer) vorbei und setzt sich auf seinen Sitz (südlich vom Āhavanīya um den folgenden Handlungen bei zu wohnen).
 - 1) vgl. Katy. VIII. 7. 7—15, Āp. XI. 17. 4—7. CH. § 106 β, γ.
- 18. Für das (darauf stattfindende Opfer) des dem Agni und Soma geweihten (Bockes) sind die Satzungen unter dem Tier (-opfer) 1) erklärt 2); dieses gilt als Norm für (alle) Tier(-opfer).
 - 1) vgl. Vait. 10. 2) vgl. CH. § 106 d. (S. 114).
- 19. Es (das agnīṣomīya-Tieropfer) schliesst 1) mit den Patnī-saṃvājas. 2)
 - 1) Ich lese; saṃyājāntaḥ. 2) vgl. Katy. VIII. 9. 14, Āp. XI. 20. 16, CH. § 106 γ (S. 120).

XVI.

- 1. Das Herumtragen des Vasatīvarī(-Wassers) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "Adhvaryu, bring her den vollen" (III 12. 8, mit ūha). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 9. 17-22, Ap. XI. 21. 1-4, CH. § 109.
- 2. Das Hinstellen desselben in der Āgnīdhrīya(-Hütte) mit der folgenden Strophe (also mit III. 12. 9) und mit: "jene welche" (I. 4. 2). 1)
 - ¹) vgl. Katy. VIII. 9. 23, $\bar{\Lambda}$ p. l. c. 5, CII. § 109.
- 3. Hier (in der Āguīdhrīya-Hütte) verbringt der Geweihte die Nacht. 1)
 -) vgl. Katy. VIII. 9. 25, $\bar{\Lambda}$ p. XI. 21, 12, CH. § 111.
- 4. Im zweiten Teile der Nacht werden die Opferpriester geweckt und berühren am Śālādvārya(-Feuer, d. h. dem alten Gārhapatya) Wasser. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 1, 1, Āp. XII. 1, 1, CH. § 112.
- 5. Mit den "Opfergestalten" (genannten Formeln), ¹) deren erste lautet: "Opfergabe (ist der Soma, wenn er) herabgeholt ²) (ist)" und deren letzte lautet: "dem Viśvānara gehörig (ist) der Agniṣṭoma", ³) bringt er (der Brahman) im Āgnīdhrīya(-Feuer) (Butter)-spenden dar, ehe man (mit dem eigentlichen Soma-Ritual) vorgeht. ⁴)
 - 1) Die yajiatarah genannten Yajumsi sind sammtlich im Atharvaprayaseittasutra (III. 1 und 2) verzeichnet; es sind dieselben Formeln, die fruher (Vait 11, 6) als somerapāņi bezeichnet sind. Soweit aus Bloomfield's Concordance ersicht-

lich ist, kommen sie ganz so auch im Kāthaka (34. 14-16) vor. Dieselben Formeln, aber in abweichender Rezension auch TS. IV. 4. 9, Vaj. S. VIII. 54-59c, vgl. Sat. Br. XII. 6. 1. Dass sie auch dem Ritual der Manavas angehören, geht aus Man. srs. III. 6. 2 hervor. Sie fangen im Ath. pray. sū, an mit: prajāpatir manasi; diejenigen najnatanrah, deren erste harir upārahrta(h) und deren letzte raiścānaro 'quistomah lautet, sind 33 an der Zahl; damit vgl. Gop. br. II. 2. 9: trayastrimsad rai yajñasya tanra ili. Wahrscheinlich findet sich Übereinstimmendes im Kathaka (34, 17), Von Ap. und Bhārady., Hir. und Vaikh.) werden diese Formeln genau in derselben Weise gebraucht wie von den Atharvavedins, nur dass, natürlich, in dieser Quelle der Adhvaryu die Spenden darbringt. Die gemeinsame Quelle ist wohl das Ritual der Kathas. Sie dienen den Taittiriyakas aber auch zum Prāvašcitta (Āp. XIV. 17. 2), ebenso den Vajasaneyins (Kāty. XXV. 6. 1. flgg.) und den Mānavas (Man. śrs. l. c.). 2) d. h. vom Wagen auf die Presssteine gelegt ist, CH. § 116. 3) d. h. das "Agnistoma-Lob." 4) vgl. Ap. XII. 1. 3.

- 6. Bei Wettstreit (d. h. wenn zwei Nebenbuhler gleichzeitig ein Soma-Opfer veranstalten mit der Absicht den anderen zu übertreffen und ihn dadurch zu schädigen) (bringt er) ausserdem mit (dem Liede): "die Yajuṣ-Formeln beim Opfer" (V. 26) vor Anfang der Früh-Litanei mit je vier 1) (Formeln eine Butterspende im Āgnīdhrīya-Feuer dar). 2)
 - 1) Da das Sūkta V. 26 zwólf Strophen (jede das Wort $sr\bar{a}h\bar{a}$ enthaltend) hat, kommen zu den im vorigen Sütra genannten Āhutis noch drei hinzu. Gop. br. II. 2. 11 taṃ (sc. yajñam) etābhir (sc. yajñatanābhir) ācchādyodākramanti yajāṃṣi yajñe samidhaḥ srāheti; die Stelle muss verdorben sein, vgl. Maitr. Saṃh. I. 9. 7: 139. 6 (wo indess von den saṃbhārayajus die Rede ist); Gop. l. c.: etair era juhnyāt saṃrtayajñe (so ist wohl statt surrtao zu lesen) calurbhis caturbhir ancākhyāyaṃ (so zu verbessern) purastāt prātaranucākasya juhnyāt, vgl. Maitr. S. l. c.
- 7. Nachdem er südlich von ihm 1) (dem Āgnīdhrīya-Feuer) und hinter dem Āhavanīya-Feuer vorbeigegangen ist, setzt er (der Brahman) sich auf seinen Platz (südlich vom Āhavanīya, um der Morgen-Litanei beizuwohnen). 2)
 - Das enklitische enam am Satzanfange weist auf verdorbene Überlieferung. Am nachsten liegt es anzunehmen, dass atha ausgefallen ist: **onurākasyāthainam.
 vgl. CH. § 120.
- 8. Wenn sich der Hotr (um die Früh-Litanei herzusagen) gesetzt hat ¹), bringt er (der Brahman) mit (der Strophe): "wenn aus Unachtsamkeit" (VI. 106) eine (Butter)spende dar und verrichtet dann seine Einleitungsspenden.
 - 1) vgl. Āśv. śrs. IV. 13. 6. Zum ganzen Sūtra vgl. CII. § 120 mit Bem. 2.
- 9. Der Früh-Litanei flüstert er (der Brahman) die vier Lieder: "schützt uns, Indra und Pūsan" (VI. 3—6) nach. 1)
 - 1) vgl. CH. § 124.
- 10. Dem Aponaptrīya die drei Lieder: "die Mütter gehen" (I. 4—6). 1)
 - 1) vgl. Āśv. V. 1. 19, CH. § 125 s. f.

- 11a. Während der Soma gekeltert wird, ¹) bringt er (der Brahman) die Kelterungs-Spenden dar mit (dem Liede): "Indra, erfreue dich" (II, 5). ²)
 - 1) rājny abhi3 zu lesen, so auch Sāyaṇa. 2) vgl. CH. § 127. k—o.
- 116. Die Darbringung des Upāmśu-Schoppens (begleitet er mit Spruch), 1)
 - 1) vgl. Kātv. IX. 4. 29-42, Āp. XII. 10. 13-11. 5, CH. § 128.
- 11c. und nachdem (die Sonne) aufgegangen ist, die (Darbringung des) Antaryāma(-Schoppens) mit: "die Sonne den Himmel" (XIII. 1, 45). 1)
 - 1) vgl. Kātv. IX. 6. 1-5, Āp. XII. 13. 10, CH. § 131.
- 12. Nachdem er vor den beiden Havirdhāna(-Karren) und dem Khara ¹), (der sich vor dem südlichen Karren befindet), vorüber gegangen ist, und sich (südlich vom Khara) gesetzt hat, mischt er unter Hersagung des Süssigkeitslicdes: "von Himmel und Erde" (IX. 9) den Soma. ²)
 - ¹) Zur Stelle vgl. ZDMG. LVIII, S. 507. ²) vgl. CII. § 131. Es ist schwer zu sagen an welchem Moment diese Mischung (mit Goldstaub oder Milch), die ubrigens nur in dieser Quelle dem Brahman zugeteilt wird, stattfinden soll.
- 13. (Das Lied): "dem Indra den Soma, o Priester" (VI. 2) spricht er (bei der Früh-Kelterung) über dem Soma aus, wenn sich dieser im Dronakalaśa befindet. 1)
 - 1) vgl. Katy. IX. 6. 26, \$\tilde{\lambda}\$p. XII. 16. 9. CH. \(\frac{1}{2}\) 133.
- 14. Bei der Mittag-Kelterung (die Strophe): "kräftig trinke" (VII. 76. 6). 1)
 - 1) vgl. Āp. XIII. 2. 6, CII. § 178 (S. 277).
- 15. Wenn er (vom Adhvaryu die Worte) vernimmt: "Brahman, der Soma ist übergelaufen", so spricht er (der Brahman) über demselben, nachdem er ihn (d. h. den Soma im Droṇakalaśa, d. h. den Droṇakalaśa selber) angefasst hat, diese (Strophe) aus:
 - "Gott Savitr ist nun uns preisenswert geworden, der jetzt am Tage von den Männern anzuruf ne,
 - Er, der die Schätze an die Menschen austeilt, damit den besten Reichtum er uns hier verleihe". 1)
 - 1) Wörtlich mit Gop. br. II. 2. 12 ubereinstimmend und wohl aus ihm (beachte etayā, das sonst im Sūtra ungebrauchlich ist) entlehnt.; Āp. XIV. 28. 6.
- 16. Dann beopfert er denselben mit den sieben (Strophen): "welche Feuer im Wasser" (III. 21. 1—7). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c. (gleichlautend).
- 17. Adhvaryu, Pratiprasthātṛ, Prastotṛ, Udgātṛ, Pratihartṛ, Brahman und Kelterer (d. h. Opferherr) gehen hinter einander, indem der eine den anderen von hinten anfasst, (aus der Havirdhāna-Hütte)

hinaus zum Bahispavamāna und bringen die "Tropfspenden" dar mit (den Sprüchen): "der Tropfen sprang" (XVIII. 4. 28),

"Welcher Tropfen von dir, welcher Schoss entspringt, armgeschüttelt aus dem Schooss des Fasses,

Oder welcher aus der Seihe des Adhvaryu, den mit Vaşat versehen opfre ich dir im Geiste".

"Welcher Tropfen von dir nach unten fallend gemacht ist, 1) und ferne von dem Löffel her,

Den möge dieser Gott Brhaspati hinzugiessen zur Befriedigung".

"Welcher Tropfen von dir zur Erde gefallen ist vom Körnersoma, Parivāpa und Karambha,

Den möge dieser Gott Bṛhaspati hinzugiessen zur Kraft." "was mir entglitten ist" (Kauś. sūtra $6.\ 1$).

1) ich vermute: yas te drapsali patito 'sty araśca. 2) vgl. Katy. IX. 6, 30, Āp. XII. 16, 15, (II. § 134, b. Im Gop. br. II. 2, 12, das, was die eigentlichen Sutra-Worte angeht, gleichlautend ist, werden nur die ersten zwei Mantras angegeben.

XVII.

- 1. Sie 1) setzen sich südlich vom Cātvāla nieder. 2)
- 1) nl. die Vait. 16. 17 init. genannten. 2) vgl. CH. § 134. d (S. 173).
- 2. (Das Lied): "bei Abend singe" (VI. 1) flüsternd blickt er (der Brahman) den Udgätr an. ¹)
 - 1) vgl. CH. l. c.
- 3. Ladet nach der "Eintreibung" des Stotra der Prastoty den Brahman ein, (seine Erlaubniss zu geben) und zwar indem er sagt: "Brahman, wir wollen das Lob halten, o Praśāstar!", 1)
 - 1) vgl. Laty. V. 11. 2, Drahy. XV. 3, 2, Ap. XIV. 9, 7, CH. § 134, e.
- 4. so erlässt er (der Brahman) seine Aufforderung, indem er flüstert: "Zügel bist du; zur Herrschaft dich; die Herrschaft fördere. ¹) Auf Savitr's Geheiss haltet das Lob dem Brhaspati; Gott Savitr, dies kündige ich dir an, das betreibe und bringe dar. Von der Leben-enthaltenden Rc weichet beim Singen nicht ab, ²) (nicht) vom Körperschirmenden Sāman! Verwirklichen sollen sich eure Wünsche, verwirklichen sich eure Vorsätze. Sprechet Rechtes und Wahres. O Brhaspati, mit (deiner) Einwilligung, ³) om, bhūr, janad! mit Indra vereint," und dann in der schwächsten Tonstärke sagt: "lobet!" in mittlerer Tonstärke bei der Mittagkelterung, in stärkster bei der dritten Kelterung. ⁴)
 - 1) Erster Stomabhaga, auch im Brahmana II. 2, 14, vgl. Bem. 1 zu Vait. 29, 7, 2) Zu lesen: māpagāgala (?), vgl. Gop. br. II. 2, 14; sendrān (?) māpagāgala.
 - 3) animatyoni d. h. animatyā on, vgl. Gop. br. l. c.: tadanimatyaicon u. s. w.

- 4) vgl. Gop. br. l. c. und II. 5. 4: atha yat prastotā brahmāņam āmantrayate brahman stoṣyāmuḥ praśāstar iti;... atha yad brahmā stutety uccair annjānāti; Kāty. XI. 1. 19—21, Āp. XIV. 9. 7—10, CII. § 134. f.
- 5. Mit "...bhuvaḥ" (statt $bh\bar{u}r$ der Formel aus Sūtra 4) bei der Mittagkelterung, mit "svaḥ" bei der dritten Kelterung. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 14, CH. § 178 (S. 279), § 221 (S. 339).
- 6. Beim Ukthya und den anderen (Grundformen des Soma-Opfers 1)) mit om bhūr bhuvaḥ svar janad; vṛdhad; karad; ruhad; mahad, taccham om.
 - ¹) Beim Ukthya, Sodaśin, Vajapcya, Atiratra, Aptoryaman und Ahina; wie die Vyāhṛti's genau zu verteilen sind, ist schwer zu sehen; vgl. Gop. br. l. c.
- 7. Für den Fall, das zwei Nebenbuhler zugleicherzeit ein Soma-Opfer anstellen 1), flüstere er (der Brahman jedesmal) ausser den Stomabhāgas 2): "haltet das Lob zur Erquickung, haltet das Lob zur Labe, haltet das Lob auf Geheiss des Gottes Savitr. Den Brhaspati, den Prajāpati, die Vasus, die Rudras, die Ādityas, die Sādhyas, die Āptyas, die Allgötter, alle die Götter rufen wir von allen Seiten. Unseren Leuten gehöre er ausschliesslich an, hier verleihe er uns Macht" und blicke dabei nach dem Brahman der feindlichen Partei hin. 2)
 - Hier und Gop, br. ist doch wohl immer sarptasoma in samptasoma zu andern.
 nahezu ubereinstimmend mit Gop, br. 11, 2, 15, man beachte wieder den Optativ: areksela.
- 8. Wenn das Lob beendigt ist, flüstert er (der Brahman die Formel): "des Lobes Lob bist du, labe- und saftreich. Labung soll mir das Lob zumelken! Her zu mir möge kommen des Lobes Lob. Kraft besitzend rufen wir (es); mögen wir uns Nachkommen und Lebenskraft zumelken! Dieser Wunsch soll mir unter den Göttern verwirklicht sein! Priesterliches Ansehen möge es mir zukommen lässen!" 1)
 - 1) vgl. Āp. XII. 17. 17-18, CH. § 134. h.
- 9. (Die Strophe): "Indras Bauch" (VII. III) (spricht der Brahman aus) über dem Pütabhṛt, wenn der Soma (vom Unnetṛ darin) gegossen ist.")
 - $^{1})$ vgl. Katy. 4X. 7. 4, $\bar{\Lambda}p.$ XII. 16. 13, CII. § 134. f. s. f.
- 10. Wenn das Bahispavamāna(-Lob) gehalten ist, heisst er (den Opferherrn die Strophe): "ein Falke bist du" (VI. 48. 1) ¹) flüstern; (die Strophe): "ein Stier bist du" (l. c. 3), ¹), wenn das Mittaglob (gehalten ist); (die Strophe): "ein Rbhu bist du" (l. c. 2) ¹), wenn das Ārbhava-Lob (bei der Nachmittagkelterung gehalten ist). ²)
 - 1) Beachtenswert ist die Reihenfolge der Formeln in der Atharva-Samhita, die von der der Praxis abweicht. Nicht weniger beachtenswert ist es, dass von den Formeln des Vaitanasutra nur die erste mit Gop. br. (I. 5. 12) ubereinstimmt, aber die beiden anderen (Gop. I. 5. 13. 14) abweichen. Da

- AV. VI. 48 der Paippalāda-Rezension abgeht, spricht dies sehr zugunsten meiner Hypothese, dass das Gop. br. sich nicht der Saunakīva-Rezension anschliesst. 2) vgl. Kāty. XIII. 1. 11 (fur den dvadaśaha), Āp. XII. 17. 15—16, CH. § 134 g, s. f.; § 178 c, s. f.; § 221. c, s. f.
- 11. Diejenigen, die das secundäre Brähmana als Autorität erkennen, (verwenden hier) die im Brähmana gegebenen (Formeln). 1)
 - 1) also die von Gop. br. I. 5. 12 init., 13 init., 14 init. Aus dieser Vorschrift scheint doch deutlich hervorzugehen, dass dem Autor des Vaitānasūtra das Gopathabrahmana bekannt gewesen ist, doch ihm nicht unbedingt als Autorität gilt, vgl. GGA. 1900 S. 105 flg.
- 12. Sagt jetzt der Adhvaryu: "Agnīdh, nimm die Feuer aus, streue die Streu, mache die Opferkuchen zurecht", 1)
 - 1) vgl. Gop. II. 2. 16, Katy. IX. 7. 5, Ap. XII 17. 19, CH. § 135.

XVIII.

- 1. so nimmt der Āgnīdhra aus dem Āgnīdhrīya(-Feuer) mit glühenden Kohlen die (Feuer zu den) beiden ersten Kelterungen 1) aus, mit brennenden Gräsern die (Feuer zur) dritten Kelterung; 1) indem er das Angesicht nach Westen kehrt (legt er sie) auf die Dhiṣṇyas des Hotṛ, des Maitrāvaruṇa, des Brāhmaṇācchaṇṣin, des Potṛ, des Neṣṭṛ, des Acchāvāka und auf das Mārjālīya(-dhiṣṇya). 2)
 - 1) Die eigentumlichen Akkusative dre sarane, trtīyasaranam sind echter Brāhmaṇa-Stil; sie ruhren offenbar aus dem Gop. br. (II. 2. 16) her und dieser ganze Passus ist vom Verfasser des Gopatha der Taitt. Saṃhitā (VI. 3. 1) entnommen (deutlicher das Kaṭhaka (XXVI. 1: 121. 7: aṅŋārān pārrayos saranayor riharanti... śalākā dīpyamānās trtīyasarane). Ein neuer Beweis für die Prioritāt des Gop. br. vor dem Vaitanasūtra. 2) vgl. Gop. br. l. c., Katy. IX. 7. 6, Āp. XII. 19. 1—2, XIII. 11. 2: CII. § 139, 182, 224.
- 2. Daselbst (auf die genannten Dhisnyas) giesst er (Schmalz oder Soma) nach. 1)
 - 1) vgl. Ap. XII. 18. 5-6, CH. § 140.
- 3. Der Rückenlinie (der Mahāvedi) entlang streut er (vom Gārhapatya bis zum Āhavanīya) Streu hin und macht die Opferkuchen zurecht. 1)
 - 1) vgl. Käty. IX. 7. 7, Åp. XII. 18. 7, Baudh. VII 12: 217. 20 flgg., CH. § 141 init. (wo statt: "l'adhvaryu" zu lesen: "l'agnīdhra"); § 143 init.
- 4a. Über den (vom Ägnīdhra über die Dhiṣṇyas) verteilten (Feuern) spricht er (der Brahman, die Formel) aus: "Die die Erde entlang über den Dhiṣṇyas verteilten Feuer, die sollen uns schützen, die uns helfen. Ihnen Verehrung! die sollen uns nicht verletzen" (so bei der Morgenkelterung). Bei den letzten zwei (der mittäglichen und der dritten) Kelterungen (die Strophe): "wieder soll zu mir kommen der Mut" (VII. 67).

- 4b. Behandelt (und an diesem Augenblick zu verrichten ist) die Handlung, welche durch (die Worte): "hinter dem Āhavanīya" angedeutet ist. 1)
 - 1) Hiermit wird höchstwahrscheinlich auf Vait. 16. 7(b) hingedeutet. Die Absicht des Sūtrakāra ist dann, dass jetzt der Brahman um den Pravṛtahomas (infra Sūtra 5) beizuwohnen, hinter dem Āhavanīya gehen und sich auf seinen Sitz südlich von diesem Feuer niedersetzen soll.
- 5. Die erwählten (Priester) bringen die (vier) "Wahlspenden" dar mit (den Formeln): "wohlgefällig möge ich der Vāc šein, wohlgefällig dem Vācaspati! o Göttin Vāc, was der Rede süssestes ist, darin mögest du mich stellen, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (1); "der Vāc, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (2); "dem Vācaspati, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (3); "der Sarasvatī, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (4); 1) die(se) vierte (Spende) in Gedanken. 2)
 - 1) Gop. br. II. 2. 17 heisst es aber: purastātsrāhākāreņa juhoti (nach Kaus. br. X. 6), was nicht zum Ritual des Vaitāna zu stimmen scheint; freilich könnte man abteilen: tasmin mā dhāḥ | srāhā race | srāhā rācaspataye | srāhā sarasratyai | srāheti manasā caturthīm, dann wären die beiden Quellen in Einklang mit einander, aber dieser Auffassung von Vait. 18. 5 widersetzt sich das nachtsfolgende Sutra. 2) vgl. Kāty. IX. 8. 16, Āp. XI. 20. 1 CH. § 141. b.
- 6. Sieben Spenden (bringen sie) nach einigen (dar) mit (den Formeln): "dem Sarasvant, svāhā" (5); "den grossen, allgrossen, svāhā" (6); "mit der Strophe das Stotra" (7) (Kauś. sūtra 5. 7). 1). 1) vgl. Gop. br. II. 2. 17 mgl.
- 7. Beim Abschluss der (Darbringung der) Netzhaut (vom Savanīyapaśu) und des (darauffolgenden) Händewasehens (der Beteiligten) stehen sie (der Brahman c. suis und der Opferherr) auf und richten sich an die Sonne mit (der Strophe): "auf des Himmels Rücken" (XIII. 2. 27). 1)
 - 1) vgl. CH. § 142 (S. 192, 194).
- 8. Nachdem sie mit der Strophe: "nicht wollen wir fortgehen" (XIII. 1. 59) herangeschritten sind, (richten sie sich an) das Āhavanīya(-Feuer), an das Nirmanthya(-Feuer), den Pfosten und die Sonne mit (der Formel): "Ihr Feuer, Sagara seid ihr, Sagara mit Namen; mit eurer Rudra-Erscheinung beschützet mich, rettet mich, o Feuer! Behaltet mich! Verehrung euch! Nicht verletzet mich". 1)
 - 1) vgl. Katy. 1X. 8. 18-25, Āp. XII. 19. 6-20. 11, CH. § 142.
 - 9. Nördlich um das Āgnīdhrīya hin begeben sie sich zum Sadas.
- 10. Diejenigen (Priester), die ein Dhisnya haben, und der Opferherr treten hinein (ins Sadas) durch die vordere, die anderen durch die hintere Tür. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XI. 1. 23, CH. § 142 und 142 bis.

- 11. Wenn sie im Begriff stehen in das Sadas hineinzutreten, erweisen sie den Dhiṣṇyas Verehrung mit (den Worten): "den Dhiṣṇyas Verehrung.". 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 18, CH. l. c.; in Vait. ist natúrlich prasrapsyanto zu lesen.
- 12. Beim Hineintreten (in das Sadas) (erweisen sie) durch (die Worte): "dem Zuschauer Verehrung" dem Zuschauer (ihre Verehrung), "dem Zuhörer Verehrung", dem Zuhörer. ¹)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 19 (wo S. 118, Z. 4 drastre statt upadrastre zu lesen ist), Ap. XII. 20. 6, CH. l. c.
- 13. Den Cātvāla, den Utkara, das Śāmitra(-Feuer), den Ūvadhyagūha 1), den Āstāva, das Āgnīdhrīya(-Feuer), die Stelle wo der Acchāvāka reden wird, das Mārjālīya, den Khara, die Dhiṣṇyas und die anderen (Lokalitäten) reden sie (vor dem Sadas stehend) nach jedem hinblickend an mit (der Formel): "Ihr Feuer, Sagara seid ihr" (u. s. w. wie oben, S). 1)
 - ¹) So ist zu lesen, vgl. meine Bem. 9 in Altind. Zauberritual S. 168. ²) vgl. CH. l. c.
- 14. Mit (der Formel): "geh' hin zum weiten Luftraum" berühren sie das Sadas; mit (der Formel): "o göttliche Tür, beknelle mich nicht, du Platzmacher, mache mir Platz" die beiden Türpfosten.
- 15a. Nachdem sie (in das Sadas) hineingetreten sind, (erweisen sie) durch (die Formel): "dem Betrachter Verehrung" dem Betrachter (ihre Verehrung). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 18.
- 156. Nachdem sie nördlich um die Dhisnyas herumgegangen sind und jeder an sein eigenes Dhisnya herangetreten ist, (erweisen sie) mit (der Formel): "dem Zuschauer Verehrung" dem Zuschauer (ihre Verehrung). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c.
- 16a. Dann setzen sie sich (jeder an dem ihm zukommenden Orte) und flüstern (das Lied): "zu dir, o Indra" (VI. 99). 1)
 - 1) Ich bin jetzt anderer Meinung über dieses Sütra (vgl. CH. § 142, Bem. 14) und nehme doch japanty abhi trendreti zusammen. Dies wird empfohlen durch die Vergleichung von Äśv. V. 3. 22:... npariśya japanti yo adya saumyo radho u. s. w. mit AV. VI. 99. 2: yo adya senyo radho u. s. w. Das Wort stotram dagegen glaube ich zum Folgenden nehmen zu müssen.
- 16b, 17. Nach einem Stotra (sagt) der Sadasya südlich vom Brahman (sitzend), nach dem Hersagen (vonseiten des Brahman) der das Stotra begleitenden Formel 1), in Gedanken (die Vyāhṛti): janat. 2)
 - 1) vgl. Vait. 17. 8. 2) Auf Grund von Gop. br. I. 2. 19: tad yāni stutāni brahmānumantrayate manasaira tāni sadasyo janad ity etām ryāhrtim japa meelty° (zu le-en vielleicht: °tim anujapati), halte ich im Vait. yajamānah für Interpolation, auch weil nach den anderen Quellen der Yajamāna westlich,

nicht südlich vom Brahman seinen Sitz hat (vgl. CH. § 142 a, S. 189 s. f.). Übrigens ist es befremdend, dass unser Sūtra keinerlei Anweisung über den Ort gibt, wo der Brahman im Sadas seinen Sitz haben muss; nach den Quellen sitzt er südlich vom Maitrāvaruņa. Zu Sūtras 8—17 vgl. CH. § 142 mit Bem. 12, 13.

18. Solange ein Savana (die morgendliche, mittägliche und dritte Kelterung) nicht beendigt ist, begeben sich diejenigen, die ein Dhisnya haben (wenn ihre Anwesenheit im Havirdhāna oder sonst irgendwo nötig ist), jeder nördlich um sein Dhisnya hin durch die vordere Tür (des Sadas aus dem Sadas) hinaus; diejenigen, die kein Dhisnya haben, (nördlich um) das Dhisnya des Maitrāvaruṇa (hin). 1)

1) Nach Ablauf eines Savana gehen alle durch die hintere Tür hinaus, vgl. CH. § 172 s. f. — vgl. Katy. XI. 1. 27—28, Āp. XIV. 10. 9, Baudh. VII. 11. s. f., CH. § 142 bis.

XIX.

- 1. Von den "Kelterungsopferkuchen" 1) (begleitet er, der Brahman) die (Darbringung der) dem Indra geltenden (mit passender Strophe, vgl. 1. 3). 2)
 - 1) Es ist zu vermuten: saranīyapuroḍāśān aindrān, da alle dem Indra geweiht sind, vgl. auch CH. § 146, Bem. 15. 2) vgl. Katy. IX. 9. 2—12, Āp. XII. 20. 12—18, CH. § 143.
- 2. Von den zweigötter(-Somaschoppen) (begleitet er) die Darbringung der beiden, die dem Indra-Väyu geweiht sind, mit (den Strophen): "Väyu des Luftraums" (V. 24. 3), "Indra und Väyu" (III. 20. 6). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 9. 13—21, Āp. XII. 20. 18—21. 6, CH. § 144. a.
- 3. (Die Darbringung) des dem Mitra-Varuna geweihten (Schoppens) mit (der Strophe): "Mitra und Varuna des Regens" (V. 24. 5). 1) vgl. Kāty. l. c., Āp. XII. 21. 7—10, CII. § 144. b.
- 4. (Die Darbringung) des den Asvins geweihten (Schoppens) mit der Halbstrophe: "o Asvins, durch den Andacht" (V. 26, 12 ab). 1) vgl. Käty., Āp. Il. cc., CH. § 144. c.
- 5. Lässt der Adhvaryu, wenn er mit den fertiggesetzten (prasthita) (Schoppen) vorgehen will, die Aufforderungen ergehen: "Hotr, sprich den Opferspruch, o Praśāstṛ!" "Brāhmaṇācchaṃsin, (sprich den Opferspruch, o Praśāstṛ!)" "Potṛ, (sprich den Opferspruch, o Praśāstṛ!)" "Neṣṭṛ, (sprich den Opferspruch, o Praśāstṛ!)" "Agnīdh, (sprich den Opferspruch, o Praśāstṛ!)", 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 11. 7—8, Āp. XII. 23. 16; 24. 1, CH. § 148. d.
- 6. so spricht der Brāhmaṇācchaṃsin den Opferspruch: "o Indra, dich den Stier wir" (XX. 1. 1), der Potr und der Āgnīdhra die beiden folgenden (XX. 1. 2—3). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 20, Āśv. V. 5. 18, CH. § 148. d. II, III, V.

- 7. Die Endsilben der Opfersprüche sind zu drei Moren zu verlängern.
- 8. Von (den Worten): ye yajāmahe und (dem Worte) vauṣaṭ, (von denen die zuerstgenannten) zu Anfang und (das zuletztgenannte) am Ende (des Opferspruches kommt), bekommt die erste Silbe drei Moren (also ye³ und vau³). (Der Opferspruch mit ye yajāmahe und vaṣat wird) ohne Pause zu machen (hergesagt). 1)
 - 1) vgl. Śānkh. 1. 1. 42: plutena yājyāntena raṣaṭkārasya saṃdhānam und I. 2. 2: yeyajāmahaḥ plutādiḥ purastād yājyānām.
- 9. Bei der Morgen-Kelterung fügt er (der betreffende Priester, der den Opferspruch gesprochen hat), nachdem er vaṣaṭ gemacht, (die Formel) an: "Stimme, Kraft, Gewalt, Stärke (sei) in mir (und) Aus- und Einhauch". 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 6, Āśv. I. 5. 17.
- 10. Mit (der Formel): "des Soma, o Agni, bemächtige dich", deren Endsilbe dreimorig zu sprechen ist (vīhīs), machen sie den Nach-vaṣaṭ-Ruf. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 1, CH. § 146. d.
- 11. Die dem Indra geltenden Soma(-Spenden) aus dem Śukra-(pātra) aus dem Manthi(pātra) und aus der Schaale (camasa) (begleitet er, der Brahman, mit der Strophe): "Indra des Himmels" (V. 24. 11). ¹)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 10. 14—11. 2, Āp. XII. 23. 4, CH. § 146. b.
- 12a. Die (dem Agni svistakrt geltenden 1) Soma-Spenden) des Nach-vasat-Rufes (der verschiedenen Priester begleitet er) mit (der Strophe): "auf der Götter" (XIX. 59. 3). 2)
 - 11 vgl. Gop. br. H. 3. 1. s. f.: sa n eşa semasya svişţakṛdbhāgo yad anuvaṣaţ-karoti. 2) vgl. Katy., Āp., CH. ll. cc.
- 12b. Auch die dem Mitra-Varuna, Indra, den Maruts, Tvaştrund Agni geltenden Nachopfer (begleitet er mit Sprüchen). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 11. 6-9, Āp. XII. 23. 14-24. 1, CII. § 14 6, d mit Bem. 15.
- 13. Sagt, nachdem das Opfer vom Agnīdh vollzogen ist (d. h. wenn der Āgnīdhra den Opferspruch zum Prasthitahoma gesagt hat 1)), der Adhvaryu: "Hat der Agnīdh das Opfer vollzogen?" (so antwortet) der Agnīdh: "er hat das Opfer vollzogen". 2)
 - 1) vgl. CH. § 140, V. 2) vgl. Kāty. IX. 11. 10, Āp. XII. 24. 3, CH. § 147. a. Auffallend ist das zweimal im Sütratexte selber vorkommende archaïstische agnādh statt āgnādhra. Ist dieser Satz einem Brāhmaṇa entlehnt?
- 14. Das Verzehren der Idā (des Savanīyapurodāśa, vgl. 19. 1) (findet statt) wie früher 1) (angedeutet). 2)
 - 1) Vait. 3. 17 und 8. 15. 2) vgl. Kāty. IX. 11. 29, Āp. XII. 25. 8—10, CH. § 147. c.

- 15, 16. Im Sadas verzehren sie die (Resten des) Soma nach gegenseitiger Einladung, nachdem sie darauf (mit derselben Formel) wie beim Prāsitra 1) hingeblickt haben und (den Soma) entgegengenommen haben (mit derselben Formel) wie es mit dem Prāsitra geschieht 1); (das Geniessen des Soma geschieht) mit (der Formel): "von dir, dem im Feuer geopferten, dem von Indra getrunkenen 2), vom Soma, dem kräftigen Trank, detsen Genuss Rinder, Rosse, Schätze, Nachkommen und Freiheit erwirbt, von dir, dem angerufenen, trinke ich, angerufen, mit Gāyatrī-Metrum, mit Kraft und priesterlichem Ansehen"; 3) (so bei der Frühkelterung).
 - vgl. Vait. 3. 8—9; zusammen gehören prāśitrarat pratīksya pratigrhya.
 indrapītasya zu lesen.
 vgl. Kāty. IX. 12. 3—4, Āp. XII. 25. 16—23, CH. § 147. d.
- 17. (Statt "Gāyatrī-" kommt) bei der mittäglichen Kelterung: "Tristubh-", bei der dritten Kelterung: "Jagatī-", bei den Paryāyas (vom Atirātra): "Anuṣṭubh-", bei dem Saṃdhi-stotra: "Paṅkti-", beim Aptoryāman: "Aticchandas-". ¹)
 - 1) vgl. Ap. XIV. 3. 6, 13; 4. 11, CH. § 189, 230.
- 18. Wenn (der Soma) getrunken ist, so berühren sie sichselbst mit (den Strophen):
 - "Sei du, getrunken, Tropfen, heilsam unsrem Magen, so hold, o Soma, wie ein Vater ist dem Sohne;

Beständig, weit gepriesener, wie ein Freund dem Freunde, verlängere, o Soma, unser Leben, dass wir leben''.

"Fördere meine Glieder, Indra, meine Schaaren halte frei von Schaden;

Nahe dich, mir hold, den sieben Rsis, geh' nicht herab mir weiter 1) als den Nabel''.

- mā me 'rāy nābhim ist zu lesen.
 vgl. Gop. br. II. 3. 6, Kāty. IX. 12. 3, Āp. XII. 24. 13, CII. § 147. e (8. 219).
- 19. Die Soma-Schaalen "machen" sie "schwellen" mit (den beiden Strophen): "schwelle", "zusammen deine Safte" (Kauś. sūtra 6S. 10). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 6, Katy. IX. 12. 5, Ap. XII. 25. 24, CH. § 147 c.
 - 20. Hierüber (sagt) ein Sloka:
 - "Fünfmal mache beim Opfer die Schaalen schwellen der Weise: Beim Ajya, beim Marutvatīya und überall wenn sie "fertig gesetzt" sind". 1)
 - 1) Zu lesen: prasthitāms vāpi, se. vamasān āpyāyayet. 2) Also nach dem 1. ajyasastra, CH. § 153. s. f., nach dem marutvatīyasastra, CH. § 197. s. f. und nach jedem prasthitahoma · CH. § 147. e, 288. b, 230. b.
- 21. Die dem Indra-Agni geltende Darbringung aus der Somaschaale des Acchāvāka (begleitet der Brahman mit einem Spruch). 1) vgl. Kāty. IX. 12. 9—15, Āp. XII. 26. 5—6, CH. § 148.

- 22. Wenn sie (die Reste der Opferkuchen) verzehren, (so geschieht dies) in der Āgnīdhrīya(-Hütte). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 12. 16, Āp. XII. 25. 12, CH. § 149.
- 23a. Im Sadas sitzend sprechen sie, jeder dem Praisa (des Maitrāvaruṇa) nach, die Opfersprüche zu den Ḥtu(yājas): 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 12. 1—19, Āp. XII. 26. 8—27. 8, CH. § 150.

XX.

- 23*b*. 1. (und zwar von den Formeln deren erste anfängt): "die Maruts, kraft der Potṛ-schaft" (XX. 2. 1) der Potṛ die erste und letzte (XX. 2. 1, 4), der Āgnīdhra die zweite (XX. 2. 2), der Brāhmanācchamsin die dritte (XX. 2. 3). 1)
 - 1) vgl. Āśv. V. 8. 1-4: teṣāṃ praiṣāḥ pañcamaṃ praiṣasūktaṃ; tena tenaiva presitali presitali sa sa yathāpraisam yajati (so sind die Satze zu trennen). Da die Yajya jedesmal dem Wortlaut nach mit dem Praisa übereinstimmen muss (yathāpraiṣam, Vait. 19. 23 a), so ist eigentlich im Sūtra die nahere Andeutung überflüssig. Da sie sich aber in der Samhitā (XX. 2) vorfinden, verweist der Sutrakara nach dieser Samhitä-Stelle. Die Praisas sind uns nur in einer Rezension, der der Aitarevins, bekannt; sie sind verzeichnet im 5. Adhyāya der Khilāni, dessen 7. khanda den Praisādhyāya eroffnet; das 5. Sūkta davon enthalt die von Āśvalayana hier gemeinten Praisas, vgl. "die Apokryphen des Rgveda herausgeg, von J. Scheftelowitz, Breslau 1906, S. 148. Diese (VII. 5. b, d, e, h) stimmen nicht genau mit den Yäjyäs der Ath. Samh. überein: die letztgenannten sind bestimmt verdorben überliefert, zwar nach der Ausgabe von Shankar Pandit etwas weniger als in Whitney-Roth's Ausgabe, aber doch auch hier nicht richtig (z. B. marutal)... svarkād rinnā pibatu, statt: ... svarkā rinnā pibantu). — Vgl. ferner im Allgemeinen Gop. br. H. 3. 7, CH. § 150.
- 2. Der Opferherr (spricht nicht selber den Opferspruch zu seinem Rtuyāja aus, sondern) gibt den Praiṣa weiter, indem er sagt: "Hotr, sprich hier den Opferspruch." 1)
 - 1) vgl. Katy. IX. 13. 6, Ap. XII. 27. 7, CH. § 150, s. f.
- 3. Den zweiten Vaṣaṭ-Ruf (nach jeder Darbringung der Ḥtu-grahas) unterlassen sie (und folglich auch die zweite, dem Agni Sviṣṭakṛt geltende Soma-Spende). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 7 (nach Kaus, br. XIV. 9).
 - 4. Hierüber (sagt) ein Śloka:
 - "Die Zweigötter-1) und die Rtuschoppen, 2) und der, der (Agni) patnīvant geweiht, 3)
 - Der, der den Ādityas 4) und der dem Savitr gilt, 5) bei diesen soll man nicht das zweite vasat machen." 6)
 - vgl. CH. § 144.
 vgl. CH. § 150.
 vgl. CH. § 238.
 vgl. CH. § 247.
 vgl. CH. § 233.
 Zu lesen: °sāritrau tān sma mānuraṣaṭkṛthā iti; vgl. Āṣv. V. 5, 21, Āp. XII. 24, 2.

- 5. Der Darbringung der Rtu(-Schoppen) an Indra, an die Maruts, an Tvaṣṭṛ, an Agni, an Indra, an Mitra-Varuṇa, der vier an Dra-viṇodās, an die Aśvins, an (Agni) Gṛhapati (begleitet der Brahman mit passenden Strophen oder den Vyāḥṛtis). 1)
 - 1) vgl. CH. § 150.
- 6. Von (dem Soma-Reste in) der Rtu-Schaale 1) geniessen sie oder sie beschmieren (sich damit den Mund) 2) oder beriechen 2) (denselben) mit (der Formel): "wer (Ka) bist du, Ruhm bist du, Ruhmgeber bist du, verleihe mir Ruhm." 3)
 - 1) Wahrscheinlich ist rtupātrum zu lesen. Ein Dual rtupātre ist unmöglich, ein Lok. passt nicht im Zusammenhang. 2) Die Erlaubniss, dass, statt des Somagenusses, der Mund beschmiert oder der Soma nur berochen werden darf, findet sich, von allen mir bekannten Quellen, ausser im Vaitana nur noch im Gop. br. (II. 3. 8) und im Ritual der Kauṣītakins. Da offenbar die bezügliche Stelle des Gop. br. eine Entlehnung aus dem Kauṣ br. (XIII. 9) ist, scheint auch die Stelle darauf hinzudeuten, dass das Gop. br. unserem Sūtrakāra als Quelle vorgelegen hat. 3) vgl. Gop. br. l. c., Katy. IX. 13. 21, Āp. XII. 27. 9, CII. § 150. b (S. 230).
- 7. Nachdem sie die Nārāśaṃsa-Schaalen ohne Spruch ¹) entgegengenommen haben, geniessen sie (vom Soma aus diesen Schaalen) mit (der Formel): "von dir, o Gott Soma, der du von Narāśaṃsa getrunken und von den Männern gepriesen bist, der du den Sinn erkennest, der du von den Üma-Vätern genossen bist, von dir dem angerufenen, geniesse ich, angerufen," (so bei der Frühkelterung), ²)
 - In gegensatz zu Vait. 19. 15, 16 prāśitravat pratīkṣya pratigrhya.
 vgl. Katy. IX. 13. 35—37, Āp. XII. 28. 1—3, CH. § 153.
- 8. (mit derselben Formel, aber statt "von den Uma-Vätern") "von den Urva-(Vätern)" bei der mittäglichen Kelterung, "von den Kāvya-(Vätern)" bei der dritten Kelterung. 1)
 - 1) vgl. Ait. Br. VII. 34. 1, Śańkh. VII. 5. 22, 24, Laty. VII. 5. 22, 24, CH. § 201, 236.
- 9. Mit (den fünf Strophen, deren erste anfängt): "den Geist nun rufen wie zurück" (Kauś. sūtra 89. 1) rufen sie den Lebensgeist zurück. 1)
 - ¹) der durch die den Vatern (den Toten) dargebrachte Spende gleichsam zu entfliehen droht.
 - 10. Fünfmal geniesst man die Nārāśamsa-Schaalen. 1)
 - 1) d. h. fünfmal wird der Soma mit diesen Formeln getrunken.
 - 11. Das (besagt) ein Śloka:
 - "Fünfmal nur geniesse er den Soma aus den Nārāśaṃsa-(Schaalen): Gelegentlich der ersten Śastras des Hotṛ vor dem Āgni-

māruta-(śastra)". 1)

¹⁾ vgl. Lāṭy. II. 5. 13: dritīyāḥ saraneşu nārāśamsāḥ pārrayoś ca trtīyau, d. h. "bei (allen) den (drei) Savanas sind die Camasas, die an zweiter Stelle genossen werden, nārāśaṃsa und bei den ersten zwei Savanas auch die, welche

- au dritter Stelle kommen". Nach Vaitanasūtra sind die camasas nārāšaṃsa nach dem 1. hoturājya (CH. § 152), nach dem praugašastra (CH. § 157), am prātaḥsavana; nach dem marutvatīyašastra (CH. § 196), dem niṣkevalyašastra des Hotr (CH. § 200), am mādhyaṃdinasavana; nach dem vaišvadevašastra (§ 235) am trtīyasavana. Hiermit scheint die Angabe des Lāṭyāyana nicht vereinbar zu sein; vgl. ferner im Allgemeinen Āśv. V. 6. 27—28, Āp. XII. 25. 26.
- 12. Nach dem Ājyaśastra (begleitet der Brahman) die (Darbringung des) Aindrāgua(-Schoppens mit passender Strophe). ¹) vgl. Kāty. IX. 13. 33, Āp. XII. 27. 19, CH. § 153.
- 13. Dem Hotr erlässt er (der Brahman) die Aufforderung zum Praügastotia 1) mit (der Formel): "Vorgehen bist du; dem Gesetze dich; das Gesetz fördere" (ferner wie Vait. 17. 4) 2); dem Maitrāvaruṇa (erlässt er die Aufforderung zum Halten seines Śastra) mit der Formel: "Nachgehen 3) bist du; dem Himmel dich; den Himmel fördere" (u. s. w.) 4); dem Brāhmaṇācchaṃsin mit: "Verbindung bist du; dem Luftraum dich; den Luftraum fördere" (u. s. w.) 5); dem Acchāvāka mit: "Wiederansetzen bist du; der Erde dich; die Erde fördere" (u. s. w.). 6)
 - 1) Genau genommen ist der Ausdruck Praügastotra ein Unding, auch ist es ungenau zu sagen, dass der Brahman dem Hoty, dem Maiträvaruna u. s. w. seinen Prasava erteilt. Es müsste eigentlich heissen: "der Brahman erteilt den Sängern zum Abhalten ihres Stotra den Prasava" und man weiss, dass jedem Stotra ein Sastra parallel läuft. 2) Zweiter Stomabhäga. 3) Es ist auffallend, dass sowohl Vait. wie Gop. br. unitir statt des richtigen uncitir haben. Ehe aber eine kritische Ausgabe des Brähmana vorliegt, kann man hieraus keine Folgerungen machen. 4) Dritter Stomabhäga. 5) Vierter Stomabhäga. 6) Fünfter Stomabhäga. Ferner vergl. Gop. H. 2. 13, Käty. XI. 1. 21, Äp. XIV. 10. 3, CH. §§ 155, 160, 164, 169.
- 14. Nach dem Praügašastra (des Hotr, begleitet der Brahman die Darbringung des) den Allgöttern geweihten (Schoppens ¹) mit angemessener Strophe); (nach dem Sastra) des Maitrāvaruṇa die (Darbringung des) dem Mitra-Varuṇa geweihten (Schoppens); ²) (nach dem Sastra) des Brāhmaṇācchaṃsin die (Darbringung des) dem Indra geweihten (Schoppens); ³) (nach dem Sastra) des Acchāvāka die (Darbringung des) dem Indra-Agni geweihten (Schoppens), ⁴)
 - 1) vgl. CH. § 158. 2) vgl. CH. § 162. 3) vgl. CH. § 166. 4) vgl. CH. § 171.
- 15. Der Brähmanäcchamsin macht nach dem letzten Pratihära dreimal him und ruft den Adhvaryu an mit: śamsāvom. 1)
 - 1) vgl. CH. § 152 L.

16a. Den Him-Laut 1) macht er (d. h. fügt er ein) zu (d. h. vor) dem Anurūpa(tṛca), dem Hauptteil des Śastra, und der Schlussstrophe.

1) himkāra muss hier gleichwertig sein mit āhāra (das blosse śamsārom), vgl. Gop. br. II. 3. 16 init.: atha śamsārom iti stotriyāyānurūpāyokthamukhāya paridhānīyāyā iti vatus catur āhvayante.

- 16b, 17a. Auch vor dem Pragātha bei dem mittäglichen Savana. 1)

 1) zu 16a, 16b, 17a vgl. Āśv. V. 10. 11—12.
- 17b. Vor der Yoni (machen) einige (den Him-Laut). 1)
- 1) d. h. fügen einige den ähāva ein; vgl. z. B. Vait. 33. 10. Ich lese nicht mit Garbe 'yonaya sondern yonaya. Dass pragāthāya ca nicht mehr zu Garbe's sūtra 16 gehört, geht daraus hervor, dass dann das Wort eine andere Stelle einnehmen müsste, vgl. Gop. br. II. 4. 4 init.; Pragāthas kommen auch überhaupt beim prātaḥsavana nicht vor.
- 18. (Beim Mittagsavana fügt er als Himkāra, d. h. āhāva) zum Stotriya(tṛca) 1) (ein): "adhvaryo śaṃsāvom"; beim dritten Savana: 2) "adhvaryo śaṃśaṃsāvom". 3)
 - Zu stotriyāya ist wohl auch hinzuzudenken aus Sūtra 16 a: anurūpāyokthamukhāya paridhānīyāyai.
 Freilich hat im Jyotistoma der Brāhmanācchamsin kein Sastra beim tṛtīyasavana zu halten; wohl aber hat er im Ukthya das ukthaśastra zu halten; darauf deutet offenbar diese Vorschrift.
 ygl. Gop. br. II. 4. 4 init., II. 5. 18 init.
- 19. Bei jedem Anruf (d. h. jedesmal wenn der Rezitierende, in casu der Brāhmaṇāchaṃsin, śaṃsāvom u. s. w. gesagt hat) erwidert der Adhvaryu: "śaṃsāvo daiva";
- 20. bei einer Pause: "othā modaiva"; beim Praṇava: "om othā modaiva"; am Schlusse des Śastra, (blosses) "om". 1)
 - 1) zu Sūtra 18. 20 vgl. Āp. XII. 27. 12—14 (in 14 ist ante statt antale zu lesen), Kāty. IX. 13. 29—31; śaṃsāvo daira und othā modaira sind zerdehnt aus śaṃsāva deva, atha modeva.
- 21a. (Als Respons) bei den Ukthasampads 1) (erwidert der Adhvaryu): "om ukthaśāḥ" (bei der Frühkelterung); "ukthaśā yaja" (beim mādhyamdinasavana); ukthaśāḥ" (beim trtīvasavana). 2)
 - 1) Ich nehme ukthasampatsu in Sūtra 21. Die Ukthasampadah, verzeichnet Vait. 21. 5, sind dasselbe was in Āśv. mit śastrājapa, in Śāṅkh. mit uktharīrya bezeichnet wird. 2) Wahrscheinlich ist im Sūtra zu lesen: om ukthaśā ukthaśā yajokthaśā iti, vgl. Gop. br. II. 3. 10: uktham vācītyāha... om ukthaśā ity adhvaryuh pratigrnāti caturakṣaram:... uktham vācīndrāyety āha... ukthaśā yajety adhraryuh pratigrnāti pañcākṣaram;... uktham vācīndrāya devebhya ity āha... [om] ukthaśā ity adhvaryuh pratigrnāti tryakṣaram. Vgl. ferner Āp. XII. 27. 19, Kāty. IX. 13. 33.
- 21b. Dem Sāman schliesst er das Sastra unmittelbar an ¹), halbstrophenweise, mit schwacher Stimmstärke (beim Frühsavana), mit stärkerer beim Mittagsavana, mit stärkster beim dritten Savana. ²) Mit immer höherer (Stimme) vermöge er (es herzusagen) bis zur Beendigung. ³)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 5. 4 med.: atha yad dhotā sāmnā śastram upasamtanoti, II. 5. 2. s. fin.: tad āhuḥ: kasmād uttamāt pratīhārād āhūya sāmnā śastram upasamtanvantīti (nach Kauṣ. br. XVII. 6). Der Satz besagt wohl nur im Allgemeinen, dass die Rezitationsweise mit der Stimmstarke des Sāmans übereinstimmen muss. 2) vgl. Gop. br. II. 4. 10 med. 3) Die Stelle erweist sich als direkt dem Gop. br. l. c. entlehnt (nach Ait. Br. III. 44. 5), wo der Optativ im Relativ-Satz begreifbar ist.

XXI.

- 1. (Die Lieder): "komm' herbei, wir haben dir gekeltert" (XX. 3) und: "komm' herbei zu uns, die wir gekeltert haben" (XX. 4) (sind nacheinander) Stotriya- und Anurūpa(tṛca) (für das Ājvaśastra des Brāhmanācchamsin). 1)
 - 1) vgl. Āśv. V. 10. 28, Śāńkh. VII. 12. 1, CH. § 165.
- 2. (Die Lieder:) "dieser zu dir, o Tätiger" (XX 5 und 6) (sind) Hauptstück des Uktha; (die Strophen): "auf hier zum Gabenberühmten" (XX. 7. 1—2) (sind) das Schlussstück; die letzte (Strophe, also XX. 7. 3) 1) (ist) Schlussstrophe. 2)
 - 1) nttamā deutet tatsachlich nicht die letzte Strophe an, sondern die vorletzte; die letzte wird als parā bezeichnet, vgl. 25. 11. 2) vgl. Gop. br. II. 3. 14, Āśv. l. c., Śāńkh. l. c. 2—4, CH. l. c.
 - 3. Anfangs- und Schlussstrophe sagt er dreimal. 1)
 - 1) vgl. Gop. II. 3. 11, wo triķ prathamām.
- 4. Bei Rezitation nach Halbstrophen (d. h. wenn nach jeder Halbstrophe Pause gemacht wird) verbindet er den Schluss der Strophe (mit dem Anfang der folgenden Strophe) durch den Pranava, wobei er die Schlusssilbe von dem Vokal an unterdrückt; bei der Rezitation nach Viertelstrophen (d. h. wenn er nach der Viertelstrophe Pause macht) (verbindet er) den Schluss der Halbstrophe (durch den Pranava mit dem Anfang der nächstfolgenden Viertelstrophe); den Schluss des Sastra (versieht er) nur mit der Laut m (d. h. 03m). 1)
 - 1) Nach Gop. br. 11. 3. 11, beruhend auf Kaus. br. XI. 5. Das Ritual der Saunaka-Atharvavedins schliesst sich also, durch Vermittelung des Gopathabrāhmaṇa, dem Ritual der Kausītakins an, die für gewohnlich den śuddha pranara, aus os bestehend, verwenden (vgl. z. B. CH. S. 131, 140); am Ende des Sastra allein soll der Praṇava makārāntah sein.
- 5. Nach Beendigung des Sastra 1) sagt er (der Brähmanācchamsin, beim Prātaḥsavana): "das Uktha ist rezitiert"; beim Mādhyamdinasavana: "das Uktha ist rezitiert dem Indra"; beim Tṛtīyasavana: "das Uktha ist rezitiert dem Indra den Göttern". 2)
 - Zu lesen ist: śastroktham.
 vgl. Gop. br. (Bem. 2 zu Vait. 20. 21 a),
 Āśv. V. 9, 26, Śańkh. VII. 9. 6, CH. § 152 V.
- 6. Nach der Ukthasampad 1) (folgt) der Opferspruch, der (in der Saṃhitā, Buch XX) die Strophe ist, welche unmittelbar nach der Schlussstrophe folgt (in casu also XX. 7. 4). 2)

¹⁾ vgl. Bem. 1 zu Vait. 20. 21. a. 2) vgl. Āśv. V. 20. 28, Śańkh. VII. 12. 4, CH. § 166.

- 7. Nachdem aus (der Schaale des) Acchāvāka (der Somarest) genossen ist, bringt er (der Brahman) je nach dem Savana (mit den folgenden Strophen drei Schmalz-)Spenden (im Ahavanīya) dar: "Agni bei der Frühkelterung" (VI. 47. 1), "ein Falke bist du" (VI. 48. 1), "wie der Soma bei der Frühkelterung" (IX. 1. 11). 1)
 - 1) Mit diesen drei Strophen beim Prātaḥsavana; beim Mādhy. sav. mit: VI. 47. 2, VI. 48. 3 (NB!), IX. 1. 12; beim Tṛtīyasavana mit: VI. 47. 3, VI. 48. 2 (NB), IX. 1. 13. Ferner yergl. CH. § 172, § 215 mit Bem. 3, § 253.
 - 8. (Dann verrichtet er) seine Schlussspenden.
- 9. Nach Beeindigung jedes Savana heisst er (der Brahman den Opferherrn) sagen: "in mir (sei) Glanz, in mir Macht, in mir Ruhm, in mir Alles". 1)
 - 1) vgl. Gop. br. I. 5. 15, Sat. Br. XII. 3. 4. 6, Katy. XIII. 1. 12, CH. § 172.
- 10. Nachdem (vom Adhvaryu und Maitrāvaruṇa) die Aufforderung dazu erlassen ist, schreiten sie für die mittägliche Kelterung an den feigenhölzernen Pfosten vorbei durch die hintere Tür (des Sadas, aus dem Sadas) hinaus und begeben sich zum Āgnīdhrīya (-Zelte) 1), der Opferherr durch der vordere Tür. 2)
 - 1) wahrscheinlich ist \bar{a} $\bar{a}gn\bar{a}dhr\bar{i}y\bar{a}t$ aufzulösen oder $^{c}\bar{a}gn\bar{a}dhr\bar{i}yam$ zu verbessern, vgl. Vait. 23. 10, 24. 17. 2) vgl. Kāty IX. 14. 19—20, $\bar{A}p$. XII. 29. 14—16. CH. § 172.
 - 11. (Er, der Brahman, bringt) seine Einleitungsspenden (dar).
- 12. Behandelt (und an diesem Augenblick wieder zu verrichten) ist die Kelterung und das darauf Folgende. 1)
 - 1) deutet nach Vait. 16. 11-14.
- 13. Zum (Mittag-)Lob begeben sie sich 1) (nach dem oben, 18. 7—16 beschriebenen Ritual) ins Sadas. 2)
 - prasarpanti in Gegensatz zu Vait. 16, 17 (risrpya).
 vgl. Kāty. X. 1, 17, Āp. XIII. 2, 7, CH. § 178, S. 278.
- 14. Wenn er (der Brahman, in derselben Weise wie früher, Vait. 17. 3) dazu eingeladen ist, erteilt er seine Aufforderung mit: "Stütze bist du; dem Regen dich; den Regen fördere" (u. s. w. wie oben 17. 4). 1)
 - $^{1})$ Sechster Stomabhāga; vgl. Gop. II. 2. 13.
- 15. Wenn sich bei der Verteilung (der Feuer auf die Dhiṣṇyas) 1) ein Besitzer eines Dhiṣṇya ausserhalb (des Sadas?) befindet, so hat er, (wenn er sich zu seinem Dhiṣṇya begibt, als Sühne die Strophe): "um dich herum, o Agni" (VII. 71) zu flüstern.
 - 16. Desgleichen der Brahman.
- 17. (Wenn) der Geweihte (sich) ausserhalb der (Mahā-)vedi (befindet), während eines Anrufs 1) oder wenn die Sonne unter-

- oder aufgeht, (so hat er als Sühne zu flüstern): "o Feuer, rufet mich heran". ²)
 - abhyāśrārane bedeutet wahrscheinlich dasselbe wie āśrārane, Āpastamba wenigstens gebraucht XII. 20. 22 abhyāśrāranet im Sinne von āśrāranet (TS. III. 1. 2. 3). Der Yajamāna soll sich natürlich während eine Āhuti dargebracht wird, auf seinem Platz befinden.
 Nicht Pratīka!
- 18. (Mit der Strophe): "gekocht, meine ich" (VII. 72. 3) (begleitet der Brahman) die Darbringung des Dadhigharma. 1)
 - 1) vgl. Kāty. X. 1. 23. 24, Āp. XIII. 4. 2, CH. § 184.
- 19. Das Verzehren (des Restes desselben findet in derselben Weise statt) wie beim Prayargya. 1)
 - 1) vgl. Vait. 14. 6 b, 7 a; vgl. ferner Kāty. X. 1. 25, Āp. XIII. 4. 3.
- 20. (Das Geniessen des Restes) vom Paśupurodāśa (findet statt) mit der Rasaprāśana(-Strophe, d. h. V. 2. 3). 1)
 - 1) vgl. Kauś. sūtra 21. 21. Nach allen anderen Quellen erfolgt diese Handlung viel spater, vgl. CH. § 226, und noch nicht sub § 185; die vom Schol. zu Kāty. X. 1. 27 aus dem Kaţhaśrautasūtra zitierte Stelle scheint jedoch mit Vait. ubereinzustimmen.
- 21. Die (Strophen, deren erste): "so trinke nun" (XX. 8. 1) (anfängt, sind) die Opfersprüche 1) zu (der Darbringung des Soma aus) den Prasthita(-Schaalen).
 - Zu lesen ist prasthitayājyāḥ, also XX. 8. 1 fur den Brāhmaṇācchaṃsin, XX.
 8. 2 für den Potr, XX. 8. 3 für den Āgnādhra; vgl. Gop. br. II. 2. 21,
 Āśv. V. 5. 19, Śańkh. VII. 17. 7, 8, 11, CH. § 188. b. II, III, VI.
- 22. Die Prasthita Spenden, die dem Indra gelten (begleitet der Brahman mit passenden Sprüchen).
- 23. (Die) im Gärhapatya(-Feuer) 1) (dargebrachten) zwei Dakṣiṇā-Spenden (begleitet er mit den zwei Strophen): "empor doch diesen" (XIII. 2. 16), "leuchtend der Götter" (XIII. 2. 35). 2)
 - 1) vgl. dazu CH. § 79. 2) vgl. Kāty. X. 2. 5—6, Āp. XIII. 5. 7, CH. § 191. a.
- 24. Gold in der Hand haltend erhebt sich der Opferherr und wartet die (als Opferlohn bestimmten) ausserhalb der (Mahā-)vedi herankommenden (Kühe) ab mit (dem Liede): "heran die Kühe" (IV. 2. 1)¹)
 - 1) vgl. Katy. X. 2. 10, CH. § 191. b.
- 25. Das Gold gibt er (der Opferherr) einem Ātreya 1), dem Āgnīdhra ein Polster. 2)
 - 1) vgl. Gop. br. I. 2. 17, II. 3. 19 s. fin. 2) vgl. Gop. br. II. 3. 18 init. Die beide Brähmana-Stellen (I. 2. 17, II. 3. 18) scheinen in Widerspruch mit einander zu stehen: tasmäd ätreyäya prathamam daksinä yajne diyante, agnädhe 'gre dadäti, oder bezieht sich die erste Stelle auf die Isti's?, vgl. das Wort yajne in I. 2. 17. Ferner vergl. man Käty. X. 2. 20—21, Äp. XIII. 6. 1, 12, CH. § 191 c.
- 26. Über den Dakṣiṇās (d. h. den Kühen), die vor dem Gārhapatya (d. h. dem Śālādvārya) und hinter dem Sadas zwischen Āgnīdhrīya(-Zelt) und Sadas und Cātvāla in nördlicher Richtung ent-

lassen werden, spricht er (der Brahman) die zwei (Strophen): "zusammen lasse euch" (III. 14. 2—3), 1)

 vgl. Gop. br. II. 3. 17 (fast wörtlich übereinstimmend), Kāty. X. 2. 13, Āp. XIII. 6. 8, CH. § 191. b, vgl. 191. b. α.

XXII.

- 1. (die Strophe): "auf welcher die früheren Wesenmacher" (XII. 1. 39) nach Bhāgali; "hier möget ihr sein" (III. 8. 4) nach Kauśika.
- 2. An letzter Stelle soll dem Pratihartr (der Opferlohn) gegeben werden. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 19 (wortl. übereinst.), Katy. X 2. 39, CH. § 191. c.
- 3. Die Darbringung des dem Indra mit den Maruts geltenden (Somaschoppens begleitet er, der Brahman,) mit (der Strophe): "Indra mit den Maruts" (XVIII. 3. 25). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 3. 4, Ap., XIII. 8. 2, CH. § 193.
- 4. Nach dem das (Marutvatīya-)Śastra abschliessenden Opferspruche ¹) erteilt er (der Brahman) dem Hotr und den anderen (Opferpriestern, die beim Mittagsavana ein Śastra halten werden) ²) seine Aufforderung mit (den Formeln): "Verwehen bist du; dem Tage dich; den Tag fördere" (u. s. w., wie Vait. 17. 4) ³); "Nachwehen bist du; der Nacht dich; die Nacht fördere" (u. s. w.) ⁴); "Uśij bist du; den Vasus dich; die Vasus fördere" (u. s. w.) ⁵); "Erkenntniss bist du; den Rudras dich; die Rudras fördere" (u. s. w.). ⁶)
 - vgl. CH. § 197.
 also Maitrāvaruņa, Brāhmaņācchamsin und Acchāvāka.
 Siebenter Stomabhāga, vgl. CH. § 199 b, S. 307.
 Achter Stomabhāga, vgl. CH. § 203;
 Neunter Stomabhaga, vgl. CH. § 207.
 Zehnter Stomabhaga, vgl. CH. § 212.
 Zum ganzen vergl. Gop. br. II. 2. 13.
- 5. Die (Darbringung des) dem Mahendra geltenden (Soma-Schoppens, welcher) vom Niskevalya(-Śastra des Hotr Teil ausmacht, begleitet der Brahman mit passender Strophe). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 2. 20, Ap. XIII. 8. 6, CH. § 201.
- 6. (Ebenso) die dem Indra geltenden (Soma-Schoppen vom Niskevalyaśastra) des Maitrāvaruṇa und der anderen (nl. des Brāhmaṇā-cchaṃsin und das Acchāvāka). 1)
 - 1) vgl. (H. 🙀 205, 209, 214.
- 7. (Die Strophen anfangend mit): "ihn den wundertätigen, siegreichen" (XX. 9. 1), "um diese Heldenkraft gehen wir dich an" (XX. 9. 3) (sind) die Stotriya- und Anurūpa(-pragāthas) 1) (für das Niṣkevalyaśastra des Brāhmaṇācchaṃsin). 2)
 - 1) XX. 9. 1—2 stotriyapragātha, XX. 9. 3—4 anurūpapragātha. 2) vgl. Gop. br. II. 4. 2, Āśv. V. 16. 1 bis (Im Texte der Ausgabe der Bibl. Ind. ist ein Sūtra ausgefallen, auf welches sich der Komm. von V. 16. 1 bezieht), Śāńkh. VII. 23. 3, CH. § 208.

- 8. Aus den zwei (Strophen) macht er durch Wiederholung drei (und zwar im dieser Weise): nachdem er die erste (Pragātha-Strophe ganz) rezitiert hat, wiederholt er den letzten Pāda dieser (ersten Strophe), macht Pause (nach dem ersten Pāda der zweiten Pragātha-Strophe) und stellt die zweite (Tṛca-Strophe) mit der (ersten) Halbstrophe der folgenden (Pragātha-Strophe) her. Von dieser zweiten (Tṛca-Strophe) wiederholt er den letzten Pāda und stellt die dritte (Tṛca-Strophe) durch Rezitation der letzten Halb-Strophe der zweiten (Pragātha-Strophe) dar. 1)
 - vgl. Gop. br. II. 3. 20 (dre tisraḥ kuroti punarūdāyam nach Kauṣ. br. XV.
 4), Āśv. V. 15. 6, Śāṅkh. VII. 25. 6, CH. § 199, S. 307.
- 9. In dieser Weise (hat) bei Bārhata-Pragāthas 1) die Verknüpfung der Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) (statt).
 - 1) d. h. denjenigen Pragāthas, deren erste Strophe eine Bṛhatī und deren zweite eine Satobṛhatī ist, in Gegensatz zu den Kākubha-Pragāthas, vgl. Vait. 25. 6.
- 10. Sie (die Tṛcas) sind mit mittlerer Stimme (nl. der Stotriyatṛca) und mit lauter Stimme (nl. der Anurūpatṛca) zu rezitieren. 1) vgl. Gop. br. II. 3. 22.
- 11. (Das Lied anfangend mit): "auf, diese an Süssigkeit reichen" (XX. 10) ist der Sāmapragātha, welcher mit Betonung (nicht monoton) zu rezitieren ist. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 22 und II. 4. 2, Āśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 5, CH. § 208; vgl. auch Haug, Ait. Br. Transl. S. 200.
- 12. (Das Lied anfangend mit:) "Indra der Burgzerbrecher überwand" (XX. 11) ist Hauptteil des Sastra und ist Pāda-weise mit ganz unschwankender 1) Stimme zu rezitieren.
 - Weil pratirītatamayā (Gop. br., Vait.) das vom Ait. Br. dargebotene pratisthitatamayā ersetzt, halte ich auch die Bedeutung für dieselbe.
 vgl. Gop. br. II. 3. 22, II. 4. 2, Āśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 6, CH. l. c.
- 13. (Das Lied anfangend mit:) "die ruhmreichen Andachtslieder erhoben sich" (XX. 12. 1—5) ist das Schlussstück (des Śastra). 1) vgl. Gop. br. II. 4. 2, Āśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 8, CH. l. c.
- 14. Mit (der Strophe): "den Indra nun" (XX. 12. 6) schliesst er (das Śastra) ab und die folgende (Strophe) (XX. 12. 7) verwendet er als Opferspruch. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Áśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 9, CH. § 209.
- 15a. Nachdem (der Soma-Rest) aus (der Schaale des) Acchāvāka genossen ist 1), (begleitet der Brahman) die Darbringung des dem Āditya geweihten Schoppens mit den zwei (Liedern): "was, o Götter, für eine Götterbeleidigung" (VI. 114 und 115). 2)
 - Also nach dem Moment verzeichnet in CH. § 214.
 vgl. Kāty. X 4.
 11—14, Āp. XIII. 10.
 CH. § 217.
 Zur Reihenfolge vgl. Kāty. X. 4.
 Āp. XIII.
 1.

- 15*b*. (Darauf haben die Handlungen statt), die mit dem Sarpaṇa (d. h dem sich ins Sadas Begeben) behufs des Lobes ¹) abschliessen ²).
 - 1) Hier des Ārbhavapavamāna. 2) nl. Vait. 18. 9-16 a.
- 16. Das Hinzugiessen des Āśīr in den Pūtabhṛt (begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "unsere Segnung (āśīr) Kraft" (II. 29. 3) 1)
 - 1) vgl. Kāty. X. 5. 3, Āp. XIII. 10. 8—10, CH. § 220.
- 17. Zum (Ārbhava-)Lob gibt er die Aufforderung mit: "Suditi bist du; den Ādityas dich; die Ādityas fördere" (u. s. w., wie oben 17. 4). 1).
 - 1) Elfter Stomabhaga; vgl. Gop. br. II. 2. 13, CH. § 221. a, s. fin.
- 18. Die Darbringung der dem Agni geweihten "Schnitte" (der verschiedenen Stücke vom Opfertier, vom Savanīyapaśu) (begleitet er mit passenden Strophen). 1).
 - 1) vgl. Kāty. X. 5. 7, Āp. XIII. 11. 3-4, CH. § 226, Schwab § 100.
- 19. Bei einem Ukthya die (Darbringung der dem) Indra-Agni geweihten (Schnitte), bei einem Sodasin dem Indra, bei einem Atirātra der Sarasvatī.
- 20. Bei einer Elfzahl von Opfertieren (begleitet er die Darbringung der Schnitte mit Sprüchen) die an Agni, Soma, Viṣṇu, Sarasvatī, Pūṣan, Bṛhaspati, die Allgötter, Indra, Indra-Agni, Savitṛ und Varuṇa gerichtet sind.
- 21a. Nach der Darbringung der Savana(-Opferkuchen) ¹) sind zu den (Somaspenden aus) den fertig gestellten (Schaalen) die Opfersprüche (die Strophen, deren erste anfängt): "Indra und Brhaspati, trinket den Soma" (XX. 13). ²)
 - vgl. CH. § 227.
 Also XX. 13. 1 für den Brähmanäcchamsin, XX. 13.
 für den Potr. und XX. 13. 3 für den Ägnidhra. Vgl. ferner Gop. br. II.
 22, Äśv. V. 5. 19, Śańkh. VIII. 2. 7, 8, 11, CH. § 229. III, IV, VII.
- 216. Die (Prasthita-)Spenden, die nacheinander dem Indra, dem Indra-Varuṇa 1), Indra-Bṛhaspati, den Maruts, Tvaṣṭṛ, Indra-Viṣṇu und dem Agni gelten (begleitet der Brahman mit passenden Sprüchen). 2)
 - 1) °maitrāraruņa ist wohl in aindrāvaruņa zu ändern. 2) vgl. CH, 🐧 229.
- 22. Im Havirdhāna(-Zelte) ¹) legen sie (die Camasins) behufs ihrer "Hinlagen" ²) jeder bei seinem Camasa südlich davon drei aus den (Resten der) Opferkuchen herrgestellte Klösse hin mit (den drei Formeln): "dies dir, Grossvater" (XVIII. 4. 75—77). ³)
 - wo die Camasas hingesetzt worden sind, vgl. CH. § 230 s. fin. (vgl. § 147. e. s. fin.)
 Zu dieser Stelle vgl. ZDMG, LVIII, S. 508. Hat man aupāsanebhyas zu lesen?
 vgl. Katy. X. 5. 11, Āp. XIII. 12. 9, CII. § 231.

23. Nachdem er (der Brahman) geflüstert hat: "hier, o Väter" (Kauś. sūtra 88. 18) spricht er über (den Klössen die drei Strophen) aus: "diesen Teil" (VI. 122. 1), "diesen, o Ihr Verbundeneu" (?) (VI. 123. 1), "der Falke, der auf die Männer schaut" (VII. 41. 2). 1) vgl. CH. 1. c.

XXIII.

- 1. In der Āgnīdhrīya-(-Hütte) verzehren sie den Rest der Opfergaben (d. h. der Savanīyapuroḍāśas). 1)
 - 1) vgl. Vait. 19. 22, Katy. X. 5-13 a, CH. § 232.
- 2. Die Darbringung des dem Savitr geltenden Schoppens (begleitet der Brahman mit passender Strophe). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 6. 1, \$\bar{\lambda}\$p. XIII. 13. 1-3, CH. \cdot\ 233. b.
- 3. Nach der Spende in den Dhiṣṇyas, welcher sich die Yājyā des Vaiśvadeva(-śastra) anschliesst ¹) flüstert der Āgnīdhra als Opferspruch für den mit den Göttinnen vereinten Agni (die Strophe): "heran mit diesen, o Agni" (XX. 13. 4.) ²)
 - vgl. CH. § 237 mit Bem. 17.
 vgl. Gop. br. II. 4. 5 (übereinst.), Kāty. X. 6. 18, Āp. XIII. 14. 8, Āśv. V. 19. 7, Śańkh. VIII. 5. 1. CH. § 238.
- 4. Die Darbringung dieses (Schoppens begleitet der Brahman mit passender Strophe). 1)
 - 1) vgl. Kāty. Āp. CH. ll. cc.
- 5. Im Schoosse des Nestr oder in der ummittelbaren Nähe seines (des Nestr) Dhisnya sitzend verzehrt er (der Ägnīdhra, den Rest des Pātnīvata-Schoppens) 1)
 - 1) vgl. Gop. II. 4. 5 (übereinst.), Katy. X. 6. 23—24, Āp. XIII. 14. 13—14 1, CH. § 240.
- 6. Zum Agnistomasāman erlässt er (der Brahman) dem Hotr 1) seine Aufforderung mit (der Formel): "Kraft bist du; den Vätern dich; die Väter fördere" (u.s.w. wie Vait. 17. 4). 2)
 - vgl. Bem. 1 zu Vait. 20, 13.
 Zwölfter Stomabhaga, vgl. Gop. br. 11.
 13; vergl. ferner (H. § 241. b.
- 7. Das Ausgiessen des Soma aus dem Dhruva(pātra) begleitet er (der Brahman) mit (dem Liede): "den Festen mit dem Festen" (VII. 94). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 7, 7, Ap. XIII, 16, 1, CH. § 243.
- Sa. Die Darbringung mit dem Opferspruche, von dem dem Agni mit den Maruts geltenden (Somaschoppen begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "zu diesem willkommenen Opfer" (Kauś. sūtra 127. 7). 1)

¹⁾ vgl. Áśv. V. 20. 8. Śańkh. VIII. 6. 17, CH. § 244.

- 8 δ . Behandelt (und an diesem Augenblick zu wiederholen ist) die Vorschrift: "(vom Adhvaryu) dazu aufgefordert (holt) der Āgnīdhra" (vgl. oben 10. 21). 1)
 - Das Sútra deutet also die Fortsetzung des Savanīyapaśu-Opfers an; vgl. Kāty. X. 7. 10, Āp. XIII. 16. 12, CII. § 246.
- 9. Die Darbringung des Hāriyojana(-Schoppens begleitet der Brahman) mit (dem Liede): "her mit den lieblichen" (VII. 117). ¹) vgl. Kāty. X. 8. 3, Āp. XIII. 17. 3, CH. § 247. b.
- 10. In derselben Weise 1) schreiten sie (behufs der im Folgenden zu beschreibenden Handlungen) hinaus.
 - 1) Deutet wahrscheinlich auf Vait. 21, 10 (vgl. 24, 17) hin.
- 11. Im Āgnīdhrīya(-Feuer) bringt er (der Brahman) die Allsühnspenden dar (und zwar in der Kauś. sūtra 5. 12—13 beschriebenen Weise). 1)
 - 1) vgl. Śańkh. VIII. 8. 10, Āp. XIII. 17. 8, CH. § 248. a.
- 12. Im (Āgnīdhrīya-)Feuer opfern alle die Holzspähne mit (den folgenden Formeln): "des Götterbegangenen Frevels Wegopferung bist du, svāhā" (1); "des Väterbegangenen..." (2); "des Menschenbegangenen..." (3); "des selbstbegangenen..." (4); "des von Unwissendem und Wissendem begangenen..." (5): (und mit der Strophe):
 - "Welchen schweren Frevel wir euch, o Götter, mit der Zunge oder aus Unachtsamkeit des Geistes zugefügt,
 - Auf den Unfrommen, der uns nachstellt, bringet, ihr Guten, diesen Frevel über" (6),

und mit den beiden zur Sühnung eines gegen die Götter begangenen Frevels dienenden Liedern (VII. 114 und 115). 1)

- 1) vgl. Gop. br. H. 4. 6, Katy. X. 8. 6, Ap. XIII. 17. 9, CH. § 248. b.
- 13. Nachdem sie aus dem Dronakalasa die Körner in die Hand genommen haben, streuen sie dieselben dorthin, wo die Asche (des Āhavanīya-Feuers) aufhort. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. H. 4. 6, Katy. X. 8. 5, Ap. XIII, 17, 8, Sankh. VIII, 8, 11, CII, § 247. d.
- 14. Die mit Wasser gefüllten hinter dem Cātvāla vom Adhvaryu hingesetzten Somabecher giessen sie mit einer an Viṣṇu gerichteten Strophe aus. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. X. 8. 7, Ap. XIII. 17. 9, CII. § 249.
 - 15. Mit (der Strophe):

"Die beiden jungen Weisen geben die Wahrheit aus dem Gesetz:

Der Satzung der Wahrheit gemäss geben wir den Bund auf"

- geben sie (nl. die durch das Tānūnaptra-Ritual gegenseitig Verbundenen) den Bund auf. 1)
 - 1) vgl. Asv. VI. 12. 12. Ap. XIII. 18. 2, CH. § 251.
- 16. Bei einem mehrtagigen Soma-Opfer gehen sie den Band vor dem letzten (Tage, also am vorletzten Tage) an, (indem sie dieselben Strophe reden aber) mit (der Änderung): "gehen wir den Bund an". 1)
 - 3) Entsprechendes in den anderen Quellen habe ich nicht gefunden. Sollen die bei einem Sattra Beteiligten am Tage vorangehend an dem, an welchem das sakhyarisaryana stattfindet, (vgl. auch Āp. XXI. 5. 12), ein sakhyasan-saryana halten?
- 17. In der Āgnīdhrīya(-Hütte) verzehren sie die saure Milch mit (der Strophe): "des Dadhikrāvan" (XX. 137. 3). 1)
 - b vgl. Katy, X. S. 9, Ap. XIII, 18, 1, CH. § 250.
- 18. Behufs der Patnīsaṃyājas (des Savanīyapaśu) setzt er (der Brahman) sich zum (d. h. südlich vom) Śālāmukhīva(-Feuer). 1)
 - ¹) das hier ja als Gårhapatya Dienst tut, in welchem Feuer ja diese Spenden darzubringen sind. vgl. Katy. X. S. 11, Ap. XIII, 18, 3, CII, § 252.
- 19a. Nachdem er auf dem Wege der Daksinās (also, nach Vait. 21. 26, vor dem Gārhapatya und hinter dem Sadas, zwischen Āgnīdhrīya und Sadas und Cātvāla und) hinter dem Āhavanīya herumgegangen ist, (setzt er sich südlich vom Āhavanīya) behufs der Samiṣṭayajuṣ(-Spenden, die ja wieder im Auttaravedika agni dargebracht werden). 1)
 - 1) vgl. Schwab, Tieropfer § 111, CH. § 252.
 - 19b. (Dann bringt er) seine Schlussspenden (dar).
- 20a. Bei der Avabhrthesti (bringt er, der Brahman immer.) die Einleitung-spenden (dar) mit (dem Liede): "im Wasser deine" (VI. 83), 1) (und) als Schlussspenden die bei einem Sava gebräuchlichen. 2)
 - ¹) vgl. Katy, X. S. 19—31, Āp. MH, 20, 6—7, CH, § 254, d. ²) vgl. Kauś, sutra 63, 29. Die Erwahnung der samsthitahomas ist antizipiert, ganz so wie Vait, 2, 10.
- 206. Die (Darbringung der) für Varuna bestimmten (Opfergabe 1) begleitet der Brahman) mit (den Strophen): "du, Agni, unsere" (III 20. 5), "du uns" (XX. 46. 3 oder 98. 2). 2)
 - ¹) vgl. Katy., Āp., CH. ll. cc. ²) Es ist sehr fraglich, ob die Pratīkas tram no ugne, sa tram nah wirklich die oben angegebenen Strophen aus der Atharva-Samhita andeuten. Vielmehr sind sie dem Ritual des Hotr entnommen (RS. IV. 1, 4—5), wo sie zur Svistakṛt-Spende dienen (Āśv. VI. 13, 8). ²) Kāty., Āp., CH. ll. cc.
 - 21a. Die (Ișți) schliesst mit der Idā ab; 1)
 1) vgl. CH. § 254. d.
 - 21*b.* mit den Anuyājas , nach einigen. ¹) vgl. Āśv. VI. 13. 4, Śańkh. VIII. 11. 10.

- 22. Die von dem Soma benetzten (Geräte) beopfert er (der Brahman) mit saurer Milch (unter Hersagung der folgenden Strophen): "der Gott ist geworden" (oben 16.15), einer 1) das Wort "Tropfen" enthaltenden (Strophe) und (der Strophen deren erste mit): "was von dir der Pressstein" (Vait. 24.1) (anfängt): 2)
 - 1) Die Erklarung dieses Sütra liefert grosse Schwierigkeit, besonders deshalb, weil das Gop. br. (II. 4. 7) nicht mit ihm in Einklang zu bringen ist. Der gedruckte Text der Ausgabe in der Bibl. Ind. liest: abhād devah savitā randyo nā na ili juhoti: sarvam erainam saparrānam sambharati (so die var. lect.) tisybhis tricydbhir yajuo (zu lesen und zu trennen ist: sambharati; tisybhis: trierd dhi yajno); drapsacatībhir abhijuhoti; sarcam ecainam sarcāngam sambharati; saumībhir abhijuhoti: sarram erainam sa ālmānam (zu lesen: sālmānam) saṃbharati (so die var. leet.); paùcabhir abhijuhoti: pāikto yajño: yajñam erarārunddhe u. s. w. Die Schwierigkeit ist, dass hier von drapsavatībhih in der Mehrzahl die Rede ist, während fruher (Gop. br. II. 2, 12) zwei drapsavant-Strophen genannt sind, und dass Vait. drapsaratyā hat; so lese ich nl. statt des handschriftlichen drapsaratyo, denn ein gen.-loc. dual. drapsaralyor, wie Garbe ex conjectura liest, ist ganz unbegreiflich. Will man aber zu einer Erklarung des tisrbhilt des Gop. br. gelangen, so kann man das nur, indem man die erste Re (abhād decah) und zwei drapsacatyan zusammen als drapsaratyali nimmt. Eine weitere Schwierigkeit ist, das Gop. br. nur fünf sanmir gealt erwahnt, wahrend in der Paipp. Samh. (II. 8. 3) sechs gegeben werden (dieselben die Vait. 24. 1 sakalapathena mitteilt). Noch komplizierter wird die Sache durch Ap. XIII. 20. 8: yat te grācyāpyāyasra sam ta iti saumībhir drapsavatībhih... proksati, es scheint, dass hier saumyah und drapsaratyah synonym sind, was, gegen die Behauptung des Rudradatta, doch nicht annehmbar ist. Die Erklarung dieser Widerspruche kann vielleicht durch eine kritische Ausgabe des Gop. br. und die Veröffentlichung des Kathaka erfolgen. Wahrscheinlich gehen Apastamba und Gop. auf eine gemeinsame Quelle zuruck. 2) vgl. Ap. XIII. 20. 8, Man. śrs. II. 5. 4. 24, CH. § 254. b.

XXIV.

"Was von dir der armbewegte Pressstein geschüttelt oder was von dir die Männer in den Händen gemelkt haben, Das soll dir (wieder) schwellen, König Soma, das sich (wieder) festigen." (1)

"Wenn mit dem Pressstein man, o König Soma, deine lieben wohlgeformten vielen Glieder hat zerschnitten,

Das füge dir durchs Opferschmalz (wieder) zusammen und wachse, damit wir schuldlos immer zusammen wohnen mögen". (2)

"Wenn man dir deine Haut und deinen Schooss geritzt hat, wenn von der Stelle gerückt oder ungekeltert du geblieben bist, So (sei) das, Soma, durch dich für uns in Ordnung gebracht. Lade uns ein, o König, zu der Guttat." (3)

"Mit Aus- und Einhauch, mit Gesicht, mit Gehör vereinige dich, o König Soma;

- Was von dir verletzt ist, ver(einige) ich hier (wieder). Dies erkenne uns bei der Vereiniging der Pfade (4).
- "Den Körper hat er aufgegeben als mit der Milch er sich vereinigte und anders wird ein jedesmal sein Aussehen,
 - Dir dann, o Soma, wollen wir mit Opfer dienen, wir seien Herren des Besitzes' (5).
- "Es strömen herzu die Opferlöffel mit Butter, deinen Leib, deine Glieder machen sir wachsen;
 - Dir dann, o Soma, sei Verehrung und Vaşat gesprochen; lade uns ein, o König, zu der Guttat' (6).
- 2. Das schwarze Ziegenfell legt er nieder und besprengt es. ¹) vgl. Kāty. X. 8. 4, Āp. XIII. 20. 14, CII. § 254. f.
- 3. Die (Handlungen) die anfangen mit: "mit den Liedern an das Wasser" und die schliessen mit dem Berühren von Wasser (haben darauf statt). 1)
 - 1) vgl. Kauś, satra 7, 14, 68, 39; mit I, 4, 6 und 33, VI, 22—24 und 57 baden sie sich, drehen sich dann nach rechts herum und berühren Wasser. vgl. CH, § 254, h.
- 4. Mit (der Strophe): "empor sind wir" (VII. 53. 7) steigen sie (aus dem Wasser) heraus. 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 9. 7, Ap. XIII. 22. 5, CH. § 254. i.
- 5. Mit (den Worten): ",den Soma haben wir getrunken, zum Lichte sind wir gekommen" 1) begeben sie sich (zum Opferplatz) zurück 2).
 - 1) apāma somam aganma sraḥ kann als ein kalpaja mantra betrachtet werden. Indessen ist es möglich, da wahrscheinlich hierfur noch ein zweiter Fall (Vait. 23, 20 b. Bem. 1) vorliegt, dass apāma somam Pratīka ist und auf die mit diesen Worten aufangende Strophe der RS, oder TS, deutet. Über aganma sraḥ ist man unsicher ob es Pratīka von AV, XVI, 9, 3 oder das aus der Saṃh, des Yajurveda bekannte Yajus ohne Abkurzung ist. 2) vgl. Katy., Āp. II, cc., CII, § 254, i, s. fin.
- 6. (Die Strophen): 1) "die himmlischen Wasser" (VII. 89. 1—3) richten sie ehrerbietig an das Ähavanīya(-Feuer). 2)
 - 1) wahrscheinlich die drei Strophen. 2) vgl. Āp. XII. 22. 6, CH. § 254. l.
- 7. (Die Handlungen), deren erste (durch die Worte: "mit der Strophe): "ich löse" angedeutet ist und deren letzte das Sich-Reinigen ist, ¹), (sollen darauf stattfinden). ²)
 - 1) Also Kauś. sūtra 6. 11—13: Auflegen von drei Stucken Brennholz im Feuer und Abwischen des Mundes. In allen anderen Quellen kommt die Handlung von Sūtra 7 vor die von Sūtra 6. 2) vgl. Āp. l. c., CH. § 254. k.
- S. Die Udayanīya(-iṣṭi) (findet in derselben Weise statt) wie die Prāyaṇīya(-iṣṭi) 1); (die Spende) an Pathyā (kommt) an vierter Stelle. 2)
 - 1) also wie Vait 13. 2. 2) während sie bei der Präyanīya die erste war. Übrigens vgl. Katy. X. 9. 10—11, Āp. XIII. 23. 1—5, CH. § 255.

- 9, 10a. Sie (diese Udayanīyeṣṭi) schliesst (aber dennoch) in der Mitte ab. 1)
 - 1) zu dieser Stelle vgl. ZDMG. LVIII, S. 506; ferner vergl. Āp. X. 21. 4, CII. l. c.
- 10b. Während die Anübandhya(-Kuh) nach Nordosten gekehrt dasteht ¹), erweist er (der Brahman) dem Kāma mit (dem Liede): "den Vernichter der Nebenbuhler" (IX. 2) Verehrung.
 - 1) Soll es etwa gestattet sein die Kuh frei zu lassen? Vielleicht wenn sie durch die Āmikṣā ersetzt wird? Vgl. Kauś. sūtra 49, 1, wo ein Stier mit demselben Liede eingesegnet und darauf in der Richtung des Feindes freigelassen wird um diesen zu bezwingen. 2) vgl. Käty. X. 9, 12—16, Āp. XIII, 23, 6 flgg., CH. § 256.
- 11. Wenn (es) eine Elfzahl von Opferpfosten (und damit korrespondierenden Opfertieren gibt), so (tritt) das dem Tvaştr geweihte Opfertier nach der Reinigung der Netzhaut 1) (der Anūbandhya-Kuh auf).
 - Ich lese: rapāmārjanāt trāṣṭraḥ.
 vgl. Katy. VIII. 8. 41 9. 1, Āp. XIV. 7. 12—13, Śańkh. IX. 27. 4.
- 12. Nachdem die Paryagni(-Zeremonie) an diesem (dem Tvastr geweihten Tiere) vollzogen ist, wird es freigelassen. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 9. 2, Ap. l. c. 13, Śańkh. l. c. 5.
- 13a. Die Schmalzopfer der Schnitte ') dieses (dem Tvastr geweihten Tieres begleitet der Brahman mit passendem Anumantrana). 1)
 - 1) Statt der Avadanas wird nämlich, da das Tier freigelassen ist, Schmalz geopfert. 2) vgl. Vait. 22. 18 wo naturlich fur āgneyam: trāṣṭram zu substituieren ist. vgl. feruer Katy. VIII. 9. 3, Āp. l. c.
- 136. Nach der (Darbringung des anlässlich) der (Anūbandhya-) Kuh (zu opfernden) Kuchens (begleitet der Brahman) die Devikāhaviṣ ¹) (genannten Spenden mit passendem Anumantiaṇa). ²)
 - 1) Ich lese derikāharīmṣi. 2) vgl. Āp. XIII. 23. 17—24. 4, CH. § 257.
- 14a. Das (vom Opferherrn zu verrichtende) Aufnehmen des Feuers in den Feuerbohr begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1), 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 9. 17, Ap. XIII. 25, 3, CH. § 259 init.
- 14b. (das Aufnehmen des Feuers) in (den Opferherrn) selbst, mit (der Formel): "mit deiner opferwürdigen Gestalt, o Agni, damit steige in mich auf, damit gehe in mich ein" (und) mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1). 2)
 - ¹⁾ vgl. Gop. br. II. 4. 9; der Spruch daselbst und von Vait. 24. 14 b ist aus TS. III. 4. 10. 5 entstellt, wie aus hy vor \bar{a} rohu hervorgeht. ²) vgl. $\bar{\Lambda}$ p. VI. 28. 10—11.
- 15. Mit (dem Liede): "den nicht bezahlten Schuld" (VI. 117) (begleitet er) das Abbrennen der Vedi. 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 9. 26, Āp. XIII. 24. 15, CH. § 258. Eine Schwierigkeit bietet auch hier das Gop. br. (II. 4. 8): tam yad anaposya prayāyād, yātayerana

enam amnşmiml loke yame yat kusīdam apamityam apratīttam iti vedim upoṣatīhuiva san kusīdam nirarvdāyānruo bhūtvā scargam lokum eti. Es sieht aus, da das Vorbild zu dieser Stelle TS. III. 3. 8. 3—4 ist (: yad annpanṣya prayāyād grīvabaddham enam amnṣmiml loke nenīyeran yat kusīdam apratīttam mayīty upanṣati), alsob zwei Pratīkas angegeben waren, nl. 1. TS. III. 3. 8. b und 2. AV. VII. 117. Es ist aber vielleicht möglich die Worte yat kusīdam in der Gopatha-Stelle nicht als Pratīka aufzufa-sen, sondern als sachliches Objekt zu yātayeran: "so wurde man ihn in jener Welt die Schuld, die er dem Yama gegenuber hat, bezahlen lassen", yame abhangig von yat kusīdam zu denken.

- 16. Bei der Darbringung der Grütze (in das brennende Gras) sagt er: 1) "o Viśvalopa, in des Allversengers Maul opfere ich dich". 2)
 - 1) Die Redaktion des Sutrasatzes mit ity āha verrat die Abhangigkeit des Sūtra vom Brahmana; ity āha ist ja ausschliesslich im Brāhmana-Stile gebrauchlich. Sūtra-Stil ware: saktuhoman višralopa... ity anomantrayate. Die Worte rišralopa rišralārasya teāsañ juhomi brauchen nicht Pratīka von TS. III. 3. 8. c zu sein, ebensowenig wie in Man. śrs. II. 5. 5. 19. 2) vgl. Gop. br. l. c., Man. śrs. l. c., Āp. XIII. 24. 16, CII. § 258 med.
- 17. Nachdem sie mit (der Strophe): "der mit Feuer" (VII. 87) sich verbeugt haben, schreiten sie auf demselben (Weg ¹) aus dem Opferplatz) hinaus (behufs der im nächstfolgenden Sūtra zu erwähnenden Handlung).
 - 1) vgl. Vait. 23. 10.
- 18. Das Quirlen (des neuen Feuers behufs der Udavasānīyeṣṭi) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "tritt hervor" (Kauś. sūtra 40. 13). 1)
 - vgl. Man. Srs. H. 5. 5. 24, Āp. XIII. 25, 3, CH. § 259, Verf. altind. Zauberritual S. 138, Bem. 5.
 - 19. Das (ist das Ritual des) Agnistoma.
- 20. Auch ein Unbemittelter feiere ihn, sei es auch nur mit éiner Kuh (als Opferlohn). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. 1. 3. 17 (Optativ!).

XXV.

- 1. Nach dem Agnistomasāman 1) erteilt er (der Brahman) bei einem Atyagnistoma 2) dem Hotr die Aufforderung wie für das Sodasin-Stotra 3), bei einem Ukthya dem Maitrāvaruṇa und den anderen (Hotrakas) 4) mit (den Formeln): "Faden bist du; den Nachkommen dich; die Nachkommen 5) fördere" (u.s.w. wie oben 17. 4) 6); "Reichtum enthaltend bist du; den Kräutern dich; die Kräuter fördere" (u.s. w.) 7); "siegreich bist du; dem Vieh dich; das Vieh fördere" (u.s. w.) 8)
 - d. h. nach dem letzten Stotra und damit korrespondierenden Sastra des Jyotistoma-agnistoma, also nach CH, § 244.
 einem Jyotistoma, welchem

- ein Sodasin unmittelbar folgt und das damit schliesst. 3) sodasistatrena, eigentlich: "nach (secundum, in Übereinstimmung mit) dem Sodasin-Stotra, also wie Vait. 24. 13. 4) Maitravaruna, Brahmanacchamsin, Acchāvaka. 5) zu lesen: prajā statt prajāņ. 6) Dreizehnter Stomabhāga. 7) Vierzehnter Stomabhāga. 8) Funfzehnter Stomabhaga, vgl. Gop. br. II. 2. 13.
- 2. Die (Darbringung der) mit der Yājyā ¹) dargebrachten (Soma-) Spenden dieser (Hotrakas begleitet er, der Brahman) mit (den Strophen): "Indra und Varuṇa, ihr Somatrinker" (VII. 58. 1) ²), "Brhaspati uns" (VII. 51) ³), "Ihr beide habt gesiegt" (VII. 44). ⁴)
 - 1) Es sind die Yajyas gemeint, die die Sastras der drei Hotrakas abschliessen. Dass das Anumantrana dieser Yājyās schon hier erwahnt wird, indem die Yajya des Brahmanacchamsin erst 25. 11 angedeutet ist, hat seinen Grund darin, dass das Sastra des Maitrāvaruna dem des Brahmanacchamsin vorangeht und hier das Anumantrana zu allen dreien den Yajyas zusammen erwahnt wird. 2) für den Maitrāvaruna. 3) für den Brāhmanācchamsin. 4) für den Acchavaka.
- 3. (Die Strophen anfangend mit); "wir dich, o Unvergleichlicher" (XX. 14. 1), "der uns alles dies vorher" (XX. 14. 3) (sind) die Stotriya- und Anurūpa (-pragāthas für das Ukthaśastra des Brāhmaṇācehaṇṣin). ¹)
 - dessen Beschreibung Vait. 25. 3—11 umfasst. XX. 14. 1—2 stotriyapragātha, XX. 14. 3—4 anurūpapragātha. Vgl. Gop. br. II. 4. 16, Āśv. VI. 1. 2 med., Śankh. IX. 3. 2.
- 4. (Aus den zwei Strophen macht er durch Wiederholung drei, und zwar in dieser Weise:) nachdem er vom Stotriya(-pragātha) die erste (Strophe ganz) rezitiert hat, verbindet er den letzten Pāda dieser (ersten Strophe) mit dem ersten der zweiten (Pragatha-Strophe), macht die Pause und stellt durch den zweiten (Pāda der zweiten Pragātha-Strophe) die zweite (Stotriya-Strophe) her; den letzten (Pāda) dieser selben (zweiten Stotriya-Strophe) verbindet er mit dem folgenden (Pāda), macht die Pause und stellt durch den letzten (Pāda der zweiten Pragātha-Strophe) die dritte (Stotriya-Strophe) her. ¹)
 - 1) vgl. Āśv. V. 15. 8—9.
- 5. In dieser Weise (hat) bei Kakubh-Pragāthas ¹) die Verknüpfung der Stotriya- und Anurūpa(-Strophen) (statt).
 - ¹) d. h. derjenigen Pragathas, deren erste Strophe eine Kakubh und deren zweite Strophe eine Satobrhatī ist, vgl. Vait. 22. 8.
 - 6. Von hier an rezitiert er Pāda für Pāda. $^{1})$
 - 1) vgl. Vait. 21, 4 b, 22, 12.
- 7. "Dem freigebigsten grossen besitzreichen" (XX. 15) ist der Hauptteil des Sastra. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. H. 4, 16, Asv. VI. 1, 2 (ubereinstimmend), Śańkh. IX. 3, 3-4 (verschieden),

- 8. "Wie scheue Wasservögel" (XX. 16) ist das mit demselben zusammen zu rezitierende dem Brhaspati geltende (Ukthamukha). ¹)
 - 1) Gop. l. c. Āśv. l. c., Śankh. IX. 3. 4. Die genaue Bedeutung des Wortes sāṃśaṃsika entgeht mir einstweilen. Bedeutet saṃśaṃsati etwa: nein Śastra zu Ehren einen Gottes halten neben dem Śastra das dem eigentlichen Hauptgotte gilt"? (hier aundraṃ śastram und bārhaspatyaṃ śastram). Leider ist Gop. II. 4. 14 verdorben und schwer zu verstehen. Was bedeuten in: dre saṃ-śasyaṃsta aundram en bārhaspatyaṃ caikam aindrābārhaspatyaṃ bharati die ersten Worte? Hat man zu lesen: dre (sc. nkthamakhe) saṃśaṃsata (dativ. oder gen. sing.)? dann konnten die Worte bedeuten: nWenn man zwei (Ukthamukhas), eines dem Indra eines dem Brhaspati zu Ehren zusammen halt, so werden diese zu éinem (ukthamukha vereinigt) das dem Indra-Brhaspati gilt."
- 9. (Das Lied anfangend mit:) "hin zu Indra meine den Himmel kennenden Lieder" (XX. 17) ist das Schlussstück (des Śastra). 1) Gop. br., Āśv., Śańkh. Il. cc. (Śankh. verschieden).
 - 10. So bei den an Ekāhas vorkommenden (Ukthvas).
- 11. Mit der letzten (Strophe, nl. XX. 17. 11) schliesst er (das Śastra) ab und die folgende (Strophe) (XX. 17. 12) verwendet er als Opferspruch. 1)
 - 1) vgl. Bem. 1 zu Vait. 22. 2. Gop. br., Āśv., Śańkh. II. cc.
- 12. Bei dem Sodasin 1) richten sie an den (Soma-)Schoppen (den Spruch):
 - "Er, der alle Wesen umfasst hält, er, über welchem es kein Geschöpf gibt,

Prajāpati, der mit den Geschöpfen vereinte, umfasst ²) die drei "Lichter", ³) er der den sechszehnten (Schoppen) besitzt." ⁴)

- 1) Ein Ekaha, in welchem nach den drei Ukthas noch ein sechszehntes Stotra und Śastra hinzukommen. 2) dadhate verdorben aus sucate. 3) Die drei "Lichter" (vgl. den Ausdruck jyotistoma) sind wahrscheinlich die drei Teile des jyotistoma ekāhah solthah. 1. bahispavamana mit 4 ajyas, 2. madhyamdina pavamana mit 4 pṛṣṭhas, 3. arbhava pavamana mit agniṣṭoma und 3 ukthas. Darauf folgt der Ṣodaśa (graha-stotra-śastra). 4) vgl. Katy. XII. 5. 20, Āp. XIV. 2. 13.
- 13. Dem Hotr 1) erteilt er (der Brahman) die Aufforderung (dazu) mit (der Formel): "siegreich bist du, der du die Presssteine in Gebrauch genommen hast; dem Indra dich; den Indra fördere" (u. s. w. wie Vait. 17. 4). 2)
 - vgl. Bem. 1 zu Vait. 20, 13.
 Sechszehnter Stomabhaga, vgl. Gop. br. II. 2, 13.
- 14a. (Die Darbringung) des Sodasin(-Schoppens begleitet er) 1) mit (den Strophen): 2) "Indra, erfreue dich" (II. 5. 1—3).
 - 1) hinzuzudenken ist wohl homam annuantrayate brahmā. 2) Dass die ersten drei Strophen des Liedes gemeint sind, schliese ich aus dem Ritual der Chandogas, nach welchem das Stotra beim Sodasin auf SV. II. 302-1 gesungen wird (vgl. Verf. der Ārseyakalpa des Samaveda, Anhang 3 init.).

- 14b. Mit (der Formel): "o Indra, der du den sechszehnten (Schoppen) zu eigen hast, Mächtiger! ¹) Mächtig bist ¹) du unter den Göttern; mache mich mächtig und langlebend unter den Menschen; von der, dir du eingeladen bist, trinke ich eingeladen" (u. s. w., wie oben 19. 16 cf. 17) geniessen sie (den Soma-Rest) je zu zweien, die Sånger zu dreien. ²)
 - 1) Der Text ist wohl so herzustellen: indra sodasinn (ojasrinn) ojasrāms tram deveşc asi. 2) vgl. Laty. III. 1. 23. cf. Drahy. VII. 1. 23. Ferner im Allgemeinen Kāty. XII. 6. 12, Āśv. VI. 3. 19, Āp. XIV. 3. 5—6.
- 15. Wie beim Pravargya 1) (hat das Trinken statt) bei einem Sattra. 2)
 - 1) vgl. Vait. 14. 7 und Sa. 2) d. h. wenn der Sodasin in einem Sattra auftritt.

XXVI.

- 1. Beim Atirātra erteilt er (der Brahman) dem Hotr und den anderen (Hotrakas) die Aufforderung mit (den Formeln): "Oberherr bist du; dem Aushauche dich; den Aushauch fördere" (u.s.w. wie oben 17. 4)¹); "Erhalter bist du; dem Einhauche dich; den Einhauch fördere" (u.s.w.)²); "Schleicher bist du; der Sehkraft dich; die Sehkraft fördere" (u. s. w.)³); "Kraftspender bist du; dem Gehör dich; das Gehör fördere" (u. s. w.).⁴) (so für den ersten Parvāya).
 - Achtzehnter Stomabhaga.
 Neunzehnter Stomabhaga.
 Zwanzigster Stomabhaga.
 Einundzwanzigster Stomabhaga, vgl. Gop. br. II. 2, 14.
- 2a. Die dem Indra geltenden Spenden (von den Soma-Schoppen begleitet er mit passenden Strophen).
- 2b. Nach dem Āśvina(-Stotra und -Śastra begleitet er die Darbringung des) für die Aśvins bestimmten (Opferkuchens mit angemessenem Spruch). 1)
 - 1) vgl. Katy. XII. 6. 8, Ap. XIV. 4. 10.
- 3. Von den Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas) jedesmal die Anfangs-Pādas wiederholend rezitiert er (der Brāhmaṇācchaṃsin, nicht Pāda für Pāda, sondern) Halbstrophe für Halbstrophe (so beim ersten Paryāya); beim zweiten Paryāya die mittleren (Pādas wiederholend); beim letzten Paryāya die letzten (Pādas wiederholend). 1)
 - ¹) vgl. Gop. br. II. 5. 2 (nach Ait. Br. IV. 6. 4 flgg., vgl. Pañc. Br. IX. 1. 4, 16, 19: Āśv. VI. 4. 2—5. Da das Metrum der Paryāyas Anuştubh ist, und mit einer Ausnahme (darauf bezieht sich Āśv. 1, c. 2: hotar ādyām rarjayitrā) alle zu verwendenden Strophen Gayatrī sind, wird das erforderte Metrum durch diese Wiederholung dargestellt. Für den 1. Paryāya z. B. lautet die 1. Stotriya-Strophe: rayam turā tadularthā | indra trāyantaḥ sakhāyaḥ | kaṇrā ukthebhir jarante; sie wird so rezitiert: rayam turā tadidarthā vayam turā tadidarthā (Pause) | indra trāyantaḥ sakhāyaḥ kaṇrā ukthebhir jaranto 3. In dieser Gestalt werden nun auch die Samans im Thagāna (I. 1. 18—I. 2. 10) gegeben.

- 4. "Anruf" ¹) und Ukthasampad ²) (finden bei den Paryāyas) wie beim Morgensavana mit monotoner Stimme (statt). ³)
 - 1) vgl. Vait. 20, 15, 2) vgl. Vait. 21, 5 und Bem. 1 zu 20, 21 a. 3) Lesart und Deutung sind nicht ganz sicher.
- 5. "Wir dich aufmerksam" (XX. 18. 1—3), "wir, Indra, dir ergeben" (XX. 18. 4—6) (sind) Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas). ¹) vgl. Āśv. VI. 4. 10, Śańkh. IX. 9. 1 (abweichend).
- 6. Die (im XX. Buch der Samhitā nach den als Stotriya- und Anurūpa angegebenen Treas) folgenden drei Lieder (machen) immer (vom Sastra Teil aus; in diesem Fall also XX. 19. 20. 1) 21). Das letzte (Lied ist) Pāda-weise (als) Schlussstück (zu rezitieren).
 - AV. XX. 20. 4 gehort nicht, wie auch das Metrum ausweist, zum Sastra (vgl. Āśv. VI. 4. 10: utlamām uddharet). Die Strophe ist gedankenlos vom Diaskenasten aus der Ŗksamhitā mit hernbergenommen.
 vgl. Āśv. l. c., Sańkh. l. c. 2 (zum Teil verschieden).
- 7. "Die wir am Schlusse" (XX. 21. 11) ist die Schlussstrophe und: "von dem im Wasser gesäuberten" (XX. 33. 1) ist der Opferspruch des ersten Paryāya). 1)
 - ¹) Die Reihenfolge der Strophen in der Sambitä ist hier unterbrochen, da die Yajyas alle drei zusammen (XX. 33) gegeben werden, XX. 25, 7 ist doppelt vorhanden!
- S. Beim mittleren (Paryāya erteilt der Brahman dem Hotr und den Hotrakas die Aufforderung) mit (den Formeln): "Trivṛt bist du; dem Trivṛt dieh; den Trivṛt fördere" (u. s. w. wie oben 17. 4) 1); "Pravṛt bist du; dem Pravṛt dieh; den Pravṛt fordere" (u. s. w.) 2); "Svavṛt bist du; dem Svavṛt dieh; den Svavṛt fördere" (u. s. w.) 3); "Anuvṛt bist du; dem Anuvṛt dieh; den Anuvṛt fördere" (u. s. w.) 4)
 - Zweiun Lzwanzigster Stomabhaga.
 Dreiun Lzwanzigster Stomabhaga.
 Funfundzwanzigster Stomabhaga, vgl. Gop. br. 11.
 14.
- 9. (Für den mittleren Paryāya sind im Śastra des Brāhmaṇācchaṃ-sin) "zu dir, o Stier, beim Soma" (XX. 22. 1—3), "dem Herrn der Rinder mit dem Liede" (XX. 22. 4—6) Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas); (nach 26. 6 sind XX. 23—25. 5 Hauptteil des Śastra und Schlussstück). 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c., Śankh. IX. 13. 1—3 (verschieden).
- 10. "Wenn die Streu zum frommen Werke" (XX. 25. 6) ist die Schlussstrophe, "den kräftigen Trunk" (XX. 33. 2) 1) ist der Opferspruch. 2)
 - XX. 25. 7 gehörte eigentlich nicht im Texte der Samhita, da die Yajyās XX. 33 alle zusammen gegeben werden.
 ygl. Āśv. l. c., Śańkh. l. c. 4 (verschieden).

- 11. Beim letzten (Paryāya erteilt der Brahman dem Hotr und den Hotrakas die Aufforderung) mit (den Formeln): "āroha bist du; dem āroha dich; den āroha fördere" (u. s. w. wie 17. 4); ¹) "praroha bist du; dem praroha dich; den praroha fördere" (u. s. w.); ²) "saṃroha bist du; dem saṃroha dich; den saṃroha fördere" (u. s. w.); ³) "anuroha bist du, dem anuroha dich; den anuroha fördere" (u. s. w.) ³)
 - Sechsundzwauzigster Stomabhaga.
 Siebenundzwauzigster Stomabhaga,
 Achtundzwauzigster Stomabhaga.
 Neundundzwauzigster Stomabhaga,
 vgl. Gop. br. II. 2, 14.
- 12. (Für den letzten Paryāya sind im Śastra des Brāhmaṇā-cchaṇsin) "den bei jeder Tat stärkeren" (XX. 26. 1—3), "sie schirren an den falben roten" (XX. 26. 4—6) Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas); (nach 26. 6 sind XX. 27—32 1) Hauptteil des Śastra und Schlussstück.) 2)
 - 1) Die Einteilung der Samhita nach Roth-Whitney's Ausgabe stimmt nicht zum Ritual (Vait. 26. 6), besser aber die Einteilung des Sayana (in Shankar Pandit's Ausgabe), der 27 und 28 als éin Sükta, 29 als éin Sükta und 30—33 als éin Sukta nimmt. Bringt man 33 in Abzug, so bekommt man die erwünschte Dreizahl; XX. 33 gibt die Yājyās zu den drei Paryāyas. Ursprunglich waren sie wohl jede nach der betreffenden Paridhānīyā gegeben, wo sie noch zum Teil zu finden sind (XX 25. 7). 2) vgl. Āśv. l. c., Śankh. 1X. 17. 1—3 (zum Teil versch.).
- 13. "Du hast getrunken von den früheren" (XX. 32. 3) ist die Schlussstrophe, "durch deinen Beistand, Hülfereicher" (XX. 33. 3) ist der Opferspruch. 1)
 - 1) Aśv. l. c., Śańkh. l. c. (verschieden).
- 14. Dem Hoty erteilt er (der Brahman) zum Āśvina-Śastra 1) die Aufforderung mit (den Formeln): "vasuka bist du, vasyasti bist du, veṣaśrī bist du; dem vasuka dich, der vasyasti dich, der veṣaśrī dich; den vasuka fördere, die vasyasti fördere, die veṣaśrī fördere" (u. s. w. wie 17. 4). 2)
 - vgl. Āśv. VI. 5. 1 flgg., Śańkh. IX. 20. 1 flgg.
 Dreissigster bis zweiunddreissigster Stomabhaga, vgl. Gop. br. II. 2. 14. Da Stotra und Śastra dreifach sind, gehören drei Stomabhāgas dazu.
- 15. So (verläuft) der vier Grundformen enthaltende Jyotistoma, 1) ohne den Atyagnistoma.
 - 1) d. h. jyotistoma, ukthya, sodaśin, atirātra.

XXVII.

- 1. Der Vājapeya (findet) im Herbste (statt). 1)
- 1) vgl. Katy. XIV. 1, 1, Ap. XVIII, 1, 1,
- 2. Er enthält durchweg siebzehn. 1)
 - vgl. Gop. br. H. 5. 8, Āp. l. c. 5; er hat 17 Grahas, 17 Stotras, 17 Sastras, vgl. Ārs. kalpa S. 223.

- 3. Die Opferpriester tragen goldne Kränze. 1)
- 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. XIV. 1. 23, Asv. IX. 9. 4.
- 4, 5. Nach Abschluss des Marutvatīya(-Śastra) 1) (erfolgt) die Iṣṭi an Bṛhaspati, welche mit den Ājyaportionen anfängt und mit der Idā schliesst. 2)
 - Das Śastra welches mit dem Madhyam lina pavamana korrespondiert.
 vgl. Aśw. IX. 9. 6—7, Katy. XIV. 2. 26; 5. 19, Ap. XVIII. 2. 17; 6. 10.
- 6. Der Opferherr spricht, wenn ihm geheissen wird den Opferpfosten zu erklimmen: "auf des Gottes Savitr Geheiss will ich das höchste Himmelsgewölbe ersteigen 1)" (und die Strophe): 2) "von dem Rücken der Erde" (IV. 14. 3). 3)
 - Mit éiner IIS. ist wohl roheyam statt ruheyam zu lesen, roheyam hat nl. auch das Gop. br. l. c. ²) Aus Gop. br. l. c. geht hervor, dass wir es mit zwei Mantras, einem vollständigen Yajus und einem Pratīka, zu tun haben. So auch Sayana. Im Ritual weicht Vait, stark vom Brāhmana ab, da nach dieser Quelle das Yajus derasya saritah sara vom Brahman gesprochen wird, wenn er das Rad ersteigt (Vait. 27. 9). ³) vgl. Katy. XIV. 5. 6, Āp. XVIII. 5. 9—13.
- 7. Wenn er denselben erstiegen hat, so blickt er herum mit (der Strophe): "wieviel von dir" (XII. 1. 33). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 5. 11, Ap. l. c. 14-15.
- Sa. Nachdem er heruntergestiegen ist, (blickt er herum) mit (der Strophe): "o Mutter Erde" (XII. 1. 63). 1)
 - 1) vgl. Āp. l. c. 20-6. 2.
- 8b. Die Kleider des Opferpfostens (d. h. mit welchen der Opferpfosten umwickelt gewesen ist) verschenkt er dem Brahman. 1)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 5. 35 (dem Adhvaryu).
- 9. Nachdem er (der Brahman) das auf dem Tīrtha-Wege ¹) (befestigte) Wagenrad bestiegen hat, singt er ²) mit dem Angesicht nach Nordost gewendet (auf dem Wagenrad) sitzend, indem er auf die Rosse und die Wagen, (die den Wetlauf unternehmen werden), blickt, dreimal das Vāji-Sāman ³) (auf der Strophe): "sichtbarlich sind die raschen Renner zum Wettlauf gekommen; auf Gott Savitṛ's Geheiss mögen wir reisige die Himmelswelt gewinnen." ⁴)
 - 1) vor dem Āgnīdhrīya (Laty.), am Utkara (Kāty.). 2) In abhiŋāyati hat die Prap. dieselbe Kraft wie in abhimantrayate: nein Saman über (zn) einer Handlung singen, eine Handlung mit einem Sāman begleiten." 3) vājisāma (so éine HS. und Gop. br.) ist wohl besser als vājasāma (so Garbe). Im Sāmaveda heisst der Gesang: vājinām sāma (zu SV. I. 435, Grāmageyagana XI. 2. 30). 4) vgl. Gop. br. H. 5. 8, Katy. XIV. 3. 12; 4. 1; Āp. XVIII. 4. 8—11, Āśv. IX. 9. 8, Laty. V. 12. 8—18.
- 10. "Das besinge" (XX. 78. 1—3) ist der Stotriya(-Trea zu dem Ajyaśastra des Brāhmanācchaṃsin). 1)
 - Stimmt nicht mit dem Ritual der Chandogas (Ārseyakalpa IV. 7. e, vgl. Anhang 16) überein.

- 11. Er (der Brāhmaṇācchaṃsin) legt (bei diesem Śastra) die Stotriva-(Trcas) des Abhiplava(sadaha) ein. 1)
 - 1) vgl. Vait. 31 17. Die Absicht der Vorschrift ist mir nicht ganz klar.
- 12. Beim mittäglichen (Savana ist der Stotriya-Trca für das Nişkevalya-Sastra des Brāhmaṇācchaṃsin): "Indra, Weisheit bringe uns herbei" (XX. 79. 1—2) (oder): "o Indra, den vorzüglichsten" (XX. 80. 1—2) oder: "auf, diese süssesten" (XX. 10. 1—2). 1)
 - Den zuletzt genannten Pragätha verwenden die Kauthuma-Samavedins zum Prethastotra (Ärs. kalpa l. c.): Abhīvarta zu SV. II. 712—713.
- 13. "Was Neues den Bittenden" (XX. 50) ist der Sāmapragātha (im demselben Śastra).
 - 14. Er legt (bei derselben Gelegenheit) das Ahīnasūkta 1) (XX. 35) ein.
 - 1) Da erst später (31, 19) angegeben wird, welches Sūkta damit gemeint wird, hat es den Anschein alsob die Behandlung des Väjapeya (und des Aptoryāman, vgl. zu Vait. 27, 24, 26) ursprünglich nach dem Gavamayana gefolgt sind aber später (wohl in Anschluss am Gop. br.) früher gestellt worden ist.
- 15. Beim dritten Savana sind für das Uktha(-Śastra des Brāhmaṇācchaṇsin) die Strotriya- und Anurūpa(-Tṛcas): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6) 1) und: "welcher, o Indra, am meisten Soma trinkend" (XX. 63. 7—9).
 - 1) Stimmt nicht mit dem Ritual der Kauthuma-Chandogas überein.
- 16. Nach dem Sodasin (erteilt er, der Brahman) dem Hotr (die Aufforderung zum Abhalten des Sastra) mit (der Formel): "Näbhu bist du, aus siebzehn bestehend 1); Prajāpati bist du; dem Prajāpati dich 2); den Prajāpati fördere" (u. s. w. wie 17. 4). 3)
 - 1) zu lesen: saptadaśaḥ? 2) zu lesen: prajāpataye trā? 3) Siebzehnter Stomabhāga, vgl. Gop. II. 2. 13 s. fin.
- 17. Einige (verrichten beim Vājapeya) den Bṛhaspatisava als Vor- und Nachopfer. ¹)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 1. 2 (S.B.E. XLI, S. XXV), Laty. VIII, 11, 12: bṛhaspati-savenaira purastād upariṣṭāc ca pariyajeteti dhānamjayyaḥ; Śaṅkh. śrs. XV. 18, 1: vājapeyeneṣṭvā bṛhaspatisavaḥ.
- 18. Beim Aptoryāman hält er (der Brāhmaṇācchaṃsin) seine Sastras jedesmal "Embryo machend". 1)
 - 1) d. h. die mit dem Saman korrespondierenden Stotriya- und Anurūpa-Tṛcas zwischen anderen Tṛcas zumhullend," einschliessend, vgl. Eggeling in S.B.E. XLI, S. XX; Āśv. IX. 11. 4, Āṛṣeyakalpa VI. 1. c, vgl. Anhang 38, 39.
- 19. Beim Ājyaśastra (rezitiert er) beiderseitig von (d. h. vor und nach) dem Stotriya(-Tṛca): "den falben den roten schirren sie an" (XX. 26. 4—6), (den Tṛca): "komm' herbei" (XX. 3. 1—3),
- 20. beiderseitig vom Anurūpa(-Tṛca): 1) "schlage alle Feinde ab" (XX. 43. 1—3), (den Tṛca): "komm' her zu uns" (XX. 4. 1—3).
 - 1) sowohl in Sütra 19 wie 20, 22 und 25 regiert abhitah den vorhergehenden Akkus.; der Interpunktionsstrich, den Garbe vor abhitah gedruckt hat, ist zu tilgen. Die Sämavedins stimmen nur so weit den Garbha angeht, mit Vait, überein.

- 21. Das Einlegen wie beim Vājapeya. 1)
 - 1) vgl. Vait. 27. 11.
- 22. Beim mittäglichen (Savana rezitiert der Brāhmaṇācchaṇṣin am Niṣkevalyaśastra) beiderseitig von den Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas): "wenn dir, o Indra, hundert Himmel" (XX. 81. 1—2), "wenn ich, Indra, über so viel als du" (XX. 82 1—2), die (gewöhnlichen) Strotriya- und Anurūpa-(Trcas). 1)
 - 1) Stimmt mit dem Chandoga-Ritual wieder nur so weit den Garbha betrifft, der das Vairupa ist, gesungen auf SV. H. 212-3.—vgl. Āśv. IX. 11. 7-8.
- 23. Nach dem (gewöhnlichen) Sāmapragātha 1) (kommt) als (zweiter) Sāmapragātha: "o Indra, dreifachen Schutz" (XX. 83. 1—2).
 - ¹) sāmapragāthāt gehört ohne Zweifel zu Sūtra 23. Der gewöhnliche Sāmapragatha ist Vait. 22. 11 angegeben. Vgl. ferner Āśv. l. c. 10.
- 24. (Zum selben Śastra) legt er ein: das Sukīrti- und das Vṛṣākapi-Lied (XX. 125 und 126), das Sāma-Lied (XX. 34) 1) und das Ahīna-Lied (XX. 35).
 - Das Samasūkta wird erst spater (33, 12) naher angedeutet, vgl. Bem. 1 zu Vait. 27, 14.
- 25. Beim dritten Savana (rezitiert der Brähmanachamsin zum Ukthasastra) beiderseitig von den Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas): "den schönes erschaffenden zum Beistand" (XX. 57. 1—3), "den starken uns zum Beistand" (XX. 57. 4—6), die (gewöhnlichen) 1) Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas).
 - vgl. Vait, 26. 5. Die Vorschrift stimmt nicht zum Ritual der Kauthuma-Chandogas.
- 26. Das Übrige wie am seehsten Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha-Tage) mit Atirātra. ¹)
 - ¹⁾ Die hier gegebene Vorschrift scheint sich bloss auf die Rezitationsweise (Vait. 32, 14 flgg.) zu beziehen, da alles Weitere schon mitgeteilt ist. Es ist aber auffallend, dass in einem Sutra-Werke nach später zu gebenden Vorschriften verwiesen wird, vgl. Bem. 1 zu Vait. 27, 14.
- 27. Zu den überschüssigen Ukthas erteilt er (der Brahman) dem Hotr und den anderen (Hotrakas) seine Aufforderung mit (den Formeln): "Heranschreiten bist du; dem Heranschreiten dich; das Heranschreiten fördere" (u. s. w. wie oben 17. 4); ¹) "Zusammenschreiten bist du; dem Zusammenschreiten dich; das Zusammenschreiten fördere" (u. s. w.); ²) "Heraufschreiten bist du; dem Heraufschreiten dich; das Heraufschreiten fördere" (u. s. w.); ³) "Heraufschritt bist du; dem Heraufschritte dich; den Heraufschritt fördere" (u. s. w.) ⁴)
 - Dreiunddreissigster Stomabhaga.
 Vierunddreissigster Stomabhaga.
 Funfunddreissigster Stomabhaga.
 Sechsunddreissigster Stomabhaga, vgl. Gop. br. H. 2, 14.

- 28. (Für das überschüssige Ukthaśastra des Brāhmaṇācchaṃsin sind) Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas): "diesen Indra treiben wir an" (XX. 47. 1—3 oder 137. 12--14), "der grosse Indra, der mit Macht" (XX. 138. 1—3), oder die beiden folgenden (Tṛcas). 1)
 - 1) Auffallenderweise kommen nach XX. 138. 3 keine weiteren Treas vor, die hier verwendet werden konnten, vgl. auch Garbe's Bem. z. d. S.; nach Āśv. IX. 11. 21. Śańkh. XV. 8. 10 konnen auch RS. VI. 45. 22—24 und VIII. 45. 21—23 Dienst tun Die Chandogas singen das Märgīyava auf SV. II. 1016—9 = RS. VI. 45. 22—24. Wie ist die Andeutung uttarau rā zu begreifen? Ist sie gedankelos aus einem Rgveda-Texte vom Sūtrakāra herübergenommen, oder hat man anzunehmen, das die Ath. Veda-Saṃhitā (Kāṇḍa XX) hier eine Lucke aufweist? Übrigens vergl. Āśv. IX. 11. 16, 21, Śāńkh. XV. 8. 9 (verschieden).
- 29. Die beiden Sūktas (die in dem Śastra zu rezitieren sind, sind): "herbei nun, ihr Aśvins" (XX. 139—142) 1) und: "diesen euren Wagen" (XX. 143); von dem ersten (Liede rezitiert er) die zehnte 1) (Strophe, also XX. 140. 5) und die zwölfte 1) (also XX. 141. 2) und das (ganze) letzte (Lied) pāda-weise. 2)
 - $^1)$ Also dem Sūtrakara gelten XX. 139—142 als čin Sukta. $^2)$ vgl. Āśv. IX. 11. 16.
- 30. "Süsses enthaltend die Kräuter" (XX. 143. 8) ist die Schlussstrophe, die letzte (XX. 143. 9) ist Opferspruch. 1)
 - 1) vgl. Aśv. l. c., Śańkh. XV. 8, 13, 17, 18 (zum Teil verschieden).

XXVIII.

- 1. Die "Feuer(schichtung)" ist fakultativ bei einem Opfer, das nicht das erste ist. 1)
 - 1) d. h. unternimut man den Agnistoma zum ersten Male, so ist das Agnicayana fakultativ; vgl. Katy. XVI. 1. 2 a (icchatal).
- 2. Bei einer mit Mahāvrata verbundenen 1) (Somafeier) ist sie beständig. 2)
 - ich lese: samahāvrate, also bei einem Dvadašaha oder Sattra.
 vgl. Käty.
 XVI. 1, 2 b.
- 3, 4. Am Phālguua-Vollmond bei einem Sattra oder am Pauṣa-Vollmond, mit Rücksicht auf die Beschaffenheit derselben(?), flüstert er (der Brahman) bei dem für Prajāpati (an diesem Tage) zu verrichtenden Tier (d. h. Bockopfer) nach der das Wort: "entflammt" enthaltenden (Sāmidhenī-Strophe, das Lied): "die Sommer dich, o Agni" (II. 6). 1)
 - Die Übersetzung ist nicht ganz sieher, besonders des Wortes tudgunāmurodhāt.
 Vgl. Šat. Br. VI. 2, 2, 18—22, Katy. XVI. 1, 11, 33—34 und vgl. Eggeling,
 S.B.E. XLI, S. 167 Bem. 1, S. 172 Bem. 1; Āp. XVI. 7, 1—2, Vgl. auch
 Vait. 10, 13, 14 a.

- 5. Mit (dem Liede): "der lebengebend" (IV. 2) (begleitet der Brahman die Darbringung) der "Schnitte" (dieses Opfertieres). 1)

 1) vgl. Āp. XVI. 7. 11.
- 6. Am achten Tage (nach dem unter 3—4 erwähnten Vollmondstage erfolgt) die (Iṣṭi), welche zu der Verfertigung der Feuerschüssel gehört. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 1, Āp. XVI. 1. 1.
- 7. Die (hierbei stattfindende Darbringung) der in acht Tempi geschöpften (Butter begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "mit der Strophe den Gesang" (Kauś. sūtra 5. 7). ¹)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 7, Ap. XVI. 1. 7.
- S. Mit (dem Liede): "um dich herum, o Agni" (VII. 71) (begleitet er) das Umzirkeln des Lehmklosses (d. h. der Stelle wo der Lehm gegraben werden soll). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 22, Ap. XVI. 3. 1.
- 9. Das Berühren desselben mit (der Strophe): "Lehmentsprungen bist du" (Vait. 5. 14). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 26, Ap. XVI. 3. 4.
- 10. Mit (der Strophe): "dich, o Agni" (H. 6, 3) das Niederlegen desselben auf das Lotusblatt. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 27-3. 1, Ap. l. c.
- 11. Mit (dem Liede): "Hir Wasser seid ja" (I. 5) das Begiessen des Klosses mit dem Dekokt") von Paläśa(-Blattern). 2)
 - ¹) palāśaphāņļenā° zu lesen? ²) vgl. Katy. XVI. 3. 16, Āp. XVI. 4. 1.
- 12. Das Verfertigen der Schüssel (aus dem Lehmklosse begleitet er, der Brahman immer,) mit (den zwei Strophen): "dich Erde in die Erde" (XII. 3. 22—23). Nach Bhāgali (findet dies nur statt) bei der erneuten Verfertigung (wenn nl. die erste Schüssel zerbricht). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 3. 26-29; 7. 8-11, Ap. XVI. 4. 5-6.
 - 13. Mit der dritten (Strophe) das Brennen desselben. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 4. 16—19, Ap. XVI. 5. 9—10.
- 14a. Nachdem (am nächstfolgenden Neumondstage) das Neumondsopfer gehalten ist, (begleitet der Brahman) bei der Dīkṣaṇīya(-iṣṭi) auch 1) (die Darbringung) der (Spenden) an Vaiśvānara und Aditi (mit passenden Strophen). 2)
 - auch, d. h. ausser der Darbringung des Opferkuchens an Agni-Visnu, vgl. Vait. 11. 7.
 vgl. Katy. XVI. 4. 28—29, Āp. XVI. 8. 11.
- 14b. Mit (der Strophe): "wenn, o Agni, was auch immer" (XIX. 64. 3) (begleitet er) das Hinzulegen von Brennholz in das in der Schüssel befindliche (Feuer). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 4. 33-44, Ap. XVI. 10. 1-5.

- 15. Mit (dem Liede): "geschärft meine" (III. 19) das Aufnehmen (des Feuers in der Schüssel). 1)
 - 1) vgl. Āp. XVI. 10. (7), 12.
- 16. Mit (dem Liede): "ich habe dich geholt" (VI. 87) das vollendete Aufnehmen. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVI. 5. 16, Āp. XVI. 10. 14.
- 17. Mit (der Strophe): "ab die obere" (VII. 83. 3) das Losmachen der Schlingen (mit welchen die Schüssel getragen wird). 1) vgl. Kāty. XVI. 5. 17.
- 18. Ein Jahr lang 1) trägt er das Feuer in der Schüssel oder auch nur diesen Tag. 2)
 - wohl nur während eines Teils jedes Tages, cf. S.B.E. XLIII. S. XIX.
 vgl. Kāty. XVI. 6. 9, Āp. XVI. 9. 1.
- 19. (Das Lied): "bringe uns herbei" (V. 7) heisst er (der Brahman den Opferherrn) sagen während des im Wagen Fahrens (des Feuers in der Schüssel). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 6. 22, Āp. XVI. 12. 4 flgg. (?).
- 20. Mit (der Strophe): "der Kräuter Keim bist du" (V. 25.7) (begleitet der Brahman) das Hineinschütten der in der Schüssel befindlichen Asche (wenn diese zu stärk zunimmt) ins Wasser. 1)

 1) vgl. Kätv. XVI. 6. 23, Äp. XVI. 12. 11.
- 21. Mit den zwei (Strophen): "mit Reichtum kehre dich hierher" (Kauś. sūtra 72. 14) das Aufnehmen der ausgestreuten Asche. 1) vgl. Kāty. XVI. 6. 30, Āp. XVI. 12. 12.
- 22. Mit (der Strophe): "wiederum dich" (XII. 2. 6) das Hinzulegen der Stücke Brennholz (in das Feuer). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVI. 7. 2, Āp. l. c. 13.
- 23. Am Ende der Weihe (spricht er, der Brahman, die Strophe): "miss aus" (XIII. 1. 27), (wenn) die (Mahā)-vedi und der (Boden für die) Feuer(schichtung ausgemessen werden). 1)
 - 1) Haben wir redyagnim für eine Abkurzung von redyagnimänam zu halten, missverstanden aus Käty., oder, nach 15. 7, redyagnī mimānam (sc. adhvaryum) zu lesen? vgl. Kāty. XVI. 7. 28, Āp. XVI. 7. 2. 5, 8, Baudh. X. 19: 17. 14 flgg.
- 24. Mit (der Strophe): "geht fort, geht auseinander" (XVIII. 1. 55) (begleitet er) das Abkehren (vermittelst des Palāśa-Zweiges) des Gārhapatya (d. h. der Stelle wo der Gārhapatya zu errichten ist). 1) vgl. Kāty. XVII. 1. 3, Āp. XVI. 14. 1.
- 25. Mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1) das Niederlegen der Iṣṭakās des Gārhapatya. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 1. 6, 11, Āp. XVI. 14. 6.

- 26. Mit (der Strophe): "Verbeugung sei dir, o Nirṛti" (VI. 63. 2) (begleitet er) rechtsbehängt, das Niederlegen der Iṣṭakās für Nirṛti. ¹) vgl. Kāty. XVII. 1. 23, Āp. XVI. 15. 8.
- 27. Mit (der Strophe): "welches dir die Götter" (VI. 63. 1) (begleitet er) das in südwestlicher 1) (Richtung) Wegwerfen 1) der Schnur, des Sessels (mit welchen das Ukhya-Feuer getragen worden ist), der Goldplatte (vermittelst welcher der Sessel getragen war) und der Schlingen. 2)
 - ¹) zu nairṛtyām erganze ich disi, und vielleicht ist statt prāsane mit Sāyana prāstān zu lesen. ²) vgl. Kāty. XVII. 2. 4, Āp. XVI. 15. 8—6. 1.
- 28. Nach lem sie ohne umzublicken zurückgekehrt sind, richten sie an den Gārhapatya die an Indra gerichtete (Strophe): "der Niederleger, der Sammler" (X. 8. 42) 1)
 - vgl. Kāty. XVII. 2. 6, Āp. XVI. 16. 5. Das Zitat beim Schol. zu Pāņ. I. 3. 25 kann ebensogut der Maitr. S. (III. 2. 4: 20. 13) wie unserem Sūtra entnommen sein.
- 29. (Hierauf finden die Handlungen statt), deren erste die Prā-yaṇīya(-iṣṭi) ist.
 - also Vait. 13. 2; wie weit die hier gemeinten Handlungen fortzusetzen sind, geht nicht aus dem Texte hervor; die Adhvaryu-Sūtras gehen auseinander. vgl. Kāty. XVII. 2. 7, Āp. XVI. 17. 1—2.
- 30. Mit (der Strophe): "die Pflugscharen schirren sie an" (III. 17. 1) (begleitet der Brahman) das Anschirren des Pfluges. 1)

 1) vgl. Katy. XVII. 2. 8, 11, Āp. XVI. 18 5.
- 31. Die (Strophe): "der Pflug mit der metallenen Schar" (III. 17. 3) (spricht er aus) über dem pflügenden 1) (Adhvaryu). 2)
 - 1) Statt karşamānam ist entweler krsamānam (sc. adhraryum) oder krsyamānam (sc. kselram) zu lesen. 2) vgl. Kāty. XVII. 2. 12—20, Āp. XVI. 19. 2 flgg.
- 32. Die (Strophe): "in den bereiteten Schooss" (III. 17. 2. b. c. d) über dem das Getreide aussähenden (Adhvaryu). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 3. 8, Ap. XVI. 19. 11.
- 33. Mit (der Strophe): "das geborene Brahman" (IV. 1. 1) (begleitet er) das Niederlegen der Goldplatte. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 4. 2, Āp. XVI. 22. 3.
- 34. Mit (der Strophe): "der goldne Keim" (IV. 2. 7) das Niederlegen des goldnen Mannes. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 4. 3, Āp. l. c.

XXIX.

1. Mit (den drei Strophen): "Süsses die Winde" (Kaus. sūtra 91. 1) (begleitet der Brahman) das Besalben der Schildkröte. 1)

1) vgl. Kāty. XVII. 4. 27, Āp. XVI. 25. 1.

- 2. Mit (der Strophe): "des Viṣṇus Taten" (VII. 26. 6) das Niederlegen von Mörser und Stösser. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 5. 3, Āp. XVI. 26. 1—4.
- 3. Mit (der Strophe): "der Bock ja" (IV. 14. 1) (das Niederlegen) des Hauptes des Bockes. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 5. 17, Ap. XVII. 27. 7, 12.
- 4. Immer nach den vormittäglichen Upasads schichten sie die Schichten (der Istakās). 1)
 - 1) vgl. Käty. XVII. 17. 3, Ap. XVI. 35. 8, cf. XVII. 1. 1, 11 u. s. w.
- 5. (Die Strophen): "zur Vṛṭratötung, zur Stärke" (XX. 19. 1), "auseinander uns, o Indra" (I. 21. 2), "wie ein furchtbares Tier" (VII. 84. 3), "Vaiśvānara uns zu Hülfe" (VI. 35. 1) (spricht der Brahman) jedesmal aus über jeder Schichtung (über den ersten vier), wenn dieselbe mit Schutt bedeckt ist. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 7. 1, Āp. XVI. 34. 6.
- 6. (Mit den zwei): "o Agni, die daseienden" (VII. 34. 1—2; VII. 34 und 35 ?) (begleitet der Brahman) das Niederlegen der Asapatna-Iştakās auf die fünfte Schicht. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 7. 15, Āp. XVII. 3. 2.
- 7. Mit den neunundzwanzig 1) Stomabhāga-Formeln (begleitet er das Niederlegen) der Stomabhāga(-Iṣṭakās). 2)
 - 1) Die Stomabhaga-Formeln sind im Vaitanasutra 36 an der Zahl (vgl. 17. 3, 20. 13, 21. 14, 22. 4, 22. 17, 23. 6, 25. 1, 25. 13, 26. 1, 26. 8, 26. 11, 26. 14, 27. 16, 27. 17). Sie werden alle ganz genau so im Gop. br. II. 2. 13-14 aufgezählt; die geringen Abweichungen im Wortlaut kommen wohl nur dem Herausgeber des Brahmana-Textes zu Schulden. Auch die Reihenfolge in Brāhmana und Sūtra stimmt überein, mit éiner Ausnahme. Der 1. Stomabhäga wird zwar im gedruckten Texte des Brähmana am Ende gegeben (vor dem zum Aptoryaman zu verwendenden), aber dies ist, wie mir Frl. Dr. Gaastra berichtet, nur ein Druckfehler. Der einzige Unterschied ist, dass der zum Vājapeva zu verwendende: nābhur asi im Brahmana als 17., wahrscheinlich hier an seiner richtigen Stelle steht (vgl. nābhur asi prajāpatiķ saptudaśaķ). Ausserdem werden die Stomabhāgas verzeichnet im Pañc. br. (I. 9), in der Taitt. S. (IV. 4. 1), im Kath. (XVII. 7), in der Vaj. S. (XV. 6-9), in der Maitr. S. (II. S. S). Die Madhyamdinas haben deren 29 (Sat. Br. VIII. 5. 3. 8 erwahnt als 30. (ekeṣām!): reṣaśrīħ), die Kāṇyas 30 (Vāj. S. Kānva XVI. 2, ed. Weber, S. 487), die Taittirīyakas (vgl. TS. V. 3. 5. 5) und Kathas 31, die Manavas 33, die Kauthumas endlich 35. Mit keiner von diesen Quellen stimmt die Anzahl der Stomabhagas von Gop. br. und Vait. Sūtra überein. Dennoch werden im Vait. (29. 7) 29 Stomabhāgas genannt und ebenso im Gop. br. II. 2. 10: ekānnatrimšat stomabhāgāh. Hier hat offenbar die Tradition der Madhyamdinas ihren Einfluss geltend gemacht. ²) vgl. Kāty. XVII. 7. 16; 11. 9—11, Āp. XVII. 3. 5.
- Sa. Über den Gāyatra(-Iṣṭakās spricht der Brahman die Halbstrophe): "dich, Agni, aus dem Lotos" (Vait. 5. 14); über den Triṣṭubh(-Iṣṭakās): "Agni ist erwacht" (XIII. 2. 46), über den

- Anuştubh(-Iṣṭakās): "zusammen, zusammen" (VI. 3. 4), über den Aticchandas(-Iṣṭakās): "Agni betrachte ich als Hotṛ" (XX. 67. 3). 1) vgl. Kāty. XVII. 12. 5—17.
- 8b. Behandelt 1) (und auch hier zu halten ist das Anumantraṇa) beim Gārhapatva. 2)
 - 1) Statt Garbe's gārhapatya uktham ist zu lesen: gārhapatya uktam. Der Vaitāna-Text den Shankar Paṇḍit kannte, las ebenfalls so (Ath. V. Vol. II, S. 423). Danach soll hier das Vait. 28. 25 gesagte stattfinden, da auch auf dem eigentlichen Agni ein gārhapatyo 'ṣṭeṣṭakaḥ geschichtet wird. 2) vgl. Kāty. XVII. 12. 18 (vgl. Eggeling in S.B.E. XLIII. S. 117).
- 9. (Die zum Anumantrana zu sagenden Strophen) bei der "Wiederschichtung" (sind): "dieser Agni, der Held" (VII. 62.1), "durch welchen Tausend" (IX. 5. 17). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 12. 19.
- 10. Die (Spenden) an Rudra (begleitet der Brahman) mit (den Strophen): "nicht uns, o Götter" (VI. 56. 1), "o Bhava und Śarva habt Erbarmen" (XI. 2. 1), "welche Schlange dir" (XII. 1. 46). 1) vgl. Kāty. XVIII. 1. 1—5, Āp. XVII. 11. 3—5.
- 11. Über den Einschlusssteinen (auf welchen die Spenden dargebracht werden, spricht er): "mein steinernes Schild" (V. 10. 1 oder 1-7?). 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c.
- 12. Nach dem (ins Feuer) Fortwerfen des (als) Opferlöffel (dienenden Arka-Blattes) umgiesst der Ägnīdhra die Schichtung mit (der Strophe): "welche himmlischen Gewässer" (IV. 8. 5). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVIII. 2, 1, Ap. XVII. 12, 4.
- 13. (Die Strophen): "dies, o Wässer, ist euer" (III. 13. 7), "mit des Schnees dich" (VI. 106. 3), "zum Himmel, zum Rohr" (XVIII. 3. 5), "dies der Wasser" (VI 106. 2) spricht der Brahman aus wenn der Frosch, die Avakā-Pflanze und das Rohr von Süden an nach allen den Himmelsrichtungen (über der Schichtung) herübergezogen werden. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVIII. 2. 10—12, Āp. XVII. 12. 7.
- 14. Am Tage vor der Soma-Feier (spricht er über der Spende) der (ersten) Hälfte der in 16 Tempi geschöpften (Butter die Strophe): "der allen Menschen gehörend" (XIII. 2. 26); (über der) der zweiten Hälfte (die Strophe): "er ist unser Vater und Erzeuger" (II. 1. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVIII. 3. 12-13, Ap. XVII. 14. 1-2.
- 15. Mit (dem drei Strophen enthaltenden Liede:) "führe diesen empor" (VI. 5) (begleitet er) das Anlegen der (drei) Stücke Brennholz. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVIII. 3. 14, Āp. XVII. 14. 5.

- 16. (Vom Adhvaryu dazu) aufgefordert flüstert er (der Brahman) das Apratiratha(-Lied) (XIX. 13). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVIII. 3, 17, Āp. l. e. 7.
- 17. Mit (der Strophe) "schreitet mit Agni" (IV. 14. 2) besteigen sie (die Schichtung). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVIII. 4. 1, Āp. XVII. 15. 1.
- 18. Mit (dem eine Strophe enthaltenden Lied): "diese, o Savitr" (VII. 15) (begleitet der Brahman) das Anlegen der (drei) Stücke Brennholz. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVIII. 4. 6, Āp. XVII. 15. 4-6.
- 19. Er flüstert (die Lieder): "vier Hörner"), "besinget" (VII. 82), die drei (Strophen): "Agni, herbei" (III. 20. 2—4), und die zwei (Strophen): "den Aryaman, den Brhaspati" (III. 20. 7—8). 2)
 - Ob ein Sūkta oder eine Rc gemeint wird, ist unsicher, da das Zitat nicht unserer Samhitā entnommen ist. Ich halte es für wahrscheinlich, dass es direkt aus der Vaj. S. stammt; vgl. zu dieser Möglichkeit Bem. 1 zu Vait. 23. 20b, Bem. 1 zu Vait. 24. 5.
 vgl. Kāty. XVIII. 4. 25—26; vgl. z. B. Vāj. S. XVII. 91 und 98 mit den im Vait. vorgeschriebenen Strophen.
- 20. Die (Darbringung der) Väjaprasavīya-Spenden (begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "auf Anregung der Kraft" (VII. 6. 4). 1) vgl. Kāty. XVIII. 5. 4, Āp. XVII. 19. 1—3.
- 21. (Das Lied, die Strophe?): "mich sollen besalben" (VII. 33 oder 33. 1?) heisst er (der Brahman den Opferherrn) flüstern, wenn derselbe gesalbt wird. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVIII. 5. 9—14, Āp. XVIII. 19. 8—10.
- 22, 23. (Mit dem Liede): "die, welche geniessend" (II. 35), den zwei (Strophen): "diesen, Ihr Örter" (VI. 123. 1—2), und (der Strophe): "durch welchen Tausend" (IX. 5. 17) (begleitet der Brahman) die Spenden an Viśvakarman. 1)
 - Dass Garbe's zwei Sütras éinen Satz bilden, geht auch aus Vait. 9. 7 hervor.
 Ich finde diese Spenden nicht in Käty, erwähnt, vgl. jedoch Sat. Br. IX.
 1. 43—51. Nach Äpastamba (XVII. 14. 1) fallen sie fruher, nach dem Sat. Br. bilden sie den Schluss-Akt des eigentlichen Cayana.

XXX.

- 1. Ein (Kṣatriya), der die "Feuerschichtung" vollzogen hat, einer, bei welchem der Soma purgirt oder bei welchem er Erbrechen verursacht hat, wird durch das Sautrāmaṇī(-Zeremoniell zum König) geweiht. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 2, Āp. XVII. 24. 1. XIX. 4. 11.

- 2. (Sie gilt auch) für einen ¹), dem ein Mächtigerer zuvorgekommen ist und der den Vorrang zu erlangen wünscht. ²)
 - 1) Die Genitive machen den Eindruck alsob dieser Satz interpoliert ist. Vielleicht ist aber (S. die Varr.) °śreyūḥ (°śreyūn?) śraiṣṭhyakūmaś ca zu lesen.
 2) vgl. Katy. XIX. 1. 3—4, Āp. XIX. 4. 11—12.
- 3. Nicht einer der (noch) kein Soma-Opfer dargebracht hat, (soll sie verrichten). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 1. 2, Sat. Br. XII. 8. 2. 2.
- 4. Die Işți gilt der Aditi (die Hauptspenden derselben sind daher mit einer an Aditi gerichteten Strophe zu begleiten). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 5. Āp. XIX. 5. 5.
 - 5. Das Tier(-opfer) gilt dem Indra. 1)
 - 1) vgl. Kātv. XIX. 1. 16, Āp. XIX. 5. 3.
- 6. Über der Surā, wenn dieselbe mit den Kräutern gemischt wird, (spricht der Brahman) die Rasaprāśana(-Strophe, V. 2. 3) und (das Lied): "welche braun" (VIII. 7). 1)
 -) vgl. Kāty. XIX. 1. 20. 21, $\bar{\Lambda}$ p. XIX. 5. 8—6. 5.
- 7. Mit (dem Liede): "gereinigt mit des Windes" (VI. 51) (begleitet der Brahman) das Durchseihen (der Surā) für einen, bei dem der Soma purgirt hat. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 2. 9, Āp. XIX. 9. 10.
- S. Für einen, bei dem der Soma Erbrechen verursacht hat, mit (demselben Liede in dessen erster Strophe aber die Worte "nach hinten der Soma") in: "nach vorn der Soma" geändert worden. ¹)
 - $^1)$ vgl. rikptena sc. $s\bar{u}ktena$, sonst wurde es $rikptay\bar{u}$ geheissen haben; vgl. übrigens Kāty. XIX. 2. 10, Āp. l. c.
- 9. Über dem Adhvaryu, wenn dieser (die Milch) läutert, (spricht der Brahman die Strophe): "lass, Adhvaryu, den durch die Steine gekelterten Soma in die Seihe erströmen, läutere ihn für Indra, damit er trinke". ¹)
 - 1) vgl. Katy. XIX. 2. 12.
- 10. Nachdem das (für die Spenden bestimmte) Schmalz geschöpft ist, (spricht er über dem Adhvaryu), wenn er die Milch schöpft, (die Strophe): "wie die Besitzer von Gerste" (XX. 125. 2). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIX. 2. 13, Ap. XIX. 6. 15.
- 11a. Nach der Reinigung der Netzhäute (begleitet der Brahman) mit den vier (Strophen): "ihr beide, o Aśvins, den lieblichen" (XX. 125. 4—7) (die Darbringung) der Milch- und Surā-Schoppen. 1) vgl. Katy. XIX. 6. 20, Āp. XIX. 2. 19.
 - 11b. Von den Surā(-Schoppen) (findet) kein Geniessen (statt). 1) vgl. Kāty. XIX. 3. 14 flgg., besonders 15—17, Āp. XIX. 8. 13, vgl. 3. 3—5.

- 12. Von dem den Āśvins geweihten (Surã-Schoppen erlauben) einige (das Geniessen und zwar) mit (der Strophe):
 - "Den Soma-Trunk, den die Aśvins dem Āsura Namuci (entnahmen) und den Sarasvatī zur Kraft kelterte,
 - Diesen klaren süssen Soma, den König, geniesse ich jetzt". 1) vgl. Kāty. XIX. 3. 10, Āp. XIX. 8. 10.
- 13. Über (dem Rest der Surā), wenn dieser in den mit hundert Löchern versehenen (Krug) ausgegossen wird, (spricht der Brahman die Lieder): "reinigen sollen mich" (VI. 19), "auf dem Berge in den Aragarāṭas" (VI. 69) und (die Strophe): "was auf den Bergen" (IX. 1. 18). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 3. 20, $\bar{\Lambda}$ p. XIX. 3. 6—7.
- 14. Er flüstert (darauf) die zwei (Strophen): "erheben sollen sich" (XVIII. 1. 44—45), (die Strophe): "Ihr auf der Streu sitzenden Väter" (XVIII. 1. 51), (die Strophe): "herbeigerufen uns die Väter" (XVIII. 3. 45) (und die Strophe): "Ihr vom Feuer gekosteten Väter" (ib. 44). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 3. 21, Āp. l. c. 8—10.
- 15. Nach der an die Tier(opfer) für die Aśvins, Sarasvatī, Indra sich anschliessenden Spende an Vanaspati, heisst er (der Brahman den Opferherrn), wenn er gesalbt wird, (die heiligen Worte): om, $bh\bar{u}h$, bhuvah, svah, janat, om! sagen. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 4. 14, Āp. XIX. 9. 13-10. 1.
- 16. Zum Singen des Sāmans (vom Adhvaryu) aufgefordert, singt er (der Brahman) die Saṃśāna(-Sāmans) auf der an Indra gerichteten Bṛhatī-Strophe ¹):
 - "Ein grosses zum Sieg führendes Lied, o Ihr Maruts, singet dem Indra!

Durch welches die das Rta gedeihen machenden das wachsame Licht den Gott dem Gotte erzeugten." ²)

- 1) Die Zufugungen brhatyām und aindryām, die im Sutra überflussig erscheinen, aber in dem aus dem Sat. Br. entlehnten Brähmana (Gop. II. 5, 7) vorkommen und daselbst zur Begrundung des Rituals dienen, deuten darauf hin dass dem Sūtrakāra das Brähmana vorgelegen hat. 2) vgl. Katy. XIX. 5. 1—2, Laty. V. 4. 16, Drahy. XIII. 4. 9.
- 17. Die Anfangsworte (zu jedem Sāman sind): "sie verfertigen dich mit Gebeten", "sie stellen dich her (mit Gebeten)", "sie schärfen dich (mit Gebeten)", "sie haben dich bearbeitet (mit Gebeten)." 1) Läty. V. 4. 18, Drähy. XIII. 4. 12.
- 18. Die Schlussstücke (der vier Sämans sind für einen Brāhmaṇa): "zu vollständigem Ansehen", "zu hervorragendem Ansehen", "zu wahrhaftem Ansehen", "zum Ansehen", ")
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 5. 3, Laty. l. c. 19, Drāhy. l. c. 13.

- 19a. für einen Ksatriya: "zu vollständigem Sieg", "zu hervorragendem Sieg", "zu wahrhaftem Sieg", "zum Siege", 1)
 - 1) vgl, Kāty. l. c. 4, Lāty., Drāhy. ll ce.
- 196. für einen Vaisya "zu vollständigem Gedeihen", "zu hervorragendem Gedeihen", "zu wahrhaftem Gedeihen", "zum Gedeihen." 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 5, Lāty., Drāhy. ll. cc.
- 20. Alle (nl. die Opferpriester, der Opferherr und die Gattin) stimmen in das Schlussstück ein. 1) 2)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 3, Lāty. l. c. 17, Drāhy. l. c. 11. 2) Bem. zu Sūtra 16—20. Die Samans heissen nicht samsyana (so Gop. br. und Vait. Sutra, man vergl. die Varr.) sondern samsāna, bei den Jaiminīvas sāmsāna, vgl. Ārs. br. (Kauth.) II. 28, Ārs. br. (Jaim.) II. 3 (saṃśravaso viśravaso satyaśravasaḥ śravasa iti rāryānām catrāri sāmānīndrasya rā samśānāni). Alle werden gesungen auf SV. I. 258 (= Vait. 30, 16) und sind verzeichnet im Grämageyagana der Kauthumas VII. 1. 21 und 22 (Sāmavela ed. Calc. Vol. I. S. 533-534). Dass die Überlieferung der vier Samans im Grämagevagana der Kauthumas mangelhaft ist, und nur von den Jaiminīvas ungetrübt bewahrt ist, darauf habe ich schon früher hingewiesen (Jaim. Samh., Einl. S. 21). Sie finden sich im Jaim. grāmagevagāna II. 3. 12-15. Die Stobhas (Vait. 30, 17) finden sich im Ārcikapariśista 1, 1, 2 (ed. Calc. Vol. II, S. 222, s. f.), die Nidhanas l. c. 1. (ed. Calc. l. c. p. 520 flg.). Die Reihenfolge der Anfangsworte in Vait, ist unrichtig und statt *rnanti* ist *rinanti*, statt *sisanti* ist *sisanti* zu lesen. Aus der Zitierungsweise dha 3 yitabhih (zerdehnt aus dhitibhih) statt dha 3itābhih schliesse ich, dass der Vaitānasūtrakara dem Grāmageyagāna der Rāṇāyanīyas, nicht der Kauthumas folgt (vgl. Einl. zur Jaim. Samh. S. 11). Die Sütras des Latyavana-Drähvävana lassen sich hier durchgehend vergleichen, da in dem zitierten Stuck das brahmatvam behandelt wird; unrichtig darüber Eggeling in seiner Bem. 1 auf S. 255 von S.B.E. XLIV. — Das Sämansingen wird nur im Ritual des weissen Yajurveda angetroffen, wo es auf dem Ritual der Chandogas beruht und das Ritual der Atharvavedins beruht auf dem des Weissen Yajus, da Gop. br. H. 5. 6-7 dem Sat. Br. entstammt.
 - 21. Nach der Daropferung der Streu ¹) (folgt) das Reinigungsbad, ²)
 ¹) vgl. Hillebrandt, Neuvollmondsopfer S. 169. ²) vgl. Katy. XIX. 5. 11, Ap. XIX. 10. 3.
- 22. Mit (dem Liede): "was, o Götter" (VI. 114) (begleitet der Brahman) das Fortschwemmen des Māsara-Topfes. 1)
 - 1) vgl. Katy. XIX. 5, 13, Ap. XIX. 10, 4, cf. XIX. 4, 7.
- 23. Mit (der Strophe): "wie vom Opferpfosten" (VI. 115. 3) begleitet er das (Fortschwemmen des) Kleides (des Opferherrn). 1) vgl. Käty. XIX. 5. 16, Äp. 1. c. 5.
 - 24. Die Işți der Āmikṣā gilt Mitra und Varuṇa. ¹) ¹¹) vgl. Katy. l. c. 21.
 - 25. Dem Indra vayodhas (gilt) das (Opfer)tier. 1)
 1) vgl. Katy. 1. c. 22, Āp. XIX. 10. 8.
 - 26. Die Isti gilt der Aditi. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 6, Āp. 1. c. 10.

27. Mit (der Strophe): "auch den fern seienden" (III. 3. 2) an deren Schluss der Praṇava (die Silbe 03) anzuhängen und die in einförmigem Tone herzusagen ist, erweisen sie dem in dem Spruch genannten, (der Sautrāmaṇī also,) ihre Verehrung.

XXXI.

- 1. Am elften Tage (derjenigen Monatshälfte, welche) vor dem Māghavollmond (fällt) 1), sollen sie 2), wenigstens siebzehn an der Zahl, wenn sie ein Sattra unternehmen wollen, sich auf die im Brāhmana 3) vorgeschriebene Weise weihen. 4)
 - also vier Tage vor māghī paurņumāsī, vgl. Baudh. XVI. 13: 260. 5: te caturahe purastān māghyai paurņumāsī, vgl. Baudh. XVI. 13: 260. 5: te caturahe purastān māghyai paurņumāsīyai dīkṣante, teṣām ekāṣṭakāyām krayaḥ saṃpadyate; die Dīkṣā-Periode dauert demnach zwölf Tage, vgl. Āp. XXI. 4. 3.
 Der Optativ scheint wieder darauf hinzudeuten, dass dieser Passus einem Brāhmaņa entlehnt ist. 3) Ich sehe nicht auf was sonst als auf Gop. br. I. 4. 1—6 sich dies beziehen konnte. 4) vgl. Kāty. XIII. 1. 2—10, Āp. XXI. 15. 4—6.
- 2. Nur diejenigen (dürfen es unternehmen), die vorher eine Isti 1) dargebracht haben, oder (wenigstens) der Grhapati (d. h. der Veranstalter des Sattra). 2)
 - 1) d. h. ein Soma-Opfer? 2) vgl. Ap. XXI. 2. 1.
- 3. Nachdem sie in dessen (nl. des Gṛhapati) Feuer ihre Feuer zusammengetan 1), opfern sie (in dem aus diesem, allen gemeinsamen, entnommenen Āhavanīya) das dem Prajāpati zu weihende Tier (Bock). 2)
 - vgl. dazu Śat. Br. IV. 6, 8, 3 (S.B.E. XXVI, S. 441.)
 vgl. Kāty, XIII.
 1, 16—17.
- 4. Nachdem er (der Unternehmer des Sattra) am Ekāṣṭakā(-Tage), ¹) (der den Namen): "der Tage Regeler" (führt), einen Kuchen von vier Maass gekocht hat, verbrenne ²) er (am folgenden Morgen) in der Frühe damit Gestrüpp, indem er (das Lied): "dieser Herr der Wolke uns" (VI. 79) hersagend (den Kuchen) den (drei) in den Sprüchen genannten Gottheiten zuweist. ³)
 - 1) d. h. am achten Tage der dunklen Monatshalfte nach Māgha-Vollmond, also am letzten Dīkṣā-Tage. 2) Optativ, zitiert aus Gop. br. II. 4.9, nach der TS. 3) Ich lese statt **deratābhyāṃ mit zwei HSS. **devatābhyāḥ. So wird die Diskrepanz zwischen Vait. und Gop. br. aufgehoben, da in der zuletzt genannten Quelle drei Gottheiten genannt werden: agni, rāyn, āditya. Dass auch zu der Ausführung dieser im Sūtra gegebenen Vorschrift die Bekanntheit mit dem Brāhmaṇa erfordert ist, kann nicht bezweifelt werden: nur aus dieser Quelle, nicht aus dem Wortlaut des Atharvan-Liedes sind die Gottheiten ersichtlich. Ferner vergleiche man, ausser Taitt. S. III. 3.8.4—6, Baudh. XVI. 13: 260. 7 flgg.; XIV. 13: 176. 6 flgg.

- 5. Wenn er (d. h. der vermittelst Heu entflammte Kuchen das Gestrüpp) verbrennt, so wird das Jahr glücklich verlaufen, verbrennt er es aber nicht, dann unglücklich. 1)
 - 1) Gop. br. l. c.
 - 6. Jetzt das Gavāmayana.
- 7. Der erste Monat umfasst einen Eingangstag ¹), einen Caturvinsa-Tag ²), vier Abhiplava(-ṣaḍahas) ³), einen Pṛṣṭhva(-ṣaḍaha). ⁴)
 - vgl. Maśakakalpasūtra (in der Ausg. des Ārṣeyakalpa des Sāmaveda) I. l. a.
 ib. I. 1. b.
 ib. I. 2—7.
 ib. I. 8—9. Zum ganzen vgl. Kāty. XIII.
 1. 2—3, Āp. XXI. 15. 8—11.
- 8. In dieser Weise vier (weitere Monate, aber) ohne Eingangsund Caturvimśa-Tag. 1)
 - 1) vgl. Katy. l. c. 3, Ap. l. c. 12.
- 9. Der sechste (Monat) umfasst drei Abhiplava(-ṣaḍahas), einen Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha), einen Abhijit(-Tag) ¹) und die (drei) Svarasāman (-Tage). ²)
 - $^1)$ vgl. Maś. kalpasūtra II. l. $^2)$ ib. II. 2—4. Zum ganzen vgl. Kāty. l. c. 4—6, Āp. l. c. 14.
- 10. Überschüssig (nicht mitzählend) ist der Mittelpunkt: der Viṣuvant(-Tag). 1)
 - 1) vgl. Maś. II. 5. a, Kāty. l. c. 7, Āp. l. c. 16.
- 11. In umgekehrter Reihenfolge (gestaltet sich) die zweite Hälfte (des Jahres). 1)
 - 1) vgl. Katv. l. c. 13, Ap. l. c. 19.
- 12. Der siebente Monat umfasst die (drei) Svarasāman(-Tage) ¹), den Viśvajit(-Tag ²), einen Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha) und vier Abhiplava(-ṣaḍahas). ³)
 - 1) und zwar in umgekehrter Reihenfolge, Maś. II. 5. 6. 2) vgl. Maś. II. 6. 3) vgl. ib. II. 7. Zum ganzen vgl. Käty. l. c. 14, Āp. l. c. 20—23.
- 13. In dieser Weise vier (weitere Monate), aber ohne Svarasāman(-Tage) und Viśvajit(-Tag).
- 14. Der zwölfte Monat umfasst zwei Abhiplava(-ṣaḍahas), den Āyuṣ(-Tag) 1), den Go(-Tag) 1), den Daṣarātra mit ansteigenden Stoma(-Zahlen) 2), den Mahāvrata(-Tag) 3) und den Ausgangstag. 4)
 - 1) vgl. Maś. II. 8-9 (garāynṣū bedeutet: āynṣ und go).
 2) vgl. Ārṣeyakalpa,
 Anhang 4 a-4 k.
 3) vgl. Maś. II. 10. a.
 4) vgl. Maś. II. 10. b. Katy. XIII.
 2. 16, Āp. XXI. 16. 1-3. Zu Vait. 31. 7-14 vgl. Gop. br.
 I. 4. 9-10 und Ārṣeyakalpa Einl. S. XXIV.
 - 15. Dieses besagt ein Śloka:
 - "Zwei Atirātras, hunderdundsechs Agnistomas, zweimal hunderdundzwanzig Ukthyas,
 - Zwölf Sodasins: (das sind) sechszigmal sechs Tage, dazu der Visuvant(-Tag)." 1)
 - 1) also: $2 + 106 + (2 \times 120)$ 240 + 12 = 360. Der Śloka auch Gop. br. I. 5. 23.

- 16. Im Caturviṃśa(-Tage) ist der Stotriya(-Tṛca) des Ajya(śastra für den Brāhmaṇācchaṃsin): "dem Indra die Sänger ein lautes" (XX. 38. 4—6) oder: "Indra, komm' herbei, du Hellleuchtender" (XX. 84). ¹).
 - 1) vgl. Aśv. VII. 2. 3, Śāńkh. XII. 1. 3, Maś. I. 1. b. Die Bahvrcas haben den erst-, die Chāndogas den letzterwähnten Stotriya.
- 17. Er legt die dem Abhiplava(-ṣaḍaha) vom dritten Tage an zukommenden (Stotriya-Tṛcas des Ājyaśastra) ein. 1)
 - 1) vgl. Aśv. l. c. Maś. I. 4-7 (unter den Ajyas).
- 18. Die Bārhatapragātha-, ¹) Stotriya- und Anurūpa(tṛcas) zum Pṛṣṭha(śastra ²) des Brāhmaṇācchaṇṣin an demselben Tage sind): "besinge den Freigebigen" (XX. 51. 1—2), und: "den berühmten Freigebigen" (XX. 51. 3—4) oder: "nichts andres saget her" (XX. 85. 1—2) und: "wenn dich auch die Leute hier" (XX. 85. 3—4). ³)
 - vgl. Vait 22. 9. 2) prythaśastra ist uneigentlich gesagt für: das mit dem prythastotra der Chandogas übereinstimmende Śastra, also das niskevalyaśastra (des Brāhmaṇācchaṃsin).
 vgl. Āśv. VII. 4. 3, Maś. I. 1. b (die Chandogas auf XX. 85).
- 19. Er legt das Ahīna(-Lied): "ihm, dem kraftvollen starken" (XX. 35) ein. 1)
 - 1) vgl. Aśv. VII. 4. 8.
 - 20a. Desgleichen beim Abhijit, Visuvant, Visvajit und Mahāvrata.
- 206. Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) für das Uktha(-śastra des Brāhmaṇācchaṇṣin am Caturviṇṣśa-Tage sind): "welcher einzig verteilt" (XX. 63. 4—6) und: "welcher, o Indra, am meisten Soma trinkend" (XX. 63. 7—9). 1)
 - 1) Ich vermute, dass Garbe's 20. Sūtra zwei Satze enthalt, da die genannten Tage, wenn sie im Gavāmayana auftreten, nicht Ukthyas, sondern Agnistomas sind. Übrigens verwenden die Chandogas einen anderen Trca zum 2. Ukthastotra.
- 21. Im Abhiplava(-ṣaḍaha sind) die sechs (Lieder anfangend mit): "komm' her, wir haben dir ja gekeltert" (XX. 38—43) (aber) ohne Āraṃbhaṇīyā und Schlussstück ¹), die Stotriya(-Tṛcas) für das Ājya-(-śastra jedes Tages, für den Brāhmaṇācchaṃsin). ²)
 - 1) Sükta 39, welches nach Vait. 35. 10—11 Ārambhaṇṇa und Paryāsa gibt, fällt also hier aus. 2) vgl. Āśv. VII. 2. 3, Śańkh. XII. 1. 4, Maś. I. 4—7 (unter den Ājyas). Die Reihenfolge der Strophen in XX. 40 weicht ab von der von den Aitareyins und Kauthumas gegebenen; die Strophen der Kausātakins sind auch verschieden. Auch die Reihenfolge der Strophen von XX. 42 ist in allen Quellen eine andere, wo sie statt 1. 2. 3: 3. 2. 1 ist. Ich sehe nicht, weshalb der Bearbeiter des XX. Buches diese Änderung angebracht hat. Übrigens stimmen die Stotriyas der Atharvavedins genau mit den von den Kauthuma-Chandogas für den Abhiplava vorgeschriebenen überein.
- 22. (Die Lieder): "zur Feindesbesiegung, zur Stärke" (XX. 19), "unseren feurigsten zur Hülfeleistung" (XX. 20), "herbei zu uns,

- o Indra, mir zugewandt" (XX. 23), "komm' her zu unserem gekelterten" (XX. 24), "wenn ich, Indra, gleich wie du" (XX. 27) und (die Strophe): "gleich der lustigen Wasserwelle" (XX. 28. 4 oder 39. 5) legt er an jedem Tage des Şaḍaha als (avāpasūkta) ein. 1)
 - 1) Entsprechendes in den Hotrsütras habe ich nicht gefunden. Freilich auch der Wortlaut ist unsicher, da Garbe's Lesart iti treān ārapati rein konjektural ist, die HSS. lesen: ity reārapati. Einstweilen ziehe ich vor ity ream ārapati, wobei dann ream nur auf das letzte Zitat Bezug hat.
- 23. (Das Lied): "ihn den wundertätigen widerstandskräftigen" (XX. 9) ist Stotriya- und Anurūpa(-Tṛca) des Pṛṣṭha(-śastra des Brāhmaṇācchaṇṣin im Abhiplavaṣaḍaha, und zwar an den ungeradzahligen: 1. 3. 5. Tagen),
- 24. (das Lied): "besinge den freigebigen" (XX. 51) an den geradzahligen (
: 2. 4. 6. Tagen). $^{\rm 1})$
 - 1) Die Sütra 23—24 gegebene Vorschrift, welcher im Chandoga-Ritual entsprechen wurde: nandhasasyaite (oder besser syaitanaudhase) viparyāsam, weicht sehr auffallend von der Überlieferung der Chandogas ab; nur für den 1. und 2. Tag stimmt sie damit überein.
- 25. Von den Sampāta(-Liedern): "Indra der Burgzerbrecher überwand den Dämon durch Lieder" (XX. 11), "der allein von den Menschen anzurufen ist" (XX. 36), "der wie ein furchtbares Tier mit scharfen Hörnern" (XX. 37) legt er (der Brähmanācchamsin während des Abhiplavaṣadaha) Tag für Tag (wechselweise) je eines ein. Gleichfalls beim Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha), an den Chandoma(-Tagen) und am zehnten (Tage des schliessenden Daśarātra). 1)
 - vgl. Gop. br. H. 6. 1 (S. 161, Z. 4, v. u.), Ait. Br. VI. 19. 3, Haug. Ubers. des Ait. Br. S. 409; Asv. VII. 5, 20—21.
- 26. An den mittleren (d. h. 2. bis 5. Tagen des Abhiplavaṣaḍ-aha ¹) sind) die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zu dem Uktha (-sastra des Brāhmaṇācchaṃsin): "fürwahr ein Held bist du" (XX. 60—62). ²)
 - 1) die ja Ukthyas sind. 2) vgl. Āśv. VII. 8. 2, Śankh. XII. 12. 1, 7. 12. Also für den 2. Tag: XX. 60; für den 3.: XX. 61; für den 4.: XX. 62. 1—4, für den 5.: XX. 62. 5—10. Die Stotriyas stimmen nicht mit dem Ritual der Chandogas überein.
- 27a. Am sechsten (Tage) des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha) legen sie ¹) bei den (ersten) zwei Savanas vor den Prasthitayājyās die Parucchepa(-Strophen) ein: "der Kelterer erlangt die Wohnung des Reichtums" (XX. 67. 1—3) und: "bei allen Kelterungen treiben sie dich an" (XX. 72. 1—3). ²)
 - nl. die bei den Prasthitayājas beteiligten, hier also: brāhmaṇācchaṃsin, potr und āgnīdhra: XX. 67. 1—3 fur das prataḥṣayana, XX. 72. 1—3 fur das madhyaṇdinasayana.
 vgl. Gop. br. II. 6. 10 (med.), mit den Schlussworten des Sūtras genau übereinstimmend, Ait. Br. V. 10 (vgl. Haug's Übers. S. 336), Āśv. VIII. 1. 2—4, Śańkh. X. 7. 7, 11 (?).

- 27b. Nach den Rtuyājyās (legen sie 1) jeder eine der folgenden vier Strophen ein): "mit den Opfern euch verbindend, mit scheckigen Stuten und Speeren" (XX. 67. 4-7). 2)
 - 1 nl. die bei den Rtuyājas beteiligten, der Reihe nach hier also: potr (XX. 67. 4), āgnīdhra (l. c. 5), brāhmaṇācchaṃsin (l. c. 6), und wiederum potr (l. c. 7), vgl. CH. § 150. 2) vgl. Āśv. VIII. 1. 8, Gop. br. II. 6. 10: tasmād rymebhya ecādhi (so zu l.) presitavyam, rgmebhyo 'dhi vaṣaṭkṛtyam.

XXXII.

- 1. Im (Pṛṣṭḥya-)ṣaḍaha (sind) die Stotriya(-Tṛcas) für das Ājya-(-śastra des Brāhmaṇācchaṃsin aller sechs Tage dieselben wie beim Abhiplava(-ṣaḍaha) 1); für die beiden ersten (Tage sind) das eingelegte Stück und die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) des Pṛṣṭha(-śastra 2) des Brāhmaṇācchaṃsin dieselben). 3)
 - 1) also wie 31. 21; so auch die Chandogas. 2, vgl. Bem. 2 zu 31. 18. 3) also wie 31. 22 und 23—24. Vgl. Āśv. VII. 2. 3, Śānkh. XII. 2. 4.
- 2. Am dritten (Tage des Pṛṣṭḥyaṣaḍaha ist der Āvāpa, d. h. das einzulegende Stück, beim Ājyaśastra) das fünfstrophige: "in den Kämpfen sei siegreich" (XX. 19. 6—20. 3).
- 3. Am vierten (Tage) die neun (Strophen): "des vielgepriesenen mit hundert Weisen" (XX. 19. 4—20. 6).
- 4. Am fünften (Tage) die fünfzehn (Strophen): "wenn ich, o Indra, gleich wie du" (XX. 27—29).
- 5. Am sechsten (Tage) die einundzwanzig: "dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede" (XX. 92). 1)
 - 1) zu 2—5. Die entsprechenden Vorschriften aus den Hotr-Sütras habe ich nicht aufgefunden. Der Zuwachs der Ävapa-Strophen beabsichtigt offenbar die von den Sängern bei den Stotras erwünschte Strophenzahl darzustellen, da der 3. Tag saptadaśa ist (12+5), der 4. ekavináa (12+9), der 5. trinava (12+15), der 6. trayastrináa (12+21).
- 6. Für den dritten Tag und die folgenden Tage 1) (des Pṛṣṭḥyaṣaḍaha sind) die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zum Pṛṣṭha(śastra des Brāhmaṇācchaṇṣin die Strophen, deren erste aufängt): "wir ja die den Soma besitzen" (XX. 52—57. 6). 2)
 - die für den 1. und 2. Tag sind schon angegeben in 32. 1. 2) vgl. Āśv.
 VII. 4. 3, Śāńkh. XII. 4. 4. Die Angabe des Vait. stimmt mit dem Ritual der Chandogas uberein.
- 7. Am vierten (Tage legt der Brähmanacchamsin zu demselben Sastra) vor dem Sampata-Lied 1) die sechs (Strophen ein, deren erste anfängt): "dir alle diese Kelterungen, Held" (XX. 73), die (ersten) drei halbstrophenweise. 2)
 - purastāt saṃpātāt ist zu lesen. Zu den Sampātasūktas vgl. Vait. 31. 25.
 sodass im Ganzen neun Strophen, drei Treas entstehen, wohl wieder damit die erwünschte Strophenanzahl entstehe. vgl. Āśv. VII. 11. 34—38.

- Sa. Am fünften (Tage legt der Brāhmaṇācchaṃsin) das siebenstrophige Pankti(-Lied ein): "wenn wir dir immer, wahrhafter Somatrinker" (XX. 74). 1)
 - 1) vgl. Āśv. VII. 11. 39.
- 8b. Jedesmal nach zwei Pādas absetzend schliesst er den fünften an, oder nach drei absetzend (schliesst er) die letzten zwei (an). 1)
 - 1) Die eigentliche Absicht ist mir nicht recht deutlich; jedenfalls sollen aber mit den sieben Strophen drei Treas (15 Strophen) gemacht werden.
- 9a. Am sechsten Tage (legt der Brāhmaṇācchaṇṣin immer zu demselben Śastra das Lied ein): "es haben dich bestürmt zu Paaren die Hülfesuchenden" (XX. 75). 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c. 40.
- 9b. Von den sieben Pādas rezitiert er jedesmal einen, setzt ab und schliesst zwei (Pādas) an; dann setzt er nach zweien ab und (schliesst) die (letzten) zwei an. 1)
 - ¹) Offenbar sollen aus den drei Strophen sieben Tras hergestellt werden; sapta gehört zur zweiten Halfte von Sütra 9.
- 10. und das achtstrophige (Lied): "der im Holze ist oder auch nicht ist niedergesetzt und sich 's gefallen liess" (XX. 76). 1)
 - 1) vgl. Āśv. VII. 12. 1, Gop. br. II. 6. 2 init.
- 11. An den mittleren (Tagen des Pṛṣṭhyaṣaḍaha ¹) sind) die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zu dem Uktha(śastra des Brāhmaṇā-cchaṇṣin dieselben) wie beim Abhiplaya(ṣaḍaha). ²)
 - also an den 2. 3. 4. und 5. Tagen, welche ja Ukthyas sind.
 also wie Vait. 31. 26 angegeben.
- 12. Am sechsten (Tage des Pṛṣṭḥyaṣaḍaha sind Stotriya- und Anurūpa-Tṛcas für das Ukthaśastra des Brāhmaṇācchaṃsin) die zwei (folgenden) aus Halbstrophen bestehenden (Strophen, die) Pāda für Pāda (zu nehmen sind): "diese Welten nun wollen wir gedeihen lassen" (XX. 63. 1 und 2 a b) 1) und: "wie die Götter kamen, nachdem sie die Asuras getötet" (XX. 63. 2 c—3). 1)
 - oder auch XX. 124. 4—6; vgl. Gop. br. II. 6. 12 init., Asv. VIII. 3. 1, Sankh. XII. 12. 14. Die Angabe stimmt mit dem Ritual der Chandogas uberein, vgl. Mas. I. 9. c. in Vergl. mit Anhang 4. f. s. fin.
- 13. (Zu demselben Sastra legt der Brāhmaṇācchaṇṣin) das Sukīrti (-Lied ein): "fort unsere Feinde, freigebiger Indra, nach vorne" (XX. 125), die vierte (Strophe desselben sagt er) halbstrophenweise. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 6. 12, Āśv. VIII. 3. 2—3, Śāńkh. XII. 13. 1. Die Anfangsworte dieses Liedes in der Ath. S. weichen von allen anderen Überlieferungen ab.
- 14. (Darauf) das Vṛṣākapi(-Lied): "das Keltern haben sie ja aufgegeben" (XX. 126), Pāda für Pāda absetzend, ohne eine Pause

zum Einatmen zu machen; nach dem zweiten Pāda jeder (Strophe) setzt er ab; im dritten Pāda jeder (Strophe) nimmt er mit dem zweiten und letzten Vokal und in den beiden (o-Reihen), welche mit den eben genannten Vokalen anheben, den Nyūnkha und Ninarda vor, und schliesst darauf das (letzte) Pāda-paar an. 1)

- 1) vgl. Gop. br. II. 6. 12, Āśv. VII. 11. 9-11. Ich bin über die Interpretation dieser Stelle ganz unsicher und nahm bloss Garbe's Übersetzung über.
- 15. Im Nyūnkha und im Pratigara tritt beim ersten, vierten, achten und zwölften (o) Plutirung ein; im Ninarda beim ersten und dritten, der mittlere ist svaritiert.
 - 16. Zum Beispiel:
- 17. vi hi sotor asṛkṣata nendram devam amamsata | yatros o o os oooos oooos madad vṛṣākapos oos aryaḥ puṣṭeṣu matsakhā viśvasmād indra uttarom | parā hīndra (u. s. w.).
- 18. Im Pratigara: os ooos oooos oooos | . Für den Ninarda ist der Pratigara: madetha madaivos oosthāmo daiva. 1)
 - 1) Āśv. l. c.
- 19. (Darauf legt er ein): das Kuntāpa(-Lied): "höret, ihr Leute, auf dieses" (XX. 127, 128) halbstrophenweise; (nur) die ersten vierzehn (Strophen) Pāda für Pāda trennend. ¹)
 - vgl. Gop. br. II. 6. 12 (pragrāham śamsati, rigrāham, Ait. Br. VI. 32. 5),
 Āśv. VIII. 3. 7—13, Śāńkh. XII. 14 17. 2.
- 20. (Darauf) das Aitaśapralapa(-Lied): "diese Stuten springen heran" (XX. 129—132), Pāda für Pāda trennend; jedesmal zum Schlusse des letzten Pādas dieser (Strophen) macht er den Pranaya. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c. 13 (Ait. Br. VI. 33, 14), Asv. VIII. 3, 14-17.
- 21. (Darauf) die Pravalhika(-Strophen): "angespannt sind die zwei Kiraņa" (XX. 133). 1)
 - $^{1})$ vgl. Gop. br. l. e., Āśv. VIII. 3, 18, Śańkh. XII. 22.
- 22. (Daraut) die Pratirādhas: "hier vorne, hinten, oben, unten" (XX. 134); er fügt (sie) nicht an (?). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. VIII. 3. 20, Śāńkh. XII. 23. 1.
- 23. (Darauf) die drei Ājijňāsenī(-Strophen): "mit "Bhuj" ist er herangekommen" (XX. 135. 1—3). 1)
 - ¹) vgl. Gop. br. l. c., Aśv. l. c. 22, Śāńkh. XII. 23, 2. Wie es scheint hat Vait. die Ajijñaseńs mit den Pratiradhas verwechselt.
- 24. Für die Pravalhikās und die folgenden (Λ bschnitte) gibt es fünfzehn Pratigaras (und zwar):
- 25. "dundubhim āhananābhyām jaritar othāmo daiva; kośabile (jaritar othāmo daiva); rājani granther dānam (j. o. d.); upānahi pādam (j. o. d.); uttamān janimān janyān (j. o. d.); uttamān janin vartmanyāj (j. o. d.); alābuni (j. o. d.); pṛṣātakāni (j. o. d.); aśvat-

- thapalāśam (j. o. d.); pipīlikavato (j. o. d.); śvaso (j. o. d.); vidynj (j. o. d.); śva (j. o. d.); parņaśado (j. o. d.); gośapho jaritar (othāmo daiva)", für die vorangehenden (Strophen) und die vorangehenden (Formeln) (XX. 133, 134, 135. 1—3, vgl. in Shankar Paṇḍits Ausg. XX. 135 1—3). 1)
 - 1) vgl. Āśv. VIII. 3. 19, 21.
- 26. (Darauf) den Atīvāda: "aus einander sind die Götter gegangen" (XX. 135. 4). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. VIII. 3. 23, Śānkh. XII. 23. 4. (Gop. ativāda, Vait. (wie Kaus.): atīvāda (ist so auch im Gop. zu schreiben?).
- 27. Die beiden Pratigaras dazu sind: "patnī yadṛśyate (sic) jaritar (othāmo daiva)" und "hotā viṣṭīmena jaritar (othāmo daiva)" (XX. 135. 5 in Shankar Paṇdits Ausgabe).
- 28. (Darauf) das Devanītha(-Lied): "die Ādityas, o Lobpreiser" (XX. 135. 6—10), nach der Weise des Aitaśapralāpa. 1)
 - also wie Vait. 32. 20 angedeutet. vgl. Gop. br. l. c. 14, Aśv. l. c. 25, Śańkh. XII. 9. 1—5.
- 29. Die Pratigaras (dazu sind) abwechselnd: "om ha jaritar" und "tathā ha jaritar".
- 30. (Darauf) die Bhūtecchadas(-Strophen): "Du, o Indra, verleihe Schutz" (XX. 135. 11—13). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. l. c. 27, Śāńkh. XII. 16. 4-5. 3.
- 31. (Darauf) die Āhanasya(-Strophen): "wenn von dieser engspaltigen" (XX. 136) in der Weise des Vṛṣākapi(-Liedes). 1)
 - 1) also wie Vait. 32. 14 flgg. vgl. Gop. br. l. c. 15, Āśv. VIII. 3. 28, Śańkh. XII. 24. 1—8.
- 32. Pratigara (für den Nyūnkha ist hier) der i-Vokal, für den Ninarda: kim ayam idam āho3 oo3thāmo daiva. 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c. 31, Śańkh. l. c. 6.
- 33. (Darauf die Strophe): "des Dadhikrāvan habe ich gedacht" (XX. 137. 3) halbstrophenweise; die Pāvamāna(-Strophen): "der süsse Soma" (XX. 137. 4-6); (die Strophen): "es tauchte der Tropfen in den Somareichen" (XX. 137. 7—9) Pādaweise. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 6. 16, Āśv. VIII. 3. 32—33, Śāńkh. XII. 25. 1—2.
- 34. Die letzte (Strophe) dieses (Trca) verwendet er als Schlussstrophe oder auch die ständige. 1)
 - 1) In diesem Falle also nach Vait. 25. 11. vgl. Āśv. VIII. 8. 34.
- 35. Den an Indra gerichteten Jagatī(-Tṛca) ¹) lassen einige fort; andere nehmen den an Indra-Bṛhaspati gerichteten (Tṛca) ²) als letzten, aber nachdem sie auch den an Indra gerichteten Jagatī-(Tṛca) ¹) rezitiert haben. ³)
 - Welcher Trea damit gemeint wird, bleibt mir einstweilen unklar.
 nl. XX.
 137. 7—9.
 Garbe's Auffassung dieses Sūtra scheint mir wegen der Stellung des va nach antyam nicht zu verteidigen. vgl. Gop. br. II. 6. 16.

XXXIII.

- 1. In dem neuntägigen Abschnitt ¹) (gehen) der Abhijit-, Viṣuvant- und Viṣvajit(-Tag) wie der Caturviṇṣa(-Tag) ²) aber ohne den Uktha; die dem Abhiplava(ṣaḍaha) zukommenden (Stotriyatṛcas) jedoch (legt er) alle (ein). ³)
 - 1) Im Vorhergehenden sind vom Gavāmayana die Abhiplava- und Pṛṣṭḥyaṣaḍahas behandelt. Es sind jetzt die neun Tage an der Reihe, die den Mittelpunkt der Jahresfeier ausmachen: abhijit, 3 svarasamans, viṣuvant, 3 svarasāmans und viśvajit. 2) also wie Vait. 31. 16—19. 3) Diese Vorschrift bezieht sich offenbar auf Vait. 31. 17. vgl. Āśv. VIII. 5. 9; 7. 2.
- 2. Die Stotriya(-Tṛcas) für das Ājya(-śastra des Brāhmaṇācchaṃsin jedoch an den genannten Tagen sind): "zu dir, o Stier, beim Soma" (XX. 22. 1—3) ¹), "empor zu dem Gabenberühmten" (XX. 7. 1—3) ²). "sie schirren an den falben roten" (XX. 26. 4—6). ³)
 - 1) für den Abhijit. 2) für den Vişuvant. 3) für den Vişvajit. Die Angaben stimmen mit dem Ritual der Chandogas überein, Mas. II. 1, II. 5, a, II. 6.
- 3. An den Svarasāman(-Tagen sind die Stotriyatreas zum Ājya-śastra): "komm' her, wir haben dir gekeltert" (XX. 38. 1—3), "dem Indra laut die Sänger" (XX. 38. 4—6), "mit Indra vereint erscheinest du" (XX. 40. 1—3). ¹)
 - 1) Stimmt mit dem Chandoga-Ritual (Maś. II. 2-4) überein.
- 4. Das übrige (Ritual für den Brāhmaṇācchaṇṣin zu den Svara-sāman-Tagen ist dasselbe) wie (das von den) drei Tagen des Abhiplava(-ṣaḍaha), vom zweiten an. 1) Das einzulegende Stück umfasst jedoch nur fünf Strophen. 2)
 - 1) also wie der 2. 3. und 4. Tag des Abhiplava, vgl. $\bar{\Lambda}$ śv. VIII. 5. 10. 2) vgl. Vait. 31. 25; hier nur fünf, weil alle Svarasamans saptadaśa sind: 12~+~5.
- 5. Am Viṣuvant(-Tage), dessen (erstes) Pṛṣṭha(-Stotra) auf Sūrya-(-Strophen) 1) gesungen wird 1), (sind) die sechs Stotriya(-Tṛcas 2) für das Ājyaśastra des Brāhmaṇācchaṇṣin): "herauf den Jātavedas" (XX. 47. 13—49. 3).
 - 1) nl. auf SV. 11. S03-5 = RS. X. 170. 1-3, vgl. Maś. II. 5. a, in Gegensatz zu Vait. 33. 1. 2) Es ist wohl zu lesen; sat stotriyāḥ statt Garbe's sat stotriyaḥ. Es ist mir freilich unbegreiflich, weshalb in diesem Falle sechs Stotriyas zu verwenden sind.
- 6. Die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zum Pṛṣṭha(-śastra, bei derselben Gelegenheit sind): "das leuchtende Antlitz der Götter hat sich erhoben" (XX. 107. 14—15) und "das ist der Sonne Göttlichkeit, das ihre Grösse" (XX. 123); oder: "fürwahr gross bist du, o Sonne" (XX. 58. 3—4) und: "gleichsam bei der Sonne befindend" (l. c. 1—2); oder: "Indra, Weisheit bringe uns herbei"

- (XX. 79) 1) und: "Indra, das Vorzüglichste bringe uns herbei" (XX. 80) oder auch die gewöhnlichen. 2)
 - Auf diesem Trea singen die Chandogas ihr rikarnam sāma, Maś. II. 5. a.
 zu vergl. ist wohl Vait. 33. 1.
- 7. In der zweiten Hälfte ¹) (legt der Brāhmaṇācchaṃsin) nach dem Anurūpa(-Tṛca) die Yoni(-Strophen) des Naudhasa- und des Śyaita(-sāmans ein, nl.): "ihn, den wundertätigen, widerstandsfähigen" (XX. 49. 4—5) und: "besinge den freigebigen" (XX. 51. 1—2).
 - 1) utture pakṣe: in der Jahreshälfte nach dem Viṣuvant-Tage, dann kann nur die Rede von den avṛtta-svarasāmans sein. Wenn aber utture pakṣe nicht im Texte gehört, so ist die Rede noch immer vom viṣuvant sauryapṛṣṭha. Dafur scheint Āśv. VIII. 6. 16 zu sprechen, wo genau dieselbe Vorschrift fur den Viṣuvant gegeben wird.
- S. Nach Belieben (legt er bei derselben Gelegenheit) die beiden Liederstücke (ein, welche anfangen mit): "des Vaiśvānara Abbild ist oben der Himmel" (also VIII. 9. 6—26) und: "leuchtend, aufmerkend, gewaltig ist der schöngeflügelte" (XIII. 2. 32—46). ¹)
 - 1) In den Hotrsütras nichts Entsprechendes.
- 9. Am Viśvajit(-Tage), wenn dessen (erstes) Pṛṣṭha(stotra) auf Vairāja(-Strophen) gesungen wird ¹), (sind) für das Pṛṣṭha(śastra des Brāhmaṇācchaṇsin) Stotriya- und Anurupa(-Tṛcas) die Bārhata ²) (-Pragāthas): "wenn dir, o Indra, hundert Himmel" (XX. S1) und "wenn, o Indra, über soviel als du" (XX. S2). ³)
 - und er nicht, nach Vait. 33. 1, dem Caturvinnsatage folgt.
 Ich nehme bürhatan aus Garbe's Sütra 10 in Sütra 9.
 In diesem Falle wird das 3.
 Prythasastra (des Brahmanacchamsin) auf dem Vairūpasaman (SV. II. 212—3) gesungen, dessen Yoni = AV. XX. 81 ist. Die Vorschrift stimmt also, soweit den Stotriva betrifft, mit dem Ritual der Chandogas überein, Mas. II. 6.
- 10. Genannt 1) sind die Yonis (, die er nach dem Anurūpa einzulegen hat); als dritte (Yoni legt er ein): "Indra, Weisheit bringe uns herbei" (XX. 79). 2)
 - 1) nl. Vait. 33, 7, 2) vgl. Āśv. VIII. 7, 5—7.
- 11. Sāmapragātha (ist das Lied): "O Indra, dreifachen Schutz" (XX. S3). 1)
 - 1) vgl. Āśv. VIII. 7, 10 cf. VII. 3, 19.
- 12. Er legt (ferner bei derselben Gelegenheit) ein: das Sukīrtiund das Vṛṣākapi(-Lied) (XX. 125 und 126), das Sāmasūkta: "welcher sogleich bei seiner Geburt einsichtsvoll" (XX. 34) und das Ahīna(-Lied) (XX. 35). 1)
 - 1) vgl. Asv. VIII. 7, 11, Sankh. XII. 6, 16.
- 13. In (d. h. von) dem Daśarātra (ist) der Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha) behandelt. 1)
 - 1) nl. Vait. 31. 27 flgg.. Das von Garbe gedruckte daśarātra uktali | 13 | prythyachandomese u. s. w. ergiebt keinen befriedigenden Sinn, da gerade der

daśarātra noch nicht behandelt ist; es fehlt daran eben noch die Behandlung der Chandoma-Tage und des 10. Tages, die nun (Vait. 33. 14—34. 5) behandelt werden sollen. Ich trenne die Satze in der folgenden Weise: daśarātra (Lokativ) uktak prṣṭhyak | 13 | chandomeṣr u. s. w. Zu Sutra 13 vergl. Āśv. VIII. 7. 17—18, Śāṅkh. X. 1. 6—9: madhye (es ist nl. die Rede von dem von zwei Atirātras eingeschlossenen dvadaśāha) daśarātrak: pṛṣṭhyak ṣaḍahah, trayaś chandomā, daśamam ahah.

- 14. An den Chandoma(-Tagen 1) sind) für das Ājya(śastra des Brāhmaṇācchaṃsin) die Stotriya- und Anurūpa(Tṛcas): "O Indra, komm' herbei, du hellleuchtender" (XX. 84), "Ihn, den Indra, treiben wir an" (XX. 137. 12—14 = 47. 1—3) und: "der grosse Indra, der mit Macht" (XX. 138). 2)
 - d. h. dem 7. 8. 9. Tag des Daśaratra.
 Stimmt, so weit die Stotriyas angeht, mit dem Ritual der Chandogas überein, vgl. Ārṣeyakalpa, Anhang 4. g—4. i (unter den Ājyas).
- 15. Er legt (nach dem Anurūpa an jedem Chandomatage) ein: die zwölf (Strophen): 1) "den Schönes erschaffenden zum Beistand" (XX. 68), 2) die zweiunddreissig (Strophen): "er sei uns gegenwärtig bei dem Werke" (XX. 69—70), 3) und die sechsunddreissig (Strophen): "mit den selbst das Feste zerbrechenden" (XX. 70—71). 4)
 - ¹) zu lesen ist: $dv\bar{u}du\acute{s}arcam$. ²) Am 1. Chandoma, der ja caturviṃśa ist (12 + 12). ³) Am 2. Chandoma, der catuścatvariṃśa ist (12 + 32). ⁴) Am 3. Chandoma, der astacatvariṃśa ist (12 + 36).
- 16. Die Stotrīya- und Anurūpa 1) (-Pragāthas) zu den Pṛṣṭha-(śastras des Brāhmaṇācchaṃsin an den drei Chandoma-Tagen sind die Tṛcas, deren erster anfängt): "wir ja mit unserm Somatrank" (XX. 52. 1) und deren letzter (anfängt mit): "fürwahr, gross bist du, o Sonne" (XX. 58. 3). 2)
 - 1) zu lesen ist: °stotriyānarāpāḥ. 2) Die Andeutung im Sutra ist sehr undeutlich, da unmöglich entweder XX. 52—58 oder XX. 57. 14—58 gemeint sein kann. Der Komm. in Shankar Paṇḍit's Ausgabe der Ath. Saṇh. gibt an: XX. 52, 53 für den 1. Chandoma, XX. 57. 11—16 für den 2., und XX 58 für den 3., welche Angaben genau mit Śaṅkh. XII. 2. 4 übereinstimmen. Das Ritual der Chandogas stimmt damit nur für den 1. und 3. Tag überein (1.: abhinidhanaṃ kāṇram auf SV. II. 214—6, 3.: śrāyantīyam auf SV. II. 669—70), nicht für den 2. Tag (naipāthitam auf SV. II. 581—2: yad indra prāy apāk).
- 17. An den beiden letzten (Chandomatagen) legt er ausserdem (am ersten) das achtstrophige (Lied 1), am zweiten das Lied): "es soll herankommen der wahrhafte freigebige Somatrinker" (XX. 77) ein.

 1) nl. XX. 76, vgl. Vait. 32. 10.
- 18a. Bei den anderen (Tagen, an denen die) grossen Stotras (zur Verwendung kommen legt er) das achtstrophige (Lied ein). 1)
 - 1) Lesart und Deutung unsicher. Ich ziehe wenigstens astarcam vor; uber mahästotresu, das mit mahästomesu gleichwertig ist (wie aus der Vergleichung von Ait. Br. VI. 19. 10 mit Gop. br. II. 6. 1 s. fin. hervorgeht), vgl. Sayana zu Ait. Br. l. c.

- 18b. Die sechs (Tṛcas deren erster anfängt): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4) (sind) die Stotriya- und Anurūpa 1) (-Tṛcas) für das Uktha(śastra des Brāhmaṇācchaṃsin an den drei Chandoma-Tagen). 2)
 - 1) Ich lese: °stotriyānurāpā(!); vor ṣaḍ ist iti ausgefallen. 2) Wenn ich mit meiner Interpretation Recht habe, so ist XX. 63. 4—9 Stotriyānurūpau für den 1. Chandoma, XX. 61 für den 2.. und XX. 65, 66 für den dritten. Die Angaben stimmen nicht zum Ritual der Kauthuma-Chandogas, besser aber zu dem der Kausītakins.
- 19. Am zweiten (Chandoma-Tage sind) die Aikāhika(-Lieder): "o Adhvaryus, den rötlichen entmelkten Soma" (XX. 87), "der mit Macht die Enden der Welt feststellte" (XX. 88), "gleichwie ein Schütze, der sich duckend weithin schiesst" (XX. 89).
- 20. Am dritten: "o Adhvaryus, den rötlichen" (XX. 87), "welcher Felsenzerspalter, erstgeborener, heiliger" (XX. 90), "herbei soll Indra kommen, der unumschränkte Herrscher, zum Rausche" (XX. 94).
- 21. An den beiden (2. und 3. Chandomatagen legt er von den folgenden zwei Liedern): "welcher Felsenzerspalter" (XX. 90), "dieses siebenteilige Lied hat unser Vater" (XX. 91) je eins (ein), oder (bloss) am Anfang (des Ukthaśastra) oder am Schluss (-Teile desselben) beim mittleren (Chandomatage). 1)
 - 1) zu 19-21 vgl. Āśv. VII. 9. 3, Śāńkh. XII. 12. 2-5.
- 22. Der zehnte (Tag des Daśarātra geht) wie der vierte des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha) ¹) aber ohne Uktha(śastra).
 - 1) vgl. Vait. 32. 1 flgg.
- 23. "Erfreuen sollen dich" (XX. 93. 1—3) ist der Stotriya-(Trea) für das Ājva(śastra des Brāhmanācchamsin). 1)
 - 1) Stimmt mit dem Ritual der Chandogas überein, vgl. Ars. k. Anhang 4 k.
- 24. Für das Pṛṣṭha(śastra des Brāhmaṇācchaṇsin am selben Tage sind die Stotriya- und Anurūpa (-Pragāthas): "es erheben sich die süssesten" (XX. 59. 1—2), "hervorragend ist sein" (XX. 59. 3—4). ¹)
 - 1) Dieselbe Bemerkung gilt auch hier.
- 25. Nach den Patnīsaṃyājas begeben sie sieh, wenn das Zeichen dazu gegeben worden ist, zum Abhalten des Mānasa-Stotra zum Sadas. 1)
 - 1) vgl. Āśv. VIII. 12. 27—13. 3.
- 26. Alles (dabei geschieht nur) in Gedanken 1), indem kein Fehltritt gilt. 2)
 - 1) d. h. alle Formeln. die zu sprechen, alle Handlungen, die zu verrichten, alle Strophen. die zu rezitieren, alle Samans die zu singen sind: alles geschieht nur im Geiste. 2) abhrese: etwaige Fehltritte gegen den Ritus werden unbeachtet gelassen, deutet wohl auf das aricākya-Wesen dieses Tages hin, vgl. TS. VII. 3. 1. 1—2 mit Sāyaṇa's Bem. z. d. S.

- 27. Er (der Brahman) erteilt dem Hotr die Aufforderung durch die Formel: "Aufsteigen bist du, ein geistiges; dem Geiste dich; den Geist fördere" (u. s. w. wie Vait. 17. 4),
- 28. und nach (dem Absingen des Sāmans) spricht er (den Trca): "heran dieser Stier" (XX. 38. 4—6). 1)
 - ¹) Das Sāman des Mānasastotra wird auf demselben Tṛca (SV. II. 726—8) in Gāyatra-Singweise abgesungen; vgl. Lāṭy. III. S. 1, Āśv. VIII. 13. 6, Āp. AXI. 10. 5.
- 29. Mit (der Formel:) "Halt bist du, eigner Halt bist du" fassen sie den feigenhölzernen (Pfosten) in der Mitte an und setzen sich dann (im Sadas) nieder. ¹)
 - 1) vgl. Katy. XII. 4. 24, Āp. XXI. 12. 7, Āśv. VIII. 13. 22.

XXXIV.

- 1. Wenn die Sterne sichtbar geworden sind, schreiten sie heraus und flüstern:
 - "Verjaget, Indra und Parvata, ihr beiden als Vorkämpfer, Einen jeden, der uns angreift, treffet einen jeden mit dem Donnerkeil.
 - Wenn er sich in der Ferne verborgen hält, so gefalle ihm das Versteck, das er erreicht hat.
 - Der Zerbrecher zerbreche ringsum unsere Feinde, o Held, ringsum." 1)
 - 1) vgl. Kāty. XII. 4. 13, Āp. XXI. 12. 9, Āśv. VIII. 13. 23.
- 2. Darauf begeben sie sich auf dem Pfade des Adhvaryu und setzen sich südwestlich vom (Āhavanīya-)Feuer, wünschen sich ihre Wünsche (und flüstern): "was wir hier zu wenig getan oder zu viel, das soll zum Vater Prajāpati gehen." 1)
 - 1) vgl. Áśv. VIII. 13. 24—26, Baudh. XVI. 9: 256. 7, Katy. XII. 4. 26—27.
- 3. Stehend rufen sie die Stimme herbei: "die Stimme komme, die Stimme komme heran, die Stimme komme zu mir heran, die Stimme!," 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c., Āp. XXI. 12. 9.
 - 4. und die Subrahmanyā. 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c. 28, Kāty. XII. 4. 28, Āp. l. c. 10.
- 5. Wer (dieselbe, d. h. die Subrahmanya-Formel) nicht auswendig weiss, (flüstre bloss) dreimal: subrahmanyosm.
- 6. Am Mahāvrata(-Tage) (ist) der Stotriya(-Tṛca) zum Ājya(-śastra des Brāhmaṇācchaṇṣin): "den schönes erschaffenden zum Beistand" (XX. 57. 1—3). 1)
 - 1) Stimmt überein mit der Vorschrift der Chandogas, Mas. k. II. 10. a.

- 7. Er legt (bei demselben Sastra die fünf Strophen) ein: "die sich schwankend bewegenden und die geschäftigen" (XX. 93. 4—8) und die Stotriya(-Treas) der Abhiplava(şaḍaha-Tage). ¹)
 - 1) vgl. Ait. ar. V. 1. 1. 6.
- S. Beim mittäglichen Savana 1) verfertigen sich die Hotrakas (Gras)büschel und setzen sich darauf. 2)
 - 1) mādhyamdine gehort ohne Zweifel zu Sūtra 8. 2) vgl. Kāty. XIII. 3. 1, Āp. XXI. 17. 15.
- 9. Das Herumgehen der Krüge tragenden (Sklavinnen) um das Märjälīya begleitet er (der Brahman) mit (den Strophen):
 - "Die schön duftenden Kühe, die nach Bdellion duften, Die Kühe, des Schmalzes Mütter, sollen hier reichlich anwesend sein. Hier (ist) Süsses!"
 - "Nicht tranken die Kühe des Mangīra das Wasser der Gangā, Sie tranken aus dem Fluss Sarasvatī, nach Osten stiegen sie hinab. Hier (ist) Süsses! 1)
 - "Wenn die beiden Raghaṭas . . . reden, nl. Maṅgīra und Dāsaka:

Dem Manne ergeht es wohl im dem Reiche des Parikṣit." 2)

- 1) Auf eine Übersetzung der dritten Strophe verzichte ich. 2) Ebenfalls stark verdorben, vgl. außer Äp. XXI. 20. 3 noch Baudh. XVI. 23: 269. 2: yadā rākhandyan (unsicher!) cadalo grāmyan mankīradāšakan. 2) vgl. Katy. XIII. 3. 19—23, Äp. XXI. 19. 18—20. 5.
- 10. "Hier (ist) Süsses, hier (ist) Süsses" (flüstert er nach jeder Strophe).
- 11. Schlagen sie im Prācīnavaṃśa 1; die mit dem Büffelfell überspannte Erdpauke mit dem Schwanze, (so flüstert er, der Brahman dazu die Lieder): "die laut tönende" (V. 20) und: "fülle mit Brausen" (VI. 126). 2)
 - Auffallend ist die Ortsbezeichnung patuisäle, da in allen anderen Quellen die Erdpauke hinter dem Ägnidhriya hergestellt wird.
 vgl. Katy. XIII.
 Äp. XXI. 18. 2; 19. 8, Laty. III. 10. 19—11. 2.
- 12. Über dem König oder einem anderen, (der seine Stelle einnimmt, flüstert er, wenn man ihm) am Tīrthawege (den Panzer umlegt, das Lied): "deine wundbare Stellen" (VII. 118). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIII. 3. 10-11, Laty. III. 10. 1, 6.
- 13. Wenn er umgürtet ist, so spricht er (der Brahman) über ihm: "Indra soll siegen" (VI. 98).
- 14. Wenn er ausgerüstet ist, lässt er (der Opferherr?) ihm das Madhuparka bringen; dieses lässt er durch einen Brahmanen in Empfang nehmen. 1)
 - 1) In den anderen Quellen ist nichts Entsprechendes zu finden.

- 15. Den Wagen lässt er (der Brahman, ihn, den König) besteigen, nachdem er (der Wagen) mit der Strophe: "o Holz, starkgliedrig" (VI. 125. 4) eingesegnet worden ist.
- 16. Wenn er (der König) den Wagen bestiegen hat, spricht er (der Brahman) die zwei Strophen; "es sollen sich erregen" (III. 19. 6—7) über ihm.
- 17. Über dem vierten Pfeil, wenn dieser (vom Könige) abgeschossen ist, 1) (flüstert der Brahman die Strophe): "abgeschossen fliege fort" (III. 19. 8). 2)
 - ich lese mit Sāyana arasystām. Über den 4. Pfeil vgl. Lāty. III. 10. 15.
 vgl. Kāty. XIII. 3. 14.
- 18. Wenn er (der König) die Habe des Brahmanen ergreift, so kauft der Opferherr diese ab. 1)
 - ¹) Die Absicht des Sūtra verstehe ich nicht. Liegt etwa Vermischung mit dem Rājasūya vor? zu vergl. vielleicht Kauś. sūtra 17. 18—19.
- 19. (Die Strophen): "an den Trikadruka(tagen) der Gewaltige" (XX. 95. 1) und: "preiset ihm seine hervorragende" (l. c. 2) (sind) Stotriya und Anurūpa (zum Pṛṣṭhaśastra des Brāhmaṇācchaṃsin, immer beim Mahāvrata). 1)
 - vgl. Ait. är. V. 1. 1. 7; das Ritual der Chandogas stimmt überein, vgl. Maś. k. II. 10. a (auf SV. II. 836—8).
- 20. Er (der Brāhmaṇācchaṇṣin) legt (nach dem Anurūpa) die vierundzwanzig 1) (Strophen) ein: "trinke von diesem starken kräftigen" (XX. 96). 2)
 - 1) Das Sūkta hat in der Ausgabe des Shankar Pandit die zu erwartende Anzahl von Strophen. 2) vgl. Ait. är. V. 1. 1. 6.
- 21. Darauf (nach Ablauf des Mahāvrata) beeile er sich 1) den Agniṣṭoma-Jyotiṣṭoma-Pṛṣṭhaśamanīya abzuhalten, welcher zum Loskauf seines Selbstes dient und bei welchem tausend (Kühe) als Opferlohn gegeben werden. 2)
 - 1) Diese Vorschrift ist offenbar (man beachte wieder den Optativ und die Verwendung des trareta statt yajeta) dem Gop. br. entnommen. 2) vgl. Gop. br. 1. 5. 8, Katy. XIII. 4. 9, Āp. XVI. 21. 1, Baudh. XVI. 23: 269. 8 (sattrād udacasāya jyotistomenāynistomena catustomena prothasamanīyena sahasradaksinenaikaiko yajeta), Mas. k. II. 10. b.

XXXV.

- 1. Das Sastra (die Rezitation der Rgvedastrophen) folgt dem Stuta (dem Absingen der Sāmans).
- 2. Er (d. h. der Hotraka, in casu der Brāhmaṇācchaṇṣin) vermehre (beim Frühsavana) den Stoma (d. h. die Anzahl der Stotriyas

- der Sāmansänger) um eine oder zwei (Strophen) 1); (jedoch bleibe er) nicht unterhalb des aus zwölf (Stomas) bestehenden. 2)
 - vgl. Gop. br. II. 6. 5 (wo auch wieder der Optativ!), Aśv. VII. 12. 4, Śāńkh. XII. 2. 10.
 Dieser Satz findet vielleicht seine Erklärung durch Śańkh. XII. 2. 11: bhāyasā trirţti (sc. atiśaṃsanti). Das Śastra soll demnach wenigstens zwolf Ŗcas umfassen.
 - 3. Gleichfalls bei der Einfügung der Stotriya(-Tṛcas) des Ṣaḍaha. ¹) ¹) vgl. z. B. Vait. ³1. 17, ³3. 1.
- 4. Um eine unbeschränkte Anzahl (von Strophen vermehre er den Stoma) bei den letzten zwei Savanas. ¹)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Aśv. VII. 12. 5.
- 5. Der Anurüpa(-Tṛca oder Pragātha) entspricht nach Versmaass und Gottheit dem Stotriya.
- 6. Wenn er (einen solchen Anurāpa) nicht kennt, (rezitiere er) den Stotriva zweimal.
- 7. An den Ekāhas (findet beim Frühsavana) die Einfügung nach dem Anurūpa(-Tṛca) (statt), ¹)
 - 1) vgl. Śańkh. XII. 9. 9; ekāheşu gehört zu Sūtra 7; es steht in Gegensatz zu sauratsare von 9.
 - 5. nach dem Pragatha beim Mittagsavana.
- 9a. In einer Jahresfeier (z. B. beim Gavāmayana) (findet die Einfügung beim Frühsavana nach) der Ārambhanīva(-Strophe statt). 1)
- 96. (und hier ist) Anurūpa(-Tṛca) derjenige Tṛca der am nächsten Tage als Stotriva(-Tṛca verwendet wird). 1)
 - $^{1})$ zu 9. Ich lese: samratsara ārambhaṇṇṇāṇāḥ śra(ḥ)stotriyo 'nurāṇaḥ, vgl. die Varr.; vgl. Gop. br. II. 5. 15, Ait. br. VI. 17. 1, Āśv. VII. 4. 5.
- 10. Die Arambhaṇṇyā (d. h. Anfangs-strophe des Ukthamukha beim Frühsavana ist die Strophe): "den Indra von allen Seiten" (XX. 39. 1.)¹) vgl. Gop. br. H. 5. 12. Āśv. VII. 2. 10.
- 11. (Die Strophen): "durch den Luftraum drang er" (XX. 39. 2—5) sind der Parvāsa. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. H. 6, 5, Asv. VII, 2, 12,
- 12. Beim Mittagsavana ist der Sāmapragātha der das Wort "was" enthaltende: "was Neues den bittenden" (XX. 50). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 6. 3, Asv. VII. 4. 6.
- 13. (Die Strophe): "mit dem heiligen Wort schirre ich dir den aufs heilige Wort sich schirrenden" (XX. 86. 1) ist die Anfangs(-Strophe des Ukthamukha beim Mittagsavana). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 6. 4, Āśv. VII. 4. 7.
- 14. Jetzt folgen die Stomas (d. h. die Stotras an den verschiedenen Somafeiertagen) behufs der Vermehrung der zu rezitierenden Rkstrophen. ¹)
 - 1) damit der Hotraka, in casu der Brähmanäcchamsin, wissen möge bis zu welcher Anzahl er seine Strophen vermehren muss.

- 15. Beim Ājya des Go(-Tages) ist er neunzahlig, des Āyuṣ(-Tages) fünfzehnzahlig, beim Pṛṣṭha beider (Tage) siebzehnzahlig, beim Uktha 1) (beider Tage) einundzwanzigzahlig. 2)
 - 1) zu lesen uktha statt ukthya. 2) Die Angaben stimmen, wie zu erwarten ist, mit denen der Chandogas überein, vgl. Maś. k. II. 9 und vgl. I. 3; II. 8 und vergl. I. 4.
- 16. Am Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha ¹) sind die Stomas für jeden der sechs Tage nacheinander): neun-, fünfzehn-, siebzehn-, einundzwanzig-, siebenundzwanzig- und dreiunddreissigzahlig. ²)
 - $^1)$ zu lesen przthye statt przthe. $^2)$ Stimmt zum Ritual der Chandogas, vgl. Ārs. kalpa, Anh. 4 a— 4 f.
- 17. Beim Ājya des Abhijit- und des Visvajit(-Tages sind sie nacheinander) fünfzehn- und einundzwanzigzahlig, beim Pṛṣṭha (derselben Tage sind sie) siebenundzwanzig- und dreiunddreissigzahlig. 1)
 - Stimmt nicht genau zum Ritual der Chandogas, Maś. k. II. 1 s. fin., II. 6. s. fin.
- 18. An den Svarasāman(-Tagen ist der Stoma überall) siebzehnzahlig. ¹)
 - 1) vgl. Maś. k. II. 2. 4 (sarre saptadaśāļi).
 - 19. Am Vişuvant(-Tage ist er) einundzwanzigzahlig. 1)
 - 1) vgl. Maś. k. II. 5. a.
- 20. An den Chandoma(-Tagen sind die Stomas hintereinander) vierundzwanzig-, vierundvierzig- und achtundvierzigzahlig. 1)
 - 1) vgl. Ārs. k. Anh. 4 g—4 i.
- 21. Am zehnten Tage bei dem Ājya und dem Pṛṣṭha einundzwanzigzahlig. 1)
 - 1) Abweichend vom Ritual der Chandogas, vgl. Ārs. k. Anhang 4 k.
- 22. Beim Mahāvrata (ist der Stoma überall) fünfundzwanzigzahlig. 1)
 - 1) So auch bei den Chandogas: Maś. k. II. 10. a.
- 23. Überall beruhen die Art der Somafeier 1), der Stoma und der Stotrivatrea auf dem Sāmaveda.
 - 1) d. h. ob es sich handelt um ukthva, sodaśin, atirātra u. s. w.

XXXVI.

- 1. Jetzt die Königsweihe. 1)
 - 1) vgl. Käty. XV. 1. 1, Ap. XVIII. 8. 1.
- 2. Vor dem Taisva-Vollmond (findet) der Pavitra (statt). 1)
 - vgl. Kāty. XV. 1. 4—6, Āp. XVIII. 8. 2, Baudh. XII. 1: 85. 2—4, Maś. k. IV. 7. f.
- 3. Die zehn Samsrp(-Istis) in den monatlichen Zwischenräumen. 1)
 - ¹) vgl. Katy. XV. 8. 1, Ap. XVIII. 20, 7, Baudh. XII. 17: 111, 15 flgg. Auffallend ist die Stelle, die diese Iştis hier einnehmen, vgl. Weber, über den Rajasūya, S. 138.

- 4. Nach Māgha-Vollmond der Abhişecanīya. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XV. 3. 49, Āp. XVIII. 11. 7 flgg., Maś. k. IV. 8.
- 5. Nach dem Marutvatīva(-Sastra) 1) die Isti an Brhaspati. 2)
 - dem 1. Śastra des mādhy, savana.
 vgl. Katy. XV. 5, 1, 3, 40—46, Āp. XVIII, 11, 8—23, Ãśv. IX, 3, 9.
- 6. 7. Mit (dem Liede): "der gewordene in den gewordenen" (IV. 8) lässt er (der Brahman ihn, den König, den Opferherrn) den vor den zwei Havirdhāna-Karren (gestellten) mit einem Tigerfelle bepolsterten 1) Sessel besteigen und begiesst (ihn mit demselben Liede). 2)
 - 1) Da upabarhaņa Subst. ist, nicht Adj., wie Garbe annimmt, muss das vorhergehende carma dazugenommen werden und folglich raiyaghra- statt raiyāghraņa gelesen werden: raiyāghracarmopabarhaņāyām āsandyām. So liest auch Sāyaṇa (zu AV. IV. 8). 2) vgl. Kāty. XV. 5. 25, 30, Āp. XVIII. 15. 5; 16. 3.
 - 8. Nach Phālguna-Vollmond der Daśapeya. 1)
 - 1) vgl. Katy. XV. 8, 14, Ap. XVIII, 20, 11.
 - 9. Hiernach die über ein Jahr sich erstreckenden Tertialfeiern. 1)
 - 1) In der Weise wie Baudh. XII. 2 ausführlich beschreibt. Schon Weber hat bemerkt, dass die Cäturmäsyas im Vaitäna mit den Samspas die Stelle gewechselt haben. Ferner vgl. Katy. XV. 1. 17—19, Äp. XVIII. 9. 3—5.
- 10. Nach deren Beendigung der Pratyavarohaṇīya ¹) nach Caitra-Vollmond.
 - 1) Wird damit hier der Keśavapanīya gemeint? Der Pratyavarohanīya kommt sonst nur als Schlussfeier des Vajapeya vor.
- 11. Nach Vaiśākha-Vollmond die zweitägliche Somafeier der Vvusti. 1)
 - $^{1})$ vgl. Katy. XV. 9. 22—23, Āp. XVIII. 22. 12—15, Maś. k. IV. 9. c, IV. 10. a.
 - 12. Nach Jvaistha-Vollmond die Kşatradhrti. 1)
 - 1) vgl. Katy. l. c. 24, Ap. l. c. 18-19, Maś. k. IV. 10. b.
 - 13. Nach Āṣādha-Vollmond der Pavitra, zum Abschluss. 1)
 - 1) aus keiner Quelle zu belegen.
 - 14. Jetzt das Rossopfer. 1)
 - ¹) vgl. Kāty. XX. 1. 1, $\bar{\Lambda}$ p. XX. 1. 1.
- 15. Nach Phālguna-Vollmond gibt er (der Opferherr, der König) den Ŗtvijas) mit dem Udgātṛ als vierten den Brahmaudana. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 1. 2—4, Āp. XX. 2. 3—5.
- 16. Wenn die Morgen(-Agnihotra-)Spende dargebracht ist, (gibt er) dem Brahman was dieser sich wünscht. 1)
 - 1) vgl. Katy. XX. 1. 20.
- 17. (Nach dem Geniessen des Brahmaudana) die Isti an Agni und die an Pūṣan (, bei welchen der Brahman sein Anumantraṇa halt). 1)
 - 1) vgl. Katy. XX. 1. 22-26; die Istis gehen dem Schwarzen Yajurveda ab.

- 18. Mit (dem Liede): "sei windschnell" (VI. 92) begleitet er (der Brahman) das Anbinden des Rosses. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 1. 28, Āp. XX. 3. 5.
- 19. Mit (der Strophe): "das Alter hat dich gebunden" (III. 11. S) (begleitet er) das Losbinden desselben. 1)
 - 1) Nichts Entsprechendes in des anderen Quellen.
 - 20. Mit dem Āśāpāla(-Liede) (I. 31) das Freilassen desselben. 1) vgl. Kātv. XX. 2. 11, Āp. XX. 5. 9.
- 21. Ein Jahr lang 1) (während das Ross frei umherschweift, erfolgen dann) die drei dem Savitr geltenden letis (, welche der Brahman mit einer dem Savitr geweihten Strophe zu begleiten hat). 2)
 - Ohne Zweifel gehört samratsaram zu Sütra 21, vgl. auch Vait. 37. 20.
 vgl. Katy. XX. 2. 6, Āp. XX. 6. 1, 6.
- 22. Zum Behufe der (während dieses Jahres abzuhaltenden) Rundgangserzählung ¹) setzen sie (die Opferpriester) sich südlich von der Vedi auf goldene Sitze. ²)
 - Der Pariplava liegt mit geringer Abweichung in Āśv., Śankh. und dem Śat. Br. vor.
 ygl. Kāty. XX. 2. 18—21, Āp. XX. 6. 7—9.
- 23. Ein Kissenpolster (ist Sitz) des Brahman, ein (goldner) Kürca des Opferherrn.
- 24. Bei den Erzählungen heisst er (der Brahman den Opferherrn) für jeden Veda (die ihm zukommenden) "grossen Worte" sagen. ¹)
 - 1) Es gibt zehn Päriplavas; nach dem ersten rezitiert der Hotr ein Sūkta aus dem Rgveda, nach dem zweiten einen Abschnitt aus dem Yajurveda, an den folgenden Tagen hintereinander ein Atharvan-Lied, ein Angiras-Lied, ein Stück aus der Sarpavidyā, aus der Rakṣovidyā, aus der Asuravidyā, einen Itihāsa, ein Purāṇa, ein Samasūkta. Die zehn Vyāhṛtis sind Vait. 17. 6. aufgezāhlt.
- 25. Am Ende dieses Jahres (hat) die Weihung (statt); einundzwanzig Dīkṣā(-Tage giebt es dabei). 1)
 - 1) vgl. Katy. XX. 4. 13 (verschieden).
- 26a. Der erste Tag (des Aśvatrirātra ist) wie der erste (Tag) des Abhiplava(ṣaḍaha). 1)
 - 1) Die Vorschrift stimmt nicht ganz mit dem Ritual der Chandogas (Maś. k. VI. 6. a., vgl. VI. 3) überein, da hier das dritte Prefastotra, welches mit dem Sastra des Brahmanacchamsin korrespondiert, verschieden ist.
 - 266. Der zweite wie der vierte (Tag) des Prsthya(sadaha). 1)
 - Stimmt weder zum Ritual der Chandogas, noch zu der Angabe des Aśv. (X. 9. 8); nach Aśv. geht aber der dritte Tag so (X. 10. 8).
- 27. Nach dem Bahiṣpavamāna(-Stotra dieses Tages begleitet der Brahman) das Anbinden des Rosses mit (der Strophe):
 - "Es sollen dich die Gandharvas, es sollen dich die Wasser fesseln, an dem beider Ströme Zusammenfluss für ein volles Jahr;

- Die, welche dich immer unablässig hüten, deren Leben nimm war als Savitr und hüte es". 1)
- 1) vgl. Kāty. XX. 6. 2, Āp. XV. 13. 11.
- 28. Nach Kausika mit dieser (Strophe): "der himmlische Gandharva" (II. 2. 1).
- 29. Nachdem sie die erste Gemahlin (des Königs) sich bei dem getöteten (Rosse) haben niederlegen lassen, bedecken sie (beide, Ross und Weib) mit dem Überkleid. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 6. 15, Āp. XX. 17. 17; 18. 3.
- 30. Die beiden beschimpft der Opferherr, indem er (die Strophe) redet:
 - "Mit der Himmelswelt sollt ihr beide euch bedecken, wir haben (ihn) auf (deinen) Schenkel gelegt, insere (penem) in vulvam; Lubricum huc inmitte, was ja der Weiber Lust ist". ¹)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 6. 16-17, Āp. XX. 18. 4.
- 31. Nach der Schimpfrede des Hotr (mit einer derartigen Strophe, beschimpft) der Brahman in derselben Weise 1) die Favorite (des Königs) mit (der Strophe):
 - "Hebe du wie auf dem Berge eine Last tragend, sie in die Höhe;
 - Dann soll ihr des Leibes Mitte gedeihen, wie jemand der bei kühlem Winde (Korn) sichtet". 2)
 - 1) d. h. nachdem auch diese sich zum Rosse gelegt hat; das scheint eram bedeuten zu müssen. Sonst ist nirgends die Rede davon, dass auch die Vavata sich zum Rosse legt. Ist era statt eram zu lesen? 2) vgl. Katy. XX. 6. 18, Äśv. X. 8. 12, Śańkh. XVI. 4. 2.
- 32. Die Frauen des Gefolges (beschimpfen den Brahman) mit (der Strophe):
 - "Hebe ihn in die Höhe" (u. s. w. wie oben). 1)
 - Die Strophen, die wenig zu der Anrede an den Brahman passt, ist nur eine Variante zu der vorhergehenden. — vgl. Katy. l. c. 20, Āp. XX. 18. 6, Āśv. l. c. 13.
- 33. Im Sadas fragt, nach der Rätselfrage des Hotr und Adhvaryu, der Brahman den Udgātr:

XXXVII.

1. "Ich frage dich, damit ich es verstehe, Freund der Götter, wenn du's mit deinem Geist hast eingesehen:

Was sind die drei Schritte, in welchen Visnu siegreich war? was sind sie, in denen Er dies ganze All durchschritten"?

2. Nach dessen Antwort 1) und Gegenfrage 2) erwidert er (der Brahman):

- "In die fünf (Hauche) ging der Purusa ein, diese sind gefestigt im Purusa;
 - das entgegne ich dir hier; als Hüter des Opfers stehst du nicht höher als ich".
- "Weder du stehst mir voran, noch ein späterer noch ein früherer. Was denn? Begnüge dich weise damit.

Eine lehrreiche Rede führst du da, (aber) mit mir sollst du dich nicht zusammenstellen." ³)

- 1) Zu finden Vāj. S. 23. 50 oder Āśv. X. 9. 2, Lāty. IX. 10. 10, Śāńkh. XVI. 6. 2. 2) Zu finden Vāj. S. 23. 51 oder Āśv. l. c., Laty. l. c. 11, Śańkh. l. c. 3. 3) Die letzte Strophe, die den Parallelismus stört, da Frage und Antwort im Brahmodya je immer nur éine Strophe umfassen, ist offenbar Zutat der Atharvavedins, in majorem atharvavedi gloriam! zu Sūtra 1—2 vergl. Katy. XX. 7. 10—11, Āp. XX. 19. 6—7, Āśv. X. 9. 2, Śāńkh. XVI. 5. 2—6. 1, Lāty. IX. 10. 9—1?.
- 3. Nachdem alle (aus dem Sadas) herausgeschritten sind, (richten sie die Strophe): "ich frage dich nach dem äussersten Ende der Erde" (IX. 10.13) an den Opferherrn und dieser (erwidert): "diese Vedi" (IX. 10.14). 1)
 - vgl. Katy. l. c. 14—15, Āp. l. c., cf. Baudh. XV. 29: 233. 2, Āśv. l. c. 2—3, Śańkh. XVI. 6. 2—3, Laty. l. c. 13—14.
- 4. Am dritten (Tage des Aśvatrirātra sind) die (ersten) zwei Savanas wie beim Caturvimśa(-Tage).
- 5. Die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zum Ājya(-śastra des Brāhmanācchamsin sind die normalen (d. h. die beim Jvotistoma geltenden).
- 6. Das dritte Savana und was darauf folgt (uktha u. s. w. ist) wie beim Atirātra. 1)
 - Die unter 4—6 gegebenen Vorschriften weichen ab von allen anderen mir bekannten Quellen, vgl. Äśv. X. 10. 8, Śańkh, XVI. 8. 21 flgg., Äp. XX. 22. 3, Käty. XX. 8. 12—14, Maś. k. VI. 6. c.
- 7. Nach Beendigung (des Asvamedha findet) ein Opfer von fünf Tieren (statt, die) an einen gegabelten Opferpfosten (anzubinden sind). 1)
 - 1) vgl. Śańkh. XVI. 9. 25, Āp. XX. 22. 14 (hier gehört pātnīrate zu Sūtra 13), Baudh. XV. 37: 243. 13. Die Sūtras des Schwarzen Yajurveda haben immer riśālayāpa nicht riśākha°.
- S. (Während des Jahres nach dem Asvamedha gibt es) in jeder Jahreszeit sechs Tier(opfer), an Agni, Indra, die Maruts, Mitra-Varuṇa, Indra-Varuṇa und Agni-Viṣṇu. 1)
 - 1) vgl. Katy. XX. 8. 30, Āp. XX. 23, 10--11, Baudh. XV. 38, Śāńkh. XVI 9. 26-32.
- 9. Beim Purusamedha verdoppelt sich die Anzahl der an den gegabelten Opferpfosten anzubindenden und der in jeder Jahreszeit zu opfernden Tiere; beim Sarvamedha vervierfacht sie sich. 1)
 - 1) vgl. Śańkh. XVI. 14. 19-20.

- 10. Der Purusamedha folgt dem (Ritual des) Rossopfers.
- 11. Er beginnt vor dem Caitra-Vollmond und schliesst ab mit dem Geben (an die Opferpriester) desjenigen was jeder sich wünscht.
- 12. Die Istis (gelten) dem Agni Kāma, (Agni) Geber, (Agni) Pfadbereiter. 1).
 - 1) vgl. Śańkh. XVI. 10. 4.
- 13. Laut verkündet er (der Brahman) den Untertanen: "alle dem Opferherrn durch Eroberung zugefallene (Habe) soll beisammen kommen."
- 14. Der Opferherr (verkündet laut den Untertanen): "für wen werde ich die Tausend (Kühe) mit den hundert Rossen den Verwandten als Eigentum geben? Durch wen werde ich zum Ziele gelangen?" 1)
 - 1) vgl. Śańkh. XVl. 10. 9.
- 15. Wenn ein Brahmane oder ein Ksatriya sich anbietet, so sagt man: "die Sache ist fertig."
- 16. Wenn ein solcher sich nicht anbietet, so besiege er seinen nächsten Feind (Nebenbuhler) und opfere diesen.
- 17. Für ihn gebe er seinen Verwandten das (oben, sütra 14 genannte).
- 18. Wessen Gattin sich in die Rede mischt, dessen ganze Habe nehme er fort und verkünde laut: "diese nicht Brähmana-Frau will ich töten."
- 19. Wenn dieser (zum Opfer bestimmte Mensch) gebadet und geschmückt ist, so spricht er (der Brahman) über ihm, wenn er (auf ein Jahr) freigelassen wird, (die Lieder): "tausendarmig ist der Puruşa" (XIX. 6) und: "durch wen die beiden Fersen" (X. 2).
- 20. Ein Jahr lang (während der Freigelassene ümherschweift, erfolgen dann) die Işţis an Pathyā svasti, Aditi und Anumati. 1)

 1) vgl. Śankh. XVI. 10. 11.
- 21. Am Ende dieses Jahres (hat) das dem Indra-Pūṣan geltende Tier(-opfer statt).
 - 22. Der dritte (Tag) ist ein Mahāvrata(-Tag). 1)
 - 1) Der 1. und 2. Tag nach Vait. 36. 26, da es heisst: puruşamedho 'srame-dharat (37. 19).
- 23. Mit den drei (Strophen): "es sollen sich erheben" (XVIII. 1. 44—46) begleitet er (der Brahman) das Anbinden (des zu opferden Menschen an den Opferpfosten) und mit den "Aufstehstrophen" 1) das Losbinden desselben. 2)
 - 1) nl. XVIII. 3. 8, 9; 2. 48; 1. 61; 2. 53; 4. 44. 2) vgl. Śańkh. XVI. 12. 17.
- 24. Mit den "Bringstrophen" (XVIII. 2. 11—18) das zum Śāmitra(-Feuer) bringen (des Opfermenschen).

- 25. Mit den zwei (Strophen): "sei ihm sanft" (XVIII. 2. 19—20) das Niedermachen.
- 26. Mit dem Sahasrabāhu(-Lied) (XIX. 6), den Yama(-Strophen) und den Sarasvatī-Strophen 1) den erfolgten Tod. 2)
 - ¹) zu den Yama- und Särasvata-Versen vgl. Verf., die altind. Todten- und Best. Gebr., Bem. 244. ²) vgl. Śāńkh. XVI. 12. 21.

XXXVIII.

- 1. Jetzt spricht er (der Brahman) über dem Opferherrn um ihn zu heilen 1) (das Lied): "aus deinen Augen" (II. 33), (die Strophe): "ich löse dich" (I. 10. 4), (das Lied): "o ihr Götter" (IV. 13), (das Lied): "in deren" (VI. S4), (das Lied): "fort gehe von hier" (Kauś. sūtra 97. S) und (das Lied): "der Wind wehe her" (Kauś. sūtra 117. 4). 2)
 - 1) d. h. um zu machen, dass er gesund bleibe. 2) vgl. Śańkh. XVI. 13. 3—6.
- 2. Es schimpft der Brahman ¹) mit (der Strophe): "ein wohl trinkbarer Teich" (XX. 12S. 9); mit der vorhergehenden (Strophe schimpfen) die Frauen des Gefolges.
 - 1) Unsicher; jedenfalls ist aber der erste Satz mit rātr iti abzuschliessen und gehört methane brahmā zum Folgenden. Statt methane vermute ich methate (die Abwechslung des Activs, vgl. Vait. 36. 30, und Medii auch Baudh. XV. 30); auch über pārreņa bin ich unsicher, ich fasse es vorläufig als pārrayā, sc. reā auf. Zum Ganzen ist zu vergl. Śańkh. XVI. 13. 9—12.
- 3. (Die Handlung mit der Strophe): "erhebe dich, o Weib" (XVIII. 3. 2) (die an diesem Augenblick auch stattfinden soll, ist) behandelt. 1)
 - 1) nl. in Kauś, sūtra 80, 45. Der Brahman soll die Gattin, die sich zum getoteten Opfermenschen gelegt hat, mit der genaunten Strophen aufstehen heissen. vgl. Śańkh. XVI. 13, 13.
- 4. Alle (flüstern dann): "welcher Geist jetzt von uns mit den Vätern" (u. s. w., Kauś. sūtra 88. 29). 1)
 - gemeint ist vielleicht des Anumantrana mit den manasvati-Strophen: Kauś. Sutra 89. 1. — vgl. Śankh. 1. c. 14.
- 5. Nach der Rätselfrage (des Hotr und Adhvaryu¹), fragt der Brahman) den Udgātṛ:
 - "Die Rinder frassen begierig das Gras und sorglos; sie sah ich sammt dem Hirten wandeln:
 - Auf dem Ruf kamen sie freudig ringsum heran; wie sehr mag über sie der Herr sich freuen".
 - 1) vgl. Vait. 36. 33.
- 6. Nach 1) (dessen) Antwort und Gegenfrage (erwidert der Brahman):

- "Dessen Tochter von jeher blind war, welcher Kluge wird nach ihr, der blinden, verlangen?
 - Wer wird gegen den die Waffe richten, der sie heiratet oder um sie wirbt?" 2)
- Ist pratipraśne in pratipraśnād zu andern? vgl. 37. 2.
 vgl. Śāńkh. XVI.
 15. 17—18.
- 7. Der vierte (Tag des Purusamedha ist wie) der vierte des Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha), der fünfte (ist) ein Atirātra.
- S. Wenn der mittlere (der dritte Tag ein Atirātra ist und nicht Mahāvrata, vgl. 37. 22, so sind der vierte und der fünfte Tag) ukthya und agnistoma. 1)
 - Also: I. agnistoma (vgl. 36. 26), 2. ukthya (l. c.), 3. atirātra, 4. ukthya,
 5. agnistoma. So die Vājasaneyins, vgl. Śat. Br. XIII. 6. 1. 8, Kāty. XXI.
 1. 3. Nach Āpastamba (XX. 24. 5 vgl. XXII. 20. 5) sind die Tage:
 I. trivrd agnistomah, 2. pañcadaśa ukthyah, 3. saptadaśa ukthyah, 4. pañcadaśa ukthyah oder agnistomah, 5. saptadaśo 'tirātrah.
- 9. Am letzten (Tage), an welchem (Tage auch) ein Rossopfer stattfindet, gibt es zweierlei Opferpriester, Gattinnen und Diener. 1)
 - 1) Ich finde nirgends erwähnt, dass Aśva- und Puruṣamedha an diesem Tage zusammenfallen müssen. Garbe's Übersetzung scheint mir unverteidigbar.
- 10. Die ersten zwei Tage der Rossopfers, die drei ¹) des Puruṣamedha sind der Sarvamedha, der in der Weise des Puruṣamedha erfolgt.
 - 1) welche drei, ist, auch nach Garbe's Bem. z. d. S., nicht deutlich.
- 11. (Dessen) Tage (sind): ein Agniṣṭut (1. Tag), ein Indrastut (2), ein Sūryastut (3), ein Vaiśvadevastut (4), der dritte Tag des Puruṣamedha ist der fünfte, ein Vājapeya (der 6. Tag) und ein Aptoryāman (der 7.). 1)
 - 1) vgl. Katy. XXI. 2. 4, Sat. Br. XIII. 7. 1. 3—9, Āp. XX. 15. 6—12, Sankh. XVI. 15. 3—7.
 - 12. An diesem (Tage) schlachten sie Opfertiere von jeglicher Art. 1)

 1) vgl. Katy. XXI. 2. 4, Śat. Br. 1. c. 9, Āp. 1. c. 12, Śańkh. 1. c. 8.
- 13. Die letzten beiden Tage des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha sind der achte und neunte Tag des Sarvamedha), ein als Atirātra zu feiernder Viśvajit (ist) der zehnte (Tag). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XXI. 2. 11—12, Śat. Br. l. c. 10—12, Āp. l. c. 18—20, Śańkh. l. c. 12—13.
- 14. Am Ende des Jahres werfe der Opferherr die untere Araņi ins Gārhapatya(-Feuer) und die obere ins Āhavanīya, nehme mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1) das Feuer in sich auf 1) und begebe sich in den Wald. 2)
 - Statt samspráya erwartet man samāropya; danach habe ich auch übersetzt.
 vgl. Śańkh. XVI. 16. 1; Katy. XXI. 1. 17, Śat. Br. XIII. 6. 2. 20,

- Āp. XX. 24. 6; die letzten drei Quellen geben diese Vorschrift nach dem Puruṣamedha. Es sieht aus, alsob auch diese Stelle des Vait. (mit dem Optativ!) einem Brāhmaṇa entstammt.
- 15. Diese sind die Opfer eines Kşatriya. 1)
 - 1) vgl. Baudh. Karmāntasūtra I. 11 init.: atha rājayajñā rājasāyo 'ścamedhah puruṣamedhah sarcamedhāh u. s. w.

XXXIX.

- 1. Jetzt die Abänderungen der Stotriyas.
- 2. An den Ekāhas (ist überall, wo nicht ausdrücklich eine andere Vorschrift gegeben wird, der Stotriya-Tṛca zum Ukthaśastra ¹) des Brāhmaṇācchaṃsin der Tṛca): "diesen deinen Rausch preisen wir" (XX. 61. 1—3).
 - 1) Da die Chandogas auf diesem Tṛca (SV. II. 230—2) das hārivarņa bei Ukthyas singen, vermute ich dass hier der Tṛca zum Ukthaśastra gegeben wird.
- 3a. Beim Bṛhaspatisava (ist der Stotriya zum Ājyaśastra ¹)): "das besinge beim Somatrank" (XX. 78); (zum Pṛṣṭhaśastra): "wir haben gestern ihn" (XX. 97). ²)
 - 1) des Brähmanacchamsin immer; so auch im Verfolg. 2) Stimmt nicht mit dem Ritual der Chandogas Mas. k. III. 13. e) uberein.
- 3b. An den beiden Savanas (dem ersten und zweiten) tun dieselben Trcas Dienst als Ukthamukha-Trca und als Schlussstück; beim Mittag-savana fällt der Anfangs-Trca des Schlussstückes aus. 1)
 - Sūtra 36 ist mir unbegreiflich. Vermutlich ist Āśv. IX. 5. 5—6 zu vergleichen.
- 4. Beim Gosava und Abhișecanīya (ist der Stotriya-Trca zum Ājyaśastra): "sie schirren den falben, den roten an" (XX. 26. 4—6). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, vgl. Maś. k. V. 5. b mit Anhang 33, und IV. 8 (cf. II. 6).
- 5. Beim Syena, Samdamśa, Ajira und Vajra (sind Stotriyatṛcas zum Ājyaśastra): "den Schönes erschaffenden zum Beistand" (XX.
- 57. 1—3) (oder:) "erfreuen sollen dich die Gesänge" (XX. 93.
- 1-3); (zum Prsthasastra): "dich rufen wir" (XX. 98). 1)
 - 1) Syena, Maś. k. III. 7; Samdamśa, Maś. k. V. 9. a; Vajra, Maś. V. 9. b. Der Ajira ist nur den Bahvrcas bekannt. Nach den Chandogas wird das 3. Ājyastotra auf ut tvā mandantu und das 3. Pṛṣṭhastotra auf der Bṛhat-Singweise (zu tvām id dhi) gesungen.
- 6. Beim Apūrva (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "zu dir zum Vortrank" (XX. 99). 1)
 - 1) Maś. k. III. 13. d stimmt nicht überein.
- 7. Bei den Vrātyastomas (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "kommt heran und setzet euch" (XX. 68. 11—69. 1) und: "nun, o Indra, Liederfreund" (XX. 100). 1)
 - 1) Stimmt überein mit Maś. k. III. 9-11.

- 8. Bei den Agnistuts (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭha-sastra): "der anzuflehende verehrenswerte" (XX. 102), (oder): "den Agni wählen wir uns zum Boten" (XX. 101); "den Agni flehe an zum Beistand" (XX. 103. 1—2), (oder): "Agni komm' heran mit den Agnis" (XX. 103. 2—3). 1)
 - 1) Stimmt nur teilweise zum Ritual der Chandogas, denen *īdenyo namasyaḥ* als 3. Ājyastotra, und *agna āyahy agnibhiḥ* als 3. Pṛṣṭhastotra gilt (Maś. k. III. 12—13. c); bei den Jaiminīyas wird, wie es scheint, für das 3. Pṛṣṭhastotra *agnim īliṣrārase* verwendet (Jaim. Saṃh. IV. 14. 8—9).
- 9. Beim Tīvrasut, Upaśada und Upahavya (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "dieser ist dein, du besuchst ihn" (XX. 45) und: "diese, o Schätzereicher" (XX. 104); gleichfalls für den Vvuṣṭidvirātra. 1)
 - Tīvrasut, Maś. k. IV. 7. d; Aupaśada, Maś. k. V. 1. c; Upahavya, Maś. k. IV. 6; Vyusti IV. 9. c, 10. a. Nur fur den Upahavya stimmt die Angabe überein.
- 10. Beim Gosava, Vivadha und Vaisyastoma (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "den Indra von allen Seiten" (XX. 39. 1—3) und: "der anzurufen ist bei allen" (XX. 104. 3—4). 1)
 - 1) Stimmt, so weit die erste Strophe angeht, zum Ritual der Chandogas für den Vaisyastoma (Mas. k. IV. 7. c); der Vivadha ist den Chandogas unbekannt. Die abermalige Erwähnung des Gosava ist befremdend.
- 11. Beim Pratīcīnastoma (ist der Stotriyapragātha zum Pṛṣṭhaśastra): "du, o Indra, in deinen Anläufen" (XX. 105. 1—2). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, Maś. k. IV. 9. b.
- 12. Beim Rāj (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "welcher König der Menschen" (XX. 105. 4—5). 1)
 - 1) Stimmt überein mit der Angabe des Mas. k. V. 1. a.
- 13. Bei Udbhid und Valabhid (ist der Stotriya zum Äjyaśastra): "das Opfer kräftigte den Indra" (XX. 27. 5—28. 2). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. V. 3. und b. Der Stotriyapragatha des Pṛṣṭhastotra: SV. II. 771—2 pibā sutasya rasinaḥ, kommt nicht im 20. Buch der AS. vor. Weshalb nicht?
- 14. Beim Indrastoma (sind die Stotriyas zum Pṛṣṭha- und Ukthaśastra hintereinander): "Indra, führe uns Weisheit herbei" (XX-79) und: "dein ist dieser grosse Mut" (XX. 106). 1)
 - 1) Nur der Stotriya zum Uktha stimmt mit Maś. k. V. 6 uberein; für das Prestha ware nach den Chandogas vielmehr AS, XX, 109, 1—2 zu erwarten.
- 15. Beim Vighana (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭha-sastra): "seinem Grimme die Völker" (XX. 107. 1—3) und: "das war im All das Beste" (XX. 107. 4–6). 1)
 - 1) Stimmt zu Ma´. V. 8.
- 16. Beim Sūryastut (sind die Stotriyas zum Ajya- und Prstha-sastra): "es (führen) ihn empor, den Jātavedas" (XX. 47.13—15)

- und: "leuchtend der Götter Wahrzeichen und Erscheinung" (XX. 107. 13—15). ¹)
 - 1) vgl. Kşudrasūtra III. 13 (n°. 132). Der Pṛṣṭhastotriya der Atharvavedins scheint, was das Metrum angeht, nicht zu diesem Śastra zu passen.
- 17. Beim Vajra und Punastoma (ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "den Indra bringe du uns herbei" (XX. 108). ¹)
 - 1) Nur der Vajra stimmt zu Maś. b. V. 9. b, nicht der Punastoma, Maś. k. V. 2. a.
- 18. Beim Sarvajit 1), Rṣabha, Marutstoma und letzten Sāhasra (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "das besinge beim Somatrank" (XX. 78) und: "wir haben gestern ihn" (XX. 97. 1—2. 1)
 - Sarvajit ist dieselbe Feier wie der Mahävrata als Ekäha (vgl. Maś. k. III.
 f). Die Vorschriften stimmen nicht zum Ritual der Chandogas, vgl. Maś. k. V. 5. a, V. 5. c, III. 4.
- 19. Bei den beiden ersten Sāhasras (ist der Stotriya zum Pṛṣṭha-sastra): "von dem Süssen nun in der Mitte befindlichen" (XX. 109. 1—2). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, Mas. III. 2 und 3 a.

XL.

- 1. Beim Virāj, Bhūmistoma, Vanaspatisava, Tviṣi und Apaciti, Indrāgnyoḥstoma, Indrāgnyoḥkulāya (sind die Stotriyas zum Ājya-und Ukthaśastra): "dem berauschten Indra den gekelterten" (XX. 110) und: "wenn du, Indra, den Soma im Viṣṇu" (XX. 111). 1)
 - 1) Stimmt nicht zum Ritual der Chandogas, in dem freilich weder Bhūmistoma noch Vanaspatisava noch Tvisi gefunden werden. Der mit AS. XX. 111 übereinstimmende Trca kommt nicht im SV. der Kauthumas, wohl in dem der Jaiminīyas (Jaim. Samh. IV. 9, 10—10, 2) vor.
- 2. Beim Virāja, Agneḥstoma, Agneḥkulāya (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "den Agni erwählen wir uns zum Boten" (XX. 101) und: "den Agni flehe an um Beistand" (XX. 103. 1—2). 1)
 - 1) Fehlen alle im Ritual der Chandogas.
- 3. Bei der Vinutti und Abhibhūti, beim Rāśi und Marāya, beim Śada und Upaśada, beim Samrāj und Svarāj (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "alles was heute auch immer, o Vṛṭratöter" (XX. 112) und: "es höre unser beiderseitiges" (XX. 113). 1)
 - 1) Gehen alle ausser Upaśada (der freilich schon Vait. 39. 9 behandelt ist!) dem Ritual der Chandogas ab. Der zuerst zitierte Trca nicht im SV. (Kauth.) wohl aber Jaim. S. IV. 8. 7—9.
- 4a. An den Tagen des Rājasūya (sind) weiter (die Stotriyas zu den Ukthaśastras): "wenn du, o Indra, den Soma im Viṣṇu" (XX. 111), "nun, o Indra, Liederfreund" (XX. 100), "ohne Nebenbuhler bist du ja" (XX. 114), "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). ¹)

1) Stimmt nicht zu Maś. k. IV. 7. f — IV. 10. b.

- 4b. (Dieselben Stotriyas) auch bei den Caturaha- und Pancahaahīnas, für den Dasāha und den Chandomadasāha. 1)
 - 1) Diese, übrigens nicht ganz deutliche Vorschrift, scheint nicht zum Ritual der Chandogas zu stimmen.
- 5. Beim Tīvrasut, den beiden Ekāhas die vier Stomareihen enthalten, den beiden letzten Sāhasras, beim Daśapeya, beim Vibhram-śayajña (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2). 1)
 - Stimmt zum Ritual des Tivrasut (Maś. k. IV. 8. d), der Catuhparyāyas
 Catustomas) (Maś. V. 2. b, c), der beiden letzten Sāhasras (Maś. k. III. 3 b, III. 4), des Daśapeya (Maś. k. IV. 9. a).
- 6. Bei den Sādyaḥkras ausser dem Syena (ist) weiter (der Stotriya zum Ājyaśastra): "ich habe ja vom Vater her" (XX. 115. 1—3). 1)
 - Also der unter 5 erwahnte Stotriya gilt zum Pṛṣṭhaśastra; das stimmt alles zum Ritual der Chandogas, vgl. Maś. k. III. 5—III. 6. c. vgl. Ārṣ. k. S. 38, Bem. 2.
- 7. Für die (als) Atirātras (gefeierten Ekāhas gelten die folgenden Bestimmungen): bei den beiden Sarvastomas (sind die Stotriyas zum Pṛṣṭhaśastra): "nicht seien wir wie Fremde" (XX. 116), "der einsam herläuft auf des Wassers Rücken" (IX. 10. 9—10). 1)
 - 1) Keine Anknupfung in den verwandten Texten. Maś. k. VI. 1. b stimmt nicht überein; auch ist im Ritual der Chandogas nur éin Sarvastoma bekannt. Ferner ist es fraglich ob das Zitat IX. 10. 9—10 richtig ist, da das Metrum nicht das zu Pṛṣṭhastotras gebrauchliche ist.
- S. Bei den Trivṛt-, Paňcadaśa-, Saptadaśa-, Ekaviṃśa-, Triṇava-, Trayastriṃśa-, und Navasaptadaśa-Atirātras (sind die Stotriyas zu den Pṛṣṭhaśastras): "es höre unser beiderseitiges" (XX. 113), "wir haben gestern ihn" (XX. 97), "trinke den Soma, Indra, er berausche dich" (XX. 117). 1)
 - 1) vgl. Maś. k. VI 1. h VI. 2. c, VI. 1. d.
- 9. Beim (als Atirātra gefeierten) Abhijit (ist) weiter (der Stotriya zum Ājyaśastra): "dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede" (XX. 22. 4—6). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. III. 1. d.
- 10. Wenn er (als Ekāha,) nicht als Atirātra gefeiert wird, dann: "zu dir hin, o Gewaltiger, beim Soma" (XX. 22. 1—3). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. II. 1.
- 11. Beim (als Atirātra gefeierten) Caturviņśa-(Tage sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭḥaśastra): "komm' herbei, Indra, hellleuchtender" (XX. 84) und: "nichts anderes saget her" (XX. 85. 1—2). 1)
 - 1) vgl. Maś. k. I. b.

- 12. Beim (als Atirātra gefeierten) Viśvajit (ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). 1)
 - 1) Stimmt nicht zu Maś. k. III. 1. e.
- . 13. Beim (als Atirātra gefeierten) Viṣuvant (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "o Indra, Beistand bringe uns herbei" (XX. 79. 1—2). 1)
 - 1) vgl. Maś. k. I. 5. a.
- 14a. Bei den (als Atirātras gefeierten) Svarasāman(-Tagen), dem Āyuṣ- und dem Go-Tag vom Abhiplava(-ṣaḍaha) śeṣeṣu. 1)
 - 1) mir ganz unbegreiflich; ist śesesu verdorben? Zum go-āyus vgl. Maś. k. I. 4-5.
- 146. Bei dem (als Atirātra gefeierten) vom Pṛṣṭhya(-ṣaḍaha) Teil ausmachenden einundzwanzig Stomas enthaltenden Tag (sind die Stotriyas zum Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastra): "Indra mit des Dadhyanc Knochen" (XX. 41), "den Helden, der allen Feindesheeren überlegen" (XX. 54), "heldenhaft bist du ja" (XX. 60). 1)
 - Stimmt, den Stotriya des Ukthasastra ausgenommen, mit dem Ritual der Chandogas uberein: Mas. k. I. 9. a.

XLI.

- 1a. Beim Vyuṣṭi-, Āṅgirasa-, Kāpivana- und Caitraratha-dvirātra (ist der Stotriya zum Ukthaśastra jedesmal am ersten Tage): "diesen deinen Rausch preisen wir" (XX. 61); ¹)
 - 1) Stimmt, wie es scheint, zu Maś. k. IV. 9. c. VI. 2. d-f.
- 16. jedesmal am zweiten (Tage ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "den Helden, der allen Feindesheeren überlegen ist" (XX. 54). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. IV. 10. a, VI. 2. d-f.
- 2. Bei der Vaiśvadeva-Tertialfeier ¹), beim Garga-, Baida-, Chandomavat-, Parāka-, Antarvasu-, und Aśvamedha-trirātra (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra jedes ersten Tages): "hilf wohl, o Herr der Hülfe" (XX. 118. 1—2). ²)
 - 1) Vermutlich können die Cäturmäsyas auch als Ahīna (trirātra) gefeiert werden; dann ist wohl der Vaiśvadeva der 1. Tag und die Varunapraghäsas der 2. und 3. Tag. 2) Stimmt zu Maś. k. IV. 1. a, VI. 3, VI. 7. a, VI. 8. a, VI. 9. c, VI. 9. a, VI. 6. a.
- 3. Beim Sākamedha(trirātra ist der Stotriya zum Pṛṣṭhašastra des ersten Tages): "den Indra rufen wir zum Gottesdienst" (XX. (118. 3—4). ¹)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. IV. 3.
- 4. (Für den ersten Tag) des Baida(trirātra) und den (ersten) Svarasāman(-Tag ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k, VI. 7. a (Anhang 46. a), II. 2.

- 5. Jedesmal am zweiten Tage (der unter 2—4 genannten Trirātras sind die Stotriyas zu den Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastras): "diesen Indra treiben wir an" (XX. 47. 1—3), "gesungen ist das vorzüglichste Lied" (XX. 119), "diesen deinen Rausch preisen wir" (XX. 61. 1—3). 1)
 - 1) vgl. Maś. k. VI. 4, VI. 7. b, VI 8. b, VI. 9. d, VI. 9. a.
- 6. (Für den zweiten Tag) des Aśvatrirātra (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "den achtteiligen Spruch ich" (XX. 42), "von der süssen nun in der Mitte befindlichen" (XX. 109). 1)
 - 1) Stimmt nicht in Bezug auf das Ājya-, wohl in Bezug auf das Pṛṣṭhaśastra, vgl. Maś. k. VI. 6. b, Anhang 45. b (pārthuraśma auf SV. II. 355—7 = Ath. S. XX. 109 (aber in umgekehrter Reihenfolge der Strophen).
- 7. (Zum zweiten Tage der als Trirātra gefeierten ersten drei Tage) des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha sind die Stotriyas) beim Uktha(śastra): "heldenhaft bist du ja" (XX. 60. 1—3. ¹)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. I. 8. b, vgl. Anhang 4. 6
- 8. Jedesmal am dritten Tage (der unter 2—4 genannten Trirātras sind die Stotriyas zu den Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastras): "der grosse Indra der mit Macht" (XX. 138), "besinge den freigebigen" (XX. 51. 1—2), "heldenhaft bist du ja" (XX. 60. 1—3). 1)
 - Stimmt, den Uktha ausgenommen, zu Maś. k. VI. 5, VI. 7. c, VI. 8. c, VI. 9. e, VI. 9. a, VI. 6. c.
- 9. (Zum dritten Tage) des (als Trirātra gefeierten) Sākamedha (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "diesen Indra treiben wir an" (XX. 47. 1—3), "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś k. IV. 5. a.
- 10. (Jedesmal am dritten Tage der Catūrātras sind die Stotriyas zu den Pṛṣṭha- und Ukthaśastras): "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2), "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - Stimmt nur in Bezug auf das Pṛṣṭhaśastra, vgl. Maś. k. VII. 3, VII 5. c, VII. 6. c, VII. 7. c.
- 11. Jedesmal am vierten Tage (dieser Catūrātras sind die Stotriyas zum Ājya- und Ukthaśastra): "der grosse Indra der mit Macht" (XX. 138. 1—3), "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). ¹)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. VII. 4, VII. 5. b, VII. 6. d, VII. 7. d.
- 12. Zu allen (vierten Tagen sind fakultativ als Stotriyas, statt der unter 11 genannten, zu verwenden): "nicht seien wir wie Fremde" (XX. 116), "der einsam herläuft auf des Wassers Rücken" (IX. 10. 9—11). 1)
 - 1) Unsicher; nichts Übereinstimmendes in den verwandten Texten,

- 13. (Am vierten Tage des) Saṃsarpa- und des Caturvīra(-catūrātra sind fakultativ zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra als Stotriyas zu verwenden): "dieser ist dein, du besuchst ihn" (XX. 45), "dies, o Schätzereicher, sollen dich" (XX. 104. 1—2). 1)
 - 1) Nichts entsprechendes in Maś. k. VII. 4, VII. 6. d.
- 14. An den Pancaratras (sind die Stotriyas) wie (beim) Trivrt und bei den folgenden (Tagen). 1)
- ¹) Sie stimmen also, nach Yait. 40. S, mit den ersten fünf Tagen des Dvädaśāha überein; dies scheint zum Ritual der Chandogas zu stimmen, vgl. Maś. k. VII. S—VII. 11.
- 15. Am zweiten (Tage) des Abhyāsaṅgya- und Paňcaśāradīya (paňcarātra ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - Es scheint das Ritual der Chandogas (Maś. k. VII. 8. a, VII. 11. a) nicht dazu zu stimmen.
- 16. (Am zweiten Tage) der (als Paňcarātra zu feiernden) fünf Tage des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "heldenhaft bist du ja" (XX. 60. 1—3). ¹)
 - 1) Scheint zu Mas. k. I. S. b (vgl. Anhang 5. b) zu stimmen.
- 17. Am fünften (Tage desselben Pañcarātra sind die Stotriyas zum Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastra): "dich mit Kraft erhebend" (XX. 42) 1), "Indra ergötzte sich zum Rausche" (XX. 56. 1—3), "dem Indra singet das Lied" (XX. 62. 5—7). 2)
 - also die Strophen hier (vgl. Bem. 1 zu Vait. 41. 6) in der richtigen Reihenfolge, alsob eine Paribhäsā galt wie z. B. Laty. VI. 3. 2 (Der Ārṣeyakalpa des Sāmaveda, S. XIII).
 Stimmt zu Maś. k. I. 9. b, vgl. Anhang 4. e.
- 18. (Am fünften Tage) der (als Pancarātra zu feiernden) fünf Tage des Abhiplava(şadaha ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). 1)
 - 1) Nach Maś. k. I. 6 (sämvartam auf SV. II. 597—9: endro no gadhi), wurde man eher XX. 64. 1—3 erwarten.
- 19. (Am dritten Tage) des Abhyāsangya und Pancaśāradīya ist ferner 1) (der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2). 2)
 - Also der unter 18 genannte Trca gilt auch hier zum Uktha.
 Es stimmt Maś. k. VII. 10 und VII. 11. b überein.
- 20. Am Go-(Tage) des (als Ṣaḍrātra zu feiernden) Ṣaḍaha (ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "ohne Nebenbuhler bist du ja" (XX. 114), am Āyuṣ(-Tage): "du, Indra, bringe uns herbei (XX. 108). 1)
 - 1) Scheint fur den Go-Tag mit Mas. k. I. 3 zu stimmen, nicht für den Äyus-Tag (I. 4).
- 21. Am fünften Tage (desselben Şadıātra ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "Indra komm' herbei zu uns als Freund" (XX. 64 1-3). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. l. 6 (sāmvartam sāma).

- 22. Wenn der sechste (Tag) ein Ukthya ist, (so ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6) (oder): "wenn den Soma, o Indra, im Vișnu" (XX. 111). 1)
 - Die erste Angabe stimmt zum Ritual der Kauthuma-Chandogas (Maś. k. I. 7: traikakubham), die zweite vielleicht zum Ritual der Jaiminīyas, vgl. AV. XX. 111. 1—3 mit Jaim. S. IV. 9. 10—IV. 10. 2.

XLII.

- 1. Am zweiten (Tage) des (als Ṣadrātra zu feiernden) Pṛṣṭhya (-ṣadaha ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "heldenhaft bist du ja" XX. 60. 1—3). 1)
 - 1) vgl. Ārs. k. Anhang 4. b.
- 2. Am dritten (Tage desselben Ṣaḍrātra sind die Stotriyas zum Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastra): "mit Indra zusammen erscheinst du" (XX. 40); "wir, die gekeltert haben, dich" (XX. 52), "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - 1) Stimmt, wie es scheint, nur in Bezug auf die beiden ersten Sastras zum Ritual der Chandogas, vgl. Ārs. k., Anhang 4. c.
- 3. Am achten (Tage des als Daśarātra zu feiernden) Daśāha (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "wenn, o Indra, im Osten, Westen, Norden" $(XX,\ 120).\ ^1)$
 - 1) Stimmt zum Chandogaritual, vgl. Ars. k., Anhang 4. h.
- 4. Am neunten (Tage desselben Daśarātra ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "kommt herbei, den Indra wollen wir loben" (XX. 65). 1)
 - 1) Stimmt weder zu der Überlieferung der Kauthumas noch der Jaim.
- 5. An den neun (Tagen) des Trikakuddaśarātra (sind die Stotriyas zu dem Pṛṣṭhaśastra jedes Tages hintereinander): "hilf wohl, Herr der Hülfe" (XX. 118. 1—2), "dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede" (XX. 22. 4—6), "ihn, den wundertätigen widerstandskräftigen" (XX. 9. 1—2), "wir haben gestern ihn" (XX. 97), "dem Indra jubelten laut die Sänger" (XX. 38. 4—6), "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58), "wer kennt ihn bei dem Somatrank" (XX. 53), "ihn, den Helden, der allen Feindesheeren überlegen" (XX. 54), "wenn du, o Indra, im Osten, Westen, Norden" (XX. 120). 1)
 - Scheint zum Ritual der Chandogas ausser in Bezug auf den 2. und 6. Tag zu stimmen, vgl. Maś. k. VIII. 1—VIII. 8. b.
- 6. Am achten (Tage desselben Daśarātra ist der Stotriya zum Ājyaśastra): "der grosse Indra der mit Macht" (XX. 138). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś, k. VIII. 7.

- 7. An dem ersten und dem letzten Chandoma(-Tage) des (als Dvādaśarātra zu feiernden) Dvādaśāha (sind die Stotriyas zum Ukthaśastra): "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108), und: "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, vgl. Ārs. k., Anhang 4 g, 4 i.
- 8. An den Svarasāman(-Tagen sind die Stotriyas für das Ājyaund Pṛṣṭhaśastra) abwechselnd: "schaffe hierher glänzenden" (XX. 71. 11—13) und: "ihn, der zum Bessern hinführt" (XX. 46), 1) auch im Abhiplava(-ṣaḍaha).
 - 1) nichts Entsprechendes in den verwandten Texten.
- 9. Beim Tanūpṛṣṭha(-ṣaḍaha sind die Stotriyas zum Pṛṣṭhaśastra jedes Tages hintereinander): "dir, Held, jubeln wir zu" (XX. 121), "dich rufen wir" (XX. 98), "wenn dir, o Indra, hundert Himmel" (XX. 81), "trinke den Soma, Indra, er berausche dich" (XX. 117), "mit welcher wird der Strahlende hier sein" (XX. 124. 1—3), "prangende seien an unserm Feste" (XX. 122). 1)
 - 1) Der Namen dieses Ṣaḍaha findet sich nur noch Śaṅkh. X. 8. 21, Kṣudra-sūtra III. 14 (n°. 111). Sein Wesen finde ich sonst nirgends behandelt. Wahrscheinlich trägt er den Namen tanūpṛṣtha, weil der Brahman (d. h. Brāhmaṇācchaṃsin) zu seinem Niṣkevalyaśastra beim Mādhy. savana je einen der Tṛcas als Stotriya zu rezitieren hat, die beim Pṛṣṭḥyaṣaḍaha sonst dem Hotṛ zufallen und die korrespondieren mit dem rathaṃtara-, bṛhat-, vairūpa-, vairāja-, mahānāmnyaḥ- (statt dieser wird im Vaitāna der Tṛca des vāmadevya gegeben) und der raivata-sāmans.
- 10. Auf (allen) diesen (39. 1—42. 9 angegebenen Stotriyas) folgt unmittelbar ein Anurūpa(-Tṛca), womöglich dem Metrum nach auf den Stotriya beschränkt.
- 11. Durch das Gavāmayana sind die über ein Jahr sich erstreckenden Sattras erklärt.
- 12. Nach demselben Vorbilde gehen auch die Ahīnas und die Rātrisattras; auch die Ekāhas, nach einigen. 1)
 - ¹) Über die Rātrisattras vgl. unten 42. 15 und Bem. 7 zu S. 123 meiner Bearbeitung des Ārṣeyakalpa.
- 13. Die Anordnungen über die (mit den verschiedenen Somafeiern zu erreichenden) Wünsche (entnehme man) überall dem Sāmaveda.
- 14. Ahīnas sind die Feier von zwei Tagen an bis zur Zwölftagefeier, welche mit einem Atirātra entweder anfängt oder schliesst.
- 15. Rātrisattras sind die Feier, welche länger als zwölf Tage und kürzer als ein Jahr dauern.
 - 16. Der Dasarātra hat einen Atirātra am Anfang und am Ende.
- 17. Der Dvādašāha, welcher einen Agnistoma am Anfang hat, ist ein Ahīna.

- 18. Periodische Feier (ayana), welche bis zu tausend Jahren umfassen, bringe er durch einen Viśvajit dar, der das Abbild der tausendjährigen Feier ist. 1)
 - 1) Gop. br. I. 5. 10 s. fin., vgl. Sat. Br. XII. 3. 3. 6. Diese Stelle ist wohl unter Einfluss des Brähmana redigiert (Optativ!).

XLIII.

- 1. Das Agnyādheya (wird) für einen Brāhmaṇa, der priesterliches Ansehen wünscht, im Frühling (verrichtet), für einen Kṣatriya, der Macht wünscht, im Sommer, für einen Vaisya, der Wohlstand wünscht, in der Regenzeit. Im Herbste (ist es) für alle (zulässig). 1) vgl. Vait. 5. 2.
- 2. Zur Vertreibung einer Krankheit schliesst es, nach einigen, mit der Vollöffelspende. 1)
 - 1) vgl. Vait. 6. 9.
- 3. 4. Für diejenigen, welche (bloss) das Agnihotra periodisch darbringen, für die (wird es, das Agnihotra) nach Kausika Junior beim Āgrayaṇa (d. h. wenn die Zeit des Āgrayaṇa dar ist) von der neuen (Feldfrucht dargebracht). 1)
 - Die Interpretation nicht ganz sicher; vielleicht gehört auch Sütra 5 noch hinzu; vgl. Käty. IV. 6. 11.
- 5. Als Agnihotra wird (in diesem Falle) ein Sthālīpāka oder eine Reisbrühe dargebracht.
- 6. Wenn man das nicht vermag, so gebe man der Agnihotra-Kuh neue Frucht zu fressen und (opfere dann das Agnihotra) mit der Milch derselben. 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 12.
- 7. Für einen der Glück wünscht 1), ist das Hellbleiben der (drei) Feuer erforderlich.
 - 1) Ich nehme śrikāmasya in Sūtra 7.
- 8—18. Das Agnihotra (gilt) für einen der die himmlische Welt zu erreichen wünscht; mit frischer Milch (verrichtet es) wer alle Wünsche zu erreichen wünscht, mit saurer Milch wer Mut, mit Schmalz wer Macht, mit Sesamöl wer Schönheit, mit einem Reisbrei wer Nachkommen, mit Reisbrühe wer die Herrschaft über seinen Dorfgenossen, mit Reiskörnern wer Kraft, mit Soma wer priesterliches Ansehen, mit Fleisch wer Wohlstand, mit Wasser wer langes Leben zu erreichen wünscht. 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 15. 21—23, Āp. VI. 15. 1.

- 19—27. Die Neu- und Vollmondsopfer gelten für einen der alles wünscht, das Dākṣāyaṇa-Opfer ¹) für einen der Nachkommen, das Sākaṃprasthāyya-Opfer für einen der Vieh, das Saṃkrama-Opfer ²) für einen der alles, der Idādadha für einen der Vieh, das Sārvasena-Opfer ³) für einen der Nachkommen wünscht, das Śaunaka-Opfer ⁴) für einen der behexen will, das Vasiṣṭha-Opfer ⁵) für einen der Nachkommen, das Dyāvāpṛthivyor ayana ⁶) für einen der Festigkeit wünscht.
 - 1) vgl. Āp. III. 16. 11, Śāṅkh. III. 8. 2. 2) Sonst unbekannt. 3) vgl. Śāṅkh. III. 10, Āp. III. 17. 12. 4) vgl. Śāṅkh. III. 10. 7. 5) vgl. Śaṅkh. III. 11, Āp. III. 17. 12; nach Baudhāyana XVII. 51 ist vaṣisṭhayajña dasselbe wie sārraseniyajña (auch catuścakra genannt). 6) Sonst unbekannt.
- 28. Diese (20 bis 26 genannten Opfer) sind die periodischen Formen des Neu- und Vollmondsopfer.
 - 29. Das Agrayana (gilt) für einen der Speise wünscht.
 - 30. Die Tertialopfer für einen der alles wünscht.
- 31. Das dem Indra-Agni geltende Bockopfer für einen der langes Leben, Nachkommen oder Vieh wünscht.
- 32. Ein dem Yama zu opfernder Papageigelber oder weisser (Bock) (gilt) für einen der Gesundheit wünscht oder der die Welt der Väter zu erreichen wünscht. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 1, Maitr. S. II. 5. 11 s. fin., Ap. XXII. 7. 22.
- 33. Ein dem Tvastr zu opfernder unmänlicher (Bock) (gilt) für einen der Nachkommen wünscht. 1)
 - 1) vgl. Gop. l. c.; zu radava vgl. TS. II. l. S. 3. Ist wohl dasselbe wie ripumsaka (Kāth. XIII. 7), napumsaka (Maitr. S. II. 5. 5).
- 34. Diese beiden Tieropfer werden mit einem bestimmten Wunsch dargebracht. 1)
 - 1) d. h. wohl: sind nicht obligatorisch als Einleitung zum Soma-Opfer, wie der aindrägnah pasuh. Die Bemerkung hat nur einen Sinn, wenn man sie als eine nahere Erklärung von Gop. br. II. 2. 1 betrachtet.
- 35—42. Die (eintägigen) Somaopfer (gelten) für einen der alles wünscht, der Ukthya für einen der Vieh, der Väjapeya für einen der unumschränkte Herrschaft, der Atirätra für einen der Gedeihen, das Gavāmayana für (einen der) den Dvādaśāha (darzubringen wünscht?), der Rājasūya für einen der unumschränkte Herrschaft, der Aśvamedha (und) Puruṣamedha für einen der alles, der Sarvamedha für einen der Vorrang wünscht.
- 43. Da die Wünsche unumschränkt sind, sind auch die Arten der Opfer unumschränkt.
 - 44. Diese sind durch ihre Grundformen erklärt.
 - 45. Die Reihenfolge der Opfer (geht) aus dem Brähmana (hervor)

und ebenso die Weise wie ein Versehen wieder in Ordnung zu bringen ist. 1)

- 1) vgl. Gop. br. I. 8. 2 (redānām rasena yajnasya viriṣṭam saṃdhīyate), I. 1. 13—15, I. 3. 13 und sonst.
- 46. Wer diese beiden Ritualbücher ¹) liest und wer solches weiss, der hat alle Opfer verrichtet und erreicht die Erfüllung aller seiner Wünsche.
 - 1) nl. das Kauśikasūtra und das Vaitānasūtra.
- 47. Da sagt man auch: "wie dem Opferer so gilt dem Leser dieses Versprechen des Brahmans".

ANHANG.

Die Verwendung der Lieder und einzelnen Strophen des zwanzigsten Buches der Atharva-Samhitā nach dem Vaitāna Sūtra.

I. ANUVĀKA.

AS, XX	Viniyoga	nach	Vait.,	vgl. RS.	vgl. SV.
1:	jyotistome prātaļsavane prasthitāyājyāļ	19.6	7		
2:	" " rtuhomayājyāḥ			1	
3:	" " ājyaśastre stotriyah				II. 16—18 (var.)
3:	aptoryāmņi abhitalı stotriyasya				
4:	jvotistome prātaķsavane ājvaśastre anu-				
	rūpaḥ	21.1		VIII. 17. 4—6	
5,6:	jyotistome prātahsavane ājyaśastre uktha- mukham	21.2		VIII. 17. 7—13 III. 40	
	jyotistome prātahsavane ājyaśastre paryāsah " " paridhānīyā		1	VIII. 93. 1—3	
7.3:	// // // paridhāniyā jyotistome prātahsavane ājyasastre yājyā		1	III. 40. 2	
74:	visuvati ajvašastre stotrivali			111. 10. 2	II. 800—2.
8:	jyotisteme mādhyamdine savane prasthi-	0 m. m		VI. 17. 3	11.000
٠.	tayājyāḥ	21 2		I. 104. 9	
	w/a//ai	~ 1. ~		III. 32. 15	
9 12.	jvotistome mādhyamdine savane pṛṣṭha-			,	
0,1	śastre stotriyah	22.7		VIII. 88. 1—2	II. 35—6
9.3-4:	jyotistome mādhyamdine savane anurūpah			VIII. 3. 9—10	
	abhiplave 1. 3. 5. ahaḥsu pṛṣṭhaśastre				
	stotriyānurūpau	31. 2	3		
9.1-4:	prsthye prathame 'hani prsthasastre s. a.				
	trikakuddaśarātrasya 3.ahani pṛṣṭḥyaśastre				
	stotriyah	42.5			
10:	jyotistome mādhy, sav. prsthaśastre sāma-				
	pragathah	22.1	1	VIII. 3. 5—6	
10:	vājapeve mādhy, sav. pṛṣṭhaśastre stotriyo				
	vikalpitah	27.1	2		II. 712-3 (var.)
11:	jyotistome madhy. sav. ukthamukham	22.1	2	III. 34	
11:	abhiplavaşadahe prşihasastre avapah	31.2	5		
12.1-5:	jyotistome mādhy, sav. pṛṣṭhaśastre pa-				
	ryāsaļı	22.1	3	VII. 23. 1—5	
12.6:	jyotistome mādhy, sav, prsthasastre pari-				
	dhānīyā			VII. 23. 6	
12.7:	jyotistome mādhy, sav. prsthasastre yājyā	22. 1	4	T. 40. 4	
				IV. 50. 10	
13:	jyotistome trtīyasavane prasthitayājyāh	22. 2	1.	I. 85. 6	
	bracerial inter-		-•	I. 94. 1	
				III. 6. 9	

II. ANUVĀKA.

AS. XX Viniyoga	Vait.	ŖS.	SV.
14.1-2: jyotistome trtīvasavane ukthaśastre sto-			
triyaḥ	25. 3	VIII. 21. 1—2 II. 3	58—9 (var.)
rաpah	25. 3	VIII. 21. 9—10	
15: jyotistome tṛtīyasavane ukthaśastre uktha- mukham	25. 7	I. 57	
16: jyotistome tṛtīyasavane ukthaśastre sām-	0 = 0	V 60	
śamsikam	25. 8	X. 68	
17.1—10. jyotistome tṛtīyasavane ukthaśastre paryāsaḥ	25. 9	X. 43. 1—10	
17.11: jyotistome trtīvasavane ukthaśastre pari-	20.0	11. 70. 1	
dhānīyā	25. 11	X. 43. 11	
17.12: jyotistome tṛtīyasavane ukthaśastre yājyā	25. 11	VII. 97. 10	
III. ANU	VĀKA.		
18.1-3: jyotistome atirātre 1. paryāye stotriyah.	26. 5	VIII. 2. 16—18 II. 6	69-71(var.)
18.4—6: " " " " anurūpah		VII. 31. 4—6	,
19, 20, 1) 21: " " " uktham.,		(III. 37. 1—10	
paryāsaḥ	26. 6, 8	II. 41. 10—12 I. 5. 3	
19: abhiplavaşadahe 1. ahani ājyaśastre āvā-		1	
pali	31. 22		
19.6-20.3: prsthyasadahe 3. ahani ajyasastre	00.0		
āvāpaḥ	$32.\ 2$		
00 11:1 11 0 1-1-1		· •	
20: abhiplavaşadahe 2. ahani ājyaśastre	31 92	·•	
āvāvaļı	31. 22	·•	
āvāvaļi	31. 22 32. 3	å	
āvāvaļ	32. 3	VIII. 45. 22—24 II.	81—3 (var.)
āvāvaļi	32. 3 26. 9	VIII. 69. 4—6	81-3 (var.)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryaye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ	32. 3 26. 9 26. 9	VIII. 69. 4—6 (III. 41	81—3 (var.)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " anurūpaḥ 23, 24,) " " " uktham.,	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10	VIII. 69, 4—6	81—3 (var.)
āvāvaḥ	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6)	VIII. 69. 4—6 (III. 41	81—3 (var.)
āvāvaḥ 19. 4—20.6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryaye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " uktham., 25. 1—6 ²) paryasaḥ 22. 1—3; abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2	VIII. 69, 4—6	81—3 (var.)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryaye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " uktham., 25. 1—6 ²) paryasaḥ 22. 1—3; abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ 22. 1—3: " ekāhe anatiratre " "	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10	VIII. 69, 4—6	81—3 (var.)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryaye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " uktham., 25. 1—6 ²) paryasaḥ 22. 1—3: abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ 22. 1—3: " ekāhe anatiratre " " 22. 4—6: " atirātre " "	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9	VIII. 69, 4—6	81—3 (var.)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryaye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " uktham., 25. 1—6 ²) paryasaḥ 22. 1—3; abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ 22. 1—3: " ekāhe anatiratre " "	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5	VIII. 69, 4—6	81—3 (var.)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryaye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " wuktham., 25. 1—6²) paryasaḥ 22. 1—3: abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ 22. 1—3: " ekāhe anatiratre " " 22. 1—6: " atirātre " " 22. 4—6: trikakuddaśarātre 3. ahani āvāpaḥ 23: abhiplavaṣaḍahe tṛtīye ahani " 24: " caturthe " "	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22	VIII. 69. 4—6 III. 41 III. 42 I. 83	
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24,	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12	VIII. 69. 4—6 III. 41 III. 42 I. 83	93, 95, 9+.3)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " uktham., 25. 1—6²) paryasaḥ 22. 1—3: abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ. 22. 1—3: " ekāhe anatiratre " " 22. 4—6: " atirātre " " 22. 4—6: trikakuddaśarātre 3. ahani āvāpaḥ 23: abhiplavaṣaḍahe tṛtīye ahani " 24: " caturthe " " 26. 1—3: jyotiṣṭome atirātre 3. paryāye stotriyaḥ 26. 4—6: " " " " anurūpaļ	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12 26. 12	VIII. 69. 4—6 III. 41 III. 42 I. 83	
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " " anurūpaḥ 23, 24,	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12 26. 12 27. 19	VIII. 69. 4—6 III. 41 III. 42 I. 83	93, 95, 9+.3)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24,	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12 27. 19 33. 2	VIII. 69. 4—6 III. 41 III. 42 I. 83	93, 95, 9+.3)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " uktham., 25. 1—6²) paryasaḥ 22. 1—3: abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ 22. 1—3: " ekāhe anatiratre " " 22. 4—6: " atirātre " " 23: abhiplavaṣaḍahe tṛṭīye ahani " 24: " caturthe " " 26. 1—3: jyotiṣṭome atirātre 3. paryāye stotriyaḥ 26. 4—6: " " " " anurūpaḥ 26. 4—6: aptoryāmṇi ājyaśastre stotriyaḥ 26. 4—6: yiśvajiti " " " anurūpaḥ 26. 4—6: gosave, abhiṣecanīye ājyaśastre stotriyaḥ	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12 27. 19 33. 2 39. 4	VIII. 69. 4—6 (III. 41 III. 42 I. 83 I. 30. 7—9 II. I. 6. 1—3 II.	93, 95, 9+.3)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24,	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12 27. 19 33. 2 39. 4	VIII. 69, 4—6 (III. 41 III. 42 I. 83 I. 30, 7—9 II. I. 6, 1—3 II.	93, 95, 9+.3)
āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24, " " " " uktham., 25. 1—6 ²) paryasaḥ 22. 1—3: abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ 22. 1—3: " ekāhe anatiratre " " 22. 4—6: " atirātre " " 22. 4—6: trikakuddaśarātre 3. ahani āvāpaḥ 23: abhiplavaṣaḍahe tṛtīye ahani " 24: " caturthe " " 26. 1—3: jyotiṣṭome atirātre 3. paryāye stotriyaḥ 26. 4—6: " " " " " anurūpaḥ 26. 4—6: aptoryāmṇi ājyaśastre stotriyaḥ 26. 4—6: yiśvajiti " " 26. 4—6: gosave, abhiṣecanīye ājyaśastre stotriyaḥ 27, 28, ¹)	32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12 27. 19 33. 2 39. 4	VIII. 69. 4—6 (III. 41 III. 42 I. 83 I. 30. 7—9 II. I. 6. 1—3 II.	. 93, 95, 9±. ³)

¹) Zu XX. 20. 4 vgl. Bem. 1 zu Vait. 26. 6. ²) Zu XX. 25. 7 vgl. Bem. 1 zu Vait. 26. 10. ³) N.B. Jaim. Saṃhitā: 93, 94, 95. ˚) Ein Sūkta.

AS. XX	Viniyoga	Vait.	ŖS.	sv.
33:	jyotistome atirātre 1. 2. 3. paryāyeşu			
	yājyāḥ	26. 8, 10, 13	X. 104. 2—4	
27:	abhiplavaşadahe 5. ahani ajyasatre avapah			
	9: prsthyasadahe " " " "	32. 4.		
	3.2: udbhidi, valabhidi ājyāśastre stotriyalı			
28.4^{-1})	abhiplavaṣaḍahe 6. ahani āvāpaḥ	31. 22		
	IV. ANU	VĀKA.		
34:	aptoryāmņi pṛṣṭhaśastre āvāpaḥ	27. 24	II. 12. 1—15 ²)
34:	viśvajiti vairajaprsthe prsthaśastre āvāpah			
35:	vājapeve pṛṣṭhaśastre avāpaḥ		I. 61	
35:	aptoryāmņi " "			
35:	caturvimśe ahani prsthaśastre āvāpah			
35:	viśvajiti " "			
36:		31.25	VI. 22	
37:	•	31.25	VII. 19	
	V. ANUV	ĀKA.		
38.1—3	abhiplavaṣaḍahe 1. ahani ājyaśastre sto-			
	triyaḥ		VIII. 17. 1—3	II.16—18(var.)
38.1—3:	prathame svarasamni ajyašastre stotriyah	33. 3		
	abhiplavaṣaḍahe 2. ahani " "	31. 21	I. 7. l—3	II. 146—9 ³)
	caturviņše ahani ajvašastre stotrivah	(fakult.) 31. 10	3	
	dvitīye svarasāmni " "	33. 3		
38.4—6:	trikakuddaśarātre 5. ahani pṛṣṭhaśastre			
	stotriyah			
39.1:	prātaḥsavane ārambhaṇīyā ṛk		I. 7. 10	
39.2—5:	1	35.11	I. 14. 7—10	
39. 13:	gosave viva lhe vaišyastome ajyašastre			TF 080 3.4
	stotriyaḥ	39. 10		II. 970—2 4)
40:	abhiplavaşadahe 3. ahani ājyaśastre sto-	01 31	T 0 ~ 0 1	II 200 2.5\
10	trivah	31, 21	I. 6. 7, 8, 4	II. 200—2 ⁵)
40:	prsthyasadahe sadrātre 3. ahani ajyasastre	10.0		
LO	stotriyah			
40:	tṛtīye svarasāmni ajvašastre stotriyah	ээ. э		
41:	abhiplavaşadahe 4. ahani ājvaśastre sto- trivah	31.21	I. 84. 13—15	II. 263—5
4l:	prsthyasadahasya 4. ahani ājyasastre sto-			
	triyah	40. 116		
42:	abhiplavaṣaḍahe 5. ahani ājyaśastre sto-		***** *** * * * * * * * * * * * * * *	IF 0.10
	triyah		VIII. 76.12,11,10	
42:	aśvatriratre 2. ahani ajyaśastre stotriyah	41.6		(varr.) ⁶)

¹⁾ Unsicher! 2) In der RS. fehlen 12, 16, 17, welche Strophen nur in der AS. anwesend sind. 3) Nach Läty. VI. 4. 10 ist der Stotriyatrea: II. 146 (= AS. XX. 38. 4), II. 147 (= AS. 1. c. 5), II. 148 (= AS. XX. 70. 10), indem die von den Regvedins und Saunakins an 3. Stelle gegebene Strophe zwar in dem SV. gegeben wird (II. 149), aber, wie es scheint, fakultativ ist; II. 149 fehlt ganz in Jaim. S. 3) Stimmt nur für die erste Strophe; den beiden anderen entsprechen AV. XX. 70. 12, 14. Der Jaim. S. geht der Trea ab. 5) Stimmt nicht ganz, da II. 200 = AV. XX. 40. 1, RS. I. 6. 7; II. 201 = AV. XX. 40. 3, RS. I. 6. 4; II. 202 = AV. XX. 70. 1, RS. I. 6. 5. 6) Weshalb die Atharvavedins die von den Regvedins und Sämavedins überlieferte Reihenfolge hier umkehren, ist mir unersichtlich. Auffallend ist die Tatsache in hohem Grade.

As. XX	Viniyoga	Vait.	ŖS.	SV.
42:	pṛṣṭhyapañcāhe 5. ahani ajyaśastre sto- triyah	41. 17 1)	VIII. 76. 10—12	II. 338—40
43:	abhiplavaṣaḍahe 6. ahani ājyaśastre stotriyaḥ		VIII. 45. 40—42	, ,
43: 44:	aptoryāmņi ājyaśastre anurūpaḥfehlt		VIII. 16. 1—3	(var.) Jaim. IV. 22.
45:	tīvrasuti upašade upahavye vyustidvyahe ājy, stotriyah.	39.9	I. 30. 4—6	5—7 ²) II. 949—51
45:	saṃsarpe caturvīre 4. ahani ājyaśastre stotriyaḥ	41.13		
46:	svarasāmasu abhiplave ca ājyaśastre (?)		VIII. 16. 10—12 VIII. 93. 7—9	J. IV. 5. 3—4 ³) II. 572—4
47.1-3:	dvitīve chandome ājvašastre stotrivah 4) aptorvāmņi atiriktokthe stotrivah		VIII. 90. 1—9	(varr.)
	vaiśv., garga-, baidādidvitīye ahani ājya- śastre stotriyaḥ	41.5		
	stotriyalı	41. 9		
47.7-9	= 3. 1-3, 38. 1-3. 2. $= 26. 4-6, 69. 9-11.$			
	49. 3 ⁵) viṣuvati sauryapṛṣṭhe ājyaśastre stotriyaḥ		I. $50.1-9$ (= $47.13-21$) X. $189.1-3$ (= $48.4-6$)	
	5 süryastuti üjyasastre stotriyah dasarütrasya dasame ahani manasasyanu-	39. 16		
	mantraņam	33. 28 31. 23	X. 189. 1—3 VIII. 88. 1—3 VIII. 3. 9—10	II. 726—8 II. 35—6
50: 50:	vajapeye pṛṣṭhaśastre samapragathaḥ gavāmayanādau saṃvatsare pṛṣṭhaśastre samapragāthaḥ		VIII. 3. 13—14	
51.3-4:	: caturviṃśe pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ : " " anurūpaḥ	(vik.) 31. 18 (") 31. 18	VIII. 49. 1—2 VIII. 50. 1—2	II. 161—2
	abhiplavaşadahe yugmeşu ahalısu prştha- śastre stotriyānurüpau	01.27		
	51. 1—2: vişuvati (?) pṛṣṭhaśastre avapaḥ tryahāṇaṇ pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ pṛṣṭhyaṣaḍahe 3. ahani pṛṣṭhaśastre sto-	41.8		
52 :	triyah. prathame chandome pṛṣṭhaśastre stotriyah	32. 6.	VIII. 33. 1—3	II.214—6(var.)
52: 53 ⁹):	tṛtīye ahani ṣaḍratrasya " " pṛṣṭḥyaṣaḍahe 3. ahani " anurūpal	42.2	VIII. 33. 7—9	

¹) Hier, obschon keine Andeutung dazu gegeben wird, ist der Trca in der aus den anderen Quellen bekannten Reihenfolge gemeint. ²) Kein Viniyoga im Vaitāna! Der Trca kommt auch nicht in der Sāmasaṃhitā der Kauthumas vor, wohl in der der Jaiminīyas. Sānkh. XII. 1. 4 schreibt ihn vor als stotriyatrca zum ājyasastre des Brāhmaṇācchaṃsin am 7. Tage des Dasarātra. Vermutlich war der Trca vom Verfasser des XX. Buch daher gemeint als: prathame chandoma ājyasastre stotriyaḥ, vaikalpikaḥ zu XX. 84. ³) Der Trca nicht in der Saṃhitā der Kauth., in der der Jaim. finden sich die ersten zwei Strophen. ¹) = 137. 12—14. ⁵) XX. 48. 1—3, XX. 49. 1—3 sind in keiner anderen Samhitā nachzuweisen. ˚) = XX. 9. 1—2. ⁻) = XX. 9. 3—4. ˚) = XX 57. 14—16. ³) XX. 57. 11—13.

AS. XX	Viniyoga	Vait.	RS.	SV.
53:	trikakuddaśarātrasya 7. ahani pṛṣṭhaśastre		,. ~.	٥٠.
	stotriyah	42.5^{1}		
54:	prsthyasadahe 4. ahani prsthasastre sto-			
	triyaḥ	32.6	VIII. 97. 10—12	II. 280, 2, 1.
54:	pṛṣṭhyaṣaḍahasya 4. ahanı (ekāhe) pṛṣṭha-			(varr.).
	śastre stotriyah	40.14		
	vyustvāngirasakāpivanacaitrarathadvi-			
54:	rātrāṇām dvitīvesu ahaḥsu pṛṣṭha-	41.1		
٤ (.	śastre stotriyah	10 5		
54: 55:	trikakuddaśarātrasya 8. ahani pṛṣṭhaś. stot. pṛṣṭhyaṣadahe 4. ahani pṛṣṭhaśastre 'nu-		VIII. 97. 13	
50.	rupah	3?.6	VIII. 97. 1—2	
56. 13:	prsthyasadahe 5. ahani prsthasastre sto-		,	
	triyah	32.6	I. 31.13	II.352—4(var.)
56. 1—3:	prsthyapañcarātre 5. ahani prsthaśastre			•
	stotriyah	41.17		
56. 46:	prsthyasadahe 5. ahani prsthasastre anu-			
	rūpaḥ		I. 81. 7—9	
57. 1—3 ³	²): prsthyasadahe 6. ahani prsthasastre		T 4 1 3	TI 40* 0
~~ T 0	stotriyalı		I. 4. 1—3	11. 437—9
	aptoryāmņi ukthaśastre stotriyah			
	mahāvrate ājvašastre // švenasamdamšājiravajresu ājv. stotrivah			
	3): prsthyasadahe 6. ahani prsthasastre	00.0		
01.1 "	anurūpah	32.6	III. 37. 3—10	
57.4-6	aptoryāmņi ukthaśastre anurūpah			
	(vgl. 20. 4) fehlt		III. 37. 11	
): (vgl. 20. 5—7) fehlt		II. 41. 10—12	
57.11 - 1	3 4) dvitíve chandome prsthasastre sto-		ATTEN AND A	
~~ 1. 7	triyah	3 3 16	VIII. 33. 7—9	11 1016—8
91. I±1	6 5): dvitīye chandome pṛṣṭhaśastre anu- rūpaḥ	22 16		
58 1-2.	trtīve chandome pṛṣṭhaśastre stotriyah		VIII. 99. 3—4	II 669—70
58.3-4:	•		VIII.101.11—12	(varr.)
	visuvati sauryapṛṣṭhe " " .			('- ')
	tīvrasutyādau " stotriyah			
58. 1-2:	sakamedhasya 3. ahani pṛṣṭhaśastre sto-			
	triyah	41.9		
	catūratraņām 3. ahaļisu prethašastre sto-	11 10		
	triyah	41,10		
35.1	abhyasangyapancaśararadiyayoh pṛṣṭha- śastre stotriyah	41 19		
58 1-2:	trikakuddaśaratre 6. ahani pṛṣṭhaśastre	22. 2.		
,,,,	stotriyalı	42.5		
58.3-4:	visuvati sauryaprsthe prethasastre stotriyah			
59.1—2:	daśarātrasya 10. ahani 👚 "	33. 24	VIII. 3. 15—16	II.712—3 var.)
59.3—4:		33. 24	VIII. 32. 12—13	•
60 1-3:	abhiplavaşadahe 2. ahani ukthasastre	01 00	TIII 02 20 22	TT 184 °
60 .t_ 6.6	stotriyah	31, 20	VIII. 92. 28—30	11.174—6(var.)
00. T-0	anurūpali	31. 26	I. 8. S—10	
			2.0.0 - 10	
') vgl	. unter 57. 11–13. 2) = AS. XX. 68. 1	1—3. ³) =	= AS. XX. 20. 1 $-$	3. `) = AS.
	$^{\circ}$) = AS. XX. 52. $^{\circ}$) = AS. XX. 71. 4	46.		
Verh	i. Kon. Akad v. Wetensch. (Nieuwe Reeks). Dl. XI	. Nº. 2		9

60. 1—3: prsfhyasycalkavinse ukthasstre stotriyah 40. 1—3: prsfhyastrahe 2: ahani " 41.7 60. 1—3: prsfhyastrahe 2: ahani " 41.7 60. 1—3: prsfhyaspañeine 2: ahani ukthasstre stotriyah 41.8 60. 1—3: prsfhyaspañeine 2: ahani ukthasstre stotriyah 41.16 60. 1—3: prsfhyaspañeine 2: ahani ukthasstre stotriyah 42.1 61. 1—3: prsfhyaspañeine 3: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 61. 1—3: dynahana 4: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 61. 1—3: dynahana 1: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 61. 1—3: dynahana 1: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 61. 1—3: dynahana 1: ahani ukthasstre stotriyah 41.5 62. 1—2 2): abbiplavasadahe 4: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 62. 3—1 3): abbiplavasadahe 5: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 62. 8—10 4): abbiplavasadahe 5: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 62. 8—10 4): abbiplavasadahe 6: ahani ukthasstre stotriyah 41.17 63. 1—2: biplayasadahe 5: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 62. 8—10 3: abbiplavasadahe 6: ahani ukthasstre stotriyah 31.26 63. 1—2: charatrajim 4: ahali-ukthasstre stotriyah 32.12 63. 1—3: charatrajim 4: ahali-ukthasstre stotriyah 31.20 63. 1—6: charatrajim 4: ahali-ukthasst	AS XX. Viniyoga	Vait.	ŖS.	sv.
60. 1—3; pysthyatryahe 2, ahani " " 41, 7 60. 1—3; pysthyapanicane 2, ahani ukthaśastre stotriyah	, ,	ah 40.14	•	
60. 1—3; tryahāṇam trityesv ahaļsu ukthaśastre stotriyah				
stotriyah				
60. 1—3: pṛṣṭḥvaṇafacāne 2. ahani ukthaśastre stotriyaḥ				
stotriyah				
1				
triya]				
61. 1—3; abhiphavaşadahe 3. ahani ukthaśastre stotriyah				
Stotriyah				
61. 4—6 ¹) abhiplavaṣaḍahe 3. ahani ukthaśastre anuripaḥ			VIII 17 (P	II 220 2(rer)
anuripah			\ 111. 13. ±—0	11. 250 —2(181.)
61. 1—3 : ekāheşu ukthaśastre stotriyah			TTIFE 1 0	
61. 1—3; dvyahāṇam 1. ahani ukthaśastre stotriyah 41. 1 61. 1—3: tryahāṇam 2. ahalsu " " 41. 5 62. 1—2 ²): abhiplavaṣaḍahe 4. ahani ukthaśastre stotriyah			VIII. 15. 1—5	
61. 1—3: tryahāṇam 2. ahaḥsu " " 41. 5 62. 1—2 ²): abhiplavaṣaḍahe 4. ahani ukthaśastre stotriyaḥ				
62. 1—2 ²); abhiplavaṣaḍahe 4. ahani ukthaśastre stotriyaḥ				
Stotriyah				
62. 3—4 3): abhiplavaşadahe 4. ahani ukthaśastre anurūpah				
anurūpaḥ			VIII. 21. 1 2	II. 58—9 (var.)
62. 5—7: abhiplavaṣaḍahe 5. ahani ukthaśastre stotriyaḥ	62.3—43): abhiplavaşadahe 4. ahani ukthasa	stre		
Stotriyah	anurūpaḥ	31.26	VIII. 21. 9—10	
62. 8—10 4); abhiplavaṣaḍahe 5. ahani ukthaśastre	62.5-7: abhiplavaṣaḍahe 5. ahani ukthaśa	stre		
Anurūpaḥ	stotriyah	. 31.2ა	VIII. 98. 1—3	II. 3757(var.)
Anurūpaḥ	62.8-104): abhiplavasadahe 5. ahani ukthasa	stre		
Stotriyah			VIII. 15. 1—3	
Stotriyah	• •			
63. 1—26 5): abhiplavaṣaḍahe 6. ahani ukthaśastre stotriyaḥ				
Stotriyah				
63. 2c—3 5): abhiplavaṣaḍahe 6. ahani ukthaśastre anurūpaḥ			X. 157. 1—3	II.460-2(varr.)
anurūpaḥ				
63. 4—6: vājapeye ukthaśastre stotriyah	anur u pah	32, 12	X. 157. 4—5	
63. 7—9: " " anurūpaḥ			I. 84.7—9	II. 691, 3, 2
63. 4—9: caturviṃśe ukthaśastre stotriyānurūpau. 31. 206 63. 4—9: prathame chandome ukthaśastre stotriyamurūpau. 33. 18 63. 4—6: viśvajiti ekahībhūte ukthaśastre stotriyaḥ 40. 12 63. 4—6: catūratraṇām 4. ahaḥṣu ukthaśastre stotriyaḥ. 41. 11 63. 4—6: abhiplavapañcāhe 5. ahani ukthaśastre stotriyah. 41. 18 63. 4—6: abhiplavaṣvokthaṣaṃsthaṣya 6. ahani ukthaśastre stotriyaḥ. 41. 22 63. 4—6: dvādaśaratre uttame chandome ukthaśastre stotriyaḥ 33. 18 64. 1—3: dvitīye chandome ukthaśastre stotriyaḥ 33. 18 64. 1—3: abhiplavaṣaḍrātre 5. ahani ukthaśastre stotriyaḥ 42. 7 65: tṛtiye chandome ukthaśastre stotriyaḥ 33. 18 65: tṛtiye chandome ukthaśastre stotriyaḥ 33. 18 65: tṛtiye chandome ukthaśastre stotriyaḥ 42. 4	63.7—9: " " anurūpah	27.15	VIII. 12. 1—3	
63. 4—9: prathame chandome ukthaśastre stotriya- nurūpau				
nurūpau				
63. 4—6: viśvajiti ekahībhūte ukthaśastre stotriyaḥ 40.12 63. 4—6: eatūratraṇām 4. ahaḥsu ukthaśastre stotriyaḥ				
63. 4—6: catūratraṇām 4. ahaḥsu ukthaśastre sto- triyaḥ	•			
triyaḥ				
63. 4—6: abhiplavapañcāhe 5. ahani ukthaśastre stotriyah				
Stotriyah				
63. 4—6: abhiplavasyokthasanisthasya 6. ahani ukthaśastre stotriyah				
thaśastre stotriyah	•			
63. 4—6: dvādaśaratre uttame chandome uktha- śastre stotriyaḥ				
śastre stotriyah				
64. 1—3: dvitīve chandome ukthaśastre stotriyah 33. 18 VIII. 98. 4—6 II. 597—9 64. 4—6: " " " anurūpah 33. 18 VIII. 24. 16—18 64. 1—3: abhiplavaṣadrātre 5. ahani ukthaśastre stotriyah				
64. 4—6: " " " anurūpah 33. 18 VIII. 24. 16—18 64. 1—3: abhiplavaṣaḍrātre 5. ahani ukthaśastre stotriyaḥ			VIII 98 46	II. 597—9
64. 1—3: abhiplayaṣaḍrātre 5. ahani ukthaśastre stotriyaḥ				
stotriyah			1111. 41. 10	
65: tṛtīye chandome ukthaśastre stotriyah . 33.18 VIII. 24. 19—21 desunt. 65: daśarātrasya 9. ahani ukthaśastre stotriyah . 42. 4				
65 : daśarātrasya 9. ahani ukthaśastre stotriyah 42. 4			VIII 94 109	l desunt
			1 1 1 1 . S. T. LU S	- Goodii.
	• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •	• .	VIII 9.1 99_ 9	ı
	and and and	h.n 20.10	V 111. 6T. 88-8	F

 $^{^{1}}$) = AS. XX. 62. 8—10. 2) = AS. XX. 14. 1—2. 3) = AS. XX. 14. 3—4. 4) = AS. XX. 124. 4—6.

VI. ANUVĀKA.

AS, XX	Viniyoga	Vait.	ŖS.	SV.
	: pṛṣṭḥyaṣaḍahe 6. ahani purastāt prasth.		I. 133. 7	
	upadhānam		I. 139. 8	
	•	1	I. 127. 1	
67 4 6.	prsthyasadahe 6. ahani uparistād rtuyājy.	1	II. 36. 2	
01.4-0:	upadhānamtpiṣṭnyaṣaḍane o. anam aparīṣṭau ṭtuyajy.		II. 36. 4	
	upaunanam	31.276	II. 36. 5	
			II. 37, 2	
68 ¹):	prathame chandome ājyaśastre āvāpaḥ.		I 4 1—53	
68.11 - 6	39.1: vratyastomesu // stotriyalı		I. 5. l—3	II 90-92(var.)
69,70:	- ·		I. 5. 3—8. 4	
	trtive " "		I. 6. 5—9. 10)
71.11—1	3: svarasāmasu abhiplave cājyaśastre sto-			
	triyaḥ	42.8	I. 9. 5—7	
	VII. ANU	VĀKA.		
72:	pṛṣṭḥyaṣaḍahe 6. ahani purastāt prasth.			
	upadhānam		1. 131. 2, 3, 6	;
	1	i	VII. 22. 7, 8	
73:	pṛṣṭhyaṣaḍahe 4. ahani pṛṣṭhaśastre āvāpaḥ	32.7	VII. 31. 10	
	• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •		X. 23. 3—5	
74:	" š. " " "	32. 8	I. 29	
75:	" 6. " " "	32. 9	I. 131. 3-5.	
76 :	" " " " "	32.10	X. 29	
76:	dvitīye chandome " "	33.17		
77:	tṛtīye " " "	33.17	IV. 16. 1—8	
78:	vajapeve ajvaśastre stotriyah		VI. 45. 22—2	4II. 1016—8
78:	brhaspatisave " "			
78:	" ukthamukham (?)	39. 36		
78:	sarvajiti etc. " stotriyah			
79:	vājapeve prsthašastre stotrivah		VII. 32. 26—2	
79:	visuvati sauryapṛṣṭhe pṛṣṭhaśastre stotriyah			II. 806—7
79:	viśvajiti vairājapṛṣṭhe ävāpaḥ			
79:	indrastome prethasastre stotriyah			
79: 80:	viṣuvati ekahībhūte pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ vājapeye pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ		VI. 46, 56	
80:	visuvati sauryapisthe anurūpah		11. ±0. 50	
81 ²):	aptoryamni pysthasastre stotriyah		VIII. 70, 5—6	H 919 9
81:	viśvajiti vairājaprsthe prethasastre sto	~ 1. ~ ~	1111. 10. 50	11. 212—0
01.	triyah	33.9		•
81:	tanupṛṣṭhe ṣadahe 3 ahani pṛṣṭhaśastre			
	stotriyah	42.9		
82:	aptoryāmņi prsthasastre anurūpaķ		VII. 32. 18-19	•
82:	viśvajiti vairājapṛṣṭhe pṛṣṭhaśastre anu-			
	rūpaḥ	33.9		
83:	aptoryāmņi pṛṣṭhaśastre sāmapragāthaḥ.		VI. 46. 9—10	
S3:	viśvajiti vairājapṛṣṭhe " .			
S4:	caturviņiše ājyašastre stotrijaķ		I. 3. 4—6	
84:	prathame chandome ājyaśastre stotriyah	33.14		II. 496—8
84:	caturviņše ekāhībhūte " "	40.11		

^{&#}x27;) AS, XX, 68, 1-3 = 57, 1-3, ') = AS, XX, 92, 20—21.

```
Vait.
                                                                            SV.
 AS. XX
                     Vinivoga
                                                              RS.
85. 1—2: caturvimse prsthasastre stotriyah..... (vik.) 31. 18 VIII. 1. 1—2
                                                                      11.710 - 11
                             anurūpaḥ.... ( // ) 31.18 VIII 1.3-4
                                                                               (var.)
$5.3-4:
85.1-2:
                   ekāhībhūte prethasastre sto-
           trivah..... 40.11
86:
         samvatsare mädhvamdine savane äram-
           III. 35.4
87:
         dvitīve chandome aikāhikam sūktam.. 33.19
                                                        VII. 98
87:
         trtive
                                     " . 33.20
                                                         IV. 50, 1-6
88:
         dvitīve
                                         .. 33.19
89:
           "
                   "
                                        .. 33.19
                                                         X. 42
                                                         VI. 73
90:
         trtīve
                                         .. 33.20
                                VIII. ANUVĀKA.
91:
         dvitīve trtīve vā chandome aikāhikam
           sūktam.....(vik ?) 33. 21
                                                          X. 67
                                                       VIII. 69. 4 - 70. 6
92^{-1}):
         prsthyasadahe 6. ahani ajyasastre avapah 32. 5
                                                       VIII. 64, 1-3 II. 704-6(var.)
93. 1—3; daśarātrasva 10, " " stotrivah 33. 23
93. 1—3: śvene etc. ājvaśastre stotrivah..... (vik.) 39. 5
                         āvāpah . . . . . . . . . 34. 7
                                                          X. 153
93. 4—8: mahāvrate
                     "
                                                          X. 44
94:
         trtīve chandome aikāhikam sūktam... 33.29
                                                          II. 22. 1
                                                                     II. 836
95. 1-2: mahāvrate prethasastre stot. anur.... 34. 19
                                                          X. 133. 1
                                                                     II. 1151
                                                          X. 133. 2—3 II. 1152—3
95. 3—4: ......fehlt.....
                                                          X. 160-164. 1
96^{2}):
         mahāvrate pṛṣṭhaśastre āvāpaḥ...... 34.20
                                 IX. ANUVĀKA.
                                                       VIII. 66. 7-9
97:
          brhaspatisave prsthasastre stotriyah... 39.3
97:
         sarvajiti, rsabhe etc. prethasastre stotriyah 39. 18
                                            (vik.) 40. 8
97:
          trivrdādisu atirātresu "
                                       "
97:
          trikakuddasaratre 1. ahani prethasastre
                                                                      11.1041-2
            98:
          śyenasandamśajiravajresu prsthaśastre
                                                         VI. 46. 1-2
                                                                      II. 159---60
            stotrivah..... 39.5
                                                                               (var.)
          tanuprsthe sadahe 2. ahani prsthasastre
98:
            stotriyah..... 42.9
                                                        VIII. 3, 7-8
                                                                       H 923-4
99:
          apurve prsthasastre stotriyah . . . . . . . 39.6
                                                        VIII. 98. 7 =-9
                                                                      II. 60-2 (varr.)
          vrātya-tomesu prsthaśastre stotriyah... 39.7
100:
                                    "
                                       ... 40 4
100:
          rajasūvaikāhesu ukthašastre
                                                           I. 12. 1—3
                                                                      11.140-2
101:
          agnistutsu ajvašastre
                                         ... (vik.) 39. S
                                         ... 40.2
101:-
          virāji etc.
                                         . . (vik.) 39 8
                                                         111.27.13—1511.888—90
102:
          agnistutsu
                                                        VIII. 71. 14 1)
                                         ... ( " )39.8
                  prsthaśastre
103^{3}):
                                                        VIII. 60. 1-2
103:
         virāji etc.
                                         ... 10.2
                                                                       11.902 - 3
103 2-3.
                                         ... (vik.) 39. 8
                                                        VIII. 60. 4—1
104.1-2: tīvrasuti etc. "
                                                                       I1.957 - 8
                                         ... 39. 9
                                                        VIII. 3. 3—4
                                                        VIII. 90. 1-- 2
                                                                       II. 842—3
104. 3—4: gosave etc.
                                         ...39.10
                      "
104. 1-2: samsarpe etc. 4. ahani pṛṣṭhaśastre sto-
                                                                               (varr.)
```

¹⁾ AS. XX. 92. 1-3 = XX. 22. 4-6. 2) vgl. zu Vait. 34. 20. Der Text des Shankar Paṇḍit weicht auch hierin von der Roth-Whitney'schen ab, dass XX. 96. 17-24 = II. 33 sind. 2) Vielleicht ist nach XX. 103. 1 ausgefallen RV. VIII. 71. 14, cf. Jaim. S. IV. 14. 8-9.

AS X	X Viniyoga	Vait.	ŖS.	sv.
	2: pratīcīnastome prsthašastre stotriyah		VIII. 99. 5—6	II. 987—8
105.3:	fehlt		VIII. 99. 7	
	6: rāji pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ		VIII. 70. 1—2	II. 283—4
106:	indrastome ukthaśastre stotriyah		VIII. 15. 7-9	II. 995—7(var.)
	3: vighane ājyaśastre "		VIII. 6. 4—6	II. 1001, 3. 2
				(varr)
107. 4—6	: // pṛṣṭhaśastre //	39. 15	X. 120. 1-3	
107. 7—1	2 ¹):fehlt		X. 120. 4—9	
	-15; sūryastuti prsthašastre stotriyah	39. 16	I. 115. 1—22	2)
107.14	15 : sauryaprsthe visuvati prsthaś, stotriyah	33.6		•
108:	vajre punastome ukthaśastre stotriyah.		VIII. 98. 1012	2H. 519—21
108:	rājasūyeṣu ukthaśastre stotriyaḥ			(varr.)
108:	baida-, svarasāmatrirātre 1. ahani uktha-			, ,
	śastre stotriyah	41.4		
108:	caturātrāņām 3. ahani ukthaśastre sto-			
	triyaḥ	41.10		
108:	abhyāsangye, pañcaśāradīye 1. ahani			
	ukthaśastre stotriyalı	41.15		
108:	şadrātre āyuşy ukthaśastre stotriyah	41.20		
108:	prsthyasadahe 3. ahani ukthasastre sto-			
	triyaḥ	42.2		
108:	dvādašāhe 1. chandome ukthašastre sto-			
	triyah			
109:	1. 2. sāhasre pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ	39.19	I 84.10—12	II. 355—7
109:	aśvatrirātrasya 2. ahani pṛṣṭhaśastre			
	stotriyah	41.6		
110:	virādādiṣu saptasu ekākeṣu ājyaśastre			
	stotriyah	40.1	VIII. 92. 19—21	II. 72—4
111:	virādādisu saptasu ekākesu prethasastre			
, , ,	stotriyah		VIII. 12. 1618	
111:	rājasūvesu ukthaśastre stotriyah	40. 1		-10.2.
111:	abhiplayasya ukthasamsthasya 6. ahani	/ D)		
110	ukthaśastre stotriyah	(vik.) 41. 22		
112:	vinuttyādisu astasu ekāhesu ājyasastre	(0)	TITLE ON A O	I : 117 0 6 0
119.	stotriyah	40. 3	VIII. 93. 4—6	Jaim.IV. 8.7—9
113:	vinuttyādisu astasu ekāhesu prethašastre	10. 9	VIII er i i	ff goo in .
113;	stotriyahtrivṛdādiṣu atirātreṣu pṛṣṭhaśastre stotriyah		VIII. 61. 1—1	11. 555—4(var.)
114:	rājasūyeşu ukthaśastre stotriyah		VIII 21. 13—14	H 720 10
114:	sadrātre gavi " "		VIII & I. 15 1 F	
115:	sādyaḥkreṣu ājyaśastre "		VIII. 6. 10—12	(var.)
116:	prathame sarvastome prsthasastre stotriyah		VIII. 0. 10—12 VIII. 1 13—14	11. 000—2
116:	catīirātrāņām sarvesu ahaḥsu pṛṣṭhaśastre	10.7	VIII. 1 15—14	
110,	stotriyah.	(vik \41 19		
117:	trivṛdādiṣu atirātreṣu pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ		VII. 22. 1—3	H 977 0
118:	tanūpṛṣṭhaṣaḍahe 5. ahani pṛṣṭhaśastre	(") 10.0	111. ~~, 1—0	11. 211-0
	stotriyalı	42.9		
118.1—2	: vaiśvadevādisu triratresu I ahani preth.	- •• •		
· · · · ·	stotriyah	41.2	VIII. 61. 5—6	II 929—30
118.3—4	: sākamedhe prsthasastre stotrivah	41. 3	VIII. 3. 5—6	II. 937—5
	****			• • •

Nach Shankar Pandits Ausg. mit vielen Varr., in Übereinstimmung mit AS. V. 2. $\,$ ') d. h. AS. XX. 107. 14–15 = RS. I. 115. 1–2.

AS. XX		niyoga			v	ait.	ŖS.	SV.
118.12	: trikakuddaśarātr stotriyaḥ		-		42. 5	,		
119 1):	vaiśvadevādisu t stotriyah	rirātreșu 2	. ahani pr	șțh.			VIII. 52. 9—10	II. 1027 II. 960 ¹)
120:	daśāhe 8. ahani	ukthaśastr	e stotriyalı	1			VIII. 4. 1—2	II. 581—2 (var.)
120:	trikakuddaśarātre stotriyah				42.5	i		(141.)
121:	tanupṛṣṭhaṣaḍahe stotriyah				42. 9)	VII. 32. 22—23	II.30—1
122:	tanūpṛṣṭhaṣaḍahe stotriyaḥ				4 2. 9)	I. 30.13—15	II. 434—6
123:	sauryapṛṣṭhe viṣu rūpaḥ				33. 6	5	I. 115. 4—5	(var.)
124.13	: tanūpṛṣṭhaṣaḍaho stotriyaḥ				42. 9)	[V. 31. 1—3	II. 32—4
124.4—6 125:	: vgl. 63. 1—3. pṛṣṭhyaṣaḍahasya	6. ahani	i ukthaśas	stre				
	avapalı				32. 1	3	IV. 131 (var.)	
125:	sautrāmaņyām pŗ	șțhaśastre	āvāpaļı		27. 2	24		
125:	viśvajiti vairājapŗ				33. l	. 2		
125.2:	sautrāmaņyām pa traņam				30. 1	10		
125.4—7	: sautrāmaņyām p mantraņam	_			30.	11a		
126:	aptoryāmņi preth	naśastre āv	āpaļı		27.5	24	X. 86	
126:	pṛṣṭhyaṣaḍahasya							
126:	āvāpaḥ viśvajiti vairājapī				32.] 33.]			
127:	pṛṣṭhyaṣaḍahasya	6. ahani	"	"	32.	19	Khila V. 8—11 Śańkh. XII. 14	
128	"	" "	"	"	32.	19	Khila V. 12—14 Śańkh. XII. 20—21	
129—132	2: "	" "	"	"	32.2	20	Khila V. 15 Śańkh. XII. 18	
133:	"	<i>"</i> "	"	"	32. 2	21	Khila V. 16 Sankh, XII. 22	
134:	″	" "	,, ,	<i>"</i>	32. 2	22	Khila V. 17 Śāńkh. XII. 23. 1	
135:	"	" "	" '	<i>"</i>	32. :	2330	Khila V. 18—21 Śańkh. XII. 23. 2—	.5
136:	″	" "	" ,	"	32. 3	31	Khila V. 22. 1—10 Śāńkh. XII. 24. 2 (—	
137.1—3	<u>:</u> :	.fehlt					Khila V 22, 11—1 Śańkh. XII, 24, 3	
137.3:	prsthyasadahasya		* *		ya ·	2 • 2	Khila V. 22. 13	
137.4	äväpah 5: pṛṣṭhyaṣaḍahasy āvānah	a 6. ahar	ni pṛṣṭhaśa	stre	3?.			TI 955 4
137.7—	āvāpaḥ9: pṛṣṭhyāṣaḍahasy	a 6. ahar	ni p <u>rst</u> haśa	stre	32.		IV. 101. 4—6	11. 2224
	avapah		• • • • • • • •	• • •	32.	33	VIII. 96. 13—15	

¹⁾ AS. XX 119. 2 scheint mit SV. II. 1028 übereinstimmen zu müssen. Man erwartet RV. VIII. 52. 10.

AS. XX	ζ	Viniyo	ga	Vait.	ŖS.	sv.
137.10—	11:				VIII. 96. 16-17	
137.12-	14 1): aptory	āmņi atirikt	okthe stotriyah.	27.28	VIII. 93. 7—9	II 572—4
12 8. 9:	aśvamedhe	methanamar	ıtrah	38.2		
137.3:	dadhibhakşa	ņamantraķ		23. 17		
138:	aptoryāmņi	atiriktokthe	anur u paḥ	27.28	VIII. 6.1—3	
138:	trtiye chand	ome ājvaśas	tre stotriyah	3 3. 14		II. 657, 9,
138:	tryahāṇām	"	"	41.8		8. (var.)
138:	caturahāṇāṃ	4. ahaḥsu āj	yaśastre stotriyah	41.11		
138:	trikakuddaśa	rātre 8. ahai	ni " "	42.6		
139—142	: aptoryāmņi	atiriktokth	e āvāpaḥ	27.29	VIII. 9. 1—21	
143.1—7	: "	"	<i>"</i>	27.29	IV. 44	
143.8:	"	"	paridhānīyā	27.30	IV. 57. 3	
143.9:	"	"	yājyā	27.30	VIII. 57. 3	

 $^{^{1}}$) = AS. XX. 47. 1-3.

BERICHTIGUNGEN.

```
Vait. 3. 3 1. XVII. statt XVI.
```

" 6. 9 l. III. 15. 7 statt III. 15. 17.

9. 27 l. III. statt VIII.

" 14. 1 l. IV. 1. 1 statt IV. 41. 1.

, 16. 8 l. VII. statt VI.

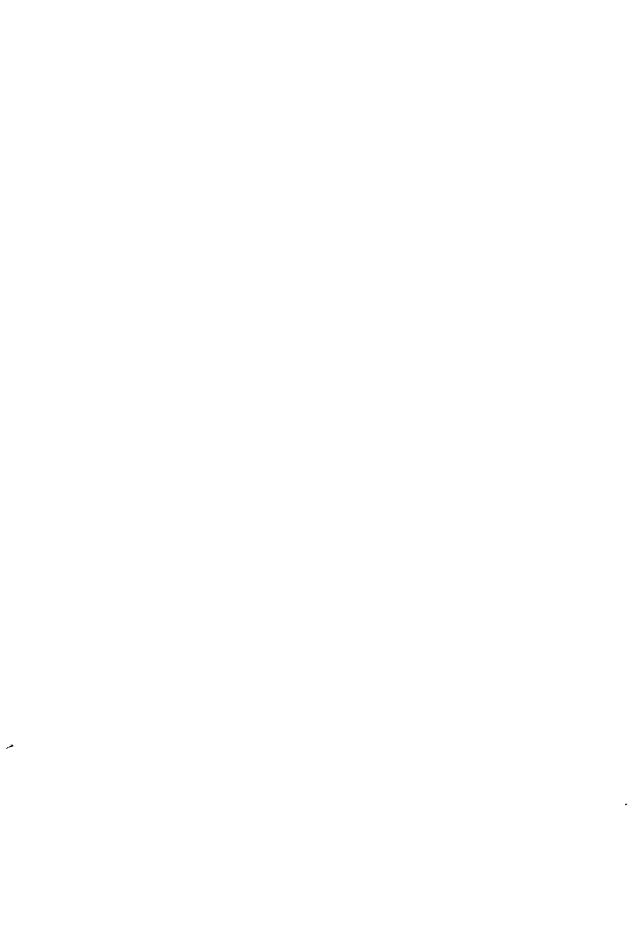
" 16. 12 l. IX. 1 statt IX. 9.

" 17. 9 l. (VII. 111).

" 19. 2 1. VI. 24. 8 statt VI. 24. 3.

, 21. 24 l. IV. 21 statt IV. 2. 1.

" 23,20al. mit (der Strophe):... (VI. 80, 3).

Ontwerp van eene vergelijkende vormleer van eenige Algonkin-talen

DOOR

C. C. UHLENBECK.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XI. No. 3.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1910.

VOORBERICHT.

Hoewel de omstandigheden mij, naar het schijnt, zullen veroorloven na verloop van tijd dieper in de studie der Algonkintalen door te dringen dan mij dat op mijn studeerkamer mogelijk is geweest, meen ik toch, dat voor het oogenblik deze zeer onvolledige en onvolmaakte schets den beoefenaars van Noord-Amerikaansche talen van eenig nut kan zijn. Nergens immers vindt men eene vergelijkende beschrijving van dezen taalstam, die iets meer bevat dan het aller-elementairste, iets anders biedt dan juxtapositie zonder historisch perspectief. Ik verbeeld mij niet, dat ik in deze richting bijzonder veel heb bereikt, maar de schaars door mij verkregen resultaten houd ik voor tamelijk zeker. In het algemeen draagt mijn ontwerp een meer descriptief dan historisch karakter, al zie ik ook zeer goed, dat de reconstructie der geschiedenis het doel is, waarop wij moeten afgaan. Eerst wanneer wij ons een denkbeeld kunnen vormen van de Algonkische stamtaal, zal het mogelijk zijn een onderzoek naar eventueele verwantschap met andere taalgroepen in te stellen.

De talen, die ik in dit ontwerp met elkaar heb vergeleken, zijn het Ojibway, het Cree, het Micmac, het Natick en het Blackfoot (als afkortingen bezig ik de beginletters dezer namen). Slechts een enkele maal heb ik een ander dialect geraadpleegd. Wel ben ik mij bewust, dat de keuze van een vijftal uit misschien vijftig tongvallen niet in alle opzichten te verdedigen is, maar ik had te kiezen of te deelen: of mij tot weinige talen te beperken en iets bruikbaars te leveren of van het ontwerpen cener vergelijkende vormleer geheel af te zien.

Mijn materiaal ontleen ik aan de volgende werken:

BISHOP BARAGA, A theoretical and practical grammar of the Otchipwe language ², Montréal 1878.

- E. F. Wilson, The Ojebway language, Toronto 1874.
- A. LACOMBE, Grammaire de la langue des Cris, Montréal 1874.

- A. LACOMBE, Dictionnaire de la langue des Cris, Montréal 1874.
- J. Horden, A grammar of the Cree language, London 1881.

Abbé Maillard, Grammaire de la langue Mikmaque, redigée et mise en ordre par J. M. Bellenger Ptre, New-York 1864.

- S. T. Rand, Dictionary of the language of the Micmac Indians, Halifax N. S. 1888.
- J. Eliot, A grammar of the Massachusetts Indian language. A new edition by P. S. Du Ponceau and an introduction and supplementary observations by J. Pickering, Boston 1822.
 - J. H. TRUMBULL, Natick dictionary, Washington 1903.
- J. W. Tims, Grammar and dictionary of the Blackfoot language in the dominion of Canada, London 1889.

Verder heb ik eenig nut gehad van:

- F. MÜLLER, Der grammatische bau der Algonkin-sprachen, Wien 1867.
- R. Sowa, Die nominalbildung in den Algonkin-sprachen, Brünn 1891.
- II. R. Schoolgraft, An essay on the grammatical structure of the Algonquin language (Information respecting the history... of the Indian tribes II, 351 sqq.).

Th. Hurburt, A memoir on the inflections of the Chippewa tongue (Information respecting the history... of the Indian tribes IV, 3\$5 sqq.).

- N. O. (J. A. Cvoq), Etudes philologiques sur quelques langues sauvages de l'Amérique, Montréal 1866.
- L. Adam, Esquisse d'une grammaire comparée des dialectes Cree et Chippeway, Paris 1876.
- L. Adam, Examen grammatical comparé de seize langues américaines, Paris 1878.

Tot mijn leedwezen heb ik J. Howse, Grammar of the Cree language, with analysis of the Chippeway dialect, London 1865 niet in handen kunnen krijgen.

Wat de spelling betreft, heb ik niet veel op te merken. Zooveel mogelijk heb ik getracht gelijke klanken door gelijke teekens weer te geven. Daarom gebruik ik ook de teekens \mathcal{E} , \mathcal{E} , \mathcal{E} , die geen misverstand kunnen veroorzaken, en schrijf ik in het Blackfoot \mathcal{E} s, zoowel waar Tims \mathcal{E} , als waar hij \mathcal{E} s bezigt. Naar zijn eigen woorden is het immers niet aan twijfel onderhevig, dat hij met \mathcal{E} de combinatie van \mathcal{E} en \mathcal{E} bedoelt. In de aanduiding der vocaal-quantiteiten zijn er stellig veel ongelijkmatigheden in mijn geschrift, maar bij de ontoereikendheid mijner bronnen heb ik die niet kunnen vermijden. Ik releveer in het bijzonder, dat ik de \mathcal{E} van het Cree

nergens van een lengteteeken heb voorzien, hoewel zij meestal niet van de \bar{e} in het Ojibway schijnt te verschillen. De spelling van het Natick heb ik natuurlijk onveranderd gelaten. Het zoude immers onverantwoordelijk zijn geweest aan de zeventiend'eeuwsche overlevering te gaan knoeien. In gevallen van twijfel heb ik ook in de schrijfwijze der overige dialecten geen veranderingen gewaagd.

Leiden, Mei 1909.

C. C. UHLENBECK.

		•

INHOUD.

	Voorbericht
ı.	Nomina.
	Algemeene opmerkingen (§ 1)
	Stamklassen (§ 2)
	Waardeeringsklassen (§ 3—§ 4)
	Numerus (§ 5—§ 6)
	Casus (§ 7—§ 9)
	Subordinatieve vormen (§ 10—-§ 11)
	Possessieve flexie (§ 12—§ 16)
	Temporale flexie (§ 17)
	Nomen-vormende suffixen (§ 18—§ 19)
	Adjectiva (§ 20)
	Numeralia (§ 21—§ 22)
II.	Pronomina.
	Algemeene opmerkingen (§ 23)
	Personalia (possessiva) (§ 24)
	Andere pronomina (§ 25—§ 28)
Ш	. Verba.
	Algemeene opmerkingen (§ 29)
	Mutatie (§ 30—§ 32)
	Verdeeling der verba (§ 33)
	Genera verbi (§ 34—§ 35)
	Voorstellingswijzen (§ 36—§ 45)
	Tijden (§ 46—§ 18)
	Incorporatie (§ 49)
	Secundaire verba (§ 50)

I. NOMINA.

Algemeene opmerkingen.

§ 1. Het Algonkisch, dat de onderscheiding van een mannelijk en een vrouwelijk geslacht mist, heeft twee waardeeringsklassen, die gewoonlijk met de namen levend en levenloos worden aangeduid, maar die ik liever bezield en onbezield wil noemen, daar deze termen gemakkelijk als b. en o. kunnen worden afgekort.

Een dualis van het nomen is niet aanwezig, maar de singularis en de pluralis der substantiva zijn in den regel duidelijk van elkander gescheiden. De grammatische casus worden door syntactische middelen kenbaar gemaakt, maar er is in eenige Algonkin-talen een door een suffix gekarakterizeerde locativus. Opmerkelijk is de aanwezigheid van subordinatieve vormen (obviativus en subobviativus) in het Ojibway, het Cree en andere dialecten. Waar wij zoodanige vormen niet aantreffen, moeten wij aannemen, dat zij verloren zijn gegaan.

De substantiva hebben eene possessieve en tot zekere hoogte ook eene temporale flexie.

Een eigenaardigheid van het Blackfoot is de aanwezigheid van, door een -k-suffix gekenmerkte, relatieve nominaalvormen, die in verbinding met relatieve voornaamwoorden worden gebruikt.

De bovenstaande opmerkingen hebben alleen betrekking op de zelfstandige naamwoorden. Voor de adjectiva en de numeralia gelden bijzondere regels, die in de laatste drie paragrafen van dit hoofdstuk ter sprake zullen komen.

Stamklassen.

- § 2. In het Ojibway kan men de nominaalstammen in twee hoofdgroepen verdeelen:
 - A. Stammen op een in alle vormen bewaard gebleven klinker.
 - B. Stammen op een klinker of klankgroep, die in den gewonen Verhand. der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI Nº, 3.

enkelvoudsvorm is weggevallen, maar die voor een suffix en in compositie bewaard is gebleven. Deze klasse valt weer in de volgende onderafdeelingen: α . stammen op -a, β . stammen op -ia, γ . stammen op -ia, δ . stammen op -i, ε . stammen op -o.

Voorbeelden van klasse A:

ogimā 'hoofdeling', plur. ogimāg.

anišinābe 'Indiaan', plur. anišinābeg.

animikī 'donder', plur. animikīg.

abwī 'pagaai', plur. abwīn.

windigo 'reus', plur. windigog.

Voorbeelden van klasse B:

α. Stammen op -a-:

kokūš 'zwijn', obv. kokūšan, plur. kokūšag.

kitigān 'akker', plur. kitigānan.

 β . Stammen op -ia- :

mišikē 'schildpad', obv. mišikēian, plur. mišikēiag.

 γ . Stammen op -wa-:

inini 'man', obv. ininiwan, plur: ininiwag.

odēna 'dorp', plur. odēnawan.

3. Stammen op -i-:

asīn 'steen', obv. asīnin, plur. asīnig, vgl. asini-wakaigan 'steen-huis'. mitigwāb 'boog', plur. mitigwābin.

ε. Stammen op -o-:

mitig 'boom', obv. mitigon, plur. mitigog, vgl. mitigo-wakaigan 'blok-huis'.

wāwan 'ei', plur. wāwanon.

Tot B, δ behooren ook de participia (persoonlijke gerundia) op -d, maar voor de i is deze consonant tot $d\tilde{z}$ geworden, b. v. enamiād 'hij (zij) die bidt', plur. enamiādzig. In sommige dialecten is de oudere vorm op -dig bewaard.

In den locativus vinden wij niet altijd het vocalisme, dat wij op grond van den meervoudsvorm zouden verwachten. Zoo heeft kitigān 'akker' den locativus kitigāning, hoewel de pluralis kitigānan luidt. Een ander voorbeeld is odēna 'dorp', loc. odēnang, plur. odēnawan. Vormen als kitigāning, odēnang zijn waarschijnlijk door den invloed van andere stammen te verklaren. Ook bij de deminutiva en pejorativa, waar in bepaalde gevallen de stamklinker voor den dag komt, is de oorspronkelijke toestand lang niet altijd zuiver bewaard.

Dat eindvocalen nu eens weggevallen, dan weer behouden zijn, ligt stellig aan oude accent-voorwaarden. Hetzelfde verschijnsel is in de conjugatie waar te nemen; tegenover ikkito 'hij (zij) zegt'

staan immers nind-ikkit 'ik zeg', kid-ikkit 'jij zegt' en dat deze vormen eenmaal *nind-ikkito, *kid-ikkito hebben geluid, blijkt uit de negatieve vormen nind-ikkito-si, kid-ikkito-si. Zoo ook bōsi 'hij (zij) gaat scheep': nin-bōs 'ik ga scheep', ki-bōs 'jij gaat scheep' (negatief nin-bōsi-si, ki-bōsi-si).

Ook in het Cree vinden wij de klassen A en B, maar de onderafdeelingen van B zijn tot twee gereduceerd, doordat -a- en -wa-(-wo-) de andere oorspronkelijke stamklinkers — uitgezonderd zekere vocalen in den locativus en de possessieve flexie — hebben verdrongen. Somtijds echter behoort een woord in het Cree tot klasse 1, terwijl het in het Ojibway zijn stamklinker heeft verloren, b.v. C. asini, O. asīn 'steen'; C. kona, O. gon 'sneeuw'. Nog in een ander opzicht is het Cree ouderwetscher dan het Ojibway, namelijk in den enkelvoudsvorm van woorden, die in het Ojibway een -wa-stam vertoonen, zooals O. migizi 'arend', plur. migiziwag, C. mikisiw, plur. mikisiwok en O. ikwē 'vrouw', plur. ikwēwag, C. iskwew, plur, iskwewok. Wij zien, dat de w aan het einde der Cree-woorden een overblijfsel is van de in het meervoud volledig bewaarde klankgroep -wa- (-wo-). Maar wij vinden die w ook in het Cree, als het Ojibway een -ia-stam heeft (b.v. O. nižodē 'tweeling', plur. niżodeiag, C. niżotew, plur. niżotewok), in welk geval de aanwezigheid van deze consonant niet zoo gemakkelijk kan beoordeeld worden. Waarschijnlijk vindt de w ook in dergelijke woorden haar verklaring in de uitbreiding der -wa-stammen buiten hun oorspronkelijk gebied. Sporen van de oude stamklinkers heeft het Cree nog in den locativus, b.v. askikok 'in den ketel' (O. akikong). Het is opmerkelijk, dat de locativus in het Cree en het Ojibway soms op dezelfde wijze is gevocaliseerd, terwijl de pluralis in het Ojibway een anderen klinker vertoont (b.v. C. mikiwamik, O. wigiwāming 'in de wigwam': O. wigiwāman 'wigwams').

De oorspronkelijke stamvocalen van klasse B zijn beter bewaard in het Micmac en het Natick, maar in het Blackfoot is de oude toestand niet meer herkenbaar.

Waardeeringsklassen.

§ 3. Zooals ik reeds gezegd heb, vallen de substantiva van het Algonkisch in twee waardeeringsklassen: bezield of levend en onbezield of levenloos. Tot de bezielde klasse behooren niet alleen de namen van levende wezens, maar ook talrijke woorden voor zaken, die slechts in de animistische verbeelding van den Indiaan bezield zijn. Zoowel in het Ojibway als in het Cree worden b.v.

zon, maan, ster, donder, sneeuw, ijs, steen, zilver, ketel, pijp, tabak, brood, slede, klok, lint als levend beschouwd. Namen van boomen en planten worden in de Algonkische talen gewoonlijk tot de bezielde klasse gerekend, maar in het Natick golden zij, wonderlijk genoeg, als levenloos. De namen van lichaamsdeelen zijn in het Algonkisch in den regel onbezield en hetzelfde geldt van veel woorden, die deelen van boomen of planten aanduiden, maar in het Ojibway zijn b.v. doorn, framboos, appel, aardappel, als ook korenaar en korenstengel — gelijk het koren zelf — bezield. Een nauwkeurig onderzoek naar de verdeeling der woorden over de beide klassen in de verschillende Algonkin-talen zoude ongetwijfeld verrassende resultaten opleveren. Interessant zijn vooral zoodanige gevallen, waar de eene taal van de andere afwijkt, zooals bij pagaai en lepel, die in het Cree bezield, in het Ojibway onbezield zijn.

§ 1. Buiten syntactisch verband blijkt de klasse, waartoe een substantivum behoort, duidelijk bij de pluraalvorming, zoowel in de gewone als in de possessieve flexie. Verder is ook het gebruik der subordinatieve vormen hoofdzakelijk, hoewel niet geheel, tot de bezielde klasse beperkt, waardoor ons ook in bepaalde gevallen een criterium aan de hand wordt gedaan. In den zin is de klasse kenbaar aan de congruentie, hoewel de verschillende talen die niet alle in denzelfden omvang toepassen. Zoo congrueert het attributieve adjectief in het Natick en tot zekere hoogte in het Micmac ook in klasse met het substantief, waarbij het behoort, terwijl dit in de andere talen, die wij hier behandelen, niet het geval is. In plaats van praedicatieve adjectiva gebruikt men in het Algonkisch verbaalvormen, die evenals andere intransitieve verba in klasse met het subject congrueeren. Daarentegen stemmen de transitieve werkwoorden in klasse met hun lijdend voorwerp overeen. Er zijn nog andere gevallen van congruentie, maar hetgeen ik reeds gezegd heb, is voldoende om een denkbeeld te geven van de groote rol, die de distinctie der twee waardeeringsklassen in de grammatica van het Algonkisch vervult. Hier vermeld ik nog slechts, dat ook bij de pronomina het onderscheid van bezield en onbezield aanwezig is.

Numerus.

§ 5. Het enkelvoud heeft geen bijzonder kenteeken en een dualis ontbreekt, niet alleen bij het nomen, maar — afgezien van het Micmac, dat dualische werkwoordvormen bezit — ook bij de overige rededeelen der hier behandelde talen. De pluralis is

verschillend naarmate van de waardeeringsklasse. De bezielde woorden hebben als meervoudsteeken O. -g, C. -k, M. -k, N. -g, B. -ks. Wat de onbezielde klasse betreft, vormt het Ojibway den pluralis door achtervoeging van -n, waarmede in het Micmac -l correspondeert. Het Cree heeft het eigenlijke meervoudsteeken -n verloren. In het Natick gaat het meervoud der onbezielde klasse op -sh uit, in het Blackfoot op -sts.

In het Ojibway en het Cree vinden wij het pluraalteeken bij bezielde woorden van klasse A, in het Ojibway ook bij de onbezielde woorden van die klasse, onmiddellijk achter den overal bewaarden eindklinker van het woord, maar ook het meervoud van klasse B is in het Ojibway, waar de onderafdeelingen dier groep scherp uit elkander zijn gehouden, zeer verschillend gevocaliseerd (-a-, -ia-, -wa-, -i-, -o-), terwijl in het Cree -a- en -wa- (-wo-) hun gebied ten nadeele van andere klinkers hebben uitgebreid. Daar het pluraalteeken -n in het Cree is weggevallen, heeft het den schijn. dat het meervoud der levenlooze woorden door middel van het eigenlijk thematische -a, -wa wordt gevormd. In het Micmac vinden wij voor de pluraalsuffixen somtijds de stamvocalen -a-, -e-, -i-, -u- en hebben de woorden op -t een meervoud op -gi-k (-ki-k), maar in het Natick gaat aan de -q der bezielde klasse steeds -o-— hoewel soms na bewaard gebleven oorspronkelijk vocalisme of -wo-, aan de -sh der onbezielde klasse steeds -a- of -wa- (-anaof -wana-) vooraf. In het Blackfoot staat voor de pluraalsuffixen dikwiils een ĕ of een ĭ.

Voorbeelden van de bezielde klasse:

- O. mēme 'specht', plur. mēmeg.
- O. wāgoś 'vos', plur. wāgośag.
- O. opīn 'aardappel', plur. opīnig.
- O. anang 'ster', plur. anangog.
- C. niska 'trapgans', plur. niskak.
- C. pakkwežigan 'brood', plur. pakkwežiganak (O. pakwēžigan, plur. pakwēžiganak).
 - C. mistik 'boom', plur. mistikwok (O. mitig, plur. mitigog).
 - C. isknew 'vrouw', plur. isknewok (O. ikwe, plur. ikwewag).
 - M. Inu 'mensch', plur. Inuk.
 - M. kelokokueš 'ster', plur. kelokokuešk.
 - M. epit 'vrouw', plur. epigik.
 - N. mittamwossis 'vrouw', plur. mittamwossissog.
 - N. wosketomp 'man', plur. wosketompaog.
 - N. manit 'geest', plur. manittoog (O. manito, plur. manitog).
 - N. ahtuk 'rendier', plur. ahtuhquog (O. atik, plur. atikwag).

- B. atsetsi 'handschoen', plur. atsetsiks.
- B. pokun 'bal', plur. pokuniks.
- B. sesenitau 'vijl', plur. sesenitaks.
- B. moksis 'priem', plur. moksiks.

Voorbeelden van de onbezielde klasse:

- O. anwī 'kogel', plur. anwīn.
- O. žimāgan 'lans', plur. žimāganan.
- O. maškīki 'medicijn', plur. maškīkiwan.
- O. anīt 'vischspeer', plur. anītin.
- O. makak 'doos', plur. makakon.
- C. tšikahikan 'bijl', plur. tšikahikana.
- C. tšipanikamik 'graf', plur. tšipanikwa.
- M. ulidažudi 'vreugde', plur. ulidažudil.
- M. makamigueu 'land', plur. makamigal.
- M. m'kesen 'schoen', plur. m'kesenel (O. makisin, plur. makisinan).
- N. hussun 'steen', plur. hussunash (O. asīn is bezield).
- N. musseet 'voet', plur. musseetash (O. nizīd 'mijn voet', plur. nizīdan).
- N. mehtug 'boom', plur. mehtugquash (O. mitig, C. mistik in den zin van 'boom' is bezield).
 - N. qussuk 'rots', plur. qussukquanash.
 - B. autoksinatsi 'boon', plur. autoksinatsists.
 - B. moyis 'hut', plur. moyists.
 - B. okhkin 'been' (d. i. lat. 'os'), plur. okhkiists.
 - B. sinaksin '(ge)schrift', plur. sinaksists.
- § 6. Ook voor het meervoud gelden regels van congruentie, die van denzelfden aard zijn als de regels, die de congruentie der waardeeringsklassen beheerschen. Ik releveer het volgende. In het Micmac en het Natick stemt het attributieve adjectief, dat in het Ojibway enz. onveranderlijk is, met het zelfstandige naamwoord in getal overeen. Het intransitieve verbum congrueert met zijn subject, terwijl in het transitieve verbum zoowel het getal van het subject als dat van het object gereflecteerd wordt. Zooals wij zullen zien, wordt ook bij de pronomina het onderscheid in numerus formeel uitgedrukt.

Casus.

§ 7. Noch de tegenstelling van nominativus en accusativus, noch die van transitivus en intransitivus wordt formeel aan het nomen kenbaar gemaakt. Ook voor den genitivus heeft het Algonkisch geen afzonderlijken vorm, in welke leemte

door juxtapositie van de uitdrukkingen voor den bezitter en het bezetene wordt voorzien. In het algemeen staat het woord, dat het bezetene aanduidt, in den possessieven vorm van den derden persoon. Zoo zegt men b.v. in het Ojibway voor 'mijn vaders huis' n-ōs o-wakaigan, eigenlijk 'mijn-vader zijn-huis'. Maar ook juxtapositie zonder possessief praefix is een zeer gebruikelijk middel om de genitiefverhouding uit te drukken, vooral als die verhouding geen eigenlijk possessieve kan genoemd worden. Wij doen echter beter om dan van determinatieve compositie te spreken, aangezien de beide aaneengekoppelde woorden met elkander een nieuw begrip uitdrukken. Gevallen van dien aard in het Ojibway zijn b.v. iškotēnābikwān 'stoomboot' (eigenlijk 'vuurschip', asēma-makak 'tabaksdoos', gigō-bimidē 'vischolie'. Hoe nauw de leden van zulk eene koppeling of samenstelling onderling verbonden zijn, blijkt uit de omstandigheid, dat het eerste (determineerende) lid in het Ojibway dikwijls zijn oude stamvocaal heeft bewaard, terwijl deze in den niet-samengestelden gewonen enkelvoudsvorm van het woord was verloren gegaan. Voorbeelden daarvan zijn biwābiko-mikana 'spoorweg' (eigenlijk 'ijzerweg'), asini-wakaigan 'steenen huis' (eigenlijk 'steenhuis'). Als afzonderlijke woorden voor ijzer en steen gebruikt men in het Ojibway biwābik en asīn.

men in het Ojibway birābik en asīn.

Het Micmac heeft een eigenaardigheid, die niet onvermeld mag blijven. Het nomen heeft in deze taal bijzondere vormen, zoowel in het enkelvoud als in het meervoud, voor het geval dat het met een ontkennend woordje is verbonden. Het kenmerkende suffix luidt -inu. Voorbeelden:

mokueš lnuinu 'point d'homme' bij lnu 'mensch'.

mu šabuguaninu 'point d'ean', mu šabuguaninugul 'point d'eanx' bij šabuguan 'water'.

De u van -inu en van het later te vermelden ontkennende adjectiefsuffix -tenu is waarschijnlijk identiek met de u, die wij in de negatieve verbaalvormen aantreffen. Mogen wij in den ontkennenden vorm van het nomen soms een door het suffix -u genegeerden partitivus vermoeden?

§ 8. In het Ojibway en het Cree is de vocativus singularis in den regel niet bijzonder gekenmerkt, maar toch zijn er enkele gevallen, waarin een formeel onderscheid tusschen den aanspreekvorm en den gewonen woordvorm is waar te nemen. In het Cree wordt notāri 'mijn vader' bij het aanspreken meestal tot nota verkort en de vocativus van nikāwi 'mijn moeder' luidt steeds neka. Dergelijke afkortingen zijn veel gewoner in het Ojibway, b.v. nita 'mijn zwager', voc. nit; nižišē 'mijn oom (avunculus)', voc. nižiš;

ningā 'mijn moeder', voc. ning (naast ninge). Eigenaardig zijn de vocatieven nimišō bij nimišōme 'mijn oom (patruus)' en nimišōmis 'mijn grootvader'; nōko bij nōkomis 'mijn grootmoeder'. Vooral in den aanspreekvorm van eigennamen zijn afkortingen heel gebruikelijk. Niet helder zijn nōse (naast nōs) bij nōs 'mijn vader', ningwise (naast ningwis) bij ningwis 'mijn zoon', ninge (naast ning) bij ningā 'mijn moeder'. Ook aan het Micmac zijn afzonderlijke vormen voor den vocativus singularis niet vreemd, b.v. nu bij nutš 'mijn vader', kidžu bij nkitš 'mijn moeder'.

In het meervoud gaat de vocativus van het Ojibway op -(i)dog uit, waarmede in het Cree -(i)tok correspondeert. Naast -(i)tok wordt voor het Cree ook -(i)tik vermeld en een bijvorm van O. -(i)dog is -widog, welks w eigenlijk bij de -wa-stammen zal hebben thuis behoord. Voorafgaande aan -dog, -tok (-tik) vinden wij dikwijls den oorspronkelijken stamklinker bewaard, maar -idog, -itok (-itik) wordt ook aan woorden gehecht, die geen -i-stammen zijn. Voorbeelden: O. anišinābedog bij anišinābeg 'Indianen', anāngodog bij anāngog 'sterren', opīnidog bij opīnig 'aardappelen', kwiwizensidog bij kwiwizensag 'jongens', ikwēwidog bij ikwēwag 'vrouwen'; C. owašišitok (awāsisitik) bij owašišag (awāsisag) 'kinderen', iskwetok (iskwetik) bij iskwewok 'vrouwen'. Gevallen van O. -widog bij pluraalvormen zonder w zijn b.v. anišinābewidog (naast anišinābedog) bij anišinābeg 'Indianen', ogimāwidog (naast ogimādog) bij ogimāg 'hoofdelingen', abinōdžiwidog (naast abinōdžiidog) bij abinōdžiiag 'kinderen'.

Het Micmac heeft een vocativus pluralis op -tut, maar in het Natick en het Blackfoot schijnen dergelijke vormen te ontbreken.

§ 9. Verschillende Algonkin-talen bezitten een specialen vorm voor den locativus, die in het Ojibway door -ng (-g), in het Cree door -k, in het Delaware door -nk gekarakterizeerd is. In de klasse B gaat aan het suffix een vocaal vooraf, die niet zelden met de vocaal van het meervoud identiek is en dan als de oorspronkelijke stamklinker kan worden beschouwd, maar in andere gevallen daarvan verschilt. Het Ojibway heeft naast -ng ook een korteren vorm -g, maar deze wordt alleen gebruikt na woorden, die op -n uitgaan en na de meervouds-n der onbezielde klasse. Ook het Natick heeft een locativus, maar deze wordt door middel van een -t-suffix gevormd.

```
Voorbeelden in het Ojibway:
nibing bij nibi 'water'.
odēnang bij odēna 'dorp' (plur. odēnawan).
nizīdang bij nizīd 'mijn voet' (plur. nizīdan).
ninindžing bij ninindž 'mijn hand' (plur. ninindžin).
```

kitigāning bij kitigān 'akker' (plur. kitigānan).
akikong bij akīk 'ketel' (plur. akikog).
nibing bij nibin 'zomer'.
bibōng bij bibōn 'winter'.
o-wigiwāmiwang bij o-wigiwāmiwan 'hun wigwams'.
Voorbeelden in het Cree:
maskutek bij maskutew 'vlakte'.
mikiwamik bij mikiwam 'wigwam'.
askikok bij askik 'ketel'.

Voorbeelden van het -t-suffix in het Natick zijn neekit, keekit bij neek 'mijn huis', keek 'uw (sing.) huis', keekuwout bij keekou 'uw (plur.) huis', manotat bij manot 'mand'.

Subordinatieve vormen.

§ 10. Eigenaardig voor het Algonkisch zijn de subordinatieve vormen van het nomen. Als er in een zin twee derde personen voorkomen, dan wordt de eene daarvan als de heerschende, de andere als de gesubordineerde gedacht. Die ondergeschikte derde persoon wordt aangeduid met den naam obviativus. Is er in den zin nóg een derde persoon, dan maakt het een verschil of die in nadere betrekking staat tot den heerschenden derden persoon dan wel tot den ondergeschikten. In het eerste geval staat hij met dien ondergeschikten derden persoon op dezelfde lijn, maar in het tweede geval is hij aan den gesubordineerden derden persoon, d.i. aan den obviativus, gesubordineerd. Dien dubbel-ondergeschikten derden persoon noem ik subobviativus.

Voor den obviativus, die alleen bij de bezielde klasse wordt onderscheiden, hebben het Ojibway, het Cree, het Natick, het Blackfoot en tot zekere hoogte ook het Miemae afzonderlijke vormen. De subobviativus, die behalve bij de bezielde klasse in het Ojibway somtijds, in het Cree regelmatig ook bij de onbezielde klasse wordt onderscheiden, ontbreekt in het Micmac, het Natick en het Blackfoot.

In het Ojibway en het Cree zijn de transitieve verbaalvormen met derde-persoons-object verschillend, naarmate dat object een onafhankelijke, een gesubordineerde of een dubbel-gesubordineerde derde persoon is, terwijl ook in het Blackfoot de obviativus in het verbum wordt gereflecteerd.

§ 11. De obviativus, die in de beide numeri gelijk is, wordt in het Ojibway gevormd door toevoeging van het suffix -n aan den woordstam. Aan die -n gaat dus ook bij klasse B hetzelfde voca-

lisme vooraf als aan de -g van het meervoud. In het Cree is het suffix -n weggevallen en alleen het daaraan voorafgaande -a of -wa overgebleven. Dit eenvormige vocalisme moet op dezelfde wijze worden beoordeeld als de vocalisatie van den pluralis. Ook in het Natick is het eigenlijke teeken van den obviativus weggevallen en heeft het den schijn, dat het thematische -oh, -nh, -ah het kenmerk van dezen vorm is. Het Micmac daarentegen heeft een aan O. -n beantwoordend obviatiefsutfix -l (-el) bewaard. De formatie van den obviativus in het Blackfoot is niet volkomen helder. Zooals reeds in de vorige paragraaf gezegd is, is de obviativus uitsluitend eigen aan de bezielde klasse.

Voorbeelden in het Ojibway: anisināben bij anisinābe 'Indiaan'. maniton bij manito 'geest'. nosan bij nos 'mijn vader'. ningāian bij ningā 'mijn moeder'. amikwan bij amîk 'bever'. opīnin bij opīn 'aardappel'. anāngon bij anāng 'ster'. Voorbeelden in het Cree: owasisa (awāsisa) bij owasis (awāsis) 'kind'. mistikwa bij mistik 'boom'. Voorbeeld in het Micmac: "tšel 'zijn vader', vgl. nutš 'mijn vader', kutš 'uw (sing.) vader'. Voorbeeld in het Natick: anoggsoh bij anoggs 'ster'. Voorbeelden in het Blackfoot: ninnaii bij ninnau 'man'. ponokomitaii bij ponokomita 'paard'.

De subobviativus der beide numeri wordt in het Ojibway van den obviativus afgeleid, in bepaalde gevallen door achtervoeging van -ini, in andere door wijziging van den uitgang tot -ini (bij een beperkte klasse van eigennamen tot -ani). De bijzondere regels kunnen hier achterwege blijven. Alleen moet vermeld worden, dat bij een aantal woorden naast den vorm op -ini een bijvorm op -iniwan in gebruik is.

Terwijl in het Ojibway de subobviativus meestal slechts bij woorden der bezielde klasse wordt gebezigd, heeft het Cree in het enkelvoud afzonderlijke subobviatiefvormen voor de bezielde en de onbezielde woorden. Bij de bezielde klasse wordt de subobviativus singularis en pluralis van den gewonen enkelvoudsvorm door achtervoeging van -iliwa (-iyiwa) afgeleid, maar bij de onbezielde klasse

wordt in het enkelvoud -iliw (-iyiw), in het meervoud -iliwa (-iyiwa) aan den gewonen woordvorm gehecht.

Voorbeelden in het Ojibway:

manitonini bij manito 'geest', obv. maniton.

nisīminini bij nisīm 'mijn schoondochter', obv. nisīmin.

ogwisini(wan) bij ogwisan 'zijn zoon'.

ikwēwini bij ikwē 'vrouw', obv. ikwēwan.

wiwini bij wiwan 'zijn vrouw'.

ogini(wan) bij ogin 'zijn moeder'.

Voorbeelden in het Cree:

okosisiliwa sing. plur., vgl. okosisa 'zijn zoon'.

o-masinahikaniliw sing., o-masinahikaniliwa plur., vgl. o-masinahikana 'zijn boek', masinahikan 'boek'.

Possessieve flexie.

§ 12. De possessieve praefixen zijn in hoofdzaak identiek met de pronominale voorvoegsels in de conjugatie en ten deele gelijkluidend met de afzonderlijke persoonlijke voornaamwoorden. Evenals bij deze worden in de possessieve en de verbale flexie een exclusieve en een inclusieve eerste persoon pluralis onderscheiden. De pluraliseering van de elementen, die den bezitter aanduiden, heeft plaats door achtervoeging van suffixen aan den in veel gevallen, hoewel niet altijd, oorspronkelijk gevocaliseerden woordstam, zoodat wij niet zelden, vooral in het Ojibway, ook uit de bezitvormen van een woord den eigenlijken stamklinker kunnen leeren kennen. De meervoudsvorming der nomina, die van possessieve praefixen voorzien zijn, verschilt naarmate van de waardeeringsklasse. Ook valt op te merken, dat — behalve in het Blackfoot — bij de bezielde woorden een nomen, dat het praefix van den derden persoon voor zich heeft, altijd in den obviativus staat.

Niet zelden wordt de woordstam in de possessieve flexie van het Ojibway en het Cree door toevoeging van een -m uitgebreid. De functie van dit aanhechtsel schijnt te wezen, dat het den nadruk op het begrip van eigendom legt. Voorbeelden: O. nind-ogimām 'mijn eigen hoofdeling': nind-ogimā 'mijn hoofdeling', od-ogimāman 'zijn eigen hoofdeling': od-ogimān 'zijn hoofdeling', nind-akīm 'mijn eigen stuk land': nind-akī 'mijn land', od-ažaweškom 'zijn eigen zwaard': od-ažawešk 'zijn zwaard', C. ni-pižiskim 'mijn eigen dier': ni-pižiskiw 'mijn dier', ni-mistikom 'mijn eigen boom': ni-mistik 'mijn boom', o-mistikoma 'zijn eigen boom': o-mistikwa 'zijn boom', ni-waskahikanim 'mijn eigen huis': ni-waskahikan 'mijn huis'. Ook

aan het Blackfoot is dit suffix -m niet onbekend, maar het schijnt in deze taal niet zoo dikwijls gebruikt te worden. Toch blijkt uit voorbeelden als nit-ake-m 'mijn jongere zuster' (eigl. 'de tot mij behoorende vrouw') en tsanetsima kit-stnyi-m-ists 'hoeveel zijn uwe winters?' (d. i. 'hoe oud zijt gij?') zeer duidelijk, dat het er aanwezig is.

De namen van lichaamsdeelen en de verwantschapsnamen hebben in de meeste Algonkische talen altijd een praefix voor zich en ook enkele andere woorden in zekere dialecten kunnen niet anders dan met een voorvoegsel worden gebruikt. Indien men namen van lichaamsdeelen en eenige andere woorden absoluut en niet in betrekking tot een bepaalden persoon wil bezigen, dan worden zij in verschillende talen van een abstraheerend praefix voorzien, dat in het Cree mi- luidt en in het Natick en het Blackfoot uit m + vocaal bestaat. Voorbeelden van woorden, die niet zonder praefix voorkomen: O. $n\bar{o}s$ 'mijn vader', $k\bar{o}s$ 'uw (sing.) vader', $ning\bar{a}$ 'mijn moeder', ogin 'zijn moeder', nistigwān 'mijn hoofd', nizīd 'mijn voet', nindē 'mijn hart', nibid 'mijn tand', wībid 'zijn tand', C. notāwi 'mijn vader', kotāwi 'uw (sing.) vader', mistikwān '(het) hoofd', nistikwān 'mijn hoofd', miwat 'medicijnzakje', niwat 'mijn medicijnzakje', wiwat 'zijn medicijnzakje', M. nutš 'mijn vader', kutš 'uw (sing.) vader', nkitš 'mijn moeder', N. nwsh 'mijn vader', kwsh 'uw (sing.) vader', nwhas 'mijn moeder', meepit 'tand', neepit 'mijn tand', weepit 'zijn tand', menutcheg 'hand', wunnutcheg 'zijn hand', mehtauog 'oor', kehtauog 'uw (sing.) oor', musseet 'voet', nusseet 'mijn voet', muhkont 'been', wuhkont 'zijn been', B. nīna 'mijn vader', kīna 'uw (sing.) vader', unni 'zijn vader', maāks 'grootvader (-moeder)', naaks 'mijn grootvader (-moeder)', motsis 'hand', notsis 'mijn hand'.

De onregelmatigheden, die zich in de possessieve flexie voordoen, zal ik hier niet bespreken, aangezien zij stellig niet kunnen worden opgehelderd dan door een volledige vergelijking van alle verwante talen, waartoe het materiaal mij niet ten dienste staat.

§ 13. In deze paragraaf geef ik een overzicht der affixen, die de possessieve buigingsvormen karakterizeeren, waarbij ik evenwel het reeds behandelde suffix -w ter zijde laat.

Eerste persoon singularis.

mijn: O. nin(d)-, nidz-, ni-, n-, C. ni(t)-, n-, M. n-, N. n + vocaal, n-, B. nit(s)-, n-, n-, n-.

mijne (meerdere): evenzoo, maar bij de bezielde klasse met suffix O. -g (na de stamvocaal), C. -(a)k, -(wo)k, M. -k, N. -(o)g, -(wo)g, B. -(i)k, bij de onbezielde klasse met suffix O. -n (na de stam-

vocaal), C. -(a), $\cdot (wa)$, M. -(e)l, N. -(a)(na)sh, -(wa)(na)sh, B. -(i)sts.

Tweede persoon singularis.

uw (je): Ô. ki(d)-, $kid\tilde{z}$ -, k-, C. ki(t)-, k-, M. k-, N. k + vocaal, k-, B. $k\tilde{z}t(s)$ -, k0-, ki-, k-.

uwe (je) (meerdere): evenzoo, maar met de — voor de twee waardeeringsklassen verschillende -- suffixen, die bij 'mijne (meerdere)' zijn vermeld.

Derde persoon singularis:

zijn: O. o(d)-, $wid\tilde{z}$ -, w-, — $(\bar{o}san, \bar{o}komisan)$, C. o(t)-, w-, — $(ot\bar{a}wia, okoma)$, M. u-, — $(ut\dot{s}el)$, N. w + vocaal, w-, B. ot(s)-, o-. Afgezien van het Blackfoot, geldt voor de hier behandelde talen de regel, dat een nomen der bezielde klasse, als het van een derde-persoons-praefix voorzien is, in den obviativus staat.

Zijne (meerdere): evenzoo, maar bij de onbezielde klasse met toevoeging van de aan die klasse toekomende suffixen, die bij 'mijne (meerdere)' vermeld zijn. In het Micmac en het Blackfoot heeft ook bij de bezielde klasse pluraliseering van het nomen plaats en wel door middel van de aan deze klasse toekomende suffixen. Ook in het Micmac ontbreekt dan het obviatiefsuffix.

Exclusieve eerste persoon pluralis.

ons: met het praefix van den eersten persoon singularis, maar met toevoeging aan den woordstam van het suffix O. C. $-n\bar{\alpha}n$, N. -nun, -un, B. -nan. Het Micmae heeft als suffix bij de bezielde klasse -nen, bij de onbezielde -nel. Waar wij bij een woord der onbezielde klasse -nen opgegeven vinden, denken wij allicht aan vergissing.

onze (meerdere): afgezien van het Micmac, evenals bij het singularische exclusieve 'ons', maar bij de bezielde klasse met het suffix O. -ig, C. -ak, B. -iks, bij de onbezielde klasse met het suffix O. -in, C. -a, B. -ists. In het Natick is het bovengenoemde -nun in het meervoud van onbezielde nomina tot -nunnonut uitgebreid. Wat het Micmac betreft, is het praefix hetzelfde als voor het singularische exclusieve 'ons', maar de combinatie der suffixen luidt bij woorden der bezielde klasse -nak in plaats van *-nen-ak, bij woorden der onbezielde klasse -nual in plaats van *-nel-al. Naast -nual wordt echter ook -nen opgegeven, hetgeen waarschijnlijk op vergissing berust.

Inclusieve eerste persoon pluralis.

ons: met het praefix van den tweeden persoon singularis, maar

met toevoeging aan den woordstam van het suffix O: -nān, C. -now, M. -nu, B. -nun. Over het Natick verkeer ik in het onzekere.

onze (meerdere): afgezien van het Micmac, evenals het singularische inclusieve 'ons', maar met toevoeging der — voor de twee waardeeringsklassen verschillende — suffixen, die bij het exclusieve 'onze (meerdere)' vermeld zijn (in het Cree is -now-ak tot -now-ok geworden). Wat het Natick betreft, ben ik niet voldoende ingelicht. In het Micmac is het praefix hetzelfde als bij het singularische inclusieve 'ons', maar de combinatie der suffixen luidt bij woorden der bezielde klasse -nak in plaats van *-nu-ak (over de onbezielde klasse kan ik geen uitsluitsel geven: vermoedelijk is het samengestelde suffix -nu-al, zooals bij den correspondeerenden exclusieven vorm).

Tweede persoon pluralis.

ulieder: met het praefix van den tweeden persoon singularis, maar met toevoeging aan den woordstam van het suffix O. -wa, C. -waw, M. -uau, N. -ou, -eu, -\omega, -n\omega, B. -oau.

ulieder (meerdere): afgezien van het Micmac, evenals het singularische 'ulieder', maar met toevoeging bij de bezielde klasse van het suffix O. -g, C. -ak (-ok), B. -iks, bij de onbezielde klasse van het suffix O. -n, C. -a, N. -wout, B. -ists. In het Micmac, waar het praefix eveneens hetzelfde is als bij het enkelvoudige nomen, luidt de combinatie der suffixen -nak, -nal in plaats van *-nan-ak, *-nan-al. De verdeeling der gecombineerde suffixen over de beide waardeeringsklassen schijnt niet geheel aan onze verwachting te beantwoorden.

Derde persoon pluralis.

hun: met het praefix van den derden persoon singularis, maar met toevoeging in de bezielde klasse van het suffix O. -wa-n, C. -wa, M. -nal, B. -oaiaw, in de onbezielde klasse van het suffix O. -wa, C. waw, M. -nal, N. -ou, -no, B. -oaiaw. Het suffix der bezielde klasse in het Natick durf ik niet met zekerheid geven. Wat het Cree betreft, staat naast den uitgang der bezielde klasse -wa een bijvorm -waw-a, blijkbaar het suffix der onbezielde klasse, vermeerderd met de -a van den obviativus. Ook O. -wa-n verschilt van het onbezielde -wa alleen door de aanwezigheid van het obviatiefteeken.

hunne (meerdere): evenals het singularische 'hun', maar met toevoeging in de onbezielde klasse van het suffix O. -n, C. -a, N. -wout, B. -ists (het Micmac heeft geen dergelijk achtervoegsel). In de bezielde klasse bestaat in de meeste dialecten volkomen iden-

titeit met den vorm van het enkelvoudige 'hun', waarbij echter valt op te merken, dat bij 'hunne (meerdere)' het Cree steeds -wawa heeft en dat het Micmac naast -ual soms een pluralisch gekarakterizeerd -uakal vertoont. In het Blackfoot heeft de bezielde vorm voor 'hunne (meerdere)' steeds het pluraalsuffix -iks achter zich.

§ 14. In welke verhouding de gelijkwaardige praefixen in hetzelfde dialect of in verschillende tongvallen tot elkander staan, kan vooralsnog niet in elk geval worden uitgemaakt. Hoe b.v. is de verhouding van O. nidž-, kidž- tot B. nit(s)-, kit(s)-? Een O. *odž-. dat zich met B. ot(s)- zoude laten vergelijken, is er niet, maar in plaats daarvan vindt men widz-. Niet minder duister is de betrek**king.** waarin O. $nidz^2$, $kidz^2$, $widz^2$ tot ni(n)(d), ki(d), o(d) en B. nit(s)-. kit(s)-. ot(s)- tot ni- (no-), ki- (ko-), o- staan. In de possessieve flexie fungeeren B. nit(s)-, kit(s)-, ot(s)- als antevocalische vormen, maar in de conjugatie vindt men als zoodanige nit-, kit-, ot-, wier verhouding tot vi-, ki-, o- dezelfde is als in het Cree of als die van O. nind-, kid-, od- tot nin-, ki-, o-. Wat den kortsten vorm der praefixen (n-, k-, w-) betreft, is het wel waarschijnlijk, dat die tevens de oudste is, aangezien de voorgevoegde pronomina het meest gereduceerd zijn, hetgeen een langen tijd zal hebben vereischt. Waar de gepraefigeerde voornaamwoorden niet of slechts weinig verminkt zijn, zullen zij eerst later tot toonlooze voorvoegsels zijn geworden. Maar op grond van de vergelijking der Algonkische talen is het zeker, dat ook dit zich reeds in de periode van eenheid had afgespeeld. Oud is stellig ook het zooeven aangeduide naast-elkander-staan van vormen met einddentaal voor beginklinkers en vormen zonder einddentaal voor beginconsonanten. Een verschijnsel, dat nog onze aandacht verdient, is de werkelijke of schijnbare afwezigheid van het derde-persoons-praefix bij enkele woorden, die met o beginnen: wij kunnen de vraag stellen, of hier contractie van het praefix o- met den beginklinker heeft plaats gehad.

Ook de beoordeeling der suffixen en der daaraan voorafgaande vocalen levert enkele moeilijkheden op. Wat is er b.v. de oorzaak van, dat woorden als O. mokomān 'mes', plur. mokomānan voor de suffixen, die den bezitter pluraliseeren, niet a, maar i vertoonen? En wat de suffixen zelve betreft, bevreemdt ons o. a. de tegenstelling van O. -ig en C. -ak als pluraliseering van het bezielde nomen bij 'onze (meerdere)'. Zonderling zijn de pluraalvormen van het Natick op -nonut en -wout, die door hun uitgang -ut aan locativi herinneren: vgl. nunnutcheganunnonut 'onze handen', kenutcheganwwout 'ulieder handen', wunnutcheganwwout 'hunne handen' met neekunonut 'in ons huis', keekuwout 'in ulieder huis', weekuwout of wekuwomut 'in zijn

huis'. In het Micmac vinden wij zelfs enkele vormen, die ons bepaald wantrouwen inboezemen en dringend verificatie eischen. Voor het oogenblik moet ik mij beperken tot het aanwijzen van problemen, in de hoop, dat die later door de vergelijking van een uitgebreider materiaal zullen worden opgelost.

§ 15. Tot meerdere duidelijkheid volgen eenige paradigma's. Voor de bezielde klasse mogen als voorbeelden dienen: O. akīk, C. askik 'ketel'; O. nōs, M. nutš, N. nwsh 'mijn vader'; N. nunnaumon 'mijn zoon'; B. pun 'armband'.

Enkelvoud van het nomen.

	O.	C.
1 sing.	$nind$ - $akar{\imath}k$	nit-askik
2 ,,	kid-akīk	kit-askik
3 ,,	od-akikon	ot-askikwa
1 pl. e.	nind-akikonān	nit-askikonān
1 " i.	kid-akikonā n	kit-askikonow
2 ,,	kid-akikowa	kit-askikowaw
3 ,,	od-akikowan	ot-askikowa(wa)

Meervoud van het nomen.

1	sing.	nind-akikog	nit-askikwok
2	,,	kid-akikog	kit-askikwok
3	,,	od-akikon	ot-askikwa
1	pl. e.	nind-akikonānig	nit-askikonānak
1	,, i.	kid-akikonānig	kit-askikonowok
2	,,	kid-akikowag	kit-askikowawok
3	,,	od-akikowan	ot-askikowawa

Enkelvoud van het nomen.

	O.	M.	N.
1 sing.	$nar{o}s$	nu(t)š	$n\omega sh$
2 "	$kar{v}s$	$ku(t)\check{s}$	kwsh
3 "	isan	u(t)še l	$\omega shoh$
l pl. e.	ทบิรเทสิท	nu(t)śinen	$n\omega shun$
1 " i.	kūsinān	ku(t)šinu	
2 ,,	$k ar{o} siwa$	ku(t)śinau	kwsheu (kwshw)
3 ,,	ōsiwan	u(t)sinal	(, ,

Meervoud van het nomen.

1	sing	g.	nōsag	
2	,,		kōsag	
3	,,		ōsan	
1	pl.	e.	nōsinānig	nu(t)śina k
1	,,	i.	kūsinānig	ku(t)śina k
2	,,		kōsiwag	ku(t)šiuak
3	,,		ōsiwan	v(t)šiva kal

N.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen.

l	sing.	nunnaumon	nunnaumonog
2	,,	kenaumon	
3	,,	wunnaumonuh	
1	pl. e.		
1	,, i.		
2	7.7		
3	,,		

В.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen.

1 sing.	no-pun	no-puniks
2 ,,	ko-pun	ko-puniks
3 ,,	o-pun	o-puniks
1 pl. e.	no-puntnan	no-puntnaniks
1 ,, i.	ko-puninun	ko-punīnuniks
2 "	ko-punoau	ko-punoaniks
3 ,,	o-punoaiau	o-punoaiauiks

§ 16. Als voorbeelden der onbezielde klasse kies ik: O. mokomān, C. mokumān 'mes'; M. nāye 'mijn ding'; M. ntokuan 'mijn kleed'; N. metah 'hart'; N. neek 'mijn huis'; N. menutcheg 'hand'; B. sīnaksīn 'geschrift'.

O. C.

Enkelvoud van het nomen.

1	sing.	nin-mokomān	ni-mokumān
2	,,	ki-mokomān	ki-mokumān
3	,,	o-mokom $\overline{a}n$	o-mokumān
1	pl. e.	nin-mokomāninān	ni-mokumāninān
1	,, i.	ki-mokomāninān	ki-mokumāninow
2	,,	ki-mokomāniwa	ki-mokumāniwaw
3	,,	o-mokomāniwa	o-mokumāniwaw

Meeryoud van het nomen.

1	sing.	nin-mokomānan	ni-mokumāna
2	,,	ki-mokomānan	ki-mokumāna
3	,,	o-mokomānan	o-mokumāna
l	pl. e.	nin-mokomāninānin	ni-mokumānināna
1	" i.	ki-mokomāninānin	ki-mokumāninowa
2	,,	ki-mokomāniwan	ki-mokumāniwawa
3	,,	o-mokomāniwan	o-mokumāniwawa

Μ.

Enkelvoud van het nomen.

1	sing.	nāye	ntokuan
2	,,	kāye	ktokuan
3	,,	nāye	uftokuan
1		nāynen (!?)	ntokuannel
1	" i.	kāynu	
2	1,	kāyuan	ktokuanuau
3		uāyual	uftokuanual

Meervoud van het nomen.

1 sing.	ntokuanel
2 ,,	ktokuanel
3 ,,	uftokuanel
1 pl. e. $n\bar{a}ynen$ (!?)	ntokuannual
1 ,, i.	
2 ., kāyuan (!?)	ktokuanual
3 uāyual	uftoknanual

N.

Enkelvoud van het nomen.

1	sing.	nuttah	neek·
2	,,	kuttah	keek
3	,,	wuttah	week
		nuttahhun	neekun
1	,, i.		
2	,,	kuttahhou	keekou
3	,,	wuttahhou	weekou

N.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen.

1	sing.	nunnutcheg	nunnutcheganash
2	,,	kenutcheg	kenutchega(na)sh
3	,,	wunnutcheg	wunnutchega(na)sh
1	pl. e.	nunnutcheganun	nunnutcheganunnonut
1	,, i.		
2	,,	kenutchegan $oldsymbol{\omega}$	kenutchegan $oldsymbol{\omega}$ wout
3	,,	wwnnutchegan ω	wunnutchegan w wout

В.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen

1	sing.	ni-sĭnaksĭn	ni-sĭnaksĭnĭsts
2	,,	ki-sĭnaksĭn	ki-sĭnaksĭnĭsts
	,,	o-sĭnaksĭn	o-sīnaksīnīsts
l	pl. e.	ni-sĭnaksĭnan	ni-sinaksinanists
1	,, i.	ki-sĭnaksĭnun	ki-sīnaksīnunīsts
2	٠,	ki-sīnaksīnoau	ki-sīnaksīnoauīsts
3	,,	o-sīnaksīnoaiau	o-sīnaksīnoaiauīsts

Temporale flexie.

§ 17. Praeteritale vormen worden in het Ojibway en het Cree door middel van -ban van bezitvormen afgeleid. Hetzelfde -ban is een suffix der verleden tijden in de conjugatie. Voorbeelden van praeteritale nomina: O. nōsiban 'mijn overleden vader', kōkomisinaban 'onze (incl.) overleden grootmoeder', nind-ogimāmiban 'mijn vroegere of mijn overleden hoofdeling', nind-akikoban 'mijn vroegere

ketel' of 'de ketel dien ik had', ki-wakaiganiwaban 'ulieder vroeger huis', C. ni-musomiban 'mijn overleden grootvader', ni-mokumāniban 'mijn vroeger mes'. Ook van absoluut gebruikte substantiva — wel het meest van eigennamen — kan men zulke -ban-vormen afleiden. Zoo beteekent in het met het Ojibway zeer nauw verwante eigenlijke Algonkin Zabieban 'de overleden Xavier, wijlen Xavier'. Als gesproken wordt van overleden personen, die men niet gekend heeft, wordt in het Ojibway en het eigenlijke Algonkin niet zelden -go-ban in plaats van -ban gebruikt, zoodat b.v. O. kōkomisinagoban de beteekenis heeft van 'onze (incl.) overleden grootmoeder, die wij (incl.) niet gekend hebben'. Dit traditioneele praeteritum der nomina berust op dezelfde psychische neiging als de dubitatieve of traditioneele conjugatie van het verbum.

Het Micmac heeft suffixen, die met het aan substantiva gevoegde -ban in beteekenis gelijkwaardig zijn, al zijn zij er etymologisch niet mede verwant. Die suffixen worden zoowel aan absoluut gebruikte nomina als aan bezitvormen gehecht. Voor de bezielde klasse gebruikt men in het enkelvoud -ak, bij eigennamen -ok, in het meervoud -(k)ik. Bij de onbezielde klasse is -ek het singularische, -kel of -gel het pluralische suffix. Voorbeelden: lnuak, plur. lnkik, bij lnu 'mensch'; epitak, plur. epitkik, bij epit 'vrouw'; nu(t)šak bij nu(t)š 'mijn vader'; nu(t)šinakik, ku(t)šinakik bij nu(t)šinak, ku(t)šinak 'onze vaders'; Luiok bij Lui 'Louis'; pibenakanek, plur. pibenakan-kel, bij pibenakan 'brood'. Er zijn ook woorden, bij welke aan de gewone praeteritale suffixen -še-ben- of -šen- voorafgaat. Deze beide elementen hebben — evenals -ek — ook een rol in de conjugatie te vervullen. In -še-ben- zullen wij waarschijnlijk een samenstelling van -ben = O. C. -ban mogen zien (vgl. § 47).

Wil men in Algonkische talen aan nomina een futurische beteekenis geven, dan kan men dit alleen doen met behulp van denominatieve verbaalvormen.

Nomen-vormende suffixen.

§ 18. De vorming der substantiva in het Algonkisch is bijna uitsluitend suffigeerend en in de meeste tot dezen stam behoorende talen ontbreken eigenlijke nomen-vormende voorvoegsels zoo goed als geheel. Een eenigszins belangrijker rol spelen zulke praefixen in het Blackfoot, hoewel zij er steeds gelijktijdig met completeerende suffixen optreden. Ik beperk mij tot het vermelden van enkele suffixen. Vooraf wil ik er echter op wijzen, dat de slechts in samenstelling voorkomende tweede leden van composita als O. -gami,

C. -kami 'water', O. -nag 'kano', O. -wigamig, C. -wikamik 'huis', O. -(w)ābo, C. -āpo 'vloeistof' enz. geen eigenlijke suffixen zijn en eerder tot het gebied der lexicologie dan tot dat der grammatica behooren.

Deminutiva worden gevormd met O. -ns, C. -s (-s), -sis (śiś), M. -(t)śi(t)ś (-dźitś), N. -es, -emes. De beide Natick-suffixen -es en -emes staan in beteekenis tot elkaar als 'parvus' en 'minimus'. Aan O. -ns en C. -s (-s) gaat ook bij klasse B een vocaal vooraf, die in bepaalde gevallen de oude stamklinker is. In het Cree ziin verkleinwoorden van verkleinwoorden niet ongewoon en geeft het suffix -kis aan deminutiva een pejoratieve beteekenis. Wat de onderlinge verhouding der bovengenoemde suffixen betreft, is C. -sis (-śiś) met het Micmac-suffix, C. -s (-ś) met N. -cs identiek. Bij C. -s (-s) behoort ook O. -s (-is, -os, -wis), dat evenwel niet deminutieve, maar pejoratieve kracht bezit. O. -ns schijnt alleen te staan, tenzii wii het met N. -emes in verband mogen brengen. Waarschijnlijk zijn O. -ns en N. -emes samengestelde suffixen. het Ojibway vindt men bij woorden, die op de korte syllabe -gan uitgaan, -s — niet -ns met voorafgaanden klinker — als deminutief-suffix, maar het maakt den indruk, dat in dit geval -qans uit *-qanens is ontstaan (vgl. de woorden op -qan, wier verkleiningsvorm op -qānens uitgaat).

Voorbeelden van deminutiva in het Ojibway: ogimāns bij ogimā 'hoofdeling', plur. ogimāg. ośkinawens bij ośkinawe 'jongeling', plur. ośkinaweg. kokūšens 'big' bij kokūš 'varken', plur. kokūšag. kitigānens 'tuin' bij kitigān 'akker', plur. kitigānan. opwāgans bij opwāgan 'pijp', plur. opwāganag. pakaakwens 'kuiken' bij pakaakwe 'hoen', plur. pakaakweiaa pižikins 'kalf' bij pižiki 'rund', plur. pižikiwag. asīnins bij asīn 'steen', plur. asīnig. anītins bij anīt 'speer', plur. anītin. anāngons bij anāng 'ster', plur. anāngog. makakons bij makak 'doos', plur. makakon. Voorbeelden van pejorativa in het Ojibway: kwiwizensiś bij kwiwizens 'jongen', plur. kwiwizensay. mokomāniš bij mokomān 'mes', plur. mokomānan. abinodžiiš bij abinodži 'kind', plur. abinodžiiag. asīniš bij asīn 'steen', plur. asīnig. anītiš bij anīt 'speer', plur. anītin. mitigos bij mitig 'boom', plur. mitigog. wāwanoś bij wāwan 'ei', plur. wāwanon.

ogimāwiš bij ogimā 'hoofdeling', plur. ogimāg. ininiwis bij inini 'man', plur. ininiwag. sibiwiš bij sibi 'rivier', plur. sibiwan.

odēnawiš bij odēna 'dorp', plur. odēnawan.

Voorbeelden van deminutiva in het Cree, gevormd met -s (- \acute{s}): meskanās bij meskanaw 'weg'.

masinahiganis bij masinahigan 'boek'.

astisis bij astis 'want'.

mustusus 'kalf' bij mustus 'rund'.

mistikus bij mistik 'boom'.

Voorbeelden van deminutiva in het Natick;

nunkompaes, nunkompaemes bij nunkomp 'jongeling', plur. nunkompaog.

nunksquaes, nunksquaemes bij nunksqau 'meisje', plur. nunksqauog. mehtugques, mehtugquemes bij mehtug 'boom', plur. mehtugquash. Voorbeelden van deminutiva in het Cree, gevormd met -sis (-śiś). nābesis (nāpešiš) 'jongen' bij nābew (nāpew) 'man'.

iskwesis (iskwešiš) 'meisje' bij iskwew 'vrouw'.

Voorbeelden van deminutiva in het Micmac:

albadudžitš bij albadu 'jongen'.

Mišel(t)ši(t)š bij Mišel 'Michel.'

wigwom(t) si(t) s bij wigwom 'wigwam'.

Voorbeelden van dubbele verkleinwoorden in het Cree:

nābesisis (nāpešišiš) bij nābesis (nāpešiš) 'jongen': nābew (nāpew) 'man'. mistikusis bij mistikus 'boompje': mistik 'boom'.

Voorbeelden van pejorativa in het Cree:

nāpešiškiš, nāpešišiškiš bij nāpešiš 'jongen': nāpew 'man'.

tšimāniškiš bij tšimāniš 'kanotje': tšimān 'kano'.

§ 19. Andere denominatieve suffixen laat ik ter zijde, daar zij, uit een morphologisch oogpunt beschouwd, minder belangrijk zijn. Eerder acht ik het noodig gewag te maken van eenige zeer gebruikelijke deverbatieve achtervoegsels.

Verbaalabstracta worden in het Ojibway en het Cree met -win gevormd. In beide talen vindt men zulke abstracta niet alleen bij het actieve, maar ook bij het passieve verbum.

Voorbeelden in het Ojibway:

ožibiigewin 'schrijven' bij ožibiige 'hij schrijft'.

dibaamāgewin 'betaling' (van het standpunt van den betaler), dibaamāgowin 'betaling' (van het standpunt van hem, aan wien betaald wordt), vgl. dibaamāge 'hij betaalt', nin-dibaamāgo 'ik krijg betaling'.

dibākonigewin 'oordeel' (van het standpunt van hem die oordeelt),

dibākonigowin 'oordeel' van het standpunt van hem die geoordeeld wordt), vgl. dibākonige 'hij oordeelt', nin-dibākonigo 'ik word geoordeeld'.

migādiwin 'gevecht' bij migādiwag 'zij vechten met elkaar'.

ganōnidiwin 'gesprek' bij ganōnidiwag 'zij spreken met elkaar'. dōdamowin 'daad' bij dōdam 'hij doet', dōdamog 'zij doen'.

minikwesiwin 'niet-drinken' bij (kawin) minikwesi 'hij drinkt niet'.

Voorbeelden in het Cree:

masinahikewin 'schrijven' bij masinahikew 'hij schrijft'.

sākihiwewin 'liefde (voor iemand)' bij sākihiwew 'hij heeft lief'. sākitāwin 'houden van iets' bij sākitaw 'hij houdt ervan' (met onbezield object).

ni-sākihikawiwin 'mijn bemind-worden', vgl. ni-sākihikawin 'men bemint mij'.

ni-miweyimikowin 'mijn geacht-worden', vgl. ni-miweyimik 'hij acht mij'.

ayamihāwin 'gebed' bij ayamihaw 'hij bidt'.

pikiskwewin 'spraak' bij pikiskwew 'hij spreekt'.

miyosiwin 'schoonheid (van iemand)' bij miyosiw 'hij is schoon'. mayātanowin 'leelijkheid (van iets)' bij mayātan 'het is leelijk'. kižitewin 'warmte' bij kižitew 'het is warm'.

Omtrent het Micmac en het Natick ben ik niet voldoende ingelicht. Wat het Blackfoot betreft, zijn -sinni en -ani suffixen, waarmede verbaal-abstracta gevormd worden. Voorbeelden:

komossinni 'diefstal' bij komosiu 'hij steelt'.

amissosinni 'stijgen' bij amisso 'hij stijgt'.

puksipusinni 'hier-komen' bij puksipu 'hij komt hier'.

pisĭnni 'binnen-komen' bij ai-pim 'hij komt binnen' (ai- is praefix).
mŭksĭnasĭnni 'slechtheid' bij mŭksĭnŭm 'hij is slecht'.

ketani 'bakken' bij ketau 'hij bakt'.

Persoon-aanduidende nomina met passieve beteekenis worden in het Ojibway en het Cree door middel van het suffix -gan van verba afgeleid.

Voorbeelden in het Ojibway:

nind-inawemāgan 'mijn verwant' bij nind-inawema 'ik heb hem tot verwant'.

nin-widžiwāgan 'mijn gezel' bij nin-widžiwa 'ik vergezel hem'. Voorbeelden in het Cree:

ni-sākihāgan 'mijn geliefde' bij ni-sākihaw 'ik heb hem lief'. ni-miswāgan 'dien ik gewond heb' bij ni-miswaw 'ik wond hem'.

Nomina instrumenti vormt men in het Ojibway en het Cree met het suffix -gar, in aansluiting bij verba op O. -ge, C. -kew.

Voorbeelden in het Ojibway:

pakiteigan 'hamer' bij pakiteige 'hij slaat'.

tšigataigan 'bezem' bij tšigataige 'hij veegt'.

Voorbeelden in het Cree:

tšikahigan 'bijl' bij tšikahikew 'hij hakt hout'.

pākomosigan 'braakmiddel'' bij pākomosikew 'hij doet braken'.

Het Blackfoot heeft nomina instrumenti, die met het suffix -atsis zijn gevormd:

ninikiatsis 'muziekinstrument' bij ninikiu 'hij zingt, hij maakt muziek'.

pokaiimatsis 'waaier' bij pokaiimau 'hij waaiert'.

Een gelijkwaardige formatie van het Blackfoot heeft plaats door middel van het suffix -opi met gelijktijdige praefigeering van it-: itaisīnakiopi 'pen' bij ai-sīnakiu 'hij schrijft' (ai- is praefix).

itaipīksopi 'hamer' bij ai-pīksiu 'hij hamert' (ai- als bij het voorafgaande voorbeeld).

Het Ojibway vormt deverbatieve nomina loci met behulp van het suffix -kan. Zulke woorden sluiten zich aan bij verba productiva op -ke. Voorbeelden:

žominābokan 'plaats waar men wijn maakt (wijngaard)' bij žomināboke 'hij maakt wijn'.

biwābikokan 'plaats waar men ijzer produceert (ijzermijn)' bij biwābikoke 'hij produceert ijzer'.

Ik zoude nog meer suffixen in Algonkin-talen kunnen noemen, maar het voorafgaande is reeds voldoende om een denkbeeld van de vorming der nomina van dezen taalstam te geven.

Adjectiva.

§ 20. De in het Ojibway niet talrijke echte adjectiva zijn onveranderlijk en gaan vooraf aan de nomina, die zij als attribuut bepalen. Van het Cree en het Blackfoot geldt volkomen hetzelfde als van het Ojibway. Niet zelden beschouwt men de onveranderlijke vooraanstaande attributieve adjectiva als onscheidbare praefixen, hetgeen althans voor het Blackfoot zeer goed kan verdedigd worden, aangezien in deze taal sommige beginconsonanten van zelfstandige naamwoorden na zulk een onveranderlijk attributief element verloren gaan. Ook in dit opzicht stemmen het Cree en het Ojibway met elkander overeen, dat de gradatie er niet tot het gebied der morphologie, maar tot dat der syntaxis behoort, hetgeen trouwens ook van andere Algonkin-talen kan worden gezegd.

Van het Ojibway, het Cree, het Blackfoot wijken het Micmac

en het Natick vrij sterk af. Wel heeft het Micmac een enkel onveranderlijk adjectief bewaard, dat aan het nomen voorafgaat, maar alle overige attributieve bijvoegelijke naamwoorden worden er achteraan geplaatst en congrueeren in het enkelvoud somtijds, in het meervoud regelmatig met het nomen in klasse en getal. Ook aan het Natick zijn onveranderlijke adjectiva niet geheel vreemd, maar het gewone is congruentie met het nomen.

Voorbeelden van onveranderlijke adjectiva:

- O. $min\bar{\sigma}$, C. milo 'goed', O. $min\bar{\sigma}$ inini 'een goed man', $min\bar{\sigma}$ ikwēwag 'goede vrouwen', C. milo ililiwak 'goede mannen'.
- O. C. matši 'slecht', O. matši abinodžiiag 'slechte kinderen', O. C. matši manito 'de booze geest'.
- O. C. kitši, M. k(t)ši 'groot', C. kitši waskahigan 'een groot huis', M. k(t)ši ulakan 'een groote schotel'.
- O. mitši, C. misi, N. mishe 'groot', N. mishe wetu 'een groot huis'.
- B. ŏkhsi 'goed', ŏkhsi anikŏppi 'een goed jonkman' (: manikŏppi 'jonkman').

Voorbeelden van geheel of gedeeltelijk congrueerende adjectiva in het Micmac:

meškilk b. sing., meškilkik b. plur., meškik o. sing., meškigel o. plur. 'groot'.

melkigenat b. sing., melkigenakik b. plur., melkigenak o. sing., melkigenal o. plur. 'sterk'

afšeš b. o. sing., afšešk b. plur., afšešgel o. plur. 'klein', albadu afšeš 'een kleine jongen', albaduk afšešk 'kleine jongens', eptakan afšeš 'een klein bord', eptakan'l afšešgel 'kleine borden'.

Voorbeelden van congrueerende adjectiva in het Natick:

wompesu b. sing., wompesuog b. plur., wompi o. sing., wompi-yeuash o. plur. 'wit'.

mwesu b. sing., mwesuog b. plur., mwi o. sing., mwiyenash o. plur. 'zwart'.

menuhkesu b. sing., menuhkesuog b. plur., menuhki o. sing., menuhkiyeuash o. plur. 'sterk'.

nwchumwesu b. sing., nwchumwesuog b. plur., nwchumwi o. sing., nwchumwiyeuash o. plur. 'zwak'.

In het Micmac is het adjectief ook nog aan andere veranderingen onderhevig. Als het een ontkennend adverbium bij zich heeft, ondergaat het, evenals de substantiva, een wijziging van suffix, zooals uit het volgende voorbeeld blijkt:

kelulk sing., kelulkel o. plur. 'goed, mooi', mu kelultenu sing., mu kelultenugul o. plur. 'niet goed, niet mooi'.

Ook kunnen de adjectiva in deze taal van een praeteritaal suffix worden voorzien. B. v. van het zooeven genoemde kelulk vormt men de praeterita kelulksebenak (b. sing.) en kelulksebenek (o. sing.). Het bezielde praeteritum pluralis van kigigu 'oud', elueuit 'slecht', maleg 'lui' is respectievelijk kigiguuik, elueuisenik, maleksebenik.

Een veel grooter rol dan de eigenlijke adjectiva spelen in al deze talen de verba met praedicatieve adjectief beteekenis, wier derdepersoons-gerundia als attribuut — of misschien moet ik liever van bijstelling spreken — aan nomina kunnen worden toegevoegd. De vorm van het werkwoord met adjectief beteekenis is verschillend, naarmate het nomen bezield of onbezield is. De straks vermelde bijvoegelijke naamwoorden van het Natick staan op de grens van echte adjectiva en adjectief-verba, aangezien verscheiden vormen tegelijk praedicatief en attributief kunnen gebruikt worden. Zoo is wompesn b. zoowel 'is wit' als 'wit'. In het Micmac daarentegen is de afscheiding tusschen adjectiva en verba scherper afgeteekend. Het spreekt van zelf, dat het adjectief-verbum, evenals andere werkwoorden, naar tijden, wijzen enz. wordt geconjugeerd.

Voorbeelden in het Ojibway:

maškawizi b., maškawa o. 'is sterk'.

söngizi b., söngan o. 'is sterk'.

manādizi h., manādad o. 'is slecht'.

onižiši b., onižišin o. 'is mooi'.

Voorbeelden in het Cree:

miyosiw b., miwāsin o. 'is mooi'.

pakwātikusiw b., pakwātikwan o. 'is afschuwelijk'.

Voorbeeld in het Micmac:

nil kelugi 'ik ben goed (mooi)', vgl. het echte adjectief kelulk. Voorbeelden in het Natick:

nωwompes 'ik ben wit', wompiyeuω 'het is wit', vgl. wompi 'wit'. nωchumwiyeu 'het is zwak', vgl. nωchumwi 'zwak'.

Voorbeelden in het Blackfoot:

mansiu b., maniu o. 'is nieuw'.

spiksiu b., spikeu o. 'is dik'.

ksiksinum b., ksiksinatsiu o. 'is wit'.

Numeralia.

§ 21. De behandeling der afzonderlijke telwoorden behoort eerder tot het gebied der lexicologie dan tot dat der vormleer en slechts het algemeene dient hier ter sprake te komen. Vergelijken wij nu de telwoorden in de verschillende Algonkin-talen, dan blijkt ons

al dadelijk, dat wij ten deele afwijkende tientallige stelsels voor ons hebben, die op een oorspronkelijk gemeenschappelijk viiftallig stelsel berusten. Maar de overeenkomst der woorden voor 'zeven' en 'acht' van het Natick en van het woord voor 'tien' van het Micmac met de gelijkwaardige numeralia van het Ojibway bewijst. dat het tientallige stelsel zich reeds in het Oer-Algonkisch ontwikkeld had en dat de gestalte der telwoorden 6-10 in het Ojibway den toestand dier vroegere eenheidsperiode tamelijk getrouw weerspiegelt. Verder hebben het Ojibway en het Cree allerlei bijzondere punten van overeenstemming, die op een zeer nauwe onderlinge verwantschap wijzen. Wat de vorming van de namen der decaden betreft, heeft het Micmac tweeërlei formaties, waarvan de eene zich bij het Ojibway en het Cree, de andere zich bij het Natick aansluit. Ook overigens bestaan er bijzondere overeenkomsten tusschen het Micmac en het Natick. Het sterkst afgeweken is het Blackfoot. Ik geef alleen een vergelijkend overzicht der telwoorden 1—10, voor al het overige naar de speciale grammatica's verwijzende.

	Ο.	C.	М.	N.	В.
1	bēžig, n ingo	peyak , niko-	neukt, neuktešk, neuktežit	nequt	nītukskum, sea
2	niž, nižo	niso, nišo, nižo	tabu	neese	$m{natok}(reve{u}m)$
3	niswi, niso	nisto	tšišt, sist, nesīdžīk (-siskel)	nish	mok(skum)
4	niwin, nio	new(o)	neu	$oldsymbol{y}au$	nisso
5	nānan, nāno	niyānan, niyālal	nān	napanna tahshe	nisitto
6	ningotwāswi , ningotwāso	nikotwās(ik)	ažugom, asukom	nequtta tahshe	na u
7	nīžwāswi , nīžwāso	niswās, tepakup	$\iota(l)$ uigeneuk	nesausuk tahshe	ikttsika
8	(n)ıšwāswi , (n)ıšwāso	(a)yenänew	u(ge)mul(t)sın $(-m)$	shwosuk tahshe	nantsso
9	žāngaswi , žangaso	šakītat, peyakostew, kekā(t)-mītāt(at)	peškunadek, pesku- nad e k	paskoogun tahshe	pikso
10	mīdāswī, midāso, -(mī)dana	mitāt(at), -(nu)ta- naw (-no)	mteln, -mteln, -inškak, -inskaak	piuk, -inchag	керо, -үррө

ъ г

N.T

De Micmac-vormen nesidžik, nesiskel 'drie' staan als bezield en onbezield naast elkander en in het Natick heeft het element tahshe de meervoudsvormen tohsuog (b.) en tohsuash (o.). In het Blackfoot hebben de telwoorden verschillende uitgangen, naarmate zij attributief aan bezielde of onbezielde woorden voorafgaan, b.v. nitüksküma ponokomita 'één paard' (b.), nitükskan oan 'één ei' (o.), natokümi ponokomitaks 'twee paarden' (b.), natokai oanests 'twee eieren' (o.).

Als de telwoorden praedicatief gebruikt worden, nemen zij in

het Algonkisch den vorm van een verbum aan. De uitgangen zijn dan verschillend voor de twee waardeeringsklassen, evenals wij dat bij andere intransitieve werkwoorden waarnemen. B.v. O. nin-bēžig 'ik ben één (alleen)', bēžigo 'hij (b.) is één (alleen)': bēžigwan 'het (o.) is één (alleen)'; nin-nīžimin 'wij zijn twee', nīžiwag 'zij (b.) zijn twee': nīžinon 'zij (o.) zijn twee'; C. ni-peyakun 'ik ben één (alleen)', peyakuw 'hij (b.) is één (alleen)': peyakwan 'het (o.) is één (alleen)'; nižiwok 'zij (b.) zijn twee': nižinwa 'zij (o.) zijn twee'. Een dergelijke toestand heerscht ook in het Natick en het Blackfoot, maar over het Micmac ben ik in het onzekere. Het is echter zeer waarschijnlijk, dat ook in deze taal bezielde en onbezielde numerale verba te onderscheiden zijn.

De telwoorden worden in het Ojibway niet zelden van classificeerende hulpwoorden en aanhangsels voorzien, die varieeren naarmate van den aard of den vorm der getelde voorwerpen. Dergelijke soort-aanduidende toevoegsels der numeralia komen ook wel in andere Algonkische talen voor, maar omtrent hunne verbreiding buiten het Ojibway ben ik niet voldoende ingelicht.

§ 22. Geredupliceerde vormen der cardinalia worden in het Ojibway en het Cree als distributiva gebezigd. In het Cree is de reduplicatieklinker der distributiva die varieteit van den stamklinker, welke wij met den naam van gemuteerde vocaal aanduiden (zie §§ 30—32), maar in het Ojibway vinden wij de reduplicatie-lettergreep in deze vormen steeds met e gevocaliseerd. Het Cree heeft dus pāpeyak 'singuli', nānižo 'bini', nānisto 'terni', het Ojibway daarentegen bēbežig, nēniž, nēniswi. Op dezelfde wijze hebben O. nibiwa 'veel' en pangi 'weinig' de distributieve reduplicatievormen nēnibiwa en pēpangi.

De multiplicatieve adverbia van het Ojibway worden met het suffix -ing van de meestal verkorte hoofdtelwoorden afgeleid (b.v. nīzing 'tweemaal', nising 'driemaal', nīwing 'viermaal', nāning 'vijfmaal'), maar voor 'éénmaal' gebruikt men ābiding. Redupliceert men de multiplicativa, dan krijgen zij een distributieve bijbeteekenis (b.v. nēnizing 'telkens tweemaal', nēnising 'telkens driemaal'). De distributieve vorm van ābiding luidt aiābiding met gemuteerde vocaal.

Het eenige niet-samengestelde rangtelwoord van het Ojibway is nitam 'de eerste' of 'eerst', waaraan in het Cree nistam beantwoordt. De overige ordinalia vormt men in het Ojibway door de multiplicativa van het praefix ēko- te voorzien. In het Cree kan men de cardinalia met een voorafgaand iyaskutš als rangtelwoorden gebruiken. De ordinalia van het Micmac zijn door het aan de hoofd-

telwoorden toegevoegde suffix -euei (-ewe) gekenmerkt (b.v. tabueuei of tabuewe 'tweede, ten tweede'), maar voor 'eerste' of 'eerst' vindt men verschillende vormen, die niet van het telwoord voor 'één' zijn afgeleid. Over de ordinalia van het Natick en het Blackfoot heb ik niet genoeg zekerheid.

II. PRONOMINA.

Algemeene opmerkingen.

§ 23. Het hoofdstuk der pronomina levert betrekkelijk weinig moeilijkheden op en kan in enkele bladzijden behandeld worden. Een bijzondere groep vormen de personalia, die het onderscheid van bezield en onbezield niet kennen en die door middel van zeer eigenaardige suffixen gepluraliseerd worden. Bij den eersten persoon pluralis vinden wij de distinctie van een exclusieven en een inclusieven vorm, waarbij valt op te merken, dat de exclusivus met den eersten persoon singularis, de inclusivus met den tweeden persoon singularis in verband staat. Met de personalia identiek of nauw daarmede verwant zijn de pronominale praefixen van het verbum en de reeds behandelde possessieve voorvoegsels van het nomen. De gepraefigeerde pronomina, hetzij in de conjugatie, hetzij in de possessieve flexie, zijn dezelfde voor het enkelvoud en het meervoud en slechts aan begeleidende suffixen kan men zien, of zij meervoudig zijn bedoeld.

Bij de overige pronomina treedt weer het verschil van bezield en onbezield op den voorgrond. Men gebruikt namelijk verschillende voornaamwoorden, naarmate men van bezielde wezens of onbezielde voorwerpen spreekt.

De pronomina, met uitzondering van de personalia, hebben evenals de nomina, waar het dialect het eischt, een subordinatieven vorm of obviativus. Daarbij valt op te merken, dat de pronominale obviativus van het Cree niet zelden de gedaante van een subobviativus heeft (vgl. §§ 10—11). Ook als wij echte obviatieven voor ons hebben, dan wijken die in het Cree en het Ojibway veelal toch door de invoeging van het kenmerkende element van die der nomina af. Hetzelfde geldt van eenige pluraalvormen, die het meervoudsteeken midden in het woord hebben. Op nog grooter schaal vinden wij de intigeerende pluraliseering bij de pronomina van het Blackfoot.

Personalia (possessiva).

§ 21. De afzonderlijke persoonlijke voornaamwoorden luiden in de hier behandelde talen aldus:

Eerste persoon.

Sing. 'ik': O. nin, C. ni(l)a, M. nin, nil, N. neen, B. něstoa. Plur. excl. 'wij': O. ninawind, C. ni(l)anān, ni(l)ān, M. ninen, N. neenawun, B. něstůnan.

Plur. incl. 'wij': O. kinawind, C. kilanānow, ki(l)ānow, M. kinu, N. kenawun, B. kēstūnun.

Tweede persoon.

Sing. 'gij': O. kin, C. ki(l)a, M. kil, N. ken, B. k(s)ēstoa. Plur. 'gij': O. kinawa, C. ki(l)awaw, M. kilau, N. kenaau, B. kēstoau

Derde persoon.

Sing. 'hij': O. win, C. wi(l)a, M. negeum, N. noh, nagum, B. ostoi. Plur. 'zij': O. winawa, C. wi(l)awaw, M. negmau, N. nahoh, nagoh, B. ostoauai.

Zooals men ziet, zijn de personalia van het Blackfoot ver van het Oer-Algonkische type afgeweken. Wat M. negeum, N. noh, nagum, plur. M. negman, N. nahoh, nagoh betreft, dit is eigenlijk een demonstrativum, dat als persoonlijk voornaamwoord wordt gebezigd.

De gepraefigeerde persoonlijke (possessieve) voornaamwoorden zijn als volgt:

Eerste persoon.

Sing. en plur. excl.: O. nin(d)-, $nid\tilde{z}$ -,ni-, n-, C. ni(t)-, n-, M. n-, N. n + vocaal, n-, B. nit-, $n\tilde{v}t(s)$ -, no-, ni-, n-.

Plur. incl.: O. ki(d)-, $kid\tilde{z}$ -, k-, C. ki(t)-, k-, M. k-, N. k + vocaal, k-, B. kit-, $k\tilde{v}t$ (s)-, ko-, ki-, k-.

Tweede persoon.

Sing. en plur.: O. ki(d)-, $kid\tilde{z}$ -, k-, C. ki(t)-, k-, M. k-, N. k+ vocaal, k-, B. kit-, $k\tilde{z}t(s)$ -, $k\tilde{z}$ -, $k\tilde{z}$ -, k-.

Derde persoon:

Sing. en plur.: O. o(d)-, $wid\dot{z}$ -, w-, C. o(t)-, w-, M. u-, N. w + vocaal, w-, B. ot-, ots-, ot-.

In de conjugatie gebruikt het Ojibway uitsluitend nin(d)-, ki(d)-,

o(d)-, die echter ook als possessieve voorvoegsels dienst doen. Wat het Blackfoot betreft, zijn nit-, kit-, ot- de antevocalische vormen van ni-, ki-, o- bij het verbum, nit(s)-, kit(s)-, ot(s) en n-, k-, o- de antevocalische praefixen van het nomen. In bepaalde verbaalvormen, die door vocalisch-beginnende conjugatiepraefixen gekenmerkt zijn, gebruikt het Blackfoot echter niet nit-, kit-, maar n-, k-. Wat het praefix van den derden persoon betreft, valt op te merken, dat het in de conjugatie der Algonkin-talen bijna uitsluitend tot een deel der transitieve vormen met geincorporeerd subject en object van dien persoon beperkt is. Over den omvang, dien het gebruik van het praefix in de hier behandelde dialecten heeft, zal ik verder niet uitweiden, maar ik mag niet nalaten aan te stippen, dat er aanmerkelijke verschillen aanwezig zijn. Zoo speelt het derde-persoons-praefix in het Cree een veel minder belangrijke rol dan in het Ojibway.

Behalve o(t)- heeft het Blackfoot nog een ander derde-persoonspraefix, dat m- luidt en welks gebruik met dat van n-, k- parallel gaat. Wij vinden het dus zoowel in bepaalde vormen der intransitieve als in zulke der transitieve conjugatie.

Hoewel er bij het verbum in Algonkische dialecten 'men'-vormen aanwezig zijn, bestaat er geen praefix, dat aan ons 'men' beantwoordt.

De pluralisatie der praefixen door middel van gelijktijdig optredende suffixen kan hier onbesproken blijven. Over de possessieve voorvoegsels vergelijke men §§ 12—14, over de persoonspraefixen van het verbum § 49.

Andere pronomina.

§ 25. In de eerste plaats geef ik een overzicht der demonstrativa, die in de verschillende Algonkische dialecten zeer uiteenloopen.

Deze b.

- O. aw, waaw, māba(m); obv. māmin; plur. ogōw, māmig.
- C. awā; obv. oho; plur. ohi, oho.
- N. yenoh; plur. yeng.
- B. amom, amoiă; plur. amoksim, amoksi.

Dit o.

- O. ow, māndan; plur. onow, iniw.
- C. oma; obv. sing. omeliw; plur. ohi, oho; obv. plur. omeliwa.
- N. yeu; plur. yeush.
- B. amom, amoiă; plur. amostsim, amostsi.

Die b.

O. aw; obv. iniw, aniw; plur. igiw, agiw.

C. anā (nāhā); obv. anihi; plur. aniki (neki).

N. noh, nagum; plur. nahoh, nagoh, nag, neg.

B. omum; plur. omiksim, omiksik.

Dat o.

O. iw; plur. iniw.

C. ani, anima (nema); obv. aniheliw, animeliw; plur. anihi (nehi); obv. plur. aniheliwa, animeliwa.

N. ne; plur. nish.

B. omim; plur. omistsīm.

Wat het Micmac betreft, kan ik de grenslijn tusschen bezield en onbezield niet goed bepalen. Ik geef daarom slechts de vormen zonder eene poging aan te wenden om die te schiften:

ut, ula; negeum, na; āt, alā; plur. weget, negela, negula, egula, wakela, wagela, wegula, wogula, wola.

Het Cree heeft nog een demonstrativum e(w)oko, dat zoowel bezield als onbezield is en waarvan ook obviatief- en pluraalvormen in gebruik zijn. De beteekenis kan ik uit de mij bekende gegevens niet met voldoende zekerheid afleiden.

In het algemeen zijn er groote verschillen tusschen de vormen in de hier behandelde talen waar te nemen. O. aw b. en ow o. schijnen met elkander verwant te zijn en verder met C. awā b. en N. yeuoh b., yeu o. in verband te staan. Ook O. iw zal op de eene of de andere wijze wel iets met deze groep te maken hebben. De q van de meervouden O. ogōw, igiw, agiw is blijkbaar het pluraalteeken der bezielde klasse, terwijl wij in de n van de meervouden O. onōw, iniw het pluraalteeken der onbezielde klasse mogen zien. Met O. ogōw correspondeert C. oko, maar verder is er al heel weinig overeenstemming tusschen de pluraalvormen der demonstrativa in deze beide talen. Het is echter duidelijk, dat de k ook in C. oki, aniki, neki het pluraalteeken der bezielde klasse is. De meervouden der onbezielde klasse C. oho, ohi, anihi, nehi vertoonen een h — geen n — als pluraalteeken, maar de vergelijking van oho met O. onow wijst op verdwijning van n in het Cree, zoodat de h zich als scheider van vocalen zal hebben ontwikkeld. Zoo vinden wij ook een h in de obviatieven C. oho, anihi, terwijl O. iniw, aniw het oude obviatiefteeken hebben bewaard. Het is zonderling, dat O. māmin, māmig, die met māba(m) en ook met het onbezielde māndan etymologisch schijnen samen te hangen, de n van den obviativus en de g van het meervoud evenals de substantiva en enkele later ter sprake komende pronomina aan het einde hebben (vgl. vormen als N. yeug, nahoh, yeush, nish), waardoor zij zich van obviatieven als iniw, aniw en van meervouden als ogow, igiw, agiw, onow, iniw (ook als B. amoksim, amoksi, amostsim, amostsi, omiksim, omiksik, omistsim) onderscheiden. Onverklaarbaar is mij ook, waarom de obviatieven van eenige aanwijzende voornaamwoorden in het Cree op -liw(a) uitgaan, wat bij de nomina het teeken van den subobviativus of tweeden subordinatieven vorm is. Uit het voorafgaande blijkt in elk geval, dat de demonstrativa van het Ojibway en het Cree ondanks groote afwijkingen toch ook punten van overeenkomst hebben. Aan den anderen kant is C. oma misschien met B. amom, omam, omim te vergelijken. Ook zouden wij aan verwantschap van C. anā, ani, anima, nema met N. noh, nagum, ne en M. negeum, na kunnen denken. In geen geval heeft de n der genoemde Creevormen iets met die van O. aniw te maken, welke - zooals wij gezien hebben - het obviatiefteeken is. Wat N. noh, nagum, M. negeum betreft, vergelijke men § 24 (derde persoon).

§ 26. Thans ga ik over tot de interrogativa.

Wie? b.

O. awēnen; obv. awēnenan; plur. awēnenag.

C. awena, awewa; obv. aweliwa (aweyiwa), awenihi; plur. aweniki.

M. wen; plur. wenik.

N. howan; plur. howanig.

B. tŭkka.

Wat? o.

O. wegonen, anin.

C. kekwan, kekwai; obv. kekwa(ni)liw; plur. kekwana, kekwaya.

M. kokuei, plur. kokuel.

N. chagwas, chaugwas, teagua, toh.

B. tsa, åksa.

Welke? b.

C. $t\bar{\alpha}n(a)$, obv. $t\bar{\alpha}n(a)$ anihi, plur. $t\bar{\alpha}n(a)$ anihi.

M. tān, plur. tānik.

B. taa (van meerderen), tuma, taia (van twee); plur. tsiksima, tsiksea.

Welk? o.

C. tānima (uit tān-anima), tāniwe; obv. tānimāyiw, tāniweyiw; plur. tāniwehe.

M. tān; plur. tānel.

N. tanyeu, uttiyeu; plur. uttiyeush.

B. taa (van meerderen), tsima, tsia (van twee); plur. tsistsima, tsistsea.

In het Cree vinden wij ook nog keko 'wat voor een?' b. o., plur. kekwayak.

Men ziet, dat er wel eenige overeenkomst bestaat. Het meest afwijkend is het Blackfoot, hoewel zelfs hier de zoo verbreide stam $t\bar{a}n(a)$ door taa is vertegenwoordigd. Treffend is de gelijkenis van O. $aw\bar{e}nen$ met het Cree, het Micmac, het Natick en ook aan de onderlinge verwantschap van C. kekwan, kekwai, keko en M. kokwei kan niet worden getwijfeld. In tegenstelling met bijna alle demonstrativa vormt het interrogativum O. $aw\bar{e}nen$ den obviativus en den pluralis op de wijze der substantiva, maar B. tsiksima, tsiksea en tsistsima, tsistsea hebben de pluraalteekens -ks- en -sts- niet aan het einde. Dit is in overeenstemming met hetgeen wij omtrent de pluraalvorming der demonstrativa van het Blackfoot gezien hebben. In het Natick worden howan en uttigen evenals de demonstrativa met behulp der nominale suffixen gepluraliseerd en ook M. wenik, $t\bar{a}nik$, kokwel, $t\bar{a}nel$ vertoonen hetzelfde type. Over de obviatieven in het Cree vergelijke men de vorige paragraaf.

Als een bijzonderheid vermeld ik nog, dat M. wen, $t\bar{a}n$ in beide numeri temporale vormen bezitten.

§ 27. Betrekkelijke bijzinnen worden in het Ojibway door persoonlijke gerundia weergegeven, zoodat er aan relativa geen behoefte is. Ook in het Cree zijn geen betrekkelijke voornaamwoorden aanwezig, in welke leemte door verschillende syntactische middelen kan worden voorzien. Eén dier middelen is het gebruik van de relatieve partikel ka.

In het Micmae bezigt men de interrogativa wen en $t\bar{a}n$, in het Natick de demonstrativa noh en ne ook als relativa.

Afzonderlijke relativa vinden wij echter in het Blackfoot.

Die b.: annök; plur. anniksisk.

Dat o.: annik; plur. annistsisk.

Misschien zijn annök, annik, die aan de demonstrativa C. anā, ani herinneren, oorspronkelijk aanwijzend geweest. Wat de pluraalvormen anniksisk, annistsisk betreft, vinden wij ook hier de meervoudsteekens -ks-, -sts- niet aan het einde, maar middenin.

Ons relatief 'wat, hetgeen' wordt in het Blackfoot door aanhechting van -pi aan den verbaalvorm uitgedrukt.

\$ 28. Er is geen reden om alle overige pronomina op te sommen, daar men ze in de woordenboeken der verschillende talen kan naslaan. De indefinita der Algonkin-talen wijken onderling sterk af, maar het Ojibway en het Cree hebben er toch enkele met elkander gemeen.

Iemand b. : O. ariia, C. awiyak.

Niemand b.: O. ka(win) awiia, C. nama awiyak.

Al(le) b. o.: O. kakina, C. kakiyaw.

Maar O. awēgwen 'wie ook' b., wēgotogwen 'wat ook' o. schijnen geen verwante vormen in het Cree te hebben. Aan den anderen kant bezit het Cree indefinita, die wij niet in het Ojibway terugvinden.

Ik vermeld nog, dat B. stsīki 'ander' b. o. evenals de nomina aan het einde wordt gepluraliseerd: stsīkiks b., stsīkists o. Tamelijk grillig zijn de Blackfoot-vormen voor 'vele': akaiem b., akauo o.

III. VERBA.

Algemeene opmerkingen.

§ 29. In de conjugatie treedt naast de tegenstelling van transitief en intransitief ook die van bezield en onbezield op den voorgrond. De intransitieve verba zijn in den regel verschillend, naarmate hun subject levend of levenloos is, en richten zich ook in getal naar dat subject, maar de transitieve verba congrueeren in klasse met hun object, in getal met hun subject en object beide. Onpersoonlijke werkwoorden worden behandeld als intransitiva met onbezield subject. Waar subordinatieve vormen aanwezig zijn, worden ook deze in den verbaalvorm weerspiegeld. Bij het transitieve verbum vinden wij actieve en passieve vormen. Ook hebben de Algonkintalen verba reflexiva en reciproca, benevens allerlei andere secundaire werkwoorden.

De persoonspraefixen zijn in alle dialecten van dezen taalstam met elkander en met de possessieve praefixen, als ook met de onafhankelijke pronomina verwant. Daarentegen zijn de uitgangen der werkwoorden in de verschillende modi en de verschillende talen zeer ongelijk.

Wat de numeri betreft, is de aanwezigheid van een dualis in het Micmac te constateeren.

Incorporatie is op groote schaal aanwezig. Behalve de inlijving van subject en object in den verbaalvorm, is ook die van het indirecte object aan enkele talen niet vreemd. Zelfs vinden wij hier en daar het nominale object in het verbum ingelijfd.

Het Algonkisch bezit verschillende modi, welke door hun karakter aan die van onzen taalstam herinneren. Minder gewoon is daarentegen de dubitatieve conjugatie, die in het Ojibway, het Cree en het Blackfoot een groote rol vervult. Vele Algonkin-talen drukken ook de tegenstelling van affirmatief en negatief in den verbaalvorm uit en het Natick zoowel als het Blackfoot heeft bovendien eene interrogatieve vervoeging.

Ook verschillen van tijd en aspect worden aan het verbum kenbaar gemaakt. In de vorming der tempora spelen praefixen de hoofdrol.

Eigenaardig voor het Algonkisch is de formatie van persoonlijke gerundia (participia) door vocaalwijziging in de beginlettergreep van conjunctiefvormen, onverschillig of die syllabe radicaal of praefixaal is. In het Blackfoot, waar deze mutatie geen grammatische rol meer schijnt te vervullen, wordt aan de verbaalvormen in relatieve bijzinnen een -k-suffix toegevoegd.

Mutatie.

§ 30. De mutatie, waarvan ik zooeven gewag maakte, is vooral in het Ojibway en het Cree van groot belang, niet alleen voor de vorming der persoonlijke gerundia, maar ook in bepaalde andere gevallen, die ik straks zal opsommen, maar waarvan men in het algemeen kan zeggen, dat zij zich tot een distributief, iteratief, intensief grondbegrip laten herleiden, een begrip, dat in vele talen door geheele of gedeeltelijke verdubbeling pleegt te worden uitgedrukt. Nu zijn er in Algonkische dialecten secundaire verba met distributieve en iteratieve beteekenis, die reduplicatie van de beginconsonant en mutatie in de reduplicatiesyllabe vertoonen. Ook de distributieve telwoorden van het Cree en tot zekere hoogte die van het Ojibway hebben hetzelfde type. Zoude in zulke gevallen de oorspronkelijke toestand niet bewaard zijn en zoude de mutatie niet overal door vocaaldifferentiatie bij verdubbeling van de beginconsonant kunnen verklaard worden? Wij moesten dan aannemen, dat er bij de vormen, die met een vocaal beginnen, verschillende contracties van den reduplicatieklinker met de beginvocaal hadden plaats gehad en dat de vormen met een consonant aan het begin haar intervocalisch na de reduplicatiesyllabe, hetzij door phonetisch verloop, hetzij door analogischen invloed der vocalisch-beginnende vormen, verloren hadden. Dat proces zoude zich reeds in het Oer-Algonkisch hebben afgespeeld, want waar wij de mutatie niet kunnen aanwijzen, hebben wij toch reden om te vermoeden, dat die er eenmaal is geweest. Sporen vindt men b.v. in het Delaware, maar in het Micmac en het Natick heb ik er nog niets van kunnen ontdekken. Waarschijnlijk zal bij verder onderzoek blijken, dat er ook hier sporen aanwezig zijn. Wat het Blackfoot betreft, vergelijke men nanisso 'acht': nisso 'vier', maar de eigenaardige vocaalwisselingen in bepaalde gevallen der conjugatie van deze taal (b.v. -o-: i-) behooren niet in de sfeer der Algonkische mutatie en vervullen ook geheel andere grammatische functies.

- § 31. Ik geef een overzicht van de mutatie in het Ojibway en het Cree, hopende dat men eenmaal met behulp van andere dialecten die van het Oer-Algonkisch zal kunnen reconstrueeren.
- O. C. ā, gemuteerd O. aiā, C. eyā, iyā, b.v. O. ākosi, C. ākusiw 'hij is ziek', gemuteerd O. aiākosid, C. eyākusit 'hij ziek zijnde, hij die ziek is'.
- O. C. a, gemuteerd O. \bar{e} , C. e, b.v. O. $ab\bar{\imath}$, C. apiw 'hij is', gemuteerd O. $\bar{e}bid$, C. epit 'hij die is'.
- O. \bar{e} , C. e, gemuteerd O. $ai\bar{e}$, C. iye, b.v. O. $d\bar{e}bwe$ 'hij spreekt de waarheid', C. tepwew 'hij schreeuwt, roept', gemuteerd O. $dai\bar{e}bwed$ 'die de waarheid spreekt', C. tiyepwet 'hij die schreeuwt, roept'.
- O. C. $\bar{\imath}$, gemuteerd O. \bar{a} , C. iye, b.v. O. $n\bar{\imath}mi$, C. $n\bar{\imath}miw$ 'hij danst', gemuteerd O. $n\bar{a}mid$, C. niyemit 'hij die danst'.
- O. C. i, gemuteerd O. \bar{e} , C. e, b.v. O. $nib\bar{o}$, C. nipuw (nipiw) 'hij sterft, is dood', gemuteerd O. $n\bar{e}bod$, C. neput 'die dood is'.
- O. C. \bar{o} , gemuteerd O. $w\bar{a}$, C. iyo, b.v. O. $b\bar{o}si$, C. $p\bar{o}siw$ 'hij gaat scheep', gemuteerd O. $bw\bar{a}sid$, C. piyosit 'die scheep gaat'.
- O. C. o, gemuteerd O. wē, C. we, b.v. O. ogimāwi, C. okimāwiw 'hij is hoofdeling', gemuteerd O. wēgimāwid, C. wekimāwit 'die hoofdeling is'.

Er zijn in het Ojibway eenige met d beginnende verba, die in plaats van de gewone mutatie de syllabe en praetigeeren, maar vele andere verba, die met d beginnen, hebben de regelmatige mutatie.

Als een verbum van het Ojibway of het Cree van een praefix is voorzien of als er een adverbium aan voorafgaat, dan wordt in het geval van mutatie het vocalisme van dat praefix of dat adverbium gemuteerd. Ten opzichte van de mutatie worden de voorgevoegde persoonselementen van het werkwoord niet als praefixen, maar als afzonderlijke woorden beschouwd. Tot opheldering geef ik een paar voorbeelden:

- O. nin-wābama 'ik zie hem', nin-waiābamag 'ik die hem zie'; nin-gī-wābama 'ik heb hem gezien', nin-gā-wābamag 'ik die hem gezien heb': nin-ga-wābama 'ik zal hem zien', nin-gē-wābamag 'ik die hem zien zal'.
- O. $nin-b\bar{\imath}-i\bar{z}\bar{a}$ 'ik kom hier', $nin-b\bar{a}-i\bar{z}\bar{a}i\bar{a}nin$ 'als ik hier kom'; $b\bar{\imath}-i\bar{z}\bar{a}$ 'hij komt hier', $b\bar{a}-i\bar{z}\bar{a}d\bar{z}ig$ 'zij die hier komen'.
 - O. minō-bimādizi 'hij leeft goed', mēno-bimādizid 'die goed leeft'.

Het zal niet noodig wezen ook voor het Cree afzonderlijke voorbeelden te geven. Ik wil echter aan enkele gevallen toonen, hoe groot de overeenstemming tusschen het Cree en het Ojibway is:

- O. aiā, C. ayaw 'hij is', O. eiād, C. eyāt 'hij die is'; O. mino aiā, C. miyo ayaw 'hij is wel', O. mēno-aiād, C. meyo-ayāt 'die wel is'; O. kitši mino aiā, C. kitši miyo ayaw 'hij is heel wel', O. kētši-mino-aiād, C. ketši-miyo-ayāt 'die heel wel is'; O. mi-kitši-mino-aiā, C. mi-kitši-miyo-ayaw 'hij wenscht heel wel te zijn', O. wa-kitši-mino-aiād, C. wa-kitši-miyo-ayāt 'die heel wel wenscht te zijn' (het praefix wi- heeft in het Cree de voor dit dialect onregelmatige mutatievocaal a).
 - § 32. Het Ojibway gebruikt de mutatie in de volgende gevallen:
 - 1° in alle persoonlijke gerundia;
 - 2° in den periodieken conjunctivus;
- 3° als men wil te kennen geven, dat een gebeuren zooeven heeft plaats gehad;
 - 4° na interrogatieve pronomina en adverbia;
 - 5° om de conjunctie 'zooals' uit te drukken;
 - 6° na eenige partikels, die ik hier niet nader zal specifieeren;
- 7° in sommige tijden van den conjunctivus der dubitatieve conjugatie;
- 8° niet zelden in de reduplicatielettergreep van secundaire verba met distributieve, iteratieve of intensieve beteekenis.

De meeste dezer regels gelden ook voor het Cree, waar bovendien de reduplicatielettergreep der distributieve telwoorden, die in het Ojibway steeds met *e* gevocaliseerd is, de regelmatige mutatie vertoont.

Wat de zeven eerste der bovengenoemde gevallen betreft, sluiten de gemuteerde vormen zich overal bij den conjunctivus aan. Van den indicativus worden geen afhankelijkheidsvormen of gerundia afgeleid.

Verdeeling der verba.

- § 33. In het Algonkisch kan men de werkwoorden in de volgende hoofdgroepen verdeelen:
 - I. Intransitieve verba met bezield subject.
 - II. Intransitieve verba met onbezield subject.
 - III. Transitieve verba met bezield object.
 - IV. Transitieve verba met onbezield object.

De adjectief-verba, die reeds in § 20 ter sprake zijn gekomen, behooren in hun bezielden vorm tot de eerste, in hun onbezielden vorm tot de tweede klasse. Uit den aard der zaak zijn de verba der tweede klasse, die ook de onpersoonlijke werkwoorden omvat, alleen in den derden persoon gebruikelijk, om welke reden men ze met den naam van unipersonalia heeft bestempeld.

Ik begin met eenige voorbeelden der vier klassen uit het Ojib way: Klasse I.

nin-mādža 'ik vertrek', mādža 'hij vertrekt'.

 $nin\mbox{-}\bar{z}\bar{a}wend\mbox{-}\bar{z}ige$ 'ik ben barmhartig', $\bar{z}\bar{a}wend\mbox{-}\bar{z}ige$ 'hij is barmhartig'.

 $nin-b\bar{v}s$ 'ik ga scheep', $b\bar{v}si$ 'hij gaat scheep'.

nin-gīgit 'ik spreek', gīgito 'hij spreekt'.

nind-inendam 'ik denk', inendam 'hij denkt'.

nin-dagwiśin 'ik kom aan', dagwiśin 'hij komt aan'.

Klasse II.

ižinikāde 'het heet', ižinikādewan 'zij (o.) heeten'.

kisinā(magad) 'het is koud weder'.

sōgipo(magad) 'het sneeuwt'.

sanagad 'het is moeilijk, 'duur', sanagadon 'zij (o.) zijn moeilijk, duur'.

anakwad 'er is een bewolkte lucht'.

onižišin 'het is mooi, goed', onižišinon 'zij (o.) zijn goed, mooi'.

sõngan 'het is sterk', sõnganon 'zij (o.) zijn sterk'. nõdin 'het waait'.

Klasse III.

nin-wābama 'ik zie hem', o-wābamān 'hij ziet hem'.

nin-sāgia 'ik bemin hem', o-sāgiān 'hij bemint hem'.

nind-ižānan 'ik bezoek hem', od-ižānan 'hij bezoekt hem'.

nind-atāwenan 'ik verkoop hem', od-atāwenan 'hij verkoopt hem'.

Klasse IV.

nin-wābandān 'ik zie het', o-wābandān 'hij ziet het'.

nin-minikwen 'ik drink het', o-minikwen 'hij drinkt het'.

nin-mīdžin 'ik eet het', o-mīdžin 'hij eet het'.

nin-bidon 'ik breng het', o-bidon 'hij brengt het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Cree:

Klasse I.

ni-nipān 'ik slaap', nipaw 'hij slaapt'.

ni-pimotān 'ik wandel', pimotew 'hij wandelt'.

ni-miyosin 'ik ben mooi', miyosiw 'hij is mooi'.

Klasse II.

miwāsin 'het is mooi', miwāsinwa 'zij (o.) zijn mooi'.

kimiwan 'het regent'.

mispun 'het sneeuwt'.

Klasse III.

ni-wāpamaw 'ik zie hem', wāpamew 'hij ziet hem'.
ni-sākihaw 'ik bemin hem', sākihew 'hij bemint hem'.

Klasse IV.

ni-wāpaten 'ik zie het', wāpatam 'hij ziet het'.

ni-sākitān 'ik bemin het', sākitaw 'hij bemint het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Micmac:

Klasse I.

eim 'ik ben', eik 'hij is'.

amalkaye 'ik dans', amalkat 'hij danst'.

nil kelugi 'ik ben goed, mooi', negeum kelugit 'hij is goed, mooi', kelugidau 'hij zal goed, mooi zijn', keludak 'zij (b.) zullen goed, mooi zijn'.

Klasse II.

edek 'het is'.

kelultedau 'het zal goed, mooi zijn', kelultedal 'zij (o.) zullen goed, mooi zijn'.

pežak 'het sneeuwt'.

Klasse III.

Ik heb geen duidelijke paradigma's tot mijn beschikking.

Klasse IV.

kebukuadem 'ik naai het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Natick:

Klasse I.

nwwaantam 'ik ben wijs', waantamnoh 'hij is wijs'. nwwompes 'ik ben wit', wompesu 'hij is wit'.

Klasse II.

wompiyeuω 'het is wit'.

nwchumwiyen 'het is zwak'.

Klasse III.

nwwadchan 'ik houd hem', wwadchanuh 'hij houdt hem'.

Klasse IV.

nwwadchanumun 'ik houd het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Blackfoot:

Klasse I.

nit-ai-oka 'ik slaap', ai-okan 'hij slaapt'.

nit-ŭkometŭkki 'ik heb lief', ŭkometŭkkiu 'hij heeft lief'.

mansiu 'hij is nieuw'.

Klasse II.

maniu 'het is nieuw'.

ai-sotan 'het regent'.

àkhputan 'het sneeuwt'.

Klasse III.

nit-ŭkomĭmmau 'ik heb hem lief', ŭkomĭmmiuaie 'hij heeft hem lief'. Klasse IV.

nit-ŭkometsip 'ik heb het lief', ŭkometsimaie 'hij heeft het lief'.

Genera verbi.

- § 34. De terecht als passief geldende vormen van het Algonkisch zijn door eigenaardige persoonsuitgangen gekenmerkt. Voorbeelden:
 - O. nin-wābamigo 'ik word gezien', vgl. nin-wābamig 'hij ziet mij'.
- O. ki-wābamigo 'gij (sing.) wordt gezien', vgl. ki-wābamig 'hij ziet u' (sing.).
- O. wābama 'hij wordt gezien', o-wābamigon 'hij wordt gezien' (door een bepaalden persoon), vgl. o-wābamān 'hij ziet hem'.
 - B. nit-siksipoko 'ik word gebeten', vgl. nit-siksipok 'hij bijt mij'.
- B. kit-siksipoko 'gij (sing.) wordt gebeten', vgl. kit-siksipok 'hij bijt u (sing.).
 - B. siksipau 'hij wordt gebeten', vgl. ai-siksipiuaie 'hij bijt hem'.
- Ik heb de voorbeelden van het Blackfoot onmiddellijk onder die van het Ojibway geplaatst om duidelijk te laten zien, hoe groote overeenkomst er in de formatie van het passivum tusschen deze beide, in andere opzichten zoo ver van elkander afstaande talen bestaat. Verwante passieve vormen op -ko zijn ook in het Cree aanwezig, b.v. ni-wāpamiko, ki-wāpamiko, o-wāpamiko, maar over hunne juiste beteekenis ben ik in onzekerheid. Naar men zegt, worden zij praeteritaal gebruikt en zijn zij gelijkwaardig met vormen op -kotai, die ongetwijfeld praeteritale waarde hebben. Met O. wābama, B. siksipau komen echter vormen als C. wāpamau 'hij wordt gezien', mowaw 'hij wordt gegeten', N. wadchanau 'hij wordt gehouden' in gedaante en functie volkomen overeen. Het Cree heeft ook nog een andere passieve formatie, b.v. ni-mowikawin 'ik word gegeten', ki-mowikawin 'gij (sing.) wordt gegeten', ni-mowikawitai 'ik werd gegeten'. Passieve vormen van het Natick zijn verder nog nowadchanit 'ik word gehouden', kwwadchanit 'gij (sing.) wordt gehouden'. Geheel afwijkend is het passivum van het Micmac: nemikugi 'ik word gezien', ankodaśi 'ik word bewaakt'.
- § 35. In het Algonkisch vindt men ook verba reflexiva. Die van het Ojibway worden door middel van een sutfix -s(o) of -(i)diz(o) gevormd, b.v. nin-babāmitās 'ik gehoorzaam mijzelf': nin-babāmitawa 'ik gehoorzaam hem'; nin-nōndās 'ik hoor mijzelf': nin-nōndawa 'ik hoor hem'; nin-kikēnindiz 'ik ken mijzelf': nin-kikēnima 'ik ken hem';

nin-wābandiz 'ik zie mijzelf': nin-wābama 'ik zie hem'; nin-minaidiz 'ik drenk mij zelf': nin-minaa 'ik drenk hem'. Dat achter de sibilant eenmaal een o heeft gestaan, ziet men uit den derden persoon en de meervoudsvormen.

Ook andere dialecten hebben een reflexief verbum, b.v. C. ni-sāki-hisun 'ik heb mijzelf lief', M. nemiši 'ik zie mijzelf', B. nit-ākomīmmosi 'ik heb mijzelf lief'.

Van de reflexiva te onderscheiden zijn de reciproca, die in verschillende Algonkin-talen worden aangetroffen. In het Ojibway zijn zij door het suffix -di- gekenmerkt, dat blijkbaar met het reflexieve -(i)diz(o) in verband staat. B.v. nin-nondadimin 'wij hooren elkander', nin-nisitotadimin 'wij verstaan elkander'. Over de reciproca van het Cree enz. zal ik thans niet spreken.

Voorstellingswijzen.

- § 36. Wij hebben in de Algonkin-grammatica algemeene en bijzondere voorstellingswijzen te onderscheiden. Onder algemeene voorstellingswijzen versta ik de affirmatieve, de negatieve, de interrogatieve; met bijzondere voorstellingswijzen bedoel ik de eigenlijke modi. Op de grens tusschen beide staat de dubitatieve voorstellingswijze, die evenwel in het Micmac en het Natick niet door afzonderlijke vormen schijnt vertegenwoordigd te zijn. Wat de eigenlijke modi betreft, vinden wij overal den indicativus, den conjunctivus en den imperativus, terwijl de optativus, de potentialis en de conditionalis niet in alle hier behandelde talen voorkomen. De persoonlijke gerundia van het Ojibway en het Cree zal ik in verband met den conjunctivus ter sprake brengen.
- § 37. In het Ojibway wordt de negatieve conjugatie van de affirmatieve met behulp van het onmiddellijk op den verbaalstam volgende suffix -si(-) afgeleid. Aan het negatieve verbum gaat echter nog het woordje kawin 'niet' vooraf, behalve in den imperativus, waar men in plaats van kawin het prohibitieve keyo bezigt. Vergelijken wij het Cree, dan zien wij, dat de negatieve conjugatie van het Ojibway zich uit een deminutieve heeft ontwikkeld. In het Cree, waar geen negatieve conjugatie aanwezig is, vinden wij echter wel hetzelfde element -si(-), maar hier deminueert het slechts de beteekenis van een werkwoord. B v. C. minikwe-si-n 'ik drink een beetje', minikwe-si-w 'hij drinkt een beetje', nipe-si-n 'ik slaap een beetje', nipe-si-w 'hij slaapt een beetje'. Daardoor is het ook zeer verklaarbaar, dat de negatieve vormen van het Ojibway kawin of kego voor zich hebben. Zegt men immers kawin nind-inendansi 'ik

denk niet', dan heeft dit oorspronkelijk beteekend 'niet denk ik een beetje' ('zelfs niet een beetje denk ik' = 'ik denk in het geheel niet'). Terecht brengt men O. C. -si(-) — in het Cree ook -si(-) — met het deminutieve -s- of -s-suffix der nomina in verband. Ik geef nog enkele voorbeelden van negatieve vormen in het Ojibway:

kawin nind-ikkitosi 'ik zeg niet': nind-ikkit 'ik zeg'.

kawin kid-inendānsim 'gij (plur.) denkt niet': kid-inendām 'gij (plur.) denkt'.

kawin dagwisininsim 'men komt niet aan': dagwisinim 'men komt aan'.

kawin nin-wābamasiwanaban 'wij (excl.) zagen hem niet': nin-wābamanaban 'wij (excl.) zagen hem'.

kego ikkitosida 'laten wij niet zeggen': ikkitoda 'laten wij zeggen'. kego o-ga-wābamasin 'laat hij hem niet zien: o-ga-wābamān 'laat hij hem zien'.

Alleen in den tweeden persoon van den imperativus heeft het Ojibway negatieve vormen, die niet het element -si(-) bevatten, b.v. kego ikkitoken 'zeg niet': ikkito(ka)n 'zeg', kego ikkitokegon 'zegt niet': ikkito(io)g, ikkitokeg 'zegt', kego wābamāken 'zie hem niet': wābam(ākan) 'zie hem', kego wābamakegon 'ziet hem niet': wābamig 'ziet hem'.

De persoonsuitgangen van het negatieve verbum zijn in het Ojibway dikwijls niet volkomen gelijk aan die van het affirmatieve werkwoord. Er bestaan ook enkele verschillen tusschen de affirmatieve en negatieve uitgangen in het Micmac, waar de ontkennende vormen bijna regelmatig door in- of achtervoeging van een u gekenmerkt zijn en in verreweg de meeste gevallen de partikel mu voor zich hebben. Men vergelijke slechts de conjugatie van mu amalkau 'ik dans niet' met die van amalkaue 'ik dans'.

	Affirmatief.		Negatief.	
1	sing.	amalkaye	mu am a lkau	
2	,,	amalkan	mu amalkaun	
3	,,	amalkat	mu amalkauk	
1	du. e.	amalkayek	mu amalkayek	
1	,, i.	amalkayku	mu amalkayku	
2	,,	amalkayok	mu amalkauok	
3	٠,	amalkagik	mu amalkank	
1	pl. e.	amalkaldiek	mu amalkaldinek	
l	,, i.	amalkaldiku	mu amalkaldiku	
2	,,	am a lkaldiok	mu amalkaldiyok	
3	"	amalkaldigik	mu amalkaldiuk	

Het negatieve futurum van het Micmac is gelijk aan het negatieve praesens, maar als ontkennende partikel gaat niet mu, maar man vooraf, b.v. man amalkau 'ik zal niet dansen': amalkadeś 'ik zal dansen', man ygau 'ik zal niet stooten': ygadeś 'ik zal stooten'.

In het Natick vindt men eene verwante negatieve conjugatie, die in het algemeen door in- of achtervoeging van ω is gekenmerkt. Dit ziet men duidelijk uit de vergelijking van het paradigma $n\omega waantam\omega h$ 'ik ben niet wijs' met de correspondeerende affirmatieve vormen.

		Affirmatief.	Negatief.
1	sing.	n w waantam	nwwaantam w h
2	,,	kwwaantam	$k\omega waantam \omega h$
3	,,	waantamnoh	waantamwh
1	pl. e.	nwwaantamumun	$n\omega waantam\omega mun$
1	,, i.		
2	,,	kwwaantamumw $oldsymbol{\omega}$	kwwaantamwmww
3	,,	waantamwog	waantam w og

Zoo ook nwwadchanumwun 'ik houd het niet': nwwadchanumun 'ik houd het', nwwadchanòh 'ik houd hem niet': nwwadchan 'ik houd hem' enz. Soms zijn er belangrijke verschillen tusschen de affirmatieve en negatieve uitgangen te constateeren, b.v. nwwadchanumwunnonup 'wij houden het niet': nwwadchanumumun 'wij houden het', kwwadchanumwwop 'gij (plur.) houdt het niet': kwwadchanumumww 'gij (plur.) houdt het'.

De negatieve partikel, die in bepaalde gevallen aan de ontkennende verbaalvormen van het Natick voorafgaat, luidt mat. Dit element keert ook in de negatieve conjugatie van het Blackfoot terug, die evenwel in verschillende wijzen en tijden onderling zeer uiteenloopende practigeerende en suffigeerende formaties vertoont. Enkele voorbeelden daarvan zijn niet overbodig:

ni-mat-ŭkometŭkkipa 'ik heb niet lief': nit-ŭkometŭkki 'ik heb lief'.
mat-ŭkometŭkkivats 'hij heeft niet lief': ŭkometŭkkiv 'hij heeft lief'.
ni-mat-ŭkomīmmavats 'ik heb hem niet lief': nit-ŭkomīmmav 'ik heb hem lief'.

ni-mat-ūkomīmmanaksan 'ik heb hen niet lief': nit-ŭkomīmmaian 'ik heb hen lief'.

pin-ŭkometŭkkit 'heb niet lief': ŭkometŭkkit 'heb lief'.

ők-stai-űkometűkkiop 'laten wij (incl.) niet liefhebben': ők-űn-űkometűkkiop 'laten wij (incl.) liefhebben'.

sau-ūkometūkkieniki 'als ik niet liefheb': ūkometūkkieniki 'als ik

liefheb' (dezelfde vormen gebruikt men ook in den tweeden persoon). ni-kŭtta-ŭkometŭkkitopi 'als ik niet liefhad': nit-ŭkometŭkkitopi 'als ik liefhad'.

§ 38. Van de hier behandelde talen hebben het Natick en het Blackfoot eene interrogatieve conjugatie.

Van affirmatieve verbaalvormen maakt men in het Natick interrogatieve door achtervoeging van -as (-us), maar uit het volgende paradigma kan men zien, dat zich daar toch onregelmatigheden bij voordoen. Ik zet ter vergelijking de conjugatie van nwwadchanumun 'ik houd het' naast die van nwwadchanumunás 'houd ik het'?

Affirmatief.

Interrogatief.

1	sing.	nowadchanumun	nwwadchanumunás
2	,,	$k\omega wadchanumun$	kwwadchanumunás
3	,,	wwadchanumun	wwadchanumunáous
1	pl. e.	$n oldsymbol{\omega}$ wadchanumumum	nwwadchanumunnanonus
1	" i.		
2	,,	kwwadchanumumww	$k\omega wadchanumunna\'ous$
3	,,	wadchanumwog	$oldsymbol{\omega}$ wadchanumunnáou s

Met N. -as correspondert in het Blackfoot het op dezelfde wijze gebruikte suffix -ats (-p-ats), b. v. kit-ai-tappo(p)ats 'gaat gij (sing.) daarheen?': kit-ai-tappo 'gij (sing.) gaat daarheen. Niet zelden wordt tegelijk het praefix $k\bar{n}ttai$ - gebruikt, dat dan na het pronominale voorvoegsel komt te staan, b. v. ki- $k\bar{n}ttai$ -tappo(p)ats = kit-ai-tappo(p)ats. Ook aan negatieve verbaalvormen hecht men, als zij vragend gebezigd worden, het achtervoegsel -ats, maar als ontkenningspraefix dient dan uitsluitend stai-, b. v. kit-ak-stai-tappo(p)ats 'zult gij (sing.) niet daarheen gaan?', kit-ak-stai-otsipats 'zult gij (sing.) het niet nemen?'.

§ 39. Een deel der dubitatieve vormen van het Ojibway is door de syllabe -dog(-) gekenmerkt, waaraan in het Cree -toke of -tuke beantwoordt. Voorbeelden: O. nind-ikkitomidog 'ik zeg misschien', ikkito(wi)dog 'hij zegt misschien', kawin nind-ikkitosimidog 'misschien zeg ik niet'; C. ni-nipānātoke 'misschien slaapt hij'. In het algemeen bestaat er velerlei overeenstemming tusschen de dubitatieve conjugatie van het Ojibway en het Cree, ook wat vormen betreft, die het genoemde suffix niet bevatten. Zoo keert het achtervoegsel -en, dat wij in het Ojibway bij den dubitatieven conjunctivus aantreffen, in het Cree als -e terug, b. v. O. degwisinowānen 'als ik misschien aankom', degwisinowanen 'als gij (sing.) misschien aankom', degwisinogwen 'als hij

misschien aankomt': dagwišin 'hij komt aan'; C. nepāwāne 'als ik misschien slaap', nepāwane 'als gij (sing.) misschien slaapt', nepākwe 'als hij misschien slaapt': nipaw 'hij slaapt'. Men ziet, dat de dubitatieve conjunctiefvormen gemuteerd vocalisme vertoonen.

De verschillende waarschijnlijkheidsgraden, die het Cree in het systeem der dubitatieve conjugatie uitdrukt, laat ik ter zijde.

Geheel afwijkend is de dubitatieve vervoeging van het Blackfoot, zooals uit de volgende voorbeelden reeds duidelijk blijkt: noks-ka-kūm-ūkometūkki 'misschien heb ik lief': nit-ūkometūkki 'ik heb lief', kūks-ka-kūm-ūkometūkki 'misschien hebt gij (sing.) lief': kit-ūkometūkki 'gij (sing.) hebt lief', noks-ka-kūm-oka 'misschien slaap ik': nit-ai-oka 'ik slaap', ōks-ka-kūm-okau 'misschien slaapt hij': ai-okau 'hij slaapt', noks-ka-kūm-sau-oka 'misschien slaapt hij': ni-mat-ai-okapa 'ik slaap niet', i-kūm-i-okainiki 'als ik misschien slaap': okainiki 'als ik slaap', maks-i-kūm-i-okainiki 'als ik misschien slapen zal': mak-okainiki 'als ik slapen zal'.

§ 10. Als wij tot de eigenlijke modi overgaan, komt de in dicativus het eerst aan de orde.

Ik kies als voorbeelden der intransitieve conjugatie met bezield subject O. nin-nibā, C. ni-nipān 'ik slaap', M. nil ygaye 'ik stoot', N. nwaantam 'ik ben wijs', B. nit-ŭkometŭkki 'ik heb lief'.

0.

C.

 $k\omega waantamumw\omega$

waantamvog

1	sing.	nin-nibā	ni-nipān
2	,,	ki-nibā	ki-nipān
3	,,	nibā	nipaw
1	pl. e.	nin-nibāmin	ni-nipānān
1	,, i.	ki-nibāmin	ki-nipān(ān)ow
2	,,	ki-nibām	ki-nipānāwaw
3	,,	nibāwag	$nipar{a}wok$
		М.	N.
1	sing.	nil ygaye	n w waantam
2	,,	kil ygan	kwwaantam
3	,,	negeum ygat	waantamnoh
1	pl. e.	ninen ygayek	nwwaantamumun
1	" i.	kinu ygayku	

kilau ygayok

negman ygagik

В

1 sing. nit-ŭkometŭkki
2 ,, kit-ŭkometŭkki
3 ,, ŭkometŭkkiu
1 pl. e. nit-ŭkometŭkkipinan
1 ,, i. ŭkometŭkkiop
2 ,, kit-ŭkometŭkkipuan
3 ... ŭkometŭkkiau

De vergelijking van het Ojibwav met het Natick en het Blackfoot maakt waarschijnlijk, dat de twee eerste personen van het enkelvoud in het Oer-Algonkisch geen suffix hadden en dat de vormen van het Cree in dit geval minder oorspronkelijk zijn. Toch moeten deze tot den tijd teruggaan, dat het Ojibway en het Cree nog niet van elkaar gescheiden waren, want in het imperfectum van het Ojihway komt de n van het Cree te voorschijn (nin-nibānaban, ki-nibānaban). In die periode zullen dus vormen met en zonder n gelijkwaardig naast elkander hebben gestaan. De derde persoon singularis bij een deel der intransitieve verba moet een u of w aan het einde hebben gehad, aangezien de overeenkomst van C. nipaw en B. ŭkometŭkkiu anders niet goed kan verklaard worden. Ik spreek slechts van een deel der intransitieve verba, aangezien niet alle onderafdeelingen dezer klasse in het Blackfoot -u als derdepersoons-teeken hebben. De derde persoon pluralis ging blijkens het Ojibway, het Cree en het Natick op -wak of iets dergelijks uit. Ook leert ons de vergelijking der intransitieve paradigma's, dat de derde personen in tegenstelling van de eerste en tweede reeds in de stamtaal geen pronominaal voorvoegsel hadden. Verder zijn als bijzondere overeenstemmingen te noteeren: O. nin-nibāmin: N. nwwaantamumun, C. ni-nipānān: B. nit-ŭkometŭkkipinan, C. ki-nipānāwaw: N. kwwaantamumww: B. kit-ŭkometŭkkipuau. Het Micmac is ten eenenmale van het oorspronkelijke schema afgeweken.

De unipersonalia ter zijde latend, omtrent welke het noodige reeds in § 33 te vinden is, ga ik over tot het transitieve verbum met bezield object. Mijne voorbeelden zijn: O. nin-wābama 'ik zie hem', C. ni-mowaw 'ik eet hem', N. nowadchan 'ik houd hem', B. nit-ŭkomīmmau 'ik heb hem liet'. Van het Micmac heb ik geen geschikt paradigma.

	(Э.	C.	
l	sing.	nin-wābama	ni-mowaw	
2	٠,	ki-wābama	ki-mowaw	
3	,,	o-wābamān	mowew	
]	pl. e.	nin-wābamānān	ni-mowānān	
1	,, i.	ki-wābamānān	ki -mow $ar{a}n(ar{a}n)$ ow	
2	,,	ki-wābamāw a	ki-mowāwaw	
3	,,	o-ırābamāwan	mowewok	
		\ -	T	
]	N.	В.	
1		N. nwwadchan	B. nit-ŭkomĭmmav	
1 2		- · · -	_	
	sing.	nwwadchan	nit-ŭkomimmav	
2	sing.	nwwadchan kwwadchan wwadchannh	nit-ŭkomĭmmav kit-ŭkomĭmmav	
2	sing.	nwwadchan kwwadchan wwadchannh	nit-ŭkomimmav kit-ŭkomimmav ŭkomimmivaie	
2 3 1	sing.	nwwadchan kwwadchan wwadchannh	nit-ŭkomimmav kit-ŭkomimmav ŭkomimmivaie	

Hoewel punten van overeenkomst tusschen de verschillende talen niet ontbreken, is het vooralsnog onmogelijk het Oer-Algonkische paradigma te herstellen. Waarschijnlijk hadden de beide eerste personen van het enkelvoud een u of w aan het einde, die dan in het Ojibway is weggevallen. De Natick-vormen nowadchan, kwwadchan wijken geheel af. Daarentegen laat zich N. wwadchanuh met O. o-wābamān vergelijken. Duidelijk is de identiteit der uitgangen in den eersten exclusieven en — afgezien van N. kwwadchanun — in den tweeden persoon pluralis.

Vergelijken wij deze transitieve met de straks vermelde intransitieve vormen, dan krijgen wij den indruk, dat het intransitieve meervoud hier en daar door het transitieve geinfluenceerd is, maar het zoude voorbarig zijn dit reeds in bijzonderheden te willen aantoonen. Laten wij afwachten, totdat wij een uitgebreid materiaal van een menigte talen tot onze beschikking hebben.

Ik heb alleen paradigma's van intransitieve vormen en van transitieve met enkelvoudig bezield derde-persoons-object gegeven, maar ook de vergelijking van andere vormreeksen — met meervoudig bezield derde-persoons-object, met eerste- en tweede-persoons-objecten — zoude ongetwijfeld eenige resultaten opleveren. Maar ik wil hier slechts het geraamte van eene vergelijkende vormleer geven, een schema, dat later kan worden ingevuld. Voorbeelden van het een en ander (ook van de reflexie van gesubordineerde derde per-

sonen in den verbaalvorm) vindt men in § 49, waar over de incorporatie gehandeld wordt. Wel behoort het hier tot mijn taak paradigma's van het transitieve verbum met onbezield object mede te deelen, waarbij ik mij weder zal beperken tot het geval, dat dit object enkelvoudig is. Ik kies als voorbeelden: O. nin-wābandān 'ik zie het', C. ni-mitšin 'ik eet het', M. šaktem 'ik gehoorzaam het', N. nowadchanumun 'ik houd het', B. nit-ūkometsip 'ik heb het lief'.

\mathbf{C}	١.
(,

1	sing.	nin-wābandān	ni-mitsin
2	,,	ki-wābandān	ki-mitšin
3	,,	o-wābandā n	mitšiu
1	pl. e.	nin-wābandāmin	ni-mitšinān
1	,, i.	ki-wābandāmin	ki-mitšin(ān)ow
2	٠,	ki-wābandānawa	ki-mitšināwaw
3	••	o-wābandānawa	mitśiwok

M. N.

1	sing.	šaktem	nwwadehanumun
2	,,	<i>šaktemen</i>	kwwadchanumun
3		śaktek	wwadchanumun
		šaktemutiek	nwwadchanumumun
1	,, i.	šaktemutiku	
2	,,	šaktemutiok	kwwadchanumumw ω
3		šaktemutitiš	radehanumroa

В.

1	sing.	nit-ŭkometsip
2	,,	kit-ŭkometsip
3	,,	ŭkometsimaie
1	pl. e.	nit-ŭkometsipinan
l	,, i.	ŭkometsip
2	••	kit-ŭkometsipuav
3		ŭkametsimian

Het is opmerkelijk, dat in het Cree het paradigma ni-mitsin volkomen met het intransitieve ni-nipān overeenstemt. In de andere dialecten, vooral in het Micmac, zijn ook wel punten van overeenkomst, maar nergens is de gelijkmaking zoo ver gegaan als in het Cree. Het ook in menig ander opzicht archaische Ojibway heeft de intransitieve en de beide transitieve conjugaties het best uit elkaar gehouden.

In het Micmac bestaan ook tweevoudsvormen, maar die laat ik achterwege, tenzij het om de eene of de andere reden wenschelijk is ze te vermelden.

§ 41. Nu geef ik voorbeelden van den conjunctivus, die ook een zeer groote verscheidenheid van persoonsuitgangen vertoont. Behalve in het Micmac en het Blackfoot plegen echter de pronominale voorvoegsels te ontbreken.

Voor de intransitieve conjugatie met bezield subject neem ik O. ikkitoiän 'als ik zeg, dat ik zeg', C. nipäyän 'als ik slaap, dat ik slaap', M. ntamalkan 'dat ik danse', N. waantamon 'als ik wijs ben', B. nök-ükometüksi 'dat ik lief hebbe'.

	Ο,	C'.
1 sing.	ikkitoiān	nipāyān
2 ,,	ikkitoian	$nipar{a}yan$
3 ,,	ikkitod	nipāt
1 pl. e.	ikkitoiāng	nipāyāk
l ., i.	ikkitoiang	nipāyak
2 .,	ikkitoieg	nipāyek
3	ikkitowad	nipātšik (nipātwaw)
	М.	N.
1 sing.	ntamalkan	waantamon
2 ,,	ktamalkan	waantaman
3 ,,	uftamalkan	waantog
1 pl. e.	ntamalkanen	waantamog
1 i.	ktamalkanenu	ý
2 ,,	ktamalkanan	waantamóg
3 .,	u flamalkanau	waantamohettit

B.

ì	sing.	nŏk-ŭkometŭksi
2	,,	kŏk-ŭkometŭksi
3	,,	mŏk-ŭkometŭksi
1	pl. e.	nok-ŭkometŭksinan
l	., i.	ōk-ŭkometŭkiosi
2	,,	kŏk-ŭkometŭksuan
3	**	mŏk-ŭkometŭkisan

De nauwe verwantschap van het Ojibway en het Cree, vooral in het enkelvoud, springt onmiddellijk in het oog. Wat het Miemac betreft, dat in den indicativus de pronomina kan missen, is de aanwezigheid van vastgegroeide praetixen in den conjunctivus bevreemdend. Een geheel afwijkende formatie heeft het Blackfoot, waar de persoonsvoorvoegsels, van welke m- in den derden persoon niet met een zelfstandig pronomen in verband staat, onafscheidbaar met het praefix õk- verbonden zijn. Dit praefix luidt in bepaalde gevallen õks- (b.v. nõks-okasi 'dat ik slape'), in welken vorm wij het reeds in § 39 hebben leeren kennen.

Als voorbeelden van de transitieve conjugatie met bezield object kies ik O. wābamag 'als ik hem zie, dat ik hem zie', C. mowak 'als ik hem eet, dat ik hem eet', N. wadchanog 'als ik hem houd', B. nōk-ŭkomīmmosi 'dat ik hem liefhebbe'. Voor het Micmae heb ik geen geschikt paradigma.

	Ο.	C.
1 sing.	wābamay	mowak
2 ,,	wābamad	mowat
3 ,,	ırābamād	mowāt
1 pl. e.	wābamangid	mowakit
1 ,, i.	wābamang	mowak
2 ,,	wābamey	mowek
3 .,	wābamawad	mowātšik (mowātwaw)
	N.	В.
1 sing.		B. nŏk-ākomīmmŏsi
1 sing.	N. wadchanoy wadchanadt	
_	wadchanog	nŏk-ŭkomĭmmŏsi
2 ,,	wadehanog wadehanadt	nŏk-ūkomĭmmŏsi kŏk-ŭkomĭmmŏsi
2 ,, 3 ,,	wadchanoy wadchanadt wadchanont	nŏk-ūkomĭmmŏsi kŏk-ŭkomĭmmŏsi mŏk-ŭkomĭmmŏsi
2 ,, 3 1 pl. e.	wadchanoy wadchanadt wadchanont	nŏk-ūkomĭmmŏsi kŏk-ŭkomĭmmŏsi mŏk-ŭkomĭmmŏsi

Zeer nauw is de verwantschap van het Ojibway en het Cree, waarbij zich het Natick aansluit. Het Blackfoot met zijn ök- en -sineemt weer een afzonderlijke plaats in.

Voor de transitieve conjugatie met onbezield object dienen als voorbeelden O. wābandāmān 'als ik het zie, dat ik het zie', C. mitšiyān 'als ik het eet, dat ik het eet', M. nšaktemen 'dat ik het gehoorzame', N. wadchanumon 'als ik het houd', B. nŏk-ūkometsīssi 'dat ik het liefhebbe'.

		О.	C.
1	sing.	wābandāmān	mitśiyān
2	,,	wābandāman	mitsiyan
3	,,	rābandāng	mitšit
1	pl. e.	wābandāmāng	mitsiyāk
1	,, i.	wābandāmang	mitšiyak
2	,,	wābandāmeg	mitšiyek
3	••	wābundāmowad	mitšitšik
		М.	N.
l	sing.	M. nšaktemen	N. wadchanumon
1 2	sing.		
	13	nšaktemen	wadehanumon
2	11	nšak temen kšak temen	wadchanumon wadchanuman
2	"	nšaktemen kšaktemen ušaktemen	wadchanumon wadchanuman wadchanuk
2 3 1	,, pl. e.	nšaktemen kšaktemen ušaktemen nšaktemutinen	wadchanumon wadchanuman wadchanuk
2 3 1	pl. e. ,, i.	nšaktemen kšaktemen ušaktemen nšaktemutinen kšaktemutinenu	wadchanumon wadchanuman wadchanuk wadchanumog

В.

1	sing		nŏk-ŭkometsissi
2	,,		kŏk-ŭkometsĭssi
3	,,		mõk-ŭkometsissi
1	pl.	e.	nok-ŭkometsisinan
1	,,	i.	ŏk-ūkometsĭssi
2	٠,		kŏk-ŭkometsïssuai
3	,,		mŏk-ŭkometsĭssavaie

Van deze paradigma's geldt hetzelfde als van de intransitieve, waarvan zij in de eigenlijke persoonsuitgangen slechts weinig verschillen. De bestaande afwijkingen behoef ik niet te releveeren, daar men ze met een enkelen blik kan overzien. Zonderling — maar niet wegens den uitgang — is M. uškedemulinau, dat zich evenwel in zijn eigenaardigheden bij eenige andere vormen van šaktem aansluit.

Het Ojibway en het Cree hebben ook een periodieken conjunctivus, die van den gewonen conjunctivus door mutatie der eerste vocaal en gelijktijdige achtervoeging van O. -in, C. -i wordt afgeleid, b.v. O. ekkitoiānin 'telkens als ik zeg', C. nipāyāni 'telkens als ik slaap'. De d van den derden persoon singularis en pluralis in het Ojibway is voor de i tot dž geworden (ekkitodžin, ekkitowadžin).

Op den conjunctivus berusten ook de persoon lijke gerundia van het Ojibway en het Cree, die niet door eenig suffix, maar alleen door mutatie gekenmerkt zijn. De eenige uitzondering op dezen algemeenen regel is de derde persoon pluralis in het Ojibway, die van den derden persoon singularis door achtervoeging van -iy wordt gevormd. Voor de i is de d evenals in den periodieken conjunctivus tot $d\mathcal{Z}$ geworden. In het Cree heeft zoowel de derde persoon pluralis van den conjunctivus als die van het persoonlijk gerundium het gutturaalsuffix. Voorbeelden van persoonlijke gerundia heb ik reeds in § 31 bij de behandeling van de mutatie medegedeeld. Voor alle duidelijkheid zet ik hier de Ojibway-paradigma's nin ekkitoiān 'ik zeggende' en ikkitoiān 'als ik zeg, dat ik zeg' naast elkander.

Persoonlijk gerundium.

Conjunctivus.

1	sing.	nin ekkitoiān	$ikkitoiar{a}n$
2	••	kin ekkitoian	ikkitoian
3	,,	win ekkitod	ikkitod
1	pl. e.	ninawind ekkitoiāng	ikkitoiāng
l	,, i.	kinawind ekkitoiang	ikkitoiang
2	,,	kinawa ekkitoieg	ikkitoieg
3	٠,	winawa ekkitodžig	ikkitowad

Ook het Micmac heeft persoonlijke gerundia, maar slechts de vormen van den eersten en tweeden persoon singularis behooren tot het conjunctiefsysteem. Bij amalkanel 'ik dansende', amalkanek 'toen ik danste' blijkt het conjunctiefkarakter onmiddellijk uit de n (ntamalkun 'dat ik danse'), maar bij amalkanel 'gij (sing.) dansende', amalkanek 'toen gij (sing.) danstet' zoude men misschien een oogenblik kunnen weifelen, of zij soms niet eerder met den indicativus amalkan dan met den conjunctivus ktamalkan moeten worden vergeleken. Het verschil in quantiteit, dat tusschen amalkānel en amalkanel schijnt te bestaan, doet ons echter vermoeden. dat ook de tweede-persoons-vorm conjunctivisch is en dat de verhouding van amalkanel tot amalkanel dezelfde is als b.v. die van O. ekkitoian tot ekkitoian. Het is jammer, dat de paradigma's der verbaalklassen van het Micmac genoemd quantiteitsverschil niet boven allen twijfel verheffen. Afgezien van den eersten en tweeden persoon singularis, zijn de persoonlijke gerundia van het Micmac van den indicativus afgeleid.

Anders dan b.v. in het Ojibway worden tijdbepalende en onder-

stellende bijzinnen in het Blackfoot niet door den conjunctivus weergegeven, maar door afzonderlijke vormen, waarvan slechts enkele met den conjunctivus in verband staan. Voorbeelden van dezen modus, dien ik voorloopig als tweeden conjunctivus zal aanduiden, zijn:

okainiki 'als ik slaap, als gij (sing.) slaapt'.

okasi 'als hij slaapt' (: moks-okasi 'dat hij slape').

ŭkomimmunaniki 'als wij hem liefhebben'.

nkomimmusaie 'als hij hem liefheeft' (: mok-nkomimmosi 'dat hij hem liefhebbe').

ŭkometsimenoainiki 'als gij (plur.) het liefhebt'.

ūkometsīssi 'als hij het liefheeft' (: mok-ūkometsīssi 'dat hij het liefhebbe').

Men ziet, dat in de derde-persoons-vormen het karakteristieke element -niki ontbreekt.

§ 42. De optativus wordt in het Ojibway en het Cree door middel van het praefix wi- (gemuteerd $w\bar{n}$ -) van den indicativus gevormd. Een paar voorbeelden uit het Ojibway zullen voldoende zijn:

nin-wi-nibā 'ik wil slapen, ik wensch te slapen'.

ki-wi-nondago 'gij (sing.) wenscht gehoord te worden'.

o-wi-wābandānsin 'hij wil het niet zien'.

wā-iżād 'hij die wenscht te gaan'.

wā-anamiādžig 'zij die wenschen te bidden (Christen te worden)'.

In het Natick is de optativus door meestal eigenaardige persoonsuitgangen met achtervoeging van het suffix -toh en bovendien door gerekt vocalisme der eerste stamlettergreep gekenmerkt. Ik plaats enkele paradigma's van den optativus naast de correspondeerende tabellen van den indicativus om de verschillen goed te doen uitkomen. Mijn voorbeelden zijn: nowaaantamun-toh 'mocht ik wijs zijn': nowaaantam 'ik ben wijs', nowaaachanun-toh 'mocht ik hem houden': nowaalchan 'ik houd hem', nowaaachanumun-toh 'mocht ik het houden': nowaalchanumun 'ik houd het'.

Indicativus.

Optativus.

1	$\sin g$.	nowaantam	nswáaantamun-toh
2	,,	kwwaantam	kwwáaantamun-toh
3	٠,	waantamnoh	owáaantamun-toh
1	pl. e.	nowaantamumun	nowáaantamunan-toh
l	" i.		
2	٠,	kowaantamumwo	kwwáaantamuneau-toh
3	,,	waantamwog	ww.áaantamuneau-toh

Indicativus.

Optativus.

1	sing.	nowadchan
2	,,	kwwadchan
3	,,	wwadchanuh
1	pl. e.	nswadchanoun
1	,, i.	
2	,,	kwwadchanau

nwraadchanun-toh kwwaadchanon-toh wwaadchanon-toh nwraadchanonan-toh

2 ,, kwadchanau 3 ,, wadchanouh kwwaadchanóneau-toh waadchanóneau-toh

Indicativus.

Optativus.

1	sing.	nowadchanumun	nswáadchánumun-toh
2	,,	kwwadchanumun	kwwáadchanumun-toh
3	,,	wwadchanumun	www.aadchanumun-toh
1	pl. e.	nowadchanumumun	nowaadchanumunnan-toh
1	,, i.		
2	,,	kwwadchanumumww	kwwaadchanumunnan-toh
3	,,	wadchanumwog	waadchanumuneau-toh

§ 43. In sommige talen vinden wij een potentialis. Die van het Cree heeft als kenteeken het praefix gi- (ki-), b. v. ni-gi-toten 'ik kan het doen'.

In het Blackfoot vinden wij twee verschillende formaties, waarvan de eerste door het praefix kot(s)-, de tweede door het voorvoegsel wskak(s)- is gekenmerkt.

Voorbeelden van kot(s):

nit-o-kot-ŭkometŭkki 'ik ben in staat lief te hebben'.

i-kot-ŭkometŭkkin 'hij is in staat lief te hebben'.

nit-o-kots-oka 'ik ben in staat te slapen'.

i-kots-okan 'hij is in staat te slapen'.

nit-o-kot-ŭkomimman 'ik ben in staat hem lief te hebben'.

i-kot-ŭkomŭumivaie 'hij is in staat hem lief te hebben'.

nit-o-kot-ŭkometsip 'ik ben in staat het lief te hebben'.

i-kot-ŭkometsimaie 'hij is in staat het lief te hebben'.

Voorbeelden van ŭskak(s)-:

ŭskak-ŭkometŭkkiu 'hij kan liefhebben'.

nit-ŭskaks-oka 'ik kan slapen'.

kit-ŭskak-ŭkomĭmman 'gij (sing.) kunt hem liefhebben'. ŭskak-ŭkometsimian 'zij kunnen het liefhebben'.

§ 11. De conditionalis is in het Ojibway door het praefix da-, in het Cree door het praefix pa- gekarakterizeerd.

Voorbeelden van het Ojibway: nin-da-ikkit 'ik zoude zeggen'.

nin-da-gi-ikkit 'ik zoude gezegd hebben'. ki-da-wābamāwa 'gij (plur.) zoudt hem zien'. o-da-wābamigowan 'zij zouden gezien worden'. ki-da-pakitēom 'gij (sing.) zoudt mij slaan'. nin-da-minikwēmin 'wij zouden het drinken'.

De voorvoeging van pa- in het Cree heeft op dezelfde wijze plaats als die van da- in het Ojibway, zoodat voorbeelden onnoodig zijn.

In het Micmac daarentegen vinden wij een conditionalis met eigenaardige persoonsuitgangen. Als voorbeelden geef ik amalkag 'ik zoude dansen' en šaktemuk 'ik zoude het gehoorzamen'.

1	sing.	amalkag	śaktemuk
2	,,	amalkakp	<i>šaktemukp</i>
3	,,	amalkaš	<i>šketš</i>
1	du. e.	amalkagekp	śaktemugep
1	,, i.	amalkakup	śaktemukup
2	,,	amalkakog	śaktemugokp
3	,,	amalkatiś	šaktemitiš
1	pl. e.	amalkaldigek p	śaktemutigekp
1	,, i.	amalkaldikup	<i>šaktemutikup</i>
2	٠,	amalkaldigokp	śaktemutigokp
3	,,	amalkalditiš	šaktemutitiš

§ 45. Van de modi moet thans nog de imperativus ter sprake komen.

Omtrent de volgende paradigma's is bij voorbaat op te merken, dat de 1 pers. plur. op C. -k(ak), de 2 pers. sing. op O. C. -kan en de 2 pers. plur. op O. -keg, C. -kek als futurum imperativi beschouwd worden.

Als voorbeelden van de intransitieve conjugatie met bezield subject dienen O. ikkiton 'zeg', C. nipa 'slaap', M. amalka 'dans', N. maantash 'wees wijs', B. okat 'slaap'.

O. C.

2	sing.	ikkiton, ikkitokan	nipa, nipākan
3	"		kata-nipaw
1	pl. e.)	ikkitoda	nipātaw, nipātān, nipātāk,
1	., i.)	innriolla	nipāk, nipākak
2	,,	ikkitog, ikkitoiog, ikkitokeg	nipāk, nipākek
3	,,		kata-nipāwok

		М.	N.
2	sing.	amalka	waantash
3	,,	amalkaś	waantaj
1 1	du. e. /	amalkaneš	
2	,,	amalkak	
3	,,	amalkaiś	
1 1	pl. e. ;	amalkaldines	waantamuttuh
2	,,	amalkaldik	$waantam \omega k$
3	,,	amalkalditiš	waantamohettich

В.

2	sing.	okat
3	,,	ŭnanists-okas
1	pl. e.	nŏk-ok-ŭnanĭsts-okapinan
1	,, i.	ŏk-ŭn-okauop
2	•••	okak
3	,,	ŭnanists-okasau

De echte imperatiefvormen in bovenstaande tabellen vertoonen ten deele verwantschap met elkander. In het bijzonder wijs ik op den tweeden persoon pluralis, die in alle dialecten op een gutturaal uitgaat. De vormen met ta- van het Ojibway en die met katavan het Cree behooren eigenlijk in het futurum indicativi tehuis. De derde personen van het Micmac zijn vormen van den conditionalis.

Tot voorbeelden van de transitieve conjugatie met bezield object kies ik O. wābam 'zie hem', C, momi 'eet hem', N. wadchan 'houd hem', B. ŭkomimmis 'heb hem lief'. Voor het Micmac heb ik geen geschikt paradigma.

> O. C.

2 sing.	wābam, wābamākan	mowi, mowim, mowākan
3 ,,	o-ga-wābamān	kata-mowew
1 pl. e 1 ., i.	wābamāda	mowātaw, mowākak enz.
	wābamig	mowik, mowākek
3 ,,	o-ga-wābamāwan	kata-mowewok

N.

В.

2	sing.	wadchan	นี่komimmis	
3	,,	wadchanonch	ŭnanist-ŭkomimmosaie	
1	pl. e.	wadchanontah	ŭn-na-nŏk-ok-ŭn-ĭst-ŭkomĭmmŭnan	
1	,, i.	\ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \ \	##-##-#Wh-Oh-Wh-tst-ahOMtmmanan	
2	,,	wadchanók	ŭkomĭmmok	
3	,,	wadchanáhettich	ŭnanist-ŭkomimmosauaie	

Het Natick heeft ook een vorm voor den eersten persoon singularis: wadchanonti. Ook in deze paradigma's vinden wij de punten van overeenkomst, die wij bij de intransitieve conjugatie opmerken. De vormen met ga- van het Ojibway, met kata- van het Cree zijn eigenlijk futura indicativi.

Ten slotte nog voorbeelden van de transitieve conjugatie met onbezield object: O. wābandan 'zie het', C. sākita 'heb het lief', M. sketen 'gehoorzaam het', N. wadchanish 'houd het', B. ŭkometsit 'heb het lief'. De dualisvormen van het Micmac laat ik nu achterwege.

О.	C.			
2 sing. wābandan, wābandāmokan 3 ,, o-ga-wābandān	sākita, sākitākan kata-sākitav			
l pl. e. l ,, i. wābandānda	sākitātaw, sākitākak enz.			
2 ,, wābandamog 3 ,, o-ga-wābandānawa	sākitāk , sākitākek kata-sākitāvok			
M.	N.			
2 sing. šketen 3 " šketš	wadchanish wadchanitch			
1 pl. e. škedemutineš	wadehanumuttuh			
2 " śkedemutik 3 " śkedemutitiś	wadchanumwk wadchanumahettich			
B.				

2	sing.	ŭkometsit
3	,,	ŭnanīst-ŭkometsis
l	pl. e.	nok-ok-ŭnanist-ŭkometsipinan
1	,, i.	ŏk-ŭnanist-ŭkometsip
2	"	ŭkometsik
3	**	ŭnanist-ŭkometsisan

Na hetgeen over de vorige tabellen gezegd is, geven deze paradigma's geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Tijden.

§ 46. Het Ojibway en het Cree hebben hetzelfde tempussysteem, om welke reden wij deze beide dialecten in verband met elkaar zullen bespreken.

In het Ojibway vormt men het imperfectum van het praesens door middel van het suffix -ban (-pan), dat wij reeds bij de temporale flexie der nomina leerden kennen. De persoonsuitgangen, die in het algemeen aan het praeteritale suffix voorafgaan, vertoonen enkele eigenaardigheden. Ook in het Cree vinden wij door -ban (-pan) gekenmerkte imperfectvormen, maar in de meeste gevallen bezigt deze tongval het gelijkwaardige suffix -tai $(-t\bar{a}-)$. Voorbeelden:

- O. nind-ikkitonaban 'ik zeide': nind-ikkit 'ik zeg'.
- O. nin-wābamaban 'ik zag hem': nin-wābama 'ik zie hem'.
- O. nin-wābandānaban 'ik zag het': nin-wābandān 'ik zie het'.
- O. wābamagiban 'als ik hem gezien had': wābamag 'als ik hem zie'.
- O. $w\bar{a}band\bar{a}m\bar{a}mban$ 'als ik het gezien had': $w\bar{a}band\bar{a}m\bar{a}n$ 'als ik het zie'.
 - C. ni-nipānāpan, ni-nipātai 'ik sliep': ni-nipān 'ik slaap.'
 - C. ni- $nip\bar{a}t(\bar{a}n)\bar{a}n$ 'wij (excl.) sliepen': ni- $nip\bar{a}n\bar{a}n$ 'wij (excl.) slapen'.
- C. sakihepan, o-sakihātai 'hij had hem lief': sakihew 'hij heeft hem lief'.
 - C. nipāyāpan 'als gij (sing.) sliept': nipāyan 'als gij slaapt'.

Opmerking verdient, dat het imperfectum conjunctivi van het Ojibway plusquamperfectische beteekenis heeft.

Het perfectum wordt van het praesens door voorvoeging van O. $g\bar{\imath}$ - (gemuteerd $g\bar{\imath}$ -), C. ki- afgeleid. Voorbeelden:

- O. nin-gī-ikkit 'ik heb gezegd': nind-ikkit 'ik zeg'.
- O. nin-gī-wābama 'ik heb hem gezien': nin-wābama 'ik zie hem'.
- C. ni-ki-nipān 'ik heb geslapen': ni-nipān 'ik slaap'.

Het plusquamperfectum wordt van het imperfectum door voorvoeging van het zooeven genoemde praefix gevormd. Voorbeelden:

- O. nin-gī-ikkitonaban 'ik had gezegd': nin-gī-ikkit 'ik heb gezegd': nind-ikkitonaban 'ik zeide'.
- C. ni-ki-nipātai 'ik had geslapen': ni-ki-nipān 'ik heb geslapen': ni-nipātai 'ik sliep'.

Afgezien van de derde personen van den indicativus, waarop ik straks terugkom, wordt het futurum door middel van het praefix O. ga-, gad- (gemuteerd $g\bar{e}$ -, $g\bar{e}d$ -), C. ka- (gemuteerd ke-) gevormd.

Voorbeelden:

- O. nin-qad-ikkit 'ik zal zeggen': nind-ikkit 'ik zeg'.
- O. nin-ga-wābama 'ik zal hem zien': nin-wābama 'ik zie hem'.
- C. ni-ka-nipān 'ik zal slapen': ni-nipān 'ik slaap'.
- C. ni-ka-mowaw 'ik zal hem eten': ni-mowaw 'ik eet hem'.

De derde personen van den transitieven indicativus in het Ojibway hebben hetzelfde praefix:

O. o-ga-wābamān 'hij zal hem zien'.

De derde personen van den intransitieven indicativus in het Ojibway hebben als voorvoegsel ta-, die van den intransitieven en transitieven indicativus in het Cree kata- (kita-). Voorbeelden:

- O. ta-ikkito 'hij zal zeggen': ikkito 'hij zegt'.
- C. kata-nipar 'hij zal slapen': nipar 'hij slaapt'.
- C. kata-mowew 'hij zal hem eten': mowew 'hij eet hem'.

In het futurum conjunctivi vinden wij in alle personen O. $g\bar{e}(d)$ -,

- C. ke-, den gemuteerden vorm van O. ga(d)-, C. ka-:
 - O. ged-ikkitoiān 'dat ik zal zeggen': ikkitoiān 'dat ik zeg'.
 - O. gēd-ikkitod 'dat hij zal zeggen': ikkitod 'dat hij zegt'.
 - O. gē-wābamag 'dat ik hem zal zien': wābamag 'dat ik hem zie'.
 - C. ke-nipāyān 'dat ik zal slapen': nipāyān 'dat ik slaap'.
 - C. ke-nipāt 'dat hij zal slapen': nipāt 'dat hij slaapt'.

Het futurum exactum wordt verkregen door het perfectum van het futuurpraefix te voorzien. In de derde personen van den indicativus gebruikt men, waar het vereischt is, O. ta-, C. kata-(kita-). Voorbeelden:

- O. nin-ga-gī-ikkit 'ik zal gezegd hebben' : nin-gī-ikkit 'ik heb gezegd'.
- C. ni-ka-ki-nipān 'ik zal geslapen hebben': ni-ki-nipān 'ik heb geslapen'.
- O. ta-gī-ikkito 'hij zal gezegd hebben': gi-ikkito 'hij heeft gezegd'.
- C. kata-ki-nipaw 'hij zal geslapen hebben': ki-nipaw 'hij heeft geslapen'.

In het Cree kan men het futurum exactum ook van het plusquamperfectum vormen.

§ 47. De berichten omtrent de vorming der tempora in het Micmac en het Natick zijn niet van dien aard, dat ik mij aan een stelselmatige uiteenzetting zoude kunnen wagen. Ik moet mij tot de mededeeling van enkele duidelijk herkenbare feiten beperken.

Beide talen hebben een praeteritum, dat althans in het Micmac met den naam van imperfectum mag worden bestempeld en dat door een -p-suffix is gekenmerkt. Of dit achtervoegsel iets met het straks te vermelden -ben (-pen) en het in de vorige paragraaf besprokene suffix -ban (-pan) van het Ojibway en het Cree te maken heeft, durf ik niet beslissen. Voorbeelden:

- M. amalkayep 'ik danste': amalkaye 'ik dans'.
- M. amalkasep 'gij (sing.) danstet': amalkan 'gij (sing.) danst'.
- M. šaktemep 'ik gehoorzaamde het': šaktem 'ik gehoorzaam het'.
- M. śaktemutiokśep 'gij (plur.) gehoorzaamdet het': śaktemutiok 'gij (plur.) gehoorzaamt het'.
- M. delintutikušp 'wij (incl.) zongen het': delintutiku 'wij (incl.) zingen het'.
 - N. nowaantamup 'ik was wijs': nowaantam 'ik ben wijs'.
 - N. waantamup 'hij was wijs': waantamnoh 'hij is wijs'.
- N. nowaantamumunnónup 'wij waren wijs': nowaantamumun 'wij zijn wijs'.
- N. nowadchanounoup 'wij hielden hem': nowadchanoun 'wij houden hem'.
- N. kwwadchanuop 'gij (plur.) hieldt hem': kwwadchanau 'gij (plur.) houdt hem'.
 - N. wwadchanumunap 'hij hield het': wwadchanumun 'hij houdt het'.
- N. nowadchanumumunnónup 'wij hielden het': nowadchanumumun 'wij houden het'.

In bepaalde gevallen heeft het Micmac praeteritale formaties met het suffix -ek, dat ook in de temporale flexie der nomina gebruikt wordt. Voorbeelden: amalkadek 'toen hij danste': amalkat 'hij danst', amalkaldiokuek 'toen gij (plur.) danste': amalkaldiok 'gij (plur.) danst'.

Het perfectum wordt in het Micmac gevormd door het imperfectum van het praefix *kigi* te voorzien, b. v. *kigi amalkayep* 'ik heb gedanst'. Door aan dit *kigi* nog *kiš* te doen voorafgaan, krijgt men een plusquamperfectum. Het is niet onmogelijk, dat deze voorvoegsels met O. $g\bar{\imath}$ -, C. ki- in verband staan.

Het futurum van het Micmac heeft als kenmerkend element een d en bovendien eigenaardige persoonsuitgangen. Voorbeelden: ides 'ik zal zijn': eim 'ik ben', amalkades 'ik zal dansen': amalkage 'ik dans', amalkadeks 'gij (sing.) zult dansen': amalkan 'gij (sing.) danst', delintudes 'ik zal het zingen': delintu 'ik zing het'. In het Natick daarentegen wordt het futurum gevormd door middel van een woordje (mos, pish), dat de toekomst aanduidt.

De vorming der tijden van den conjunctivus en den conditionalis in het Micmac is niet bijzonder duidelijk. In bepaalde praeteritale vormen vinden wij een element -ben (-pen), dat wel met O. C. -ban (-pan) identiek zal zijn. De combinatie -se-ben en het daarnaast optredende -sen spelen ook een rol in de temporale flexie der nomina.

§ 48. Wat het Blackfoot betreft, releveer ik alleen de vorming der tijden van den indicativus. De temporale formaties van den conjunctivus enz. zijn geheel verschillend en alleen het futurum van den potentialis sluit zich bij dat van den indicativus aan.

Het praesens indicativi heeft meestal geen andere dan de pronominale voorvoegsels, maar soms is het van een aspect-aanduidend praefix voorzien, dat dan tusschen de pronominale elementen en den verbaalstam is ingelascht. De aspect-aanduidende praefixen zijn ai-, dat een momenteel-duratieve, en au-, dat een iteratief-continuatieve beteekenis heeft. Deze praefixen zijn echter niet uitsluitend aan het praesens gebonden. Bij ai- valt nog op te merken, dat het niet zelden eerst na de beginconsonant of de beginconsonanten van den verbaalstam wordt geinfigeerd. Zoowel van ai-als van au- geef ik slechts een enkel voorbeeld:

nit-ai-oka 'ik ben op het oogenblik slapende'.

nit-au-anaiakiaki 'ik klop herhaaldelijk, ik ga door met kloppen: nit-anaiakiaki 'ik klop'.

Het praesens wordt zeer dikwijls ook als verleden tijd gebruikt, maar het Blackfoot heeft ook nog een afzonderlijk praeteritum, dat door het praefix (sit)s- gekarakterizeerd is. Voorbeelden:

nit-sit--ūkometŭkki 'ik had lief'.

nit-sits-oka 'ik sliep'.

nit-sit-nkometsip 'ik had het lief'.

Het teeken van het perfectum is kak- of kai-, welke laatst-genoemde vorm aan O. $g\bar{\imath}$ -, C. ki- herinnert. Wellicht bestaat er werkelijk etymologisch verband. Voorbeelden:

ni-kak-nkometnkki 'ik heb liefgehad'.

ni-kai-oka 'ik heb geslapen'.

ni-kak-ŭkomimman 'ik heb hem liefgehad'.

Het futurum is door ak(s)- gekenmerkt, dat niet met praefixen in andere talen schijnt samen te hangen. Voorbeelden:

nit-ak-ŭkometŭkki 'ik zal liefhebben'.

nit-aks-oka 'ik zal slapen'.

uk-ūkometsīmaie 'hij zal het liefhebben'.

Incorporatie.

§ 49. In het verbum der Algonkin-talen worden op groote schaal pronomina met subjects- en objectsbeteekenis, hetzij feitelijk ingelijfd, hetzij als virtueel aanwezig gedacht. Ook inlijving van pronomina met andere casusfunctie is aan dezen taalstam niet vreemd. De practixen zijn identiek of nauw verwant met de afzonderlijke persoonlijke voornaamwoorden (zie § 24), de suffixen daarentegen vertoonen een groote verscheidenheid en staan met de onafhanke-

lijke personalia in geenerlei verband. Pluraliseering van geincorporeerde elementen — ook als deze gepraefigeerd zijn — wordt nooit anders dan aan den verbaaluitgang kenbaar gemaakt. Dualiseering heeft alleen in het Micmac plaats. Wat den derden persoon betreft, valt op te merken, dat er in het Algonkisch ook vormen met een onbepaald derde-persoons-subject in gebruik zijn, maar ik heb die niet in mijn paradigma's opgenomen. Ook herinner ik nog even aan de vroeger vermelde reflexie van gesubordineerde derde personen in den verbaalvorm. Om een denkbeeld van het Algonkische incorporatiesysteem te geven, zal ik eenige voorbeelden uit de verschillende talen citeeren. Later zal het misschien mogelijk zijn door volledige vergelijking van alle vormen in een reeks van tongvallen de incorporatie van het Oer-Algonkisch te reconstrueeren en dan de herstelde vormen, althans tot zekere hoogte, in hunne componenten te ontleden.

Ojibway.

nind-inendam 'ik denk', nind-inendamin 'wij denken'.

kid-ikkit 'gij (sing.) zegt', kid-ikkitom 'gij (plur.) zegt'.

dagwišin 'hij komt aan', dagwisinog 'zij komen aan'.

dagwisinim 'men komt aan'.

nin-wābama 'ik zie hem', nin-wābamānan 'wij zien hem', nin-wābamag 'ik zie hen', nin-wābamānanig 'wij zien hen'.

o-wābamān 'hij ziet hem', o-wābamāwan 'zij zien hem', o-wābamān 'hij ziet hen', o-wābamāwan 'zij zien hen'.

nin-wābamimān ōsan 'ik zie zijn vader', nin-wābamimānan ōsan 'wij zien zijn vader.

ki-wābamin 'ik zie u (sing.)', ki-wābamininim 'ik zie u (plur.)'. ki-wābamigo 'gij (sing.) wordt gezien', ki-wābamigom 'gij (plur.) wordt gezien'.

ki-wābam 'gij (sing.) ziet mij', ki-wābamim 'gij (plur.) ziet mij', ki-wābamimin 'gij (sing.) ziet ons', 'gij (plur.) ziet ons'.

nin-wābamigo 'ik word gezien', nin-wābamigomin 'wij worden gezien'.

nin-wābandān 'ik zie het', nin-wābandāmin 'wij zien het', nin-wābandānan 'ik zie ze (o.)', nin-wābandāmin 'wij zien ze (o.)'.

o-wābandān 'hij ziet het', o-wābandānawa 'zij zien het', o-wābandānan 'hij ziet ze (o.)', o-wābandānawan 'zij zien ze (o.)'.

wābandām 'men ziet het'.

Cree.

ni-nipān 'ik slaap', ni-nipānān 'wij slapen'.

nipaw 'hij slaapt', nipāwok 'zij slapen'.

nipāliwa, nipāgiwa 'zijn (b.v. vader) slaapt', 'zijn (b.v. ouders) slapen'.

nipāmākan 'het slaapt', nipāmākanwa 'zij (o.) slapen'.

nipāmākaniliw, nipāmākaniyiw 'zijn (b.v. lichaam) slaapt', nipāmā-kaniliwa, nipāmākaniyiwa 'zijn (b.v. oogen) slapen'.

nipāniwiw, nipāniwan 'men slaapt'.

ki-mowaw 'gij (sing.) eet hem', ki-mowāwaw 'gij (plur.) eet hem', ki-mowāwok 'gij (sing.) eet hen', ki-mowāwāwok 'gij (plur.) eet hen'. ni-sākihimāwa 'ik heb zijn (b.v. dochter) lief'.

ki-mowik 'hij eet u (sing.)', ki-mowikwok 'zij eten u (sing.)', ki-mowikowaw 'hij eet u (plur.)', ki-mowikowawok 'zij eten u (plur.)'.

ki-mowitin 'ik eet u (sing.)', ki-mowitinan 'wij eten u' (sing.)'.

ki-mowin 'gij (sing.) eet mij', ki-mowinān 'gij (sing.) eet ons'.

kit-ositowin 'gij (sing.) maakt hem voor mij'.

kit-ośitwātin 'ik maak hem voor u (sing.)'.

ni-wāpaten 'ik zie het', ni-wāpatenān 'wij zien het'.

Micmac.

eim 'ik ben', eimek 'wij (excl.) zijn', eimuku 'wij (incl.) zijn'.
yyan 'gij (sing.) stoot', yyayok 'gij (plur.) stoot'.

amalkat 'hij danst', amalkagik 'zij beiden dansen', amalkaldigik 'zij dansen'.

śaktem 'ik gehoorzaam het', śaktemek 'wij beiden (excl.) gehoorzamen het', śaktemuku 'wij beiden (incl.) gehoorzamen het', śaktemutiku 'wij (excl.) gehoorzamen het', śaktemutiku 'wij (incl.) gehoorzamen het'.

delintok 'hij zingt het', delintutis 'zij beiden zingen het', delintutigik 'zij zingen het'.

euikemuin 'gij (sing.) schrijft mij het', euikemuinel 'gij (sing.) schrijft mij ze (o.)'.

evikemul 'ik schrijf u (sing.) het', euikemulanel 'ik schrijf u (sing.) ze (o.)'.

enikemnagel 'hij schrijft hem (hun) het (ze o.)'.

menatul 'ik doe u (sing.) het af', menatulanel 'ik doe u (sing.) ze (o.) af'.

Natick.

nowaantam 'ik ben wijs', nowaantamumun 'wij zijn wijs'.

nowadchan 'ik houd hem', nowadchanoun 'wij houden hem', nowadchanoug 'ik houd hen', nowadchanounoug 'wij houden hen'.

kwadchansh 'ik houd u (sing.)', kwadchanunumun 'wij houden u (sing.)', kwadchanunumuw 'ik houd u (plur.)', kwadchanunumun 'wij houden u (plur.)'.

kwwadchaneh 'gij (sing.) houdt mij', kwwadchanimwo 'gij (plur.) houdt mij', kwwadchanimun 'gij (sing.) houdt ons', 'gij (plur.) houdt ons'.

nwadchanumun 'ik houd het', nwadchanumumun 'wij houden het'. Blackfoot.

nit-ai-oka 'ik slaap', nit-ai-okapinan 'wij slapen'.

kit-ŭkomĭmmau 'gij (sing.) hebt hem lief', kit-ŭkomĭmmanau 'gij (plur.) hebt hem lief', kit-ŭkomĭmmaiau 'gij (sing.) hebt hen lief', kit-ŭkomĭmmanaksau 'gij (plur.) hebt hen lief'.

nit-ŭkomĭmmok 'hij heeft mij lief', nit-ŭkomĭmmokian 'zij hebben mij lief'.

kit-ŭkomĭmmoki 'gij (sing.) hebt mij lief', kit-ŭkomĭmmokipuau 'gij (plur.) hebt mij lief'.

kit-ŭkomimmo 'ik heb u (sing.) lief', kit-ŭkomimmopnan 'ik heb u (plur.) lief'.

nit-ŭkometsip 'ik heb het lief', nit-ŭkometsipinan 'wij hebben het lief'.

ŭkometsimaie 'hij heeft het lief', ŭkometsimiau 'zij hebben het lief'. ŭkometsiminaai 'hij heeft het van hem lief'.

Niet zoo verbreid als de inlijving van voornaamwoorden in den verbaalvorm is de incorporatie van nomina, welk verschijnsel ik slechts door voorbeelden uit het Ojibway en het Cree kan illustreeren:

- O. nandomikwe, C. nandawamiskwew 'hij jaagt bevers': O. amīk, C. amisk 'bever': O. o-nandonēwān, C. nandonawew 'hij zoekt hem'.
- O. $p\bar{a}ginind\bar{z}i$ 'hij heeft een gezwollen hand' : $onind\bar{z}$ 'zijn hand' : $p\bar{a}gi\dot{s}i$ (b.), $p\bar{a}gi\dot{s}i$ (o.) 'is gezwollen'.

Bij de behandeling der voorstellingswijzen en der tijden hebben wij gezien, dat het verbum der Algonkin-talen allerlei affixen heeft, die min of meer onafscheidelijk met den werkwoordstam verbonden zijn. Het is evenwel nog niet ter sprake gekomen, dat deze talen ook nog vele andere voorvoegsels bezitten, die de beteekenis van het verbum modificeeren. Een deel dier voorvoegsels herinnert aan onze praeverbia. In een uitvoeriger werk over de vergelijkende grammatica van het Algonkisch zal een paragraaf aan de praeverbia gewijd moeten zijn, maar in deze voorloopige schets acht ik het voldoende de aandacht op hunne aanwezigheid te hebben gevestigd.

Secundaire verba.

§ 50. Ten slotte nog enkele woorden over de verschillende soorten van secundaire verba in het Ojibway. Ook in de overige talen vindt men dergelijke afgeleide verba, maar alleen die van het Ojibway zal ik stelselmatig behandelen, aangezien mij van geen andere taal volledige gegevens ten dienste staan. Aan het einde

maak ik echter enkele rapprochementen met het Cree om te toonen, hoe nauw ook in de vorming der afgeleide werkwoorden de verwantschap tusschen de beide talen is.

De reflexiva en reciproca zijn reeds in § 35 behandeld. Thans blijven nog de volgende categorieën te vermelden:

Accommodativa, b. v. nind-ožitamawa 'ik maak het voor hem', od-ožitamawān 'hij maakt het voor hem': nind-ožiton 'ik maak het', od-ožiton 'hij maakt het'; o-nibōtawān 'hij sterft voor hem': nibō 'hij sterft'. Het eigenlijke object dezer verba is de persoon, voor wien men iets doet'.

Causativa, b. v. nin-wābandaa 'ik maak dat hij het ziet': nin-wābandān 'ik zie het'; nin-widigea 'ik maak dat hij trouwt': nin-widige 'ik ben getrouwd'.

Frequentativa, b. v. nin-papakitēwa 'ik sla hem herhaaldelijk': nin-pakitēwa 'ik sla hem'; nin-tatāngiškawa 'ik schop hem herhaaldelijk': nin-tāngiškawa 'ik schop hem'. Dikwijls hebben deze verba gemuteerde reduplicatievocaal, b. v. nin-gāgigit 'ik spreek lang en veel': nin-gigit 'ik spreek'; nin-pāpindige 'ik kom dikwijls binnen': nin-pindige 'ik kom binnen'; nin-nānibaw 'ik sta hier en daar': nin-nibaw 'ik sta'. De oorspronkelijke beteekenis dezer werkwoorden is distributief, uit welk grondbegrip zich het frequentatieve en het intensieve begrip ontwikkeld hebben.

Excessiva, b. v. nin-nibāšk 'ik slaap te veel', nibāški 'hij slaapt te veel': nin-nibā 'ik slaap', nibā 'hij slaapt'; nin-minikwēšk 'ik drink te veel', minikwēški 'hij drinkt te veel': nin-minikwē 'ik drink', minikwē 'hij drinkt'.

Commiserativa, b. v. nin-bakadēš 'ik, stakker, ben hongerig', bakadēši 'hij is hongerig, de stakker': nin-bakadē 'ik ben hongerig', bakadē 'hij is hongerig'; nind-ākosiš 'ik, ongelukkige, ben ziek', ākosiši 'hij is ziek, de beklagenswaardige': nind-ākos 'ik ben ziek', ākosi 'hij is ziek'.

Simulativa, b. v. nin-nibākās 'ik doe alsof ik slaap', nibākāso 'hij doet alsof hij slaapt': nin-nibā 'ik slaap', nibā 'hij slaapt'; nin-nibōkās 'ik veins te sterven': nin-nib 'ik sterf', nibō 'hij sterft'.

Ik sluit hier eenige denominatieve categorieën bij aan:

Essiva, b. v. nind-ininiw 'ik ben een man', ininiwi 'hij is een man': inini 'man'; nin-wābiganiw 'ik ben klei', wābiganiwi 'hij is klei': wābigan 'klei'; bāpiwiniwan 'er is gelach': bāpiwin 'gelach'.

Abundativa, b. v. anišinābeka 'er zijn veel Indianen': anišinābe 'Indiaan'; nibika 'er is veel water'.

Possessiva, b. v. nind-otšimān 'ik heb een kano', otšimāni

'hij heeft een kano': tšimān 'kano'; nind-omitig 'ik heb een boom', omitigo 'hij heeft een boom': mitig 'boom'.

Productiva, b. v. nin-mikanāke 'ik maak een weg': mikana 'weg'; nind-iškotēke 'ik maak vuur': iškotē 'vuur'.

Verscheidene der bovengenoemde formaties zijn ook in het Cree aan te wijzen. Accommodativa zijn b. v. nit-ošitamāwaw 'ik maak het voor hem' (= O. nind-ožitamawa), ni-nipustamāwaw 'ik sterf voor hem' (vgl. O. ni-nibōtawa). Het Cree heeft ook causativa, b. v. ni-wāpatehaw 'ik maak dat hij het ziet' (vgl. O. nin-wābandaa). Evenals in het Ojibway zijn er in het Cree geredupliceerde verba met intensieve beteekenis en ook de simulativa op $-k\bar{a}s(o)$ behooren tot het gemeenschappelijk eigendom der beide talen. Voorbeelden van essiva zijn *nāpewiw* 'hij is een man', *iskwewiw* 'zij is een vrouw' en het uitsluitend onbezielde essiefsuffix -iwan is ook hier aanwezig. Abundativa hebben in het Cree den uitgang -skaw, b v. nipiskaw 'er is veel water' (= O. nibika). Ook met de possessiva en de productiva van het Ojibway correspondeeren op verwante wijze gevormde werkwoorden in het Cree. Nog een interessante categorie van secundaire verba is die der deminutiva, waaruit zich — zooals wij in § 37 gezien hebben — in het Ojibway de negatieve conjugatie ontwikkeld heeft.

DATEERING EN RECHTSKARAKTER DER Z.G. LEX JULIA MUNICIPALIS.

DOOR

Mr. J. M. NAP. Commies van Staat bij den Raad van State.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XI No. 4.

AMSTERDAM, JOHANNES MÜLLER. 1910.

Dateering en rechtskarakter der z.g. lex Julia municipalis

DOOR

Mr. J. M. NAP,

Commies van Staat bij den Raad van State.

Het onlangs verschenen werk van Legras ¹) over de *lex Julia municipalis* kan — van bevoegde zijde is er reeds op gewezen ²) — niet geacht worden, het laatste woord in dezen te hebben gesproken. Opgelost is het vraagstuk allerminst. Al is, zooals wij zien zullen, de gangbare dateering van het merkwaardig gedenkstuk stellig te laag, toch is Legras er niet in geslaagd, aannemelijk te maken, dat het document dagteekent uit Sulla's tijd. Vergissen wij ons niet, dan ligt de waarheid, wel niet altijd, maar hier althans in het midden.

Ter inleiding zij met een enkel woord de geschiedenis van het document in herinnering gebracht.

Men schreef Februari 1732, toen een landbouwer bij het beploegen van een akker, bij de bedding van het Zuid-Italiaansche riviertje Acinapura (vroeger Salandrella geheeten, wellicht de Akalandros der Oudheid) een stuk brons ontdekte. Het was het benedengedeelte eener aan weerszijden beschreven bronzen tafel, waarvan de eene zijde eene Grieksch opschrift — een besluit der volksvergadering van Heraclea uit de vierde eeuw v. Chr. — bevatte en de andere zijde het laatste gedeelte der z.g. lex Julia municipalis (regel 75 tot het slot). Een twintigtal dagen later werd

¹⁾ HENRI LEGRAS. La table latine d'Héraclée (la prétendue les Jalia municipales) Paris Arthur Rousseau 1907.

²) Kubler in Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte Rom. Abt. 1907 bl. 409 vlg.

cene tweede bronzen tafel, eveneens in het Grieksch beschreven, op dezelfde plaats opgegraven. Voorts is omstreeks denzelfden tijd onzeker is het juiste tijdstip - het bovengedeelte der eerstvermelde plaat gevonden, die regel 1 tot 74 der lex inhoudt. Dit bovengedeelte, hoewel het laatst ontdekt, is het eerst uitgegeven. Door den Engelschman Brian Fairfax aangekocht en naar Engeland overgebracht — vandaar dat het in oudere werken als aes Brittanicum wordt aangeduid - beleefde het in enkele jaren niet minder dan drie uitgaven. Het benedengedeelte - het z.g. aes Neapolitanum der eerste commentatoren -- was intusschen aangekocht door den Napolitaanschen edelman Carlo Guevara. Toen de eenheid der beide tafelen was ontdekt door den geleerden Mazochi, wist deze Guevara te bewegen, het aes Brittanicum aan te koopen, waarvan de eerste eigenaar was overleden; zoodat beide tafelen vereenigd in bewaring konden worden gegeven aan het Museo Borbonico (thans Nazionale) te Napels, waar zij nog heden berusten 1).

Naar haar inhoud kan de tafel, die wij gemakshalve als lex Julia municipales aanduiden, verdeeld worden in drie scherp onderscheiden rubrieken, waarvan de eerste (regel 1—20) handelt over de inschrijving van niet nader aangeduide personen in openbare registers; deze rubriek heeft een fragmentair karakter, daar het bovenste deel der tafel ontbreckt. De tweede rubriek (regel 20—83) regelt de curu urbis der aediles te Rome. Zij stelt bepalingen ten aanzien van het onderhoud der straten en het stedelijk verkeer, terwijl zij tevens de gevallen vermeldt, waarin die regelen niet van toepassing zijn. Op deze tweede rubriek volgt de meest uitgebreide derde, die betrekking heeft op het bestuur van municipia, koloniën enz. Men ziet het, zoo ooit innerlijk heterogene rechtsregelen formeel tot één document waren vereenigd, dan is dit wel hier het geval en talrijk zijn dan ook de pogingen van hen, die in het onsamenhangende samenhang zochten te brengen:

Sedert Savigny's beroemde verhandeling ²) van 1838 werd het stuk gehouden voor eene *lex Julia municipalis*, een door Julius Caesar in 46 of 45 v. Chr. bij de volksvergadering in stemming gebrachte gemeentewet. Ook Mommsen heeft zich oorspronkelijk met die zienswijze vereenigd, haar nader gemotiveerd en verder ontwikkeld. In zijne laatste levensjaren is hij echter van meening veranderd en verklaarde hij in zijn commentaar op het in 1896 opgegraven fragment van het Tarentijnsche stadsrecht ³), dat eene voor

^{&#}x27;) LEGRAS I. l. bl. 1 vlg.

²⁾ Vermischte Schriften III bl. 279-342.

^{3.} Ges. Schriften I. bl. 153.

het geheele Rijk geldende Romeinsche gemeentewet nooit zou hebben bestaan; iedere stad zou haar eigene, haar bij eene lex data geschonken regeling hebben gehad. Weliswaar zouden die stedelijke wetten onderling groote gelijkenis hebben gehad, daar de eene in hoofdzaak eene copie der andere was; doch daaraan zou geene algemeene wet als de lex Julia municipalis ten grondslag hebben gelegen. De rechtstoestand der Romeinsche municipia — aldus uitte hij zich bij eene andere gelegenheid 1) — werd direkt geregeld door eene lex data, uitsluitend voor één municipium geldend en uitgevaardigd door een Overheidspersoon; indirekt echter konden door leges rogatae, als b. v. de lex Rubria, verschillende onderwerpen, municipia betreffende, worden behandeld. In hoever Mommsen hier ook aan de ler Julia municipalis dacht, blijkt echter niet.

Aldus was de stand van het vraagstuk, toen eene oplossing werd ondernomen door HENRI LEGRAS, wiens werk de naaste aanleiding is geweest tot het ontwerpen dezer studie. Met ongemeenen ijver en groote scherpzinnigheid heeft hij van vele zijden het onderwerp behandeld. Zijn uitvoerige commentaar op de verschillende bepalingen van het document, zijn overtuigend betoog, dat in het Romeinsche rijk ieder municipium zijne eigene len data had, getuigen van even stoere vlijt als zijne zorgvuldige behandeling der zienswijzen, in vroeger en later tijd omtrent de tafel van Heraclea verkondigd. Naar de slotsom zijner onderzoekingen luidt, zou Heraclea, toen het kort na 90 v. Chr. het Romeinsch burgerrecht had verkregen, gedwongen zijn geweest, eenige leerstukken van Romeinsch staatsrecht over te nemen, die men als lex data op de overgebleven tafel vereenigde en te Heraclea in het openbaar ter lezing aansloeg 2), hetgeen volgens Legras zou hebben plaats gevonden tusschen 88 en 83 v. Chr.

Op eene zoo dissentieerende opvatting kon een protest niet uitblijven en geen onbevooroordeelde zal ontkennen, dat vele der gemaakte bedenkingen ten volle gegrond zijn. Met KÜBLER 3) vragen wij ons af, waarom de Romeinen juist de bepalingen over het verkeer in de straten te Rome zoo gewichtig hebben geacht, dat deze te Heraclea moesten worden afgekondigd. Al hadden zij aanleiding, in de nauwe straten der hoofdstad het rijden met wagens te verbieden; — of de Heracleoten al dan niet in hunne straten reden, kon hen onverschillig laten. Evenmin was het voor hen van

¹⁾ Ges. Schriften I bl. 192.

²⁾ Legras l.c. bl. 369 vlg.

³⁾ Kübler l.c. bl. 410.

gewicht, of de straten te Heraclea op kosten der gemeente werden geplaveid, dan wel of het onderhoud ten laste kwam der huiseigenaren of zelfs geheel achterwege bleef. Even gewichtig waren de door Kübler te berde gebrachte argumenten, waaruit voortvloeit, dat de tafel stellig niet den hoogen leeftijd heeft, door Legras daaraan toegeschreven. Volgens Kübler zou dus niets overblijven, dan terugkeer tot de heerschende opvatting.

Indien nu reeds zoovelen, en daaronder geleerden van zoo hoog aanzien, hunne opvatting omtrent de tafel van Heraclea hebben uitgesproken, zal het toch, naar ik hoop, in mij niet als eene al te groote aanmatiging worden beschouwd, indien ik tracht in enkele bladzijden het rechtskarakter en de dateering der tafel te bepalen. Terwijl ieder element van het vrij ingewikkeld vraagstuk eensdeels afzonderlijke overweging vereischt, moet anderdeels, meer dan tot dusverre is geschied, het document in zijn geheel worden beschouwd onder het licht, door de overlevering verspreid over het rechtskarakter der bronzen tafelen in het algemeen, alsmede over de wijze van totstandkoming der Romeinsche wetten. Om deze vragen duidelijk in te zien is het gunstigste standpunt niet dat van den philoloog of geschiedvorscher. Beiden, doorkneed in de bijzondere methoden hunner wetenschap, zullen allicht meer oog hebben voor de afzonderlijke bepalingen van het document, dan voor de alleen langs den weg van rechtshistorisch onderzoek na te gane opvattingen, die de antieke maatschappij zich omtrent bronzen tafelen in het algemeen vormde. En het ligt voor de hand, dat hij, wiens taak voor een niet gering deel bestaat in het vaststellen van scherp belijnde begrippen omtrent verschijnselen in het rechtsleven, gemakkelijker dan de beoefenaar eener andere wetenschap er in slaagt, zich van de bijzondere bepalingen der tafel, voor zoover noodig, los te maken de essenticele trekken duidelijk tot bewustzijn te en zich brengen.

Als punt van uitgang, dat wel door niemand zal worden betwist, staat vast dat de Latijnsche tekst der tafel van Heraclea gegraveerd is op last van het stadsbestuur dezer gemeente, waaraan, blijkens het oudere Grieksche opschrift, de tafel in eigendom toebehoorde. Duidelijkheidshalve wenschen wij, naast dit punt van uitgang, reeds hier de resultaten van ons onderzoek mede te deelen. De tafel van Heraclea bevat niet ééne, maar drie verschillende Romeinsche wetten, waarvan de eerste identiek is met de lex Papia de peregrinis van 65 v. Chr., terwijl de twee andere wetten klaarblijkelijk aan denzelfden ontwerper hun ontstaan te danken hebben

en op den zelfden dag als de eerste wet tot stand zijn gekomen. Nadat deze drie wetten te Rome op eene bronzen tafel op het kapitool ter lezing waren aangeslagen, is te Heraclea eene reproductie der Romeinsche tafel vervaardigd en aan een openbaar gebouw gehecht, hetgeen beteekende, dat deze Romeinsche wetten voortaan ook te Heraclea rechtskracht zouden hebben. Van deze Heracleotische reproductie is de in 1732 ontdekte bronzen tafel een fragment.

§ 1. Het rechtskarakter van de verschillende bestanddeelen der tafel.

Dat de bepalingen onzer tafel leges zijn, zegt zij zelve op verscheidene plaatsen, waar de afkorting h. l. (hac lege) voorkomt, en blijkt bovendien uit eene geheel uiterlijke omstandigheid. Ik bedoel het feit, dat die bepalingen op eene bronzen tafel zijn gegraveerd. Want naar Romeinsche opvatting is de bronzen tafel het aangewezen middel ter vereeuwiging van leges: steeds moet haar inhoud — tenzij daaruit zelf het tegendeel blijkt — als eene lex (of als leges) worden beschouwd 1). Ten betooge dezer stelling, wier praktische beteekenis hieronder moge blijken, kan men wijzen op haar toepassingen, zelfs waar men die allerminst zou verwachten: nog in den keizertijd worden de militaire diploma's, waarbij civitas of connubium wordt verleemd, gegrift op eene bronzen tafel, omdat daarvoor naar Republikeinsch gebruik eene lev noodig was. Op tafelen van hetzelfde metaal worden de leges datae of plaatselijke

¹) Mommsen. Ges. Schr. I bl. 286 n. 9. (Stadtrechte bl. 392 n. 9). Ges. Schr. III bl. 302. (Annali dell' Istituto di correspondenza archeologica 30, 1858 bl. 197). In later tijd is Mommsen (Staatsrecht I² bl. 256 n. 4) van deze zienswijze afgeweken, op grond dat de bronzen plaat eigen zou zijn, niet aan de lex, doch aan "jede öffentliche bleibende Publication". Het wil mij echter voorkomen dat de onderscheiding tusschen tijdelijke en blijvende afkondiging meer van feitelijken dan van juridischen aard is en reeds daarom minder overeenstemt met de Romeinsche behoefte, zooveel mogelijk juridische onderscheidingen plastisch uit te drukken. Ook uitdrukkingen als aera legum wijzen op de juistheid der algemeen gangbare, door Mommsen zelf vroeger eveneens gehuldigde opvatting. Op steen gebeitelde inscripties (die toch stellig "zum bleibenden Gedächtniss" zullen strekken) worden reeds onder de Republiek aangetroffen; op steen gebeitelde wetten in Italië niet vóór de heerschappij der Oostgothen. Mommsen Ges. Schr. III bl. 302. Dat alles wijst op een niet te loochenen verband tusschen de wet en de bronzen tafel.

reglementen van municipia gegraveerd. Zelfs waar de lex wordt geparodieerd — als bij de lex convivalis Tappula 1) wordt met komisch nauwgezette aansluiting aan het staatsrecht ter vereeuwiging der tafelwet het brons gebezigd. Zoowel onze tekst als het metaal, waarop die tekst is gegraveerd, noodzaken ons, hier leges te erkennen.

Intussehen kan hier aan tweeërlei lew worden gedacht: aan de lex rogata, dus aan een besluit der comitiën, en aan de door den imperator uitgevaardigde lex data. Zonder in alle opzichten deze tegenstelling uit te werken, volstaan wij met er op te wijzen, dat de lex rogata alle Romeinsche burgers, de ambtenaren daaronder begrepen, verbindt, terwijl de lev data nooit de burgerij, doch slechts een onderdeel van het imperium, b. v. een of meer municipiën beheerscht. Zoodat verplichtingen, opgelegd aan een magistratus populi Romani of aan cives Romani in het algemeen, wel in eene lex rogata, doch niet in eene lex data kunnen worden aangetroffen. Voorts wordt wel van ieder municipium, van iedere kolonie de rechtstoestand door eene lex data geregeld²) doch allerminst beteekent dit, dat naar Romeinsch Staatsrecht de rechten en verplichtingen van koloniën en municipiën aan des wetgevers bevoegdheid zouden zijn onttrokken. Wie met Legras 3) het tegendeel beweert en dus van oordeel is, dat buiten Rome alleen leges datae verbindend zijn, moge toezien of hij de gevolgen dezer zienswijze aanvaardt. Uitsluitend eene ler data, geene ler rogata buiten Rome beteekent, in verband met Gaius IV, 1064) dat de eischer alleen te Rome een onomstootelijk vaststaand vonnis verkrijgt en alleen daar zijne vordering tot litisconsumptie kan doorvoeren; een rechtstoestand, weinig in overeenstemming met den staat van zaken tegen het einde der Republiek, toen geheel Italië als civitas werd beschouwd en dus ook door leges rogatae werd beheerscht. Wel is oorspronkelijk alleen de urbs het geldigheidsgebied der Romeinsche wetten, zoodat nog in Cicero's tijd de Romein urbs en lev als het

¹⁾ Bruns-Mommsen. Fontes 17 bl. 119.

²) Mommsen, Ges. Schr. I bl. 288, (Stadtrechte bl. 394).

³⁾ Legras bl. 255: "On ne conçoit pas que des monuments législatifs de cette importance (hij bedoelt de lex Malacitana en de lex Tarentina) aient pu être écrits uniquement pour combler les lacennes d'une loi générale. Ils sont fait pour se suffire à euxmêmes, pour être l'unique code de droit administratif en vigueur dans la cité. La coexistence de ces constitutions particulières et d'une loi municipale importante et détaillée, comme elle le serait nécessairement si la table d'Héraclée n'en était qu'un fragment, répugne au bon sens."

^{*)} Gaus IV, 106. Et siquidem imperio continenti iudicio actum fuerit.... postea nihilominus ipso ture de cadem re agi potest.

ware vereenzelvigt ¹). Doch waar de behoefte het wenschelijk maakt — b. v. ter bekrachtiging van verdragen met andere steden — is reeds vroeg de grens der *urbs* door den wetgever overschreden. Wat de mindere — de *magistratus cum imperio* vermocht, vermocht ook de meerdere — het *populus Romanus* te regelen.

Passen wij de onderscheiding tussehen *lev rogata* en *lev data* toe op de verschillende rubrieken onzer tafel, dan bewijst de inhoud der twee eerste rubrieken, dat wij hier met *leges rogatae* te maken hebben. Reeds de verplichtingen, hier aan Romeinsche *magistratus* opgelegd ²) stellen dit buiten twijfel en argumenten van belang, die het tegendeel zouden denkbaar maken, zijn mij dan ook niet bekend.

Wel is ten opzichte der derde rubriek twijfel gewettigd: deze bepalingen betreffen niet de stad Rome, doch municipia en koloniën, waarvan ieder zijn rechtstoestand door eene lew data zag geregeld. Al gaat men niet zoover, in den geheelen inhoud onzer inscriptie eene lew data te zien 3), toch rijst de vraag, of althans de derde rubriek der tafel niet als lew data is te beschouwen. Doch ook hier kan m. i. niet anders dan eene lew rogata worden erkend. Daargelaten dat de geldigheid der onderhavige regeling voor alle municipia haar principieel onderscheidt van leges datae, welke slehts voor ééne bepaalde gemeente worden geschreven, — men denke aan de leges van Urso, Salpensa, Malaca of Tarente —; de omstandigheid, dat de derde rubriek onzer inscriptie (regel 159) eene wet of een plebiseiet wijzigt of interpreteert, en (regel 153 vlg.) den Romeinschen eensor verplichtingen oplegt 4), stempelt deze rubriek tot eene lew rogata, zonder voor twijfel ruimte over te laten.

Tot dezelfde slotsom leidt de wijze, waarop naar regel 108 vlg. onzer inscriptie wordt verwezen door de *lex Malacitana* (rubr. 54). Deze laatste wet onderstelt als bekend eene voor Romeinsche burgers

¹⁾ Zie by. Cicero in Pisonem 2, 5. Eyo L. Gutilinam... cyredi ex urbe iussi, ut, a quo legibus non poteranus, moenibus tuti esse possemus. Id. 7, 15. Voluit ille Senatum interficere, vos sustulistis; lejes incendere, vos abrogastis.... Incendere illa consuratorum manus voluit urbem. Vgl. ook de tegenstelling tusschen indicium legitimum en indicium imperio continens bij Gaius IV, 104 vlg.

²) Regel 13 vlg.: is, apud quem ea professio fiet.... in tabulas publicas referunda curato.... Regel 24: Aed(iles) cur(ules) aed(iles) pl(elei).... inter se paranto aut sortiunto.

²⁾ Aldus Legras bl. 369 vlg.

^{*)} Regel 159 vlg. que lege pl(ebeive) sc(tto) permissus est fuit, utei leges in municipio fundano municipibusve eius municipi daret, sei quid.... addiderit commutaverit conrecerit, municipis fundanos item tentto utei.... Regel 153 vlg. isque censor.... eos libros census accipito.

geldende regeling der gevallen, waarin de benoembaarheid tot decurio of conscriptus verloren gaat. Daar deze regeling zonder twijfel identiek is met regel 108 vlg. onzer inscriptie ¹), is klaarblijkelijk deze laatste verbindend voor alle Romeinsche burgers, hetgeen beteekent dat zij eene lev rogatu is.

Ook de regelen betreffende de onafzetbaarheid der decuriones (regel 83 vlg.) komen alleen in eene lex rogata tot hunne rechte beteekenis. Zal deze onafzetbaarheid rechtens duurzame beteekenis hebben gehad, dan behoorde zij door het volk in zijn geheel en niet uitsluitend door een ambtenaar, m. a. w. door eene lex rogata en niet door eene lex data te zijn vastgesteld. Al was feitelijk de volksvergadering maar al te vaak een gewillig werktuig in de handen van eerzuchtige politici, formeel-juridisch bleef het souvereine volk de hoogste macht uitoefenen.

Zoo hebben wij dus in alle drie rubrieken onzer inscriptie hetzij eene lev rogala, hetzij leges rogatae te zien. Immers, een van beiden slechts is mogelijk: de inhoud der tafel is ôf een fragment van dezelfde wet, ôf eene verceniging van verschillende wetten, waarvan de eerste slechts gedeeltelijk is bewaard gebleven. Terwijl de verschillende in de inscriptie behandelde onderwerpen doen denken aan eene pluraliteit van wetten, louter formeel, door hunne plaatsing op dezelfde tafel, tot een geheel vereenigd, valt aan den anderen kant niet te ontkennen, dat het ontbreken van alle praescriptio, die men nu eenmaal gewoon is, als inleiding aan wetten te zien voorafgaan 2), den indruk wekt, dat de bepalingen der tafel, hoe uiteenloopend ook van inhoud, tot ééne en dezelfde wet toebehooren. Vandaar dat bij nagenoeg alle schrijvers 3) de onderstelde of beweerde eenheid der tafel het verder onderzoek beheerscht en als onmisbare praemisse wordt beschouwd.

Van dat punt van uitgang nu meenen wij de juistheid in twijfel te moeten trekken. Alvorens nader in te gaan op de vraag, of de tafel van Heraclea slechts ééne wet bevat, willen wij aannemelijk zien te maken, dat de *praescriptio*, wel verre van een integreerend bestanddeel te zijn van elke op eene bronzen tafel gegrifte wet, integendeel slechts als uitzondering daar voorkomt. Dat sommige

¹⁾ Vgl. Mommsen Ges. Schr. I bl. 310 (Stadtrechte bl. 417).

²) Zoo bij de lec Acilia reprtundarum, de lex agraria, de lec Cornelia de XX quaestoribus, de lec Antonia de Termessibus.

³⁾ Hoewel sommigen, als bv. Mazochi, de oudste commentator der tafel en trouwens ook Legras in den inhoud der tafel verscheidene bestanddeelen onderscheiden, zijn toch zelfs deze schrijvers van oordeel, dat een opzettelijk bedoeld onderling verband deze verschillende bestanddeelen vereenigde.

ons door een toeval bewaarde bronzen tafelen tot eene tegengestelde opvatting aanleiding hebben gegeven, is verklaarbaar, doch nader onderzoek verbiedt ons, nit het somtijds voorkomen der praescriptio te concludeeren, dat elke Romeinsche wet door een praescriptio moest worden voorafgegaan. Het voorkomen der praescriptio is veeleer niet regel, doch uitzondering.

Is te Rome reeds in de oudste tijden bij wetten en verdragen schriftelijke totstandkoming noodzakelijk — de alleen mondelijk tot stand gekomen wet is even ongebruikelijk als de pav illiterata 1) — eveneens is reeds vroeg en stellig op Grieksch voorbeeld het gebruik opgekomen, in belangrijke gevallen de wet of het traktaat op brons te graveeren. Dat deze daad van uitvoering oorspronkelijk alleen op last van den bevoegden ambtenaar 2), dus buiten de volksvergadering om, geschiedde, behoeft geen betoog. De wet en het traktaat, oorspronkelijk beiden even lakoniek, zwegen daarover en nog ten tijde van Cicero is de ambtenaar volkomen bevoegd, in plaats van de wet in haar geheel, een harer onderdeelen op eene bronzen tafel te doen graveeren 3).

Is de rechtsregel eens op de bronzen tafel gegraveerd, dan is naar Romeinsche opvatting die tafel zelve tot lex geworden, hetzij men daaronder eene wet, een door de volksvergadering bekrachtigd verdrag, dan wel eene lex data heeft te verstaan. Doch bij die opvatting kan het nut der praescriptio niet hierin worden gezocht, dat zij de op haar volgende rechtsregelen tot leges stempelt: immers dit rechtskarakter volgt reeds uit het feit, dat de rechtsregel op eene bronzen tafel is gegrift. En evenmin kan de praescriptio worden opgevat als eene aangifte van den dag, waarop de op eene bronzen tafel gegrifte wet in werking treedt. Die inwerkingtreding toch—de geheele Romeinsche terminologie wijst hierop— valt altijd samen met het oogenblik, waarop de bronzen tafel aangeslagen is 4). Hier geldt wat ook geldt van de oudste actus legitimi: beiden treden onmiddellijk in werking, de actus legitimus, nadat hij is uitge-

¹⁾ Livius 1, 24, 7. Festus i. v. illiterata pac (Ed. Thewrenk de Ponor bl. 80).

³) Aldus hv. de twaalf tafelen. Livius 3, 57, 3. Sunt qui iussu tribunorum aediles functos eo ministerio scribunt. Zie over deze overlevering Mommsen Stuatsrecht II bl. 474 noot 2.

³) Cicero ad Atticum 3, 15, 6. Scripsisti ad me quoddam caput legis Clodium in curiae poste fixisse: ne referri nev e dici liceat.

^{*)} Zie bv. Cicero ad Atticum 14, 12, 1 Antonius fixit legem a dictatore comitiis lutam. Philipp. 2, 36, 92: toto Capitolio tabulae figebantur 2, 37, 93 de rege Deiotaro decretum in Capitolio fixum. 1, 1, 3 ne qua tabula post Idus Martias ullius decreti Caesaris aut beneficii figeretur. 1, 10, 26. PLINIUS ep. 8, 6, 13 etc.

sproken 1), de wet, nadat zij gegraveerd is. Bij geen van beiden kan sprake zijn van terugwerkende kracht of van opschorting der inwerkingtreding door voorwaarde of termijn. Wordt de op 1 Januari aangenomen wet op 1 Juli op eene bronzen tafel aangeslagen, dan geldt van af 1 Juli de inhoud der tafel en heeft de dagteekening van 1 Januari alle beteekenis verloren. Vandaar dat stellig reeds zeer vroeg de wet, nog vóórdat zij in de comitiën was aangenomen, op eene bronzen tafel kon worden gegrift om onmiddellijk na de aanneming van het wetsontwerp in het openbaar te worden aangeslagen 2). Doch het is duidelijk dat bij dien gang van zaken, de bronzen tafel onmogelijk eene praescriptio kon bevatten: eerst later zou blijken, welke ambtenaar de volksvergadering had gepresideerd en welke tribus het eerst had gestemd. Inderdaad leert een historisch onderzoek, dat onder de oudere Republiek de wetten klaarblijkelijk alle praescriptio misten 3): eene omstandigheid, kenmerkend voor

^{1) 1. 77} D. de div. reg. iuris 50, 17 Actus legitimi, qui non recipiurt diem vel conditionem, velut emancipatio, acceptilatio, hereditatis adutio, servi optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem.

²⁾ Suetonius Caesar 28 lege iam in acs incisa et in aerarium condita. Cicero pro Milone 32, 87 incidebantur iam domi leges. Hetzelfde geschiedde met de edikten van ambtenaren. Livius 21, 63. Dio Cassius 40, 66; 55, 6. Wanneer men met Mommsen (zie Bruns-Mommsen Fontes iuris I bl. 104 noot 1) regel 24 onzer inscriptie aldus leest: Aed(iles) cur(ules) aed(iles) pl(ebei), quei nunc sunt in diebus V proxumeis post hanc legem rogatum, kan wellicht ook daarin een bewijs worden gezien, dat onze tafel vóór de aanneming der wetten, die zij bevat, gegraveerd is. Immers, wanneer de wet reeds vijf dagen na de aanneming in werking treedt, zoodat zij voor den afloop van dien termijn moet zijn aangeslagen, is dit bij een document van dien omvang, slechts dan mogelijk, wanneer de wet tevoren gegraveerd is. - Mommsen's opvatting (Staatsrecht III bl. 371 noot 3), dat alleen bij uitzondering de wet voor de stemming werd gegraveerd, en dat na de stemming de gegraveerde wet in ieder geval met eene praescriptio zou worden aangevuld, wordt in onzen tekst hieronder weerlegd. - Stelt men zich den gang van zaken helder voor den geest, dan behoeven Ciceno's woorden (de legibus 3, 4, 11) promulgata proposita in aerario cognita agunto geen verandering. Terwijl het wetsvoorstel in het openbaar ter lezing is gesteld, wordt ten huize van den voorsteller (domi Cicero pro Milone 32, 87 vgl. de domo 30, 80) de tekst op eene bronzen tafel gegraveerd, die vervolgens naar het aerarium moet worden gebracht, ten einde te controleeren of de gegraveerde tekst overeenstemt met dien van het wetsontwerp. Vandaar bij Suetonius Caesar 28: lege . . . in aerarium condita en bij Cicero de legibus 3, 4, 11 in aerario cognita.

³) De controverse, of de oudste wetgeving den consul als uudex, dan wel als praetor betitelde (Livius 3, 55) is reeds op zich zelf een gewichtig argument ten betooge, dat de oudste wetten de consuls niet vermeldden, onder wier magistratuur zij tot stand waren gekomen. Waarmede dan ook geheel strookt, dat zooals Livius 7, 3 ten opzichte van de oudste wetten opmerkt, rurae per ea tempora litterae erant; m.a. w. zij hielden alleen het allernoodzakelijkste in en misten elke praescriptio. — Dit wat de wetgeving in het algemeen betreft. Ten aanzien van bijzondere wetten wijzen wij in de eerste plaats op de Twaalf Tafelen; dat zij niet met eene praescriptio, doch onmiddelijk met de wettelijke bepalingen aanvingen blijkt duidelijk uit Cicero de legibus 2, 4, 9: A parvis.... Quinte, dulcimus: Si in ius vocat atque alus eusmodi leges nominare.

het primitieve gemeenebest, waar het volk alles en het individu alleen als deel van het volk gold; waar hij, die zich van de anderen onderscheidde, in den regel een slecht burger heette. Evenals bij de oudere annalisten, met name bij Cato, de krijgsdaden van het leger "zonder eigennamen van personen" werden geboekt, zoo ook zou naar de primitieve opvattingen eene wet, die honoris causa een ambtenaar noemde, stellig getroffen worden door het verwijt van antidemocratische verheerlijking van het individu.

Vermeldden de Twaalf Tafelen de namen der decemvire, dan zouden de knapen ook in CICERO'S tijd eerst die namen, vervolgens de wetsbepalingen hebben opgedreund. Dan voorts zouden die namen (zooals in later tijd met de praescriptio het geval is) over alle Tafelen zijn verdeeld en zou het onverklaarbaar zijn, hoe Diodorts Siculus 12, 25 de totstandkoming der twee laatste tafelen kan toeschrijven aan de consuls Horatius en Valerius, terwijl de door Cicero (de re publ. 2, 37, 63) geraadpleegde jaarboeken en op hun voorgang Livis (3, 37; 4, 4), Diovisies 10, 60 en anderen hier het tweede college decemviri ten tooneele voeren. Al is het hier niet de plaats, beide even tendencieuse overleveringen in hun ontstaan te verklaren (zie Mommsen Rom. Forsch. 1 bl. 300 noot 29), toch blijkt in elk geval, dat eene voor alle Twaalf Tafelen geldige praescriptio ontbrak. — Ontstentenis der praescriptio blijkt dikwijls uit onzekerheid van dateering; zoo wordt de wet, waarnaar althans één consul plebeier moest zijn, bij Diodorus 12, 25 voorgesteld als tot stand gekomen onmiddellijk na den val der decemviri, doch door de gangbare overlevering aan de Licinische wetgeving van 367 v. Chr. toegeschreven (Vrage: heeft men hier niet te doen met eene vervalsching, bedreven door den beruchten C. Licinius Macer, zoodat ook hier toepasselijk is de opmerking van Livius 7, 9: quaesita ea propria familiae laus leviorem auctorem Lucinium facit? In elk geval bewijst de controverse het gemis aan praescriptio). Ongedateerd was voorts de bij Livius 7, 3 vermelde lex vetusta: ut qui praetor maximus sit, ulibus Septembrībus clavum pangat. Juist de vaagheid van den terminus a quo, waarvan Livius l.c. spreekt (de stichting van den tempel, waar de wet werd aangetroffen) bewijst, dat de wet alle dateering miste. Ongedateerd was eveneens de lex Flaminia minus solvende. Plinits hist. nat. 33, 13, 45 plaatst haar onder de dictatuur van Fabius cunctutor (217 v. Chr.), die echter eerst na het sneuvelen van den consul C. Flaminius optrad, zoodat de tekst der wet klaarblijkelijk noch den consul, noch den dictator noemde, (Vgl. Mommsen Rom. Munzwesen bl. 333). Hetzelfde gold de zg. lex Icilia de Aventino publicando: wanneer Livius haar tweemaal (3, 31, 2 en 3, 32, 7) vermeldt, de eerste maal zonder den naam van den voorsteller te noemen, de tweede maal met vermelding van diens naam, is dit stellig hieraan toe te schrijven, dat het eerste bericht ontleend is aan oudere annalen of aan den in den tempel van Diana (Dionysius 10, 32) aangeslagen tekst, het tweede aan eene letterkundige bron. Met Binder Die Plebs Leipzig 1909 bl. 474 en andere nieuwere schrijvers kan worden aangenomen, dat omtrent de naam des voorstellers onzekerheid heerschte. -Ontstentenis van dateering blijkt vooral bij eene bijzondere categorie van leges, nl. bij verdragen. Uitdrukkelijk zegt Livits 9, 5 dat bij een foedus niet de namen der consuls, doch alleen die der fetialen worden vermeld (spoponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum; nominaque omnium qui spoponderunt, exstant; uh si ex foedere acta res esset, praeterquam duorum fetialium, non exsturent) en op het brons ontbreken zelfs de namen der fetialen. Wanneer dus de overlevering het verdrag met Gabii toeschrijft aan koning Tarquinius (Dionysius 4, 58; Festus i.v. clipeus) en het oudste verdrag met Carthago aan de eerste consuls der Republiek (Polybius 3, 22) de overige met Carthago gesloten verdragen zijn reeds blijkens Polybius ongedateerd dan bewijst die legendaire dagteekening alleen, dat de historische dateering ontbreekt. Ook voor het door Sp. Cassius met de Latijnen gesloten verdrag moet hetzelfde hebben Dat in den loop der tijden eene principieele verandering zou zijn ingetreden, zoodat later iedere wet van eene praescriptio zou zijn voorzien, alleen hij kan dit beweren, die geen oog heeft voor het in dergelijke aangelegenheden alles beheerschend conservatisme en bovendien de strekking der overlevering miskent ¹). Wel komen reeds in het tijdperk der Gracchen door eene praescriptio voorafgegane wetten voor, doch slechts als uitzondering op den algemeenen regel.

Het als regel bestaand gebruik blijkt, zooals gezegd, uit de

gegolden, zooals reeds blijkt uit de omstandigheid, dat de oudste annalisten, die het verdrag niet onder een bepaald jaar wisten te brengen, daarvan geen melding maakten. Mommsen Rom. Forsch. II bl. 159. Uit de legendaire dateering van het verdrag, door Romulus met de Veienten (Dionysius 2, 55) en van dat, door Tullus Hostilius met de Sabijnen (Dionysius 3, 33) gesloten, zal men eveneens tot het gemis eener officieele dateering moeten concludeeren. Ongedateerd waren voorts: het verdrag met Astypalaea van 105 v. Chr. (C. I. G. n°. 2485; afgedrukt bij Belocu der Italische Band bl. 224); het verdrag met Judaea van 161 v. Chr. (Maccab. 1, 9, 23-30; Beloch bl. 225 vlg.) en het verdrag met Aetolie (Polybus 21, 32 (22, 15); Livits 38, 11). Toch zijn de dateeringen der annalisten, waar het oud-Republikeinsche verdragen geldt, in den regel goed betrouwbaar: hunne bronnen maakten dikwijls melding van het jaar, waarin een vreemd gezantschap te Rome aankwam of een vreemd gezantschap de stad verliet (zie bv. Livius 7, 31; 8, 1, 7-2; 8, 2, 9-13). Minder betrouwbaar zijn m. i. de dateeringen der oud-Republikeinsche wetten; dikwijls worden zij beheerscht door onbetrouwbare familie overleveringen; als bv. die, waarnaar bij eene lex de provocatione geen Valerius mocht ontbreken (Livius 10, 9; Mommsen Ges. Schr. V, bl. 202). Eveneens heerschten tendencieuse en tegenstrijdige overleveringen ten aanzien van de dateering der lex Poetelia Papiria (Mommsen R. Forschungen II bl. 245); ook hier kan men niet anders dan het gemis aan praescriptio constateeren.

¹⁾ Het is opvallend, dat waar Cicero (in Pisonem 13, 30) zegt: quae lex privatis hominibus esse lex non videbatur,.... incisa per vim, hanc qui se metuere dicerent, hos consules, non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt? en dus de namen der consuls in verband brengt met eene onder hun consulaat op het brons gegraveerde wet, hij niet met de wet tevens de namen der consuls in ééne imprecatio vereenigt. Stellig ware het oratorisch effect dan nog verhoogd. Dech juist omdat de faste gebezigd werden om de dagteekening eener gebeurtenis te bewaren (zie b.v. Cicero Philipp 2, 31, 87) kon op de bronzen tafel elke dagteekening worden weggelaten. Op het gemis van praescriptio doelt ook Cicero pro Roscio Amerino 43, 125: ista ipsa lege, quae de proscriptione est, sice Valeria est sive Cornelia, non enim novi nec scio. Hieruit blijkt, dat de wet den naam des voorstellers niet vermeldde en hetzelfde was het geval met eene andere wet van Sulla betreffende het beheer der provinciën. Ciccro (ad fam 3, 6, 3) verwijt Appius Claudius eene handelwijze welke in strijd is met letter of geest der lex Cornelia: eo discessisti, quo ego te ne persequi qualem possem triginta d'ebus, qui tibi ad decedendum lege, ut opinor, Cornelia constituti essent. Deze wet, welke ook ad fam. 3, 6, 6 en 3, 10, 6 voorkomt, had Ciccro hoogst waarschijnlijk op zijne reis naar Cilicië in afschrift bij zich; in elk geval was hij nauwkeurig met haar inboud bekend. Zijne woorden le je ut opinor Cornelia doelen dus - de woordschikking zelve wijst er op - op twijfel omtrent den naam, niet omtrent den inhoud der wet; hetgeen alleen dan mogelijk is, wanneer de wet alle praescriptio mist. Men moet dus niet, met Boot (Verhandelingen der Kon. Academie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 13e deel, 1880, bl 8) de woorden ut opinor schrappen.

gewoonte, reeds vóór de aanneming der wet het ontwerp op eene bronzen tafel te doen graveeren. In dat geval valt wel niet anders aan te nemen, dan dat deze tekst niet door eene praescriptio wordt voorafgegaan. Het door Mommen geopperde vermoeden 1), dat voor de praescriptio eene ruimte op de bronzen tafel werd opengelaten, om later te worden ingevuld, wordt weerlegd door de bronzen tafelen zelf. Want, waar de praescriptio voorkomt, vormt zij met de daarop volgende wettelijke bepaling eene zelfde alinea 2). Wat meer zegt, op het brons worden die woorden der wet, welke op denzelfden regel staan als de laatste woorden der praescriptio, met even groote letters als deze, m. a. w. in grooter letterteekens dan het overige deel der wet gegraveerd 3). Waar de praescriptio voorkomt, is het dus werkelijk alsof de graveur het tastbare bewijs heeft willen leveren, dat eerst de praescriptio en daarna de wet is gegraveerd, zoodat het voorkomen der praescriptio bewijst, dat de wet eerst na de aanneming van het wetsontwerp is gegraveerd. In afwachting dat wij deze eigenaardigheden verklaren, blijkt in elk geval dat in het laatste tijdperk der Republiek twee categorieën van bronzen wetten — men houde ons de uitdrukking ten goede werden aungetroffen: naast de wetten zonder praescriptio, die reeds vóór de stemming konden worden gegraveerd, kwamen andere wetten voor, na de stemming gegraveerd en van eene praescriptio voorzien. Van deze twee categorieën vertegenwoordigt de eerste het oudere stadium en wordt dan ook in de oudere Republiek uitsluitend aangetroffen, al ontbreekt het ook in de latere Republiek niet aan wetten dezer soort.

Het bestaan van wetten zonder praescriptio blijkt bovendien uit de omstandigheid, dat in concreto niet viel te onderscheiden tusschen eene wet en een plebisciet ⁴). Stellig zijn in de eerste eeuwen der

¹⁾ Ges. Schr. III bl. 303; Stantsrecht III, bl. 371, noot 3.

²⁾ BRUNS-MOMMSEN, Fontes iuris I', bl. 59 noot 1, bl. 74 noot 1.

³) Bruns-Mommsen, Fontes iuris, I⁷, bl. 59 noot 1.

[&]quot;) In de taal der plebiscieten kan het plebisciet ook lex heeten, zoo b.v. lex Acilia repetundarum regel 74: ex lege quam L. Calpurnius L. f. tr. pl. rogavit. Mommsen Staatsrecht II bl. 150 noot 3. Bij de vermelding van een volksbesluit wordt in de wetten uitdrukkelijk (ex hac lege plebeire scito; lex seive illud pl. sc. est) te kennen gegeven, dat het volksbesluit zoowel lex als plebisciet kan heeten. Zoo verwijst het fragmentum Atestinum (Bruns-Mommsen Fontes I p. 101) naar de lex seive illud pl. sc. est, quod L. Roscius a. d. V. eul. Murt. populum plebenve rogavit. En dit, niettegenstaande de bedoelde wet waarschijnlijk in comitia tributa onder voorzitterschap van een praetor is aangenomen. Mommsen, Staatsrecht III bl. 150 noot 2. Wanneer voorts in den keizertijd van plebiscieten sprake is (b.v. Sletonius Vespasianus 8), wanneer met Mommsen bij Tacitus ann. 11, 14 gelezen moet worden: Claudius tres litteras adiecit, quae.... adspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo (Staatsrecht II bl. 883 noot 1) kan dit ook doelen op leges, omdat op het brons niet uit-

Republiek beide volksbesluiten hierdoor onderscheiden, dat de wet in de urbs — plaatselijke civitas in den oudsten zin des woords werd aangeslagen, het plebisciet daarentegen op het gebied van het plebs, dat zich buiten de urbs, doch binnen den eersten mijlsteen uitstrekte. Intusschen heeft de samensmelting van populus en plebs deze topografische onderscheiding uitgewischt en wanneer dus in concreto niet viel uit te maken, of een volksbesluit eene lex, dan wel een plebisciet was, dan is dit slechts hieruit te verklaren, dat in den bronzen tekst alle praescriptio ontbrak en dientengevolge niet bleek, of de regeling door het populus, dan wel door het plebs was aangenomen. Tot dezelfde conclusie wordt men genoopt door een analoog gebruik: de benaming der Romeinsche wetten was in de praktijk nu eens aan de consuls, dan weer aan den voorsteller van het wetsontwerp ontleend. Zoo heet dezelfde wet, naar den consul van 59 v. C.: lex Julia agraria en naar de volkstribunen, die het wetsontwerp hebben ingediend: lex Mamilia Roscia Peducaea Alliena Fabia 1). Eene tweeslachtigheid, alleen hieruit te verklaren, dat de officieele tekst niet door eene praescriptio was voorafgegaan en dus elke officieele benaming ontbrak.

Wordt eene inscriptie, waaraan eene praescriptio voorafgaat, wegens haar omvang over meer dan ééne bronzen tafel verdeeld, dan komt, blijkens de lex Cornelia de XX quaestoribus en het monumentum Ancyranum, aan het hoofd van elke tafel een deel der praescriptio te staan 2). Zoodoende moet blijken, dat de vereenigde tafelen één geheel vormen. Nu is van de lex Rubria, die over verscheidene tafelen was verdeeld, eene tafel, de vierde, bewaard gebleven. Daar die tafel geen spoor van praescriptio bevat, moet men wel aannemen, dat de lex Rubria niet door eene praescriptio was voorafgegaan.

Wij zouden aan dezen noodzakelijken excursus een einde kunnen maken met de opmerking, dat tot de wetten zonder *praescriptio* ook de in de tafel van Heraclea vervatte regelingen behoorden. Doch ten einde alle misverstand uit te sluiten voelen wij ons

kwam, of men met wetten, dan wel met plebiscieten te maken had. Bewijzen van eigenlijke plebiscieten, tot stand gebracht door het plebs op voorstel van tribunen komen na 8 v. Chr. niet meer voor. Mommsen, Staatsrecht II bl. SS2 noot 2. Ten slotte verdient vermelding, dat de namen der consuls uitsluitend op de fasti schijnen voor te komen. Cicero pro Sestio 14, 33. Tacitis ann. 3, 17, 18. Cicero in Pisonem 13, 30. Dio Cassius 49, 39.

¹⁾ Mommsen, Ges. Schr. V bl. 202.

²⁾ Is de inhoud der wet wel is waar vervat op ééne tafel, doch over meerdere kolommen verdeeld, dan beslaat eveneens de praescriptio de geheele breedte der tafel. Aldus bij de lex van het collegium eborariorum; zie Gradenwitz Zeitschr. der Sar. St. für Rechtsgeschichte Rom. Abt. XI (1890) bl. 74.

gedrongen, de beteekenis der *praescriptio* bij wetsontwerpen en bij wetten nader uiteen te zetten.

Het uit den aard der zaak op eene tabula geschreven wetsontwerp wordt, voordat het in behandeling komt, ingediend bij het aerarium 1). Wel bevatte deze tabula in eene praescriptio²) de namen der voorstellers van het wetsontwerp, doch bijzonderheden, welke in de praescriptio der wet worden aangetroffen (b. v. de dag waarop het ontwerp door de volksvergadering is aangenomen) komen natuurliik in deze praescriptio van het wetsontwerp niet voor. In het aerarium worden de tabulae, waarop de verschillende wetsontwerpen staan geschreven, samengebonden tot een codex 3) en uit dien codex werd op den dag der stemming het ontwerp, doch waarschijnlijk zonder de praescriptio 4) voorgelezen 5). In dien tusschentijd kunnen fouten in het ontwerp door den voorsteller zelf worden verbeterd 6) en kan — althans wanneer de wet niet door eene praescriptio behoort te worden voorafgegaan - het wetsontwerp nog vóór de aanneming ten huize van den voorsteller 7) op eene bronzen tafel worden gegraveerd. Daarbij ligt het in den aard der zaak dat naar gelang van den omvang der bronzen tafel en van het wetsontwerp, verschillende combinaties mogelijk zijn. Één wetsontwerp kan — als bij de lex Rubria — over meer dan ééne tafel worden verdeeld. En omgekeerd kan — zooals ons zal blijken bij de z. g. lex Julia municipalis meer dan een ontwerp, afkomstig van denzelfden voorsteller, op dezelfde tafel worden gegraveerd. Waarschijnlijk moet hieraan worden gedacht, telkens wanneer van leges of rogationes wordt gesproken, en toch slechts ééne wet wordt bedoeld 8).

Ter verklaring van het ontstaan der praescriptio eener wet kunnen

¹⁾ Mommsen, Stautsrecht III, bl. 371.

²) Cicero in Verr. V, 69, 177 non is promulgavit, quo (= cuius) nomine proscriptum videtis (legem); de lege agr. 2, 9, 22 ei locus primus in indice et in praescriptione legis concessus est. De eerste in de praescriptio genoemde naam had dus bijzonder belang. Mommen Ges. Schr. V bl. 202.

⁾ Zie over zoodanigen codex, bestaande uit houten tabulae, die te zamen werden gebonden en wier vereeniging aan een boomstam (codex) doet denken, Mommsen Ges. Schr. V, bl. 399 vlg.

^{&#}x27;) Cicero pro C. Rabirio Postumo 6, 14. Glaucia solebat.... populum monere ut, quum lex recitaretur, primum versum attenderet; si esset: dictator, consul, praetor, magister equitum, ne laboraret, sciret ad se nihil pertinere. Sin autem: quicumque post hanc legem rogatam, videret, ne qua nova quaestione alligaretur.

⁵⁾ Asconits in Cornelianam p. 58 (Ed. Orelli). Tum Cornelius ipse codicem recitarit; p. 71. Neque maius est, legere codicem, cum intercedatur, quam sitellam ipsam cum ipso defensore deferre.

⁶⁾ Cicero pro Sestio 33, 72; Suetonius Caesar 28.

^{&#}x27;) Cicero pro Milone 32, 87.

[&]quot;, Tycitus ann. 12, 60. Cicero in Verrem 2, 1, 42, 109. Phil. 3, 6, 16.

wij wijzen op de gelijkenis met de praescriptio van het Senaatsbesluit. De openbaarheid, welke van het wezen der wet onafscheidbaar is, wordt niet aangetroffen bij het Senaatsbesluit; dit laatste wordt alleen op bevel van den Senaat afgekondigd. De praescriptio, waardoor een Senaatsbesluit wordt ingeleid, geeft dus implicite te kennen, dat de Senaat zelf de afkondiging van zijn besluit fieeft gelast. Mutatis mutandis moet bij de wet eene dergelijke redeneering hebben gegolden. Besluit het Romeinsche volk, dat eene wet op eene bronzen tafel zal worden vereeuwigd, zoodat de totstandkoming van dien maatregel niet wordt overgelaten aan de inzichten van een ambtenaar, dan - doch dan alleen - wordt de wet door eene praescriptio voorafgegaan. Evenals de praescriptio van het Senaatsbesluit den Senaat zelf op den voorgrond stelt, zoo ook is de praescriptio der wet als eene verhoogde uitdrukking van de volkssouvereiniteit 1): zij wordt met grootere letterteekens dan de wet zelf gegraveerd. Vandaar dan ook dat, indien de wet door eene praescriptio moet worden voorafgegaan, uit deferentie voor de volksvergadering de graveering eerst na de aanneming van het wetsontwerp geschiedt.

Ten bewijze van een en ander zij het vergund te wijzen op de volgende plaats uit Ciero (*Philipp*. 1, 10, 25 vlg.);

Forum saepietur; omnes claudentur aditus; armati in praesidiis multis locis collocabuntur. Quid tum? quod ita erit gestum, id lex erit et in aes incidi iubebitis credo, illa legitima: consules populum iure rogaverunt... populusque iure scivit?

Duidelijk wordt hier onderscheiden tusschen de verheffing van het wetsontwerp tot wet (quod ita erit gestum, id lex erit) en anderzijds het bevel der volksvergadering, de praescriptio (natuurlijk met den

¹⁾ In den Keizertijd wordt het door den stadhouder afgegeven diploma (vrijgeleide) voorzien van een praescriptio, waaruit blijkt dat het in naam des Keizers is uitgevaardigd. Tacicus hist. 2, 65. Iets dergelijks vindt men bij de wetten der 6e eeuw na Chr.; zooals Savigny (Geschichte des Rom. Rechtes im Mittelalter II' § 7, bl. 21) opmerkt, wordt de Papianus in sommige handschriften voorafgegaan door een rescript, in andere hss. daarentegen ontbreekt het rescript en mist dus de wettelijke tekst elke inleiding, hetgeen, volgens Savigny, hieraan is toe te schrijven, dat de handschriften der eerste categorie afschriften zijn van den tekst, zooals hij door den koning aan zijne graven is opgezonden, terwijl de handschriften der tweede categorie eveneens afschriften zijn, doch niet van den authentieken tekst. Iets dergelijks vindt men bij het breviarium Alarici: sommige handschriften geven den authentieken tekst, voorafgegaan door een commonitorium en gevolgd door den naam van Anianus; andere handschriften missen den naam van Anianus, die bij hen niet als onderteekening zou kunnen gelden en eveneens het commonitorium, omdat die handschriften niet door of van wege den Koning zelf worden opgesteld. (Savigny, Gesch. des Rom. Rechtes im Muttelalter II' § 14 bl. 43). Zoowel bij de Germanen als bij de Romeinen is dus de praescriptio het teeken dat het document vervaardigd is op uitdrukkelijken last van den wetgever.

daarop volgenden tekst der wet) te doen graveeren. In den gedachtengang des redenaars bestaat dus alleszins mogelijkheid, dat bij de totstandkoming eener wet de volksvergadering niet beveelt, de wet op brons te doen graveeren, maar het nemen van dezen maatregel aan den voorsteller overlaat. Doch houdt het ontwerp zelf in, dat de vereeuwiging der wet door de volksvergadering wordt gelast, dan zou bij aanneming van het wetsvoorstel dit bevel der volksvergadering alle beteekenis missen, indien daarop geanticipeerd was door eene graveering, die aan de totstandkoming der wet voorafging.

In de hier uiteengezette regeling kwam geen verandering tijdens den duur der Republiek; ook niet nadat Caesar in zijn eerste consulaat (59 v. Ch.) de afkondiging van wetten en Senaatsbesluiten in de acta diurna had gelast; een Staatsblad, waarvan de naam te kennen geeft, dat buiten het Staatsblad, m. a. w. op de bronzen tafelen, de wetten eene dies of praescriptio misten. De bij Frontinus bewaarde lex Quinctia de aquaeductibus zal dus alleen in de acta diurna, niet op de bronzen tafelen, van eene praescriptio zijn voorzien geweest en hetzelfde moet worden aangenomen van de nog in den aanvang van den Keizertijd vermelde plebiscieten. Eveneens volgt uit het bovenstaande, dat de lex data nooit eene praescriptio heeft, daar zij geene uitspraak der volksvergadering is.

Het wordt thans tijd, tot ons eigenlijk onderwerp terug te keeren. Na al het bovenstaande kan de ontstentenis van praescriptio op de tafel van Heraclea niet worden tegengeworpen aan de natuurlijke opvatting van dit document als inhoudende meer dan eene wet. Evenmin kan deze opvatting worden ontgaan door hier te spreken van eene lex satura, waarin meerdere onderwerpen werden behandeld. Deze wijze van wetgeving toch, reeds ten tijde der Gracchen veroordeeld, was bovendien door de lex Caecilia Didia van 98 v. Chr. uitdrukkelijk verboden 1). Veeleer moeten wij in de tafel van Heraclea drie verschillende wetten onderscheiden en wel:

 1° . eene fragmentair bewaarde wet, waarbij de inschrijving van bepaalde personen in openbare registers wordt geregeld (regel 1-20);

2°. cene wet op de cura urbis der aediles (regel 20-83);

3°. eene wet op de koloniën municipia enz. (regel 83-163).

De omstandigheid, dat deze drie wetten op dezelfde bronzen tafel worden aangetroffen, leidt tot het vermoeden, dat hun ontwerpen door denzelfden magistraat zijn voorgesteld aan de volks-

¹⁾ Mommsen, Staatsrecht III, bl. 336.

vergadering, en door deze op denzelfden dag zijn aangenomen. Het zal ons dan ook blijken, dat naar de overlevering de eerste en de derde — met de tweede wet schijnen onze bronnen niet bekend te zijn — in hetzelfde jaar zijn tot stand gekomen.

Hoewel het, oppervlakkig beschouwd, een vreemden indruk maakt, dat op dezelfde bronzen tafel drie wetten zonder eenig teeken van afscheiding op elkaar volgen, ontbreekt het hier niet aan analoge verschijnselen.

Wij zouden kunnen wijzen op l. 10 D. ad legem Juliam peculatus 48, 13 waar straf bedreigd wordt tegen hem, qui tabulam aeream legis (lees met Mommsen leges) formanve agrorum aut quid aliud continentem refixerit. Hier is dus sprake van ééne bronzen tafel. waarop meer dan eene wet is gebeiteld. Eveneens werden in de Middeleeuwen dikwijls in hetzelfde handschrift verschillende wetten opgenomen, zonder dat uit eenig teeken bleek, waar de eene wet eindigde, de andere begon. Op één bekend voorbeeld daarvan wil ik wijzen. In zeker handschrift volgde, zonder zichtbaar teeken van afscheiding, op de lex Romana Visigothorum de lex Romana Burgundionum. Nu stond aan het slot der lex Romana Visigothorum een klein fragment van Papinianus, ingeleid met de woorden: incinit Papiani (afkorting van Papiniani) lib. I responsorum. Door die omstandigheid misleid, vatte Cujas in zijne eerste uitgave dezer teksten (1566) het fragment van Papinianus op als één geheel vormend met de daarop volgende lex Romana Burgundionum en gaf aan dit geheel tot opschrift Papiani lib. I responsorum. In zijne tweede uitgave (1586) deed Cujas weliswaar de lex Romana Burgundionum bij haar werkelijken aanvang beginnen, doch behield den titel Papiani lib. I, zoodat de wet onder den naam Papianus bekend is gebleven, eene benaming, die ons herinnert aan het gemis van praescriptio der Romeinsch-Germaansche wetten 1). En de Papianus verdient hier in verband met de z. g. lex Julia municipalis te meer vermelding omdat bij beide documenten dezelfde omstandigheid het gemis aan praescriptio - geleid heeft tot den waan, alsof men hier met den arbeid van een privaat persoon te maken had 2). De onjuistheid dezer opvatting is voor beide documenten algemeen erkend. zoodat wij alleen curiositeitshalve van deze zienswijze melding maken.

De drie wetten der tafel van Heraclea, hoewel ten opzichte van hun inhoud onderling geheel onafhankelijk, vormen toch naar antieke

¹⁾ Savigny, Gesch. des Rom. Rechtes im Mittelalter II² § 8. Karlowa, Rom. Rechtsgeschichte I bl. 983.

²) Zie ten opzichte van Papianus Savieny l. c. II² § 7, bl. 21 noot 6. Ten opzichte der tafel van Heraclea Legras, bl. 266 vlg.

opvatting in formeel-juridisch opzicht eene ondeelbare eenheid. Wij willen het karakter dier eenheid zien uiteen te zetten.

In een tijdvak, waarin zij nagenoeg het eenige middel verschaft om mededeelingen voor het verre nageslacht te bewaren, vormt de bronzen gedenkplaat, wier grondstof symbool is eener onafwijsbare, onveranderlijke noodzakelijkheid 1), een geheel, dat niet voor deeling of vermindering vatbaar is. Niet alleen in dien zin, dat zij zelve met haar inhoud onafscheidelijk is verbonden 2), zoodat de in de bronzen tafel vervatte rechtsregelen eerst door de vernietiging der tafel komen te vervallen. Maar ook, doordat de inhoud zelf ondeelbaar is en de tafel niet naar haar inhoud kan worden gesplitst. Sprekende over eene bepaling der Twaalf Tafelen, zegt de Romein dan ook niet, met den door ons verwachten gen. partitivus: secundae tabulae secunda lege. Doch met den ablativus, die den verdwenen locativus vervangt, heet het: secunda tabula secunda lege 3). Hoe uiteenloopend en van welken aard haar inhoud zij, de tafel wordt als eene ondeelbare res sui generis door de rechtsorde beschermd 4) en door het rechtsbewustzijn erkend, zelfs waar dit - als bij de lex Acilia repetundarum en bij de lex agraria — tot praktische moeilijkheden leidt; door de onafgebroken lengte hunner regelen, die de geheele breedte der niet in kolommen verdeelde tafel innamen, moeten deze stukken bijna onleesbaar zijn geweest 5). Eerst in Sulla's

[&]quot;) Het brons is symbool der onvergankelijkheid, vgl. Horatius od. 3, 24, 5. Te semper anteit saera necessitas, clavos trabes et cuneos manu gestans aena.... De overoude beteekenis van het brons in het rechtsleven blijkt uit de mancipatio (hoc aere aeneaque libra); uit het formulier raudusculo libram ferito (Varro de l. l. 5, 163 en uit het sacramentam (Festus i. v. Sacramentum: sacramenti autem nomine id aes dici coeptum est, quod.... consumebatur id in rebus divinis). De bronzen tafelen, waarop verdragen worden gegrift, zijn dan ook heilig. Livius, 26, 24 ut testata sacratis monumentis essent 38, 33 fordus, quod in Capitolio, quod Athenis sacratum fusset. In het tooverwezen der Oudheid is het eene bekende gewoonte, een beeld van een vijand met bronzen naalden te doorboren. Zoo luidt iu een Grieksch handschrift, aangehaald bij Huvelin Les tablettes magiques et le droit romain, bl. 22 noot 1, het recept: καὶ λαβὼν δεκατρεῖς βελόνας χαλκᾶς πῆξον μίαν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου.

^{&#}x27;) Cicero ad fam. 12, 1, 2 cuius vera refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? Philipp 13, 3, 5 Acta M. Antonii rescidistis, leges refixistis. Philipp 12, 5, 11. Dion. Hal. 4, 43; 6, 2. Eveneens wordt het testament beschouwd als geïncorporeerd in den houten wastafel en spreekt men van testamentum ruptum, tabulae ruptae. Zelfs wordt contra lignum testamenti (l. 19 D. de bon. poss. contra tab. 37, 4) de bonorum possessio verleend.

MOMMSEN, Ges. Schr. V, bl. 339, noot 2.

^{&#}x27;) 1. 10 D. ad legem Juliam peculatus 48, 13. Qui tabulam aereum legis (lees leges) formamve agrorum aut quid aliud continentem refixerit vel quid inde immutaverit, lege Julia peculatus tenetur. Eadem lege tenetur, qui quid in tabulis publicis deleverit vel induxerit.

⁵⁾ Mommsen. Ges. Schr. V. bl. 339, noot 2. Men kwam aan dit bezwaar eenigszin tegemoet, door aan elke bepaling een titel te doen voorafgaan.

tijd wordt eene indeeling der bronzen tafel in kolommen (paginae) gebruikelijk, zooals blijkt uit de lex de XX quaestoribus van 81 v. Chr. De eenheid van den inhoud der bronzen tafel is aan het primitief bewustzijn even eigen als het bekende feit, dat oorspronkelijk in het letterschrift de woorden niet werden gescheiden, althans niet meer dan de letters van hetzelfde woord. En zelfs daar, waar voor denzelfden tekst meer dan eene bronzen tafel noodig was kon — altijd indien eene praescriptio vereischt was — eene kunstmatige eenheid worden geschapen door, als bij de lex Cornelia de XX quaestoribus en bij het monumentum Ancyranum, de praescriptio over de verschillende tafelen te verdeelen.

Uiteraard is de hier uiteengezette eenheid der bronzen tafel ook op de z. g. lex Julia municipalis toepasselijk; tot welke praktische gevolgen zij leiden moest en geleid heeft, zal in het vervolg dezer bladzijden blijken.

§ 2. De dateering der inscriptie.

De eigenaardige stijl der Romeinsche wetten kenmerkt ook de inscriptie van Heraclea. Ook hier worden in ingewikkelde volzinnen, vaste formules en omslachtige omschrijvingen met samenkoppelingen van overtellige synoniemen aaneengesmeed; zoodat uit alles des wetgevers zorg spreekt, niets ongeregeld te laten, elke ontduiking te voorkomen, in elke casuspositie te voorzien. Met dezen stijl rekening te houden, is een eisch van historischen takt en gezond verstand, die verwaarloosd wordt waar de interpretatie zich spitst op het zoeken van toespelingen op politieke gebeurtenissen. Wel is waar leggen, oppervlakkig beschouwd, de toespelingen voor de hand en schijnen zij de dateering van ons document te vergemakkelijken. Doch "hineininterpretiren" is te allen tijde een gevaarlijke kunstgreep geweest. Zoo ergens, dan is het hier de plaats, te herinneren aan Mommsen's opmerking, gemaakt in verband met de dateering der kapitolijnsche tafelen: "Wer Beziehungen sucht, sie freilich finden; aber der Fund bringt kein Glück. Was Denkmäler dieser Art..., auf dem römischen Markt aufgestellt, sagen wollen, das sagen sie offen und braucht nicht erst herausgeheimnisst zu werden" (Röm. Forsch. II bl. 67 noot 8).

De heerschende opvatting, waarin Savigny is voorgegaan, wijdt hare aandacht in de eerste en voornaamste plaats aan zinswendingen der inscriptie betreffende ontstentenis of vervanging der magistraten; b.v. quaestorem urbanum eumve quei aerario praerit (regel 37). Doch, naar hare juiste waarde geschat, zijn die en soortgelijke zinswendingen vrij onschuldig. Wegens hieronder op te noemen argumenten is de inscriptie in elk geval ouder dan 43 v. Chr.; de aangehaalde zinswending kan dus niet doelen op de vervanging der quaestoren door praefecti aerarii, hetgeen eerst na de slag bij Actium plaats vond 1).

¹⁾ Mommsen Staatsrecht II bl. 537.

Evenmin kan zij het bewijs leveren, dat de inscriptie dagteekent van Caesar's dictatuur, toen het aantal quaestoren, wel verre van te verminderen, integendeel van 20 op 40 is gebracht 1).

Door Savigny²) is voorts de gissing geuit, dat de woorden: censor aliusve quis magistratus (regel 143 vlg.) zouden doelen op Caesar's praefectura morum, die hij in 46 en 45 v. Chr. bekleedde. Doch ook die gissing is geheel willekeurig: de aangehaalde woorden bewijzen alleen, dat den wetgever de vervanging van den censor door een ander magistraat voor oogen stond; hetgeen sedert Sulla's afschaffing der censuur alleszins verklaarbaar moest zijn. Dat die vervanging juist door een praefectus morum zou moeten geschieden, geeft de inscriptie allerminst te kennen.

Misschien verdient het meer de aandacht, dat de wet als mogelijk onderstelt, dat de stad zonder consuls en plaetoren zou kunnen zijn, in welk geval zij door volkstribunen worden vervangen (regel 10). Naar men meent, zou dit kunnen doelen op het feit, dat inderdaad in 47 en in de eerste negen maanden van 45 consuls en praetoren te Rome ontbraken 3). Aldus redeneerende, ziet men echter over het hoofd, dat destijds de ontbrekende praetoren werden vervangen door praefecti van Caesar 4). Doelde dus de wet op de gebeurtenissen van 47 en 45, dan zou zij niet volkstribunen, doch praefecti in de plaats der praetoren hebben doen treden. Nu zij de praefecti niet vermeldt, doch integendeel uitsluit, moeten wij wel aannemen, dat de inscriptie voor de gebeurtenissen van 47 en 45 is tot stand gekomen.

Overgaande tot het uiteenzetten onzer eigen opvatting, zullen wij achtereenvolgens zien aannemelijk te maken, dat de inscriptie

- I) ouder is dan 43 v. Chr.
- II) ouder is dan 49 v. Chr.
- III) vermoedelijk ouder is dan 59 v. Chr.
- IV) niet veel ouder is dan 65 v. Chr.
- V) dagteekent van 65 v. Chr.

I. Onbestreden is, dat onze inscriptie ouder is dan 43 v. Chr., toen de bij haar (regel 98) nog Quinctilis geheeten maand den naam Julius ontving ⁵).

^{&#}x27;) Mommsen Staatsrecht II bl. 527 vlg.

²⁾ Verm. Schriften III bl. 411 vlg.

³⁾ Mommsen Rom. Gesch. III8 bl. 492.

^{&#}x27;) Suetonius Caesar 76; Dio Cassius 43, 48.

⁵⁾ Censorinus 22, 16.

II. Dat haar wordingsuur gezocht moet worden vóór dat van het van 49 v. Chr. dagteekenend fragmentum Atestinum (Bruns-Mommsen Fontes 7 I bl. 101) valt uit verschillende aanwijzingen af te leiden. Daar echter omtrent het karakter der lex, waartoe dit fragment heeft behoord en het gebied, door die lex beheerscht, verschil van meening bestaat, zien wij ons in de noodzakelijkheid, omtrent beide vragen ons gevoelen nader uiteen te zetten. Terwijl wij met Mommsen aannemen, dat het fragment dagteekent van 49 v. Chr., achten wij met de overige commentatoren (Alibrandi, Esmein, Appleton) de bepalingen van het fragment toepasselijk op geheel Italië, met inbegrip van Gallia Cisalpina.

Van de twee in het fragmentum Atestinum vervatte bepalingen stelt de eerste een maximum-bedrag vast, waarboven sommige acties niet door den municipalen rechter kunnen worden berecht. Naar luid van de tweede bepaling blijven alle tusschen privaat-personen gerezen geschillen, welke vóór de totstandkoming der lex Roscia zijn ontstaan en tot de competentie van den municipalen rechter behooren — onverschillig wat de waarde zij van het petitum — tot de competentie van den municipalen rechter, zoodat zij niet te Rome kunnen worden berecht.

Vast staat derhalve, dat de wet, waartoe het fragment behoorde:

- 1) de rechtspraak regelde omtrent alle geschillen; eene andere, meer beperkende uitlegging zou met de woorden: quod privatim ambigetur (regel 14) kwalijk te vereenigen zijn;
- 2) blijkens de woorden: in quoque municipio colonia praefectura (regel 10) voor alle municipiën gold, onverschillig waar gelegen. De wet was dus toepasselijk, niet alleen op Gallia Cisalpina, waar het fragment is opgedolven, maar ook op Italië.

Wij kunnen ons dus niet vereenigen met de opvatting van Mommsen 1) die, bevangen in de thans algemeen verworpen meening dat het fragmentum Atestinum en de z.g. lex Rubria tot dezelfde wet behoort, ook het fragmentum Atestinum beschouwt als eene alleen voor Gallia Cisalpina geldige regeling. In weerwil van het gezag van Mommsen's naam heeft deze opvatting dan ook geen ingang gevonden; algemeen en o. i. volkomen terecht is men van meening dat het fragmentum Atestinum bepalingen inhoudt, voor geheel Italië van kracht.

3) de rechtspraak der municipale ambtenaren boven een bepaald geldelijk bedrag verving door de rechtspraak van den Romeinschen praetor.

¹⁾ Ges. Schr. I bl. 175 vlg.

Daar nu deze beperking van de rechtspraak in de municipia kenmerkend is voor den Keizertijd en vóór de allerlaatste jaren der Republiek niet voorkomt, ligt de slotsom voor de hand, dat de tafel van Heraclea, die deze beperking niet kent, ouder is dan het fragmentum Atestinum. Om echter aan deze slotsom beter ingang te doen vinden, voelen wij ons genoopt, het karakter der lex, waartoe het fragmentum Atestinum behoorde, uiteen te zetten en vervolgens de bij deze lex in het leven geroepen instellingen te vergelijken met die, waarvan de tafel van Heraclea gewag maakt.

Met Mommsen 1) is ons uitgangspunt, dat de in het fragment genoemde L. Roscius identiek is met den praetor van 49 v. Chr. L. Roscius Fabatus. Op diens voorstel is blijkens het fragment op 11 Maart 49 eene lex rogata (lex seive illud plebiscitum, quod L. Roscius a. d. V eid. Mart. populum plebemve rogavit) tot stand gekomen. Dat, zooals Mommsen aanneemt, deze wet aan de Cisalpini het burgerrecht zou hebben verschaft, komt ons om formeel-juridische redenen minder juist voor: sedert Sulla toch werden de Cisalpini niet door leges rogatae, doch door leges datae beheerscht. Wel echter kan de lex Roscia Caesar de bevoegdheid hebben toegekend, de noodige leges datae vaststellen, o. a. die leges, waarbij de Cisalpini het burgerrecht verkregen.

Voor die opvatting spreekt dan ook alles; wanneer blijkens Dio 41, 36 Caesar als proconsul over de Cisalpini (ἄτε καὶ ἄρξας αὐτᾶν) dezen het burgerrecht verschaft, moet hier ontegenzeggelijk aan eene lex data worden gedacht. Eveneens is bij eene lex data en in hetzelfde jaar 49 v. Chr. Caesar's bekende regeling van het schuldrecht tot stand gekomen 3). Zelfs kan veilig worden aangenomen, dat eene zelfde lex data zoowel de regeling van het schuldrecht als de verleening van het burgerrecht aan Noord-Italië inhield: immers, Taeitus' uitdrukkingen: (lex) dictatoris Caesaris, qua de modo credendi possidendi intra Italiam cavetur (ann. 6, 16) doelen op ééne en dezelfde lex, die zoowel Italië's grenzen als zijn vermogensrecht betreft. Doch, ook al aarzelt men de laatstbedoelde slotsom te aan-

¹⁾ Ges. Schr. I bl. 184 vlg.

²⁾ Dio Cassius 41, 36.

^{*)} Dio Cassius 41, 37. Appianus bell. civ. 2, 48. Caesar bell. civ. 3, 1. Tacitus ann. 6, 16. Suetonius Caesar 42. Blijkens Appianus 1. c. is de wet tot stand gekomen in het najaar van 49 v. Chr., hetgeen zeer goed klopt met het fragmentum Atestinum. Toespelingen op de wet kunnen voorkomen bij Cicero ad fam. 9, 16, 7; 9, 18, 4; 5, 20, 9 ad Att. 12, 21, 4 ad fam. 11, 27, 7; 11, 28, 2. Bij Caesar 1. c. wijst het woord constituit en de duidelijke tegenstelling met de daarna vermelde plebiscieten er op, dat de wet eene lex data was. Ook Dio Cassius geeft te kennen dat de wet steunde op eene delegatie van wetgevende macht.

vaarden, vaststaat in elk geval dat de uitbreiding van Italië met Gallia Cisalpina en de regeling van het schuldrecht tot stand kwamen bij eene lex data of leges datae, krachtens eene lex rogata uitgevaardigd. Ongetwijfeld is de bedoelde lex rogata identiek met de lex Roscia van het fragmentum Atestinum; de tweede bepaling van dit fragment heeft terugwerkende kracht: zij geldt ook voor die geschillen welke vóór de totstandkoming der bepaling, doch na de lex Roscia zijn ontstaan; hetgeen alleen dan verklaarbaar is, wanneer de bepaling van het fragment aan de lex Roscia rechtskracht ontleent. Wij hebben dus in de lex Roscia eene delegatie van wetgevende macht te zien.

Krachtens deze *lex Roscia* heeft Caesar bij eene *lex data* het schuldrecht geregeld; was de schuldenaar niet bij machte, het "geleende geld" terug te betalen, dan konden scheidsmannen worden benoemd, die de bezittingen van den schuldenaar taxeerden naar hunne waarde vóór het uitbreken van den burgeroorlog, zoodat de schuldenaar zijne goederen naar die waarde aan den schuldeischer in betaling kon geven. Dat deze regeling op schromelijke wijze den schuldenaar boven den schuldeischer bevoordeelde, behoeft geen betoog en wanneer Matius in zijn beroemden brief er over klaagt, dat Caesar's wet, waardoor tal van ondankbare vrienden van den dictator zijn gered van den ondergang, voor hem een financieele ramp is geweest 1) kan daarbij aan geene andere wet van Caesar worden gedacht, dan aan de hier besproken *lex data*, evenals de *lex rogata*, waarover Matius heeft gestemd, de *lex Roscia* moet zijn geweest 2).

Nu kan veilig worden aangenomen, dat waar de bronnen in verband met de bedoelde wet spreken over "pecunia credita", deze uitdrukking in den algemeen gebruikelijken zin van liquide, opvorderbare geldschuld moet worden opgevat. Pecuniam autem creditam, zegt Gaius 3, 124, dicimus non solum eam, quam credendi causa damus, sed omnem quam tunc, cum contrahitur obligatio, certum est debitum iri, id est quae sine conditione deducitur in obligationem. De door Caesar geregelde procedure kon dus in elk proces worden gevolgd, mits slechts de intentio uitliep op pecunia certa of althans op iets, dat door taxatie in pecunia certa kon worden omgezet, zoodat nagenoeg in elk geding de nieuwe procedure toelaatbaar

¹⁾ Cicero ad fam. 11, 28, 2. Atque etiam res familiaris mea lege Caesaris deminuta est; cuius beneficio plerique, qui Caesaris morte laetantur, remanserunt in civitate.

²⁾ Cicero ad fam, 11, 27, 8. Ego te suffragium tulisse in illa lege primum non credidi; deinde, si credidissem, numquam id sive alique custa causa existimarem te fecisse.

was. De noodzakelijkheid dezer consequentie blijkt te meer, wanneer men bedenkt, dat Caesar de beoogde verhooging van het crediet der schuldenaren — aangenomen dat zij kunstmatig tot stand kon komen — slechts dan kon bereiken, wanneer zij consequent werd doorgevoerd. Evenals bij eene vroegere hervorming van het schuldrecht aan alle schuldenaren dezelfde faciliteiten waren gegund 1), moest Caesar aan elken schuldenaar ten bedrage der condemnatio, die immers in het formulierproces steeds in eene geldsom bestond (Gaius IV, 48), de in solutum datio vergunnen.

Ongetwijfeld is deze lex data van Caesar identiek met die, waarvan het fragmentum Atestinum deel uitmaakte. Vooreerst toch zijn beide wetten in denzelfden tijd tot stand gekomen de eerste in het najaar van 49, de tweede kort na 11 Maart 49, doch nog in hetzelfde jaar. Ware dit niet het geval, dan zou, naar Appleton's opmerking 2), het fragmentum Atestinum stellig de namen der consuls van 49 hebben vermeld. Voorts gelden beide wetten voor geheel Italië 3) en betreffen beiden de rechtspleging. Aan hun identiteit valt dus redelijkerwijs niet te twijfelen. Daar nu de bedoelde wet als lex data elke praescriptio miste, ontleende zij haar naam uitsluitend aan Caesar en aan haar inhoud. Wij hebben dus in haar de eerste lex Julia iudiciaria te zien, die met de bekende lex Julia iudiciaria van 17 v. Chr. de twee bij Gaius IV, 30 vermelde leges Juliae iudiciariae vormt 4).

^{&#}x27;) Zoo is bij de lex Valeria van 86 v. Chr. vergund creditoribus quadrantem solvi (Velleius 2, 23, 2). Verg. Sallustius Catilina 33.

²⁾ Revue générale du droit 1900 bl. 209.

³⁾ Ook Appleton l. c. bl. 214 is van oordeel dat het fragmentum Atestinum op geheel Italië toepasselijk is.

^{*)} WLASSAK. Röm. Prozessgesetze I bl. 170, komt na onderzoek der bronnen tot de slotsom, dat geene lex iudiciaria betreffende het civiel proces door Caesar is uitgevaardigd; hij wordt daartoe geleid door de o. i. onjuiste opvatting, dat de bij Caesar de bell. civ. 3, 1 en ellers vermelde wet een "Schuldengesetz", niet tevens eene regeling van het proces zoude zijn. Daar nu Gaius van twee leges Juliae spreekt, terwijl Wlassak in de bronnen slechts ééne (die van Augustus van 737 d. i. 17 v. Chr.) kan aanwijzen, komt WLASSAK tot de onopgeloste en onoplosbare vraag, wat dan die andere lex Julia is geweest. Wlassak redt zich - zooals hij zelf erkent, zonder steun in de bronnen te vinden - door te onderstellen, dat Augustus twee leges Juliae tot stand bracht, ééne voor Rome en eene voor Italië. Al deze moeilijkheden ontgaat men, door de altera Julia bij CAESAR de bello civ. 3, 1 te erkennen. WLASSAK's onderstelling is in strijd met de duidelijke uitspraken, die terzelfder tijd slechts ééne lex iudiciorum privatorum kennen. Zie bv. Edictum de aquaeductu Venafrano (Brins-Mommsen, Fontes I bl. 251) regel 68: ex lege quae de vadicis privatis luta est. 1. 9 § 2 D. de recept. 4, 8, vadex.... arbitrium recipere.... une se compromitti tubere prohibetur lege Julia, l. 1 \S 4 D. de lege Jul. amb. 48, 14. Et si quis reus vel accusator domum indicis ingrediatur, per legem Juliam audiciariam in leges ambitus committit. Włassak Rom. Prozessgesetze II bl. 234 vlg. erkent dan ook, de tweede lex Juliu waarvan sprake is bij Gaius IV, 30 niet te kunnen aanwijzen.

Nog een ander onderwerp is bij de eerste lex Julia iudiciaria van 49 v. Chr. geregeld. Uiteraard heeft de toenmalige financieele crisis faillissementen doen uitspreken, andere doen verwachten. Strekte de in solutum datio om de gevreesde faillissementen te voorkomen, zoo zijn hoogstwaarschijnlijk tevens maatregelen genomen om den concursus creditorum, waar deze zich eens had gevormd, beter te regelen en dit vermoeden vindt bevestiging in l. 4 Cod. 7, 71, waar sprake is van eene lex Julia de bonis cedendis, krachtens welke in solutum datio en bonorum cessio konden plaats vinden 1). Deze aanwijzing, welke ongetwijfeld op onze lex Julia betrekking heeft, gerechtigt tot de slotsom, dat in 49 v. Chr. de bonorum cessio bij de lex Julia is ingevoerd.

Als brokstuk van deze lex Julia beschouwd, wordt het fragmentum Atestinum ons aanstonds duidelijk. Al gold de lex Julia voor geheel Italië²), met inbegrip van Gallia Cisalpina³), toch liet het zich niet verwachten, dat de wet het geringste municipium met Rome, den minst ontwikkelden duumvir met den praetor urbanus op ééne lijn stelde. Veeleer ligt het vermoeden voor de hand en het wordt door het fragmentum Atestinum bevestigd - dat zaken van eenig belang, hetgeen kon blijken uit de geldelijke waarde, te Rome moesten worden behandeld. Immers, de aan de nieuwe procedure verbonden taxatie naar eene voormalige waarde schiep voor partijen eene zoo groote onzekerheid, dat alleen te Rome, niet in de municipia volledige vrijheid van taxatie aan de arbitri kon worden toevertrouwd.

Vergelijken wij thans de tafel van Heraclea met het fragmentum Atestinum. Het blijkt niet, dat de tafel van Heraclea bekend is met de bij de lev Julia geregelde in solutum datio en bonorum cessio. Wel blijkt, dat de begrenzing van de competentie van den municipalen rechter, zooals de lex Julia die ingevoerd en het

3) Reeds voor 49 v. Chr. beschouwde Caesar Gallia Cisalpina als een deel van Italië. CAESAR bell. Gall. 5, 1; 6, 44; 7, 1; 8, 50.

¹⁾ l. 4 Cod. 7, 71 Diocletianus et Maximianus Chiloni Legis Juliae de bonis cedendis beneficium constitutionibus divorum nostrorum parentum ad provincias porrectum esse... notum est; non tamen creditoribus sua auctoritate dividere haec bona et iure dominii detinere, sed venditionis remedio.... permissum est. (Vgl. Gaius 3, 78 ita | bona veneunt | eorum qui ex lege Julia bonis cedunt). Quod si non bonis eum cessisse, sed res suas in solutum tibi dedisse monstretur, praeses provinciae poterit de proprietate tibi accommodare notionem. Op deze in solutum datio doelt Caesar bell. civ. 3, 1, 2. Vgl. ook bell. civ. 3, 20, 3: integras vero tenere possessiones, qui se debere fateantur, cuius animi aut cuius inpudentiae est?

³⁾ Zie l. 4 Cod. 7, 71 (in de vorige noot aangehaald). Caesar bell. civ. 3, 1 cum fides tota Italia esset angustior, 3, 22 Milo dimissis circum municipia litteris.... quos ex aere alieno laborare arbitrabatur, sollicitabat. Tacitus ann., 6, 16.

keizerrijk bewaard heeft 1), in de tafel van Heraclea nog onbekend zijn. De hoogere ouderdom der tafel van Heraclea moet daaruit worden afgeleid; te meer, omdat deze inscriptie nog sporen bevat van het legisactieproces. Ik bedoel de bij de ductio gebruikelijke eeden: bonam copiam iurare en bonam copiam abiurare (regel 113). De beteekenis dier eeden is bekend: de addictus, die door den schuldeischer gevankelijk naar huis werd geleid, moest vóór die behandeling te ondergaan onder eede verklaren, hetzij dat hij in zijn onderhoud kon voorzien (bonam copiam iurare), in welk geval de schuldeischer niet verplicht was, hem te voeden, doch ook niet gerechtigd was hem in boeien te slaan; — hetzij dat hij niet in zijn onderhoud kon voorzien (bonam copiam abiurare), zoodat de schuldeischer die verplichting op zich moest nemen, maar den failliet dan ook als slaaf kon boeien 2). Nu de tafel van Heraclea bekend blijkt met deze rechtspleging, die stellig door de bonorum cessio is vervangen, ligt haar ontstaan ontegenzeggelijk aan gene zijde der lex Julia van 49 v. Chr., m. a. w. van het fragmentum Atestinum.

Tot dezelfde slotsom komt Appleton 3), die op eene andere aanwijzing de aandacht vestigt. Het onteerend vonnis wordt in de tafel van Heraclea regel 111 omschreven als veroordeeling iudicio fiduciae pro socio tutelae mandatei iniuriarum deve d(olo) m(alo). Daarentegen wordt in het fragmentum Atestinum regel 1 als actio famosa beschouwd het geval dat iemand in iudicium fiduciae aut pro socio aut mandati aut tutelae suo nomine quodve ipse earum rerum quid gessisse dicetur, adducetur. De nauwkeuriger omschrijving van het fragmentum Atestinum omvat ook gevallen als van hem, die rechtens geen tutor zijnde, toch als tutor optreedt en zich als zoodanig aan dolus schuldig maakt, voorts van den erfgenaam van den tutor of van den socius, die hoewel niet zelf socius of tutor zijnde, toch uit hoofde van de tutela of societas van den erflater aansprakelijk is en te kwader trouw in strijd met die aansprakelijkheid handelt 4). De omslach-

^{1) 1. 11} pr. § 2 D. de iurisd. 2, 1. Wlassak Rom. Prozessgesetze. II bl. 234.

²) Varro de l. l. VII, 105 (Hoc (sc. nexum) C. Poetelio Libone Visilo dictatore sublatum ne fieret; et omnes, qui bonam copiam vararunt, ne essent nexi, dissoluti. Cic. ad fam. 9, 16, 7. Hirtium ego et Dolabellam dicendi discipulos habeo, cenandi magistros; puto enim te audisse, si forte omnia ad vos transferuntur, illos apud me declamitare, me apud eos coenitare. Tu autum quod mihi bonam copiam eiures, nihil est.... nec tamen eas coenas quaero, ut magnae reliquiae fiant; quod erit, magnificum sit et lautum. Het bedoelde gebruik blijkt reeds uit Tw. Tafelen 3, 4. Si volet, suo, vivito. Ni suo vivit, qui eum vinctum habebit libras farris endo dies dato. Deze bepaling onderstelt klaarblijkelijk eene uitdrukkelijke verklaring van den failliet, dat hij al dan niet in zijn eigen onderhoud kan voorzien. Vgl. Thems 1908 bl. 249 noot 2.

²) l.c. bl. 220.

^{*)} Appleton l.c. bl. 219 vlg. l. 1 pr. D de fideiuss, et hered. tut. 27, 7; l. 40. D. pro sccio 17, 2.

tiger redactie van het fragmentum Atestinum omvat dus meer dan die der tafel van Heraclea en met het volste recht ziet Appleton in deze vollediger omschrijving het bewijs van den hoogeren ouderdom der tafel van Heraclea.

III. Sedert Savigny is de heerschende opvatting deze, dat de bepalingen der tafel van Heraclea dagteekenen van 45 v. Chr., toen Cicero 1) in een zijner brieven melding maakte van eene wettelijke bepaling, die in onze tafel (regel 94) is terug te vinden. Met Savigny vat men in den regel Cicero's brief in dien zin op, dat daarin het antwoord lag op eene vraag betreffende een wetsontwerp, maarmede L. Cornelius Balbus, Caesar's vertrouweling, bekend was. Doch op m. i. geheel overtuigende wijze is door Legras (blz 287) betoogd, dat destijds de wet, waarover Cicero sprak, reeds lang bestond. Vooreerst toch heet bij Cicero, het document niet rogatio, doch lew; men heeft dus naar alle waarschijnlijkheid niet met een wetsontwerp, doch met eene wet te maken. Sprak trouwens Cicero van een wetsontwerp, dan had hij, om daarvan kennis te kunnen nemen, zich niet tot Balbus behoeven te wenden: drie nundinae vóór de stemming moest ieder wetsontwerp in het openbaar ter lezing worden aangeslagen 2) zoodat de inhoud publiek domein werd. Evenmin is het aannemelijk, dat Balbus den redenaar inwijdde omtrent een zich nog in staat van voorbereiding bevindend wetsontwerp. Wel stonden beiden op goeden voet: Caesar's gunsteling herinnerde zich de goede diensten, hem toen zijn burgerrecht betwist werd door den advocaat bewezen. Doch intiem waren zij niet en allerminst was Balbus gewoon, Cicero in te lichten omtrent de plannen van den dictator. Slechts nu en dan (aliquando) 3) werd Cicero iets van Balbus gewaar.

De natuurlijke opvatting van Cicero's brief is deze, dat Balbus zijn voormaligen advocaat inlicht omtrent eene wetsbepaling van

¹⁾ Cicero ad fam. 6, 18, 1. Simul accepi a Seleuco tuo litteras, statim quaesivi e Balbo per codicillos, qual esset in lege. Res ripsit, eos qui facerent praeconium, vetari esse in decurionibus; qui fecissent, non vetari. Quare et bono animo sint et tui et familiares; neque enim erat ferendum, cum qui hodie haruspicinam facerent, in Senatum Romae legerentur, eos qui aliquando praeconium fecissent, in municipiis decuriones esse non licere. De bedoelde bepaling is regel 94 vlg. der inscriptie: neve quis, quei praeconium dissignationem libitinamve faciet, in municipio colonia praefectura II vir(atum) IIII vir(atum) alumve quem mag(istratum) petito. Dat Cicero Balbus door middel van codicilli raadpleegt, doet vermoeden, dat hij aanstonds antwoord verwachtte. Zooals Tyrrell (The Correspondence of M. Tullius Cicero 1886 II bl. 105 noot 1) opmerkt, kwamen codicilli overeen met onze briefkaarten antwoord betaald

²⁾ Monnsen Staats, echt III bl. 370.

²) Cic. ad. fam. 9, 17, 1. Legras bl. 289.

vrij ouden datum; vandaar het imperfectum negne ferendum erat 1). Al was die wet op eene bronzen tafel in het openbaar aangeslagen, die tafel kon bezwaarlijk worden gevonden: alleen op het Kapitool waren in den Keizertijd meer dan drie duizend 2), dus in 45 v. Chr. althans een overgroot aantal bronzen tafelen op allerlei plaatsen aangeslagen. Zoo kunnen wij stellig een stap verder gaan en de inscriptie beschouwen als ouder dan 59 v. Chr., toen Caesar in zijn eerste consulaat de acta diurna instelde 3). Balbus zou in zijne drukke ambtsbezigheden niet door Cicero zijn lastig gevallen, indien deze in het Romeinsche Staatsblad de wet had kunnen opsporen. Doch indien Cicero zich tot Balbus wendde, is dit gereedelijk hieruit te verklaren, dat de bedoelde wet, welke als ouder dan 59 v. Chr. in de acta diurna ontbrak, was aan te treffen in het door Balbus beheerde aerarium 4).

IV. Met even groote beslistheid als wij ons scharen aan de zijde van Legras, in zoover volgens dezen Cicero's brief spreekt van eene sinds jaren bestaande wet, moeten wij hem onze instemming ontzeggen, waar hij die wet nog vóór Sulla's dictatuur meent te moeten stellen.

Ten aanzien van den terminus a quo der tafel is van belang vooreerst de vermelding van het indicium de dolo (regel 111), dat door C. Aquilius Gallus is in gebruik gebracht 5). Omtrent het tijdstip, waarop dit is geschied, kan eenig licht worden ontleend aan Cicero's dialoog de natura deorum, 3, 74, waar tusschen 78 en 75 v. Chr. Aurelius Cotta, na optelling van allerlei tegen de mala fides gerichte middelen ook vermeldt het everriculum malitiarum omnium, iudicium de dolo malo, quod C. Aquilius, familiaris noster, protulit. Het maakt daar den indruk, alsof het rechtsmiddel kort geleden was ingevoerd en in juridische kringen het onderwerp van den dag uitmaakte 6). Aquilius was voorts tijdgenoot en vriend van Cicero 7), veel ouder dan deze kan hij niet zijn geweest; waarschijnlijk is hij omstreeks 116 v. Chr. geboren 8). Zoodat de invoering van het indicium in de rechtspraktijk wel niet vóór 86 v. Chr. kan hebben plaats gevonden. Neemt men nu in aanmerking, dat geruimen tijd moest verloopen, voordat het indicium eerst in het

¹⁾ Legras bl. 287 vlg.

²) Suetonius Vespasianus 8.

³⁾ Suetonius Caesar 20. Mommsen Staatsrecht III bl. 1017.

^{*)} PAULY-WISSOWA Real-Encyclopidie IV, 1266.

⁵⁾ Cicero de natura deorum 3, 74; de officus 3, 60.

⁶) Kubler, Zeitschrift der Sav. St. für Rechtsgeschichte R. A. 1907 bl. 412.

⁷⁾ Collega et familiaris meus; de off. 3, 60; topica 62.

^{*)} Kubler. Zeitschrift der Sar. St. für Rechtsgeschichte R. A. 1893 bl. 76, 78.

praetorisch edikt ingelascht 1) en daarna in de wet der Heracleotische inscriptie is overgenomen, dan moet die wet ten minste een tiental jaren jonger zijn dan de invoering van het iudicium in de rechtspraktijk. De inscriptie moet dus na 76 v. Chr. (toen Aquilius omstreeks 40 jaar telde) zijn tot stand gekomen. Is daarentegen, zooals Legras van oordeel is, de inscriptie tusschen 88 en S3 v. Chr. geredigeerd, dan zou — hetgeen onwaarschijnlijk is, — Aquilius slechts omstreeks 35 jaar hebben geteld, toen het door hem uitgedachte rechtsmiddel zijn weg had gebaand, eerst in de rechtspraktijk, vervolgens naar het edikt en ten slotte naar de in onze inscriptie opgenomen wet.

Een tweede aanknoopingspunt voor den terminus a quo verschaft regel 122, waar hij die ob caput civis Romanci referundum pecuniam praemiumve aliudve quid cepit ceperit onwaardig wordt verklaard, het decurionaat te bekleeden. Zooals algemeen wordt aangenomen, is hier een weerslag te zien op eene bepaling van Sulla's strafwetgeving 2), waarin de strafbaarheid van dit delikt wordt opgeheven, wanneer de persoon, wiens moord werd beraamd, tot de vogelvrijverklaarden behoorde. Wanneer nu in de tafel van Heraclea, ter plaatse waar men dit juist zou verwachten, de uitzondering ten behoeve van den moordenaar van een proscriptus niet wordt aangetroffen, moet men wel aannemen, dat die bepaling der tafel althans niet ouder is dan de reactie, die zich in 65 en 64 v. Chr. tegen Sulla's vogelvrijverklaringen openbaarde, doordat Cato de jongere als quaestor de door Sulla aan de moordenaars van proscripti uitbetaalde gelden terugvorderde en CAESAR, als gewezen aediel aan het hoofd staande van eene afdeeling der quaestio inter sicarios, de voldoening had, L. Luscius, een berucht centurio van Sulla, en L. Annius Bellienus, oom van Catilina, wegens het ter dood brengen van proscripti te veroordeelen 3). Veel ouder dan Cato's

^{&#}x27;) Dat het iudicium door Aquilius als praetor (66 v. Chr.) in het album zou zijn ingelascht, wordt door Kubler l. c. bl. 82 weerlegd.

¹⁾ Scetonius Caesar 11; in exercenda de sicariis quaestione, eos quoque sicariorum nomine habuit (Caesar), qui proscriptione ob relata civium Romanorum capita pecunias ex aerario acceperant, quamquam exceptos Corneliis legibus. — Volgens Legras bl. 131 zou men in plaats van referundum, in de wet relatum verwachten, daar de moordenaar in den regel eerst na het aanbrengen van het hoofd van zijn slachtoffer, de belooning ontvangt. Toch is het spraakgebruik der wet m.i. juister: eene wetsbepaling, die straf bedreigt tegen hem, qui ob caput relatum pecuniam accepit, zou niet toepasselijk zijn, wanneer soms het geld vóór het volbrengen van den moord is betaald. Het spraakgebruik is trouwens met de wet in overeenstemming. Cic. in Verr. 2, 2, 32, 7–8 cb rem indicandam pecuniam accipere. Geilius 20, 1, 7 ob rem indicandam pecuniam accepisses. Cic. in Verrem. 2, 3, 88, 210 ob rem indicandam rem pecuniam accepisses. Andere voorbeelden in 1. 1 D. de lege Cornelia de falsis 48, 10.

²⁾ Mounsen Rom. Gesch. III8 bl. 171. Lange Rom. Alterthumer III bl. 224 vlg.

quaestuur (65 v. Chr.) en Caesar's praesidiaat in eene afdeeling der quaestio inter sicarios (64 v. Chr.) kan de derde wet onzer inscriptie niet zijn.

V. Voor zoover mij bekend, heeft het nog niet de aandacht getrokken, dat ook regel 142 vlg. der inscriptie een aanknoopingspunt voor de dateering verschaft. De daar voorkomende formule municipia coloniae praefecturae civium Romanorum in Italia onderscheidt zich dermate van de uitdrukkingen: municipia coloniae praefecturae fora conciliabula (regel 83 vlg.; 108 vlg.; 126 vlg.; 135 vlg.) en municipium colonia praefectura (regel 89 vlg.; 95 vlg.; 98 vlg.; 157 vlg.); dat de bijvoeging in Italia ongetwijfeld aan opzet toe te schrijven en praktisch van belang moet zijn Om overeenkomstig regel 142 vlg. der inscriptie den census te bepalen tot Italië, moet tusschen + 65 en 59 v. Chr. eene bepaalde aanleiding hebben bestaan.

Brengen wij, met een enkel woord, in herinnering dat de lex Plautia Papiria van 90 v. Chr. het Romeinsch burgerrecht heeft geschonken aan geheel Italië in den toenmaligen zin des woords, dus aan het gebied ten zuiden van de Aesis, terwijl het volgende jaar aan Gallia Cisalpina het Latijnsch burgerrecht is geschonken door eene lew Pompeia. Doordat echter deze laatste wet praktisch niet van toepassing was op de steden tusschen den Aesis en den Po, die (met uitzondering wellicht alleen van Ravenna) het Romeinsche burgerrecht reeds bezaten en dus het Latijnsch burgerrecht niet meer verlangden; — doordat voorts Sulla het rechtsgebied Italië vergrootte met de streek tusschen Aesis en Rubico, was het gebied van het Latijnsch burgerrecht belangrijk ingekrompen en, schoon formeel Gallia Cisalpina bevattende, feitelijk vrijwel beperkt tot Gallia Transpadana. Vandaar dat, zooals uitvoerig door Mommsen 1) is betoogd, onze in den regel meer politiek dan juridisch gestelde geschiedbronnen onder Gallia Transpadana dat gebied verstaan, dat niet bij den Po, doch bij de Noordgrens van Italië (dus sedert Sulla bij den Rubico) aanvangt.

Houdt men dit in het oog, dan treedt het verband tusschen regel 142 vlg. onzer inscriptie en eene mededeeling van Dio Cassius 37, 9 betreffende Gallia Transpadana helder in het licht.

De bedoelde plaats (Dio 37, 9. Ed. Boissevain) luidt als volgt: οἱ τιμηταὶ περὶ τῶν ὑπὲρ τὸν Ἡρίδανον οἰκούντων διενεχθέντες (τῷ μὲν γὰρ ἐς τὴν πολιτείαν αὐτοὺς ἐσάγειν ἑδόκει, τῷ δὲ οὔ), οὐδὲν οὐδὲ τῶν ἄλλων ἔπραξαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπεῖπον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐν τῷ ὑστέρῳ ἔτει οὐδὲν ἐπόιησαν, ἐμποδισάντων σΦᾶς τῶν δημάρχων πρὸς τὸν τῆς βούλης κατάλογον, δέει τοῦ μὴ τῆς γερουσίας αὐτοὺς ἐκπεσεῖν.

²⁾ Ges. Schr. I bl. 183 vlg.

Van de hier vermelde colleges censoren is het eerste dat van 65 v. Chr., het tweede dat van 64 v. Chr. Het blijkt dus uit Dio's bericht, dat een der censoren van 65 v. Chr. — bedoeld wordt de latere triumvir M. Crassus — de bewoners van Gallia Transpadana als Romeinsche burgers in den census wilde inschrijven, doch zijn ambtgenoot — Q. Lutatius Catulus — zich daartegen verzette; dat dit verschil van meening den census van 65 v. Chr. deed mislukken; dat het volgende jaar een nieuw paar censoren optrad, die bij de lectio senatus in hun werk werden belemmerd door volkstribunen, zoodat ook de census van 64 v. Chr. mislukte.

Is dat alles volkomen aannemelijk en kan het als betrouwbare overlevering worden aanvaard, zoo rijst integendeel twijfel ten opzichte eener andere bijzonderheid, welke dan ook slechts ter loops door Dio wordt vermeldt. Zijne woorden διὰ τοῦτο (καὶ οἱ διάδοκοι κότῶν οὐδὲν ἐποίκταν) geven aanleiding tot de opvatting, dat het verschil in meening omtrent de vraag of de census zich tot Gallia Transpadana moest uitstrekken, ook de censoren van 64 v. Chr. heeft belemmerd in de vervulling hunner taak.

Het zal ons echter blijken, dat die opvatting onhoudbaar is. Dio kan bij zijn zegsman ten dezen — Livius — onmogelijk het bericht hebben aangetroffen, dat ook de census van 64 stond voor de onopgeloste vraag, of de Transpadani al dan niet moesten worden ingeschreven. Vooreerst toch kon de census niet mislukken èn door verzet van de zijde der volkstribunen bij de lectio senatus, èn door oneenigheid der censoren betreffende de Transpadani. Want de lectio senatus gaat in den regel aan den census vooraf 1); worden de censoren door de volkstribunen belet, de lectio senatus ten einde te brengen, dan blijft de census geheel achterwege en komt dus de vraag omtrent de inschrijving der Transpadani in het geheel niet ter sprake. Er is echter meer. Ook die historische kritiek, welke ongezind is, aan de Romeinsche regeering dier dagen een monopolie van staatsmanswijsheid toe te kennen, kan niet aannemen, dat de censoren van 64 v. Chr. aan het werk zouden zijn gegaan op het gevaar af, dat hun schip zou stranden op denzelfden klip als dat van hun voorgangers ten vorigen jare. Reeds in hun optreden ligt het bewijs, dat op eenige wijze de vraag, of de Transpadani, al dan niet moesten worden ingeschreven, was beslist. Herinnert men zich, dat Transpadani, zooals hierboven is uiteengezet, eene algemeene gangbare, doch feitelijk onjuiste uitdrukking was, waarmede aangeduid werden die bewoners van Gallia Cisalpina, welke

Mommsen R. Stuatsrecht II3 bl. 420.

het Romeinsch burgerrecht misten, dan moet het bedoelde dilemma rechtens zijn geformuleerd in dien zin, dat ôf Italië alleen, ôf Italiä met Gallia Cisalpina het gebied was, waarvan de inwoners in den census moesten worden ingeschreven. Vóór het optreden der censoren van 64 v. Chr. moet dit dilemma zijn beslist; vóór dat tijdstip moet eene wet (of een senaatsbesluit) zijn tot stand gekomen, waarbij de census beperkt werd tot Italië, of uitgebreid tot Gallia Cisalpina.

Aan deze voorwaarde voldoet de derde wet onzer inscriptie, die (regel 142 vlg.) de inschrijving in den census beperkt tot Italië en dus Gallia Cisalpina (om met Dio te spreken: de Transpadani) daarvan uitsluit. De derde wet onzer inscriptie valt dus in het jaar 65 of 64 v. Chr.; hetgeen uiteraard ook het geval moet zijn met de twee overige wetten onzer inscriptie, die, zooals hierboven is betoogd, op denzelfden dag tot stand zijn gekomen. Inderdaad meenen wij aannemelijk te kunnen maken, dat de eerste wet onzer inscriptie identiek is met de *lew Papia* van 65 v. Chr., die, zooals Dio terzelfder plaats (37, 9) vermeldt, aan vreemdelingen het verblijf te Rome (en waarschijnlijk ook in Italië) ontzegde.

De lex Papia was niet de eerste wet, die den scheidsmuur tusschen burgers en peregrini trachtte te bevestigen. Zooals hieronder zal worden vermeld, was in 126 v. Chr., op voorstel van den volkstribuun M. Junius Pennus aan vreemdelingen het verblijf te Rome ontzegd en werden in 95 v. Chr. bij de lex Licinia Mucia straffen bedreigd tegen den niet-burger, die zich het burgerrecht aanmatigde. Op grond dezer precedenten kunnen wij aannemen dat de lex Papia het onderwerp uitvoerig heeft geregeld en het niet heeft laten ontbreken aan maatregelen die overtredingen der wet konden aan het licht brengen.

Dat de wet niet alle peregrini uit Rome verbande, maar uitzonderingen op den regel toeliet ligt in den aard der zaak en wordt ons uitdrukkelijk medegedeeld. 1) Zelfs kunnen wij ons van de bevoorrechte vreemdelingen vrijwel een indruk vormen, wanneer wij bij Suetonius 2) lezen dat Caesar het Romeinsche burgerrecht verleende aan uitheemsche geneesheeren en beoefenaars der vrije kunsten, om hen het verblijf te Rome aangenamer te maken en anderen dit verblijf aanlokkelijker te maken. Wie door de regels kan lezen, maakt hieruit op, dat de medicus en de rhetor reeds vóór Caesar's

¹⁾ Cicero de lege agraria 1, 4, 13.

²) Suetonius Caesar 42 omnesque medicinam Romae professos et liberalium artium doctores, quo libentius et ipsi urbem incolerent, et ceteri appeterent, civitate donarit (Caesar). Men lette op de woorden Romae professos, die den terugslag vormen van de in onze inscriptie vermelde professio te Rome.

dictatuur te Rome woonrecht hadden en dus door de lex Papia waren uitgezonderd op haar beginsel. Van meer belang intusschen voor ons onderwerp is de wijze, waarop de wet hare navolging trachtte te verzekeren. Zij kan dat m. i. op geene andere wijze hebben gedaan dan door het voorschrift dat ieder vreemdeling zich bij een magistraat moest aangeven (profiteri) ten einde vergunning te verkrijgen, te Rome te blijven wonen. Blijkt nu dat onze inscriptie eene aan vreemdelingen opgelegde verplichting onderstelt, om zich te Rome bij eene magistraat aan te geven, dan ligt hierin een gewichtig argument ten betooge dat het bedoelde deel der inscriptie een deel is der lex Papia van 65 v. Chr.

Inderdaad blijkt, dat regel 1 vlg. onzer inscriptie regelen over eene aangifte (professio) inhouden. Dat de personen, van wie deze professio wordt verwacht, niet als Romeinsche burgers worden beschouwd, blijkt uit de geheele, streng juridische terminologie. Bij hen toch wordt alleen een nomen, geen cognomen of tribus ondersteld (regel 13 vlg.) en dit klemt te meer omdat onze inscriptie zelve (regel 146 vlg.) waar zij Romeinsche burgers op het oog heeft, vermelding eischt van nomina praenomina patres aut patronos tribus cognomina. Voorts hebben de in de eerste regelen der inscriptie bedoelde personen geen aandeel in de korenuitdeelingen (regel 17 vlg.); ook dit bewijst hun ondersteld gemis aan civitas. In geval van afwezigheid worden zij vertegenwoordigd door een derde, quei eius negotia curabit (regel 1). En deze aan het praetorisch edikt - dus oorspronkelijk aan de rechtspraak voor vreemdelingen - ontleende uitdrukking is even kenmerkend voor de kwaliteit van peregrinus als het woord procurator voor de kwaliteit van Romeinsch burger. 1) Waar onze inscriptie den Romeinschen burger op het oog heeft, noemt zij dan ook (regel 36 vlg.) diens vertegenwoordiger procurator. Uit een en ander blijkt dat onze inscriptie, welke ingevolge regel 142 in 65 v. Chr. moet zijn tot stand gekomen, in haar eerste regelen bepalingen inhoudt betreffende de aangifte van peregrini bij Romeinsche magistraten. Daar nu deze bepalingen alleszins overeenkomen met het beeld dat men zich moet vormen van de in hetzelfde jaar tot stand gekomene lex Papia, is het alleszins geoorloofd, een stap verder te gaan en te concludeeren tot de identiteit van de eerste regelen onzer inscriptie met de lex Papia de civitate van 65 v. Chr., die naar alle waarschijnlijkheid op denzelfden dag en op denzelfden

¹⁾ Procurator is kenmerkend voor het ius civile: Cicero pro Caecina 20,57 legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia sit absitve rei publicae causa. Daarentegen is negotium curare (vgl. Cic. topica 17, 66) of, zooals het later heet, negotium gerere eene praetorische uitdrukking. Zie b. v. Girard. Manuel p. 620 n. 1.

magistraat is voorgesteld als het tweede en het derde deel onzer inscriptie. Zoodat veilig kan worden aangenomen, dat onze inscriptie dateert van het ambtsjaar van den volkstribuun C. Papius (10 December 66—10 December 65) en tevens vóór de verkiezing der censoren van 64 valt, zoodat de verschillende in de inscriptie vervatte wetten waarschijnlijk kort vóór 10 December 65 rechtskracht hebben verkregen. Is dit in zoover opmerkelijk, dat in den regel de volkstribunen kort na hun optreden hunne wetsontwerpen aanhangig maakten, toch laat de afwijking van dezen regel in dit geval zich wellicht hierdoor verklaren, dat de derde wet vóór het optreden der censoren van 64 in werking moest treden.

Omtrent de tweede wet onzer inscriptie, welke uiteraard in hetzelfde jaar 65 moet vallen, is het mij niet gelukt in de bronnen eenige nadere aanwijzing te vinden 1). Kennelijk heeft zij ten doel, de verdeeling der cura urbis tusschen de vier aediles mogelijk te maken en beoogde zij daarmede eene administratieve hervorming, welke, als buiten de politiek en het groote publiek omgaande, op de buitenwereld weinig indruk moest maken. Des te nauwer is het verband tusschen de laatste regelen onzer inscriptie en de toenmalige politieke toestand van Gallia Cisalpina.

Evenals regel 142 vlg. zoo wordt ook regel 159 vlg. der inscriptie eerst dan duidelijk, wanneer men die bepalingen beschouwt onder het licht der betrekkingen tusschen Rome en Gallia Cisalpina in 65 v. Chr.

Zooals door Mommsen ²) is uiteengezet, bestond omstreeks dezen tijd oneenigheid over den rechtstoestand der Cisalpini: volgens Caesar en zijne aanhangers zouden de burgers van Gallia Cisalpina het Romeinsche burgerrecht bezitten, terwijl zij volgens de tegenpartij dit recht misten. Zoo die strijd iets bewijst, is het dat de toenmalige wetten zich dienaangaande niet uitspraken en, waar zij de Cisalpini bedoelden, dubbelzinnige uitdrukkingen bezigden. Passen wij deze conclusie toe op regel 159 volg. der inscriptie. In de woorden: quei lege pl(ebeive) scito permissus est fuit, utei leges in municipio fundano... daret kon de onduidelijke uitdrukking municipium fundanum beter dan eenige andere op Gallia Cisalpina betrekking hebben, omdat zij in het midden liet, of de aldus aangeduide municipia al dan niet Romeinsch burgerrecht bezaten. Wij hebben dus te onderzoeken in hoever onze overlevering aannemelijk maakt,

¹⁾ Uit de dateering onzer inscriptie volgt echter, dat het Senatusconsultum de pago Montano (Bruns-Mommsen, Fontes I bl. 189), waar het toezicht op eene bepaalde plaats wordt opgedragen aan de aediles plebis, ouder dan 65 v. Chr. moet zijn.

²⁾ Mommsen Ges. Schr. I bl. 180 noot 2.

dat in of kort vóór 65 v. Chr. de *leges datae* der steden van Gallia Cisalpina vastgesteld of gewijzigd zijn.

In het tiidvak dat zich uitstrekt van Sulla's dictatuur tot Caesar's tweede consulaat, herinnert de toestand van Gallia Cisalpina onwillekeurig aan dien van Lombardije en Venetië onder het verlicht despotisme, door Oostenrijk over die landen in de 19e eeuw uitgeoefend; ook in Gallia Cisalpina werd eene met materieelen voorspoed gezegende, dichte en zeer ontwikkelde bevolking politiek onmondig gehouden. Wel waren de Transpadani onder een aanvoerder als Caesar Rome's uitnemendste soldaten, wel gaf in de hoofdstad hun stem bij verkiezingen vaak den doorslag 1), doch te pijnlijker deden deze voordeelen hen het gemis van autonomie in hun eigen land gevoelen: te Rome mannen van invloed, waren zij in Gallia Cisalpina gebonden aan de door Rome eenzijdig vastgestelde leges datae en voelden zij zich rechtelooze onderdanen van den Romeinschen proconsul, die blijkens Cic. ad Att. 5, 2, 3 ook de stedelijke ambtenaren benoemde. Het kan dan ook geen verwondering wekken, zoo (kort na Caesar's aftreden als quaestor 2), dus) in 68 of 67 v. Chr., een geest van oproer over Gallia Cisalpina vaardig werd. Intusschen werd het dreigend gevaar bezworen; gewelddadigheden schijnen niet te hebben plaats gevonden. Op de natuurlijke vraag, welke maatregelen de opwinding hebben doen bedaren, geven de bronnen ons slechts dit halve antwoord, dat de voor Cilicië bestemde legers een tijdlang in Italië gekampeerd en de Transpadani van hun voornemen afgebracht hebben. Veilig kan men dit bericht aanvullen: zoo het onweer voorbijtrok en een burgeroorlog uitbleef, is dit stellig te wijten aan administratieve hervormingen, een wijziging der leges datae der Cisalpijnsche steden. Om dus in de taal onzer inscriptie te spreken: in of kort vóór 65 v. Chr. is aan een of meer bepaalde personen door het Romeinsche volk de opdracht verleend, om in de municipia fundana van Gallia Cisalpina de leges datae te wijzigen en aldus aan de wenschen der bewoners dezer streek eenigszins te gemoet te komen. Verder te gaan achtte de Romeinsche regeering niet in haar belang; vandaar dat zij, blijkens onze inscriptie, ten opzichte van den census de Cispadani niet als Romeinsche burgers wilde beschouwen. Daarentegen wilde zij de concessies, door haar verleend, in liberalen zin tot stand brengen: immers, zij verlengde blijkens regel 59 vlg.

^{&#}x27;) Cicero ad Att. 1, 1, 2. Philipp 2, 30, 76, ad Quintum fratrem 2, 3, 4.

²⁾ Suetonus Caesar 8. Colonias Latinas de petenda civilate agitantes (Caesar) adiit: et ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinussent.

onzer inscriptie den termijn, voor de wijziging der stedelijke *leges* datae oorspronkelijk gesteld.

De aangewezen persoon, waaraan de opdracht om de leges datae te wijzigen, kon worden verleend was ontegenzeggelijk de proconsul van Gallie, de officieele vertegenwoordiger der Romeinsche regeering in deze gewesten. En inderdaad blijkt, dat de toenmalige titularis, C. Calpurnius Piso, consul in 67, in de twee volgende jaren proconsul in Gallia Narbonensis en in Gallia Cisalpina, hoewel persoonlijk fel optimaat en dus tegenstander van de emancipatie der Transpadani, toch bij deze laatsten persona grata was, hetgeen wijst op eene verzoenende politiek der Romeinsche regeering, zich naar alle waarschijnlijkheid uitende in revisie der gemeentelijke leges datae. Zoo schrijft in 65 v. Chr. Cicero (ad Att. 1, 1, 2) die destijds stemmen zocht te werven voor de consulaire verkiezingen van het volgende jaar: fortasse, quoniam videtur in suffragiis multum posse Gallia, . . . excurremus mense Septembii legati ad Pisonem ut Januario revertamur. Om dus bij de Galliërs waarbij natuurlijk in de eerste plaats aan Gallia Cisalpina moet worden gedacht — aanhang te vinden, wil Cicero eenige maanden doorbrengen bij Piso en met dezen de verschillende steden bezoeken, waar Piso recht spreekt en tevens Cicero zou aanbevelen als candidaat voor het consulaat, op gelijke wijze als later Caesar ten opzichte van M. Antonius zou doen 1). Het is duidelijk, dat Cicero's plan uitgaat van de onderstelling, dat Piso, in wiens persoon de Romeinsche regeering wordt beliehaamd, op de gezindheid der Galliërs duurzamen invloed kan uitoefenen, want wanneer de verkiezingen plaats vinden (Juli 64) is Piso als stadhouder afgetreden. En even duidelijk is het, dat het niet kan worden geboekt op rekening van den heftigen, opbruisenden en weinig beminnelijken proconsul, zoo de oproerige geest van 68 v. Chr. in 65 in aanhankelijkheid is omgeslagen. Er blijft dus niets over, dan aan te nemen, dat kort vóór 65 te Rome eene wet tot stand is gekomen, die wijziging der leges datae van Gallia Cisalpina beoogde. En ons vermoeden, dat deze wijzigingen door C. Calpurnius Piso tot stand zijn gebracht, wordt nog bevestigd doordat Cheero (ad Att. 1, 13, 2) hem spottenderwijs: pacificator Allobrogum noemt, als het ware om aan te geven dat hij geheel de Romeinsche provincie Gallië, tot de in een uithoek wonende Allobroges toe, met Rome heeft verzoend.

Ten slotte zij opgemerkt, dat municipium fundanum, waaronder hier in het bijzonder de municipien van Gallia Cisalpina zijn te verstaan in

¹⁾ CAESAR bell. Galt 8, 50.

het algemeen kan worden gezegd van elk municipium, dat fundus is van leges, m. a. w. waar op bronzen tafelen leges worden aangetroffen. Deze leges zijn in Gallia Cisalpina ôf uitsluitend, ôf in hoofdzaak de Romeinsche leges datae, inzonderheid die welke door Sulla, als stadhouder over Gallia Cisalpina zijn uitgevaardigd. Vreesde ik niet, het bestek dezer verhandeling te buiten te gaan, ik zoude gaarne uiteenzetten, dat naar alle waarschijnlijkheid de lex Rubria een fragment is van deze wetgeving van Sulla voor Noord-Italië. Doch hoe dit zij, de uitdrukking municipium fundanum doelt ongetwijfeld op den feitelijken en rechtstoestand van het municipium, dat de bodem (fundus) is, waarop de bronzen tafelen komen te rusten.

§ 3. De beteekenis der inscriptie voor Rome.

In het tijdperk, waarin onze inscriptie ons verplaatst, wordt de Romeinsche binnen- en buitenlandsche politiek niet meer uitsluitend beheerscht door den heftigen partijstrijd uit de dagen der Gracchen principieele, zakelijke tegenstellingen zijn goeddeels door persoonlijke kwesties vervangen — en nog niet beschenen door de overweldigende figuur van Caesar. Doch ten opzichte van de wenschelijkheid van uitbreiding der civitas blijft eene principieele tegenstelling zich handhaven tusschen de optimaten of conservatieven en de populares of progressieven. Als van ouds is het deze laatste partij, die verwante of naburige volken in de civitas wil doen deelen en ontmoet dit streven verzet bij de optimaten, voor wie het burgerrecht als een aandeel is, dat hun recht geeft op allerlei direkte en indirekte voordeelen, zoodat beperking van het aantal aandeelhouders, instandhouding en verscherping van de onderscheiding tusschen burgers en niet-burgers bij de optimaten als een eerste beginsel van regeeringsbeleid geldt.

Dat onze inscriptie doortrokken is van den geest der optimatische partij blijkt vooreerst uit de verdrijving der niet-burgers uit Rome, die, zooals wij hierboven betoogden, naar alle waarschijnlijkheid door de eerste wet onzer inscriptie is verordend. Aan precedenten voor dien maatregel ontbrak het in geenen deele: in 126 v. Chr. zien wij, dat de Senaat door den volkstribuun M. Junius Pennus een wetsontwerp laat aanhangig maken, waarbij aan alle niet-burgers het verblijf te Rome werd ontzegd. In weerwil van den tegenstand der progressieven, in weerwil ook van de in Latijnsche steden daardoor verwekte gisting werd die maatregel doorgezet ¹). Eveneens werden in 95 v. Chr. bij de lex Licinia Mucia straffen bedreigd

¹⁾ Mommsen Röm, Gesch. II* bl. 102.

tegen den niet-burger, die zich het burgerrecht aanmatigde 1). Zijn beide wetten een produkt der optimatische politiek, dit geldt eveneens van de eerste wet onzer inscriptie.

En niet minder van de derde. Terwijl de populares van oordeel waren, dat de steden van Gallia Cisalpina de Romeinsche civitas reeds bezaten of althans daarop naar billijkheid aanspraak konden maken; terwijl Caesar, hoofd dezer staatkundige partij, de burgers van Gallia Cisalpina inlijfde in zijne legioenen, hoewel zij van rechtswege als auxiliarii dienden, en pogingen in het werk stelde om hun het deelnemen aan verkiezingen van hunne locale ambtenaren mogelijk te maken ²), wordt Gallia Cisalpina van den census uitgesloten door onze inscriptie, die dus noodzakelijk der optimatische partij in rekening moet worden gebracht.

Van optimatische gezindheid getuigt ten slotte de in onze inscriptie (regel 83 vlg.) vastgestelde onafzetbaarheid der decuriones in de municipiën. Zoo de wet de decuriones, natuurlijke bondgenooten en cliënten der Senatorische familiën te Rome, in hun ambt bevestigde door te bepalen, dat alleen in met name genoemde gevallen (overlijden, ontslag op verzoek etc.) de plaats van een decurio door een opvolger kon worden ingenomen, voldeed zij aan een beginsel van optimatische partijpolitiek, doch bleef tevens trouw aan de vaderlandsche traditie, Rome's heerschappij te doen steunen op de schouders der locale aristocratieën. Met behulp dezer bondgenooten hadden de voorvaderen geleidelijk de heerschappij over Italië uitgebreid; had een jonger geslacht, in weerwil van het diep verdorven bewind der oligarchie, de opstandelingen in den Marsischen oorlog verdeeld en — zij het ook na inwilliging van rechtmatige eischen — ten slotte overmocht.

Na de vuurproef, in den oorlog doorstaan, kon de optimatische partij, die steeds dit stelsel had in praktijk gebracht, daaraan een verdiende hulde niet onthouden en zoo draagt de bescherming, in den aanhef van de derde wet onzer tafel aan de heerschende klassen in de municipiën verleend, het duidelijk leesbaar stempel der optimatische gezindheid, waarbij echter de echt-Romeinsche belangen niet uit het oog zijn verloren: de wet regelt alleen de betrekkingen tusschen municipale ambtenaren en decuriones en beschermt de laatsten dus niet tegen willekeur van Romeische ambtenaren.

Van de in onze inscriptie vervatte tweede wet is, voorzoover mij

¹⁾ Monnsen, Rom. Gesch. II bl. 223.

¹⁾ CAESAR de bello civ. 3, 87; CICERO ad fam 2, 17, 7; ad Atticum 5, 2, 3, ad fam. 8, 1, 2 Mommsen Ges. Schr. 1 bl. 180 noot 2.

bekend, in de overlevering geen spoor aanwezig. Zij is daarom niet minder merkwaardig; door haar wordt een belangrijk punt van verschil tusschen curulische en plebeïsche aediles opgeheven. Terwijl aediles plebis van ouds uitsluitend tusschen urbs en primum miliarium hun gezag uitoefenden 1) en het rechtsgebied der aediles curules alleen de urbs was, moest de samensmelting van patriciaat en plebs uiteraard aan deze thans zinledige verdeeling van competentie een einde maken. Zoo zien wij dan ook in onze inscriptie bepaald, dat voortaan de vier aediles onderling, hetzij door afspraak, hetzij door loting de competenties zullen verdeelen, zonder gehouden te zijn aan de onderscheiding tusschen de urbs en het daarbuiten liggende gebied.

Omtrent de plaats, waar te Rome het origineel onzer inscriptie ter lezing was aangeslagen, bestaat inzoover zekerheid, dat die plaats het Kapitool was. Immers, terwijl te Rome de bronzen tafelen, waarop wetten waren gegrift, in het algemeen aan elk openbaar gebouw, aan elken tempel konden worden aangeslagen, werd — althans in de laatste eeuwen der Republiek — voor wetten betreffende niet-burgers en vreemde steden het Kapitool²) aangewezen geacht, aangezien deze heuvel zich buiten de urbs, dus buiten de civitas in den oudsten zin des woords verhief. Bevreemdend was dit allerminst. Evenals buiten de urbs vreemde Goden werden vereerd en vreemde gezanten gehuisvest, zoo ook werden de bronzen tafelen, vreemdelingen en vreemde steden betreffende. buiten de urbs en wel in de onmiddellijke nabijheid van den tempel van Jupiter Capitolimus aangeslagen. Daar vormden in het begin van den Keizertijd de allerwege aan de openbare gebouwen gehechte bronsen gedenkplaten, ten getale van meer dan 3000, "het zoo schoon en zoo oud archief van het Imperium, waar schier sedert de stichting der stad Senaatsbesluiten en plebiscieten over bondgenootschap en bevoorrechting werden geborgen." 3) Doordat nu nagenoeg elke tafel van het Romeinsche archief in eenige andere stad

¹⁾ Dit schemert nog door bij Livies 6, 4, 6 waar de opbouw van Rome na den brand besproken wordt en waar het van de destijds uitsluitend bestaande aediles plebis heet: Roma.... tota simul insurgere et re publica impensas adiuvante et aedilibvs velut publicum exigentibus opus. Het woordje relut geeft te kennen, dat strikt genomen de taak der aediles alleen de woonplaats van het plebs, dus niet de urbs als woonplaats van het populus betrof. Eveneens wordt nog in het Senatusconsultum de pago Montane het toezicht op een buiten de urbs gelegen plaats opgedragen aan de aediles plebis.

²⁾ Mommsen, Ges. Schr. III, bl. 304.

³⁾ Suetonius Vespasianus 8 Aerearunque tabularum tria milia, quae simul conflugraverant, restituenda suscepit, undique investigatis exemplaribus, instrumentum imperii pulcherrimum ac retustissimum, quo continebantur paene ab exordio urbis senatusconsulta, plebiscita de societate ac foedere ac privilegio cuicumque concessis.

was gereproduceerd, kon, na den brand van het Kapitool onder Vitellius, het archief althans gedeeltelijk worden aangevuld met afschriften der allerwege verspreide gedenkplaten.

Passen wij het bovenstaande toe op de tafel van Heraclea. Van de drie Romeinsche wetten, die zij inhoudt, behoorden de eerste en de derde, omdat deze de rechten van vreemdelingen betreffen, rechtens op het Kapitool te zijn aangeslagen, terwijl bij de tweede wet die maatregel wel niet verplichtend, doch alleszins geoorloofd was. Wij kunnen dus veilig aannemen dat een origineel der tafel van Heraclea te Rome moest worden aangetroffen, en eveneens, dat dit origineel zich op het Kapitool moest bevinden. Geringer zekerheid bestaat ten aanzien van het gebouw waar de bronzen tafel werd aangetroffen; een kwestie die dan ook — het behoeft nauwelijks gezegd — van de hoofdlijnen van ons betoog geheel onafhankelijk is. Doch wij meenen niet te ver te gaan en de grenzen, die het mogelijke van het waarschijnlijke scheidt, niet te overschrijden, door als volgt de plaats van het origineel onzer tafel te preciseeren.

In den regel wordt de bronzen tafel aan zoodanig openbaar gebouw gehecht, dat met haar inhoud in eenige betrekking staat, zoo werd Sulla's lex de XX quaestoribus aangetroffen aan den tempel van Saturnus, die het archief der quaestoren bevatte 1), zoo waren gedenkplaten betreffende de akkerverdeeling gehecht aan het ambtsgebouw der censoren, het atrium Libertatis, waar de landerijen bij den census werden aangegeven. 2) Daar nu het origineel der

¹⁾ Zie het slot dezer wet (Bruns-Mommsen I bl. 93). De bronzen tafel is dan ook onder de bouwvallen van den tempel van Saturnus ontdekt. Karlowa Rom. Rechtsg. I bl. 347. Andere voorbeelden: de lex Acilia repetundarum, waarvan blijkens de doorwrochte studie van Prof. J. C. Naber (Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 4e reeks, Deel X, bl. 104 vlg.) de z.g. lex Latina tabulae Buntinae een deel uitmaakte, was ongetwijfeld aangehecht aan den tempel van Castor (zie lex tabulae Buntinae, regel 17 vlg.), omdat Castor en Pollux ten nauwste verbonden waren aan de slag bij het lacus Regillus, waar de vaderen der Latijnsche bondgenooten, wier belangen door de wet werden behartigd, in ver vervlogen tijden waren overwonnen. Vandaar dat ook het foedus Cassium stellig aan denzelfden tempel was gehecht: het bevond zich in columna aenea post rostra (Cic. pro Balbo 23,53) dus aan eene zuil van den achter de rostra gelegen tempel van Castor. Hetzelfde gold van het verdrag met Capua, waarbij aan de Capuaansche ridders het Romeinsche burgerrecht was verleend (Livius 8, 11): het bevond zich aan den tempel van Castor als patroon der ridders. Aan den gemeenschappelijken wand van den tempel van Jupiter en Minerva bevond zich de wet: ut qui praetor maximus sit, idibus Septembribus clavum pangat (Livius 7, 3). De wet bevond zich in den tempel van Jupiter, wien de idus waren gewijd en aan den muur van den tempel van Minerva, omdat de wet de jaartelling regelde, terwijl numerus Minervae inventum sit. Livius 1. c.). Het verdrag met Gabii was aangeslagen aan den tempel van Fidius of Sancus (Dionysius 4, 58) god van het gegeven woord.

²⁾ LICINIANUS I. XXXVIII (ED. FLEMISCH bl. 10). . . formamque agrorum in aes

tafel van Heraclea mededeelingen bevatte betreffende de cura urbis, dus betreffende de ambtstaak der aediles, is die origineele tafel naar alle waarschijnlijkheid gehecht geweest aan een gebouw, bij deze ambtenaren in gebruik en bovendien, blijkens het bovenstaande, op het Kapitool gelegen. Wij hebben dus om te zien naar een gebouw, gelegen op het Kapitool, in beheer bij de aediles en aan welks wanden gedenkplaten werden gehecht.

Aan al deze vereischten voldeed de aedes tensarum, het tuighuis. waar de tensae of godenwagens en andere benoogdheden voor sacrale processies werden bewaard onder toezicht der aediles als curatores ludorum sollemnium. Het gebouw, dat in de onmiddellijke nabijheid stond van den tempel van Jupiter Capitolinus en van dien der Fides publica, werd evenals deze gebouwen gebezigd voor aanhechting van gedenkplaten. Op gezag van Mommsen kan veilig worden aangenomen, dat dit gebouw identiek was met hetgeen bij Polybius (3, 26) τὸ τῶν ἀγορανόμων ταμιεῖον heet, eveneens bij den tempel van Jupiter Capitolinus gelegen en evenzeer tot aanhechting van Staatsstukken zou zijn gebezigd 1). Waar wij nog in den Keizertijd het burgerrecht verleend vinden bij eene bronzen tafel, gehecht in Capitolio ad latus sinistrum aedis thensarum extrisecus²) schijnt ten opzichte van het origineel onzer tafel de aedes thensarum eerder in aanmerking te moeten komen dan de tempel van Jupiter Capitolinus, die der Fides publica, het standbeeld van den praetor C. Marcius Rex, de ara gentis Juliae of eenig ander gebouw, niet bij de aediles in beheer. Intusschen, wij herhalen het, voor ons betoog doet dit punt weinig ter zake. Hoofdzaak is, dat blijkens zijn inhoud het Romeinsch origineel onzer tafel noodzakelijk op het Kapitool moest zijn aangeslagen.

incisam ad Libertatis formam reliquit (sc. P. Lentulus), quam postea Sulla corrupit. (Het wil mij voorkomen, dat in de bekende strijdvraag, of de censuur door Sulla alleen feitelijk, dan wel ook wettelijk is opgeheven, deze plaats over het hoofd wordt gezien. Het afbreken of vernietigen (corrumpere) der bronzen tafelen, waarop mededeelingen betreffende den census waren gegraveerd, kan naar antieke opvatting niet anders hebben beteekend, dan dat ook rechtens die mededeelingen niet langer van kracht waren. Door de vernietiging van de inscripties gaf Sulla te kennen, dat feitelijk en rechtens de regelen betreffende de censuur waren afgeschaft).

¹⁾ Mommsen Ges. Schr. III. bl. 306. De door Mommsen staanle gehouden identiteit van aedes tensarum en τὸ τῶν ἀγορανόμων ταμιεῖον wordt — doch op m. i. zwakke gronden — geloochend door Jordan Topographie 1, 2, bl. 52 noot 54.

^a) C. I. L. III, p. 845 n. 2.

§ 4. De beteekenis der inscriptie voor Heraclea.

Zoo natuurlijk als het is, dat te Rome wetten op bronzen tafelen worden gegrift, zoo natuurlijk was dit ook in andere steden; hetgeen in de Oudheid autonomie heette, vond ongetwijfeld in die wetten op bronzen tafelen zijne tastbare uitdrukking. Vandaar dan ook, dat de Romein, om te kennen te geven, dat eene wet in eene bepaalde stad was aangenomen, de stad den bodem (fundus) der wet noemde, daarmede doelende op de bronzen tafelen, die op het grondgebied der stad als op een bodem kwamen te rusten 1). De autonome stad was bevoegd, op haar grondgebied hare wetten op bronzen tafelen te doen aanslaan; en daaruit valt gereedelijk te verklaren dat de colonia Genetiva (Urso) in Spanje de haar door Caesar verleende lew data op bronzen tafelen liet graveeren, nadat zij door Vespasianus was begiftigd met het Latijnsch burgerrecht, waarin autonomie lag opgesloten 2).

Autonomie bezaten, behalve de Latijnsche steden, ook sommige municipiën, o. a. de steden die, als Heraclea, in of na den Marsischen oorlog, op gunstige voorwaarden in de Romeinsche civitas zijn opgenomen ³). Doch die autonomie bestond, hetzij uitsluitend, hetzij in hoofdzaak, in het aanvaarden van die regelingen, welke reeds door Rome als wet zijn aangenomen. Een gebruik, dat als volgt kan worden toegelicht.

Van ouds had een aan Grieksche en Italiaansche steden gemeenschappelijk gewoonterecht het geijkt, wetten aan naburige steden te ontleenen en tot eigen wetten te stempelen. Is voor Griekenland met zijne koloniën deze gewoonte zoo bekend, dat voorbeelden overbodig moeten heeten 4), eveneens is in het oud-Italisch rechts-

¹⁾ CICERO pro Balbo 8, 21; GELLIUS 16, 13, 6.

²⁾ MOWMSEN Ges. Schr. 1 bl. 209.

¹) Karlowa. Róm. Rechtsgeschichte I bl. 298.

^{*)} Zie Mittels Reichsrecht und Volksrecht bl. 78 vlg. Cicero pro Flacco 26, 62 Adsunt Athenienses, unde humanitas, doctrina.... ura, leges ortae alque in omnes terras distributar putantur.

leven het overnemen van wetten (leges adsciscere) 1) eene algemeen verbreide rechtsinstelling. Doch in Italië heeft Rome's hegemonie er toe geleid, dat in onze overlevering uitsluitend Romeinsche wetten worden overgenomen, zoodat de vreemde stad, naar het hierboven vermeld spraakgebruik, fundus der Romeinsche wet wordt. Door deze overneming zag de Romeinsche wet in twee opzichten haar geldigheidsgebied uitgebreid. Vooreerst gold zij tusschen burgers der vreemde stad, evenals tusschen Romeinsche burgers. Bovendien gold zij tusschen Romeinen en burgers der vieemde stad, als ware zij een verdrag, tusschen beide steden gesloten 2). Ten einde echter deze rechtsgevolgen te kunnen bereiken, was noodig, dat de wet in beide steden op bronzen tafelen was aangeslagen, terwijl bovendien de tafelen, in beide steden aangeslagen, letterlijk denzelfden inhoud moesten hebben. Immers, ook bij een verdrag moesten in beide contracteerende steden de tafelen gelijkluidend zijn, zooals ten overvloede blijkt uit Dionysius Halicarnassensis 3, 33, waar het traktaat tusschen Tullus Hostilius en de Sabijnen op στηλαι ἀντίγραφοι heet te zijn gegraveerd. De mystieke beteekenis van het letterschrift in primitieve tijden; de samenhang van correspondeerende wilsverklaringen, uitgedrukt hetzij in woorden (stipulatio), in gesneden stukjes hout (tesserae) 3) of in gegraveerde bronzen tafelen; de hierboven beschreven eenheid der bronzen tafel; — al deze eigenaardigheden van het primitieve rechtsleven treffen samen in de slotsom, dat eene Romeinsche wet slechts dan als overgenomen kon worden beschouwd,

¹⁾ Cicero pro Balbo 8, 21. Ook traktaten konden worden overgenomen; 200 bv. het zg. foedus Cassum door de Hernici; Dionysius 8, 69.

²⁾ Duidelijk blijkt dit uit de lex Antonia de Termessibus I regel 6 vlg..... Thermeses maiores Peisidae leiberi amicei societque populi Romani sunto....; II regel 18 vlg. quae leges quodque was quaeque consuetado L. Marcw Sex. Iulio cos. inter civeis Romanos et Termenses maiores Pisidas fuit, eacdem leges entemque ions cademque consuctado inter ceives Romanos et Termenses maiores Pisalas esto. — Op Romeinsche wetten, door vrije Siciliaansche steden overgenomen, doelt Cicero in Verr. act. I, 4 § 13 Hoc praetore Siculi neque suas leges neque nostra senatus consulta neque communia una tenuerunt. Volgens Wlassak Rom. Prozessgesetze II bl. 134 vlg. zou men hier moeten denken aan rechtsregelen, geldende tusschen verschillende Siciliaansche steden. Doch van het bestaan dezer rechtsregelen blijkt weinig; zij zullen te minder beteekenis hebben gehad, omdat zooals bekend, de Romeinen het verkeer tusschen verschillende Siciliaansche steden allerminst bevorderden. - Formeel was de overgenomen wet een verdrag; vandaar, dat in de praktijk het overnemen van Romeinsche wetten uitsluitend bij foederati voorkwam. Cicero pro Balbo 8, 20. Te meer lag deze opvatting voor de hand, omdat traktaten, door Rome gesloten, dikwijls de bepaling inhielden, dat wijziging en aanvulling geoorloofd was. Zoo bij het foedus Cassuum bij Dionysits 6, 95; in het verdrag met Astypalaea (C. I. G. n°. 2485) en in dat met Judaea gesloten. (Maccab. 1, 9, 30; de beide laatsten afgedrukt bij Велоси, der Italische Bund bl. 224 vlg).

³⁾ PLAUTUS Poenulus 5, 2, 87 (1047) vlg. HANNO: tesserum conferre si vis hospitalem, eccam attuli. Agorastocles: est par probe, quam habeo domi.

wanneer in de vreemde stad de bronzen tafel, waarin die wet was vervat, letterlijk denzelfden inhoud had als het Romeinsche origineel. Met te meer klem moest die eisch worden gesteld, waar de Romeinsche tafel meer dan ééne wet inhield, die niet door eene praescriptio werden gescheiden, zoodat alleen bij wijze van gissing kon worden uitgemaakt, waar de eene wet eindigde, de andere begon. De eisch, dat de geheele Romeinsche tafel moest worden gereproduceerd, was een noodzakelijke waarborg ter voorkoming, dat eene vreemde stad slechts een gedeelte der Romeinsche wet overnam, om zich zoodoende aan de toepassing van minder gunstige bepalingen derzelfde wet te onttrekken.

Van deze instelling werd in de praktijk op groote schaal gebruik gemaakt: juist om het overnemen van Romeinsche wetten door andere steden mogelijk te maken, werd, zooals door Mommsen is uiteengezet, de graveering van iedere wet verplichtend geacht, die bepalingen inhield betreffende vreemdelingen en vreemde steden ¹). En bedenkt men, dat na den Marsischen oorlog meer dan 150 verbonden steden de lex Julia de civitate overnamen ²), om zoodoende het Romeinsche burgerrecht deelachtig te worden, dan kan het praktisch belang dezer rechtsinstelling, welke even plooibaar was als eenig ander werktuig uit het arsenaal van het Romeinsche staats- en privaatrecht, elke toelichting ontberen.

In dit licht nu bezien, wordt de beteekenis der tafel van Heraclea voor deze stad aanstonds duidelijk. Wij hebben hier drie wetten, door Heraclea overgenomen, zoodat die wetten zoowel op Heraclea als op Rome toepasselijk werden. Dat de eerste, reeds als lex Papia bekend, bepalingen inhield betreffende municipia, was in de bronnen overgeleverd. 3) Dat ook de derde wet bepalingen bevatte, voor municipia van belang, leert reeds een enkele oogopslag. Van deze derde wet was waarschijnlijk de aanhef (regel 83 vlg.) voor de Heracleotische regeerende klassen het aantrekkingspunt; daar werd de onafzetbaarheid der decuriones wettelijk vastgesteld. Een waarborg, die allerminst overbodig kon heeten; hoe wrak in woelige tijden de zetel stond der decuriones, wordt bij eenig nadenken ingezien, ook zonder dat het noodig is, te herinneren aan het voorgevallene te Larinum, een Mariusgezind municipium, waar tijdens den burgeroorlog een zekere Statius Albius Oppianicus, die, om een aanklacht wegens moord te ontgaan, naar Sulla's hoofdkwartier was geweken, na Sulla's overwinning, voorgevende stadhouder van den

¹⁾ Ges. Schr. III bl. 303.

ELOCH. Der Italische Bund bl. 119.

²¹ CICERO pro Archia 5, 10; de officiis, 3, 11, 47.

dictator te zijn, optrad, de stedelijke Overheid afzette en vervolgens zich en zijne vrienden op het kussen hielp om hen, van wie hij eene aanklacht vreesde ter dood te laten brengen 1).

Hetgeen wij hierboven hebben uiteengezet omtrent het rechtskarakter der bronzen tafel als eenheid verklaart waarom naast de eerste en de derde wet, ook de tweede, hoewel voor Heraclea geen belang opleverend, niettemin is gereproduceerd. Indien de tafel van Heraclea bepalingen inhoudt, welke die gemeente onverschillig moesten zijn, is dit uitsluitend hieraan toe te schrijven, dat ook de Romeinsche tafel, waarvan de Heracleotische eene reproductie was, die bepalingen vermeldde. Wilde Heraclea aan die Romeinsche tafel rechten en verplichtingen ontleenen welke door en tegenover Rome konden worden ingeroepen, dan moest op Heraclea's gebied eene bronzen tafel van volkomen denzelfden inhoud worden aangeslagen. Een analogon trouwens van hetgeen in de tafel van Heraclea met de leges Papiae is geschied, blijkt uit twee plaatsen van Cicero waarvan de eene het geval stelt, dat een municipium slechts ééne lex Voconia wil overnemen, terwijl de andere meerdere leges Voconiue voorstelt als gereproduceerd. Klaarblijkelijk is bij de leges Voconiae hetzelfde verband aanwezig als bij de leges Papiae.

De eerste plaats luidt als volgt: Cic. pro Balbo 8, 21. Tulit apud maiores nostros C. Furius de testamentis, tulit C. Voconius de mulierum hereditatibus; innumerabiles aliae leges de civili iure sunt latae; quas Latini voluerunt adsciverunt. Cicuro kon slechts dan aldus spreken, indien het overnemen van eene lex Voconia of van meerdere leges Voconiae door municipiën alleszins gebruikelijk was. En nu heeft eene gunst van het toeval ons van denzelfden schrijver eene plaats bewaard, waaruit blijkt, dat inderdaad de leges Atiniae en Voconiae als één geheel door municipiën werden overgenomen. Cic. Philipp. 3, 6, 15 vlg. Aricinum (municipium) vetustate antiquissimum, iure foederatum Hinc Voconiae, hinc Atiniae leges; hinc multae sellae curules, et patrum memoria et nostra.

Onder municipium foederatum kan wel niets anders worden verstaan dan een municipium, dat fundus is van bronzen tafelen, waarop o. a. het foedus met Rome en andere Romeinsche wetten zijn gegrift. Onder deze laatsten behooren ook de leges Atiniae en Voconiae, waarbij vooral de meervoudsvorm de aandacht verdient: al was het Aricia materieel slechts om ééne ler Voconia of Atinia te doen, zij moest alle leges van dien naam overnemen en dien-

¹⁾ Cicero pro Cluentio 8, 25; Mommsen Rom, Gesch, Ha bl. 341.

tengevolge, nu de bronzen tafelen te Rome en te Aricia gelijkluidend waren, was het uit een formeel oogpunt Cicero geoorloofd, de toedracht der zaak aldus voor te stellen, alsof Rome met Aricia foedera had aangegaan, waarvan de leges Voconiae en Atiniae bepalingen waren.

Zoo is eveneens, in of kort na 65 v. Chr. de stad Heraclea fundus geworden der leges Papiae, door die wetten te doen graveeren op eene bronzen tafel, waarvan een belangrijk fragment is overgebleven. Daarin ligt opgesloten, dat naar alle waarschijnlijkheid de inscriptie geruimen tijd jonger is dan het tijdstip, waarop Heraclea het Romeinsche burgerrecht heeft verkregen. Al kan dit tijdstip niet met zekerheid worden opgemaakt, toch maakt het den indruk, wanneer in 62 v. Chr. Cicero (pro Balbo 1, 21) zegt: magna contentio Heracleensium et Neapolitanorum fuit, quum magna pars in its civitalibus foederis sui libertatem civitati anteferret, dat destijds beide steden reeds geruimen tijd de civitas bezaten; vooral het woordje fuit wijst op een sinds geruimen tijd tot rust gekomen strijd. Men herinnert zich de omstandigheden waaronder, evenals zoovele andere Italische steden, Heraclea het burgerrecht ontving. De rampzalige Marsische oorlog (91-88 v. Chr.), waarin het van alle zijden besprongen Rome door de ler Julia zijne vijanden zocht te verdeelen, zag ook binnen de muren van Heraclea een fellen strijd ontstaan tusschen de Romeinschgezinden, die overneming der ler Julia door Heraclea verlangden, en de tegenpartij, die formeel de bestendiging van het bondgenootschap tusschen beide steden wenschte te verzekeren. Het geweld, waarmede partijen elkander bestookten: het boos opzet, waaraan de toenmalige brand van Heraclea's gemeentelijk archief ongetwijfeld zal zijn toegeschreven 1) heeft stellig aan de Romeinschgezinden eene gereede aanleiding verschaft om, zoodra Rome de bovenhand had verkregen, de overneming der ler Julia en daarmede tevens de inlijving in de Romeinsche civitas door te zetten. Tusschen deze gebeurtenis, die omstreeks het einde van den Marsischen oorlog moet zijn gevallen en de totstandkoming onzer inscriptie is dus ten minste een twintigtal jaren verloopen.

¹⁾ Cicero pro Archia 4, 8. Hie tu tabulas desideras Heracliensium publicas, quas Italico bello incenso tabulario interesse scimus omnes? Wij moeten hier denken aan een Grieksch ἐρχεῖον of χρεωψυλάzιον, waarin bv. eigendomsbewijzen en schuldvorderingen in originali werden bewaard. Opzettelijke vernietiging van dergelijke archieven kwamen dikwijls voor. Mittels Reichsrecht und Volksrecht bl. 173 noot 6. Cicero de natura deorum 3, 30, 74.

INHOUD.

		Blz.
Iı	leiding	3
Ş	1. Het rechtskarakter van de verschillende bestanddeelen	
	der tafel	S
Ş	2. De dateering der inscriptie	24
Ş	3. De beteekenis der inscriptie voor Rome	43
8	4. De beteekenis der inscriptie voor Heraclea	48

S.

'A book that is shut is but a block"

RCHAEOLOGIC

COVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book clean and moving.

5. P. 148. H. DELKI.